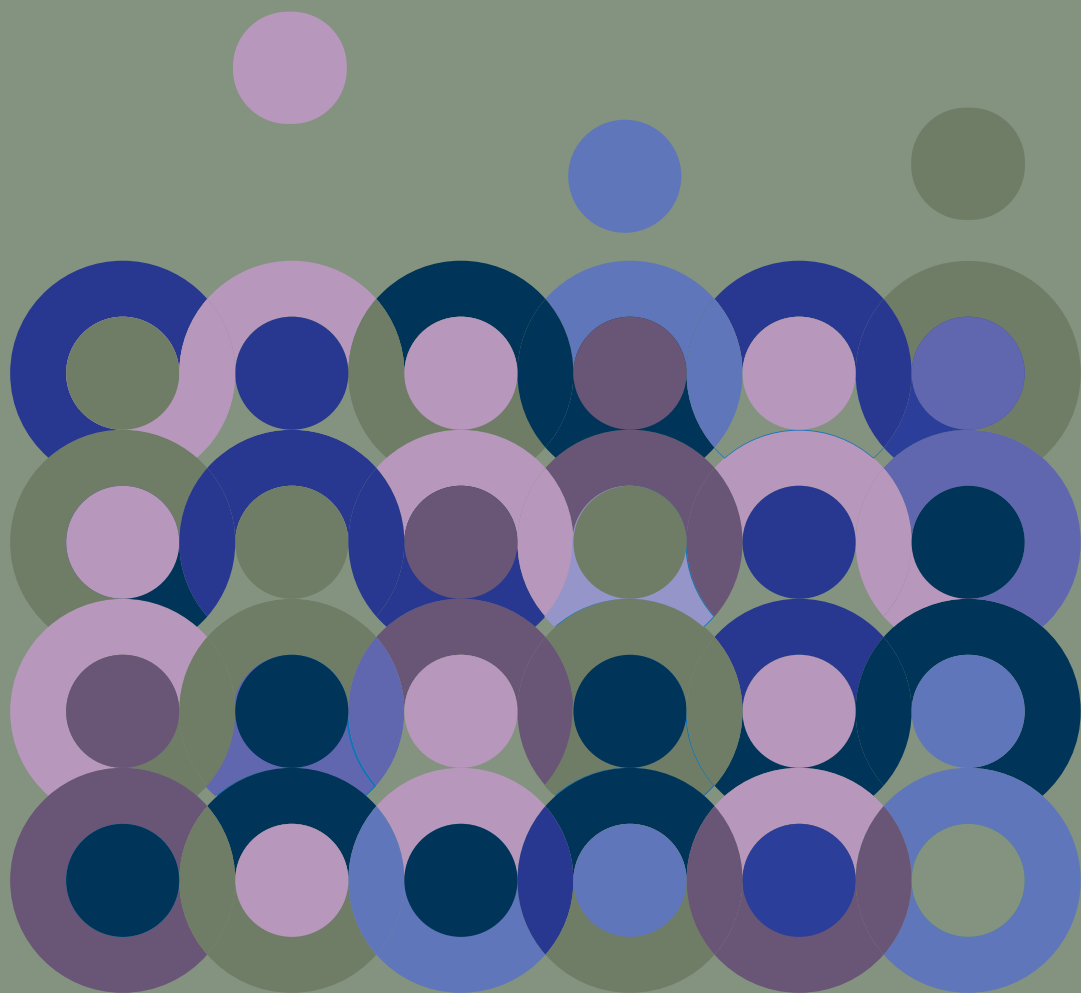

MONIKA FRĖJUTĖ-RAKAUSKIENĖ · KRISTINA GARALYTĖ · KRISTINA ŠLIAVAITĖ

Identitetai ir saistymasis
kintančiuose geopolitiniuose
kontekstuose

**Migrantai iš Ukrainos,
Baltarusijos ir
Indijos Lietuvoje**

LSMC
Sociologijos
institutas

Identitetai ir saistymasis
kintančiuose geopolitiniuose
kontekstuose

**Migrantai iš Ukrainos,
Baltarusijos ir
Indijos Lietuvoje**

MONIKA FRĖJUTĖ-RAKAUSKIENĖ · KRISTINA GARALYTĖ · KRISTINA ŠLIAVAITĖ

Identitetai ir saistymasis
kintančiuose geopolitiniuose
kontekstuose

**Migrantai iš Ukrainos,
Baltarusijos ir
Indijos Lietuvoje**

MONOGRAFIJA

VILNIAUS
UNIVERSITETO
LEIDYKLA

2026

Autorės, jų indėlis ir afiliacijos:

Monika Frėjutė-Rakauskienė, Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas
(7,2 aut. l., Sociologija S005)

Kristina Garalytė, Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Azijos ir transkultūrinių studijų
institutas (7,2 aut. l., Etnologija H006)

Kristina Šliavaitė, Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Azijos ir transkultūrinių studijų
institutas (7,2 aut. l., Etnologija H006)

Recenzentai:

dr. Darius Daukšas (Lietuvos istorijos institutas)

dr. Kristina Dolinina (Vilniaus universitetas)

dr. Andrius Marcinkevičius (Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas)

Tyrimui ir monografijos leidybai finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT)
iš Mokslininkų grupių priemonės (Nr. S-MIP-23-39).

Apsvarstyta ir rekomenduota spaudai Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institu-
to leidybos komisijos posėdyje (2025 m. lapkričio 25 d., posėdžio protokolas Nr. A-9).

Apsvarstyta ir rekomenduota spaudai Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto tarybos
posėdyje 2026-01-19 (Nr. 1.5.25 E-250000-TP1-3).

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*

ISBN 978-609-07-1236-8 (spausdinta knyga)

ISBN 978-609-07-1237-5 (skaitmeninis PDF)

<https://doi.org/10.15388/vup-book-0058>

© Monika Frėjutė-Rakauskienė, 2026

© Kristina Garalytė, 2026

© Kristina Šliavaitė, 2026

© Lietuvos socialinių mokslų centras, 2026

© Vilniaus universitetas, 2026

Monografijos autorės nuoširdžiai dėkoja
tyrimo dalyviams, sutikusiems pasidalyti savo gyvenimo
istorijomis ir migracijos patirtimis, kuriose dažnai buvo
daug skausmo, tačiau sykiu ir vilties ateičiai.

Turinys

ĮVADAS

(M. Frėjutė-Rakauskienė, K. Garalytė, K. Šliavaitė) 12

1. Teorinės prieigos	13
1.1. Migracijos antropologija ir sociologija	13
1.2. Tapatybė, etniškumas, tautiškumas ir kintantys geopolitiniai kontekstai	18
1.3. Transnacionalizmas, įtrauktis ir saistymasis migracijoje	20
2. Tyrimo kontekstas ir metodologija	23
2.1. Geopolitinis tyrimo kontekstas ir Lietuvos politika skirtingų migrantų grupių atžvilgiu	23
2.2. Tyrimo metodologija	26

I DALIS. KARO PABĖGĖLIAI IŠ UKRAINOS LIETUVOJE

(K. Šliavaitė) 30

1.1. Įvadas	31
1.2. Teorinės prieigos	35
1.2.1. Karas, migracija ir veikėjiškumas	35
1.2.2. Tautinis identitetas, atmintis ir geopolitika	38
1.2.3. Namų sampratos, saistymasis ir transnacionalizmas	42
1.3. Metodologija	44
1.4. Karas kaip priverstinės migracijos priežastis	48
1.4.1. Karas, padalijęs gyvenimus	49
1.4.2. Karas, nulemtas Rusijos kolonializmo ir imperializmo	66
1.5. Jungtys su Lietuva	76
1.5.1. Istorijos ir geopolitikos interpretacijos	77
1.5.2. Pagalbos patirtys	83
1.5.3. Lietuva kaip galimi namai	86
1.5.4. Gyvenimas nekuriant planų	92
1.5.5. Grįžimo į Ukrainą galimybės	95

1.6.	Ukrainiečių bendruomenės ir tapatybės konstravimas	97
1.6.1.	Regionas, kalba, lojalumas	97
1.6.2.	Ukrainiečių bendruomenės Lietuvoje	111
1.6.3.	Transnacionaliniai ryšiai	115
1.6.4.	Ukraina – Europos dalis	119
1.7.	Apibendrinimas	125

II DALIS. MIGRANTAI IŠ BALTARUSIJOS LIETUVOJE

(M. Frėjutė-Rakauskienė) 132

2.1.	Įvadas	133
2.1.1.	Politika migrantų iš Baltarusijos atžvilgiu	133
2.1.2.	Statistika apie atvykstančiuosius iš Baltarusijos	137
2.2.	Tyrimų apžvalga ir taikytos teorijos	138
2.2.1.	Lietuvoje atlikti tyrimai apie atvykusius iš Baltarusijos	138
2.2.2.	Kiti tyrimai apie Baltarusiją ir baltarusius	139
2.2.3.	Teorijos, taikomos migrantų iš Baltarusijos identitetui tirti	145
2.3.	Metodologija	147
2.4.	Migracijos priežastys ir tikslo šalies pasirinkimas	149
2.4.1.	„2020 metai paspartino išvykimą“: politinės priežastys migruoti	149
2.3.2.	Ekonominė migracija ir atvykimas mokytis arba šeimos susijungimo tikslais	154
2.4.3.	Lietuva kaip tikslo šalis	158
2.4.4.	Baltarusių teisinio statuso Lietuvoje svarba	162
2.5.	Ryšys su Lietuva ir jos visuomene	167
2.5.1.	Pasakojimai apie Lietuvą ir gyvenimą Lietuvoje	168
2.5.2.	Integracijos iššūkiai: lietuvių kalbos mokymasis	174
2.5.3.	Baltarusių bendravimo ratas ir bendruomenės	182
2.6.	Įvairialypiai ryšiai ir jų palaikymas su Baltarusija	188
2.6.1.	Etninis ir nacionalinis identitetas pasakojimuose apie migracijos istoriją	188
2.6.2.	Baltarusių tapatybės elementai: kalba, kultūra ir istorija	199

2.6.3.	Transnacionalinio identiteto bruožai	209
2.6.4.	Ateities planai	214
2.7.	Geopolitiniai aspektai: požiūris į karą Ukrainoje ir jo baigtį	220
2.7.1.	„Baltarusija buvo okupuota dar anksčiau nei Ukraina“	220
2.8.	Apibendrinimas	230

III DALIS. MIGRANTAI IŠ INDIJOS LIETUVOJE

(K. Garalytė)	238
3.1. Įvadas	239
3.1.1. Tyrimo aktualumas	239
3.1.2. Indų diasporos specifika	240
3.1.3. Indų diasporos tyrimai	241
3.1.4. Integracinio diskurso kritika	242
3.1.5. Tyrimo laukas ir metodologija	245
3.2. Indų migrantų pasakojimai apie Lietuvos pasirinkimą ir atvykimą	248
3.2.1. Lietuvos žinomumas: „Vartai į Europą“	248
3.2.2. Motyvų sąveika	253
3.2.3. Regioninės tendencijos	256
3.2.4. Migracijos mediatoriai	258
3.2.5. Nelegalūs būdai	261
3.3. Indų migrantų atskirtis / įtrauktis ir saistymasis su Lietuva	263
3.3.1. Kultūrinio šoko patirtys	263
3.3.2. Kasdienio gyvenimo iššūkiai	266
3.3.3. Kultūriniai skirtumai	268
3.3.4. Diskriminacijos ir rasizmo patirtys	270
3.3.5. (De)motyvacija mokytis lietuvių kalbos	273
3.3.6. Pastangos įsitraukti	277
3.3.7. Gyvenimo kokybės ir saugumo pajautimas	279
3.3.8. Prieraišumo Lietuvai jausmas	281

3.3.9.	Ateities planai	284
3.4.	Indų diasporos bendruomenės dinamika ir skirtingi saistymaisi	286
3.4.1.	Nacionalinis saistymasis: pasididžiavimas kylančia Indija	286
3.4.2.	Regioninis saistymasis: Šiaurės ir Pietų Indijos kultūrinė skirtis	292
3.4.3.	Transnacionalinis saistymasis: šeiminių ir kultūrinių ryšių palaikymas	297
3.4.4.	Saistymasis per kultūrinę veiklą	300
3.5.	Indų migrantų geopolitinės nuostatos karo Ukrainoje kontekste	307
3.5.1.	Indijos valstybės, žiniasklaidos ir visuomenės pozicija dėl Rusijos–Ukrainos karo	307
3.5.2.	Tolimas karas ir karo svarbos mažėjimas	311
3.5.3.	Pozicionavimosi sunkumai ir bandymas atjausti abi puses	313
3.5.4.	Lietuvos visuomenės įtarumas ir indų stigmatizacija	316
3.5.5.	Prorusiškas pozicionavimasis, istorinių ryšių akcentavimas ir Rusijos pervertinimas	317
3.5.6.	Didžiųjų politinių galių žaidimas	321
3.5.7.	Neutrali proindiška pozicija	322
3.5.8.	Prisitaikymas prie vietinio pozicionavimosi ir jo vertinimas	325
3.5.9.	Proukrainietiška pozicija	327
3.5.10.	Nepasitenkinimas ukrainiečiais	329
3.5.11.	Karo supratimas per socialinę mediją	330
3.6.	Apibendrinimas	333

IŠVADOS

(M. Frėjutė-Rakauskienė, K. Garalytė, K. Šliavaitė)	347
---	-----

SUMMARY

(M. Frėjutė-Rakauskienė, K. Garalytė, K. Šliavaitė)	363
---	-----

Literatūros sąrašas	379
---------------------------	-----

ĮVADAS

Monika Frėjutė-Rakauskienė

Kristina Garalytė

Kristina Šliavaitė

Monografijoje analizuojamos migrantų iš Ukrainos, Baltarusijos ir Indijos etninio, nacionalinio, transnacionalinio identitetų ir geopolitinių nuostatų sąsajos ir jų raiška sąveikoje su priimančiąja Lietuvos visuomene. Etninio, nacionalinio ir transnacionalinio identitetų ir geopolitinių nuostatų tyrimai tampa ypač aktualūs Rusijos–Ukrainos karo metu, kai įsivaizdavimai ir konstrukcijos apie „savą“ ir „svetimą“ grupę, saistymasis su etnine grupe, pilietine tauta ar valstybe (-ėmis) negali būti suprantami atskirai nuo pasakojimo apie pasaulio teritorijas ir jų susietumą, pasitelkiant istorinius, kultūrinius ar politinius naratyvus (Dijkink, 1996). Monografijos autorės analizuoja migrantų iš Ukrainos, Baltarusijos ir Indijos etninio, nacionalinio, transnacionalinio identitetų ir geopolitinių nuostatų sąsajas ir jų raišką sąveikoje su priimančiąja Lietuvos visuomene Rusijos–Ukrainos karo metu¹. Rusijos karas prieš Ukrainą suprantamas kaip ilgalaikis, prasidėjęs 2014 metų Krymo okupacija ir įkūrus apsišaukėliškas Donecko ir Luhansko liaudies respublikas. 2022 metų vasario 24 dieną prasidėjo plataus masto Rusijos karinis įsiveržimas į Ukrainą, kuris lėmė esminius geopolitinius lūžius pasaulio politikos arenoje, o visuomenių lygmeniu – didelio masto migraciją iš Ukrainos į saugius regionus (taip pat ir Europos Sąjungos šalis), demografinės, ekonominės, socialinės ir kitas didžiules netektis Ukrainoje. Monografijos autorėms vykdant tyrimą Rusijos–Ukrainos karas vis dar vyko ir tyrimo dalyviai dalijosi savo pasakojimais veikiami nuolatinių žinių apie kintančius geopolitinį, politinį, bendruomenės ir šeimos kontekstus. Tyrimo dalyvių – per daugiau nei paskutinius dešimt metų (nuo 2014 m.) į Lietuvą atvykusių migrantų iš Ukrainos, Baltarusijos ir Indijos – buvo klausama apie jų migracijos istoriją ir sąveiką su priimančiąja visuomene. Mokslininkės analizavo, kokios geopolitinės nuostatos atsiskleidžia tyrimo dalyvių pasakojimuose apie etninės, tautinės, transnacionalinės tapatybių konstravimą bei kokį vaidmenį jos vaidina kuriant santykį su Lietuvos

1 Ši monografija parengta įgyvendinant mokslininkų grupių projektą „Migrantų iš trečiųjų šalių Lietuvoje etninis, nacionalinis, transnacionalinis identitetai ir geopolitinės nuostatos karo Ukrainoje kontekste“, kuriam finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba LMTLT (Nr. S-MIP-23-39).

visuomene. Ieškodamos atsakymų į šiuos klausimus, autorės analizavo lauko tyrimo metu surinktus duomenis, siekta išsiaiškinti, kokios atsiskleidžia skirtingų migrantų grupių geopolitinės nuostatos konstruojamuose pasakojimuose apie Rusijos–Ukrainos karo priežastis, eigą bei padarinius; kas būdinga skirtingų migrantų grupių etniniam, nacionaliniam ir transnacionaliniam identitetams ir kokį vaidmenį geopolitinės nuostatos vaidina šių identitetų daryboje; ar ir kaip etninė, nacionalinė ar transnacionalinė tapatybės ir geopolitinės nuostatos formuoja socialinius tinklus ir įtrauktį priimančiojoje šalyje, t. y. Lietuvoje. Tyrime dalyvavusių skirtingų migrantų grupių pasirinkimas leidžia palyginti skirtingoms grupėms būdingas tapatybės darybos tendencijas ir geopolitines nuostatas bei atskleidžia, kaip didelio masto geopolitiniai įvykiai veikia ir keičia individualias ir kolektyvines tautines tapatybes ir saistymosi su kilmės ar priimančiosios šalies visuomene procesus.

Monografijoje gilinamasi į tautinių identitetų ir geopolitinių nuostatų sąveiką, atsiskleidžiančią tyrimo dalyvių pasakojimuose, t. y. autorės orientuojasi į mikrosąveikoje vykstančius procesus. Rusijos pradėto karo prieš Ukrainą metu atliekamas tyrimas žmonių lygmeniu yra aktualus, kadangi tokio masto geopolitinių įtampų kontekste kolektyvinio saistymosi formos yra glaudžiai susijusios su platesnių geopolitinių procesų sampratomis. Lietuvoje iki šiol atlikti geopolitinių nuostatų tyrimai dažniausiai buvo grindžiami reprezentatyvių apklausų duomenimis (žr., pvz., Ramonaitė, Maliukevičius, Degutis, 2009). Tikime, kad kokybinis tyrimas, gilinantis į konkrečių žmonių patirtis ir istorijas, leidžia giliau suprasti geopolitinių nuostatų ir migracijos patirčių bei sąveikos su priimančiąja visuomene ryšį (taip pat žr. Kojala, 2020).

Tyrimu patvirtinta, jog geopolitiniai naratyvai yra glaudžiai susiję su etninės ir tautinės tapatybės daryba bei transnacionalinių ryšių formavimu. Skirtingų tyrimo dalyvavusių migrantų grupių atstovai, pasakodami savo migracijos istoriją ir (ar) kalbėdami apie Rusijos karą prieš Ukrainą, pasitelkdavo pasakojimus apie istoriškai vykusius kolonializmo ir imperializmo procesus, pasaulio regionų ir (ar) valstybių galios santykius, dalijosi Rusijos karo prieš Ukrainą vertinimais, kurie matytini kaip formuojami tyrimo dalyvių socialinių laukų ir (ar) kilmės šalyse cirkuliuojančių naratyvų. Tyrime dalyvavusios migrantų grupės, kurios atvyko skirtingais migracijos pagrindais – karo pabėgėliai (migrantai iš Ukrainos), politiniai, darbo migrantai ar studentai (iš

Baltarusijos), darbo ir studijų migrantai (Indijos) – sieja skirtingus lūkesčius su priimančiąja šalimi (Lietuva) ir kilmės šalimis, tačiau šiems lūkesčiams ir migrantų sąveikos su priimančiąja šalimi strategijoms turi poveikį platesni geopolitiniai įvykiai, kintanti migrantų teisinė situacija / statusas, istoriniai naratyvai, įgalinantys arba neįgalinantys konstruoti jungtis su priimančiąja visuomene, kilmės šalyse vykstantys politiniai procesai.

Monografiją sudaro įvadas, trys atskiros dalys, pristatančios skirtingų imigrantų iš Ukrainos, Baltarusijos bei Indijos situaciją, išvados ir santrauka anglų kalba. Pristatant skirtingas migrantų grupes analizuojamos jų migracijos istorijos, šių grupių etninio, nacionalinio ir transnacionalinio identitetų bruožai ir sąveika su geopolitinėmis nuostatomis, formuojami socialiniai tinklai ir pilietinis įsitraukimas priimančiojoje šalyje karo Ukrainoje kontekste, taip pat geopolitinės nuostatos konstruojamuose pasakojimuose apie Rusijos karo prieš Ukrainą priežastis, eigą bei padarinius. Pabaigoje apibendrinamos skirtingoms migrantų grupėms skirtos monografijos dalys ir diskutuojama apie tapatybių ir geopolitinių procesų sąveiką.

1. Teorinės prielagos

1.1. Migracijos antropologija ir sociologija

Migracijos tyrimų laukas yra platus, jungia skirtingų sričių mokslininkus, kurie tiria žmonių judėjimą šalies viduje ar kertant šalių sienas, skatinamą skirtingų priežasčių, skirtingai patiriamą priklausomai nuo socialinių, ekonominių, politinių sąlygų, susijusių su migrantų tapatybių daryba (Sciortino, Cvajner, Kivisto, 2024; Scholten, 2022). Tarptautinė migracija dažnai apibūdinama kaip skirtingais istoriniais laikotarpiais vykęs, tačiau dvidešimtojo amžiaus pabaigoje ypač suintensyvėjęs žmonių ir jų srautų judėjimas, kurio metu peržengiamos valstybės sienos (Cvajner, Kivisto, Sciortino, 2024: 1–5). Mokslininkų teigimu, tarptautinę migraciją dvidešimtojo amžiaus pabaigoje paspartino Sovietų Sąjungos griūtis, Šaltojo karo pabaiga, Europos Sąjungos plėtra bei kolonializmo žlugimas, dėl ko suintensyvėjo buvusių kolonijų gyventojų judėjimas į metropolijų centrus (Cvajner, Kivisto, Sciortino, 2024: 5). Šiuolaikinė migracija apibūdinama kaip tokia, kada dėl naujųjų technologijų teikiamų galimybių migrantai turi galimybę dalyvauti ekonominiuose, kultūrinuose, socialiniuose mainuose, kurie neribojami vienos valstybės teritorijos (Vertovec, 2009). Migracija

glaudžiai siejama su globalizacijos procesais, tačiau tuo pačiu akcentuojama, jog socialinės grupės skirtingai patiria migraciją ir dalyvauja jos procesuose – migracijos pobūdis ir patirtys išryškina, kad skirtingų visuomenių ir socialinių grupių gyventojai turi ekonomiškai ir politiškai nelygiavertes galimybes judėti tarptautiniame lauke (Bauman, 2002; Friedman, 2003). Migracijos tyrimai apibūdinami kaip Vakarų centristiniai, t. y. susitelkę į migracijos procesus Europos ir JAV žemyne (Scholten, Pisarevskaya, Levy, 2022). Pabrėžiama būtinybė daugiau dėmesio skirti migracijos procesams ne Vakarų regionuose, o, pavyzdžiui, Azijos ar Afrikos regionuose (Scholten, Pisarevskaya, Levy, 2022). Migracija yra tiriama skirtingų disciplinų – sociologijos, sociokultūrinės antropologijos, geografijos, teisės, ekonomikos, politikos mokslų (Scholten, Pisarevskaya, Levy, 2022).

Migracijos tyrimų istorijos pradžia socialiniuose moksluose dažniausiai siejama su geografo Ernsto Ravensteino 1885 m. darbu „Vienuolika migracijos dėsnių“ (angl. „11 Laws on Migration“), kuriame jis analizavo vidinės migracijos veiksnius (Scholten, Pisarevskaya, Levy, 2022: 10). Tarptautinės migracijos tyrimų ištakos sociologijoje siejamos su Florianio Znanieckio ir Williama Isaaco Thomaso 1918–1920 metų lenkų migraciją į JAV analizuojančiu daugiatomiu „Lenkų valstietis Europoje ir Amerikoje“ (angl. „The Polish Peasant in Europe and America“), Roberto E. Parko ir Herberto A. Millerio 1921 metų darbu „Senjojo pasaulio perkelti bruožai“ (angl. „Old World Traits Transplanted“) bei Roberto E. Parko 1922 m. darbu „Imigrantų spauda ir jos kontrolė“ (angl. „The Immigrant Press and Its Control“) (Scholten, Pisarevskaya, Levy, 2022: 10; Cvajner, Kivisto, Sciortino, 2024: 3). Šie darbai apibūdinami kaip empatiškai analizuojantys imigrantų sąveiką su priimančiąja visuomene, asimiliacijos procesus, imigrantams kylančius iššūkius (Cvajner, Kivisto, Sciortino, 2024: 3–4).

Vėlesnio laikotarpio migracijos teorijose, kurios apibūdinamos kaip neoklasikinės, žmonių judėjimas analizuotas susitelkiant ties migracijos veiksniais ir juos analizuojant pasitelkiant sąnaudų ir naudos (angl. *cost-benefit*) ar stūmos ir traukos (angl. *push-pull*) vertinimus (Sjastaad, 1962; Lee, 1966 iš Czaika, Reinprecht, 2022: 51–52). Šios teorijos kritikuotos dėl tam tikro jų prieigų ribotumo, t. y. kaip nepaaiškinančios, kodėl dauguma žmonių nemigruoja, nors gyvena tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir migrantai, taip pat – kaip neįvertinančios platesnio socialinio konteksto (pvz., šeimos, kaimynystės) ar tinklaveikos (socialinių ryšių) svarbos migracijos

procesams (Czaika, Reinprecht, 2022: 52–53). Šias spragas siekė užpildyti migracijos teorijos, skirtos tinklaveikos procesų svarbai migracijoje (Czaika, Reinprecht, 2022: 51–52). Vertindami šiuolaikinės sociologijos prieigas tiriant migracijos procesus, mokslininkai skiria kelis pamatinius principus: migracija kaip socialinis procesas, t. y. ji yra lemiamą sąveiką tarp individų – migrantų patirčių, šeimų sprendimų, turimų socialinių ryšių; tiriant migraciją, sociologams svarbu ne geografinės sienos, o socialinės ribos ir jų peržengimas, t. y. migracija lemia socialines patirtis ir procesus, migrantai patiria socialinę įtrauktį ar atskirtį; migracijos kryptys ir migrantų patirtys yra lemiamos platesnio teisinio, ekonominio, geopolitinio kontekstų (Cvajner, Kivisto, Sciortino, 2024: 8–9). Apibendrinant reikia pažymėti, kad migracija yra kompleksinis reiškinys, kurį lemia tiek tarpvalstybiniai procesai, tiek valstybių vidaus ir išorės politika, tiek migrantų kuriami ryšiai ir individualios patirtys. Šiuo požiūriu sociologijos perspektyvos ir temos yra artimos kitų socialinių ir humanitarinių mokslų migracijos tyrimams, pavyzdžiui, sociokultūrinei antropologijai.

Sociokultūrinėje antropologijoje migracijos tyrimai vertinami kaip skirtingu intensyvumu vykdyti skirtingais socialinės antropologijos mokslo istorijos etapais (Vertovec, 2010: 1). Pavyzdžiui, Mančesterio mokyklos antropologų indėlis suprantant politinio, ekonominio konteksto poveikį socialiniams santykiams ir tuo pačiu migracijos procesams vertinamas kaip iki šiol svarbus migracijos tyrimams (Vertovec, 2010: 2). Migracijos tyrimuose antropologijai svarbūs tampa kultūriniai ir socialiniai aspektai bei identiteto klausimai, susiję su žmonių judėjimu ir migrantų sąveika su priimančiąja visuomene (Brettel, 2000: 98, cituota iš Vertovec, 2010: 3). Caroline Brettel (2018) migracijos antropologijos lauko istorinėje apžvalgoje pažymi sociokultūrinės antropologijos klasiko Franzo Boaso dvidešimtojo amžiaus pradžios įnašą į akademinis darbus ir viešąsias diskusijas pabrėžiant kultūrinio reliatyvizmo teorinį ir metodologinį principą analizuojant migrantų sąveiką su priimančiąja Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) visuomene procesus. Boasas akcentuoja kultūrinio reliatyvizmo teorinį ir metodologinį principą, pagal kurį reikalaujama skirtingas kultūras analizuoti iš jų pačių perspektyvos ir atsisakyti etnocentristinio socialinių ir kultūrinių grupių ir įvairovės matymo (Brettel, 2018: 9). Boasas griežtai kritikuoja tuo metu plačiai vyravusius požiūrius, kurie siejo rasę su kultūra ir pagal tai vertino migracijos procesus (ten pat).

Migracijos studijos antropologijoje analizavo migrantų sąveikos su priimančiąja visuomene klausimus JAV pasitelkiant amerikanizacijos arba asimiliacijos perspektyvas, migracijos iš kaimo teritorijų į miestus procesus Afrikoje (Brettell, 2018: 10–16). Migracijos tyrimams didelį poveikį turėjo konstruktyvistinė etniškumo samprata, pasiūlyta ir plėtota Fredricko Bartheo ir kitų autorių (Vertovec, 2010: 3, plačiau žr. kitame poskyryje). Vėlesniais laikotarpiais susitelkta į transnacionalizmo, t. y. migrantų dalyvavimo socialiniuose, kultūriniuose, politiniuose procesuose skirtingose valstybėse ir visuomenėse, tyrimus (Brettel, 2018: 16; Vertovec, 2010), aktualūs tampa lyčių dimensijos migracijoje, kultūrinės įvairovės ir sugyvenimo, kiti klausimai (Vertovec, 2010: 5–8). Dvidešimt pirmojo amžiaus pradžioje migracija tampa platesnių mobilumo (angl. *mobility*) studijų dalis (Brettel, 2018; Harney, 2024: 14). Mobilumas šiame kontekste suprantamas kaip „žmonių ir daiktų judėjimas materialia, erdvine, laiko ir virtualia prasmėmis“ (Harney, 2024: 14). Sociokultūrinės antropologijos studijose migracija analizuojama skirtingais pjūviais – tiek analizuojant migracijos valdymą tarpvalstybiniu ar valstybiniu lygmenimis, tiek susitelkiant ties individualiomis patirtimis, identitetu ir jo kaita, sąveika su priimančiąja visuomene, naujųjų technologijų vaidmeniu šiuolaikinės migracijos procesuose, skirtingų sociokultūrinių grupių sąveika, kita (Brettel, 2018; Vertovec, 2010: 8; Čiubrinskas, 2011 a, b).

Migrantai yra įvairiai kategorizuojami tiek migracijos politiką reguluojančiuose dokumentuose, tiek akademinėse diskusijose. Politiką reguluojančiuose dokumentuose yra įvardijamos skirtingos migrantų grupės, kurioms yra atveriamas arba uždaromas kelias atvykti, pavyzdžiui, migrantai, atliepiantys priimančiosios šalies ekonomikos poreikius (aukštos ar žemos kvalifikacijos migrantai), migrantai, atvykstantys dėl humanitarinių priežasčių (Abdou, Zardo, 2024). Mokslininkai atkreipia dėmesį, kad šios kategorijos turi būti vertinamos kaip ambivalentės, konstruojamos politikos dokumentuose, dažnai neatliepiančios kasdienio gyvenimo realybių (Cole, 2018; Crawley, Skleparis, cituota iš Abdou, Zardo, 2024: 35). Mokslininkai pabrėžia, kad, tiriant migracijos procesus, svarbi yra lyties perspektyva, tai yra kad migracijos sprendimą, patirtis ir saistymosi su priimančiąja ar kilmės šalimi tendencijas lemia taip pat ir migranto (-ės) lytis bei socialinės lyties apibrėžti lūkesčiai ir galimybės (Kofman, Raghuram, 2022; Leinonen, 2024). Šioje monografijoje kalbama apie migrantus, atvykusius į Lietuvą dėl skirtingų

priežasčių, pavyzdžiui, ekonominių, humanitarinių, studijų ar šeimos susijungimo, analizuojamos skirtingų lyčių migrantų patirtys. Monografijos autorės susitelkia ties tyrimo dalyvių migracijos ir sąveikos su priimančiąja visuomene patirtimis, tačiau sykiu tyrimas atskleidžia, kaip migracijos priežastys ir migrantų teisinis statusas Lietuvoje turi poveikį šioms patirtims.

Migracija keičia ir priimančiųjų visuomenių socialinį ir kultūrinį paveldą. Klasikinėse teorijose šiems klausimams analizuoti buvo pasitelkiami amerikanizacijos, vėliau – asimiliacijos terminai, kuriais akcentuotas imigrantų susilieėjimas su priimančiąja visuomene pabrėžiant kultūrinį supanašėjimą (Brettell, 2018). Vėliau asimiliacijos termino buvo atsisakyta ir diskutuota apie daugiakultūriškumo, tarpkultūriškumo, įvairovės (angl. *diversity*) ir kitas perspektyvas (žr., pvz., Vertovec, 2010). Šiose perspektyvose diskutuojama, kokiais būdais gali koegzistuoti kultūriškai ir socialiai įvairesnėmis tampančios visuomenės, kuriose greta turi sugyventi skirtingų kultūrų, religijų, istorinių patirčių žmonės (Barrett, 2013). Pavyzdžiui, daugiakultūriškumo perspektyva pabrėžia būtinybę atpažinti visuomenių kultūrinę įvairovę ir ją puoselėti, tarpkultūriškumo (angl. *interculturalism*) – pabrėžiama, kad svarbus ne tik įvairovės ir skirtingumo atpažinimas, bet ir skirtingų kultūrinių grupių sąveika (Barrett, 2013). Šiose diskusijose keliamas klausimas, kaip rasti būdų tiek puoselėti įvairovę, tiek kurti bendrumą ir solidarumą (Kymlicka, Norman, 2010: 6). Daugiakultūriškumo ir tarpkultūriškumo perspektyvos matytinos kaip formuojančios politikos priemonės, tačiau taip pat ir kaip svarbios akademinėse diskusijose apie migrantų ir jų grupių įtrauktis ar atskirties patirtis (Kymlicka, Norman, 2010).

Migrantų sąveika su priimančiosiomis visuomenėmis buvo migracijos tyrimų vienas iš svarbiausių klausimų nuo šių tyrimų pradžios (Scholten, Pisarevskaya, Levy, 2022; Cvajner, Kivisto, Sciortino, 2024, Lietuvoje žr., pvz., Žibas, 2009a, b; Žibas, Platačiūtė, 2014; Petrušauskaitė, Žibas, 2015; Blažytė, Žibas 2018; Blažytė, Rakauskienė, Sotirovič, 2020; Frėjutė-Rakauskienė, 2020; Daukšas, 2020, 2021; Klumbytė, Šliavaitė, 2021; Skučienė, Poškus, Kazakevičiūtė, 2022; Jakucevičienė, 2024, 2025). Ši sąveika analizuota pasitelkiant akulturacijos ar adaptacijos perspektyvas (Berry, 1997). Integracijos terminas plačiai vartojamas sociologijoje vertinant migrantų situaciją priimančiosiose visuomenėse, dažniausiai šiam tikslui pasitelkiami tam tikri rodikliai, kuriais siekiama įvertinti imigrantų įtrauktį į priimančiosios

visuomenės ekonominę, socialinę, politinę sritis (Spencer, 2022; žr. taip pat Beresnevičiūtė, Leončikas, Žibas, 2009). Manytume, kad integracijos vertinimas pasitelkiant tam tikrus migrantų dalyvavimo darbo rinkoje, kultūros ar kitose srityse įvertinimo rodiklius yra aktualus rengiant politikos programas. Tačiau integracijos perspektyva sulaukė nemažai kritikos socialiniuose moksluose dėl šios perspektyvos metodologinio etnocentrizmo, t. y. imigrantų išankstinio vertinimo kaip grupės, kuri dėl migracijos patirčių apibūdinama kaip patirianti integracijos iššūkius skirtingai nei kitos priimančiosios visuomenės socialinės grupės (Schinkel, 2017). Imigrantų sąveika su priimančiąja visuomene analizuojama pasitelkiant įtraukties ar atskirties (Echeverría, Finotelli, 2024), kasdienio daugiakultūriškumo (angl. *everyday multiculturalism*) (Wise, Velayutham, 2013) ar fenomenologines perspektyvas (Ahmed, 2009). Šiomis perspektyvomis orientuojamasi į žmonių patirtis ir perspektyvas, t. y. kasdienio gyvenimo lygmenį. Šis analizės lygmuo yra pasitelkiamas ir šios knygos autorių, t. y. susitelkiama į tyrimo dalyvių pasakojimus, patirtis ir vertinimus.

1.2. Tapatybė, etniškumas, tautiškumas ir kintami geopolitiniai kontekstai

Migracija socialiniuose moksluose suprantama kaip procesas, kurio metu migrantai iš naujo perbraižo socialines ir kultūrinės ribas su kitomis grupėmis, pergalvoja saistymąsi su kilmės ir priimančiąja visuomenėmis (Cvajner, Kivisto, Sciortino, 2024: 8–9). Identitetas suprantamas kaip sujungiantis panašumo ir skirtingumo aspektus, tai yra saistymasis su tam tikra socialine ir kultūrine grupe, tuo pačiu pabrėžiant skirtingumą nuo kitų grupių (Lawler, 2014: 10, Lietuvoje žr., pvz., Čiubrinskas, 2008; Čiubrinskas, Kuznecovienė, 2008). Stephenas Lawleris atkreipia dėmesį, kad, kalbant apie identitetą, yra svarbios tiek socialinės kategorijos, su kuriomis tapatinamasi (socialinė klasė, lytis, etniškumas, kt.), tiek giluminis asmeninis supratimas apie save kaip asmenybę (Lawler, 2014: 7). Identitetas apibūdinamas kaip kintamas ir formuojamas tiek asmeninių patirčių, tiek platesnio socialinio, politinio, geopolitinio konteksto (Lawler, 2014: 10; Čiubrinskas, 2008, kt.). Migracijos studijose autoriai kalba apie migracijos režimus (angl. *migration regimes*), kurie suprantami kaip socialinis, politinis, geopolitinis kontekstas, struktūruojantis migrantų patirtis ir galimybes priimančiojoje visuomenėje (Cvajner, Kivisto, Sciortino, 2024: 8).

Feministinėse studijose pabrėžiama būtinybė atkreipti dėmesį į skirtingų identitetų sąveiką, tai yra suprasti, kad tapatybių (pvz., rasės, socialinės klasės, etniškumo, lyties ir kt.) sąveika nulemia perspektyvas ir patirtis (Crenshaw, 1991, Lietuvoje žr., pvz., Erentaitė, Pilinkaitė 2012; Jakucevičienė, 2025). Migracijos procesų tyrimuose svarbu tirti tiek valstybių vykdomą vidaus ir užsienio politiką, turinčią poveikį migrantų galimybėms ir patirtims, taip pat analizuoti, kaip migracijos eigoje kinta migrantų tapatybės bei kaip jos yra struktūruojamos migrantų socialinio ir kultūrinio saistymosi.

Migracijos studijose neabejotinai svarbūs etninės, tautinės tapatybės klausimai (Eriksen, 2010; Vertovec, 2010). Socialiniuose ir humanitariniuose moksluose etniškumas suprantamas kaip susijęs su ribų tarp savo ir svetimo perbraižymu (Eriksen, 2010: 5; Čiubrinskas, Kuznecovienė, 2008). Šios ribos gali būti suprantamos kaip susijusios su kultūriniais ar socialiniais skirtumais ir panašumais (Barth, 1969a, b; Eriksen, 2010: 6). Etniškumo samprata akademinėse diskusijose kito nuo etniškumo, kaip prigimtinės nekintamos kultūros sampratos, iki supratimo, jog etninė tapatybė yra kintanti, konstruojama socialiai, dažnai – priklausoma nuo situacijos (Wimmer, 2013: 1–2, Lietuvoje žr., pvz., Čiubrinskas, 2008; Frėjutė-Rakauskienė et al., 2016). Antropologas Frederikas Barthas yra įvardijamas kaip vadinamosios konstruktyvistinės etniškumo sampratos, t. y. kada etniškumas ir etninis identitetas suvokiami kaip kuriami, įsisąmoninti socializacijos metu, o ne iš anksto determinuoti dėl kilmės, pradininkas (Wimmer, 2013). Bartho teigimu, studijuojant etniškumą, yra svarbu susitelkti ties brėžiamomis socialinėmis ribomis su „kitu“ (Barth, 1969b: 15). Ribos yra konstruojamos, jos kinta ir jų kaitą lemia tokie veiksniai, kaip antai institucijos ir jų kuriamos taisyklės, išteklių pasidalijimas ar tapatybių nulemta prieiga prie išteklių bei jau esami kasdieniai socialiniai ryšiai / tinklai, kurie formuoja mūsų pasirinkimus ir ribas (Wimmer, 2013: 32, Lietuvoje žr., pvz., Frėjutė-Rakauskienė, Marcinkevičius, Šliavaite, Šutinienė, 2016; Frėjutė-Rakauskienė, Sasunkevich, Šliavaite, 2021). Pavyzdžiui, simboliai ir diskursai pasitelkiami brėžiant socialines ribas diskursyviai, o diskriminacijos patirtys signalizuoja apie skirtingų grupių prieigą prie išteklių (Wimmer, 2013: 64).

Brėžiant socialines ribas tarp grupių pasitelkiami skirtingi kriterijai, tokie kaip kalba, istorija, religija (Eriksen, 2010). Socialinės grupės gali būti

siejamos su žmonių fiziniais skirtumais, pavyzdžiui, plaukų ar odos spalva, tačiau socialiniuose humanitariniuose moksluose sutariama, kad žmonija yra tokia įvairi ir susijusi, jog rasės kategorija tėra socialinis konstruktas ir yra „svarbi tik tiek, kiek ši kategorija daro poveikį žmonių veiksmams“ (Eriksen, 2010: 6). Rogersas Brubakeris taip pat akcentuoja, kad tokios kategorijos kaip etniškumas, rasė ar tauta yra konstruojamos socialiai ir turi būti suprantamos „ne kaip konkrečios, aiškiai apibrėžtos laike išliekančios grupės, bet matant jas kaip formuojamas sąveikoje, procesualias, dinamiškas, susietas su įvykiais“ (Brubaker, 2004: 11). Brubakeris siūlo žvelgti į etniškumą ir tautiškumą kaip į tam tikras praktikas, rutinas, institucijų vykdomus projektus (Brubaker, 2004: 11), be to, ne iš anksto įvardyti socialines (etnines, tautines) grupes, o analizuoti jų konstravimą konkrečiose situacijose, susitelkti ties grupių kūrimo dinamika, procesais (Brubaker, 2004: 11–18).

Mokslininkai atkreipia dėmesį, kad tautiniai identitetai, ribų tarp grupių konstravimas yra veikiamas globalių politinių įvykių ir konfliktų (Dijkink, (1996) 2003; Wimmer, 2013, kt.). Mūsų projekte skirtingos saistymosi formos analizuojamos sąsajoje su geopolitinių lūžių interpretacijomis ir visų pirma – Rusijos karu prieš Ukrainą. Monografijoje analizuojama, ar ir kaip geopolitiniai išsivaizdavimai pasitelkiami brėžiant ribas su kitu / kitokiu žmonių interpretacijose apie migraciją, sąveiką su Lietuvos visuomene, Rusijos karo prieš Ukrainą vertinimais. Kitais žodžiais tariant, monografijoje susitelkiama ties mikrokontekstu, t. y. žmonių pasakojimuose ir praktikose atsiskleidžiančiais geopolitiniais pasakojimais ir jų sąsajomis su etninio ar tautinio identiteto daryba (žr. Eraliev, Urinboyev, 2024).

1.3. Transnacionalizmas, įtrauktis ir saistymasis migracijoje

Transnacionalizmo sąvoka migracijos tyrimų lauke imta vartoti nuo praėjusio šimtmečio dešimtojo dešimtmečio. Ja siekiama apibūdinti globalizacijos kontekste atsiradusią naują žmonių gyvenimo realybę, ženklintą itin suaktyvėjusio žmonių, idėjų, daiktų mobilumo ir iš to besirandančio individų naujo savo tapatybės bei ryšių su aplinka (valstybe, tauta, etnine grupe) suvokimo. Transnacionalizmo paradigma iškilo kaip bandymas pažvelgti į kompleksinę migracijos realybę neapsiribojant iki tol įprastais pilietybės, etniškumo ir rasės analizės pjūviais (Glick-Schiller, Bash, Blanc-Szanton, 1992: 18–19); migrantus traktuoti ne kaip atplėštus nuo savo kultūros šaknų

ir ženklintus laikinumo, bet kaip plėtojančius socialinius ir politinius ryšius, tinklus, veiklas ir ideologijas, jungiančias jų kilmės ir priimančiąsias valstybes (Basch, Glick-Schiller, Blanc-Szanton, 2003: 4).

Antropologinių migracijos tyrimų lauke transnacionalizmo sąvoką įtvirtino keletas esminių transnacionalizmo fenomeno analizei skirtų darbų (Glick-Schiller, Basch, Szanton-Blanc, 1992; Basch, Glick-Schiller, Blanc-Szanton, 2003; Vertovec, 1999; 2009). Lietuvoje transnacionalizmą migracijos kontekste išsamiausiai yra analizavęs Vytis Čiubrinskas, tiek iš teorinės perspektyvos (Čiubrinskas, 2011a; 2011b; 2014a; 2014b), tiek taikant transnacionalizmo analizės pjūvį lietuvių diasporos tyrimams (Čiubrinskas, 2020).

Nina Glick-Schiller, Linda Bash ir Cristina Blanc-Szanton transnacionalizmą apibūdino kaip procesą, „kurio metu imigrantai kuria socialinius laukus, jungiančius jų kilmės šalį ir šalį, kurioje jie naujai apsigyvena. Tokius socialinius laukus kuriantys imigrantai vadintini transmigrantais. Transmigrantai plėtoja ir palaiko daugybinius ryšius – šeiminius, ekonominius, socialinius, organizacinius, religinius ir politinius – kurie peržengia valstybių sienas. Transmigrantai veikia, priima sprendimus, reiškia rūpestį ir formuoja tapatybes socialiniuose tinkluose, jungiančiuose juos su dviem ar daugiau visuomenių tuo pačiu metu“ (Glick-Schiller, Bash, Blanc-Szanton, 1992: 1–2).

Siekdamas detalizuoti transnacionalizmo sąvokos turinį, Stevenas Vertovecas išplečia transnacionalizmo apibrėžimą išskirdamas transnacionalizmo paradigmą sudarančius „klasterius“ ar „temas“: socialinę morfologiją, sąmonės tipą, kultūrinės reprodukcijos būdą, kapitalo kaupimo būdą, politinio įsitraukimo erdvę bei vietos ir lokalumo rekonstrukciją (Vertovec, 1999: 447; 2009: 4–13). Šie analizės pjūviai leidžia suprasti, kokius socialinius ryšius ir darinius sukuria migrantai, peržengdami vienos šalies ribas, kaip migrantų savivokoje ima rasti daugybinis saistymasis ir tapatinimasis, kaip migrantų kilmės šalies kultūros reprodukcija yra lydima stiprios kultūrinės hibridizacijos tendencijų, kaip migrantai palaiko ekonominius ryšius su šeima ir valstybe, kaip jie įsitraukia į politinį dalyvavimą kilmės ar priimančiojoje valstybėje arba tarptautinėje erdvėje, galiausiai, kaip transnacionalus būvis keičia migrantų erdvės ir vietos supratimą.

Transnacionalizmas vertintas kaip keliantis iššūkių priimančiųjų ir kilmės valstybių nacionaliniam integralumui, nes skatina jų fragmentaciją, trikdo

politiškai konstruojamos nacionalinės kultūros ir vertybių reprodukcija, prisideda prie nusistovėjusių homogenizuojančių diskursų ir tapatybių destabilizacijos bei „išjudintų identitetų“ atsiradimo (Čiubrinskas, 2011a; 2014a; 2014b). „Išjudinti identitetai“ gali būti siejami su transnacionalizmo kontekste atsirandančiomis daugybinėmis identifikacijomis, hibridinėmis tapatybėmis, įvairiais saistymosi būdais bei lojalumais. Transnacionalizmas yra neatsiejamas ir nuo etnifikacijos procesų. Įvairios migrantų grupės priimančiųjų šalių kontekste palaiko ir atkuria savo atsivežtinę etninę kultūrą kurdamos „alternatyvius, jų pripažinimo siekiančius tinklus“, kurie dažnai įgauna ir institucinę formą įvairių organizacijų pavidalu (Čiubrinskas, 2014b: 32, 34; 2014).

Vis dėlto nederėtų transnacionalizmo laikyti vien tik kaip kvestionuojančio nacionalizmą ir tautines valstybes. Migracijos ir transnacionalizmo kontekste yra itin aktualūs „gimtinės politikos“ (angl. *homeland politics*) (Vertovec, 2009) ir „nuotolinio nacionalizmo“ (angl. *long-distance nationalism*) (Anderson, 1992) procesai, nurodantys skirtingus būdus, kaip migrantai ir jų kilmės šalys gali išlaikyti abipusį politinį susietumą. Vertovecas pažymi, kad tautinės valstybės nepraranda savo svarbos transnacionalizmo kontekste ir netgi dalyvauja formuojant tam tikras transnacionalines praktikas. Jo teigimu, migrantai gali reikšmingai prisidėti tiek prie valstybės kūrimo (angl. *nation-building*), tiek prie valstybės griovimo (angl. *nation-wrecking*) (Vertovec, 2009: 97). Pirmąjį procesą rodo skirtingi pavyzdžiai, kai diasporos bendruomenės ar užsienyje gyvenantys lyderiai vedė nepriklausomybės judėjimus, išsilaisvinimo kovas, nacionalinės valstybės vienijimo procesus. Bet diasporos grupės taip pat gali aktyviai veikti siekdamos kilmės šalies režimo pokyčių ar vidinių konfliktų kurstymo (Vertovec, 2009: 97–99).

Vertovecas pažymi, kad migrantų politinė veikla gali apimti skirtingus politinio veikimo būdus, tokius kaip besiorganizuojančias sugrįžti išsivijios grupes, lobistinę veiklą tėvynės labui, politinių partijų užsienio biurus, migrantų gimtųjų miestų asociacijas, opozicines grupes, planuojančias veiksmus politiniams pokyčiams tėvynėje pasiekti, ir kt. (Vertovec, 2009: 94). Migrantų kilmės šalys taip pat aktyviai siekia palaikyti ryšį su diasporos bendruomenėmis, kurdamos diasporos politiką – įkurdamos specialias migrantams / diasporos bendruomenėms skirtas institucijas, plėtodamos jiems skirtas ekonomines ir kultūrinės programas, įteisindamos migrantams

balsavimo, dvigubos pilietybės ar kitokio pobūdžio pilietines teises (Vertovec, 2009: 97). Žvelgiant iš priimančiosios valstybės perspektyvos, migrantų „gimtinės politika“ ar jų palaikomas „nuotolinis nacionalizmas“ gali būti siejami su įsivaizduojamomis „penktosios kolonos“, „vidinių priešų“ ar „užsislėpusių teroristų“ grėsmėmis (Vertovec, 2009: 99–100). Visa tai skatina išvadą, kad transnacionalizmo kontekste nebeįmanoma daryti tiesioginės sąsajos tarp geografiškai apibrėžtos valstybės teritorijos, etninės grupės ir politinės bendruomenės (Vertovec, 2009: 100), o reikėtų koncentruotis į naujas atsirandančias ryšių konfigūracijas.

Šioje monografijoje pristatomam tyrimui transnacionalizmo paradigma aktuali visais aptartais analizės pjūviais. Ji leidžia konceptualizuoti, kaip save tapatina ir su kuo saistosi Lietuvoje gyvenantys ukrainiečiai, baltarusiai ir indai bei kokią įtaką jų tapatinimuisi daro jų migracijos patirtys. Jų saistymosi trajektorijose atskleidžiamos transnacionalizmo paradigmai aktualios daugybinių ir hibridinių tapatybių apraiškos. Taip pat analizuojama, kokius realius ryšius šių trijų grupių migrantai palaiko su savo kilmės šalimis, kaip jie siejasi su kilmės šalių konstruojamais nacionaliniais identitetais. Taip pat aptariami šių bendruomenių etnifikacijos procesai, pasireiškiantys ne tik etninio / nacionalinio tapatinimosi aktualizavimu diasporos kontekste, bet ir realiomis diasporinėmis organizacinėmis formomis. Ko gero, aktualesnias ir įdomiausias analizės klausimas – kaip kiekvienoje iš šių migrantų grupėje reiškiasi „gimtinės politika“, kaip ji susijusi su priimančiosios šalies politika ir kaip tai veikia bendrą migrantų saistymosi ir įtraukties situaciją.

2. Tyrimo kontekstas ir metodologija

2.1. Geopolitinis tyrimo kontekstas ir Lietuvos politika skirtingų migrantų grupių atžvilgiu

Dėl geopolitinių pokyčių regione jau nuo 2020 metų Lietuvoje sparčiai ėmė didėti migracija iš Baltarusijos, o vėliau ir iš Ukrainos bei Rusijos. Migrantų iš Baltarusijos atvykimą paskatino Aleksandro Lukašenkos režimo vykdomos represijos Baltarusijoje (ypač po 2020 m. rugpjūčio mėn. prezidento rinkimų), o 2022 metų vasario 24 dieną Rusijos Federacijos plataus masto įsiveržimas į Ukrainą paskatino atvykti karo pabėgėlius iš Ukrainos bei migrantus iš kitų kaimyninių (taip pat iš Baltarusijos ir Rusijos) šalių. Taigi, abu šie įvykiai paspartino staigius geopolitinius ir migracijos pokyčius Rytų

Europoje, o Lietuva, besiribojanti išorinėmis Europos Sąjungos sienomis su Baltarusija ir Rusija, tapo šiuos migrantus iš kaimyninių šalių priimančiąja valstybe. Žiūrint į imigrantų skaičius, matoma, kad 2023 m. pabaigoje Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai viršijo 200 tūkst. ribą (MIGRIS, 2024 sausio 31). 2025 m. dominavo migrantai (pagal pilietybę) iš Ukrainos (77 tūkst. 80), migrantai iš Baltarusijos buvo antra pagal dydį (57 tūkst. 511) grupė, iš Rusijos – trečia (14 tūkst. 978), o migrantai iš Indijos – penkta pagal dydį grupė (7 tūkst. 207) po migrantų iš Uzbekistano (9 tūkst. 52) (Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2025: 11, 12). Daugiausia užsieniečių, 2025 m. pradžios duomenimis, gyveno apskrityse, kur yra didieji Lietuvos miestai, o didžioji dauguma – Vilniaus apskrityje – 77 tūkst. 784, Kauno apskrityje – 27 tūkst. 716, Klaipėdos apskrityje – 25 tūkst. 549 ir Šiaulių apskrityje – 23 tūkst. 120 (Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2025: 11, 12).

Migracijos iš Ukrainos skaičiai išaugo po 2022 m. vasario 24 d. prasidėjusio plataus masto Rusijos įsiveržimo į Ukrainos teritoriją (EMN, n. d.). Didžioji dalis migrantų iš Ukrainos Lietuvoje (51 tūkst. 523) turi laikiną apsaugą (leidimus laikinai gyventi – LLG), kuri yra suteikiama dėl Rusijos invazijos iš savo šalies išvykusiems Ukrainos karo pabėgėliams (Micenter, IOM, n. d. a.). Laikinoji apsauga į Lietuvą dėl karo atvykusiems karo pabėgėliams iš Ukrainos suteikia plačias socialines ir ekonomines garantijas (plačiau žr. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2025). Kalbant apie Baltarusijos piliečius – daugelis jų 2024 m. turėjo leidimus laikinai gyventi mūsų šalyje – 27 tūkst. 920 (iš jų – išduota – 16 tūkst. 066; pakeista – 11 tūkst. 854), o leidimas nuolat gyventi išduotas 459 asmenims (Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2025: 45, 50). Jeigu žiūrėsime išduotų vizų skaičių Baltarusijos piliečiams 2024 m. – tai matome, kad Šengeno vizų yra išduota – 3 tūkst. 728, o nacionalinių – 266. 2024 m. iš viso dėl „humanitarinių priežasčių“² – buvo išduoti 2 tūkst. 445 leidimai laikinai gyventi Lietuvoje – iš jų išduota – 1 tūkst. 106; o pakeista – 1 tūkst. 339 (Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2025: 50). Nenurodoma,

2 „Užsienietis negali išvykti iš Lietuvos Respublikos dėl humanitarinių priežasčių arba negali grįžti į kilmės valstybę dėl to, kad yra persekiojamas nedemokratinio režimo ir (ar) yra nukentėjęs ar gali nukentėti nuo šio režimo vykdomų represijų“ (Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2025)

kokių šalių piliečiams tokie leidimai išduoti, bet tikėtina, kad daugelis arba dalis jų – baltarusiams. Migrantai iš Indijos pagal leidimus laikinai gyventi Lietuvoje užėmė ketvirtą vietą (2024 m. – 5 tūkst. 082; palyginti 2023 m. – 4 tūkst. 513) (Vidaus reikalų ministerija, 2024: 4). Indijos piliečiai taip pat yra tarp tų migrantų, kurie atvyksta dirbti pagal įtrauktą į profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašą pagal ekonominės veiklos rūšis (Vidaus reikalų ministerija, 2024: 6). Kitas pagrindas, pagal kurį atvyksta Indijos piliečiai, – mokslas. Pavyzdžiui, 2024 m. daugiausia leidimų laikinai gyventi studijų pagrindu buvo išduota Indijos – 1 tūkst. 279 (2023 m. – 927) piliečiams (Vidaus reikalų ministerija, 2024: 8).

Labai svarbu apžvelgti ne tik esamą migrantų Lietuvoje statistiką, bet ir Lietuvos vykdomą politiką tiek atvykusiųjų iš Ukrainos, tiek Baltarusijos piliečių atžvilgiu, nes minėti geopolitiniai procesai ir tose šalyse vykstantys politiniai įvykiai ypač paskatino karo pabėgėlių ir politinių migrantų atvykimą, greitesnį jų patekimą į šalį, taip pat ir šalies pasirinkimą. Lietuva yra Europos Sąjungos šalis ir karo pabėgėliams iš Ukrainos yra taikoma visoje ES galiojanti laikinoji apsauga – speciali pagalbos priemonė, sukurta žmonėms, kurie dėl sudėtingų aplinkybių buvo priversti palikti savo šalį. Laikinosios apsaugos mechanizmas pradėtas taikyti 2022 m. kovo 4 d. po Rusijos pradėto plataus masto įsiveržimo į Ukrainą ir pratęstas iki 2027 m. kovo 4 d. (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2025 rugsėjo 24). Asmenys, kuriems taikoma laikinoji apsauga, visoje ES naudojami tomis pačiomis teisėmis. Šios teisės apima teisę apsigyventi, galimybę įsidarbinti ir gauti būstą, medicinos pagalbą, socialinę paramą, vaikų galimybę mokytis. Laikinosios apsaugos sistema taikoma asmenims, kurie 2022 m. vasario 24 d. arba iki šios datos gyveno Ukrainoje (Micenter, IOM, n. d. b).

Baltarusijos atžvilgiu Lietuvai turi įtakos Rytų partnerystės politika, pradėta įgyvendinti nuo 2009 metų ir siekianti vystyti strateginius tikslus ir konkrečias sritis, kuriose įmanomas glaudesnis ir efektyvesnis dialogas su ES rytinėmis kaimynėmis (Armėnija, Azerbaidžanu, Baltarusija, Sakartvelu (Gruzija), Moldova ir Ukraina) (Kojala, 2020: 5). Lietuva kartu su kitomis ES šalimis palaiko Baltarusijos pilietinę visuomenę, kontaktuoja su politine opozicija ir taiko Baltarusijos režimui įvairias sankcijas (Viešoji įstaiga „NVO teisės institutas“, 2021: 15). Pavyzdžiui, 2020 m. rugpjūčio mėn., prasidėjus pilietinei ir politinei krizei Baltarusijoje, Lietuvos Vyriausybė patvirtino paramos Baltarusijos žmonėms planą (Lietuvos vystomasis

bendradarbiavimas, 2020, cituota iš Viešojo įstaiga „NVO teisės institutas“, 2021: 17). Lietuvoje veikia Europos humanitarinis universitetas (EHU), kuris buvo įkurtas, siekiant suteikti galimybes studentams iš Baltarusijos bei platesnio Rytų Europos regiono studijuoti Europos kultūrinėje erdvėje (Europos humanitarinis universitetas, n. d.). Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija 2021 m. liepos 5 d. akreditavo baltarusių demokratinę atstovybę ir suteikė oficialų statusą Vilniuje dirbančiai Baltarusijos opozicijos lyderės Sviatlanos Cichanouskajos komandai (Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, 2021, cituota iš Viešojo įstaiga „NVO teisės institutas“, 2021: 20).

Kalbant apie piliečius iš Indijos, aktualu tai, kad asmenims iš trečiųjų šalių judėjimas ES ribojamas teisės aktais, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad darbo rinkoje trūksta darbuotojų, Lietuvoje norima migrantais iš trečiųjų šalių kompensuoti trūkstamą darbo jėgą, bet tik tada, kai jos negalima kompensuoti vietos darbuotojais ar Lietuvos gyventojais, grįžtančiais į Lietuvą iš kitų šalių. Taigi, prioritetas teikiamas aukštą profesinę kvalifikaciją turintiems užsieniečiams, taip pat tiems, kurie atvyksta mokslo ir studijų tikslais, pavyzdžiui, dėstyti Lietuvos mokslo ir studijų institucijose, kurie steigia naujas darbo vietas, užsiima veikla, susijusia su naujomis technologijomis (Užimtumo tarnyba, direktoriaus 2023 m. lapkričio 23 d. įsakymas Nr. v-223). Taip pat, kontroliuojant darbo migracijos srautus, įvestos užsieniečių įdarbinimo kvotos (pvz., 2025 m. ši kvota turi būti ne daugiau kaip 1,4 procento Lietuvos nuolatinių gyventojų skaičiaus dydžio, t. y. apie 40 tūkst. asmenų) (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2024 gruodžio 11).

2.2. Tyrimo metodologija

Empirika rinkta atliekant nestruktūruotus arba pusiau struktūruotus interviu su imigrantais iš pasirinktų šalių, siekiant išsiaiškinti, koks jų pasakojimuose atsiskleidžia etninis, nacionalinis ir transnacionalinis identitetai ir geopolitinės nuostatos. Interviu su skirtingomis migrantų grupėmis metodologija plačiau aprašyta skyriuose, analizuojančiuose migrantų iš skirtingų šalių (Ukrainos, Baltarusijos, Indijos) patirtis ir identitetus.

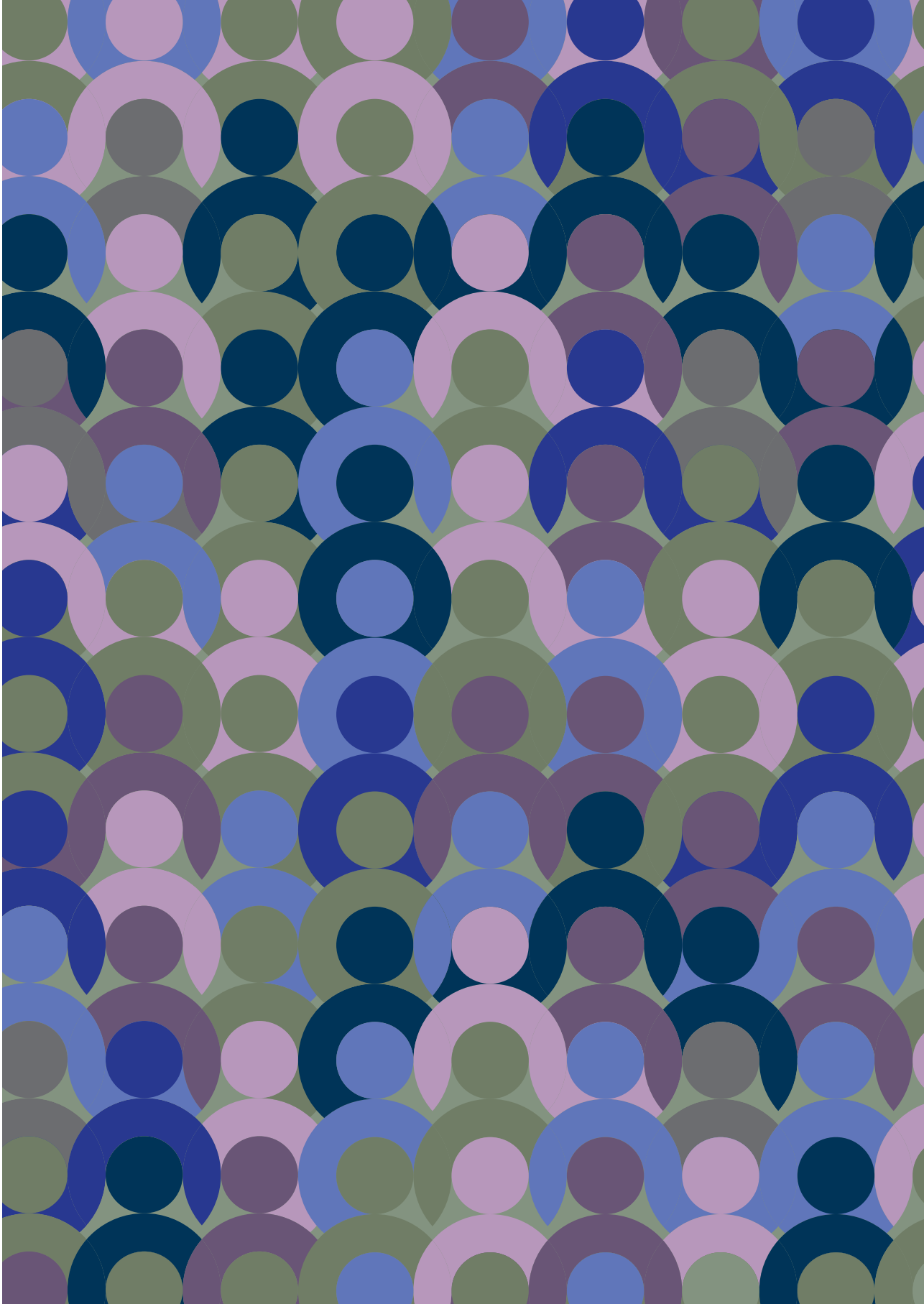
Trijų migrantų grupių atranka buvo nulemta hipotezės, jog migrantai iš skirtingų regionų nevienodai vertins Rusijos pradėtą karą prieš Ukrainą ir skirtingu intensyvumu pasitelks šio karo vertinimus konstruodami savo

etninę, tautinę ar transnacionalinę tapatybes. Tad šiame tyrime nuspręsta neapsiriboti vien tik Rytų Europos (Ukrainos ir Baltarusijos) migrantais, bet ir įtraukti trečią grupę – migrantus iš Indijos. Christophe'as Jaffrelot pažymi, kad Indijoje yra susiklostęs retas konsensusas politiniu lygmeniu dėl Indijos neutralumo šiuo klausimu. Tai gali būti susiję ne tik su ilgamečiais Indijos ir Rusijos ryšiais, bet ir šiuolaikiniu Indijos pozicionavimu si pasaulyje. Indija vis labiau save pristato kaip pasaulinę galią, turinčią atlikti balansuojantį vaidmenį geopolitikoje, ir akcentuoja poreikį išlikti strategiškai autonomiška. Prie Indijos paramos Ukrainai stokos prisideda Indijos kaip pokolonijinės valstybės nuoskaudos dėl Vakarų šalių imperialistinės politikos praeities (Jaffrelot, 2022). Tokios nuostatos atsispindi ir Indijos viešajame diskurse, o tai neabejotinai turi poveikį ir pačių indų karo vertinimams. Todėl svarbu tirti, kaip indai imigrantai Lietuvoje vertina karą, kiek ir kaip jų vertinimus formuoja Indijos valstybės pozicija, atsispindinti Indijos žiniasklaidoje, ir kaip jų geopolitines nuostatas ir tapatinimąsi keičia imigracijos patirtys Lietuvoje.

Migracijos iš karo ar politinės prievartos regionų tyrimai visada kelia etinių klausimų dėl tematikos ir prisiminimų jautrumo ir asmeninių tyrimo dalyvių išgyvenimų (BenEzer, 2002). Plačiau šie klausimai aptarti kiekvienos tyrime dalyvavusios migrantų grupės atžvilgiu konkrečiose monografijos dalyse. Tyrimo etika buvo patvirtinta LSMC Atitikties mokslinių tyrimų etikai komiteto. Interviu vyko periodu nuo 2023 metų rugpjūčio iki 2025 metų rugpjūčio. Tyrimas atliktas trijose didžiausiuose miestuose – Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje, tačiau interviu su migrantais iš Indijos atlikti ir trijuose mažesniuose Lietuvos miestuose – Panevėžyje, Plungėje ir Mažeikiuose.

Iš viso su migrantais iš Ukrainos, Baltarusijos ir Indijos atlikta 100 interviu. Tyrėjos pasirinko nestruktūruotus arba pusiau struktūruotus (su galimybe užduoti klausimus skirtingu eiliškumu, užduodant papildomus klausimus) interviu tipus, kadangi buvo siekiama išgirsti tyrimo dalyvio (-ės) migracijos istoriją kaip galima mažiau ją formuojant išankstiniais klausimais. Vilniuje atlikta 44 interviu, Kaune – 30 interviu, o Klaipėdoje – 23 interviu ir po vieną interviu – Panevėžyje, Plungėje ir Mažeikiuose. Iš jų su migrantais iš Baltarusijos atlikti 35 interviu (Vilniuje – 16 interviu, Kaune – 10 interviu ir Klaipėdoje – 9 interviu); su migrantais iš Ukrainos buvo atlikti 33 interviu (Vilniuje – 15 interviu, Kaune – 10 interviu ir Klaipėdoje – 8 interviu); ir su migrantais iš Indijos buvo atlikti 32 interviu

(Vilniuje – 13 interviu, Kaune – 10 interviu, Klaipėdoje – 6 interviu, Panevėžyje – 1, Plungėje – 1 ir Mažeikiuose – 1 interviu). Interviu buvo atliekami su tais migrantais iš pasirinktų regionų, kurie atvyko į Lietuvą po 2014 metų, kada prasidėjo Rusijos karas prieš Ukrainą. Tyrimo vietovės, t. y. didžiausi Lietuvos miestai (Vilnius, Kaunas, Klaipėda), pasirinktos pagal turimus statistinius 2012–2020 metų duomenis, parengtus remiantis Lietuvos Respublikos 2021 m. gyventojų ir būstų surašymo rezultatais (Oficialiosios statistikos portalas, n. d. Emigrantai, Imigrantai, Neto tarptautinė migracija) ir pagal tai, kurios savivaldybės dalyvauja migrantus priimančiose programose. Interviu vyko tiek su skirtingo amžiaus (santykinai jaunesnio amžiaus nuo 18 iki 30 metų; vidurinio amžiaus – nuo 31 iki 50 metų ir vyresnio – nuo 50 metų), tiek vyrais ir moterimis, atstovaujantiais skirtingoms profesinėms grupėms.

I DALIS

KARO
PABĖGĖLIAI
IŠ UKRAINOS
LIETUVOJE

Kristina Šliavaitė

*Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto
Azijos ir transkultūrinių studijų institutas*

1.1. Įvadas

Šioje dalyje analizuojamas etninės, tautinės, transnacionalinės tapatybių konstravimas ir kaita karo pabėgėlių iš Ukrainos Lietuvoje pasakojimuose apie Rusijos Federacijos pradėtą karą prieš Ukrainą, karo meto patirtis ir priverstinę migraciją. Analizuojama, ar ir kaip asmeninės ir kolektyvinės tapatybės tyrimo dalyvių kuriamos ir kinta Rusijos Federacijos karo prieš Ukrainą metu bei kaip šios (per)kuriamos tapatybės formuoja santykį su priimančiąja Lietuvos visuomene. Kitais žodžiais tariant, šioje dalyje aiškinamasi, ar ir kaip smurtas (angl. *violence*) ir priverstinė migracija lemia individualios ir grupinės tapatybių (per)kūrimą ir sąveiką su priimančiąja visuomene. Akademiniu požiūriu atsakymai į šiuos klausimus yra svarbūs siekiant suvokti, kaip tapatybė kinta, o sykiu tampa svarbiu ištekliumi interpretuojant žmogiškąsias patirtis prievartos ir karinių konfliktų metu. Ne mažiau svarbu suprasti karo pabėgėlių iš Ukrainos Lietuvoje patirtis priimančiojoje šalyje bei saistymosi su Lietuva ir kilmės šalimi tendencijas. Atsakymai į šiuos klausimus leidžia suprasti migrantų veikėjiškumą (angl. *agency*) prievartos ir priverstinės migracijos kontekste.

Interviu analizė patvirtina mokslininkų įžvalgas (žr., pvz., Dijkink, 2003), jog tautinės, etninės tapatybių daryba yra glaudžiai susijusi su geopolitinėmis nuostatomis. Tapatybės ir jų kaita bei geopolitinės nuostatos interviu metu atsiskleidžia tyrimo dalyviams pasakojant apie karą ir jo priežastis, priverstinę migraciją, kuriamas sąsajas su priimančiąja šalimi (Lietuva) ir kilmės šalimi (Ukraina). Reikia pažymėti, jog karo metu etninė, tautinė tapatybė tampa viena iš svarbiausių temų kalbant apie karą ir migraciją, o šioms tapatybėms konstruoti pasitelkiami pasakojimai apie istoriją, kalbos pasirinkimus, akcentuojant Ukrainos ryšį su Europa ir suvokiant Rusiją kaip imperialistinę ir kolonijinę valstybę (plg. Kulyk, 2016; Kuzio, 2021; Shestopalova, 2025, kt.). Tautinė tapatybė kuriama pasitelkiant kalbos, istorijos ir geopolitikos naratyvus, atsiskleidžia kasdieniniuose pokalbiuose ar situacijose, kai strategiškai pasirenkama viena ar kita bendravimo kalba,

dalijamasi istorijos interpretacijomis, vertinami geopolitiniai įvykiai, t. y. dalyvaujama „kasdienėje geopolitikoje“ (angl. *everyday geopolitics*) (Eraliev ir Urinbojev, 2024; Ridanpää, 2025; Slesinger, 2016, kt.). Bendros istorinės patirtys ir jungiančios geopolitinės nuostatos tyrimo dalyvių vertinamos kaip teigiamai veikiančios sąveiką su priimančiąja visuomene.

Mokslininkai dokumentuoja ilgalaikį Rusijos Federacijos kišimąsi į Ukrainos vidaus politiką siekiant šalį išlaikyti savo įtakoje (Wylegała, Głowacka-Grajper, 2020). 2013 m. tuometinis Ukrainos prezidentas V. Janukovičius atsisakė pasirašyti Ukrainos asociacijos sutartį su Europos Sąjunga ir sukėlė didelę visuomenės dalį apėmusius protestus ne tik Kijeve, bet ir kitose Ukrainos vietovėse (Lasinskas, n. d.). Šie protestai – Maidano revoliucija – privertė V. Janukovičių pabėgti į Rusiją (Lasinskas, n. d.). 2014 m. kovo 18 d. Rusija okupuoja Krymą ir pradeda hibridinį karą prieš Ukrainą, sukuriamos vadinamosios Donecko ir Luhansko liaudies respublikos, kurias valdo prorusiški separatistai (Lasinskas, n. d.). Mokslininkų vertinimu, po 2014 m. Rusijos Federacijos agresijos veiksmų prieš Ukrainą ne mažiau kaip pusantro milijono Ukrainos piliečių tapo vidiniais šalies migrantais, t. y. buvo priversti palikti savo namus okupuotose teritorijose ir persikelti į kitas Ukrainai pavaldžias teritorijas (Mikheieva, Sereda, Kuzemska, 2023: 201). 2022 m. vasario 24 d. Rusija pradeda plataus masto karinį įsiveržimą į Ukrainą.

Tyrimo dalyviai atvyko į Lietuvą dėl Rusijos pradėto karo Ukrainoje, tad tokio pobūdžio migracija apibūdinama kaip priverstinė, o ne savanoriška. Rusijos karas prieš Ukrainą tyrimo dalyvių siejamas su 2014 m. Krymo ir rytinių Ukrainos teritorijų okupacija, kai dalis jų turėjo palikti savo namus ir pirmą sykį patyrė priverstinę migraciją persikeldami į nepriklausomos Ukrainos teritoriją. Daugumai tyrimo dalyvių 2022 m. vasario 24 d. Rusijos karinis įsiveržimas į Ukrainą lėmė pakitusią kasdienybę, smurto patirtis ir priverstinę migraciją. Kalbant apie Ukrainos piliečius, kurie dėl Rusijos pradėto karo atvyko į Lietuvą, šiame tekste vartojamos tokios sąvokos, kaip antai karo pabėgėliai (žr., pvz., Oficialiosios statistikos portalas, n. d.) arba priverstiniai migrantai (angl. *forcibly displaced persons*) (Sereda, Mikheieva, 2025).

2025 m. rugsėjo mėn. duomenimis, per laikotarpį nuo 2022 m. vasario 24 d. į Lietuvą buvo atvykę ir užsiregistravo virš 99 000 karo pabėgėlių iš Ukrainos, kurių absoliuti dauguma – Ukrainos piliečiai (Oficialiosios statistikos portalas, n. d.). Karui prasidėjus, Europos Sąjunga suteikė laikinąją

apsaugą nuo karo bėgantiems ukrainiečiams, kuri suteikia tam tikras socialines garantijas priimančiose šalyse (European Commission, 2025). Lietuvoje laikinoji apsauga ir leidimas laikinai gyventi Lietuvoje suteiktas per 51 523 Ukrainos gyventojų, palikusių savo šalį dėl karo (MiCenter, IOM, n. d. a). Ukrainos piliečiai taip pat kreipiasi dėl teisės laikinai gyventi Lietuvoje humanitariniais, darbo, studijų ar kitais pagrindais (MiCenter, IOM, n. d.). Ukrainiečiai Lietuvoje tapo skaitlingiausia imigrantų grupe ir jų migracijos skaičius 2022 m. išaugo septynis kartus (Oficialiosios statistikos portalas, 2023).

Karo pabėgėliai iš Ukrainos, kuriems suteiktas leidimas laikinai gyventi Lietuvoje, turi teisę dirbti, gauti sveikatos draudimą ir paslaugas, kurti verslą (plačiau žr., pvz., Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2025; Tkachuk, Kostrykina, Janeliūnas, 2023). Mokyklinio amžiaus Ukrainos piliečiai įtraukti į mokymosi procesą ugdymo įstaigose (Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2023). Karo pabėgėliams padedama valstybės ir savivaldybių lygmeniu, nevyriausybiniuose organizacijose, privačiomis iniciatyvomis. Pirmuoju karo etapu į Lietuvą atvykusiems Ukrainos piliečiams buvo suteikiama pagalba būstu, šiose iniciatyvose dalyvavo verslo atstovai, individualūs asmenys, nevyriausybinių organizacijų, buvo teikiama valstybės pagalba (plačiau žr., pvz., Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2025). Karo pabėgėliams teikiama psichologinė pagalba, organizuojami lietuvių kalbos kursai siekiant padėti greičiau įsitraukti į Lietuvos visuomenę. Lietuvių kalbos egzaminas nėra privalomas karo pabėgėliams iš Ukrainos, kuriems suteikta laikinoji apsauga ir kurie siekia įsidarbinti (Valstybinė kalbos inspekcija, 2025). Tačiau mokslininkai ir ekspertai pastebi teikiamos pagalbos trūkumus, tokius kaip nepakankamas paslaugų prieinamumas, sunkumai dėl būsto ir integracijos į darbo rinką (Pranckevičiūtė-Amoson, 2024: 128).

Priverstinė migracija iš Ukrainos ir karo pabėgėlių patirtys priimančiose šalyse analizuotos skirtinguose kontekstuose ir skirtingais pjūviais. Analizuotas priimančiųjų Europos visuomenių atsakas ir teikiama institucinė ir visuomeninė pagalba (Rataj, Berezovska, 2023; Tofan, Hrițuleac, Măgurianu, 2024; Haase, Arroyo, Astolfo, Franz, Laksevics, Lazarenko, Nasya, Reeger, Schmidt, 2024; Jelínková, Valentinov, Plaček Vaceková, 2023), sukaupto socialinio kapitalo poveikis migrantų adaptacijai priimančiojoje

šalyje (Pierobon, 2024); migrantų situacija darbo rinkoje (Lvovskiy, Marozau, 2024; Mezihorák, 2024; Pranskevičiūtė-Amoson, 2024), psichologiniai karo patirčių padariniai migrantams (Khailenko, Bacon, 2024), tapatybės aspektai sąveikoje su priimančiosiomis visuomenėmis (Horstman, Bohanek, Łapińska, Watson, Cierpka, Małek, 2024), skirtingų migrantų grupių iš Ukrainos (pvz., užsieniečių studentų) patirtys (Kingston, Ekakitie, 2024); moterų vaidmuo kariniuose konfliktuose (Ulozaitė, 2014; Lapėnaitė, 2021).

Mokslininkai tyrė ukrainiečių tautinio identiteto pagrindinius bruožus iki karo bei karui prasidėjus (Kuzio, 2001; Wanner, 1999, 2014; Kulyk, 2016; Minesashvili, 2023; Skvirskaja 2025; Bouchard, Antsybor, 2025). Tyrimuose pabrėžiama karo nulemta ukrainiečių tautos glaudesnė sanglauda bei tautinės tapatybės, kaip skirtingos nuo Rusijos gyventojų, akcentavimas (Brantly, 2024; Bouchard, Antsybor, 2025; Bezrukova, Vilkovala ir Petrenko-Lysak, 2025), Ukrainos pilietybės svarba brėžiant ukrainiečių bendruomenės ribas (Barrington, 2021), kalbos politikos ir religijos politikos klausimai (Kuzio, 2001; Brantly, 2024). Šioje monografijoje pristatomas tyrimas atskleidžia, kokie tautinės tapatybės aspektai yra svarbūs priverstinėje migracijoje, ar ir kaip tokie tautinės tapatybės elementai, kaip antai istorija, kalba, sovietmečio patirtys, karo pabėgėlių suprantami kaip veikiantys jų sąveiką su priimančiąja visuomene, siekiama atskleisti individualias karo pabėgėlių patirtis bei giluminius tapatybių pokyčius (plg. Mijic, Parzer, Tkalic, Zolotarova, 2024; Kuzmuk, 2024).

Kitame poskyryje apžvelgiamos teorinės analizės perspektyvos, tokios kaip veikėjiškumo sampratos karo metu, tautinių tapatybių ir geopolitinių nuostatų sąveika, saistymosi su kilmės ir priimančiąja šalimi analizei svarbios teorinės prieigos. Toliau aptariama tyrimo metodologija ir tai, kas būdinga tyrimui, kurio dalyviai yra patyrę karą, prievartą ir priverstinę migraciją. Lauko tyrimo duomenų analizė suskirstyta į keletą dalių / temų. Pirma, analizuojami tyrimo dalyvių pasakojimai apie karą ir jo padarinius žmonėms ir jų kasdienybei kaip šiuose pasakojimuose konstruojama ir deleguojama atsakomybė už patirtas kančias. Šioje dalyje atsiskleidžia, jog karas siejamas su Rusijos Federacijos imperializmu ir kolonijine politika, apie kurią pasakojama pasitelkus šeimos ir tautos istoriją. Tyrimo dalyviai migraciją vertina kaip priverstinę ir neplanuotą. Tyrimo dalyvių patirtys ir pasakojimai apie (per)kuriamą santykį su priimančiąja šalimi (Lietuva) ir jos visuomene yra analizuojami susitelkiant ties temomis, kurios interviu

metu iškilo kalbant apie pirmąsias patirtis atvykus į Lietuvą ir svarstant apie ateitį. Atsiskleidė, kad tyrimo dalyviai kalba apie netikrumą, neapibrėžtumą ar išsitęsusi pereinamąjį laikotarpį (žr. Šliavaite, 2024, 2026). Europa ir europietiškas atsiskleidžia kaip ne mažiau svarbi tema nei kalba ar istorija, pasakojant apie ukrainiečių tapatybę, ir tai suprastina kaip tema, atskleidžianti geopolitinę tyrimo dalyvių orientaciją.

1.2. Teorinės priegos

1.2.1. Karas, migracija ir veikėjškumas

Karas palieka socialinių, demografinių, sveikatos, švietimo padarinių karinių veiksmų paliestoms visuomenėms (Mazzarino, Inhorn, Lutz, 2019). Todėl jis apibūdinamas kaip „ypatinga kančia“ (angl. *extreme suffering*), t. y. tokia kančia, kuri skiriasi nuo kitų kentėjimų savo gilumu, intensyvumu, pobūdžiu (Bradby, Hundt, 2010: 1). Karo metu patiriama ne tik fizinė, bet ir psichologinė, reprezentacinė ir kita prievarta (angl. *violence*) (Stanko 1996, cituota iš Bauer-Amin, Schiocchet, Six-Hohenbalken, 2022: 24). Mokslininkų teigimu, karo sukeltos sveikatos problemos kyla ne tik iš karinių veiksmų patirčių, bet ir iš juos lydintio „skurdo, socialinės marginalizacijos, izoliacijos, netinkamo būsto, pokyčių šeimos struktūroje ir šeimos kasdienybėje“ (Miller and Rasmussen, 2010: 8, cituota iš Mazzarino, Inhorn, Lutz, 2019: 9). Karas ilgiems dešimtmečiams transformuoja demografinę visuomenių situaciją, taip pat neigiamai pakeičia tokias svarbias struktūras kaip sveikatos priežiūros ar švietimo sistemos (Mazzarino, Inhorn, Lutz, 2019: 11–13). Karas paliečia ne tik žmonių pasaulį, tačiau ir sukelia drastiškų padarinių gamtinei aplinkai ir ekologijai (Mazzarino, Inhorn, Lutz, 2019: 14).

Karas sugriauna įprastas socialines struktūras ir pakeičia kasdienį žmonių gyvenimą (Mazzarino, Inhorn, Lutz, 2019). Mokslininkai pažymi, kad žmonės yra priversti prisitaikyti prie kintančių sąlygų ir normalizuoti tam tikrus pokyčius socialiniame gyvenime, kurių atsiranda sugriuvus įprastoms socialinėms normoms (žr., pvz., Maček, 2009; Hermez, 2017). Antropologė Ivana Maček knygoje, skirtoje kasdieniam gyvenimui karo metu Sarajeve, pastebi, jog terminas „normalu“ (angl. *normality*) karo metu tampa tam tikru moraliniu orientyru, nes šiuo terminu nusakoma pageidaujama gyvenimo kokybė ar elgesys (Maček, 2009: 5). Maček teigimu, prievarta suardo įprastas socialines, vertybines normas ir jas pakeičia kitos, kurios taip

pat kinta (Maček, 2009: 6–7). Ji pabrėžia, kad „kas anksčiau mums buvo reikšminga, dabar yra pakeista, išnykę arba tapo neįmanomu, net neįsivaizduojamu“ (Maček, 2009: 7). Sami Hermez knygoje apie kintantį socialinį gyvenimą ir prisitaikymą karo metu Libane atkreipia dėmesį į žmonių gyvenimą susitelkiant į šį momentą / „gyvenimą šiuo metu“ (angl. *living in the meanwhile*) ir siekiant išlaikyti normalumą kasdienybėje (Hermez, 2017: 2). Normalumo sampratos ir reikšmės tampa kintančiomis (Hermez, 2017: 14). Daugelyje karo kontekstų mokslininkai dokumentuoja karo paliestų teritorijų gyventojų požiūrį, jog gyvenama šia diena, šiuo laikotarpiu, nes praeities nebėra, o ateitis daugiausia nekontroliuojama žmogaus (žr., pvz., Maček, 2009; Hermez, 2017).

Migracija gali būti suprantama kaip viena iš išgyvenimo strategijų karo metu, tačiau šiuo atveju migracija apibūdinama kaip priverstinė migracija (Hamburger et al. (sud.), 2019). Savanoriška migracija dažnai yra būdas siekti geresnio gyvenimo, galimybių, ji siejama su tam tikromis ateities viltimis (žr., pvz., Pine, 2014). Priverstinė migracija, t. y. tokia, kai žmonės dėl karo, katastrofų, genocido ar kitų priežasčių yra priversti palikti savo gyvenamąsias vietas, yra siejama su trauminėmis patirtimis (Jackson, 2013; Hamburger et al. (sud.), 2019) ir netektimis (Mijić, Parzer, Tkalich, Zolotarova, 2024). Analizuodami karo pabėgėlių iš Ukrainos patirtis priimančiojoje Austrijos visuomenėje, mokslininkai pasitelkia sąvoką „netekčių / praradimų sociologija“ (Mijić et al., 2024: 3396). „Netekčių sociologija“ analizuoja patirtis, kurios susijusios su karo nulemtais socialiniais, ekonominiais, profesiniais praradimais, taip pat esminio ontologinio saugumo praradimu (Mijić, Parzer, Tkalich, Zolotarova, 2024: 3403). Traumines patirtis siekiama suprasti pasitelkiant antropologijos, etnologijos ir fenomenologijos perspektyvas (žr., pvz., Lubkemann, 2008; Mijić et al., 2024; Šliavaitė, 2026).

Fenomenologija kaip filosofinė mokykla siejama su Edmundo Husserlio, Martino Heideggerio, Jean-Paulo Sartre'o, Maurice'o Merleau-Ponty ir kitų darbais (Creswell, 2013: 77). Fenomenologinės perspektyvos, kurios siekia suprasti dalyvių patirtis, vis plačiau pasitelkiamos ir antropologų darbuose (Desjarlais ir Throop, 2011: 87). Mokslininkai pabrėžia antropologinių ir fenomenologinių tyrimų panašumus, tokius kaip prioritetas tyrimo dalyvių patirtims (angl. *experience*), o ne teorinėms priegoms (Jackson, 1996: 6), išankstinių nuostatų vengimas siekiant suprasti realybę (Desjarlais,

Throop, 2011: 88). Antropologijoje fenomenologija plačiai taikoma skirtingoms žmogaus būsenoms ir patirtims, tokioms kaip liga, fiziniai žmogiškojo kūno ribotumai, sąveika su visuomene suprasti (Desjarlais ir Throop, 2011: 88). Patirtys fenomenologijoje suvokiamos kaip kontekstualizuotos, istoriškai determinuotos, medijuotos, interpretuotos, taip pat įkūnytos (angl. *embodied*) (Stoller, 2009: 728). Karo ir prievartos patirtis skirtinguose konfliktų regionuose tyrę mokslininkai pabrėžia jiems imponuojančią fenomenologinę perspektyvą (žr., pvz., Mijić et al., 2024; Lubkemann, 2008), kuri leidžia užčiuopti gilumines karo ir prievartos sukeltas transformacijas. Ši prieiga yra svarbi ir analizuojant karo pabėgėlių iš Ukrainos patirtis, nes tik susitelkiant ties žmonių pasakojimais galima mėginti suprasti ir dokumentuoti žmogiškąsias patirtis karo konfliktų paliestuose regionuose.

Viena iš kertinių temų, analizuojant karo patirtis, yra susijusi su minėta veikėjiškumo samprata, t. y. kiek karo konfliktų supami žmonės turi galimybių priimti sprendimus, veikti. Veikėjiškumas čia turėtų būti suprantamas kaip apimantis kelis lygmenis. Viena vertus, mokslininkai pažymi, kad karo patirtys esmingai keičia žmogaus buvimą šiame pasaulyje (Das, 2007: 9). Patyrus prievartą, nėra paprasta papasakoti savo patirtį. Mokslininkai akcentuoja, kad žmonės, patyrę prievartą, dažnu atveju teigia, jog nėra žodžių šioms patirtims perduoti (Jackson, 2013; Skultans, 2005). Michaelis Jacksonas klausia:

„Jei mūsų gyvenimai ir mūsų pasakojimai yra tokie susipynę, kas įvyksta su mūsų galimybėmis pasakoti savo istoriją tuomet, kai mūsų gyvenimai griūna? Tuomet, kai mes esame priversti palikti vietas, kurias vadinome savomis, kada viešos vietos, kuriose mes gyvenome ir dirbome, tampa teroro ir mirties vietomis, kai mes netenkame ryšio su žmonėmis, kurie žino mūsų vardus ir kalba mūsų kalba (...)“ (Jackson, 2013: 50).

Jacksono teigimu, būtent savo istorijos papasakojimas sugrąžina veikėjiškumą, kadangi pasakojimas gali būti matomas kaip „gyvybiškai svarbi žmogiška strategija išlaikyti veikėjiškumą situacijose, kurios atima žmogaus galimybes veikti (angl. *disempower*)“ (Jackson, 2013: 34). Vieda Skultans, tyrusi latvių, sugrįžusių iš sovietinės tremties Sibire, naratyvus, teigia, jog būtent per pasakojimą ir istorijos konstravimą pasakotojas (-a) gali paneigti aukos vaidmenį ir susigrąžinti veikėjiškumą konstruojant pasakojimą,

dėliojant įvykių seką ir matant save kaip aktyvius veikėjus (Skultans, 2005: xi, 19, 43–62). Reikia pabrėžti, kad tyrimo dalyvių pasakojimai apie karą ir jo padarinius jiems asmeniškai, šeimoms ar bendruomenėms bei apie sprendimus, priimtus karinių konfliktų metu, turi būti matomi kaip veikėjiškumo išraiška. Tai yra būdas kurti savo pasakojimą apie geopolitiką, apie šalių galios santykius, konfliktų priežastis bei jų padarinius žmogui. Šiuose pasakojimuose svarbūs istorijos naratyvai, kurie pasitelkiami kuriant geopolitinį žemėlapi, taip pat pasakojimuose apie istoriją, karą, migraciją aktyviai pasitelkiama arba (per)kuriami tautinė tapatybė.

Kita vertus, veikėjiškumas gali būti suprantamas apskritai kaip gebėjimas veikti ir priimti sprendimus (Goddar, 2000: 2). Stephenas C. Lubkemannas pabrėžia karo pabėgėlių veikėjiškumą ir akcentuoja, jog migrantai turi būti matomi kaip aktyvūs veikėjai (Lubkemann, 2008). Jis cituoja ir pritaria antropologės Liisa Malkii perspektyvai, jog migrantų, pabėgėlių suvokimas kaip aukų ir lūkestis, kad jie atitiks pasyvios, nuskriaustos aukos įvaizdį, kyla iš mūsų giliai įsišaknijusio tikėjimo, jog pasaulis yra sudarytas iš geografiškai apibrėžtų tautinių valstybių teritorijų, tad šią „tvarką“ lauzantys subjektai laikomi aukomis (Lubkemann, 2008: 9). Lubkemannas teigimu, net ir karo metu žmonės priima sprendimus bei kuria planus, kurie yra formuojami lyties, kartos ar kitų tapatybės aspektų (Lubkemann, 2008: 13, žr. taip pat Monsutti, 2016). Veikėjiškumas vis dėlto yra ribojamas struktūrinio konteksto, t. y. teisiškai, politiškai apibrėžtų migracijos galimybių arba „pabėgėlių režimų“ (angl. *refugee regimes*) (Bauer-Amin, Schiocchet, Six-Hohenbalken, 2022).

1.2.2. Tautinis identitetas, atmintis ir geopolitika

Etniškumas, etninė-tautinė tapatybė socialinių ir humanitarinių mokslų prieigose suprantama kaip konstruojama sąveikoje tarp grupių pasitelkiant tam tikrus socialinius ar kultūrinius aspektus (pvz., religiją, kalbą, istoriją) kultūrinėms-socialinėms riboms tarp „mes“ ir „jie“ brėžti (Barth, 1969b, kt.). Valstybė ir jos institucijos yra svarbūs veikėjai, dalyvaujantys tapatybių konstravimo procesuose pasitelkiant pilietybės, švietimo, kultūros ir kitas politikos priemones (Brubaker ir Cooper, 2000; Wimmer, 2013; Frėjutė-Rakauskienė, Sasunkevich, Šliavaitė, 2021, kt.). Etninis ar tautinis identitetai tarsi „natūraliai“ konstruojami tokiomis kasdienėmis praktikomis kaip tautinių simbolių naudojimas, kalbėjimo praktikos pasitelkiant įprastus

pasakojimus apie tautines grupes, humoras ir kita (Billig, 1995). Etninės ir tautinės tapatybės nėra nekintamos – priešingai, ribų brėžimas su „kitu“ / „kitokiu“ kinta priklausomai nuo istorinio, socialinio konteksto (Eriksen, 2010: 137; Wimmer, 2013), todėl, kalbant apie tapatybę, galima kalbėti apie procesą, t. y. identifikaciją (Brubaker ir Cooper, 2000). Naratyvai, pasakojimai leidžia užčiuopti, kaip konkrečioje situacijoje ir konkrečiu istoriniu laikotarpiu kinta mūsų tapatybės (Lawler, 2014: 23–44). Karo kontekstas veikia mūsų tapatybes ir supratimą, kas mes esame, prievartos patirtys priverčia pergaltoti santykių su kitais (Das, 2007; Jackson, 2013).

Pasakojimai apie istorinius įvykius, istorijos interpretacijos yra vienas iš svarbiausių elementų, pasitelkiamų konstruojant etninę, tautinę tapatybę bei brėžiant skirtis su kitais (Smith, 2008). Mokslininkai kalba apie skirtingus atminčių tipus priklausomai nuo to, kaip jos formuojamos, perduodamos, kokiuose socialiniuose kontekstuose cirkuliuoja (pvz., Assmann, 2008; Onken, 2010; Palmberger, 2016). Pavyzdžiui, Janas Assmannas (2008) daro skirtį tarp kultūrinės ir komunikacinės atminčių. Kultūrinė atmintis suvokiama kaip perduodama per tekstus, muziejų ekspozicijas, ji formuojama / reguliuojama, ją perduodant dalyvauja profesionalai. Tuo tarpu komunikacinė atmintis (-ys) yra perduodama mažesniame socialiniame rate, per kasdienes praktikas, tai dažniausiai trumpesnį laikotarpį (apie šimtą metų) apimanti atmintis (-ys) (Assmann, 2008: 117). Istorijos pasakojimai, konstruojami institucijų ir profesionalų, gali būti palaikomi arba nuneigiami visuomenės grupėse cirkuliuojančių atminčių (Onken, 2010).

Danielle Drozdewski, Sarah De Nardi and Emma Waterton (2016) pabrėžia atminties svarbą, saistantis su konkrečia vieta, ir akcentuoja, kad atminties galia susijusi su tuo, kad ji gali būti pabudinama jutimais, kaip antai kvapu, vaizdu, garsu (Tuan, 1977, cituota iš Drozdewski, Nardi, Waterton, 2016: 1). Autorių teigimu, materialūs objektai, tokie kaip šeimos daiktai ar fotografijos, taip pat kartų perduodamos praktikos, pavyzdžiui, maisto gaminimo receptai, tradicijos, dainos, kuria saistymąsi su praeitimi (Drozdewski, Nardi, Waterton, 2016: 1). Prievartos patirtys suaktyvina mūsų atmintį (Drozdewski, Nardi, Waterton, 2016: 2). Mokslininkai atkreipia dėmesį, kad asmeninės, šeimos, bendruomenių ar tautos prievartos patirtys yra aktualizuojamos dabarties pasakojimuose apie Rusijos karą prieš Ukrainą, istorijos atmintys tampa svarbiomis konstruojant savo tautinę tapatybę (Wylegała, Głowacka-Grajper, 2020). Ukrainos atveju šis aspektas

ypač svarbus, nes interviu metu atmintys pasitelkiamos interpretuojant karo patirtis, individualius ir kolektyvinius sprendimus, jungiant kartų pasakojimus ir patirtis. Pasitelkiant pasakojimus apie grupės (tautos), šeimos ir individo istoriją, yra kuriamas pasakojimas apie tapatybę ir jos formavimąsi kintančiuose geopolitiniuose kontekstuose.

Kalba, religija ir istorija yra pasitelkiamos kuriant Ukrainos ir ukrainiečių tapatybes tiek žmonių lygmeniu, tiek valstybės politikoje (Wanner, 1999, 2014; Wylegała, Głowacka-Grajper, 2020: 6). Šie procesai vertinami kaip vykstantys aktyviai į juos kišantis išorės veikėjams, tokiems kaip Rusijos Federacija, kuri nesugeba susitaikyti su prarastų kolonijų savarankiškumo siekiais (Wanner, 2014). Ukrainos mokslininkai akcentuoja ypač glaudų ryšį tarp istorijos, atminčių ir tapatybės tiek Ukrainos vidaus, tiek užsienio politikoje (Wylegała, Głowacka-Grajper, 2020: 1). Anna Wylegała ir Małgorzata Głowacka-Grajper teigimu, karo metu tiek Ukraina, tiek Rusija pasitelkia istoriją savo pozicijoms pagrįsti, taip pat „karo situacija tapo katalizatoriumi vidinių diskusijų apie istoriją ir jos įtaką šiandieniam Ukrainos tautiniam ir valstybiniam identitetui“ (Wylegała, Głowacka-Grajper, 2020: 1). Mokslininkės pabrėžia Ukrainos etninę, regioninę įvairovę ir teigia, kad 2014 m. Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą nulėmė, jog istorija, politinės orientacijos ir lojalumai tapo svarbesni brėžiant tautines ribas nei kalbos pasirinkimas (ukrainiečių ar rusų) ar religija (Wylegała, Głowacka-Grajper, 2020: 6). Sykiu autorės atkreipia dėmesį į būtinybę sukurti vienijantį tautinį naratyvą, kuris gebėtų sujungti skirtingas istorijos patirtis (Wylegała, Głowacka-Grajper, 2020: 6).

Tautinis identitetas yra glaudžiai susijęs su istorijos procesų vertinimu, tad tuo pačiu ir su geopolitinių konfliktų interpretavimu. Gertjan Dijkinck teigimu, tautinis identitetas ir geopolitiniai naratyvai yra iš esmės susiję, kadangi tautinis identitetas pabrėžia tam tikrą kultūrinį, teritorinį, ekonominį bendrumą, skiriantį tam tikrą socialinę grupę nuo kitų (Smith, cituota iš Dijkinck, 2003: 11). Dijkinck (2003: 3) siūlo terminą „įsivaizduojama geografija“ (angl. *imaginative geography*), kuris apčiuopia tautinio identiteto ir geopolitikos sąsajas. Autorius teigia, kad geopolitinės nuostatos atsiskleidžia ne tik valstybių lygmeniu, bet ir individo lygmeniu. Dijkinck teigimu, geopolitinės vizijos yra „bet kokia idėja, kuri sieja individą su savo ir kitomis vietomis (...). Geopolitinė vizija reikalauja skirties „jie-mes“ ir emocinio saistymosi su vieta“ (Dijkinck, 2003: 11).

Kalbant apie geopolitiką svarbūs yra įsivaizduojami galios santykiai tarp regionų ir šalių. Robertas M. Haydenas siūlo terminą „simbolinė geografija“ (angl. *symbolic geography*), tai yra tokį įsivaizdavimą, kai geografiniai dariniai susiejami su tam tikromis normatyvinėmis savybėmis ir tuo pačiu laikomi kaip esantys nelygiaverčiame santykyje (Hayden, 2013: 50). Haydenas kalba apie pasakojimo metu naratyvų konstruojamas skirtis tarp Rytų, Vakarų, kurie pasitelkiami konstruojant įsivaizduojamas hierarchijas Balkanų regione ir skirstant Balkanų tautas į labiau ar mažiau „europietiškas“ (Hayden, 2013: 19). Europos ir europietiškumo idėja, įsivaizdavimai apie europietiškas vertybes ir Ukrainos saistymąsi su jomis yra viena iš temų, išryškėjusių interviu su priverstiniais migrantais Lietuvoje, ir šie pasakojimai neabejotinai vertintini kaip atskleidžiantys tautinio identiteto ir geopolitikos sąveiką žmonių akimis.

Mokslininkai siūlo ir kitus terminus, kurie leistų užčiuopti kasdienius geopolitinius diskursus žmonių lygmeniu, tokius kaip „saistymosi geopolitika“ (angl. *geopolitics of belonging*) (Ridanpää, 2025: 2199) ar „kasdienė geopolitika“ (angl. *everyday geopolitics*) (Eraliev ir Urinboyev, 2024). Sherzodas Aralievas ir Rustamjonas Urinboyevas (2024: 217–218) terminą „kasdienė geopolitika“ apibūdina kaip kasdieniu mikrolygmeniu vykstančius pokalbius ir praktikas, kurių metu atsiskleidžia valstybės praktikų, valstybių galių ir tarpusavio priklausomybių bei santykių vertinimas (Eraliev, Urinboyev, 2024: 217–218). Mokslininkai analizuoja kasdienį uzbekų kalbėjimą apie darbą Rusijoje, gyvenimą Uzbekistane, Uzbekistano valstybės galimybes gerinti piliečių gyvenimą. Autoriai, kalbėdami apie geopolitiką kasdieniuose kontekstuose, priskiria veikėjiškumą paprastiems žmonėms ir vertina šiuos diskursus kaip sąveikaujančius su valstybių lygmeniu formuojamais diskursais: šie gali būti palaikomi arba jiems prieštaraujama (Eraliev, Urinboyev, 2024). Juha Ridanpää (2025) analizuoja Suomijos mokslininkų, kurie savo profesinį tyrimų lauką sieja su rusų literatūra, tautinės ir profesinės tapatybių kaitą bei emocijas, prasidėjus plataus masto Rusijos karui prieš Ukrainą 2022 m. vasario 24 dieną. Ridanpää teigia, jog terminas „tapatybės geopolitika“ (angl. *geopolitics of belonging*) yra artimas kasdienės geopolitikos terminui, tačiau labiau susijęs su bendrų emocijų kuriama bendryste geopolitinių įvykių metu (Ridanpää, 2025: 2199). Mokslininkai atskleidžia, kad geopolitinių įvykių vertinimai, kuriais dalijamasi žmonių lygmeniu, kuria socialines jungtis ir atskleidžia geopolitines orientacijas (Eraliev, Urinboyev, 2024; Ridanpää, 2025).

Šioje dalyje analizuojamuose interviu taip pat atsiskleidžia temos, priskirtinos „kasdienės geopolitikos“ (Eraliev, Urinboyev, 2024) diskursams ir praktikoms, tokie kaip Rusijos karo prieš Ukrainą priežasčių vertinimas, Rusijos Federacijos ilgalaikės politikos dėl Ukrainos vertinimas, Europos ir europietiško idėjų siejimas su ukrainiečių tapatybe. Pasakojimai apie užsimezgiusius arba nutrūkusius transnacionalinius ryšius, pakitusius šeimos santykius, migracijos krypties pasirinkimas atskleidžia, kad „kasdienės geopolitikos“ (Eraliev, Urinboyev, 2024) diskursai atsispindi ne tik pasakojimuose, tačiau turi poveikį ir tyrimo dalyvių veiksams, pasirinkimams ir praktikoms. Kalbėdami apie Ukrainos karo pabėgėlius Lietuvoje tyrimo dalyviai interviu metu ne tik identifikuoja svarbiausius istorinius bei šandienos politinius ir karinius įvykius, bet ir juos interpretuoja, savo asmeninę istoriją jungia su šalies (-ių) istorijomis, pozicijomis ir šiuose pasakojimuose atsiskleidžia „simbolinės geografijos“ (Hayden, 2013) kontūrai.

1.2.3. Namų sampratos, saistymasis ir transnacionalizmas

Migrantų saistymuisi su kilmės ir priimančiosios šalies visuomenėmis analizei pasitelkiamos skirtingos teorinės priegios. Integracijos prieiga leidžia analizuoti ir įvertinti imigrantų įtrauktį priimančiojoje visuomenėje pasitelkiant tam tikrus kriterijus, pavyzdžiui, dalyvavimą darbo rinkoje, švietimo sistemoje, socialinių ryšių kūrimą bei kitus (Spencer, 2022; Lietuvoje apie ukrainiečių imigraciją iki karo žr., pvz., Žibas, 2012; Skučienė, Poškus, Kazakevičiūtė, 2023). Integracijos perspektyvos kritikai kelia pačios šios sąvokos neutralumo ir pradžios pozicijų klausimą, t. y. klausia, kodėl būtent imigrantai iš anksto vertinami kaip patiriantys sunkumų integruodamiesi ignoruodami kitas socialines grupes (Schinkel, 2017: 3). Willemas Schinkelis integracijos perspektyvą apibūdina kaip „moralinį monitoringą“, kurį pasitelkus siekiama brėžti ribas, kas priklauso ar nepriklauso įsivaizduojamai bendruomenei (Schinkel, 2017: 3). Netikrumo dėl ateities, neapibrėžtumo dėl teisinio statuso situacija yra suvokiama kaip būdinga priverstiniams migrantams skirtingose šalyse ir skirtingais laikotarpiais (Twigt, 2022: 6), kas apsunkina jų situacijos vertinimą pasitelkiant integracijos sąvoką. Manytina, kad, kalbant apie karo pabėgėlius iš Ukrainos Lietuvoje, integracijos sąvoką reikėtų vartoti atsargiai arba labai aiškiai susiejant su kontekstu, t. y. skirti, apie kurią sritį

kalbama, – apie integraciją į darbo rinką, švietimą ar kitą sritį. Ukrainos piliečiams, atvykusiems į Lietuvą dėl Rusijos karo Ukrainoje, suteikta laikinoji apsauga, kuri yra laikina ir tai kelia keblumų taikant integracijos kaip ilgalaikio proceso perspektyvą analizuojant ukrainiečių situaciją priimančiojoje šalyje.

Ana Mijić, Michael Parzer, Olena Tkalic ir Yelyzaveta Zolotarova (2024) atmeta integracijos priegią analizuojant karo pabėgėlių iš Ukrainos patirtis Austrijoje. Autoriai pasitelkia fenomenologinę perspektyvą ir susitelkia ties tyrimo dalyvių patirtimis sąveikaujant su priimančiąja visuomene (Mijić et al., 2024). Autoriai pasitelkia „atvykimo“ (angl. *arrival*) terminą, pasiūlytą Ludger Pries, ir nuodugnai analizuoja, kaip „atvykimas“ patiriamas individo (kintantis požiūris apie save), socialiai (kintantys socialiniai tinklai, prarasti ryšiai) bei instituciniu (sąveikaujant su institucijomis Austrijoje) lygmeniu (Mijić et al., 2024). Autoriai daro išvadą, kad priverstinė migracija susijusi ne tik su prarastais ir naujais namais, kalbos barjeru, darbo galimybėmis, bet ir su „prarasta įprasta kasdienybe, galimybe numatyti ateitį, prarastu jausmu būti naudingam, netekta galimybe visiškai suprasti ir būti suprastam“ (Mijić et al., 2024, 3410). Fenomenologinė prieiga leido mokslininkams užčiuopti giluminius jausmus, patirtis, interpretacijas, susijusias ir nulemtas karo patirčių ir priverstinės migracijos.

Fenomenologinėje perspektyvoje patirtys suvokiamos kaip įkūnytos (angl. *embodied*), kaip patiriamos kūnu (Zigon, Throop, 2023). Sarah Ahmed teigia, kad „migracija gali būti apibūdinama kaip disorientacijos ir reorientacijos procesas: kadangi kūnai ‘išjuda’ (angl. *move away*), taip pat ‘atvyksta’ (angl. *arrive*), nes jie iš naujo įsikuria erdvėse“ (Ahmed, 2006: 9). Kitais žodžiais sakant, fenomenologinė prieiga leidžia susitelkti ties konkretaus žmogaus ir grupės patirtimis ir suprasti, kaip prievartos, migracijos, sąveikos su priimančiąja visuomene patirtys patiriamos kūnu ir interpretuojamos. Pavyzdžiui, Mijić et al. (2024: 3404) pažymi, kad interviu metu priverstiniai migrantai iš Ukrainos Austrijoje kalbėjo apie tokias kūniškas patirtis kaip sustingimas, sustabarėjimas. Tyrimo dalyviai Lietuvoje vartojo panašius žodžius apibūdinti savo patirtis karo ir migracijos metu (žr. Šliavaitė, 2026, taip pat – šiame skyriuje toliau).

Namai yra viena iš kertinių kategorijų, siekiant suvokti migrantų saistymąsi (Fathi ir Laoire, 2024). Migracijoje namai susiję su tapatinimusi su tam tikra gyvenama vieta ar vietomis (angl. *home as lived*), kaip pajauti

(angl. *felt*) ir esantys procese (angl. *done*) (Fathi ir Laoire, 2024: 3–4). Namai suprantami kaip procesas (angl. *home making*), kaip brėžimas ribų tarp savo ir svetimo (Fathi ir Laoire, 2024: 3–4). Namai taip pat reiškia ribą tarp vidaus ir išorės, tai susiję su mūsų kasdienėmis praktikomis, taip pat su jauslėmis (angl. *sensorial*), nes jie patiriami kūnu (Fathi ir Laoire, 2024: 5–6, žr. taip pat Ahmed, 2009). Namų kūrimas, namų sampratos turi būti analizuojamos turint galvoje skirtingų tapatybių – lyties, amžiaus, rasės, socialinės klasės, etniškumo ir kt. – sąveiką, tai yra kontekstualizuotai arba taikant sąveikinę tapatybių prieigą (Fathi ir Laoire, 2024: 8). Fenomenologinėje prieigoje namai siejami su kūniškomis patirtimis, t. y. tai tokia vieta, kurioje gerai orientuojamės geografiškai, kultūriškai, socialiai (Ahmed, 2006). Fenomenologijoje kūno orientavimasis / orientacija siejama su „jautimusi namuose“ (angl. *feeling at home*) ir „kelio radimu“ (angl. *finding our way*) (Ahmed, 2006: 8–9).

Namų sąvoka migracijos tyrimuose apibūdinama kaip kompleksinė ir galinti apimti skirtingas lokacijas, tad namų sampratos tyrimai fokusuojasi ne į namų kaip konkrečios erdvės sampratas, bet į namų, kaip siejamų su skirtingomis lokacijomis, kaip susijusių su vietomis, kurios priimamos / interpretuojamos kaip namai, sampratomis (Fathi ir Laoire, 2024: 3). Mokslininkai pabrėžia, kad migrantai konstruoja skirtingas namų sampratas ir formuoja translokalų saistymąsi, kuriam labai svarbios tampa naujosios technologijos (Al-Ali, Koser, 2002: 6; Vertovec, 2009). Šiuolaikinės technologijos suvokiamos kaip suteikiančios migrantų neapibrėžtai kasdienybei tam tikro stabilumo jausmą, įgalina dalyvauti artimųjų kasdienybėje fiziškai esant toli (Twigt, 2022: 13), rūpintis šeimos nariais nuotoliu kuriant „transnacionalines besirūpinančiųjų bendruomenes“ (angl. *transnational care collective*), kuriose naujųjų technologijų kuriamas ryšys yra svarbus ne tik likusiesiems, bet ir išvykusiesiems (Ahlin 2023: 19, 78, žr. taip pat Šliavaitė, 2024).

1.3. Metodologija

Antropologas Antonius C. G. M. Robbenas knygoje apie karą Irake klausia, kaip antropologija gali padėti suprasti tokį reiškinį kaip šis karas (Robben, 2010: 4). Robbenas svarsto, jog antropologai pasitelkia karo antropologijos (angl. *militant anthropology*), viešos / taikomosios antropologijos (angl.

public anthropology) prieigas, atlieka etnografinį tyrimą ir leidžia suprasti žmogiškąsias patirtis karo metu, ugdo atjautą ir empatiją (Robben, 2010: 4). Robbeno teigimu, antropologai gali pasirinkti du kelius – atstovavimą įsisąmoninant savo politinį angažuotumą arba pagelbėti suprasti žmogiškąsias patirtis karo zonose (Robben, 2010: 4). Kadangi ne visada yra galimybė atlikti ilgalaikį lauko tyrimą, tad antropologai naudoja ir kitus šaltinius – karo pabėgėlių, kariškių liudijimus, dienoraščių, vizualikos ir kitų kultūrinių išteklių analizę (Robben, 2010). Robbenas šią prieigą vadiną „etnografiniais įsivaizdavimais per atstumą“ (Robben, 2010: 3), kadangi antropologas (-ė) neturi galimybės atlikti tyrimo dalyvaujamojo stebėjimo ar stebėjimo metodais karinių konfliktų zonoje, o turi suprasti tiriamą reiškinių pasitelkdamas (-a) kitus šaltinius. Priverstinių migrantų iš Ukrainos patirtys buvo autorės užrašomos jau jiems esant Lietuvoje, tad autorės naudojami duomenys taip pat gali būti vertinami kaip atspindintys patirtis iš tam tikro nuotolio.

Tyrimą pradėjau tapdama savanore vienoje iš pagalbą karo pabėgėliams iš Ukrainos teikiančių organizacijų Vilniuje 2023 m. rudenį. Kreipiausi į organizaciją ir paaiškinau, kad atlieku tyrimą, kurio pagrindinis metodas bus interviu su karo pabėgėliais iš Ukrainos, tačiau paprasčiau galimybės savanoriauti, kad iš vidaus pamatyčiau pagalbos teikimą, galėčiau dalyvauti karo pabėgėlių iš Ukrainos kasdienybėje atvykus į Lietuvą. Dalyvaujamas stebėjimas savanorystės metu man buvo galimybė užmegzti ryšius, susitarti dėl interviu ateityje. Pirmieji kontaktai ir buvo užmegzti savanorystės aplinkoje, kadangi šioje aplinkoje buvo lengviau užmegzti pasitikėjimo ryšius su karo pabėgėliais, ypač jei pabėgėlius sutikdavau savanoriaujančius toje pačioje organizacijoje. Savanoriavimas truko nuo 2023 m. rugsėjo iki 2024 m. sausio, kai intensyviau pradėjau atlikti interviu. Savanoriauavau vieną kartą per savaitę atlikdama man paskirtas užduotis, kurių metu turėjau galimybę bendrauti su tas pačias užduotis atliekančiais savanoriais – tiek lietuviais, tiek ukrainiečiais – pasidalyti patirtimi, papasakoti apie tyrimą. Šiame darbe nebus naudojami stebėjimo užrašai, kadangi juos vesti nebuvo pagrindinis šių veiklų tikslas. Savanorystė leido giliau suprasti žmogiškąsias patirtis priverstinėje migracijoje, kai pakuojant ir skaičiuojant vyrų ir moterų higienos ar kitų būtinų prekių paketus ar perrūšiuojant dėvėtus suaukotus drabužius, turėjau galimybę su kitais savanoriais aptarti karo paveiktų migrantų poreikius ir iššūkius.

Pagrindinis šios monografijos dalies šaltinis – trisdešimt trys giluminiai interviu, kuriuos atlikau 2023 m. rugsėjo – 2025 m. kovo mėnesiais su karo pabėgėliais iš Ukrainos. Absoliuti dauguma tyrimo dalyvių (30) yra karo pabėgėliai iš Ukrainos, atvykę į Lietuvą po 2022 m. vasario 24 dienos. Du tyrimo dalyviai buvo atvykę į Lietuvą iš Ukrainos iki karo pradžios studijų ar šeimos susijungimo pagrindu, viena tyrimo dalyvė priklauso tarptautinei ukrainiečių diasporai ir į Lietuvą atvyko pagelbėti nuo karo bėgantiems tautiečiams. Dauguma tyrimo dalyvių (21) atvyko iš Rytų Ukrainos, dalis jų neturi galimybės grįžti namo, kadangi teritorijos, kuriose jie gyveno, šiuo metu yra okupuotos Rusijos Federacijos. Dalis tyrimo dalyvių karo baisumus patiria jau antrą sykį – 2014 m. Rusijai užėmus Krymą ir dalį Rytų Ukrainos, jiems teko išgyventi vidinę migraciją, t. y. persikelti į Rusijos neokupuotas Ukrainos teritorijas. Rusijos okupacijai slenkant tolyn, 2022 m. teko vėl palikti iš naujo kuriamus namus. Todėl interviu metu dalis tyrimo dalyvių pasakoja apie patirtis tiek 2014 m., tiek 2022 m. vykstant karo veiksams.

Dauguma (29) interviu atlikta su moterimis, keturi interviu atlikti su vyrais, kurie turėjo galimybę išvykti iš Ukrainos dėl profesinių (studijų), šeiminių padėties (daugiavaikiai tėvai) arba sveikatos priežasčių. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal lytį iš esmės atliepia statistinius duomenis, kadangi absoliuti dauguma priverstinių migrantų iš Ukrainos yra moterys ir vaikai (Oficialiosios statistikos portalas, n. d.). Tyrimo dalyvių amžius svyruoja nuo 18 iki 75 metų. Dauguma tyrimo dalyvių turi aukštąjį išsilavinimą ir Ukrainoje dirbo kvalifikuotą darbą. Interviu buvo atliekami Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje šios monografijos dalies autorei tiesiogiai susitinkant su migrantu (-e) iš Ukrainos, kuris (-i) sutikdavo pasidalyti savo pasakojimu. Interviu vyko rusų kalba, kuri yra plačiai vartojama Ukrainoje. Autorė rusų kalbą išmoko mokykloje sovietiniu laikotarpiu. Daliai tyrimo dalyvių, ypač iš Rytų Ukrainos, tai buvo plačiai jų kasdienybėje vartojama kalba. Dalis tyrimo dalyvių prisitaikydavo prie autorės kalbinių kompetencijų ir kalbėdavo rusų kalba, nors kartkarčiais interviu metu pereinavo į ukrainiečių, tačiau grįždavo prie abiem suprantamos kalbos. Kalbos klausimai būdavo jautriai aptariami prieš interviu arba jo metu, nes autorė suprato, kad kai kuriems tyrimo dalyviams rusų kalba gali kelti neigiamų emocijų dėl patirtos prievartos ir vykstančio karo.

Tyrimo dalyvių buvo ieškoma per socialinius tinklus, jungiančius pabėgėlius iš Ukrainos Lietuvoje, sniego gniūžties principu, per ukrainiečių ar

ukrainiečiams padedančias organizacijas Lietuvoje, asmeninius kontaktus. Ne visi žmonės, su kuriais buvo susisiekti, sutiko kalbėti ir dažniausiai atsakymas buvo motyvuojamas tuo, kad patirtys per daug sunkios, kad jas norėtų prisiminti. Kita vertus, keletas tyrimo dalyvių išgirdę apie tyrimą patys susisieko su autore. Sutikimą dalyvauti jie grindė noru būti išgirsti, pasidalyti patirtimis, paliudyti. Interviu metu tyrimo dalyvių kūno kalba, emocijos (ašaros, įtampa) prisiminus skaudžius momentus, tam tikrais atvejais – poreikis pabūti vienam (-ai) liudijo skaudžias traumines patirtis (BenEzer, 2002). Visais atvejais autorė buvo pasirengusi jautriai ir adekvačiai reaguoti į iškilusią situaciją, prireikus – pasiūlyti kreiptis į psichologus nemokamos konsultacijos. Pagrindinis pasirinktas principas – klausyti tyrimo dalyvio (-ės), suprasti jo /jos poziciją ir patirtis. Absoliuti dauguma tyrimo dalyvių interviu pabaigoje arba išsiskiriant padėkojo už galimybę išsakyti, papasakoti apie savo patirtis. Kai kuriais atvejais šis pokalbis buvo prilygintas pokalbiui su psichologu (-e). Etiniai tyrimo klausimai buvo apgalvoti prieš pradedant tyrimą ir buvo gautas Lietuvos socialinių mokslų centro mokslinių tyrimų atitikties etikos reikalavimams komiteto patvirtinimas, jog planuojamas tyrimas atitinka moksliniams tyrimams keliamus etikos reikalavimus.

Interviu istorija dažniausiai prasidėdavo nuo gyvenimo Ukrainoje, karo patirčių (pradedant kalbėti apie 2014 arba 2022 metus), sprendimo išvykti, migracijos patirčių, atvykimo į Lietuvą ir gyvenimo čia patirčių. Interviu įrašų vidutinė trukmė – virš valandos, dažniausiai susitikimas trukdavo gerokai ilgiau (galėjo ir 3–4 valandas), kadangi po susitikimo dažnai vykdavo tolesnis pokalbis, dalijimasis atsiminimais. Gavus tyrimo dalyvio (-ės) sutikimą, pokalbis buvo įrašomas į diktofoną, vėliau išrašomas pažodžiui, daug sykių skaitomas, koduojamas, atlikta teminė analizė. Interviu buvo orientuotas į pašnekovo patirtis ir buvo siekiama užduoti kuo daugiau atvirų klausimų, skatinančių pasakojimą, ir tik vėliau užduodami patikslinamieji klausimai. Tyrimo duomenys naudojami juos anonimizuojant – interviu cituojant naudoti tyrimo dalyvių pseudonimai arba interviu numeris, autorė atidžiai peržiūrėjo visas interviu citatas, įvertino, ar jose pateikiama informacija gali padaryti tyrimo dalyvius atpažįstamus. Karo metu duomenų anonimiškumas ir konfidencialumas yra ypač svarbu, siekiant apsaugoti tyrimo dalyvius nuo bet kokios galimos žalos.

Viktorija Sereda ir Oksana Mikheieva (2025) pabrėžia, kad tyrimuose ir publikacijose apie karą ir jo patirtis etikos klausimai apima ir tokius

aspektus kaip tekste vartojama terminologija įvykiams ir procesams apibrėžti, savo kaip tyrėjo (-os) socialinio politinio pozicionavimo reflektavimas, tyrimo dalyvių saugumo užtikrinimas. Autorių teigimu, pasirinkdami įvardyti procesus kaip „konfliktą“ arba „karą“, mes kaip tyrėjai esame atsakingi už žinių skleidimą, kadangi „atidumas konfliktą apibrėžiančiai terminologijai yra ne tik mokslinė, bet ir socialinė tyrėjo (-os) atsakomybė“ (Sereda, Mikheieva, 2025: 5). Karo kaip konflikto ar krizės apibūdinimas neatitinka realybės, o tai gali turėti ir praktinių padarinių planuojant pagalbą (Sereda, Mikheieva, 2025: 5). Šiame tekste 2014 ir 2022 metų įvykiai yra apibrėžiami kaip Rusijos karas prieš Ukrainą. Kitas svarbus etinis klausimas – kaip išgirsti skirtingus balsus ir vertinimus ir juos reprezentuoti tuo pačiu demonstruojant socialinę atsakingumą karo eigoje (Sereda, Mikheieva, 2025: 12). Į šio teksto autorės tyrimo imtį nepateko tyrimo dalyvių, kurie pabėgo į Lietuvą ir demonstruoja Rusijos agresiją palaikančią poziciją. Tačiau tyrimo dalyviai pasakoja ir interpretuoja perspektyvų ir pasirinkimų skirtingumus, tad šios refleksijos leidžia suprasti interpretacijų įvairovę.

Toliau yra apžvelgiami tyrimo dalyvių pasakojimai apie jų gyvenimą pakeitusias karo patirtis bei sprendimą migruoti, sąveikos su Lietuvos visuomene patirtys bei transnacionaliniai ryšiai su Ukraina. Autorė, analizuodama šiuos pasakojimus, siekia atskleisti, kaip juose reiškiasi tapatybė ir geopolitinės nuostatos.

1.4. Karas kaip priverstinės migracijos priežastis

Šioje dalyje analizuojama, kaip tyrimo dalyviai pasakoja apie karo ir patirtos prievartos patirtis ir padarinius jiems asmeniškai arba jų šeimoms, platesnėms bendruomenėms. Dalies tyrimo dalyvių karas visų pirma siejamas su 2014 m. Rusijos Federacijos Krymo okupacija ir Rusijos įsiveržimu į rytines Ukrainos teritorijas bei Luhansko ir Donecko apsišaukėlišių respublikų sukūrimu. Tyrimo dalyviai, gyvenę šiose teritorijose ir išlikę lojalūs Ukrainai, turėjo palikti namus ir persikėlė į kitas Ukrainos teritorijas. Kiti apie juos tiesiogiai palietusias karo patirtis pasakoja nuo 2022 m. vasario 24 d. įvykių. Karas vertinamas kaip smurtas, kuris sukelia fizinę, materialinę, socialinę, emocinę, psichologinę, sveikatos, ateities planų ir kitą destruktiją (Stanko, 1996, cituota iš Bauer-Amin, Schiocchet, Six-

Hohenbalken, 2022: 24). Rusijos Federacijos karas prieš Ukrainą tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidžia kaip esminis įvykis, krizė, kuri padalijo tyrimo dalyvių gyvenimą į dvi dalis – gyvenimą iki karo ir jam pradedėjus (plg. Sereda, Portnov, 2025). Pasakojimuose apie karą ieškoma jo priežasčių ir kuriamas Rusijos Federacijos kaip kolonizatorės ir imperia-
listinės valstybės paveikslas. Migracija šiuose pasakojimuose atsiskleidžia kaip išgyvenimo strategija.

1.4.1. Karas, padalijęs gyvenimus

Šiame skyriuje analizuojama, kaip tyrimo dalyviai pasakoja apie karo patirtis ir prievartą. Antropologas Stephenas C. Lubkemannas teigia, jog „antropologai karą turi matyti ne kaip ‘įvykį’, kuris sustabdo socialinius procesus, o tirti, kaip socialiniai santykiai ir kultūriniai procesai realizuojasi ir transformuojasi konflikto metu“ (Lubkemann, 2008: 1). Kitais žodžiais sakant, mokslininkas teigia, kad karas ne sustabdo socialinį gyvenimą, o tampa tuo kontekstu, kai gyvenimas vyksta toliau (Lubkemann, 2008: 1). Šiuo požiūriu tyrėjams svarbu suprasti kasdienį gyvenimą ir socialinius ryšius prievartos sąlygomis. Karas jį patyrusiųjų ar patiriančiųjų pasakojimuose apibūdinamas kaip kritinis įvykis, pakeitęs įprastą gyvenimo ritmą (žr. taip pat Šliavaite, 2024; Maček, 2009; Hermez, 2017) bei padalijęs gyvenimus į etapą iki karo ir po jo (žr. taip pat Sereda, Portnov, 2025).

Gyvenimas iki karo dažniausiai apibūdinamas kaip toks, kai visko pakako. Tyrimo dalyviai gyvenimą iki karo apibūdino kaip „normalų“, „gyvenom gerai“, „jautėmės gerai“. Šiuo požiūriu karo pradžia siejama su kasdienybės ir „normalumo“ staigia netektimi, kai įprastas gyvenimo ritmas ir būdas keičiasi. Tyrimo dalyviai šią kaitą apibūdina kaip staigią, netikėtą, pakeitusią gyvenimą per trumpą laiką:

„Poltavos sritis. Mažas miestelis. Ten gimiau ir gyvenau visą laiką iki karo. Gyvenome normaliai, kaip paprasta šeima (...) Gyvenome gerai, dirbau, vyras dirbo. Gimė vaikas, darželis, mokykla. Viskas kaip paprastai. Darbas pas mane geras. (...) Užmokestis mažam miesteliui buvo geras.“ (Interviu nr. 1, Laurita³, Vilnius)

3 Čia ir kitur siekiant anonimiškumo nurodomi ne tikri, o išgalvoti tyrimo dalyvių vardai, t. y. pseudonimai.

„Mano šeima gerai gyvena Ukrainoje. Negalima sakyti, kad mes labai turtingi, bet mes gerai jaučiamės. Mes turime butą, automobilį, sodą, vykstame į užsienį, vaikų išsilavinimas. Mes neturėjome jokių planų išvykti į kitą šalį. Mes puikiai gyvenome Ukrainoje. Ukrainoje aš turiu viską. Viską, iš principo. Viską galėjau sau leisti, ko norėjau. Karas mus užtiko netikėtai. (...) Karas prasidėjo, rusai⁴ užėjo ir mes atsidūrėme okupacijoje.“ (Interviu nr. 3, Violeta, Vilnius)

„Mano gyvenimas buvo kitoks, viskas pasikeitė per sekundę. Va aš gyvenu pas kažką, mes miegame ant senos sofos. Aš niekada neploviau indų, mes turėjome indaplovę (...) Aš plaunu indus, tvarkau namus, darau viską ką man sako. Mane priėmė ir neėmė pinigų, aš turėjau kažkaip atsidėkoti.“ (Interviu nr. 13, Nataša, Vilnius)

Karas suvokiamas kaip netikėtas, kertinis įvykis, kuriam absoliuti dauguma tyrimo dalyvių teigė nesiruošę ir netikėję jo galimybę net ir girdėdami perspėjimus žiniasklaidos priemonėse. Tyrimo dalyviai argumentavo, kad tikėjo dvidešimt pirmojo amžiaus žmonijos pažanga, gebėjimu susitarti, taip pat – minėjo vis dar egzistavusią bendrystės su kaimynais nuostatą. Tyrimo dalyvė pasakoja girdėjusi kalbas, perspėjimus, kad karas gali prasidėti, tačiau netikėjo jomis, ir viena iš priežasčių – tai, kad jos ir aplinkinių šeimos buvo giminystės ryšiais susijusios su žmonėmis Rusijoje, jog daug ukrainiečių gyveno Rusijoje. Asmeniniai, šeiminiai socialiniai ryšiai Rusijos Federacijoje, bendrai tikėjimas žmonijos pažanga interviu atsikartoja kaip motyvai, lėmę nesiruošimą galimam karui:

„Buvo lapkritis, mes darbe dirbome kompiuteriais, ir viena draugė sako, kad „ar jūs žinote, kad bus karas, kalbėjo apie vasarį“. Mes jai sakėme – „ką tu kalbi, negali būti“. Ji man sako – „aš jums sakau“. Jai pasakė vyras, jam dar kažkas, perskaitė kažkur. Mes pasijuokėme ir niekas iš tikrųjų tuo nepatikėjo. Daug giminių yra Rusijoje, pas mus daug rusų gyvena, mūsų ukrainiečiai ten gyvena. (...) Mes manėme, kad net jei kažkas ir

4 Tyrimo dalyviai interviu metu „rusais“ dažniausiai vadina Rusijos Federacijos gyventojus. Vienais atvejais etninė ir pilietinė priklausomybė gali sutapti, t. y. turima galvoje Rusijoje gyvenančią etninę daugumą. Kitais atvejais kalbama apie skirtingų tautybių Rusijos gyventojus, kurie taip pat gali būti apibūdinami žodžiu „rusai“.

bus, tai nejaugi 21 amžiuje žmonės nesusitars tarpusavyje, kam žudyti žmones, mes gi visi vienodi, visi lygūs (...) Niekas net nepagalvojo, kad taip gali būti.“ (Interviu nr. 1, Laurita, Vilnius)

Tyrimo dalyviai pasakoja apie vykusį įprastą gyvenimą, kurtus planus, patirtas išlaidas kasdienėms reikmėms. Tyrimo dalyvė prisimena, kad karo išvakarėse šventė šv. Valentino dieną, planavo vestuves. Šie prisiminimai rodo, kad, nepaisant perspėjimų apie artėjantį karą ir prašymų pasiruošti, tyrimo dalyviai gyveno įprastą gyvenimą:

„Ir kai rinkome (pinigus) aštuntai kovo (šventei), tai vis kalbėjo „jei karas neprasisdės, jei karas neprasisdės“. Visi kalbėjo, bet netikėjo, labiau juokais. „Na, tikiuosi, kad neprasisdės“. Va taip buvo. Ko tik apie karą nekalbėjo, gyvenimas judėjo toliau. Ir vasario keturioliktą dieną mes su vyru ir didele kompanija susirinkome kavinei. Mes dažnai su draugais susitikdavome gamtoje, bet ne visada visi būdavo. O dabar buvo visi ir vyras man pasipiršo. Mes vasario 25 turėjome užstatą kavinei atiduoti, ir prasidėjo karas.“ (Interviu nr. 16, Darija, Kaunas)

Tyrimo dalyvė prisimena, kaip kelios dienos iki karo iš darbų užsienyje sugrįžo vyras ir šeima karo išvakarėse vyko į prekybos centrą, pirkė dovanas vaikams, naudojo finansinius išteklius ne galimoms išlaidoms karo metu, tačiau kitoms reikmėms. Šie prisiminimai atskleidžia, kad karo pradžia iš tiesų buvo netikėta, žmonės nesitikėjo, kad karas iš tikrųjų gali prasidėti ir pakeisti jų kasdienybę:

„Mano vyras kaip tik vasario 21 d. sugrįžo iš Prancūzijos, iš darbo. Aš kaip dabar prisimenu. Grįžo jis su pinigais ir mes vasario 23 d. pirkome telefoną man, dukrai. Sūnui kiek anksčiau buvome nupirkę (...) Mes ir vyrui nupirkome telefoną, ausines, daug pinigų (...) K: Jūs nemanėte, kad gali kilti karas? I: ne, net minties neturėjome, ėjome į restoraną, o dvidešimt ketvirtą dieną karas. Mes okupacijoje pragyvenome du mėnesius.“ (Interviu nr. 18, Angelika, Kaunas)

Keletas tyrimo dalyvių teigė tikėję perspėjimais, kad gali prasidėti karas, jog Rusijos Federacija gali užpulti Ukrainą. Viena tyrimo dalyvė pirkė

maisto produktus, sandėliavo juos namuose už miesto. Kita tyrimo dalyvė pasakoja, jog, girdėdama perspėjimus dėl karo, su vyru paliko gyvenamą miestą ir Ukrainą keletą dienų iki karo, tačiau tikėjo, kad tai tik trumpam, jog greitai sugrįš. Tyrimo dalyvė, kuri patyrė 2014 m. okupaciją Rytų Ukrainos teritorijose bei sukūrė naujus namus laisvos Ukrainos teritorijoje, pamena, kad vos išgirdusi perspėjimus apie galimą karą, suprato turinti ruoštis naujai migracijai. Šiuo atveju jau patirta prievarta ir asmeninis tokio pobūdžio įvykių išgyvenimas leidžia įvertinti grėsmes ir pasiruošti kasdienybės kaitai:

„Taip, nusipirkome namą, pagyvenome jame dvejus metus. Kaip dabar prisimenu, dvidešimtą vasario vakarieniaujame ir per televizorių girdime kad vieni sako – bus karas, kiti sako – nebus. Mes sėdime su vyru ir sakome – „renkamės daiktus“. Aš jau žinojau, kad nieko gero nebus. Aš sakau, „patikėk, susirenkame dokumentus, kad viskas būtų parengta, kad tiesiog sėdam ir važiuojame, kad ilgai nesiruošti. Ir dvidešimt ketvirtą (vasario) mes pabudome pusę penkių ryto ir mus vėl bombarduoja, pataikė į vaikų darželį, į gyvenamą namą.“ (Interviu nr. 19, Sveta, Kaunas)

Karo pradžia siejama su giliai išgyventomis emocijomis net ir tais atvejais, kai tyrimo dalyvio karo pradžios metu nebuvo Ukrainoje. Kalbėdami apie karo pradžią tyrimo dalyviai minėjo pasimetimą ir nežinojimą, kaip elgtis tokiais atvejais (vesti ar nevesti vaiką į darželį, mokyklą), didžiulę emocinę krizę. Tyrimo dalyvis, kuris patyrė 2014 metų okupaciją rytinėse Ukrainos teritorijose ir 2022 metais gyveno Europos Sąjungos teritorijoje, prisimena, kokį stiprų emocinį atsaką sukėlė žinia apie Rusijos įsiveržimą į Ukrainą 2022 metais net ir jam būnant nuotolyje, saugioje aplinkoje:

„Paskui (vasario) 24 dienos vakarą, mes gyvenome Briuselyje. Aš išėjau vakare pasivaikščioti ir pravirkau. Maždaug pusantros valandos aš vaikščiojau, tai paverkiu, tai nustoju, pagalvoju ir vėl. Aš norėjau suprasti, kodėl tai vėl vyksta Ukrainoje, kodėl su mums, kodėl vėl antrą kartą reikia tai patirti. Jau taip buvo 2014 metais. Tada, būdamas septyniolikos, aš supratau, kad karas tai pats blogiausias dalykas, kuris gali nutikti. To niekam nelinkėčiau. Net priešui nelinkėčiau.“ (Interviu nr. 10, Igoris, Vilnius)

Tyrimo dalyviai pasakoja apie psichologinę krizę, traumą, asmeninius išgyvenimus Rusijai įsiveržus į Ukrainą 2022 m. vasario 24 d. bei sužinojus apie žūtis, kankinimus, netektis. Tyrimo dalyvė kalba apie tai kaip apie pakitusią, kitokią realybę, kurios ji negali priimti:

„Aš negalėjau priimti tokios realybės. Aš nežinau (...) Pirmas toks protrūkis, pirmą kartą tokia stipri depresija buvo tada, kada paskelbė apie įvykius Bučoje, kas ten vyko. Viskas. Man pasaulis aptemo.“ (Interviu nr. 22, Darina, Kaunas)

Sami Hermezas akcentuoja karą kaip tapusį nauju „normalumu“ jo paliestų žmonių gyvenime (Hermez, 2017, 13). Hermezas akcentuoja kintančią sampratą to, kas yra „normalu“, ir subtilų skirtumą tarp tokių kategorijų kaip „normalu“ ir „normalizuota“ (Hermez, 2017: 14). Karas sugriauna įprastą gyvenimą ir daugybė šio gyvenimo aspektų keičiasi, bet nėra kitos išeities kaip juos normalizuoti, t. y. priimti naują kasdienio gyvenimo realybę (Hermez, 2017: 14). Hermezo teigimu, karo paliestose teritorijose žmonės gyvena „šiuo momentu“ (ten pat), „šio momento laikas yra laikinas ir bėgantis, laikas tarp dviejų karų ar dviejų politinės prievartos momentų“ (ten pat, 15). Autorius pabrėžia, kad toks gyvenimas šia diena taip pat „gali tapti norma“ (ten pat). Mokslininkai pažymi, kad karo kontekste keičiasi gyvenimo kasdienybė, kurią žmonės priversti normalizuoti / priimti ir tuo pačiu gyvenimas atrodo kaip sutelktas į šį momentą, šį laiką. Ivana Maček aprašo ir analizuoja kasdienybę karo sąlygomis Sarajeve ir teigia, jog prievartai pakeitus normalumą (angl. *normality*), senosios normos ir taisyklės nebegalioja ir kurį laiką socialinis gyvenimas yra chaose, kol atsiranda naujosios normos, kurios tačiau vėl kinta (Maček, 2009: 7). Socialinio elgesio normų egzistavimas yra tai, kas dažniausiai yra konkrečiame socialiniame kontekste įprasta kaip savaime suprantama ir tuo pačiu kuria saugumo ir stabilumo jausmą (ten pat, 8).

Karas tyrimo dalyvių siejamas su fiziniu, materialiniu, emociniu, psichologiniu ir kitokiu nesaugumu ir smurtu. Tyrimo dalyviai pasakoja apie prievartos atvejus, pakitusią kasdienybę, pasikeitusias gyvenimo sąlygas. Tyrimo dalyvė mini staigų pokytį, kuris iš esmės pakeičia gyvenimą, kai senos taisyklės ir normos nebegalioja ir, jei nespėji suprasti naujų taisyklių, patenki į pavojų. Informantė šiuo būdu akcentuoja pakitusį normalumą ir

tai atliepia etnografijų kitose karo zonose įžvalgas (plg. Maček, 2009; Hermez, 2017):

„Va gyvenimas pasikeičia iš karto. Ir pasikeičia labai esmingai. Tai, kas dar vakar buvo normalu, staiga dingsta. Žmonės nespėja prisitaikyti. Žmonės mėgina gyventi pagal savo kažkokias taisykles ir patenka į situacijas, kurios ne tai kad tiesiog nemalonumai, o kai į juos šaudo. Tai yra dar vakar jis vaikščiojo gatve ir vyko įprastas gyvenimas, o šiandien ten patikros punktas ir stovi apsiginklavę žmonės. Jiems kažkas nepatinka ir į tave šaudo. Tai taip grubu ir kartu prie to labai sunku prisitaikyti.“ (Interviu nr. 17, Žana, Kaunas).

Tyrimo dalyviai lygina gyvenimą taikos ir karo sąlygomis, pastarąjį siedami su nesaugumu, baimės jausmu, kalbėjimo kontrole, valstybės užtikrinamos apsaugos ir saugumo praradimu. Šis pokytis suvokiamas kaip įvykęs labai greitai, per keletą savaičių:

„Aš pripratau prie ramaus takaus gyvenimo, o čia staiga per keletą savaičių viskas pasikeitė mieste. Nėra milicijos, nėra apsaugos. Žmogus eina ir nesijaučia saugus. Vat ta baimė buvo. Va buvo baisu pasakyti ką galvoji. Aš supratau, kad mane gali užmušti.“ (Interviu nr. 11, Ina, Vilnius)

Interviu metu prisimenama kasdienybė karo sąlygomis: naktinis poilsis nuolat pertraukiamas antskrydžio garsų, poreikio slėptis saugiose patalpose, garsų, susijusių su materialaus pasaulio griuvimu. Greta asmeniškai patiriamo pavojaus, materialinių netekčių, tyrimo dalyvė mini nežinią dėl artimųjų likimo:

„Pats pirmas antskrydis į mūsų miestą buvo kovo trečią. Iš pradžių atskrido į vieną miesto rajoną, paskui į kitą, pats didžiausias antskrydis į centrą, kovo trečios naktį. Mes gulėmės miegoti apsirengę, nes nežinai, kada ir kur atskris, tau reikia spėti apsirengti. Buvo žiema, šalta. Tau reikia leistis į rūšį. Mes miegame apsirengę ir tu girdi tą kauksmą. Buvo, kad atsigulėme pamiegoti, jei tai galima taip pavadinti, ir skrenda

lėktuvas, mes iš karto iš lovos bėgame į vonią. Pamenu, kad mes sėdime vonioje, kad nespėjome nusileisti į rūsį, kažkur nukrito bomba ir veidrodis vonioje (verkia). Ten bomba nukrito ir tu pergyveni dėl tėvų (...) Ilgai kovojo dėl miesto ir kovo dvidešimtą užėmė kitą dalį (Rusijos Federacijos kariuomenė). (...) Mano vyro tėvai gyveno toje dalyje, kurią pirmą užėmė ir jis ilgai nežinojo, kas su jais atsitiko.“ (Interviu nr. 16, Darija, Kaunas)

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie pasikeitusią kasdienybę okupuotose teritorijose, liudija, kad jie bet kada galėjo būti sustabdyti, apieškoti, partirti riziką būti sužeisti ar nužudyti. Informantė pasakoja, kaip gyvendami okupuotose Rytų Ukrainos teritorijose ji ir jos vyras stengėsi keisti buvimo vietą, į savo butą sugrįžti tik nakvynei, tačiau vienos kelionės mieste metu buvo sustabdyti okupacinės kariuomenės kariškių, apieškoti, patyrė psichologinę prievartą. Tyrimo dalyvė pasakoja apie užplūdusias emocijas ir supratimą, kad tai gali būti paskutinis kartas, kai jiems pavyko ištrūkti fiziškai nesužeistiems:

„Mes ėjome su vyru ir nešėme geriamą vandenį, kurį pasėmėme šulinyje. Ir važiuoja mašina karinė su rusais [Rusijos Federacijos kariškiai], jie mums kažką rodo. (...) Mes prieiname prie jų, jie kariškiai, su ginklais, nebėgsime. Jie sėdi, apgirtę. Vienas iš jų mašinos viršuje, su automatu. Jis buvo su kauke, tik akys matėsi. Ir vienas sako vyrui – „turi telefoną, duok čia“. Vyras sako – „kam jis jums reikalingas, vis tiek nėra ryšio.“ (...) Jie su mumis kalbėjo ir buvo labai baisu, nes buvo su ginklais, girti. (...) Aš sakau: „paleiskite mus“. Man sako – „užsičiaupk“. Labai emociškai, pradėdi iš karto verkti, baisu. (...) Tai buvo paskutinis lašas, mes supratome, kad jei liksime, tai nežinia kas bus.“ (Interviu nr. 16, Darija, Kaunas)

Informantai pasakoja, kaip gyvenimas okupacijoje riboja arba nutraukia galimybę gauti būtinas sveikatos paslaugas, vaistų. Gyvenimas karo veiksmų ar okupacijos zonoje pakeičia kasdienybę radikaliai ir sukelia papildomų pavojų žmonių sveikatai ir gyvybei:

„Mano patėvis labai sirgo, jo vienas inkstas neveikė ir jau antras streikavo. Būdavo paūmėjimai ir aš kviesdavau taksi ir mes vykdavome į ligoninę Donecke. Ir vat vieną dieną, pirmą savaitę, kai NN (vietovė) buvo užgrobta, jam pasidarė blogai. Jis paskambino ir aš atvažiauvau. Jie gyveno už miesto. Paskambinau pažįstamam taksistui, kuris paprastai mus veždavo. Sakau: „NN, atvažiuok, reikia į Donecką vežti“. Ir aš jau atvažiauvau maršrutine, o jo vis nėra ir nėra. Jis paskui skambina ir pasirodo, kad ant kelio pastatė postą ir pilnai uždarė. Ir kol jis ieškojo, kaip apvažiuoti, ėjo laikas.“ (Interviu nr. 17, Žana, Kaunas).

Tyrimo dalyviai liudijo apie pasikeitusias priimtinas / nepriimtinas elgesio normas karo sąlygomis (plg. Maček, 2009; Hermez, 2017), pakitusias situacijas. Pavyzdžiui, tyrimo dalyvė iš rytinių okupuotų Ukrainos teritorijų pasakoja, jog gimdymo namuose ji susidūrė su situacija, kai džiaugsmas dėl šeimos padidėjimo okupantų buvo išreiškiamas šaudant į palatos lubas. Ši situacija liudija pasikeitusią realybę, pakitusias normas, pavojingas situacijas. Tačiau tokios situacijos nėra vertinamos kaip „normalios“ ar „normalizuotos“, joms pasipriešinama pasitraukiant iš nesaugaus konteksto:

„Aš gulėjau. Jie ateidavo ir tiesiog šaudė į lubas, nes ten jų žmonos gulėjo. Aš savaitę pragulėjau ir pasakiau, kad neliksiu.“ (Interviu nr. 19, Sveta, Kaunas)

Tyrimo dalyvė iš Kijevo apskrities pasakoja, kad žmonės buvo apmokyti, kaip elgtis su okupacinės kariuomenės kariais, siekiant išsaugoti savo ar artimųjų gyvybes. Jos šeima pasirinko užsisklęsti šeimos sodyboje ir nebendrauti su niekuo, neišsiduoti, kad name kažkas gyvena:

„(...) mes buvome pasirengę, mums paaiškino žmonės kaip elgtis, kadangi tau reikia išsaugoti savo gyvybę, tad tu priimi to žaidimo taisykles. Tu turi išsaugoti savo gyvybę ir svarbiausia – vaikų gyvybes. Mūsų šeima su niekuo nebendravo (...) Aš apsiverčiau (iš džiaugsmo), kada atvyko mūsų kariai su Ukrainos vėliavomis.“ (Interviu nr. 3, Violeta, Vilnius)

Antropologas Lubkemannas teigia, kad karas ne sustabdo socialinį gyvenimą, o tampa tuo kontekstu, kuriame gyvenimas vyksta toliau (Lubkemann, 2008: 1). Informantai liudija apie bendruomenių susipriešinimą, dalies bendruomenių narių bendradarbiavimą su okupantais, kaimynų ar buvusių kolegų prievartos patirtis. Interviu metu tokios situacijos apibūdinamos kaip kritiniai momentai, kurie suvokiami kaip „nenormalūs“, pažeidžiantys nusistovėjusias vertybes, socialinio gyvenimo normas. Tyrimo dalyviai tokių atvejų nepateikia kaip naujo „normalumo“ (plg. Hermez, 2017), o priešingai, pasirenka tam tikrą strategiją – migraciją – kaip būdą pasipriešinti ir išlikti. Žinojimas apie tai, kad tokia prievarta pakitusioje realybėje tampa reali bet kurio lojalaus Ukrainai gyventojų atžvilgiu, priverčia žmones palikti okupuotas teritorijas:

„Kaimynas dirbo policijoje. Jį suėmė, jo nebuvo tris dienas, mes ėjome iš proto (...) visą mėlyną, kruviną, išmetė lauke. Po šito, po dviejų dienų, jis viską išpardavė ir išvažiavo. Mes išvykome su tuo pačiu palydovu (rus. *переводчиком*) dar po dienos.“ (Interviu nr. 7, Alina, Vilnius)

Gyvenimas okupacijoje apibūdinamas pasitelkus kūniškas patirtis, t. y. kaip gyvenimas, neturint pakankamai maisto, šilumos, šviesos. Tyrimo dalyviai liudija apie patirtis, kada turėjo ilgą laiką gyventi rūsijoje, kartu su daugeliu žmonių, nepakankamoje erdvėje, šaltyje, ribojant maistą. Tyrimo dalyvė pasakoja, kaip slepiantis nuo atakų okupuotoje teritorijoje rūsijoje buvo apėmęs jausmas, jog šaltis truks be pabaigos, kasdienybė buvo sudaryta iš veiksmų, reikalingų išgyventi, – produktų paieškos, patalpos kūrenimo. Emociškai tai siejama su sudėtingais išgyvenimais, kurie apibūdinami kaip „labai sunku“, „daug ašarų“:

„Pamenu, kad tu esi rūsijoje, žiema, toks jausmas, kad be pabaigos, kad niekada nepasibaigs. Buvo šalta, mes kiekvieną dieną svarstėme, kada sušils, o vis minus dešimt ir minus dešimt. Rūsijoje buvo nedidelė patalpa ir mes ten buvome trylika žmonių. (...) Turėjome tokią buržuiką, malakas, viską savo jėgomis, ieškojome produktų. Va taip ir išgyvenome. (...) Produktus normuodavome, ne taip kaip įprastai, kada gali ką nori kada nori. (..) Daug ašarų. Vis tiek tai atsiliepė, labai sunku.“ (Interviu nr. 16, Darija, Kaunas)

Fenomenologinėje perspektyvoje, kuri dažnai pasitelkiama suprasti prievartos patirtis, atkreipiamas dėmesys, jog patirtys yra įkūnytos, t. y. pajautos ir apibūdinamos kaip patirtos joslėmis, kūnu, emocijomis (Stoller, 2009: 728). Tyrimo dalyvė pasakoja apie tamsą kaip gyvenimo karo metu nesaugiose teritorijose palydovę – šeima, gyvendama uždengtais langais, kad neatkreiptų prieš dėmesio ir liktų nematoma, priprato prie gyvenimo tamsoje. Šiame interviu sugrįžimas į saugesnes teritorijas siejasi su šviesa, kuri siejama su gyvenimu kitokiomis sąlygomis. Šioje citatoje saugi ir nesaugi zonos matomos kaip skiriamos pojūčių, tokių kaip tamsa–šviesa:

„Mes karo pradžioje ant lango pritvirtindavome užtiesalus, nes šiuolaikinės lemputės neišsijungdavo naktį, matosi langelis. Tad net dieną namuose būdavo tamsu. Mes net pradėjome priprasti prie tamsos. Prieš tai pas mus gatvėje visur buvo apšvietimas. Taip, kaip pas jus. Vakare nebaisu. O kai prasidėjo karas, jau to nebuvo, mes pripratome gyventi tamsoje. Mes vykome į Lvivą ir ten visur buvo šviesa, tai buvo tiesiog pasaka. Mes žiūrėjome ir negalėjome suprasti. Kaip gi taip, yra šviesa. Mes per mėnesį pripratome prie tamsos.“ (Interviu nr. 28, Olga, Klaipėda)

Karas patiriamas kūniškai ne tik per šaltį, šilumos trūkumą, ribotą maistą, mažą erdvę, prailgusį laiką, skaudžias emocijas. Interviu metu kartojasi pasakojimai apie karo garsus, kurie priverčia kūną reaguoti net ir esant migracijoje ir saugioje erdvėje, t. y. sirenas, sprogimus, skrendančio lėktuvo garsą. Tuose regionuose, kurie buvo arčiau karo veiksmų, tyrimo dalyviai pasakoja apie patirtis, susijusias su sprogimais, sirenomis:

„Buvo tamsu. Dingo šviesa. Buvo baisu, nes buvo tamsu, nieko nebuvo matyti, sirenos, anksčiau niekada nebuvai susidūręs su tokia situacija. Galvoji, kad gali kažkas atlėkti ir sprogti. Mes nubėgome iki mūsų namo, nuėjome į rūšį. Mes ten tiesiog prastovėjome. Viskas nutilo. (...) Ar tai buvo 24 d? Man atrodo po keleto dienų. Kitą dieną jau pusė namo susirinko rūsyje, kad padaryti kažkokią priedangą.“ (Interviu nr. 9, Jana, Vilnius)

Sirenų ir atskrendančio lėktuvo garsai interviu metu prisimenami kaip susiję su gyvenimu karo zonoje, nesaugumu. Interviu metu pabrėžiamas

patirčių bendrumas su kitomis gyvomis būtybėmis, kurie taip pat apibūdinami kaip jaučiantys tą pačią baimę ar paniką:

„Va tas garsas, kai eina ratu (lėktuvas), man tiesiog širdis nukrenta. Tai yra viskas ką aš patyriau NN (vietovėje), tai ne taip baisu kaip kad kai tave bombarduoja lėktuvas. Va mes sėdėjome namuose pirmą naktį, mama vienam kampe, aš kitame ir šuo su manimi. Aš girdžiu, kaip šuns širdis daužosi. Šuo iki šiol patiria isteriją, ji dabar čia (Lietuvoje). Va kai būna fejerverkai, tada išvis siaubas.“ (Interviu nr. 17, Žana, Kaunas)

Interviu kalbėdami apie maisto trūkumą, normavimą, tyrimo dalyviai brėžė paraleles su Antrojo pasaulinio karo patirtimis, apie kurias buvo pasakojama jų šeimoje. Karo patirtys vertinamos kaip panašios skirtingose kartose, kaip įgalinančios jaunosios kartos atstovus suprasti vyresniąją kartą ir jų patirtis Antrojo pasaulinio karo metu:

„Aš supratau savo mirusį senelį, kuri pasakodavo, kaip per Antrąjį pasaulinį karą nebuvo maisto, kaip jie valgė balandžius. Ačiū Dievui, mums neteko valgyti balandžių, bet aš supratau duonos vertę (...) iš tiesų tai tiesa, vat duona, kriaukštelės, išties labai vertinga. Kai tu tai turi, tai nevertini. O kai prarandi, tai pradedi suprasti.“ (Interviu nr. 3, Violeta, Vilnius)

Informantai pasakoja apie pažįstamas erdves, vietas ir jų vizualinį pasikeitimą po karinių veiksmų: šios erdvės tampa svetimos, neatpažįstamos. Fenomenologinėje perspektyvoje autoriai teigia, jog namai atpažįstami iš kūno pojūčių – kvapų, socialinių normų (Ahmed, 2006). Karo suniokotos vietovės pasakojimuose tampa neatpažįstamos, suniokotos, siejamos su ekstremaliomis patirtimis ir pasirinkimais, kurie suvokiami kaip supranta mi tik panašius iššūkius patyrusiam žmogui:

„Va kai jie (draugai) rūsyje prabuvo keletą dienų, kai suprato, kad galima ir reikia išeiti, kad mūšiai baigėsi, ji pakilo į penktą ar ketvirtą aukštą ir nepažino miesto. Tai buvo tiesiog pelenai. Jis išdegė, visur kilo tamsūs dūmų kamuoliai, kaip būna, kai dega šiuolaikiniai kambariai – apdaila, linoleumas, tokie juodi nuodingi dūmai, kurie kilo virš viso NN (miesto

pavadinimas). Ji patyrė visa tai, taip pat ir kūnai gatvėse. Dažnai gulėjo tiesiog gyvas žmogus su nutraukta ranka arba koja, tekėjo kraujas ir tu supranti, kad nieko negali padėti, ten vis dar šaudė.“ (Interviu nr. 17, Žana, Kaunas)

Interviu metu tyrimo dalyviai pasakojo apie emocinę reakciją į karo pradžią ar karo įvykius. Emocinė reakcija apibūdinama kaip depresija, sąstingis, graužatis (plg., Mijić et al., 2024). Viena informantė pasakoja, kaip pirmu okupacijos etapu ji buvo tam tikrame sąstingyje, tą būseną ji apibūdina kaip depresiją, pyktį ant pačios savęs dėl gyvenimo vietos pasirinkimo, negalėjimo išvykti, kadangi turėjo padėti sergantiems pagalbos reikalingiems tėvams. Kalbėdama apie savo ir daugelio kitų būseną, ji teigia, jog „daugybė žmonių buvo užgrobti“, t. y. jie ne savo valia atsidūrė Rusijos okupuotose teritorijose. Moteris lygina su savo šeimos patirtimis Antrojo pasaulinio karo metu – atsiminimai apie močiutės drąsą ir ištvermę interpretuojami kaip suteikę jėgų daryti sprendimus, veikti Rusijai užpuolus Ukrainą 2022 metais:

„Pirmą mėnesį (okupacijoje) aš labai gerai atsimenu. Aš buvau baisioje depresijoje. Aš vaikščiojau ir bariau save – „Dieve, kaip aš sugalvoju pirkti namą šiame mieste. Na kodėl čia. Kaip aš sugebėjau patekti į tokią situaciją“. Tu vaikštai ir vis galvoji, kaip taip viskas susiklostė, na kodėl aš čia. Kas dabar bus. Aš negalėjau išvažiuoti, kalbu su žmonėmis, kurie jaučiasi kaip aš, jie ketina išvažiuoti, o aš negaliu palikti tėvų. Pririšta prie viso šito. Man buvo taip, kad aš nenorėjau išeiti iš namo ir nenorėjau nieko matyti. Man buvo nemalonu vaikščioti gatvėmis, matyti tuos patikros punktus. Daugybė žmonių buvo užgrobti. (...) aš mėnesį prabuvau tokioj... niekur nenorėjau eiti ir nieko matyti. Tai buvo tikrų tikriausia depresija (...) Galų gale aš sakau – „stop, ko taip išskydai“ (...). Prisiminiau savo močiutę, kuri gyveno okupacijoje metus ar du (per Antrąjį pasaulinį karą), ji turėjo du mažučius vaikus.“ (Interviu nr. 17, Žana, Kaunas)

Karas ir jo metu vykstantis smurtas siejamas su asmeniniais išgyvenimais, psichologinės būsenos pablogėjimu, poreikiu ieškoti medicinos pagalbos:

„Pirmu metu, kai aš atvykau, man buvo tikrų tikriausia depresija. Aš nieko nenorėjau. Aš supratau, kad mirti nenoriu, bet man viduje taip blogai, kad aš negaliu gyventi. Patikėkite, aš mėginau kažkaip išeiti iš šios situacijos. (...) kiekvieną dieną arba kas antrą bėgau į Migracijos centrą, ten budėjo psichologai.“ (Interviu nr. 22, Darina, Kaunas)

Tyrimo dalyviai pavojų sau ir šeimai siejo su ukrainiečių tapatybe, lojalumu Ukrainai. Ištikimybė šaliai traktuojama kaip susijusi su pavojais iš okupantų arba į jų pusę perėjusių Ukrainos gyventojų. Šiuose pasakojimuose išryškėja tautinės tapatybės svarba interpretuojant patirtis ir priimant sprendimus. Karas, kuris paliečia kūnus, emocijas, kuris žmogų pastato tarp gyvenimo ir mirties, suvokiamas kaip susijęs su tautinės tapatybės klausimais:

„Pas mus ilgai kabojo vėliava. O paskui jau pradėjo spausti kaimo vadovą, kad bendradarbiautų. Paskui pradėjo mus spausti. Kai jau tiesiogiai susisieki, aš supratau, kad viskas, man čia nėra ką veikti. Iš pradžių mes stengėmės neišeiti iš namų, nesutikti žmonių, niekur nieko nesakyti. (...) Mūsų vadovą suėmė, supratome, kad greitai ateis ir mūsų. Aš jau tariausi, kad pervežėjai mus perveš.“ (Interviu nr. 7, Alina, Vilnius)

Migracija pasirenkama kaip būdas išgyventi ir galvojant apie jaunosios kartos saugumą. Interviu metu migracijos patirtys yra pasakojamos kaip karo patirčių tąsa ir kaip tokios, kurios nulemtos karo veiksmų, fizinio ir socialinio nesaugumo. Sprendimas išvykti suvokiamas kaip priverstinis, kai išvykstama dėl susiklosčiusios situacijos, ne savo noru. Kai kuriuose interviu tyrimo dalyviai pasakojo apie tai, kad kurį laiką laukė. Kalbėdama apie gyvenimą okupacijoje, tyrimo dalyvė prilygina jį gyvenimui kalėjime – priversta gana ilgą laiką gyventi okupacijoje ir slėpti savo tikrą nuostatą ir požiūrius, ji tą laikotarpį ir gyvenimo etapą lygina su įkalinimu:

„Man toks įspūdis, kad aš atsėdėjau (kalėjime) dešimt metų. Mums buvo ribojamas judėjimas, nebuvo galima važiuoti, kur norime. (...) Donecko liaudies respublika neišleido į (laisvos) Ukrainos teritoriją, kad žmonės neprisimintų apie savo buvusį gyvenimą, kad nieko nebūtų.

Va kai atvykome į Lietuvą, jausmas buvo pats geriausias,“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda)

Situacijose, kur žmonės gyvena arčiau karo zonos, sprendimas išvykti buvo greitesnis. Grėsmė gyvybei ar sveikatai, pavojus vaikams interviu metu apibūdinama kaip pagrindinis motyvas, lėmęs išvykimą iš Ukrainos. Daugelyje interviu atsiskleidžia lyčių ir kartų aspektas kaip svarbus priimant migracijos sprendimą – moterys skatinamos išvykti gelbėjant vaikus, vyresnių kartų atstovai skatino gelbėti jaunesnius:

„Mano anyta nenorėjo, kad mes išvyktume. Kaip gi taip, mes gi vykome į niekur. Mes nežinojome, kur vykti. Aš iš pradžių bilietų ieškojau, ir buvo toks lūžinis momentas, aš sėdžiu virtuvėje, ieškau bilietų telefonu, kaip man išvykti, kai atbėga vaikai, o pas mus tada buvo reikalavimas išjungti šviesas. (...) Pas mane atbėgo vaikai ir toks didžiulis šviesos plūpsnis ir sproginas. Aš nemačiau, o vaikai matė ir mano vyresnis sūnus pradėjo šiek tiek mikčioti. Aš juos skubiai apkabinau ir pro duris. Skrido raketa ir mūšikiai ją perėmė. Va jie pamatė tos raketos sproginą. (...) Labai arti jų. Ir tada močiutė sutiko, sako „važiuokite, važiuokite“. Mes išvykome.“ (Interviu nr. 27, Marta, Klaipėda)

Įvykis, kai kyla pavojus vaikams, paskatina šeimos narius apsispręsti, išsiskirti, daliai šeimos – moteriai su vaikais išvykti į saugią teritoriją siekiant saugumo vaikams. Informantė teigia, kad pagrindinis motyvas išvykti buvo vaikų saugumas, šis motyvas skatino tiek jos vyrą, tiek ją priimti sprendimą jai ir vaikams išvykti:

„Tada nes pavėlavome į paskutinį troleibusą. Mes stovime stotelėje (...) ir pro mus važiuoja kolona (...) pro mus pravažiavo rusų [Rusijos Federacijos karių] kolona su nutaikytais automatais. Vyras po to sako – „paimk vaikus ir išvežk juos.“ (Interviu nr. 18, Angelika, Kaunas)

Tyrimo dalyvė pasakoja, kaip ilgą laiką nepaliko savo gyvenamos vietos Ukrainoje, dienomis dirbo, nakvojo darbe. Gyvenimas šiuo etapu apibūdinamas kaip toks, kurį supa baimė, jausmas, kad socialinė aplinka traukiasi, nes žmonės išvyksta, gyvenimiškai nuolat laukdamas kažkokio blogo įvykio,

akcentuojama pakitusi laiko samprata, gyvenimas karo zonoje tyrimo dalyvės apibūdinamas kaip gyvenimas, kuris trunka vieną ilgą dieną:

„Aš išvykau kovą. Mes ilgai laukėme. Iki paskutinio dirbome (...) Ten naktį (darbe) nakvojome, nes namuose buvo baisu. Buvo kažkoks rūsys. Labai buvo baisu, kad visi pažįstami pradeda išvykti, kas kur ir tu lieki visai vienas. (...) Tu nuolat va tame... laiko ribos išvis nebesijautė, pasimeti laike, tarsi viena ilga diena. Psichologiškai sunku ir fiziškai.“ (Interviu nr. 2, Tereza, Vilnius)

Išvykimas iš okupuotų teritorijų interviu metu aiškinamas nuolatiniu pavojumi patirti prievartą ar smurtą dėl savo politinių pažiūrų. Informantė, kuri ilgą laiką dėl šeiminių priežasčių liko okupuotose teritorijose, pasakoja apie būtinybę slėpti savo tikras pažiūras, kilusį pavojų vyrui, būtinybę slapstytis:

„2022 metų žiema. Pradėjo visus identifikuoti. Mano vyrą išgelbėjo tai, kad jis dirbo pats sau (...) tai yra ne taip, kad turėjo ateiti į darbą ir ten sako – tu, tu ir tu, einame. Jo nebuvo galima pagauti. Jis sėdėjo, jis pradėjo tiesiog sėdėti namuose. (...) Jis keletą mėnesių išvis neišėjo iš namų. Tai buvo panašu į kažkokį nuotykių romaną, nes aš bijojau išeiti, jei buvo kokie nors kaimynai. Kai išeidavau ir matydavau kaimynus, tai turėjau tokį ritualą, kad manęs nepamatytų. Aš stebėdavau iš už užuolaidų, ar nieko nėra, įtartinos mašinos, kokio žmogaus, kurio aš nepažįstu, ar dar ko. Tada pradėdavau tyliai rakinti spyną, kad nebūtų girdėti raktų garso. Aš tyliai praverdavau duris ir klausydavau, ar kas nors neina, ar nelipa aukštyn ar žemyn, kad galėčiau iššokti iš už durų, užrakinti niekam nesupratęs, yra ten kas ar ne. Kai grįždavau namo, rasdavau užkištus šaukimus (...) užkišdavo, tipo ateikite, nes mes jus jėga. (...) Supratau, kad reikia kažką daryti. Mačiau, kad jis irgi visas ... pagalvokite, visą laiką sėdėti ir laukti, kol tavęs ateis.“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda)

Tais atvejais, kai tyrimo dalyviai išvyko iš okupuotos teritorijos, interviu metu pasakojama apie tam tikrą „pilkąją“ pereinamąją zoną tarp vienos ir kitos pusės, kuri yra pavojaus zona, t. y. išvykimas iš okupuotos teritorijos į teritoriją, saugomą Ukrainos, siejamas su tam tikrais pavojais iš okupantų,

kadangi pereinamojoje zonoje migrantai ypač pažeidžiami – jie gali užvažiuoti ant minos, jų gali nepraleisti Luhansko ir Donetsko apsišaukėlių respublikų kariškiai, jie gali nepereiti patikros:

„Gaunasi taip, kad ne siena, tiesiog zona. Ten mūsų, ukrainiečiai, o kitoje pusėje – okupacija ir tarpe – pilka zona. Tai kaimas, laukas ir niekas negyvena. (...) Galėjo vieną dieną leisti, kitą iš viso neleisti. Buvo kad ir kolonas šaudė. Kiek žuvo. (...) Kai vėlai vakare mes pravažiavome tą zoną, visų baisiausia buvo šią zoną pravažiuoti, nes ten laukai su minomis, kad automobilis važiuotų tiesiai ir nenukryptų, o kelias duobėtas (...) Važiuom vienas po kito, lėtai. Ir mes pravažiavome. Ir kai pravažiavome, persižegnojome ir čia mūsų punktas, sako: „labas vakaras, mes iš Ukrainos.“ Visi ašarose (iš džiaugsmo).“ (Interviu nr. 7, Alina, Vilnius)

Tais atvejais, kai tyrimo dalyviai vyko evakuaciniais traukiniais iš atakuojamų Ukrainos teritorijų į pasienį su Europos Sąjungos šalimis, migracijos kelionė taip pat apibūdinama kaip kupina iššūkių, siejama su emocijomis – baime, netikrumu, nesaugumo ir neteisingumo jausmu. Migracijos kelionė evakuaciniu traukiniu apibūdinama ir tokiomis kūniškais patirtimis kaip važiavimas kūnas prie kūno, neturint erdvės judesui, neturint ryšio priemonių, neturint galimybių patenkinti fizinius ar higienos poreikius. Priverstinės migracijos kelionės atmintis sukelia skaudžias emocijas pasakojimo metu:

„Kitą dieną vis sirenos, sirenos. Aš tiesiog pavargau, nežinojau, ką daryti su tomis sirenomis. Tada aš radau, kad yra evakuaciniai traukiniai, galima važiuoti. (...) Norėjau užsakyti bilietą, skambinu, o man sako, kad galite vykti traukiniu, bet mes nežinome, bus tas traukinys ar nebus... bilietai neparduodami, kiek žmonių telpa į vagoną, tiek ir paims. (...) Mes atvykome į NN (vietovės pavadinimas), ten trečią nakties turėjo būti traukinys. Jis atvažiavo. Buvo sirenos, mes du kartus leidomės į rūsį (slėptis). Daug žmonių, vaikų vežimėliuose. Atvažiavo traukinys, bet jis net neatidarė durų, buvo pilnas. Jis išvyko. O dažniausiai bombardavo naktį. Naktį buvo girdėti, kaip skrenda raketos. Mes stovėjome ir laukėme, nes namo jau nebegalėjome grįžti. Jau buvo patikros punktai, tėtis išvažiavo, autobusų nėra. Teko laukti. Stotyje buvo tamsu. Mums

pasakė, kad už valandos turi atvykti traukinys. Visai išjungė šviesas. Ten buvo taip tamsu, mes taip laikėme vaikus. Aš paėmiau tik mažą vaikišką lagaminą trims žmonėms. (...) Buvo labai labai tamsu. Mes stovėjome platformoje ir laukėme traukinio, kai prasidėjo sirena. Dalis žmonių nubėgo slėptis. Aš galvojau, kad jei mes dabar nubėgsime slėptis, mes neišvyksime. Reikia laukti. Ir skrenda malūnsparnis, mes uždengiame vaikus ir nežinome, kieno tas malūnsparnis, tuoj ką numes ar ne. Stovėjome ir beveik kad atsiveikinome. (...) Ten tokia grūstis buvo traukinyje. Mes važiuojome vienas ant kito. Buvo tamsu, visur išjungta šviesa, telefonas neveikė, nebuvo navigacijos, nežinojome, kur važiuojame. Mus tiesiog igrūdė į traukinį, pasakė, kad jis evakuacinis, ir aš važiuoju. (...)“ (Interviu nr. 1, Laurita, Vilnius)

Stephenas C. Lubkemannas sutinka su antropologe Liisa Malkki, jog dažnai migrantų veikėjiskumas nuvertinamas, jiems priskiriamas tiesiog siekis ir gebėjimas išgyventi (Lubkemann, 2008: 5, žr. Malkki, 1996). Lubkemannas teigimu, migrantai turėtų būti vertinami kaip aktyvūs veikėjai, kurie geba priimti sprendimus ir veikti migracijos procesus (Lubkemann, 2008: 5). Jis pažymi, kad net ir konflikto bei karo metu lytis, karta ar kitos socialinės duotybės turi poveikį mūsų pasirinkimams, migracijos kryptį, interpretacijoms (Lubkemann, 2008: 13, žr. taip pat Monsutti, 2016). Manychiau, kad tyrimo dalyvių pasakojimai apie pasirinktas migracijos kryptis bei socialinių kontaktų svarbą migracijos procese patvirtina, kad net ir karo sąlygomis migrantai turi būti suvokiami kaip aktyvūs veikėjai, kurių pasirinkimą lemia turimi socialiniai ryšiai bei geopolitinės orientacijos.

Lietuva, kaip migracijos tikslo šalis, pasiekta skirtingais keliais (per Lenkiją ar kitas Baltijos šalis) bei turint skirtingų motyvų. Vieni dėl turimų kontaktų iš karto vyko į Lietuvą pas darbdavį ar čia iki karo dirbusius šeimos narius (apie socialinio kapitalo svarbą žr., pvz., Pierobon, 2024). Pavyzdžiui, Laurita (interviu nr. 1, Vilnius) kurį laiką gyveno Lenkijoje, tačiau po kurio laiko atvyko į Vilnių, nes čia jau kelerius metus dirbo jos vyras. Tereza (interviu nr. 2, Vilnius) iki karo dalyvavo mokymuose Vilniuje ir, karui prasidėjus, į Vilnių ją pakvietė ir darbo vietą suteikė privačios įmonės savininkai. Jei Laurita Lietuvoje atsidūrė dėl šeimos susijungimo, tai Terezos atveju buvę ryšiai nulėmė migracijos kryptį ir galimybes. Socialiniai tinklai Lietuvoje, t. y. čia gyvenantys tyrimo dalyvių ar jų šeimų narių

pažįstami, buvo labai svarbus motyvas ir pagalbos šaltinis atvykstantiems į Lietuvą. Kiti tyrimo dalyviai neplanavo vykti į Lietuvą, tiesiog evakavosi iš atakuojamos Ukrainos ir buvo nukreipti į Lietuvą jau kirtus Europos Sąjungos sieną. Kai kurie buvo tik girdėję apie Lietuvą, kiti prisiminė turėję senų draugų, atstogavę ar skaitę. Interviu atskleidžia, kad migracijos kryptis daugeliu atvejų taip pat nulemta Rusijos vaizdinio ir geopolitinių nuostatų. Pavyzdžiui, Darina (interview nr. 22, Kaunas) kelis sykius užsimena, kad Rusijoje gyvena jos sesuo, kuri karui prasidėjus kvietė atvykti pas ją, tačiau tyrimo dalyvė nesutiko, nes Rusija jos akyse yra agresorė. Nepaisant turimų ryšių Rusijoje, ne vienas tyrimo dalyvis (-ė) atsisakė pagalbos arba akcentuoja nutrūkusius ryšius su giminėmis Rusijos Federacijoje dėl skirtingų karo vertinimų. Šiais atvejais tapatybės ir geopolitiniai vertinimai yra labai svarbūs ir veikia migracijos kryptis ir sprendimus.

1.4.2. Karas, nulemtas Rusijos kolonializmo ir imperializmo

Karo pradžios ir priešasčių vertinimas interviu metu atskleidžia tyrimo dalyvių geopolitines nuostatas. Absoliučios daugumos tyrimo dalyvių vertinimu, karą paskatino Rusijos imperialistinė politika. Interviu metu teigiama, kad Rusijos kolonializmas ir imperializmas patirtas (-iamas) – ir anksčiau ir dabar per kalbos politiką, kasdienius žmonių santykius ir istorinius įvykius bei nusikaltimus, visų pirma – J. Stalino vykdytą Goločomorą / Holodomorą, t. y. dirbtinai sukeltą badą Ukrainoje 20 a. pirmoje pusėje. Interviu metu pasakojimai apie valstybių (Rusijos, Sovietų Sąjungos) vykdytą ukrainiečių kalbos, genocido politiką yra siejami su šeimų ir paties pasakotojo (-os) patirtimis. Interviu metu Rusijos kaip valstybės ir jos etninės daugumos (rusų) santykis su Ukraina ir ukrainiečiais kritiškai apibūdinamas kaip kolonizatoriaus arba „didžiojo brolio“ santykis, pastarasis tyrimo dalyvių yra kvestionuojamas ir nuneigiamas, suvokiamas kaip imperializmo išraiška. Interviu metu kalbėdami apie savo ir savo šeimų patirtis ir vertindami karo priežastis tyrimo dalyviai konstruoja geopolitinius pasakojimus, kurie gali būti interpretuojami kaip „kasdienės geopolitikos“ (Eraliev, Urinbojev 2024) raiška.

Rusijos skirtingais istoriniais laikotarpiais vykdyta kalbos politika ukrainiečių kalbos atžvilgiu interviu metu dažnai minima kaip asmeniškai patirta Rusijos kolonijinė politika. Interviu metu rusų kalbos kaip pagrindinės ir viršesnės kalbos statusas ukrainiečių kalbos atžvilgiu vertinamas

kaip Sovietų Sąjungos gyvavimo metu įtvirtintas švietimo ir kitomis politikos priemonėmis. Sovietmetis prisimenamas kaip laikotarpis, kada ukrainiečiai buvo rusifikuojami pasitelkiant rusų kalbos kaip pagrindinės kalbos politiką. Tyrimo dalyviai prisimena, kad net pirmuoju laikotarpiu Ukrainai atgavus nepriklausomybę, kai kuriuose regionuose žmonių kasdieniame gyvenime rusų kalba buvo laikoma kaip tariamai labiau miestiečių ir aukštesnio socialinio sluoksnio kalba, tačiau tokiam požiūriui buvo priešinama. Sovietų Sąjungoje vykdyta kalbų politika tyrimo dalyvių interpretuojama kaip kultūrinis kolonializmas. Tyrimo dalyvė interviu metu teigia, kad valstybės (Sovietų Sąjungos) lygmens politika siekė formuoti rusų kalbos kaip prestižinės statusą ir tuo pačiu kvestionuoti skirtumus tarp rusų ir ukrainiečių tautų:

„Buvo vykdoma tokia politika, kad galų gale pareiškė, kad mes (ukrainiečiai ir rusai) niekuo nesiskiriame. Tai buvo tikslinga politika, priimtina (...) mums buvo brukama idėja, kad jei tu kalbi rusų kalba, jei yra ryšių Rusijoje, ten bet kokie kultūriniai, technologiniai, moksliniai ryšiai, tai tu jau kažkuo geresnis, jau stovi ant aukštesnio socialinio laiptelio, todėl žmonės net nesuvokė, kas vyksta, jie nekrepė dėmesio, kad jie rusifikuojasi.“ (Interviu nr. 5, Tavita, Vilnius)

Tyrimo dalyvė prisimena, kaip Sovietų Sąjungoje kalbos politika atspindėjo kasdieniame žmonių gyvenime: jos teigimu, kaimo vietovėse žmonės kalbėjo ukrainiečių kalba, miestuose – rusų kalba. Ukrainiečių kalba tam tikrais atvejais buvo laikoma prastesne, būdinga mažiau išsilavinusiam socialiniam sluoksniui ir jos vartotojas sulaukdavo pašaipų iš aplinkos:

„Mūsų mažame miestelyje labiau buvo kalbama rusų kalba, kaip paaiškinti... miestuose žmonės kalbėjo rusų kalba, o jei kaimas, gyvenvietė, tai žmonės kalbėjo ukrainiečių kalba. Kai aš buvau maža, jei vaikai penkiolikos–septyniolikos metų kalbėjo ukrainiečių kalba, tai apie juos sakė, kad iš kaimo atvykę, juokėsi iš jų. Todėl mes daugiau kalbame rusų kalba.“ (Interviu nr. 1, Laurita, Vilnius)

Mokslininkai konstatuoja ilgai dominavusią ukrainiečių ir rusų kalbų nelygybę bei platų *surzhyk*, tai yra rusų ir ukrainiečių maišytų kalbų

vartojimą (Bilaniuk ir Melnyk, 2008). Nuo 18 amžiaus carinė valdžia įvairiais būdais varžė ukrainiečių kalbos vartojimą Rusijos imperijai priklausančiose Ukrainos teritorijose, o 1876 metais uždraudžiamas ukrainiečių kalbos vartojimas viešojoje erdvėje (Kubachuk, 2004; Subtelny, 1988, cituota iš Bilaniuk, Melnyk, 2008: 349). Bilaniuk ir Melnyk teigimu, „Ukrainos situacija apibūdinama kaip tokia, kada titulinė kalba buvo prilyginta mažumos kalbai (angl. *minoritized*) sovietiniu laikotarpiu“ (Bilaniuk ir Melnyk, 2008: 350). 1991 metais Ukrainai atgavus nepriklausomybę, ukrainiečių kalba įgyja oficialios kalbos statusą (ten pat, 350). 2019 metais Ukrainos Aukščiausioji Rada priėmė įstatymą, kuriuo ukrainiečių kalba tampa vienintelė valstybinė Ukrainos kalba, kurią privalu vartoti valstybės institucijose ir viešajame gyvenime (LRT.lt, BNS, 2019). Tyrimo dalyviai pasakoja apie kalbų – ukrainiečių ir rusų – statuso kaitą Ukrainai tapus nepriklausoma ir pradėjus įgyvendinti ukrainiečių kalbos kaip valstybės kalbos politiką.

Tyrimo dalyvė, ilgus metus dirbusi švietimo srityje Ukrainoje, pasakoja apie sovietmečiu vykdytą kolonializmo politiką per švietimą – rusų kalbos plėtrą, istorijos naratyvus. Pirmasis dešimtmetis Ukrainai tapus nepriklausoma interpretuojamas kaip toks, kurio metu vyko istorijos ir kalbos atgavimas, t. y. istorijos perrašymas iš Ukrainos perspektyvos ir ukrainiečių kalbos plėtra:

„Na kuo toliau, tuo blogiau, nes rusų kalba mus supo visur. Gatvių pavadinimai, laikraščiai, televizorius, švietimas rusų kalba, 1991 m. jau nepriklausoma Ukraina (...) Mes daug ką supratome (...) Blogiausia buvo su istorijos vadovėliais. Reikėjo viską perrašyti. Matematika tai matematika, išvertei į ukrainiečių kalbą ir viskas. O dėl istorijos, tai teko naudotis vadovėliais, kuriuos kažkada išleido užsienyje mūsų ukrainiečių mokslininkai.“ (Interviu nr. 21, Valerija, Kaunas)

Kalbos ir tapatybės klausimai yra pasitelkiami Rusijos Federacijos lyderių ir propagandistų siekiant legitimuoti Rusijos karą prieš Ukrainą. Tyrimo dalyviai reflektavo, kad Rusijos propagandoje kuriami naratyvai apie Ukrainoje draudžiamą vartoti rusų kalbą ir bausmes už jos vartojimą yra neteisingi ir išgalvoti. Ukrainos etnis ir regioninis skirtingumas dažnai mokslininkų vertinamas kaip keliantis papildomų iššūkių ukrainiečių

tapatybės kūrimui (Zhurzhenko, 2014), tačiau tyrimo dalyviai interviu metu teigė, jog kasdieniame gyvenime tarp žmonių nekildavo konfliktų dėl kalbos pasirinkimo (plg. Wanner, 2014):

„Na aš ukrainietė, per pusę gaunasi. Mama rusė, bet jau seniai gyvena Ukrainoje ir jos pasas, kaip priklauso, Ukrainos pilietės. Tiesiog nebuvo svarbu (...) Pas mus ir rusai, ir ukrainiečiai, ir iš Lenkijos žmonės gyvena. Na nebuvo jokių problemų. Kai susipažindavome, niekas neklausdavo, tu ukrainietė ar iš Rusijos. To nebuvo. Bet aš ukrainietė.“ (Interviu nr. 1, Laurita, Vilnius)

Interviu metu dėl kalbos pasirinkimo – ukrainiečių ar rusų – kasdieniam bendravimui teigta, kad tai nekėlė įtampos, pasirenkama ta kalba, kuria patogiau bendrauti konkrečioje situacijoje. Ukrainos regioninis pasiskirstymas pagal daugiausia vartojamą kalbą – ukrainiečių ar rusų – pripažįstamas, tačiau neigiama, kad tai lėmė etninius konfliktus. Pavyzdžiui, tyrimo dalyvė teigia, jog kasdieniam bendravimui žmonės Ukrainoje rinkosi tą kalbą – ukrainiečių arba rusų – kuri buvo priimtinausia konkrečiai situacijai, t. y. kurią mokėjo pašnekovai:

„Mes gyvenome, nieko tokio nebuvo, mes net dėmesio nekreipėme. Pavyzdžiui, kai atvykdavau į Kyjivą, ten žmonės ramiai kalbėjo ir rusiškai, ir ukrainietišškai. Ir susitardavome, ir bendraudavome, ir niekas neturėjo problemų. (...) Manęs klausė, ar tiesa, kad jei Ukrainoje kalbėjai rusų kalba, tai galėjo tau žandikaulį sulaužyti. Ne, nieko tokio nebuvo. (...) Kaip minėjau, aš važiuodavau į Kyjivą, mokiausi Odesoje. Pavyzdžiui, atvykdavau į Kyjivą, ten buvo mano pažįstamų iš skirtingų regionų, ir kalbėjomės kuo ramiausiai ir rusiškai, ir ukrainietišškai.“ (Interviu nr. 2, Tereza, Vilnius)

Tyrimo dalyvė pasakoja apie kalbos pasirinkimą priklausomai nuo konteksto – jos draugės šeimoje kalbėta gimtąja ukrainiečių kalba, mokykloje pamokos vykdavo akademine ukrainiečių kalba, o pertraukų metu bendravo su draugais rusų kalba. Tyrimo dalyvė šį kalbos pasirinkimą priklausomai nuo situacijos suvokia kaip natūralų, tačiau sykiu rusų kalbos vartojimo populiarumą sieja su tam tikrais regionais:

„Va mano draugė, tiesiog tokių atvejų buvo daug tuo metu. Jos tėvai yra iš Vakarų Ukrainos. Namuose kalbėjo ukrainietiška. Ji ateidavo į mokyklą, pamokos ukrainiečių kalba, knygos ukrainietiška, o per pertraukas su draugais kalbi rusų kalba. Ir tik ateina mokytojas, tuoj pradėdi kalbėti ukrainietiška. Tarsi tai akademinė kalba. Visa dokumentacija, ką rašai, egzaminai – ukrainietiška. Vaikai ją žinoma erzina, ji stengėsi rusiškai daugiau kalbėti. Na Kyjive daugiau rusų kalba kalbėjo.“ (Interviu nr. 8, Lesia, Vilnius)

Tad tyrimo dalyviai reflektuoja tam tikrą rusų ir ukrainiečių kalbų vartojimo kontekstualumą, kuris buvo suvokiamas kaip „natūralus“ – šeimoje bendraujama gimtąja kalba (rusų arba ukrainiečių), mokykloje, įstaigose – ukrainiečių kalba, kadangi šios kalbos vartojimas institucijose įtvirtintas įstatymais. Kalbant apie regioninį pasiskirstymą, ukrainiečių kalba siejama labiau su Vakarų Ukraina, o rusų – su Rytų Ukraina, tačiau interviu metu nuneigiama etninė nesantaika kalbos pagrindu – teigiama, kad kasdienėse situacijose žmonės renkasi kalbą patogumo principu. Rusijos pradėta agresija 2014 m. ir plataus masto karinis įsiveržimas 2022 m. daliai tyrimo dalyvių tapo kritiniais momentais, privertusiais pergalvoti kalbos pasirinkimą kasdieniam bendravimui. Agresijos kontekste kalba tampa vienu iš kultūrinių išteklių, kuris pasitelkiamas brėžiant ribą su „kitu“, Rusijos rusu / Rusijos piliečiu. Mokslininkai dokumentuoja plačiai tarp ukrainiečių paplitusį procesą, kai ukrainiečių kalba pasirenkama vietoj rusų kalbos kasdieniame gyvenime ar kūrybiniame procese (žr., pvz., Shestopalova, 2025).

Be kalbos klausimų, tyrimo dalyviai akcentuoja kasdienėse situacijose patirtą nelygiavertį santykį tarp Rusijos piliečių / gyventojų ir Ukrainos gyventojų / ukrainiečių: interviu metu kalbama apie požiūrį į ukrainiečius kaip į prastesnius, vartojamą paniekiamąjį žodį „chochly“. Nelygiavertis santykis tarp skirtingų etninių grupių Sovietų Sąjungoje buvo toleruojamas kasdieniame gyvenime, nors ideologiškai buvo kalbama apie tautų draugystę ir lygybę (Dzenovska, 2010). Dace Dzenovska pateikia kasdienio rasizmo pavyzdžių Sovietų Sąjungoje, kai Kaukazo ar Centrinės Azijos gyventojai buvo apibūdinami kaip sudarantys vieną fiziškai išsiskiriančią grupę ir siejami su tam tikromis neigiamomis socialinėmis charakteristikomis (Dzenovska, 2010: 506). Žodis „chochly“, kuris tyrimo dalyvių teigimu, kasdienėse situacijose tam tikrais atvejais vartojamas Rusijos gyventojų

ukrainiečiams apibūdinti, taip pat yra vienas iš nereflektuojamų netolerancijos ir atskirties bei nelygiavertį santykį apibūdinančių neigiamą konotaciją turinčių žodžių. Tyrimo dalyvė pasakoja, jog žodis „chochly“, kuris šnekamojoje kalboje yra neigiamas žeminantis žodis, apibūdinantis ukrainiečius, buvo vartojamas Rusijos etninės daugumos gyventojų jau jos senelių kartoje ir tam tikros rusenančios įtampos ir nelygiavertis santykis tarp ukrainiečių ir rusų etninių grupių buvo patiriamas istoriškai:

„Jie buvo Kuibyševe. Ten yra darbas, gamyklos. Taigi šaltis, taiga. Mano senelis ten išvyko, nes buvo jaunas. Jis pradėjo dirbti kažkokioje gamykloje, jis yra elektrikas (...) va jis sako, kad mes išgeriam, visi lyg ir labai draugiški, bet vis tiek kolega sako, kad reikia spausti chochlus. Va tokie visokie juokeliai.“ (Interviu nr. 8, Lesia, Vilnius)

Viena iš esminių interviu metu atsiskleidusių istorinių temų kalbant apie Rusijos imperialistinę politiką Ukrainos atžvilgiu – Holodomoras, Ukrainos gyventojų genocidas 1932–1933 metais. Holodomoras, arba didysis 1932–1933 metų badas, apibūdinamas kaip patirtas ir kitose Sovietų Sąjungos teritorijose dėl nevykusios kolektyvizacijos politikos, tačiau turėjęs ypač skaudžių padarinių Ukrainos visuomenei (Kudela-Šwiątek, 2020: 49). Sovietų Sąjungoje ši tragedija buvo nutylima, tačiau ukrainiečių diaspora Kanadoje ir JAV puoselėjo tragedijos atmintis (Kudela-Šwiątek, 2020: 49). Ukrainai tapus nepriklausoma, Holodomoro atmintis sugrįžo į Ukrainos visuomenės atminčių žemėlapi ir mokslininkai pastebi šios atminties įamžinimo būdų įvairovę (Kudela-Šwiątek, 2020: 49). Mokslininkų teigimu, „milijonų ukrainiečių kančios Didžiojo Bado metu tapo esmiu ukrainiečių tautinės martirologijos elementu, taip pat būdu suvesti sąskaitas su komunistine praeitimi“ (Kudela-Šwiątek, 2020:69).

Holodomoras interviu metu interpretuojamas kaip kryptinga prieš ukrainiečių tapatybę ir tautą nukreipta sovietinės Rusijos politika, kuri interviu kontekste siejama su dabartyje vykstančiu Rusijos Federacijos karu prieš Ukrainą, tai yra tyrimo dalyviai pabrėžia šios politikos nuoseklumą ir kryptingumą:

„Ukrainos istorija labai sunki. Ukrainiečių kultūra išliko kruopelėmis, ją reikia surinkti, kadangi Sovietų Sąjunga, jei palyginti su Lietuva,

Lietuva buvo okupuota po Antrojo pasaulinio karo, o rytinės Ukrainos žemės po Pirmojo, 1920 metais prasidėjo okupacija. Paskui prasidėjo ilgi sunkūs metai Ukrainai. Tai buvo Holodomoras, tai buvo didelės dalies ukrainiečių žemdirbių naikinimas. Tai buvo daroma specialiai. (...) Buvo sunaikinta ukrainiečių inteligentijos.“ (Interviu nr. 13, Nataša, Vilnius)

Tyrimo dalyvė interviu metu pasakoja savo šeimos istoriją, kuri suvokiama kaip atspindinti Rusijos vykdytą Ukrainos išsilavinusių ir tautinę tapatybę palaikančių žmonių naikinimo politiką. Informantė pasakoja, kaip jos senelių šeimos buvo ištremtos į Sibirą, nes dalyvavo S. Banderos ukrainiečių tautiniame judėjime, tad jos tėvai susipažino Sibire tremties metu. Tyrimo dalyvė šeimos istorija pasakoja ją susiedama su Rusijos vykdoma tremčių, nacionalizacijos ir dabartinio karo imperialistine politika. Interviu citatoje ji pasakoja apie keletą jos šeimos kartų – seneliai, tėvai, ji pati ir jos vaikai – kurie jautėsi ukrainiečiai ir kovojo už Ukrainos nepriklausomybę ir kiekvienos kartos atstovai patyrė netekčių dėl Rusijos ar Sovietų Sąjungos vykdomų deportacijų, represijų, o pati tyrimo dalyvė ir jos vaikai – dėl dabartinio Rusijos karo prieš Ukrainą:

„Aš pati gimiau Rusijoje, Sibire. Mano tėvai iš Lvivo srities. Ir kada jiems buvo trylika–keturiolika metų, jų tėvai buvo taip vadinamoje ukrainiečių nacionalistų – banderinininkų organizacijoje, tų, kurie kovojo už nepriklausomybę. 1947 m. sovietų valdžia išvežė visus giminaičius, tada niekas nesiaiškino. Jau daug vėliau, po tėvų mirties, aš važiauvau į tėvų gimtinę, radau žmones, kurie juos prisiminė. Man buvo įdomu, kodėl tėvai nuo manęs tai slėpė. (...) Mano tėtis buvo patriotas, ukrainietis iki kaulų smegenų. (...) Aš esu ukrainietė, aš žinau, kas yra banderovcai, žinau, kad mano tėvus išvežė, jie prarado viską, mano tėvai, močiutės, seneliai. Jie turėjo savo namą (...) mano senelis buvo inteligentas, jie turėjo dviejų aukštų namą. Ir viską atėmė sovietų valdžia ir pasakė, kad „jūs čia nereikalingi“. Mano tėvai viską prarado. Mano vaikai viską prarado. Suprantate, aš važiauvau čia (į Lietuvą) su trimis krepšiais, daugiau nieko. Ir man virš šešiasdešimt metų ir aš nieko nebeturiu, tris krepšius daiktų. Ir mano vaikams jokios ateities. Aš nematau jokios perspektyvos.“ (Interviu nr. 30, Bernadeta, Klaipėda)

Interviu pasakojimuose konstruojama skirtis tarp Rytų ir Vakarų Ukrainos, tačiau ji yra vertinama kaip kintanti ir taip pat kaip specialiai kuriama Rusijos Federacijos siekiant griauti ukrainiečių solidarumą:

„Skirstė nuolatos. Vakarų Ukrainos dalis neapkentė Rytų. Taip buvo visada. (...) Tai buvo dėl kalbos barjero. Rytų dalis nenorėjo mokytis ukrainiečių kalbos. Jiems ji buvo nereikalinga, jie turėjo Rusiją šalia, kam jiems ukrainiečių kalba. Bet tai buvo primesta ir specialiai kiršinama, dabar aš suprantu, kad Rusija visada Ukrainoje augino savo penktąją koloną. Buvo žmonės, Rusijos šalininkai, kurie iš vidaus darė tą chaosą. Specialiai iš vidaus kiršino ir stengėsi žmones supriešinti. Tad kai žmonės stovi skirtingose barikadų pusėse, tai ir atsiranda tos problemos.“ (Interviu nr. 11, Ina, Vilnius).

Mokslininkai, tiriantys vidinės migracijos procesus Ukrainoje po 2014 m. Krymo ir Rytų Ukrainos teritorijų okupacijos, pažymi, jog migrantų iš šių teritorijų, persikėlusius į Ukrainos kontroliuojamas teritorijas, patirtys nebuvo iki galo suprastos ir išgirstos (Kuznetsova ir Mikheieva, 2026: 1). Irina Kuznetsova ir Oksana Mikheieva teigia, kad 2014 m. Rusijos įvykdyta Krymo ir dalies Donetsko bei Luhansko sričių okupacija, nesulaukė tinkamo dėmesio (Kuznetsova ir Mikheieva, 2026: 2). Mokslininkės siūlo „nepatogių žmonių“ (angl. *inconvenient people*) sąvoką 2014 m. okupuotas teritorijas priverstinai palikusiems žmonėms, kurių istorijos buvo neišgirstos arba kurie patys pasirinko tylą bijodami stigmos, apibūdinti (Kuznetsova ir Mikheieva, 2026: 5).

Rusijos Federacijos karas, prieš Ukrainą pradėtas 2014 metais, tyrimo dalyvių vertinamas kaip vienas iš ilgalaikės Rusijos kolonializmo ir imperializmo politikos Ukrainos atžvilgiu etapų. Tyrimo dalyviai nesutinka su Rusijos propagandos pasakojimais apie pačių Ukrainos gyventojų siekį prisijungti prie Rusijos Federacijos, o kilusį karą vertina kaip Rusijos atsaką į Ukrainos pasirinktą politinę kryptį. Taip pat neigia Rusijos Federacijos propagandistų teiginius, kad rytinėse Ukrainos teritorijose sukilo patys žmonės, vietiniai. Interviu metu tai nuneigiama akcentuojant įsiveržusiųjų karinį pasirengimą bei kalbos vartojimą:

„Putinas mėgsta sakyti, kad tai buvo traktorių vairuotojai ir angliakasiai, kurie paėmė ginklus. Bet tai nebuvo traktorių vairuotojai ir angliakasiai. Gal kokie marginaliniai žmonės ir prisijungė prie rusų [okupantų] kareivių. Tie, kurie pasijuto karaliais ir gavo ginklus (ironiškai).“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda)

„Mano šeimai karas prasidėjo dar 2014 metais, kada NN okupavo rusų nacmenai (*российскими нацменами*) [Rusijos Federacijos kariuomenė], nežinau, kaip tai pavadinti. (...) Mes tada pirmą kartą išgirdome žodį *porebrik* / bordiūras (*поребрук*). Tai žodis, vartojamas Rusijoje, mes jau vėliau supratome, kad tai ginkluoti žmonės su kaukėmis, kurie užgrobė mūsų miesto policijos padalinį. kažkas jiems vadovavo ir šaukė – „eik už bordiūro (porebrik)“. Mes Ukrainoje vadiname bordiūru. (...) Vėliau mums pasakė, kad ten, kur Peterburgas, tuose rajonuose bordiūrus taip vadina. Jie nebuvo Donbaso gyventojai, buvo atvykėliai su savo akcentu, visai ne ukrainietišku. Nuo to momento pas mus prasidėjo siaubas. (...)“ (Interviu nr. 27, Marta, Klaipėda)

Tyrimo dalyviai tikrąsias Rusijos įsiveržimo į Ukrainą priežastis sieja su ekonominiais ir įtakos interesais. Rusijos Federacija suvokiama kaip nenorinti prarasti ekonominių ir žmogiškųjų išteklių Ukrainai orientuojantis į Europos Sąjungą:

„Aš manau, kad Rusija pradėjo jausti, kad Ukraina palieka jos įtakos zoną ir sugrįžta į europietišką gyvenimo būdą. Rusija nenorėjo prarasti teritorijų, gamtinių resursų, žmogiškųjų resursų. Ji nenorėjo, kad mes paliktume jos įtakos zoną. Manau, kad dėl to pradėjo karą.“ (Interviu nr. 24, Lidija, Kaunas)

Tyrimo dalyvė Rusijos Federacijos gyventojų perspektyvas ir valdžios politiką apibūdina kaip iki šiol persmelktus imperinio požiūrio, nesusitakymo su demokratiniais procesais Ukrainoje, o ukrainiečiai apibūdinami kaip kultūriškai esantys arčiau Europos. Europos sąvoka dažniausiai tapatinama su Europos Sąjunga, o Vakarų Ukraina atrodo kaip geografiškai ir kultūriškai esanti arčiau ES ir todėl atnešanti Rusijai nepatinkančias naujoves į Ukrainą:

„Viskas prasidėjo dar 1991 metais, kada Kučma (Ukrainos prezidentas) atidavė atominius ginklus. Suprantate. Viskas buvo labai tikslingai. Rusų žmogaus mentalitetas – aš šeiminingas visos šalies, viso pasaulio. Imperinis požiūris iš Rusijos niekur nedingo. Sovietų Sąjunga sugriuvo, tačiau imperiniai požiūriai liko. (...) Ir tada ukrainiečiai, Vakarų ukrainiečiai, kurie labiau mylėjo laisvę, Vakarų Ukraina arčiau Europos. Jie dažnai vyko į Europą, juk ir Maidanas 2014 m. prasidėjo dėka Vakarų Ukrainos (...) aktyvumas buvo ten, Vakarų Ukrainoje. Banderininkai, kurie už nepriklausomybę Ukrainos kovojo. Žinoma, Putinui tai nepatiko.“ (Interviu nr. 30, Bernadeta, Klaipėda)

Rusijos imperialistinė politika vertinama kaip nešanti tik nuosmukį ir netektis. Tyrimo dalyvė pasakoja apie drastiškai pasikeitusią jos gyvenamą vietovę ją okupavus Rusijos Federacijai 2022 metais. Interviu metu ji daro tam tikras paraleles tarp gyvenimo sovietmečiu ir gyvenimo valdant Rusijai ir vertina tokią galimybę neigiamai. Gyvenimo sąlygos okupuotose teritorijose apibūdinamos kaip nuolat prastėjusios, todėl ji išvykusi į teritorijas, kontroliuojamas Ukrainos. Rusijos Federacijos invazija apibūdinama kaip atvedusi į nuosmukį ir sugriovusi gyventojų gerovę:

„Paskui nebebuvo vandens. Viskas tik blogyn ir blogyn. Mes iš pradžių apsigyvenome pas anytą miesto pakraštyje. Pas ją buvo vanduo. Paskui ji sako: „išvažiuokite, nes neaišku, kaip bus toliau“. Va šita valdžia (okupantų) kvietė vykti į Rusiją. Man tai nepatiko. Kad ir koks sunkus buvo gyvenimas persitvarkymo / perestroikos laiku, aš savo vaikams to sovietinio gyvenimo nenoriu. Sąžiningai, nenoriu. Aš niekada neišvažiuočiau į Rusiją. Todėl mes išvykome į Mariupolio pusę, jis dar buvo ukrainiečių, ačiū Dievui. Kada mes iš miesto išvažiavome, tai su ašaromis. Tiesiog važiuoji ir matai, kaip per kelią eina bomžas (benamis). Buvo toks klestintis miestas ir tapo tokiu kaimu, užkampiu.“ (Interviu nr. 27, Marta, Klaipėda)

Kita vertus, neformalūs pokalbiai atskleidžia, kad egzistuoja ir skirtingos Rusijos karo prieš Ukrainą interpretacijos, kurios tyrimo dalyvių dažnai buvo apibūdinamos kaip labiau marginalinės. Pavyzdžiui, neformalaus pokalbio, užsimezgsio Vilniuje važiuojant viešuoju transportu, autorės

atsitiktinis bendrakeleivis, maždaug šešiasdešimtmetis rusakalbis vyras, prisistatė kaip bėgęs nuo karo iš Ukrainos. Užsimezgsio pokalbio metu jis paklausė autorės, ar „jūs vis dar tikite, kad tai Rusija užpuolė Ukrainą“? Trumpo pokalbio metu paaiškėjo, jog pašnekovas mano, kad Rusija neužpuolė Ukrainos, jog tai tiesiog netikros žinios, o jis pats yra „už taikų pasaulį“. Manychiau, kad tai tam tikros klišės, kurios yra transliuojamos rusiškos propagandos kanalais. Tyrimo dalyviai užsimindavo apie atvejus ukrainiečių bendruomenėse, kai mėginama pateisinti Rusijos karą prieš Ukrainą. Tyrimo dalyviai akcentuoja ir mito apie Sovietų Sąjungos sukurtą gerovę daromą įtaką:

„Kažkuriu metu aš jam (giminaičiui) uždaviau klausimą, kaip jie buvo okupuoti. Sakykite, jūs ką, už Rusiją? Kadangi eini gatvėmis ir matai, kad kabo Rusijos vėliavos ir Donecko respublikos vėliavos. Klausiu, „jūs ką, tapote Rusijos Federacijos dalimi, kad pas jus rusiškos vėliavos?“ Sako: „ne“. Tai dar iki referendumo. Aš klausiu – „o kodėl tada kabo?“ (...) Jūs sau atsakėte aiškiai, už ką jūs, už kokią ateitį? Atsakymas mane užmušė – „mes už SSSR“. (...) Aš sakau: „Lioša, kokia dar SSSR, dabar ne 1991, dabar 2017 m. (...) Na kažkokia nostalgija SSSR.“ (Interviu nr. 21, Valerija, Kaunas)

Kartais tyrimo dalyviai karo Ukrainoje eigą siedavo su geopolitiniais procesais, kad Ukrainos likimas priklausu nuo didžiųjų valstybių, tokių kaip JAV sprendimų. Didžioji dauguma tyrimo dalyvių Rusijos karo prieš Ukrainą priežastis suvokė kylančias iš Rusijos Federacijos imperinių ambicijų, kurios vertinamos kaip nepakitusios istoriškai. Šios geopolitinės ambicijos vertinamos kaip turinčios neigiamų padarinių ne tik Ukrainai kaip valstybei, tačiau kelioms jos gyventojų kartoms.

1.5. Jungtys su Lietuva

Šioje dalyje analizuojamas tyrimo dalyvių konstruojamas santykis su priimančiąja šalimi, t. y. Lietuva. Saistymasis su Lietuva analizuojamas pasitelkiant namų sąvoką ir jai suteikiamas reikšmes. Namų samprata buvo aktuali patiems tyrimo dalyviams, interviu metu keltas klausimas, kur dabar yra mano „namai“ ir „ar aš dar turiu namus“ priverstinėje migracijoje ir dažnu

atveju situacijoje, kada teritorijos, kuriose gyventa iki karo, šiuo metu yra okupuotos Rusijos Federacijos. Fathi ir Laoire teigia, kad „erdvės ir vietos mūsų gyvenime tampa namais dėka prasmų, kurias mes joms suteikiame (...) namai yra nuolatinis procesas, kuris yra kasdieniame kūrime per kasdienės praktikas, taip pat per ilgalaikius siekius ir troškimus“ (Fathi, Laoire, 2024: 5). Interviu metu iškilo temos, kurios atskleidžia, kas, tyrimo dalyvių manymu, svarbūs aspektai, patirtys, kurios pasitelkiamos kalbant apie santykį su Lietuva.

Reikia pažymėti, kad kuriamas santykis su Lietuva yra neapibrėžtas, kintantis, gyvenimas priverstinėje migracijoje yra apibūdinamas kaip gyvenimas netikrumo, tam tikro laikinumo aplinkoje, kadangi nėra aiški karo baigtis, karo rezultatas, galimybės grįžti į Ukrainą ar likti Lietuvoje (plg. Lapshyna, 2025; Šliavaite, 2026). Interviu metu tyrimo dalyviai konstravo savo santykį su Lietuva ir jos visuomene per patirtis, kurios leido arba neleido jiems jaustis saviems ar savesiems konkrečiuose kontekstuose ar situacijose. Interviu analizė atskleidė, kad konstruodami santykį su Lietuva tyrimo dalyviai kalbėjo apie kultūrinius-vertybinius ir ekonominius-socialinius aspektus. Priverstinėje migracijoje namų sampratos kūrimas atrodo kaip esantis procese, tačiau tuo pačiu išryškėjusios pasikartojančios temos leidžia suprasti tam tikras temas, kurios svarbios saistantis su Lietuva.

1.5.1. Istorijos ir geopolitikos interpretacijos

Tyrimo dalyviai pabrėždavo istorines jungtis tarp Lietuvos ir Ukrainos, kurios, jų manymu, leidžia Lietuvos gyventojams geriau nei kai kuriuose kituose regionuose ar šalyse suprasti Ukrainos situaciją ir karą su Rusijos Federacija. Kai kuriuose interviu šiek tiek su šypsena buvo paminimas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpis kaip tas, kai dabartinės Ukrainos ir Lietuvos teritorijos priklausė tam pačiam politiniam vienetui. Tačiau dauguma tyrimo dalyvių visų pirma kalbėjo apie sovietinį periodą, kurio metu tiek lietuviai, tiek ukrainiečiai patyrė tremtis į Sibirą bei kitas represijas. Haley Kranstuber Horstman, Jennifer Bohanek, Ewelina Łapińska, Olivia Watson, Anna Cierpka ir Karolina Małek (2024) pažymi, kad Lenkijos gyventojams šeimose perduodami pasakojimai apie Antrojo pasaulinio karo patirtis, leido priimančiajai visuomenei geriau suprasti pabėgėlių iš Ukrainos situaciją bei skatino prisidėti prie įvairios pagalbos pabėgėliams veiklos.

Holodomoras, kultūrinio ir politinio elito persekiojimas sovietmečiu tyrimo dalyvių buvo interpretuojamas kaip kryptinga sovietinės Rusijos politika prieš ukrainiečių tapatybę ir tautą. Dažniausiai šie pasakojimai buvo interpretuojami kaip turintys paralelių su Lietuvos istorija ir lietuvių trėmimais į Sibirą sovietų okupacijos metu. Tyrimo dalyvė Rusijos politiką Ukrainos atžvilgiu apibūdina kaip kryptingą tiek paprastų Ukrainos žmonių, tiek elito bei tautinės tapatybės naikinimą:

„Holodomoras pas mus buvo (...) Po karo (...) vėl mus engė, vežė, spaudė. Paskui 7-e dešimtmetyje, paskutiniai mūsų disidentai, 1985 m. kalmėjime mirė Vasyl Stus, puikus poetas, kuris rodė, kas yra Ukraina, kad mūsų valstybingumo negalima pamiršti, kaip su mumis elgiasi Rusija (...) Daug politinių veikėjų gynė ukrainiečių tapatybę. Ir ką su jais darė? Jus naikino, norėjo sunaikinti. Todėl tam ryžosi tik atkaklūs, dvasiškai stiprūs žmonės, kurie galėjo ir buvo pasiryžę išgyventi tą ujmą, tyčiojimąsi ir taip toliau. Apie juos nekalbėjo, negalima buvo apie juos informuoti. (...) aš sakau, kad rusifikacija vyko, vyko ir priėjo prie to, kad net Kyjivas buvo rusifikuotas prieš 2013 metus, kada buvo pirmoji Maidano revoliucija.“ (Interviu nr. 5, Tavita, Vilnius)

Tyrimo dalyvė pabrėžia, kad sovietmečiu vykdytos tremtys bei represijos yra atsimenamos ukrainiečių ir lietuvių šeimose ir tai vienija tautas ir skatina supratimą ir pagalbą ukrainiečiams:

„Aš jums duosiu pavyzdį, praėjusiais metais buvo (...) 1932–1933 metai buvo Holodomoras, jų buvo keli Ukrainoje. Šis buvo vienas iš didžiausių. Iki šiol tikslinama, kiek milijonų ukrainiečių mirė nuo bado. Baisi mirtis. (...) Tai baisi, kankinanti, ilga ir psichologiškai sunki (mirtis). (...) Mamos matė, kaip mirė jų vaikai. Bijojo išleisti vaikus į gatvę, kad jų nesuvalgytų. Baisūs buvo laikai. (...) Lietuviai apie Holodomorą daugelis nežino. Ir va tame renginyje mes pasakojome, kas tai yra ir kokios pasekmės (...) Amerika pripažino (kad vyko Holodomoras) ir Lietuva pripažino, bet vis tiek daug lietuvių nežino. O va represijos, tai skaudi tema ir lietuviams, ir ukrainiečiams, kadangi trėmė ištisomis šeimomis, žmonės žuvo, dingdavo. Jūs žinote, kas tai. Aš labai dėkinga lietuvių tautai, kad jūs ne tik žodžiais dalijatės su mumis šiuo skausmu (...) Tai ne pati turtingiausia

šalis (Lietuva) ir žmonių nedaug (...) tad žiūrint procentais man atrodo, kad iš visos Europos labiausiai mums padeda Lietuva. Ir kuo daugiau laiko praeina nuo vasario 24 d., tuo labiau (...) žmonės pripranta prie to, pavargsta. (...) Bet lietuviai gerai supranta, kad Ukraina dabar gina ne tik Ukrainą, bet ir Europą.“ (Interviu nr. 24, Lidija, Kaunas)

Sovietų Sąjungoje vykusios tremtys suvokiamos patirtos tiek lietuvių, tiek ukrainiečių, interviu metu atkreipiamas dėmesys į šias patirčių paraleles, šeimų istorijos vertinamos kaip vienijančios žmones dabartinio karo metu, skatinančios empatiją ir supratimą:

„Susipažinau su moterimis lietuvenėmis, kurios mums padeda. Beveik visos – mokytojos. Daugelis tokio amžiaus kaip aš ar vyresnės. Kas vyresnės, pasirodo, kad jų tėvai kadaise patyrė represijas, kai kurie buvo iš-tremti į Sibirą ir žuvo. Paskui Lietuva organizavo perlaidojimą. Tai labai jaudina. Kad saviškių nepalieka, kad sugrąžina į tėvynę. Pas visus tokios istorijos.“ (Interviu nr. 21, Valerija, Kaunas)

Mokslininkai atkreipia dėmesį, kad atmintis yra svarbi jungiamoji grandis, susiejanti individą su socialine grupe ir kurianti bendrumo jausmą (Halbwachs, 1980), taip pat vienijanti bendriems veiksams, t. y. įgalinančios veiksmui, turi įtakos pasirinkimams (Olick, 2016; Brüggemann, Kasekamp, 2008). Atmintys gali būti perduodamos ne tik šeimos, bendruomenės ar tautos lygmeniu, bet ir jungti bendruomenes kertant valstybių sienas. Tokios atmintys apibūdinamos kaip transnacionalinės (angl. *transnational memories*) (Creet, 2011; Kaya, 2018). Manychiau, kad tyrimo dalyvių pasakojimai apie tiek Lietuvos, tiek Ukrainos gyventojų patirtas represijas, tremtis ir nuolatinės Rusijos imperines ambicijas gali būti vertinami kaip vienijančios ir transnacionalinės atmintys.

Lietuva ir kitos Baltijos šalys, kurios buvo okupuotos Sovietų Sąjungos, dalies tyrimo dalyvių apibūdinamos kaip geriau suprantančios tiek Ukrainos siekius, tiek ukrainiečių patirtis, kaip gebančios perprasti Rusijos imperinius tikslus. Kitų Europos šalių gyventojai dažnai vertinami kaip manantys, kad gyvena toli nuo karo zonos, todėl saugo savo komfortą. Tyrimo dalyviai pažymi, kad sovietinės okupacijos ir gyvenimo Sovietų Sąjungoje patirtys vienija ukrainiečius ir lietuvius ir įgalina tarpusavio supratimą:

„Na pirmiausia, tai Europa skiriasi nuo Lietuvos. Dabar kalbėsiu apie Europą, kuri nežino, kas tai yra Sovietų Sąjunga. Dujos, nafta, palankios kainos, savas komfortas, ramus gyvenimas. Kam visa tai prarasti, kam kištis į kažkieno reikalus. Tik kada Trumpas pareiškė, kad Europa pati save gins, kodėl mes turime juos ginti, tada Europoje subrendo supratimas, kad reikia patiems ruoštis ir kad Ukraina gina visą Europą. (...)“ (Interviu nr. 24, Lidija, Kaunas)

„Vis dėlto Baltijos šalys, jos žino, kas yra okupacija, supranta, su kuo mes kaunamės. Kokia Prancūzija, Vokietija, jos užjaučia, bet jos nebus pirmosios, ką gali užpulti. O Baltijos šalys puikiai supranta ir daro viską, kad padėtų Ukrainai laimėti ir palaikyti žmones.“ (Interviu nr. 11, Ina, Vilnius)

Interviu metu buvo pabrėžiama, kad atvykus iš Ukrainos buvo svarbūs simboliniai Ukrainos palaikymo ženklai – vėliavos, širdelės formos dekoracijos, skirtos Ukrainai, Ukrainos simbolika žmonių aprangoje. Informantė Ukrainos vėliavų gausą, viešus Ukrainą palaikančius užrašus vertina kaip kuriančius jausmą, jog esi savas čia:

„Lenkijoje tokio (vėliavų, Ukrainos simbolikos) nėra. Na, gal iš pradžių kai prasidėjo. (...) O čia kai tik atvykome, sakau: „žiūrėk, čia visur parašyta „Slava Ukraine“. Ten, kur Baltasis tiltas, ant žolės parašyta „Slava Ukraine“. Man tai buvo toks palaikymas. Ten, kur mes nuomojom kambarį, taip pat kabo Ukrainos vėliava. Aš klausiu, „čia mūsiškiai gyvena?“ (Interviu nr. 1, Laurita, Vilnius)

Tyrimo dalyvė simbolinius Ukrainos palaikymo veiksmus interpretuoja kaip kuriančius jausmą, jog tu čia priklausai, esi savas, tai yra namų jausmą:

„Aš įlipau į autobusą ir matau daug Ukrainos vėliavų. Aš išlipau, einu gatve ir matau, kad ant pastatų širdelės ir užrašyta „Lietuva kartu su Ukraina“, Ukrainos vėliavos. Mane nustebino toks palaikymas. Lietuva visada buvo Ukrainos pusėje, visais klausimais. Ir dėl priėmimo į Europos Sąjungą, kažkokiais kitais politiniais momentais. Mes visada buvome greta. O čia toks palaikymas. Lenkijoje to nebuvo. Buvo, žinoma.

Bet čia tu eini gatve ir jauti, kad tu čia savas. Tave priima kaip namie.“
(Interviu nr. 11, Ina, Vilnius).

Istorinių patirčių panašumai ir Ukrainai teikiama pagalba tyrimo dalyviams leidžia ieškoti jungčių su Lietuva ir jos visuomene bei kartu priešintis Rusijos imperializmui. Tyrimo dalyvis Danko be užuolankų teigia, kad, Rusijai užpuolus Lietuvą, jis gintų ją kaip kad gynė Ukrainą. Šioje interviu citatoje jis namus apibūdina kaip vietą, kurioje yra jo šeima, tad ši vieta tampa namais, kurie ginami, kurie turi būti apginti:

„Manęs paklausė, kaip jūsų nuotaikos? Mūsų žiniose dažnai sakoma, kad reikia pasiruošti išvykimo lagaminėlius, būti pasirengusiems, kokia jūsų pozicija, kokia kita šalis? Kaip tai kita šalis, aš net nesupratau klausimo. Kokia šalis? Jei čia ateis rusai [Rusijos Federacijos kariuomenė] ir darys tą patį ką daro Ukrainoje, t. y. žudys, griaus ir visa kita, reiškia automatą į dantis ir saugoti, ir ginti. Man sako – „taigi tu ne lietuvis“. Na ir kas, čia mano šeima, aš negaliu mesti. Ten, kur mano šeima, ten turiu būti ir aš, kaip šeimos galva ir turiu ginti ir savo šeimą, ir savo namą, ir savo gatvę, ir savo miestą, ir savo šalį, tą, kurioje esu šiuo momentu (...) Žinoma, kad ginsiu, jei ateis. Jūs gi ginate, savanoriai iš skirtingų šalių yra Ukrainoje. Jūs padedate, jūs šaunuoliai. Tad kodėl gi ne. Kai aš buvau Ukrainoje, aš irgi gyniau, apkasuose buvau.“ (Interviu nr. 32, Danko, Klaipėda)

Lietuvių kalbos klausimai suprantami kaip aktualūs tiek simboliškai – demonstruojant lojalumą Lietuvai, tiek ekonomine ir socialine – galimybė bendrauti su vietos gyventojais, dirbti pagal profesiją. Vienas iš pagrindinių rusifikacijos ir tautinės tapatybės naikinimo įrankių įvardijama kalba – tyrimo dalyviai kalba apie sovietmečiu vykdytą identiteto politiką, kai ukrainiečių kalba pradėta sieti labiau su kaimo vietovėmis, tam tikrais socialiniais sluoksniais, t. y. stumiami į paraštes. Ši politika vertinama kaip pasikeitusi Ukrainai atgavus nepriklausomybę, kai ukrainiečių kalba tampa privaloma mokyklose ir valstybės tarnautojams. Tyrimo dalyvės reflektuoja apie savo pačių tapatybių kaitą per kalbą: stengiamasi kalbėti ukrainietiškai, privačiame gyvenime ir darbo srityje rinktis ukrainiečių, o ne rusų kalbą. Tyrimo dalyviai siekį bendrauti lietuviškai, mokytis lietuvių kalbos

siejo su tuo, jog lietuvių kalba yra išteklius, leidžiantis bendrauti priimančiojoje visuomenėje ne rusų kalba, taip pat demonstruoti lojalumą Lietuvai ir suvokiant rusų kalbą kaip Rusijos kolonializmo įrankį, kuris palietė tiek ukrainiečius, tiek lietuvius:

„Aš kaip ir pradėjau su lietuvių. Aš supratau, kad pas mus spaudė ukrainiečių kalbą rusų kalba, mes netgi pradėjome reikalauti, kad parduotuvėje su mumis kalbėtų ukrainietiška. Gerai, kad tai buvo priimta valstybės lygmeniu. Aš supratau, kad tai svarbu, šis identitetas. Ir aš puikiai suprantu, kad mes čia atvykome į svečius ir kad turime elgtis kaip svečiai ir rodyti pagarbą vietai, kuri mus priėmė, beje, gerai priėmė. (...) Aš suprantu, kaip svarbu lietuviams jų kalba, kad jų kultūrą gerbtume. Pirkdama prie kasos aš stengiuosi suprasti, ką man sako. Aš jau pamiršau, kaip rusiškai dėkoti – labai labai ačiū.“ (Interviu nr. 5, Tavita, Vilnius)

Tyrimo dalyvė prisimena, kaip Kaziuko mugės Vilniuje metu, jai vartojant rusų kalbą, vienas pardavėjas uždavė kontrolinį klausimą – paklausė, kam priklauso Krymas. Jai atsakius, kad Ukrainai, tarp pardavėjo ir pirkėjos užsimezgė šiltas draugiškas pokalbis, kurio pagrindas buvo bendras požiūris į karą ir jo priežastis. Šioje situacijoje kalbos – rusų – pasirinkimas sukuria tam tikrą įtampą, kuri išsprendžiama, supratęs, kad istoriniai ir geopolitiniai vertinimai yra panašūs ir sieja abu pašnekovus.

Kita vertus, kalbama apie Rusijos imperializmą palaikančius naratyvus, kurie apibūdinami kaip turintys savo auditoriją tiek Ukrainoje, tiek Lietuvoje. Šiuose pasakojimuose kuriamas Sovietų Sąjungos kaip gerovės valstybės mitas, kuris vis dar turi poveikį dalies žmonių pasirinkimui ir karo Ukrainoje vertinimui:

„I: Prisiminimai apie Sovietų Sąjungą, kuriuos vyresnė karta perduoda jaunesnei, kad „ten buvo gerai“. Va jauni žmonės man sako, kad prie Stalino buvo gerai. K: Ukrainoje? I: Taip. Iš mūsų daug kas išvyko į Rusiją, tapo Rusijos piliečiais, bet jie gimė čia. Atvyksta pas tėvus. Susitinkau stotyje vieną pažįstamą, važiavome kartu. Jis sako, kad buvo gerai prie Stalino. Aš paklausiau – „jei gyventum prie Stalino, tavo suimtų, pasodintų į lagerį, kaip būtų, gerai?“ Jis apsimeta, kad neišgirdo, ir vėl toliau savo požiūrį dėsto. Putinas sugebėjo pajungti didelę propagandą.

Jis nusitaukė į tą sovietinę populiaciją. Jis pasakoja netikras istorijas ir apie savo šalį, ir apie Ukrainą, apie kitų šalių istoriją.“ (Interviu nr. 33, Igoris, Klaipėda).

Tyrimo dalyvis teigia, jog tam tikri naratyvai apie Sovietų Sąjungą kaip tariamai gerovės valstybę turi savo auditoriją tiek Ukrainoje, tiek Lietuvoje. Šių naratyvų vartotojai ir skleidėjai tyrimo dalyvio siejami su socialinėmis grupėmis, kurios stokoja kritinio mąstymo ir vartoja Rusijos propagandą apie karą ir jo priežastis.

1.5.2. Pagalbos patirtys

Tyrimo dalyviai akcentavo Lietuvos valstybės ir visuomenės suteiktos socialinės ir ekonominės pagalbos svarbą jų socialinei, ekonominei, psichologinei savijautai atvykus į Lietuvą. Pagalba vertinama kaip kompleksinė ir skatinama bendrosios žmogiškos atjautos, taip pat bendrų patirčių nulemtu istorinio momento supratimu. Interviu metu pabrėžiama ekonominės suteiktos pagalbos svarba, t. y. pagalba produktais, finansiniais ištekliais, būstu ir pan., kuri padėjo išgyventi pirmuoju laikotarpiu. Tačiau ne mažiau svarbi galimybė susipažinti su priimančiosios visuomenės kultūra, pabrėžiama žmogiškosios atjautos, karo pabėgėlių patirčių supratimo, bendro istorijos ir geopolitikos matymo svarba:

„Pirmaisiais mėnesiais buvo sudėtinga, nes mes iš Ukrainos atvykome su nedidele suma. Pirmą mėnesį, pamenu, labai taupėme maisto produktus. Nieko saldaus nepirkome, tik tai, ko reikia, nes labai mažai pinigų turėjome. Pagelbėjo su būstu, nes dalį apmokėjo. (...) Maisto bankas. Muziejai buvo nemokami. Transportas nemokamas. Labai padėjo. Mes kiekvieną dieną važiuojome, bent jau iki mokyklos. Aplankėme daug muziejų.“ (Interviu nr. 9, Jana, Vilnius)

„Aš paprašiau (praeivio), kad man padėtų nusipirkti bilietą iki Vilniaus. Jis man sako, kad bilietai man nemokamai. Kaip nemokamai? Sako: „jūs tik pasą parodykite ir pasakykite kur“. Man buvo šokas. (...) Man tai buvo malonus šokas. (...) Aš prieinu ir matau, kad Katedros aikštėje yra Raudonojo Kryžiaus centras ir ten parašyta – visa informacija pabėgėliams iš Ukrainos. Aš užėinu, o moterys, lietuvės, jos taip nuoširdžiai

norėjo man padėti. Aš norėjau visus apkabinti, padėkoti. Mes kartu pavėrkėme ir nuoširdžiai pasikalbėjome.“ (Interviu nr. 11, Ina, Vilnius)

Interviu metu minima kompleksinė pagalba ir skirtingi ją teikiantys veikėjai. Tyrimo dalyviai pasakoja apie nevyriausybinių organizacijų, privačių įmonių, pavienių žmonių, religinių organizacijų pagalbą. Pavyzdžiui, tyrimo dalyvė Klaipėdoje mini, kad pirmaisiais karo mėnesiais, kai pagalbos reikėjo daugybei žmonių, viena privati įmonė, visiškai išsaugodama savo anonimiškumą, tiekė visos dienos maitinimą visiems pabėgėliams į pagalbos centrą. Tyrimo dalyviai dalijasi patirtimi, kai būsto paieškose sėkmingai bendradarbiavo nevyriausybinių organizacijų ir privatūs pagalbos teikėjai. Tyrimo dalyvė pasakoja, jog būstą suteikusios vyresnės kartos Lietuvos gyventojos Antrojo pasaulinio karo patirtys leido jai suprasti Ukrainos karo pabėgėlių situaciją ir pagelbėti:

„Buvo tokia organizacija „Stiprūs kartu“. Mus užregistravo, kad yra tokia šeima. Mes vieną dieną atvažiavome, sutvarkėme dokumentus. Mums paskambino iš „Stiprūs kartu“ ir sako, kad jie turi šeimą, kad ten močiutė gyvena kambarielyje, jai devyniasdešimt dveji metai, vaikai ją pasiims ir mes galime gyventi tame mažame kambarielyje. Aš sakau, kaip tai, žmogus gyvena, o dabar ją pasiims. Aš taip pergyvenau dėl močiutės. Jie sako, kad nepergyvenčiau, pas vaikus namas ir ji dažnai ten būna. Ji pati karą patyrė, todėl gerai supranta. (...) Pradėjome ten gyventi. Kitą dieną atvyko NN (savanorė). Ji toks žmogus, kurį man pasiuntė Dievas. Ji pasakė, kad mažąjį reikia į darželį, o dėl vyresniojo eikime į mokyklą.“ (Interviu nr. 27, Marta, Klaipėda)

Interviu metu atsiskleidė įvairios patirtys su būstu – tyrimo dalyviai mini situacijas, kai nuomotojai nenori išnuomoti būsto šeimai su vaikais iš Ukrainos, atsargiai vertina nuomotojų galimybes mokėti už nuomą. Vietos žmonių tarpininkavimas dažnu atveju nurodomas kaip padedantis išspręsti tokias situacijas. Ukrainos karo pabėgėlių sąveikos su priimančiosiomis visuomenėmis tyrimai (Pierobon, 2024) rodo, kad socialiniai ryšiai – tiek su ukrainiečių bendruomenės nariais, tiek su priimančiosios visuomenės nariais – yra svarbus socialinis kapitalas, kuris padeda spręsti socialinius, ekonominius iššūkius:

„Sudėtinga išsinuomoti kambarį patiems. Pažįstamų dėka mes radome kambarį. Jie pažinojo moterį, kuri nuomojo kambarį, ir garantavo, kad mes galime mokėti, neapgausime.“ (Interviu nr. 3, Violeta, Vilnius).

Karo pabėgėliams iš Ukrainos suteiktas laikinosios apsaugos statusas leidžia dirbti ar kurti verslą Lietuvoje nekeliant papildomų reikalavimų mokėti lietuvių kalbą. Galimybė dirbti vertinama kaip pagalba, kuri daugeliu atvejų suvokiama kaip padėjusi ne tik finansiškai, tačiau ypač svarbi siekiant tam tikros psichologinės gerovės. Tyrimo dalyvė pasakoja, kaip sėkme laikė pirmąjį darbą Lietuvoje, kuris neatitiko jos išsilavinimo ir neteikė privalomų socialinių garantijų, tačiau ji darbo radimą vertina kaip sėkmę, nes darbovietė suteikė galimybę gyventi bendrabutyje nemokamai ir gauti minimalias reguliarias pajamas. Šie situacijos vertinimai atskleidžia karo pabėgėlių pažeidžiamumą, nes sutinkama su netinkamomis ir kvalifikacijos neatitinkančiomis darbo sąlygomis:

„Mums reikia dirbti, kai yra darbo, taip mums pasakė. Va aš dirbu, atidirbu penkiolika dienų be išieginų. Suprantu, kad aš pradėdau užmigti darbo metu. (...) Kodėl mes sutikome? Mes neturėjome, kur gyventi, o čia mums duodavo nemokamą gyvenamąją vietą (...) Atsikėlėme, į darbą, o paskui į bendrabutį. Aš džiaugdavausi, kai su vyru išvažiuodavome apsipirkti į Maximą. (...) Mes manėme, kad mes oficialiai įdarbinti, o kai reikėjo kreiptis dėl sveikatos, pasirodė, kad vyras ne.“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda)

Lietuvoje atliktos apklausos atskleidžia palankų Lietuvos visuomenės požiūrį į pagalbos teikimą karo pabėgėliams iš Ukrainos (Frėjutė-Rakauskienė, Grumodas, 2023; IOM, 2023). Tyrimo dalyviai pabrėždavo empatiją ir bendrą žmogiškumą kaip svarbiausius dalykus teikiant pagalbą. Kalbama apie bendrą žmogiškąjį ryšį ir konkrečių situacijų supratimą, kuris pažeidžiamumo situacijoje pagelbsti žmogui rasti išeitį. Tyrimo dalyvė Liza kalba apie savo patirtis Lietuvoje kaip tokias, kai jautė žmonių atjautą, matė, kad karo pabėgėlių situacija yra suprantama, kad jie priimami „kaip savi“:

„Jie (savanoriai) mus taip priėmė, kada mes buvome tame centre, kad mane tai labai jaudino. Tai svetimi žmonės, kurie dirbo iki antros nakties

tame centre, jie tarsi norėjo mums parodyti, kad jie nėra abejingi / kad mes rūpime. Buvo tokių savanorių, kurie mus meile apgaubdavo. Man net atrodė, kad mes čia ne tokie svetimi, kad į mus žiūrима kaip į savus. Man tai buvo labai reikalinga (...) kai aš žiūrėjau į lietuvius, aš visada savęs klausiau, ar aš galėčiau taip pat, jei atvyktų kažkokie žmonės iš kažkur, kurių aš nepažįstu, ar aš taip įsileisčiau.“ (Interviu nr. 25, Liza, Kaunas)

Pagalbos teikimas kaip saviems, pabrėžiant istorinių patirčių bendrumą ir bendras žmogiškąsias patirtis yra svarbūs motyvai, tyrimo dalyvių siejami su jausena Lietuvoje kaip namuose, pojūčiu, kad esi savas. Namų bei buvimo savu sąvokos interviu citatose yra susijusios, tai yra namai yra ten, kur jaučiuosi savas (-a).

1.5.3. Lietuva kaip galimi namai

Tyrimo dalyviai, kurie atvyko iš rytinių, tyrimo vykdymo laikotarpiu Rusijos okupacijoje buvusių Ukrainos teritorijų, interviu metu pabrėždavo neturintys vietas, kur gali grįžti, nes jų miestai ar gyvenvietės sunaikinti arba okupuoti. Kalbėdami apie prarastus namus, jie mini ne tik konkrečias vietas, pastatus, turtą, bet ir socialinius ryšius, šeimą, kurie prarasti arba sutrūkinėję. Tyrimo dalyvė interviu metu apibūdina savo jausmą, kad namų nebeturi – namai jai ne namas, kuris sugriautas ir yra arti fronto, ne pasodintos ir paliktos obelys, o socialinis ratas, kaimynai, dėl kurių situacijos ji rūpinasi:

„Man atrodo, kad aš išvis niekur nebeturiu namų. Mano mamos namas, kurio mes nespėjome parduoti, jis jau beveik sugriautas. Jis arti fronto. Aš numojau ranka. Aš neišgyvenu, kad ten turtas sunaikintas, labiau dėl to, ar kaimynai spėjo išvykti. Tai yra ne kas bus su namu, su turtu, su obelimis, kurias pasodinau (...).“ (Interviu nr. 17, Žana, Kaunas)

Socialiniai ryšiai, šeima yra siejami su namais. Namų netektis labiausiai jaučiama per šventes, kurios tradiciškai suburia šeimos narius. Tyrimo dalyvis pabrėžia situacijos neapibrėžtumą, kai nėra aišku, kada bus galimybė pamatyti šeimos narius, bei samprotauja, kur yra jo namai. Namai šioje citatoje apibūdinami kaip socialiniai ryšiai, galimybė būti su artimaisiais:

„Tai taip pat kartais labai stipriai atsiliepia tau, tavo moralinei būsenai, ypač sudėtinga prieš Kalėdas. Dėl ko sudėtinga? Dauguma žmonių, taip pat ir Ukrainoje, stengiasi švęsti Kalėdas su šeima, sugrįžti namo. Ir tu supranti, kad tau nėra kur grįžti, ir visų blogiausia, kad tu nežinai, kada tu sugrįši ir ar dar pamatysi savo tėvus (...) Dar ir dabar manęs klausia – „tu sugrįši namo ar ne?“ Aš savęs klausiu, kur mano namai. Manau, kad dabar tai kambarys NN (vietovė), kurį aš nuomoju, tai mano namai.“ (Interviu nr. 10, Igoris, Vilnius)

Tyrimo dalyvis mini tam tikrą nesaugumą Lietuvoje, kadangi, jo nuomone, karas gali pasiekti ir Lietuvą. Turėdamas lietuviškas kilmės šaknis, jis turi teisę prašyti leidimo nuolat gyventi Lietuvoje. Interviu metu jis mini, kad Ukrainoje nebeliko fizinės vietos – namo – kur jis galėtų sugrįžti. Interviu metu daromos paralelės su Lietuvos gyventojais ir pabrėžiamas ukrainiečių ir lietuvių kultūrinis artimumas. Šiame interviu Lietuva apibūdinama kaip tampanti namais dėl kultūrinio panašumo, teisinės tyrimo dalyvio situacijos, visuomenės atvirumo pabėgeliams iš Ukrainos:

„Taip, iškyla klausimas, ką toliau daryti. Aplanko mintys, kad gali reikėti vėl trauktis (jei Rusija puls ir Baltijos šalis). Labai nesinori, nes ne veltui aš čia gavau nuolatinį leidimą gyventi. (...) Aš jau pardaviau savo namą Ukrainoje, man nėra kur grįžti. Tiesa, ne. Ukrainoje mano sūnus, jis tarnauja (...), anūkas (...) mano dukra NN (vietovė Ukrainoje) su sužadėtiniu, jie neišvyksta. Ji negali jo palikti, nors mano sūnus ir dukra galėtų gauti Lietuvos pilietybę, kaip ir aš. (...) Jie Ukrainos patriotai. (...) Man čia (Lietuvoje) patinka. Mes, kad ir kaip bepažiūrėti, esame artimi pagal savo mentalitetą. Ukrainiečiai ir lietuviai, mes artimi. Lietuviai tai puikūs žmonės, darbštūs, labai išdidūs, puiku, kad myli savo šalį. Mes tuo labai panašūs. Man čia patinka. Man čia komfortabilu, net niekas neužgavo, būna kitose šalyse sako: „ko čia atvažiavote?“ Aš to nepatyrčiau.“ (Interviu nr. 31, Aleksandras, Klaipėda)

Kalba kaip kasdienio bendravimo priemonė vertintina kaip svarbus dalykas, leidžiantis jaustis labiau ar mažiau savam priimančiojoje šalyje. Galimybė kasdienėse situacijose su vyresnės kartos Lietuvos gyventojais susikalbėti rusų kalba dalies tyrimo dalyvių vertinama kaip suteikianti socialinį

komfortą. Šiose situacijose rusų kalba įgauna skirtingus atspalvius – viena, ji vertinama kaip šalies agresorės kalba, kita, suvokiama kaip bendravimo su vyresnės kartos Lietuvos gyventojais priemonė:

„Sūnus mane vis kviečia atvykti pas jį į užsienį. Man atrodo, kad aš ten būčiau vieniša, net jei ir sūnus. Vis tik Lietuva, čia žmonės, kuriems virš penkiasdešimties, kalba rusiškai. Dabar man, žinoma, norisi kalbėti lietuviškai. Aš visada, kada keliavau po Europą, stengiausi bent kažkiek frazių išmokti, kad galėčiau kalbėti.“ (Interviu nr. 22, Darina, Kaunas)

Keletas tyrimo dalyvių Lietuvą rinkęsi kaip galimybę čia kurti geresnį gyvenimą, gauti geresnį išsilavinimą vaikams. Neturėdami galimybės sugrįžti į okupuotas teritorijas, pabrėžė galimybes, atsivėrusias Lietuvoje. Tyrimo dalyvė, kurios situacija Ukrainoje ekonomiškai buvo sudėtinga, vertina ekonominiu požiūriu geresnes galimybes jos šeimai Lietuvoje, interviu metu ji kalba apie siekį likti Lietuvoje dėl didesnių galimybių vaikams ir stabilumo:

„Dabar aš juokiuosi, nes Ukrainoje mes taip negyvenome, ten gyvenome nuo algos iki algos. Jei mes pirkdavome ką nors skanaus, tai tik šiek tiek. Nebuvo taip, kad padedi sausainius ir sakai: „vaikai, valgykite kiek norite“. Jei duodu du sausainius ryte su arbata, du po pietų, tai ir viskas. Kai mes atvykome į Lietuvą, gavome tas „Maximos“ produktų korteles, viskas kitaip. (...) Mes gyvenome ir nieko negalėjome (Ukrainoje), o Lietuvoje jau galime ir kažkokį saldėsį vaikams nupirkti, mėsos geresnės, mes už tuos penkis šimtus eurų tris mėnesius pragyvenome.“ (Interviu nr. 25, Liza, Kaunas)

Tyrimo dalyvė siekį likti Lietuvoje sieja tiek su nesaugia aplinka Ukrainoje, tebetrunkantį karą, tiek su Lietuvoje esamomis platesnėmis galimybėmis jos dukrai gauti išsilavinimą, ugdytis:

„Šiuo metu, ko gero, čia (norėtume likti), nes aš turiu mažą vaiką. Dukrai aštuoneri. Jai čia daugiau galimybių vystytis. Tai, pirma, o be to, čia yra saugiau, kas gali priprasti gyventi tarp sirenų? Buvo momentas, kai aš nufotografavau lėktuvą danguje ir įkėliau į socialinius tinklus. Kad

gali būti ir pozityvu. Norėjau tuo pasidalyti. Kažkas pakomentavo – „na, žinoma, gerai, jūs gyvenate saugiai“. (...) Aš dėkinga visiems, kurie čia padėjo.“ (Interviu nr. 28, Olga, Klaipėda)

Tyrimo dalyviai interviu metu pabrėždavo lietuvių kalbos kaip bendravimo priemonės svarbą. Rasos Pranskevičiūtės-Amoson vertinimais, 2023 metais lietuvių kalbos mokėsi 3 053 Ukrainos piliečiai (3,6 proc. atvykusiųjų) (Pranskevičiūtė-Amoson, 2024: 134). Mokslininkai pabrėžia lietuvių kalbos kursų Ukrainos karo pabėgėliams poreikį ir kad šių kursų nepakanka (Tkachuk, Kostrykina, Janeliūnas, 2023; Pranskevičiūtė-Amoson, 2024: 134). Tyrimo dalyviai minėjo, kad lietuvių kalbos mokomasi kursuose, bendraujant darbe, ieškant mokytojų. Interviu metu kalbama ir apie priežastis, kodėl lietuvių kalbos mokymasis nėra toks spartus kaip norėtųsi: užimtumas, siekiant išgyventi, psichologiniai karo padariniai, ekonominiai dalykai, nepakankama kursų pasiūla, kalbos sudėtingumas. Tyrimo dalyvė, kuri turi siekį likti Lietuvoje, pasakoja apie tai, kad lietuvių kalba jai visų pirma suteikia galimybę orientotis kasdienėse situacijose, bendrauti su vietos žmonėmis, tuo pačiu tai daro naują aplinką savęs, kuria namų jausmą:

„Parduotuvėje kasininkė visada klausia – „Ar jums reikia maišelio?“. Ir kai mes ten pirmą kartą nuėjome, dabar aš manau, kad galėjau ir suprasti, bet kasininkė klausia – „ačiū“ kortelę turite? Aš žiūriu į ją ir sakau – „ačiū, mums maišelio nereikia“. Ji taip pradėjo juoktis ir klausia – „jūs ukrainiečiai?“ Sakau, taip. Ir stoviu, man nepatogu. Žinote, žmonės žiūri. Aš nenoriu taip, aš noriu suprasti žmones, bent jau minimaliai. Gal nekalbėsiu gerai, bet kad bent jau suprasti, ko iš manęs nori. Aš mokiausi kursuose ir paskui toje „Maximoje“ pradėjau dirbti.“ (Interviu nr. 25, Liza, Kaunas)

Tyrimo dalyvė pasakoja, kaip mokėsi lietuvių kalbos iš bendradarbių „Maximoje“, iš keleivių autobuse ir būtent šis aktyvus mokymasis leido jai išmokti kalbą:

„Buvo kursai ir aš į juos užsirašiau. O kokie ten kursai – pusantros valandos tris kartus per savaitę. Mes ateiname ir mokomės, pavyzdžiui, šiandien viską apie mokyklą, rytoj apie parduotuvę, greitai neišmoksi.

Aš turėjau tokį tikslą, norėjau išmokti lietuvių kalbos. Aš turėjau sąsiuvinį su žodžiais. Aš įlipu į autobusą ir dairausi, kur sėdi vyresnis žmogus, kokia močiutė, prisėdu greta ir klausiu – „jūs suprantate rusiškai?“ Man sako – taip. Ir tada sakau – „aš ukrainietė. Taip išmokau kursuose, kad neišgąsdinčiau lietuvių. Aš mokausi kalbą, gal galite man pagelbėti?“ Ir tada žmonės kažkaip atsiliepia. Keturiasdešimt minučių kelionė, aš atsiverčiu sąsiuvinį ir pradėdu klausiti – ar gerai sakau, jei noriu pasakyti tai ir tai. Man sako ir aš užsirašau.“ (Interviu nr. 25, Liza, Kaunas)

Galimybė dirbti Lietuvoje, prisidėti prie ekonominio augimo yra vienas iš argumentų, kodėl karo pabėgėliai iš Ukrainos turėtų turėti galimybę likti Lietuvoje:

„Lietuvai reikalingi žmonės, tačiau kažkodėl... logiška būtų, jei Lietuva pasakytų kaip Čekija, kad mes leisime ukrainiečiams, kurie dirba, likti visam laikui, kaip visuomenės daliai. Jau kaip integruotai visuomenės daliai. Lietuva šito pasakyti man regis neskuba. Tarsi laukia, atsargiai. Gal, viena vertus, tai ir teisingai, kita vertus, norėtusi išgirsti iš valdžios, kad nepergyvenkite, jūs apsaugoti, kaip pirmosiomis dienomis, kad kiek galėsime, tiek palaikysime.“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda)

Lietuva suprantama kaip suteikianti galimybę naujiems namams po to, kai tyrimo dalyviai neteko namų Ukrainoje. Interviu metu tyrimo dalyviai dalijasi jausminėmis patirtimis, kurios leidžia Lietuvą įvardyti namais. Šių patirčių svarbą akcentuoja fenomenologinė perspektyva, kurios autoriai patirtis suvokia įkūnytas (angl. *embodied*), patiriamas kūnu (Zigon, Throp, 2023). Sarah Ahmed migraciją sieja su tam tikra reorientacija, kai privalu persiorientuoti, susiorientuoti naujoje erdvėje su kitokiomis taisyklėmis, erdvių išdėstymu, kur jaučiama kitokia aplinka (Ahmed, 2006: 9). Ahmed teigimu, dėl migracijos mūsų kūnai „iš naujo įsikuria erdvėse“ (Ahmed, 2006: 9). Fenomenologijoje kūno orientacija siejama su „mūsų kūnų intymumo patirtimis gyvenamose vietose“ (Ahmed, 2006: 8), „jautimusi namuose“ (angl. *feeling at home*) ir „kelio radimu“ (angl. *finding our way*) (Ahmed, 2006: 9). Ahmed kalba apie migracijos patirtis kaip įkūnytas, nes „migracijos pasakojimai yra atsimenami oda (angl. *skin memories*): atmintys skirtingų pojūčių, kurie jaučiami per odą“ (Ahmed, 2009: 92).

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie savo santykį su Lietuva, mini socialinius, kultūrinius, gamtinius, erdvinius panašumus su Ukraina. Interviu metu tyrimo dalyviai pažymi, kad miesto gatvių išdėstymas panašus kaip jų gimtojoje aplinkoje, arba, atvirkščiai, – pabrėžia patirtis, kai, atvykus iš moderniai pastatyto miesto Ukrainoje, Vilniaus senamiesčio gatvelės tampa sudėtingai suvokiamos, jų kryptis sunkiai nusakoma. Pavyzdžiui, tyrimo dalyvė kalba apie materialinę aplinką (pastatus, miestų suplanavimą) kaip artimą jos gimtajai vietai Ukrainoje:

„Mes su vyru kalbėjome apie tai. Kai jis pradėjo dirbti, jis būdavo Lietuvoje, jam Lietuva patinka. Jis sako – čia kaip namuose. Išties, čia kaip namuose. Namai, gatvės, galima sakyti, kaip pas mus.“ (Interviu nr. 1, Laurita, Vilnius)

Gamtinė aplinka interviu metu taip pat suvokiama kaip primenantį gimtuosius namus Ukrainoje. Tyrimo metu daugelis karo pabėgėlių iš Ukrainos, ypač iš pietinių regionų, pabrėždavo klimato skirtumus tarp jų apskrities Ukrainoje ir Lietuvos. Klimatas, šalčio ir drėgmės pojūčiai šiais atvejais buvo nurodomi kaip primenantys skirtumą tarp gyvenimo Ukrainoje ir Lietuvoje. Tačiau dažnu atveju buvo apibendrinama – „pradžioje buvo sunku, dabar jau pripratau“. Šiais atvejais namai taip pat vertinami kaip procesas, kuris apima ne tik socialinius ar kultūrinius aspektus, tačiau ir gamtines patirtis, patiriamas kūnu. Peizažas, augalai, gamta interviu metu buvo minimi kaip primenantys Ukrainą ir leidžiantys pasijausti panašiai kaip namuose. Tyrimo dalyvė akcentuoja gamtos panašumą Lietuvoje ir Ukrainoje – interviu metu pasakojama, kad Lietuvos peizaže ieškoma atpažįstamų augalų, erdvių, kurios leidžia priartinti Lietuvą prie Ukrainos:

„Už ko aš čia kabinuosi, būtent aš. Pas mus yra tokia gėlė, tokia obelis. Pas jus irgi yra tokia obelis. Kai vyksti keliu į Kretingą, ten yra toks laukas ir tame lauke tokie augalai, nežinau, gal kokie javai. Tokie kaip pas mus. Taip pat gražu kaip pas mus. Ir NN labai gražus miestelis (...) Ten atvažiuoji ir labai gerai jautiesi. (...) Ten tokia parduotuvėlė rankdarbiams skirtų reikmenų, mes ten su dukra einame, perkame siūlus. Ten žmonės, su kuriais aš dirbau, visada klausia, kaip mes gyvename. Visada jiems dėkoju, kad mus priglaudė.“ (Interviu nr. 28, Olga, Klaipėda)

Interviu citata iliustruoja, kaip naujoje vietoje, priimančiojoje šalyje ieškoma panašumų su gimtąja vieta. Šie panašumai ir visuomenės atvirumas įgalina naują vietą palaipsniui laikyti kaip savą, tai yra kurti naujus namus.

1.5.4. Gyvenimas nekuriant planų

Moksliniai tyrimai karo paliestose skirtingose šalyse atskleidžia, kad karo ir prievartos apsuptyje gyvenantys žmonės kalba apie gyvenimą šia akimirka, dabar, šiuo momentu (Maček, 2009; Hermez, 2017). Tyrimo dalyviai, svarstydami apie ateitį, saistymąsi akcentavo jų gyvenimo neapibrėžtumą, netikrumą dėl ateities, nesaugumą (žr. taip pat Šliavaitė, 2024, 2026). Laikino, nesaugumo, netikrumo tema ir jausmas atsiskleidžia interviu su karo pabėgėliais iš Ukrainos skirtingose šalyse (Kuzmuk, 2024; Mijić et al., 2024; Lapshyna, 2025). Gyvenimas po Rusijos įsiveržimo į Ukrainą atrodo pažymėtas laikino, netikrumo, o tai turi poveikį ir galvojant apie ateitį, saistymąsi, išisaknijimą. Migracija iš pradžių suvokta kaip laikina ir apibrėžta tam tikru laiku, dabar pradeda atrodyti kaip neapibrėžta, ir turima daug netikrumo dėl šio laikotarpio pabaigos.

Tyrimo dalyviai interviu metu kalba apie gyvenimą šia diena, kadangi ateitis priklauso nuo geopolitinių įvykių, kurių jie negali kontroliuoti. Informantė Violeta akcentuoja laikino jausmą ir laukimą – prisimena, kad šeimoje buvo kalbama, jog ši karo ir gyvenimo skirtingose šalyse situacija yra laikina, nepageidaujama, bet reikia išlaukti to netikrumo pabaigos, kad išgyventum, gyvenimo skyrium laikino pripažinimas padeda suvokti, kad ši situacija anksčiau ar vėliau pasibaigs:

„Mano šeimoje buvo manoma, kad tai laikina, kad reikia išlaukti pabaigos. Mane apėmęs jausmas, kad tai laikina. Kad su vyru mes išsiskyrę laikinai. Ir kad viskas praeis, pasibaigs. Svarbiausia – išgyventi.“ (Interviu nr. 3, Violeta, Vilnius)

Tyrimo dalyvė, apibūdindama savo padėtį, kalba apie netikrumą, nežinią dėl ateities tiek jos šeimos, tiek apskritai pasaulinės tvarkos ir Ukrainos kaip valstybės išlikimo ir ateities. Situacija, jos vertinimu, sparčiai kinta, todėl ateitis nebeužtikrinta ir neįsivaizduojama jau po kelerių metų:

„Aš nežinau, kaip bus po ketverių metų, kaip keisis pasaulis. Ar Ukraina bus šalis, kuri atstovėjo, ar pasirodys, kad tokios šalies nebėra. Aš tikiuosi, kad taip nebus.“ (Interviu nr. 8, Lesia, Vilnius)

Tyrimo dalyvė šioje netikrumo situacijoje pasirenka strategiją nieko neplanuoti, tiesiog reaguoti į konkrečią situaciją, kai ji susiklostys. Ateitis šioje citatoje apibūdinama kaip nepriklausanti nuo žmogaus, nulemta geopolitinių procesų:

„Aš nieko nebeplanuoju išvis. Jau nieko nebeplanuoju nuo 2014 metų, jei atvirai. Aš kažkaip supratau, kad mes esame situacijoje, kuri nuo mūsų nepriklauso, nežinome, kas bus rytoj (...) Daug žmonių turėjo iliuzijų, kad ten greitai atkariausime Donecką. Aš žinau, kad savo gyvenime į Donecką jau negalėsiu grįžti.“ (Interviu nr. 17, Žana, Kaunas)

Gebėjimas greitai priimti sprendimus, išvykti, neprisirišimas prie vietos yra tam tikras atsakas į karo nulemtą laikinumą ir nesaugumą. Dalis tyrimo dalyvių pabrėžia neprisirišimą, neįsisknijimą kaip tam tikrą strategiją, kuri leidžia išgyventi karo metu:

„Jūs žinote, aš tikiuosi, kad ateitis bus gera, tačiau, jei sąžiningai, tai nekuriu jokių planų. Kai manęs klausia, aš atsakau, kad planus kūriau iki 2022 metų vasario mėnesio. Turėjau didelių planų. O dabar jų nebekuriu. Aš gyvenu šia diena, aš noriu, kad vaikas įstotų (studijuoti). Mano vaikas jau dešimtoje klasėje, stas Lietuvoje, nes karas nesibaigs rytoj. Kol vaikui nesusiklostys viskas, aš būsiu čia, padėsiu. O paskui bus matyti. Aš negaliu kurti planų. Mano draugai Charkove sako, kad mes gyvename šia diena (...) kas žino, gal rytoj jau neatsibusiu.“ (Interviu 28, Olga, Klaipėda)

Tyrimo dalyvė geopolitinę situaciją įvardija kaip „pasaulio perdalijimą“, kuris tiesiogiai veikia žmonių gyvenimus ir pasirinkimus. Ji šiuos procesus vertina kaip kuriančius ypatingą neapibrėžtumą dėl ateities, nestabilumą, kai bet kuriuo momentu ji vėl gali būti priversta daryti naujus sprendimus ir pasirinkimus. Interviu citatoje pabrėžiamas saugumo ir stabilumo poreikis:

„Atrodo, kad vyksta pasaulio perdalijimas, ne tik dėl teritorijų, bet ir ekonomiškai, vienas su kitu susiję. Aš išvis nežinau, ką mes darysime po metų ar po pusės. Jei dabar būtų paliaubos ir dingtų pavojus, kad, grįžus į Ukrainą, tu žūsi nuo raketos, va Lietuva pasakys, kad grįžkite namo. Ką mes darytume, aš nesuprantu. Tai man kelia rūpestį. Aš vėl turėsiu rinktis. Nežinosiu, ką man daryti. Kai visą laiką turi rinktis, negali jaustis saugi, stabiliai, visą laiką kažkokia vidinė įtampa. Visą laiką neramu.“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda).

Nesaugumo jausmas neapleidžia ir gyvenant Lietuvoje, kadangi Baltijos šalys atrodo kaip tos, kurias Rusija gali pulti tęsdama agresiją. Laikinumas, netikrumas dėl ateities yra nulemtas ne tik teisinių, socialinių aspektų, t. y. nežinomybės, ar bus suteikta galimybė likti Lietuvoje po karo, bet ir galimybės vėl patirti fizinę agresiją:

„Mes Lietuvoje jau ilgiau nei metai, mano vaikai žino, kur yra priedanga Vilniuje, jei kartais bombarduotų. Mes susitarę, ką kiekvienas daro, jei kartais kokia nors situacija. Mes turime planą. Ir, manau, šis planas jau bus visam gyvenimui, kiekvienas žinos, kaip elgtis ir ką daryti tam tikromis aplinkybėmis. Mano mažasis vaikas žino, kur pati saugiausia vieta bute. Kai sirena pradeda veikti telefone, mano vaikui prasideda panika.“ (Interviu nr. 3, Violeta, Vilnius)

Dalis tyrimo dalyvių į Lietuvą atvyko po tam tikro laikotarpio, kurį praleido Vokietijoje ar Lenkijoje. Interviu metu būdavo akcentuojamas Lietuvos socialinis ir kultūrinis artimumas, turimi ryšiai Lietuvoje, suteikta pagalba. Tačiau interviu metu minimas neapibrėžtumas indikuoja, kad karo patirtys keičia santykį su pasauliu ir lemia nesaugumo jausmą bei poreikį būti pasirengus išvykti:

„Jei prireiks išvykti į kitą vietą, aš išvyksiu lengvai. Pasaulis apsvirtė. Aš suprantu, kad tai bus susiję su sunkumais, reikės mokytis kitą kalbą. Bet kad ten bus mažesnis būstas, man vis vien.“ (Interviu nr. 17, Žana, Kaunas)

Gyvenimas priverstinėje migracijoje patiriamas kaip neapibrėžtas, kadangi platesni geopolitiniai įvykiai ir sprendimai suprantami kaip lemiantys

migranto (-ės) ateities galimybes. Vienas iš prisitaikymo būdų – sprendimas nesusisaistyti, būti pasirengus keisti gyvenamąją vietą.

1.5.5. Grįžimo į Ukrainą galimybės

Dalis tyrimo dalyvių įvardija, kad ketina grįžti į Ukrainą. Dažnai sugrįžimas yra neapibrėžtas laiko požiūriu, kadangi siejamas su karo pabaiga arba pagerėjusia saugumo situacija. Interviu metu nuolat pasikartoja pasakojimas, kad buvo tikėta, jog išvykstama tik trumpam laikui, keletui savaitių:

„Mes planuojame grįžti namo. Aš išvis išvykau dviem savaitėms. Kai vykau evakuaciniu traukiniu, maniau, kad tai dviem savaitėms. Tos dvi savaitės išsitęsė. Neaišku, kiek dar truks. Kol vyksta karas, mes negalime grįžti namo.“ (Interviu nr. 1, Laurita, Vilnius)

Sugrįžimas į Ukrainą permąstomas susidūrus su kariaujančios šalies kasdienybe ir iššūkiais. Vyresnės kartos tyrimo dalyvė Valerija (interviu nr. 21) atvyko į Lietuvą su anūke, kurią išsivežė siekdama apsaugoti nuo karo padarinių. Tyrimo dalyvės vaikai likę Ukrainoje. Valerija interviu metu teigia, jog sugrįš į Ukrainą, kai tik turės galimybę. Tačiau toliau interviu pasakoja, jog aplankiusi dukrą ir pabuvusi keletą dienų mieste, kuris yra apšaudomas, ji suprato, kad negali gyventi tokiomis sąlygomis. Interviu moteris pasakoja apie savo ryšį su Ukraina, šeimos kilmę, daug kartų pabrėžia, kad sugrįš, kai tik galės, tačiau sykiu šis sugrįžimas fiziškai yra ribojamas pareigų jaunesniajai kartai ir realių gyvenimo sąlygų karo metu:

„Į Ukrainą sugrįšiu tikrai, be abejonių. Aš buvau sugrįžusi karo pradžioje ir visą laiką klausiau, na kodėl taip, nes aš toks žmogus, kuris orientuotas į draugystę, bendravimą (...) Tikėjau, kad Europoje jau jokio karo (nebebus). Todėl, kai visa tai prasidėjo (Rusijos Federacijos plataus masto įsiveržimas į Ukrainą), tai prirakino vietoje. Negalėjau suprasti ir paaiškinti, kodėl. Mes svajojome, kad vaikai išaugo, anūkai paaugs, kad pradėsime keliauti (...) Ukrainoje mažos pensijos, kur su jomis keliausi, bet yra šeima, anūkai aplinkui (...) Turiu klausimą, ar aš turiu ateitį. Va ji yra pas mane ar ne. Žinoma, tikiu pergale (Ukrainos), bet per dvejus metus jau pavargau nuo karo. (...) praeitais metais nuvažiauvau namo (į Ukrainą) (...) Ten aliarmas – pabaiga, aliarmas – pabaiga, visą dieną

sirenos. Gali praeiti dvidešimt minučių, pusvalandis, ilgiausiai – valanda (be sirenų). Naktį irgi sirenos. Atvažiavusi pirmosiomis naktimis negalėjau miegoti. (...) Išeidavau į balkoną ir žiūrėdavau, kaip skrenda „mopedai“, kaip mes juos vadiname (...) Aš kai ten pabuvau, turėjau tą baimę, ne tai kad baimę, o tiesiog žinau, kad nemiegosiu. Mano organizmas jau ne jaunas (...).“ (Interviu nr. 21, Valerija, Kaunas)

Saistymosi su Lietuva ir Ukraina klausimai tampa ypač aktualūs, svarstant apie jaunosios kartos švietimą, išitraukimą į Lietuvos gyvenimą, kalbos mokymąsi. Ateities planavimas atspindi šeimos sprendimuose dėl vaikų ugdymo, pvz., pasirenkant ugdymą Lietuvoje ar tęsiant ugdymą nuotoliu Ukrainoje, dalyvaujant ugdymo procese abiejose šalyse. Tyrimo dalyvė Laurita (interviu nr. 1) akcentuoja, kad, planuojant vaikų ugdymą priverstinėje migracijoje, jai labai svarbu buvo galimybė dukrai lankyti mokyklą ukrainiečių kalba arba jungtis prie nuotolinių pamokų Ukrainoje. Interviu metu ji pabrėžia, kad jos šeima planuoja grįžti namo, kad išvykti buvo planuota tik dviem savaitėms. Marta (interviu nr. 27), kalbėdama apie jaunąją kartą, akcentuoja saistymąsi tiek su Lietuva, tiek su Ukraina:

„Šiandien nepriklausomybės diena, vasario 14? I: vasario 16. A: Dukrai mokykloje pasakė, kad ateitų su tautinėmis spalvomis. Mes dukrą ruošėme, kad gumytės į plaukus būtų žalios, megztukas raudonas ir ... Ji labai džiaugiasi, kad šalia „Norfos“ čia yra vėliavos kartu ir Lietuvos, ir Ukrainos. Ji sako – jos greta. Ji net savo piešiniuose piešia žmogeliukus, kurie pusiau lietuviai, pusiau ukrainiečiai. Pusė žmogeliuko mėlynai geltoni, o kita pusė – raudona, geltona ir žalia. Aš manau, kad vaikai turi mokėti lietuvių kalbą ir mokėti kalbėti. Tiesiog privalo. Mes turime mokėti lietuvių kalbą.“ (Interviu nr. 27, Marta, Klaipėda).

Interviu metu pasikartojantys pasakojimai apie laikiną priverstinį išvykimą, sugrįžimo į Ukrainą planus taip pat vertintini kaip tam tikros diskusijos apie ateitį, svarstymai apie tai, kur namai. Karas, fiziniai namai, likę arba sugriauti Rusijos laikinai okupuotose teritorijose, fizinis pavojus vykstant karui, atsakomybė už jaunosios kartos ateitį ir kitos temos tampa svarbios pasakojant apie ateities planus.

1.6. Ukrainiečių bendruomenės ir tapatybės konstravimas

Šioje dalyje analizuojama, kaip tyrimo dalyviai kalba apie ukrainiečių tapatybę bei jos kaitą karo metu, kas būdinga saistymuisi su Ukraina. Moksliniuose tekstuose tautinė tapatybė suprantama kaip kintanti, konstruojama ir praktikuojama santykyje su kitais / kitokiais (Eriksen, 2010), brėžiant socialines ir kultūrinės ribas, kurios suvokiamos kaip kintančios ir konstruojamos bei praktikuojamos konkrečiuose socialiniuose kontekstuose ir situacijose (Barth, 1969a, b). Karas ir prievarta dar labiau aktualizuoja tapatybės ir ribų perbraižymo klausimus, kadangi jie tampa esmingais interpretuojant prievartos patirtis (žr., pvz., Wimmer, 2013; Šliavaitė, 2026).

Kalbos – ukrainiečių ar rusų – vartojimo klausimai interviu metu atsiskleidžia kaip svarbūs pabrėžiant savo etninę / tautinę tapatybę ar jos suvokimą karo kontekste (plg. Wanner, 2014; Shestopalova, 2025, kt.). Tyrimas patvirtina, kad tautiškumas, tautinė tapatybė tampa svarbiu ištekliumi aiškinant savo pasirinkimą karo kontekste, interpretuojant išgyventą prievartą ir kitus įvykius. Tautinė tapatybė suvokiama kaip atsiskleidžianti ir praktikuojama kasdiniuose kontekstuose, tokiose kaip bendravimo kalba, mokyklos pasirinkimas, dalyvavimas pagalbos Ukrainai iniciatyvose. Tapatinimasis su ukrainiečiais ir Ukraina nulėmė tyrimo dalyvių kalbos vartojimo pasirinkimus, kuriuos transnacionalinius ryšius, kasdienės veiklos priverstinėje migracijoje.

Interviu analizėje lojalumas Ukrainos pilietinei tautai ir Ukrainos valstybingumui atsiskleidžia kaip svarbiausias aspektas, esminis konstruojant tautinę tapatybę karo metu (plg. Barrington, 2021; Skvirskaja, 2025; Brantly, 2024). Pabrėžiama, jog ukrainiečius Lietuvoje vienija lojalumo pilietinei Ukrainos visuomenei ir Ukrainos nepriklausomybės idėja. Tautinė tapatybė atsiskleidžia kaip sujungianti priverstinius pabėgėlius iš Ukrainos Lietuvoje, leidžianti sukurti socialines erdves, kuriose praktikuojama įtraukioji tautinė tapatybė, vienijanti pilietiniu ir lojalumo Ukrainai pagrindu.

1.6.1. Regionas, kalba, lojalumas

Interviu metu atsiskleidė, kad ukrainiečių tapatybei konstruoti svarbu tapatinimasis su tam tikru Ukrainos regionu, kalbos pasirinkimas ir lojalumo Ukrainai klausimai. Šiuo požiūriu tapatinimasis su vieta, kalbos vartojimas

tampa svarbiais kultūriniais elementais, kurie pasitelkiami brėžiant ribą su „kitais“ (plg. Barrington, 2021; Skvirskaja, 2025; Brantly, 2024). Tačiau pats svarbiausias kriterijus – lojalumas Ukrainai karo metu. Lojalumą rodo pasirinkimas išvykti iš Rusijos šiuo metu okupuotų Ukrainos teritorijų, pasangos pagelbėti Ukrainos visuomenei ir kariuomenei pilietinėmis veiklomis. Kalbos (ukrainiečių ar rusų), religinės bendruomenės (pavaldžios Maskvos, Kijevo ar kitam patriarchatui) pasirinkimas Ukrainoje yra susiję su tautinės tapatybės daryba (Wenner, 2014). Kita vertus, mokslininkai atkreipia dėmesį, kad po 2014 metų istorija ir politinės orientacijos bei lojalumas tapo svarbesni brėžiant tautines ribas nei kalbos pasirinkimas (ukrainiečių ar rusų) ar religija (Wylegała, Głowacka-Grajper, 2020: 6).

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie save, paprastai prisistatydami nurodydavo, iš kurio Ukrainos regiono jie atvyko. Pagrindinė brėžiama skirtis – skirtumai tarp Rytų ir Vakarų Ukrainos. Rytinė Ukrainos dalis, kuri siejama su Rusija, ir vakarinė dalis, kuri ribojasi su Lenkija, vertinamos kaip skirtingos kalbiniu požiūriu, istoriniais naratyvais, saistymosi su Ukraina tendencijomis. Tačiau interviu metu tyrimo dalyvis (-ė) galėjo nurodyti ir centrinę, pietų ar kitą Ukrainos dalį, iš kurios yra atvykęs (-usi). Pristačius regioną, dažnu atveju jis buvo siejamas su tam tikrais kultūriniais ir socialiniais aspektais. Pavyzdžiui, Rytų Ukraina apibūdinama kaip labiau industrinis ir rusakalbis kraštas, kurio žmonėms daro įtaką Rusijos Federacijos televizija. Tuo tarpu Vakarų Ukraina dažnai apibūdinama kaip tokia, kur dominuoja nepriklausomos Ukrainos istoriniai herojai, ukrainiečių kalba ir kaip dalis Vakarų kultūros. Skirtys tarp Rytų ir Vakarų Ukrainos buvo konstruojamos, taip pat kvestionuojamos – pabrėžiama, kad Rytų Ukrainos žmonių patirtys 2014 metais ne visada buvo suprastos kituose regionuose:

„Skirstė nuolatos. Vakarų Ukraina neapkentė Rytų. Taip buvo nuolat. Tas toks nepaisymas. Tai dėl kalbos barjero. (...) Tad, kai žmonės skirtingose barikadų pusėse, tai ir atsiranda problemos, jos neleido žmonėms susivienyti. Kai prasidėjo problemos Rytų Ukrainoje, Vakarų Ukraina – „na, gaila, na ką padarysi, norėjote būti su Rusija, tai būkite“. Va tokia pozicija. Donecko gyventojams buvo labai sunku tuo metu.“ (Interviu nr. 11, Ina, Vilnius).

Irina Kuznetsova ir Oksana Mikheieva 2014 metų Rusijos okupaciją patyrusius Ukrainos gyventojus Kryme ir rytinėse Ukrainos teritorijose apibūdina kaip „nepatogius žmones“ (angl. *inconvenient people*) turėdamos galvoje tai, kad jų patirtys buvo neišgirstos ir neįvertintos Ukrainoje dėl įvairių priežasčių, tokių kaip kalbinis barjeras ar stigmos baimė (Kuznetsova ir Mikheieva, 2026: 5). Interviu metu taip pat atsiskleidžia supratimas, kad 2014 metų rytinių Ukrainos teritorijų gyventojų patirtys buvo iki galo nesuprastos likusioje Ukrainoje. Tyrimo dalyvė iš okupuotų Rytų Ukrainos teritorijų pastebi, jog skirtis tarp Rytų ir Vakarų Ukrainos lėmė ir tai, jog 2014 metais Rusijai okupavus dalį Rytų Ukrainos, likusioje Ukrainos teritorijoje į tai nebuvo sureaguota tinkamai.

„Negali niekuo pasitikėti. Negali pasitikėti ir Ukrainos valdžia, kada 2014 metais vyriausybė niekaip nesirūpino tais, kas liko okupuotose teritorijose. Priešingai, buvo tokia pozicija, kad „patys kalti“. Kadangi liko, reiškia padarė pasirinkimą, jie ne mūsų piliečiai (...) aš tai girdėjau iš ukrainietišku televizijos kanalų 2014 metais. Nes mes turime palydovinę anteną ir galėjome iki tam tikro laiko žiūrėti ukrainietiškus kanalus. Dažnai klausdavo, ką daryti su tais, kurie liko (okupuotose teritorijose). Kas jie, piliečiai ar ne. Dabar ne tik Donecko sritis okupuota, bet ir dalis Zaporizės srities, ir Chersono. Daug žmonių atsidūrė tokioje situacijoje, kokioje mes buvome 2014 metais. Aš visiškai tuo nesidžiaugiu, aš pati tai iškentėjau ir žinau, kaip tai sudėtinga. Kaip sudėtinga išlikti ištikimam sau tokiose situacijose.“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda).

Tyrimo dalyvis teigia, kad 2014 metais prasidėjęs karas, kai Rusija okupavo Krymą ir atplėšė dalį Rytų Ukrainos teritorijų, centrinės ar Vakarų Ukrainos gyventojams buvo tolimas, stebimas per žiniasklaidos priemones. Naujas karo etapas po 2022 metų vasario 24 dienos vertinamas kaip sujungiantis Rytų Ukrainos ir kitų Ukrainos teritorijų gyventojų patirtis:

„Aš suprantu, kad karas prasidėjo 2014 metais. Teisingai. Mes, ukrainiečiai, kada karas prasidėjo 2014 metais, mes jį matėme tik per televizorių. Va, Donecką apšaudė septynis kartus, mes tai matėme (per televizorių), bet nejautėme (...) O kai 2022 metais prasidėjo, kada mes patyrėme

patys, tada supratome, kad septyni apšaudymai yra visai daug.“ (Interviu nr. 32, Danko, Klaipėda)

Informantų teigimu, ukrainiečių tapatybė daugiatautėje aplinkoje yra susijusi su priklausymo jausmu ir pasirinkimu. Tyrimo dalyvės mini daugiatautes šeimas, kuriose kalbėta ukrainietiškai ir rusiškai, tačiau saistymasis su Ukraina ir ukrainiečių tauta apibūdinamas kaip nulemtas asmeninio pasirinkimo. Tyrimo dalyvė pasakoja, kad jos šeimoje ir giminėje yra įvairių tautybių žmonių, tačiau ji save apibūdina kaip ukrainietę, nes ji taip pasirinko:

„Aš nežinau, aš ilgai apie tai (tapatybę) negalvojau. Kai pradėjau domėtis savo šaknimis, tai ten neradau ukrainiečių. (...) Močiutė mano moldavė, senelis buvo karaimas ar žydas. Žydai gyveno tarp Krymo totorių. Kitas senelis serbas, senelė – lenkė. Tai kas aš? Aš identifikuojusi, kad esu iš Ukrainos, tad aš ukrainietė.“ (Interviu nr. 22, Darina, Kaunas).

Rusijos karas prieš Ukrainą, patiriama prievarta suprantama kaip nukreipta prieš ukrainiečius kaip tautą, todėl tapatybės praktikavimas ir patvirtinimas pasirenkant ukrainiečių kalbą yra būdas išreikšti savo pasirinkimą ir pabrėžti tautinę tapatybę. Tyrimo dalyvė akcentuoja tautybės pasirinkimo aspektą: nors jos kilmė susijusi su Rusija, tačiau ji pabrėžia, jog tautybė yra pasirenkama, ir apibūdina save kaip ukrainietę:

„Mano vyras anksčiau kalbėjo tik rusų kalba. Dabar jis jau mokosi ukrainietiškai. Tai ne toks greitas procesas kaip norėtusi. Aš jam labai dėkinga, kad jis pajudėjo ta linkme. Charkovas buvo rusakalbis miestas, kadangi pas mus daug buvo žmonių, žinote, Kryme ir Rytų Ukrainoje labai daug atvyko iš Rusijos, daug kas turi giminių Belgorode. Mano pačios tėvas Rusijos rusas. Jis kai atvyko mokytis į Charkovą, vedė mamą. Tad aš turiu rusų genų. Aš save laikau ukrainiete. Man tas pats, kad ten tėtis, močiutės, seneliai, giminaičiai. Aš manau, kad kiekvienas priklauso tai tautai, kurią pripažįsta savo. Tad aš ukrainietė.“ (Interviu nr. 24, Lidija, Kaunas)

Kalbos vartojimo klausimai – ukrainiečių ar rusų – interviu metu minimi kaip vienas iš svarbiausių kriterijų, kuris skiria Rytų ir Vakarų Ukrainą:

rytų dalyje gyvenantys daugiausia vartoja rusų kalbą, o vakarų – ukrainiečių. Tačiau informantai iš rytinės dalies ar kitų Ukrainos sričių kalbos klausimus supranta kaip priklausomus nuo situacijos, konteksto bei pabrėžia ilgalaikę rusifikacijos politiką, vykdytą Sovietų Sąjungoje. Tyrimo dalyviai apibūdina savo šeimas kaip daugiakalbes, kai kalbėti ukrainietiška arba rusiškai buvo pasirenkama priklausomai nuo konteksto, situacijos. Kalbama, kad sovietiniu laikotarpiu ukrainiečių kalba buvo neprestižinė, nuvertinta, siejama su kaimo vietovėmis:

„Pas mus Luhanskas seniai buvo toks prorusiškas. Aš tai jaučiau pati. Gal neteisingai, bet mano sesuo mokėsi institute, aš ją lankydavau, tai buvo 1992–1994 metai. Aš iš kaimo kalbėjau ukrainietiška. Kai tu išeini ir ko nors klausi ukrainietiška, tai nuo tavęs tiesiog nususuka (...) Kai mas atvažiuo į miestą.“ (Interviu nr. 18, Angelika, Kaunas).

Tyrimo dalyviai pasakoja apie kintamus bei karo patirčių nulemtus kalbos vartojimo pasirinkimus – nesirinkti mokyklos rusų mokomąja kalba, kasdieniam bendravimui – vartoti ukrainiečių kalbą. Interviu metu atskleidžia, kad šie pasirinkimai tampa aktualūs jau po 2014 metų Krymo okupacijos ir kitų karinių Rusijos veiksmų. Tyrimo dalyvė Vilniuje, kalbėdama apie mokyklos vaikams parinkimą, akcentuoja net nesvarsčiusi dėl mokyklos rusų mokomąja kalba, kadangi kalbos klausimas jai susijęs su tautine tapatybe:

„Taip, todėl į rusų mokyklą Lietuvoje aš nenoriu iš principo. Mano vaikai pirmūnai, jie puikiai moka anglų kalbą, bet jei mokysis lietuvių mokykloje, jie neaugs, kadangi jie nemoka lietuvių kalbos taip, kad galėtų įgyti visavertį išsilavinimą. Tai yra jei mes turėtume galimybę čia mokyti mokykloje anglų kalba, tai mes tikrai eitume į šią mokyklą. Bet tos mokyklos mokamos. Mes negalime sau to leisti, kadangi visi mūsų pinigai išeina pragyvenimui. Tad kol kas jie (nuotoliu) mokosi Ukrainoje.“ (Interviu nr. 3, Violeta, Vilnius)

Tyrimo dalyvės Klaipėdoje pasakojimas atskleidžia, kad jaunoji karta taip pat sąmoningai gali rinktis mokyklos Lietuvoje ugdomąją kalbą atsižvelgiant į tautinį identitetą: informantės šeima yra iš rytinių Ukrainos

teritorijų ir gimtoji kalba – rusų, tačiau po 2022 metų jos dukra atsisako eiti į mokyklą rusų kalba ir verčiau renkasi ugdymą lietuvių kalba:

„Iš pradžių (dukra) ėjo į rusų-lietuvių mokyklą. Ji man sakė, man viskas patinka, labai geri mokytojai, bet ji nenori mokytis rusų. Ji sako – „pervesk mane į lietuvių mokyklą, aš rusiškai nieko nesuprantu“. Aš sakau, kad „tu lietuviškai išvis nieko nemoki“. Ji – „išmoksiu“. Aš sakau, kad „jei rusiškai nesupranti, tai lietuviškai (dar blogiau)“. Ji – „rusiškai nieko nesuprantu ir nesiruošiu suprasti.“ (Interviu nr. 29, Ruslana, Klaipėda).

Kalbos – ukrainiečių ar rusų – pasirinkimas ir vartojimas yra identifikuojamas kaip svarbus tautinės tapatybės aspektas, o kalbos pasirinkimas vertinamas kaip pasidaręs dar svarbesnis Rusijai užpuolus Ukrainą 2022 metais:

„Aš iš tokio Ukrainos rajono, kur didelė dalis kalbėjo rusų kalba, nes buvo arčiau sienos (su Rusija), tačiau mano šeimoje kalbėjo, kaip vadinausi, *suržik* (rus. суржик). Tai yra toks rusų ir ukrainiečių kalbų junginys, sumaišyta. Sakau sąžiningai, kad vaikystėje man buvo gėda kalbėti *suržik*, kaip mes namuose kalbėjome, kadangi daug mano draugų kalbėjo rusiškai. O dabar aš manau, kad gerai, kad šeimoje nekalbėjome rusiškai, kadangi reikėjo kalbėti ukrainietišškai. Mano šeimoje visi ukrainiečiai, močiutė kaime gyveno (...) Dabar ukrainiečiai, kurie ne iš mano srities, bet kurie rusiškai kalbėjo, pereina (į ukrainiečių kalbą), mokosi. Gal tai ir buvo problema, kad mes gyvenome Ukrainoje ir vengėme kalbėti ukrainietišškai, visi kalbėjo rusiškai.“ (Interviu nr. 16, Darija, Kaunas).

Kalbant apie kalbos pasirinkimą priimančiojoje šalyje (Lietuvoje), rusų kalba tam tikrais atvejais suprantama kaip suteikianti galimybę greičiau susikalbėti su vyresnės kartos Lietuvos gyventojais, tačiau tuo pačiu jaučiamas tokio pasirinkimo ambivalentiškumas – rusų kalba gali būti tiesioginio bendravimo priemonė tam tikrose situacijose, tačiau sykiu ji vertinama kaip šalies agresorės kalba:

„Aš iš rusakalbio miesto. Dabar su draugais Ukrainoje, kai nuvykstu į Ukrainą, kalbamės ukrainietišškai. Mes taip pasirenkame. Mums dabar

kalbėti rusų kalba, čia, mums patogiu, bet nemalonu.“ (Interviu nr. 2, Tereza, Vilnius)

Tyrimas atskleidė, kad jo dalyviai sąmoningai atsisako vartoti rusų kalbą savo kūryboje, darbe, kasdienybėje, tai yra kalbos pasirinkimas tampa svarbus ne tik kasdieniniuose ar šeiminiuose kontekstuose, bet ir tarp kultūrinio elito ar darbo aplinkoje (žr. plg. Shestopalova, 2025):

„Su rusų (Rusijos Federacijos) užsakovais (kūryboje) aš daugiau nedirbu. Žinoma, kad anksčiau (iki karo) aš jiems rašiau. Aš pradėjau ieškoti ukrainiečių užsakovų, pradėjau rašyti ukrainiečių kalba. Ukrainietiška aš niekada nekalbėjau, mano gimtoji kalba rusų. Man ukrainiečių kalba ilgą laiką buvo antroji kalba.“ (Interviu nr. 17, Žana, Kaunas)

„Mes turėjome dėstytoją 2018 m., kuri sakė – „mano kursas geras, aš jau seniai dėstau, Rusijoje dėščiau“. Ji rusiškai: „Ateikite, užsirašykite į mano kursą“. O mes revoliucionieriai, kadangi pradžioje revoliuciją darė studentai, tai buvo mūsų karta. (...) Mes pradėjome klausiti, kodėl mes turime klausyti paskaitų rusų kalba. (...) Viena mergina pasakė, kad „jei jūs negalite dėstyti šio kurso ukrainiečių kalba, o ta dėstytoja buvo iš Rusijos, bet ilgai gyveno Ukrainoje, tai mokykitės ukrainiečių kalbos, tai ne mūsų problema.“ (Interviu nr. 8, Lesia, Vilnius).

Catherine Wenner (2014) teigimu, ukrainiečių kalba sovietmečiu kai kuriose situacijose signalizavo priešinimąsi sovietų valdžiai, o rusų kalba buvo siejama su socialiniu mobilumu. Tačiau nepriklausomoje Ukrainoje kalbos pasirinkimas kasdieniam bendravimui tapo vis mažiau politizuotas: ukrainiečių ar rusų kalba buvo vartojama ir priimama kaip kasdienybės dalis tiek rytinėse, tiek vakarinėse Ukrainos teritorijose, tiek Kyjive, nors viena ar kita kalba buvo plačiau vartojama konkrečiame regione (Wenner, 2014: 431). Tačiau po 2022 m. Rusijos įsiveržimo į nepriklausomos Ukrainos teritoriją tyrimo dalyviai Lietuvoje akcentuoja ukrainiečių kalbos pasirinkimą kaip demonstruojantį lojalumą Ukrainai.

Tyrimo dalyvė pasakoja, kad jos šeima buvo daugiakalbė, tačiau gyvenant Ukrainoje buvo pasirinkta, kad vaikai mokytųsi ukrainiečių kalbos. Karo situacijoje ji akcentuoja kalbos politikos kasdienybėje svarbą ir renkasi

kalbėti ukrainietišškai. Kalbos pasirinkimas šioje situacijoje atskleidžia ne tik etninę, bet ir pilietinę poziciją, lojalumą Ukrainai ir tuo pačiu gali būti traktuojamas kaip „kasdienės geopolitikos“ išraiška (apie „kasdienę geopolitiką“ žr. Eraliev, Urinboyev, 2024). Informantė pasakoja, kaip sovietmečiu vykdyta rusifikacija buvo patiriama ir jai buvo pasipriešinta jos šeimos kontekste. Jos teigimu, toje pačioje vietovėje vidurinė (tėvų) karta lankė mokyklas ukrainiečių kalba, o vaikų karta jau neturėjo tokios galimybės, nes mokyklų ukrainiečių kalba nebebuvo. Tačiau situacijoje, kai mokykloje buvo pasiūlyta atsisakyti ukrainiečių kalbos pamokų, tam buvo pasipriešinta argumentuojant saistymusi su Ukraina ir ukrainiečių tauta. Šis pasirinkimas buvo priimtas šeimos lygmeniu atliepiant / pasipriešinant sovietiniu laikotarpiu kryptingai vykdytai rusifikacijai:

„Aš jums taip papasakosiu. Mano mama kilusi iš Rusijos. (...) Mano tėtis ukrainietis. Pagal tautybę aš ukrainietė. Mano mama pasakojo, kad, kai ji atvyko, tai čia (Ukrainos regione) nebuvo rusų mokyklų. Buvo ukrainiečių. Senelė ją atidavė į ukrainietišką. Ji pradėjo kalbėti ukrainietišškai. (...) Paskui prasidėjo karas. Ir tada prasidėjo rusifikacija. Kai aš gimiau 1974 metais, nebebuvo nė vienos mokyklos ukrainiečių kalba, netgi nė vienos klasės (...) Kai aš atėjau į mokyklą, ukrainiečių kalbą pradėjo mokyti nuo ketvirtos klasės. Aš grįžau namo ir sakau mamai, kad ten (mokykloje) pasakė, kad nėra pageidaujama, bet, jei norite, galite mokytis ukrainiečių kalbos, o jei nenorite, atsisakykite. Galite pasakyti mokytojams ir nelankysite pamokų. Ir čia mano mama stojo piestu. Ji sako, „nesuprantu, o kodėl taip. Tavo tėtis ukrainietis, tu gyveni Ukrainoje, tu valgai ukrainietišką maistą, kodėl tu neturi mokytis ukrainietišškai. Ne, tu mokysiesi. Manęs nedomina, kad ten kažkas atsisako. Va tu lankysi“. Aš jai labai dėkinga. Mano šeima buvo rusakalbė, o aš ukrainiečių kalbą išmokau ir ja kalbu. (...) O kai atvykome čia, aš dėl protesto perėjau į ukrainiečių kalbą.“ (Interviu 27, Marta, Klaipėda).

Ukrainiečių kalba suvokiama kaip susijusi su tautine tapatybe – okupuotose Rytų Ukrainos teritorijose likę gyventojai ir jaunoji karta kai kurių tyrimo dalyvių laikoma prarasta Ukrainai, kadangi dėl vykdomos rusifikacijos jie neturi galimybės mokytis ukrainiečių kalbos, pažinti ukrainiečių kultūrą. Šiame interviu tautinė tapatybė, tyrimo dalyvių supratimu, perduodama ir tuo pačiu atsiskleidžia per kalbą ir kultūrą:

„Aš manau, kad Rusiją (karui) paskatino tai, kad jie be nuostolių paėmė Krymą. Jie ten užėjo ir liko nenubausti. Aš nežinau, ką tada demonstravo Ukraina, nepajėgumą ar, priešingai, kažkokį ilgalaikį matymą, kodėl ji nesureagavo, neatrėmė tų žmonių, kurie neteisėtai užėjo į Ukrainos teritoriją. Vadinasi, kad Krymas lengvai atiteko Rusijai. Tai buvo vasaris–kovas ir ilgai laukti nereikėjo, vasarą pamėgino tai padaryti Donecko srityje. Kodėl dar pavyko – nes ten skirtinga tautinė sudėtis, tai yra Donecko srityje visada gyveno žmonės, kurie labiau tapatinosi su didele ir galinga Sovietų Sąjunga. Nes vyresnioji karta visada kalbėjo, kad mes užaugome Sovietų Sąjungoje, mes gi broliai, kodėl mes turime atsiskirti, mes turime gyventi kartu. Kas sakė, kad mes turime būti kartu tokiu kruvinu keliu? (...) Vyresnioji karta paaiškino, kad Sovietų Sąjunga, mes kartu gyvenome. O jaunoji, matyt, niekaip nepaaiškino, gal jie net ne taip labai jautėsi ukrainiečiais. Tie, kurie ten liko, jie išvis ne ukrainiečiai, nes vaikai net nežino ukrainiečių kalbos. Jie nežino ukrainietišku raišy, nemoka skaityti, net negirdėjo ukrainiečių kalbos. Labai sunku pasakyti, kas ten dabar vyksta. Tai ne tik prarastos teritorijos, bet ir prarasta dalis tautos.“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda)

Kita vertus, interviu metu buvo pabrėžiama, kad rusų kalbos vartojimas nelemia tautinės tapatybės ir neturi būti laikomas nuneigiantis lojalumą Ukrainai. Tyrimo dalyviai iš Rytų Ukrainos teritorijų pabrėžia, kad saistymasis su Ukraina ir tapatinimasis su ukrainiečių tauta yra pagrįstas lojalumu Ukrainai, jausmu, kad priklausai ukrainiečių tautai, esi savas (-a), pasirinkimu ginti Ukrainą. Tyrimo dalyvis, kilęs iš šiuo metu okupuotų Rytų Ukrainos teritorijų, akcentuoja emocinį saistymąsi su Ukraina, savo priklausymą Ukrainai ir jos žmonėms, tai pasireiškia per jauseną ir šios jausenos nulemtas emocijas. Kalbėdamas apie santykį su Rusija, jis labai aiškiai įvardija, jog net ir kilęs iš rusakalbio rajono Ukrainoje, niekada nesijautė savas Rusijoje, taip pat teigė jautęs Rusijos gyventojų konstruojamą nepagrįstą nelygiavertį, tariamai aukštesnį savo socialinį santykį su Ukrainos gyventojais:

„Kai aš mokiausi mokykloje, mes buvome Kyjive, keliavome. Atsimenu, kad Kyjivas pasirodė labai didelis ir gražus miestas, Dnipro – pati didžiausia upė Ukrainoje. Tu jautiesi, kad priklausai tam. Aš mačiau ir Maskvos upę, ir Kremlį, mačiau kitas vietas, tačiau niekada nesijaučiau, kad aš rusas. Kai su jais kalbiesi, jie iš karto supranta, kad tu ne iš Rusijos,

o iš Ukrainos, nes kalbi rusų kalba, kuri leidžia atpažinti, kad tu ne Rusijos rusas, o Ukrainos rusas, kadangi tai kažkur *suržik* (суржик), tai yra ukrainiečių ir rusų kalbų miškas. Kai jie tai supranta, jie į tave žiūri kaip į antros rūšies. Tavęs nepriima kaip lygaus. Taip pat himnas. Kai skamba Ukrainos himnas dabar, taip pat ir anksčiau, tai girdi kaip plaka širdis (*можно кровь по сердцу слышать*). O kai rusų [Rusijos Federacijos] himnas skamba, tai abejingas jausmas.“ (Interviu nr. 10, Igoris, Vilnius)

Ukrainoje gyventojai išpažįsta skirtingas religijas, tačiau dauguma priklauso Stačiatikių bažnyčiai. Antropologė Catherine Wanner apibūdina religinį lauką Ukrainoje kaip ypač įvairų, kuriame jos tyrimo metu veikė keturios rytų krikščionybės bažnyčios: Rusijos patriarchatui pavaldi stačiatikių bažnyčia, Kyjivo patriarchatui pavaldi Stačiatikių bažnyčia, Ukrainos autokefalinė stačiatikių bažnyčia, Ukrainos graikų katalikų bažnyčia (Wanner, 2014: 432). Wanner didelę dalį Ukrainos visuomenės apibūdina kaip praktikuojančius „sinkretinį sekuliarizmą“, t. y. „mišinį tikėjimo, abejonės, netikėjimo su noru priklausyti ir atsisakymu institucinio vadovavimo“ (Wanner, 2014: 435). Tačiau prasidėjus Rusijos karui prieš Ukrainą 2014 metais, Rusijos patriarchatui pavaldi Ortodoksų stačiatikių bažnyčia valstybės vertinama kaip rusifikacijos instrumentas ir 2024 metais jos veikla sustabdoma Ukrainoje (Vovk, 2025: 13). Rusijos patriarchatui pavaldžios Ukrainos ortodoksų bažnyčios veiklos uždraudimas 2024 metais vertinamas kaip Ukrainos religinės erdvės derusifikacija ir „dvasinė dekolonizacija“ (Vovk, 2025: 13). Ukrainos valstybė įgyvendino ir kitų pokyčių, siekdama atskirti ukrainiečių religinį gyvenimą nuo Rusijos Federacijos įtakos: pavyzdžiui, 2023 m. Kalėdos Ukrainoje oficialiai pradėtos švęsti gruodžio 25 d., o ne sausio 7 dieną, taip pabrėžiant Ukrainos jungtis su Europa ir atsiskiriant nuo Rusijos (Kyselov, Wanner, 2025).

Interviu metu tyrimo dalyviai nekalbėjo apie bažnyčių kaip svarbią tapatybei formuoti ar bažnyčios pasirinkimą. Dalis tyrimo dalyvių apibūdindavo save kaip praktikuojančius religiją, tačiau religijos ar bažnyčios pavaldumo klausimas neiškilo taip aiškiai kaip kalbos pasirinkimo politikoje:

„Na, Ukrainoje mes krikščionys, tikime Dievą. Mano šeimoje visi krikštyti. Tai kai mažą vaiką pakrikštija cerkvėje. Konkrečiai mano šeimoje tikime į Dievą. Mes einame į cerkvę per šventes (...) Man patinka, žinote,

užėiti į cerkvę. Man čia to trūksta, tos cerkvės, kuri buvo Ukrainoje (...)“
(Interviu nr. 16, Darija, Kaunas)

„Žiūrėkite, aš nesitapatinu su jokia religija. Pradžioje taip, kaip ir visi, aš lankiau stačiatikių cerkvę. Vėliau, kai labiau supratau Bibliją, patekau pas protestantus, po to – baptistus. Vėliau atsisakiau konfesijos. Aš suprantu, kad Dievas vienas, kad jo pažinimas yra giluma, kad tai visada tavo viduje.“ (Interviu nr. 22, Darina, Kaunas)

Tyrimo dalyvė akcentuoja, kad ukrainiečių tapatybė ypač tapo išsąmoninta, kai jai iškilo grėsmė Rusijos agresijos prieš Ukrainą metu, nes būtent šiuo metu saugumas siejamas su buvimu su savais, ukrainiečiais:

„Mūsų šeima visa rusakalbė, mama rusakalbė. Tėtis iš principo gali naudoti kaimo, iš kurio jis kilo, dialektą (ukrainiečių kalbos) (...) Viskas rusų kalba šeimoje, ir mano vyras, ir vaikai. Vaikai labai lengvai kalba ukrainietiška, kadangi jie mokosi mokykloje. Mokykloje jie kalba ukrainietiška, o laisvu laiku mes kalbame rusiškai. (...) Tapome didesni patriotai, manau (karui prasidėjus). Tu to nepajausi, kol neprarasi, nepajausi to džiaugsmo. Kai prarandi vėliavą, gyveni okupacijoje ir kada pamatai saviškius, tai gali lengviau atsikvėpti, nes esi saugus. Atvyko ukrainiečių vėliava ir viskas, jau tu saugus, jau gali išeiti į gatvę.“ (Interviu nr. 3, Violeta, Vilnius)

Lojalumas Ukrainai ir ukrainiečių tapatybė dalyje interviu apibūdinama kaip suvokta ir atrasta tada, kai šiai tapatybei pradėjo kilti grėsmė iš okupantų. Tyrimo dalyvė, kuri apie dešimt metų gyveno okupuotose rytinėse Ukrainos teritorijose, pažymi, kad tik atėjus okupantams, ji pradėjo labai aiškiai suvokti save kaip ukrainietę, kadangi šiai jos tapatybės daliai kilo grėsmė:

„Mūsų regione istoriškai taip susiklostė, kad Donecko kraštas buvo įvairus. Ten labai daug rusų, turiu galvoje etninių. Aš pati etninė rusė (rus. *этническая русская*). O mano vyras – etninis ukrainietis, bet mes neskirstėme niekada į rusus ar ukrainiečius. Ten ir bulgarai gyveno, ir vokiečiai. (...) Visi gyveno, viskas buvo normalu. Aš negaliu paaiškinti

to momento, man pačiai tai tarsi mįslė, kaip aš save identifikavau kaip ukrainietę. Vat mane tiesiog persmelkė, kad negaliu to priimti (okupacijos) (...) taip, kad tai ne mano, kad tai neteisinga.“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda).

Tyrimo dalyvė, kilusi iš Charkovo Rytų Ukrainos teritorijose, pabrėžia, kad nors jos šeima ir kiti gyventojai kalba rusiškai, tačiau jie neapibūdina savęs kaip rusų, nesitapatina su rusų etnine grupe. Ji pasakoja apie šeiminius bei draugystės ryšius Rusijos Federacijoje, tačiau, prasidėjus karui, miesto gyventojai apibūdinami kaip stoję ginti savo miesto, t. y. stojo Ukrainos pušėn. Šiuo požiūriu kalbos vartojimas vertinamas kaip nelemiantis tautinės tapatybės ir lojalumo:

„Taip. Jie (Rusijos kariuomenė) užėjo į Charkovą ir tikėjosi, kad mes arti Belgorodo (miestas Rusijoje) ir glaudžiai susiję. Pavyzdžiui, aš turiu draugę, kuri visą gyvenimą pragyveno Charkove, bet gimė Belgorode. Ji ten turi mamą, sesę. Karui prasidėjus jos sesuo skambina ir sako – „slėpkis, iš mūsų pusės lekia (raketos)“. Labai daug, kažkas nutekėjo į Belgorodą. Iš Belgorodo visą gyvenimą atvykdavo į Charkovą, į prekybos centrus, turgus (...), teatrus, kino teatrus. Jie [Rusijos Federacijos kariuomenė] vyko prie jūros, skrido į kitas šalis iš Charkovo. Jiems taip buvo pigiau. Jie savo kultūrinį gyvenimą leido Charkove. Tad anoje pusėje jie manė, kad mes Charkove daugiausiai rusakalbiai, tad Charkovas bus neutralus. Kaip sakydavo, ukrainiečiai nacionalistai, o Charkovas ramesnis, ten daug studentų, užsieniečių, jis daugiau lojalus, ramūs ir Rusija manė, kad mes rusiškai kalbame, mes susiję su Belgorodu, tai jie tyliai ateis ir mes būsime laimingi (su ironija). Mes kalbame rusiškai, bet mes ne rusai ir mes labai mylime savo miestą. Ir žinote, pačiomis pirmomis dienomis Charkovas sukilo, vyrai stovėjo eilėse prie karinių punktų (...) Susiorganizavo į grupes, vežė kariškiams maistą. Mano dukra mėgsta gaminti, ji gamino dešreles tešloje (...). O mano tėtis, pensininkas, jis darė Molotovo kokteilius.“ (Interviu nr. 27, Marta, Klaipėda)

Tyrimo dalyvis apibendrina, kad tautinę tapatybę lemia ne kalbos pasirinkimas, ne simbolinis palaikymas, o konkretūs veiksmai ir sprendimai, kurie parodo lojalumą šaliai:

„Kai tu apsirengi vyšyvanką (ukrainiečių tautinės aprangos dalis) ir stovi su vėliava ir šauki „Slava Ukraine“, tai dar nereiškia, kad esi ukrainietis. Tai nieko nereiškia. Galima mojuoti vėliava, šūkauti, taip pat slapčia daryti kažką priešingo. Vaikiniai buvo apkasuose (gynė Ukrainą), kalbėjo tarpusavyje rusiškai ir visiems buvo gerai. Mums nebuvo svarbu (kalba ar tautybė).“ (Interviu nr. 32, Danko, Klaipėda)

Tyrimo dalyvė apibūdina savo tėvus kaip rusus etnine prasme, jos šeimoje kalbėta rusų kalba, ji su vyru gyveno laikinai okupuotose Ukrainos teritorijose. Tačiau, nepaisant to, ji jaučiasi esanti ukrainietė. Dėl šeiminių priežasčių buvo priversta ilgą laiką – dešimt metų – gyventi okupuotose teritorijose. Interviu metu tyrimo dalyvė pasakoja apie okupacijoje kilusią grėsmę, pavojų savo saugumui dėl tam tikrose situacijose išreikštos pro-ukrainietiškos pozicijos. Lojalumo Ukrainai ir Ukrainos valstybingumui raiška suvokiama kaip vienas iš svarbiausių aspektų, tiesiogiai susijusių su tautine tapatybe:

„Aš puikiai supratau, kad situacija pavojinga. Bet dar nesupratau, kokia ji pavojinga. Pradžioje aš galėjau įsitraukti į kažkokius ginčus, net darbe buvo toks įvykis. Aš užėjau pas sekretorę. Buvo ūkvedė ir ji pasakė, jog yra tokia laiminga, kad atėjo rusai [Rusijos Federacijos kariuomenė]. Aš klausiu – „o kodėl jūs laiminga?“ Ji atsako – „dabar aš nebijau vakare vaikščioti gatvė“. Aš klausiu – „o kas vykdavo toje gatvėje, kad negalėjote ramiai vaikščioti“. Ji sako – „aš dėl dukros džiaugiuosi, jie (Rusijos kariuomenė) mus išlaisvino“. Aš klausiu – „nuo ko mus išlaisvino, nuo pensijos, atlyginimo, normalaus gyvenimo?“ Tai yra mes jau kalbėjome pakeltu balsu. Ji tapo labai emocinga, aš taip pat, beveik rėkėme viena ant kitos, kol užėjo kažkas ir ji pasakė – „išeikite, mes pačios išsiaiškinsime“. Nereikėjo pašalinio. Ji tokia visai adekvati moteris, mes nusiramino ir niekam apie tai neapasojome. (...) Aš supratau, kad tiesiog prarandu energiją, kad tiesiog daužausi į uždarytas duris ir niekas nesikeičia. Kažkaip daugelis žmonių priėmė šią istoriją, kai kurie net kalbėjo – „oi kaip gerai, padarys remontą, bus tvarka“. Man buvo taip baisu tai girdėti. Aš nesupratau, kaip galima išmainyti savo tapatybę, savo pilietybę į kažką tvarką mokykloje ar į suremontuotą stogą. Man galvoje tai netilpo. Žmonės mąstė kažkaip labai siaurai. Tai labai keista. Aš maniau, kad tai

matau ne tik aš, kad dar kažkas turi būti. Man atrodo, kad griunami mano įsitikinimai apie pasaulio tvarką, kad pertvarkomas pasaulis ir kad tai vyksta mums tyliai sutinkant.“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda).

Tyrimo dalyvė Nora iš rytinių okupuotų Ukrainos teritorijų (interviu nr. 26) pabrėžė, kad jos aplinkoje buvo ne vienas anksčiau Ukrainai ištikimas mokytojas ar tarnautojas, kuris (-i) pakeitė savo poziciją, pradėjo kalbėti ar elgtis priešingai nei turėtų Ukrainai lojalus pilietis. Ištikimybė Ukrainai interviu metu suprantama kaip atsiskleidžianti ne per kalbos vartojimą, bet giluminiu saistymusi su tam tikromis vertybėmis ir ištikimybė Ukrainos valstybingumui. Ukrainiečių tapatybė visų pirma grindžiama lojalumu Ukrainos valstybingumui ir tautai. Tyrimo dalyvė sąmoningą saistymąsi su Ukraina sieja su Rusijos karu prieš Ukrainą, pradėtu 2014 metais:

„Kai mes kalbamės su draugais, aš visada sakau, kad vienintelis dalykas, už ką aš galiu padėkoti Putinui, tik tai, kad supratau esanti ukrainietė. Nežinau, kaip tai įvyko, nesuprantu, kas įsijungė mano galvoje, kad aš, turėdama rusiškas šaknis, žinau, kad esu Ukrainos pilietė. Taip pas mane parašyta pase.“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda)

Tyrimo dalyvė analizuoja savo tapatybę ir sako, kad ši situacija jau pačiai buvo netikėta, kad ji, būdama rusakalbė, aiškiai identifikuojasi su ukrainiečiais ir negali būti abejinga:

„Na, kaip žmonės ten (Donecko srityje) mato situaciją. Buvo ta valdžia, dabar kita (...) na gyvename. Einame į darbą, dirbame. Dirbti kažkur reikia. Žmonės prisitaiko ir iš principo tai normalu žmonėms. (...) Mane šis klausimas labai jaudino. Aš suprantu, kad daug žmonių, mes augome tokiais pat sąlygomis. Kada aš supratau, kad aš esu šioje pusėje (Ukrainos), aš pati nustebau. (...) aš neturiu atsakymo. (...) jūs negalite kažkaip sąmoningai pakeisti tapatybės. Jūs vienu momentu jaučiate, kad va taip. Aš negaliu sau pasakyti, kad va blogai būti ruse ar ukrainiete, kad būsiu kažkas kitas. Va tu tiesiog jauti, kad tu už kažką. Nieko negali su tuo padaryti. Gali arba išvažiuoti, ar neišsидуoti (okupuotose teritorijose).“ (Interviu nr. 17, Žana, Kaunas)

Tyrimo dalyviai pasakoja apie saugumo ir emocinio pakilimo jausmus tais atvejais, kai pavykdavo pasiekti Ukrainos kontroliuojamas teritorijas: buvimas su savais suteikia tiek emocinį, tiek fizinį saugumą:

„Tai buvo 2014 metais. Mes išvykome su vyru. Automobilis senas, priekyje buvo užrašas „vaikai“, visur pas mus buteliukai, žaisliukai. Mano vyresniam vaikui tuo metu buvo treji metukai. Aš jį laikiau ant rankų. Su vaikais jie (Rusijos okupacinė kariuomenė) praleisdavo. Mes jau matome, kad ukrainiečių praleidimo punktas. Kiek buvo laimės! (...) Mes okupacijoje ilgai buvome, laukėme, kol mus išlaisvins, bet to neįvyko. Mes prabuvome gal savaitę ir staiga žinios, kad išlaisvino mūsų NN (vietovė). Kokia buvo laimė! Aš sakau vyrui, važiuojame atgal.“ (Interviu nr. 27, Marta, Klaipėda).

Pilietinė tapatybė akcentuojama kaip esminis dalykas, kuris tyrimo dalyvę skatina tapatintis su Ukraina ir jaustis ukrainiete. Karo kontekste etniškumas, praktikuojamas per kalbą, religiją ar kitus kultūrinius dalykus, mažiau svarbus nei pilietinė pozicija, kai lojalumas Ukrainai ir šalies valstybingumui tampa svarbesnis nei kalba ar religija. Tai atliepia mokslininkų įžvalgą, kad 2014 m. Rusijos Federacijos pradėtas karas prieš Ukrainą nulėmė, jog istorija, politinės orientacijos ir lojalumas tapo svarbesni brėžiant tautines ribas nei kalbos pasirinkimas (ukrainiečių ar rusų) ar religija (Wylegała, Głowacka-Grajper 2020, 6, žr. taip pat Barrington, 2021; Skvirskaja, 2025; Brantly, 2024; Korostelina, Zakharchenko, Rohalov, Molotsian, Fur-senko, Zakharchenko, Bakhtiarova, 2025).

1.6.2. Ukrainiečių bendruomenės Lietuvoje

Ukrainiečių bendruomenės Lietuvoje vertinamos kaip teikiančios galimybę praktikuoti tapatybę, vienijančios žmones su panašiomis patirtimis, padedančios kurti saugias erdves. Ukrainiečius Lietuvoje jungia socialiniai tinklai, kuriuose dalijamasi pačia įvairiausia informacija, praktiniais patarimais, ieškoma darbo, patarimų. Kuriami centrai, kuriuose yra galimybė skleisti ukrainiečių kultūrą, ugdyti jaunesnę kartą, bendrauti, dalyvauti įvairioje pagalbos veikloje. Šios erdvės tampa vieta, kur galima praktikuoti etninę kultūrą, dalytis skaudžiomis patirtimis, patarimais svarbiais klausimais atvykus į Lietuvą, užmezgant ryšius ne tik su tautiečiais karo pabėgėliais iš

Ukrainos, bet ir su savanoriauti ateinančiais Lietuvos gyventojais. Mokslininkai pažymi tokių erdvių svarbą karo pabėgėlių įtraukčiai priimančiojoje visuomenėje ir trauminėms patirtims permąstyti (Das, Kleinman, 2001).

Viename iš miestų veikiančiame ukrainiečių kultūros centre pasitinka tradicinės kultūros elementų paroda – vyšyvankos, etniniais raštais siuvinėti rankšluosčiai, drožiniai. Sienas puošia šiuolaikinių menininkų darbai apie Ukrainą ir ukrainiečių tapatybę. Vienas iš stendų skirtas Ukrainos poeto biografijai ir eilėraščiams. Kaip paaiškino centro vadovė, viskas sukurta pačių ukrainiečių iniciatyva, kadangi žmonės atnešė į šias erdves tai, kas jiems svarbiausia ir susiję su Ukraina. Šioje erdvėje kabo maskuojamasis kariuomenei skirtas tinklas, kurį bendruomenės nariai pina ir siųs į Ukrainą jos gynėjams. Tinklų pynimo, kariams skirtų apkasų žvakių gaminimo darbai čia vyksta nuolatos. Tyrimo dalyvei galimybė dalyvauti savanorių veiklose yra būdas prisidėti prie Ukrainos pergalės, pagelbėti Ukrainos visuomenei, patiriančiai nepriteklių, maisto ir vaistų stygių. Dalyvaudami pagalbos veiklose savanoriai palaiko ryšį su Ukrainos visuomene, jaučiasi jos dalimi, prisideda turimais ištekliais prie Ukrainos kariuomenės ir visuomenės poreikių karo sąlygomis. Tyrimo dalyvis Klaipėdoje taip pat pabrėžia pagalbos Ukrainai svarbą būnant saugioje šalyje:

„Tai, ką jie (Rusijos kariuomenė) padarė su Buča, ką su Gostomeliu, ką su Mariupoliu, su gyventojais, vaikais, seneliais, moterimis, to niekaip nepateisinsi. Visa tai vadovaujant Rusijos valdžiai. (...) Pažiūrėkite į statistiką – Čečėnija, Jugoslavija, Lietuva, visur jie. Kur tik neateina „rusų pasaulis“, visur karas. Todėl mes visada tikime pergale ir labai norime, kad kuo greičiau. Visiems atsibodo, visi tai supranta. Mes darome viską, kas nuo mūsų priklauso. Mes turime gerą savanorių centrą. Mes perduodame (į Ukrainą) autobusus, maisto prekes, vaistus ir dronus, renkame pinigus, padedame kaip galime.“ (Interviu nr. 32, Danko, Klaipėda)

Tyrimo dalyviai interviu metu minėjo įvairias veiklas, į kurias jie įsitraukė, siekdami pagelbėti Ukrainos kariuomenei ar visuomenei būdami čia, Lietuvoje. Pavyzdžiui, renkama parama konkrečiu tikslu, pinami maskuojamieji tinklai Ukrainos armijai, renkamos ir perduodamos pagalbos siuntos, daromos žvakės. Tyrimo dalyviai Lietuvoje dalijosi patirtimi, jog dalyvauti šiose pagalbos veiklose jiems yra svarbu dėl jų pačių

psichologinės sveikatos, galimybės dalyvauti ukrainietiškos veiklose priverstinėje migracijoje:

„Aš sėdėjau namuose. Mėginau dirbti, bet fiziškai negalėjau. Supratau, kad turiu susirasti savo ukrainietišką bendruomenę [*зромаду українську*], kadangi nebuvo vilties sugrįžti (į Ukrainą) (...) Mes pradėjome pinti tinklus, taip pat radau draugų NN. Ten irgi pradėjau eiti daryti tinklų. Taigi aš prisijungiau prie ukrainiečių bendruomenės.“ (Interviu nr. 22, Darina, Kaunas).

„Mes tikime, mes piname tuos tinklus, siunčiame. Vakar pabaigėme vieną tinklą, nespėjome pabaigti, o šiandien ryte jau NN skambina iš NN ir sako, kaip su tinklais, nes šiandien siunčiame siuntinį, o tik trys tinklai, gal turite dar. Aš šiandien anksčiau atvykau, nupyniau. (...) Renkame pagalbą.“ (Interviu nr. 21, Valerija, Kaunas)

Analizuodami karo pabėgėlių iš Ukrainos patirtis Austrijoje, mokslininkai pagalbos Ukrainai veiklas aiškina ir kaip būdą kovoti su numanomu kaltės jausmu išvykus (Mijić et al., 2024). Tyrimo dalyviai užsimena, kad Ukrainoje gali išgirsti kažkokių priekaištų dėl emigracijos, tačiau pabrėžia priverstinę migraciją ir visokeriopą siekį karo sąlygomis padėti likusiems Ukrainoje ir jos kariuomenei. Pabrėžiama, kad svarbiausia – pilietinis sąsąjimas su Ukraina, kadangi ne gyvenama vietovė, bet žmogaus nuostatos ir tapatybė lemia jo pasirinkimus karo metu. Pavyzdžiui, tyrimo dalyvė mini „laukiančiuosius“ (rus. *ждуньи*), t. y. orientuotus į Rusijos propagandą ir laukiančius Rusijos armijos, kurie tuo tarpu gali gyventi ir Ukrainoje. Tuo būdu tyrimo dalyvė pabrėžia, kad, išvykusi gelbėdama vaikus, ji tuo pačiu dalyvauja įvairioje Ukrainą palaikančioje veikloje ir išlieka lojali savo šaliai net būdama kitur:

„Yra tam tikros tendencijos, bandymas sukurstyti ukrainiečius Ukrainoje su tais, kurie išvyko. Kad kažkokį kaltės jausmą sukelti. Bet aš galiu pasakyti, kad pabėgėliai, diaspora padeda daugiau, nei tie, kurie yra Ukrainoje ir nieko nedaro. Yra ir tokių. Yra net „laukiantys“ (rus. *ждуньи*). Jų visur yra, skirtingose šalyse, niekur nedingsi.“ (Interviu nr. 24, Lidija, Kaunas)

Mokyklos ukrainiečių mokomąja kalba tyrimo dalyviams yra svarbi erdvė, leidžianti suteikti ugdymą ukrainiečių kalba, vienyti karo pabėgėlių iš Ukrainos bendruomenę, šiose mokyklose dirba kvalifikuoti pedagogai, turėję palikti Ukrainą, tad šis darbas įgalina įsilieti į darbo rinką neprarandant profesinių įgūdžių. Mokyklose mokoma ir lietuvių kalbos, anglų ar kitos užsienio kalbos siekiant suteikti komunikacinius įrankius. Vienos iš mokyklų, kurioje lankiausi, sienos padabintos piešiniais, kuriuose gausu ukrainietišκών ir lietuvišκών motyvų, mane mokykloje vedžiojusi mokyklos darbuotoja pabrėžia, jog tai simbolizuoja jungtį tarp Ukrainos ir Lietuvos. Tyrimo dalyvė mokyklas ukrainiečių mokomąja kalba sieja su galimybe kurti erdvę, kuri leidžia praktikuoti tautinę tapatybę. Mokykloje girdima ukrainiečių kalba pertraukų metu, tarpusavyje kalbantis mokyklos darbuotojams. Stebėjau momentą, kai mokyklos bendruomenės narė sužinojo per socialinius tinklus, kad neteko namo Ukrainoje per Rusijos kariuomenės antskrydį – greta buvę mokyklos bendruomenės nariai parodė palaikymą, jautrumą, supratingumą. Tyrimo dalyvė vertina šias mokyklas kaip svarbias karo pabėgėliams iš Ukrainos kultūrinium, socialiniu, emociniu ir psichologiniu požiūriais:

„Taip, tai labai jaudina, leidžia tikėti žmonėmis. Iš principo, nors ir būdamas toli nuo namų, bet nesijauti toks vienišas. Dėka va šios mokyklos, jūs žinote, ji kaip maža sala ukrainietišķumo čia. (...) Nes kultūra, nes vienodi požiūriai, nes mes labai pagarbiai elgiamės vienas su kitu. (...) Turiu naujų draugų tarp ukrainiečių.“ (Interviu 26, Nora, Klaipėda)

Ukrainiečiai tyrimo dalyvių apibūdinami kaip padedantys vienas kitam priverstinėje migracijoje: tyrimo dalyvių istorijose atsispindi, kad migracinėje kelionėje buvo surandama, kur galima apsistoti pas pažįstamus iš Ukrainos, klausiama patarimų, kuria kryptimi vykti, tyrimo dalyvė mini, kad jos šeimos migracija buvo įmanoma tik dėl buvusios klasės draugės, gyvenančios užsienyje, finansinės pagalbos:

„Kokioje tik šalyje mes nebuvo, ukrainiečiai laikosi prie savų. Lenkijoje taip pat buvo. Ukrainiečiai padėjo ukrainiečiams. Žinoma, ir lenkai padėjo. Buvo grupės, mes tarėmės, dalinomės rūpesčiais. Ten kur nueiti, į ką kreiptis. Mes vis tiek vienas kito laikomės.“ (Interviu nr. 1, Laurita, Vilnius)

Savo / savų ratas brėžiamas remiantis ne kalba (rusų ar ukrainiečių), religija, bet per bendrą karo priežasčių vertinimą, Rusijos vertinimą kaip šalies agresorės ir išlaikytą pilietinį lojalumą Ukrainai.

1.6.3. Transnacionaliniai ryšiai

Šiuolaikiniai migrantai palaiko transnacionalinius ryšius skirtingose valstybėse ir visuomenėse (Vertovec, 2009). Priverstinės migracijos atveju karo pabėgėliai iš Ukrainos patyrė staigų ir neplanuotą fizinį išsiskyrimą su socialine aplinka Ukrainoje. Tik keletu tyrimo dalyvių Lietuvoje gyveno visa šeima, t. y. tais atvejais, jei vyrai dėl medicininių ar šeiminių priežasčių (daugiavaikė šeima) turėjo galimybę išvykti iš Ukrainos. Daugumos tyrimo dalyvių vyrai ar suaugę vaikai liko Ukrainoje arba gyveno kitose užsienio šalyse, kur buvo išvykę dar iki 2022 metų. Interviu metu tyrimo dalyviai kalbėjo apie Ukrainoje likusius vyresnės kartos artimuosius – tėvus, senelius arba artimus giminaičius – brolius, seseris.

Ryšiai su likusiais Ukrainoje artimaisiais buvo palaikomi pasitelkiant išmaniuosius telefonus, vaizdo skambučius, socialinius tinklus, specialias programėles, išpėjančias apie pavojų gimtojoje vietovėje Ukrainoje. Pažymima, kad naujosios išmaniosios technologijos tampa svarbiu instrumentu kuriant translokalų saistymąsi (Vertovec, 2009), kuris galimai suteikia tam tikrą stabilumą patiriant karo nulemtą nesaugumą ir netikrumą (Lapshyna, 2025). Mokslininkai kasdien besirūpinančius kitose valstybėse esančiais artimaisiais apibūdina kaip „transnacionalines besirūpinančiųjų bendruomenes“ (angl. *transnational care collective*), kuriose naujųjų technologijų kuriamas ryšys yra svarbus ne tik likusiesiems, bet ir išvykusiesiems (Ahlin, 2023: 19, 78, žr. taip pat Šliavaitė, 2024). Tyrimo dalyviai interviu metu teigia, kad vaizdo skambučiais reguliariai bendrauja su Ukrainoje likusiais artimaisiais ir dalijasi informacija apie kasdienį gyvenimą, tariaisi dėl tokių sprendimų kaip mokyklos parinkimas vaikui Lietuvoje, sveikatos priežiūra.

Šeimos priima skirtingus sprendimus sprendamos problemas, kylančias vyriausios kartos šeimos nariams, likusiems Ukrainoje. Tyrimo dalyvė pasakoja, kad jai ypač neramu dėl garbaus amžiaus mamos, kuri liko Ukrainoje, interviu metu išsitariama, kad tikimasi, kad dar pavyks pasimatyti gyvai. Pasakojama, kad vaizdo skambučiai leidžia matyti, kaip artimasis atrodo, įvertinti sveikatos būklę. Tyrimo dalyvė pasakoja, kad vyresnio

amžiaus mamos priežiūra rūpinasi negalintis išvykti iš Ukrainos jos su-
tuoktinis. Pasakojimas atskleidžia, jog išsiskyrimas su šeimos nariais – šiuo
atveju tėvo ir sūnaus – yra ypač skausmingas, kas tam tikrose situacijose
atsiskleidžia emocijomis:

„Kai žinau, kad jis (vyras) ten, man ramiau. Kai ji (mama) nekelia tele-
fono, man iš karto blogos mintys, kad gal ėjo, pargriuvo, užsigavo, gal
ligoninėje. O vakare vyras grįžta, paduoda mamai telefoną, mes pasi-
kalbame, ir mamai ramiau, ir man. Taip ir gyvename. Buvo vyro gimi-
mo diena. (...) Jam paskambino mažasis (sūnus), kuriam bus šešeri, ir
sako – „sveikinu, kad tu ilgai gyventum ir mane mylėtum“ (...) Kai sūnus
taip pasakė, vyras pradėjo verkti. Jis taip verkė. Turbūt išsiverkė už visus
dvejus trejus metus, kiek nematė vaikų. Na gerai, kad jam širdgėla iš vi-
daus išėjo su skausmu. Karas ir jis negali atvykti į Lietuvą, vaikai auga.“
(Interviu nr. 23, Ksenija, Kaunas)

Tyrimo dalyviai pasakoja ir apie keliones į Ukrainą aplankyti artimųjų,
kartais – artimųjų keliones į Lietuvą. Interviu metu ne kartą teko stebė-
ti, kaip tyrimo dalyviai skambučiais derino siuntinių į Ukrainą perdavimo
vietą, laiką. Siuntiniai švenčių proga siunčiami, siekiant pagelbėti, nudžiu-
ginti. Socialiniai ryšiai Ukrainoje yra palaikomi ir tampa svarbūs, kai reikia
tiesioginės skubios pagalbos artimiesiems, likusiems Ukrainoje, – tyrimo
dalyvė pasakoja, kaip, būdama Lietuvoje, organizavo pagalbą vyro mamai,
nukentėjusiai nuo potvynio susprogdinus Kochovkos hidroelektrinę.

„Mano mama ten (Ukrainoje) liko. (...) Na tai vyro mama. (...) Vą potvy-
nis buvo pernai, kada susprogdino Kochovkos hidroelektrinę. Aš norė-
jau ją išvežti, o ji sako nevažiuosianti. Skambinu visiems savo draugams
ir pažįstamiems (Ukrainoje, kad pagelbėtų).“ (Interviu nr. 18, Angelika,
Kaunas)

Dalis transnacionalinių ryšių, dažniausiai su giminėmis Rusijos Federa-
cijoje, vertinami kaip nutrūkę arba trūkinėjantys dėl skirtingo karo ir jo prie-
žasčių vertinimo. Tyrimo dalyviai dalijasi patirtimis, kaip ilgalaikiai ir artimi
giminystės ar net šeiminiai ryšiai su žmonėmis Rusijoje nutrūksta dėl skir-
tingo geopolitikos vertinimo. Šie pasakojimai patvirtina, kad geopolitinės

nuostatos yra svarbi tautinės tapatybės dalis, ryšiai nutrūksta dėl tapatybių skirtumų. Tyrimo dalyvė pasakoja, kad jei 2014 metais mama palaikė Rusijoje gyvenančios savo mamos požiūrį apie Krymo okupaciją, tai 2022 metais dėl skirtingų karo vertinimų šis artimas šeiminis ryšys nutrūko:

„Kai prasidėjo karas 2014 metais, tai mano mama buvo už Rusiją. Ji dažnai vykdavo pas močiutę, ten žiūrėjo televiziją. Ji su mano tėčiu dažnai pykosi, nes tėtis kalbėjo viena apie Ukrainą, o ji visai ką kita. Kai jau prasidėjo karas, ji suprato, kad buvo neteisi. Ji dabar su močiute nebendruoja. Mes turime kitus gimines, tai mes su jais apie politiką nekalbame.“ (Interviu nr. 1, Laurita, Vilnius)

Tyrimo dalyvė pabrėžia, kad geopolitinės perspektyvos dažnai nutraukia ryšius tarp artimų giminaičių, gyvenančių Ukrainoje ir Rusijoje. Tačiau kai kuriais atvejais pasirenkama apriboti bendravimo temas ir kalbėti tik buitiniemis ar artimų giminaičių sveikatos priežiūros temomis. Šiais atvejais transnacionaliniai ryšiai palaikomi, tačiau apibūdintini kaip sutrūkinęję dėl skirtingo požiūrio į karą ir jo priežastis:

„Yra pažįstamos tokios šeimos, kurios turi brolius ar seses Rusijoje. Deja, kai prasidėjo karas, jie nustojo bendrauti (...). Nutrūko ryšiai, kadangi jie palaiko Putino režimą. Nežinau, ar jie prieš karą, bet palaiko režimą. Pažįstu keletą žmonių, kurie artimai bendravo iki karo, o dabar pas kai kuriuos išvis nutrūko ryšiai. (...) Pavyzdžiui, čia moteris ir jos mama, o Rusijoje – brolis. Jie bendrauja, nes juos jungia mama, bet tik temomis apie buitį, mamos sveikatą, kitomis temomis nebendruoja (...). Iš esmės todėl, kad turi skirtingą požiūrį.“ (Interviu nr. 6, Vanesa, Vilnius)

„Kai pas mus būdavo šeimos šventės, dar 2014 m. įvykių metu, mes turėjome rimtus konfliktus ir skirtumus ypač dėl to, nes kiekvienas gynė savo (poziciją). „Tau patinka Ukraina, tai važiuok į Lvivą ir ten gyvenk“. O aš sakydavau – „kodėl aš turiu važiuoti į Lvivą ir ten gyventi, aš esu savo teritorijoje, savo žemėje, čia Ukraina“. (...) Taip, tai yra aš turėjau proto atskirti politiką nuo šeimos, nuo to, kas brangu, iš karto nenutrauksi. Nors mano vyro kita istorija. Jis nutraukė (ryšius su šeima).“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda)

Interviu metu keliamas klausimas, kaip Rusijoje gyvenantys giminės labiau pasitiki Rusijos televizija ir propaganda, o ne artimųjų Ukrainoje pasakojimais apie karą ir karo patirtis:

„Štai buvo tokia situacija, mano draugė turi giminių Rusijoje. Ji kalbasi su pussesere ir sako, kad „mus apšaudė ir mano namas sugriautas, aš dabar esu rūsyje“. O pusseserė atsako: „kokias tu man čia pasakas pasakoji, pas mus sako, kad mūsų (Rusijos) armija nešaudo į taikius gyventojus“. Draugė jai sako: „aš tavo sesuo, mes vaikystėje kartu pas močiutę atvažiuodavome, tu manimi tiki ar televizoriumi“. Į tai ji atsako – „televizoriumi“. (Interviu nr. 17, Žana, Kaunas).

Tyrimo dalyvis, kalbėdamas apie karo vertinimo skirtumus šeimoje rytinėse Ukrainos teritorijose, sieja tai su ekonominiais dalykais, t. y. dalies žmonių nusivylimu ekonominėmis galimybėmis Ukrainoje, taip pat nenoru gilintis į istoriją, ieškoti tikrų atsakymų:

„Mano klientė, jai jau virš septyniasdešimties metų, kai mes važiuojame į Donecką, kalbėjomės politikos klausimais, vieną sykį ji man sako – „supranti, jei aš gilinsiuosi, suprasiu, kad Rusija neteisi“, o ji gyveno Sovietų Sąjungoje ir jai galvoje jau susiklostę, kad Rusija yra gerai. „Jei viską pradėsiu galvoje keisti, man bus sunku, aš to nenoriu. Tegu taip ir lieka“. (...) Aš sakau, kad „Rusija yra kriminalinė valstybė, kuri nesilaiko įstatymų“. Man atsako, kad „su banditais lengviau susitarti“. Nežinau, ar kas nors bandė tartis su banditais. (...) „Va mano giminės, kurie gyvena Rusijoje, pasakė, kad jiems gerai ir nereikia niekur važiuoti“. Gal jiems ir gerai. Kiekvienas žmogus pagal save sprendžia.“ (Interviu nr. 33, Igoris, Klaipėda)

Kai kuriais atvejais giminaičių Rusijoje pozicija siejama su atsiribojimu nuo bet kokių sprendimų ar vertinimų, kurie neliečia tiesiogiai jų šeimos, vengimu bet kokios iniciatyvos, kuri prieštarautų autokratiniam Rusijos režimui. Šie pasirinkimai vertinami kaip nutraukiantys ryšius tarp šeimų ir draugų, turinčių skirtingas pozicijas dėl Rusijos karo prieš Ukrainą:

„Kiek buvo visokių situacijų nuo 2014 metų, dabar sunku pasitikėti žmonėmis. Kiek pas mane buvo draugų Luhanske, turiu pusseserę Mas-

kvoje, mes su ja buvome neišskiriamos, labai gerai bendravome. Kai prasidėjo vasario 24 dieną, aš jai skambinu ir klausiu – „Nadia (pakeistas vardas), kokios čia nesąmonės?“ Ji – „kuria prasme?“ Sakau – „ar tu žinai?“ „Žinau“. (...) Ji sako, „ar tu nori, kad mane pasodintų, aš turiu tris vaikus“. Aš jai sakau – „tu nori, kad mane užmuštų, aš turiu vieną vaiką“. Ji taip įdomiai atsakė, kad tai ne jų problema. Padėjau telefoną ir nuo to laiko su ja nebendrauju.“ (Interviu nr. 18, Angelika, Kaunas)

Rusija interviu metu suprantama kaip šalis agresorė, tad net ir giminaičiams siūlant pagalbą atvykti pas juos palikus karo draskomą Ukrainos teritoriją, šio pasiūlymo atsisakoma ir pasirenkama Lietuva:

„Sesuo Rusijoje, ji galvojo, kad aš važiuosiu pas ją. Aš negalėjau važiuoti pas ją (į Rusiją), nes aš laikau, kad tai šalis agresorė, ir aš ten nevažiuosiu.“ (Interviu nr. 22, Darina, Kaunas)

Rusijos karas prieš Ukrainą lėmė staigų ir neplanuotą šeimų išsiskyrimą. Esantieji Lietuvoje palaiko artimus santykius su likusiais Ukrainoje pasitelkdami šiuolaikines technologijas, kurios leidžia čia ir dabar dalyvauti artimųjų kasdienybėje (žr. Vertovec, 2009), taip pat palaikoma materialiai, psichologiškai. Tačiau nepaisant to tyrimo dalyviai akcentuoja psichologines ir emocines problemas ilgą laiką esant atskirtyje. Jie mini apie nutrūkusius transnacionalinius šeiminius ryšius su giminaičiais Rusijoje, kurie išlieka lojalūs Putino režimui ir propagandai.

1.6.4. Ukraina – Europos dalis

Tautinės tapatybės konstravimas vyksta brėžiant ribas su kitais, konstruojant savo–svetimo skirtis, kurios kinta priklausomai nuo istorinio, socialinio konteksto (Eriksen, 2010: 137; Wimmer, 2013; Brubaker ir Cooper, 2000). Karo ir prievartos patirtys skatina permąstyti tapatybes, perbraižyti ribas ir santykį su kitais (Das, 2007; Jackson, 2013). Tautinės tapatybės yra glaudžiai susijusios su požiūriu į geopolitinę pasaulio sanklodą arba „įsivaizduojamą geografiją“ (Dijkink 2003, 3). Šiuose tapatybių konstravimo procesuose svarbiomis tampa tam tikros idėjos ar simboliai, pavyzdžiui, „Vakarai“ ar „Europa“ (Hayden, 2013). Mokslininkų teigimu, Ukrainos politikos veikėjų formuojamuose naratyvuose apie Europą ir europietiskumą

pabrėžiamos tokios vertybės kaip demokratija, teisės viršenybė, žmogaus teisės (Orlova, 2017: 234).

Europos idėja, Ukrainos priklausymo Europai vizijos ilgą laiką buvo ir yra svarbios viešojoje erdvėje Ukrainoje, jos buvo svarbus Maidano įvykių aspektas, o prasidėjęs Rusijos karas prieš Ukrainą dar labiau sustiprino priklausymo Europai idėjas (Minesashvili, 2023; Orlova, 2017). Europietiško ir Europos idėjos tapo svarbios viešojoje erdvėje apibūdinant Ukrainos skirtumus nuo Rusijos ir atsiskiriant nuo Eurazijos regiono (Shulman, 2004; Melnykovska et al., 2012, cituota iš Minesashvili, 2023: 461). Mokslininkai pabrėžia dominuojantį „grįžimo į Europą“, kuri prilyginama Europos Sąjungai, naratyvą viešojoje erdvėje (Minesashvili, 2023: 462). Kita vertus, išskiriami net keli dominuojantys diskursai, susiję su Ukrainos geopolitiniu priklausymu, tokie kaip „grįžimo į Europą“, „priklausymo Rytų slavų pasauliui“ ir „Ukraina kaip priklausanti ir Rytų slavams, ir Europai“ (Minesashvili, 2023, 464). Ukrainos tapimas ES nare buvo patvirtintas kaip strateginis tikslas šalies dokumentuose jau 1998 metais (Orlova, 2017: 225). Ukrainos visuomenės palaikymas Ukrainos integracijai į ES atsiskleidžia tiek visuomenės apklausose, tiek tokiose kasdienybės praktikose kaip kad žodelio „euro“ vartojimas įmonių, produktų pavadinimuose, kaip numanoma rodantis aukštą paslaugų ar produktų kokybę (Orlova, 2017: 228).

Interviu analizė taip pat atskleidė, kad priklausymas Europos kultūrai yra viena iš svarbių temų konstruojant ukrainiečių tapatybę kaip skirtingą nuo Rusijos gyventojų, interviu metu dažniausiai apibrėžiamų kaip „rusų“, tapatybės. Europa tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidžia kaip kompleksinė samprata, kuri siejama ne tiek su geografiniu regionu, kiek su tam tikra gyvenmena ir bendrabūviu. Demokratijos ir demokratinio bendrabūvio idėja yra pasitelkiama konstruojant ukrainiečių tapatybę kaip skirtingą nuo Rusijos rusų tapatybės. Europa ir europietiškas gyvenimo būdas siejamas su demokratinio valdymo ir pilietiškumu, o tai daugelio tyrimo dalyvių perspektyvose daro Ukrainą Europos dalimi ir skiria nuo Rusijos. Interviu metu konstruojami istoriniai naratyvai, pabrėžiantys Ukrainos istoriją kaip savarankišką ir kitokią nei Rusijos istorija.

Interviu analizė atskleidė, kad Europos ir europietiško idėjos, vaizdiniai yra svarbūs tyrimo dalyvių pasakojimuose apie ukrainiečių tapatybę. Interviu metu tyrimo dalyviai Europą ir europietišumą siejo su tam tikra žmonių gyvenmena, estetikos sampratomis, tarpusavio santykiais,

demokratine valdysena. Tyrimo dalyvės teigimu, europietišką gyvenimo būdą ji sieja su jai priimtinomis vertybėmis, tarpusavio bendravimo normomis bei demokratija:

„Kodėl prasidėjo Maidanas, todėl, kad Ukraina galėjo palyginti gyvenimą Rusijoje, nes mes galėjome ten nuvažiuoti, ne tiesiog apie gerovę, bet kaip bendrauja su žmonėmis, kaip su tavimi bendrauja, kaip mato gyvenimą, šeimą. Mes galėjome tai įvertinti ir mes tai matėme (...) mes turėjome galimybę išvykti į Europą, matėme, kokios čia vertybės, kaip žmonės tarpusavyje (bendrauja), ko jie siekia, kas galima, ko negalima, kad negalima niekinti žmonių (...) Tad mes matėme, kas gerai, kas blogai, kas yra gėris, kas blogis. Ir mes pasirinkome, kad norime gyventi demokratiname pasaulyje. Amerika nuo mūsų toli, o Europoje aš dažnai būdavau, aš noriu gyventi kaip europiečiai. Tad pasirinkimas buvo akivaizdus, stoti į ES. Ir po to, kai mūsų prezidentas nepasirašė, kada buvo galima pasirašyti, jaunimas išėjo į aikštes, studentai, kurie, jiems visas gyvenimas priešaky, jie suprato, ką tai reiškia, kad juos vėl grąžina į tą Sovietų Sąjungą, kur buvo tiek skausmo, ašarų ir įžeidimų ukrainiečiams.“ (Interviu nr. 5, Tavita, Vilnius).

Ukrainos gyventojų skirtumai nuo Rusijos gyventojų interviu metu brėžiami ir per numanomą santykį su valdžia – Ukrainoje jis dažniausiai apibūdinamas kaip orientuotas į demokratiją, kai iš valdžios atstovų yra pareikalaujama atsiskaityti visuomenei, o to nepadarius – įvyksta masiniai protestai, pavyzdžiui, Maidanas. Rusijoje santykis su valdžios atstovais suprantamas kaip grįstas valdžios nesiskaitymu bei galios santykiais – tyrimo dalyvė Putino portretus Rusijos gyventojų namuose interpretuoja kaip tam tikrą lyderio besąlygiško garbinimo išraišką:

„Kai kas nors važiuodavo ten (į Rusiją), mano vyras važiavo, jis sakė – ar tu gali įsivaizduoti, kad pas mus namuose virtuvėje kabėtų mūsų prezidento portretas? O pas juos (Rusijos gyventojus) Putino portretai namuose kabo (su ironija).“ (Interviu nr. 29, Ruslana, Klaipėda)

Ukrainiečiai vertinami kaip tauta, kuri gina demokratijos idėją. Pilietinė visuomenė kaip gebanti susivienyti ir apginti valstybės nepriklausomybės

ir demokratinio valdymo idėją. Demokratija kaip Europos ir europietiško gyvenimo pagrindas:

„Maidanas neleido režimui tapti. Baltarusijoje taip pat daug žmonių, ten taip pat norint, jei labai norint, buvo galima išeiti (protestuoti). Ukraina neleido, visi susivienijo, kai vyko Maidanas, kiekvienas darė, ką gali. Ir lygiai taip pat, kai prasidėjo karas, kiekvienas darė, ką gali. Žmonės kai muose, kuriuos okupuodavo, išeidavo tiesiog su šakėmis prieš tankus. Jie išeidavo plikomis rankomis, nes žmonės nieko neturėjo, bet bandė kovoti už savo žemę, savo namus. Tai ne mes pas jus atėjome, tai jūs pas mus atėjote. Mes gyvenome gerai. Nereikia mūsų nuo kažko gelbėti, mes puikiai gyvenome ir galėjome sau leisti daug daugiau, nei daugelis regionų Rusijoje.“ (Interviu nr. 3, Violeta, Vilnius)

Pats Ukrainos priėmimas į ES vertinamas atsargiai, tai yra nepasitikima, kad ekonomiškai ir demografiškai karo metu pažeista Ukraina bus priimta į ES – manoma, kad pačiai ES šiuo metu trūksta ekonominių išteklių:

„Artimiausiu laiku, matyt, ne, aš netikiu, kad Europa sutiks priimti sužeistą Ukrainą į savo glėbį. Matau, kad vyksta ekonominė krizė, Ukrainoje tai jau seniai karo nulemta. Manau, kad dabar vyksta tokie globalūs procesai, kurie liečia ir Europą. Va kai Putinas pajudino viską, tai gausi, kad vyksta pasaulio perdalijimas, kas liečia ne tik teritorijas, bet ir ekonomiką. Man atrodo, kad šis nestabilumo periodas dar tik prasideda.“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda)

Kita vertus, keletas tyrimo dalyvių skeptiškiau vertino Europos ir europietiško idėjas kaip susijusias su ukrainiečių tapatybe ir kaip pagrindinį ateities kelią. Tyrimo dalyvė kalba apie neutraliteto ir ekonominės gerovės kelią, o Rusijos karą prieš Ukrainą vertina kaip didžiųjų pasaulio valstybių – JAV, Didžiosios Britanijos, Rusijos, Kinijos – geopolitinių interesų karą. Šioje perspektyvoje Ukrainai priskiriamas pasyvus aukos vaidmuo stipresnių veikėjų konflikte:

„Aš, deja, dabar jau kitaip žiūriu į šį karą. Ne viskas taip vienareikšmiškai gerai ar blogai. Ten Putinas blogas, Zelenskis geras. Kodėl? Jei žiūrėti

į labai gilius tyrimus, tai vertybės, tai ne Europa. Vertybes reikia įvardyti tiksliai. Tai įstatymų galia, teisingumas, pagarba vyresniems, perspektyva jaunimui. Tai yra vertybės. O ne tiesiog šaukti „Europa, Europa, Europa“. Turi būti konkrečios vertybės, kad žmogus žinotų, ką jis gina. (...) Mano požiūris toks. Aš taip manau. Gal aš klystu, bet jei mes pasirinktume gerovės ir neutraliteto kelią, būtume sėkmingesnė valstybė, kadangi esame apsuptyje iš vienos pusės NATO, o iš kitos pusės Rusijos, todėl mus ir drasko į gabalus (...). Yra kažkokie giluminiai JAV, Didžiosios Britanijos, Kinijos ir Rusijos interesai. Mes tiesiog tapome apsikeitimo moneta.“ (Interviu nr. 22, Darina, Kaunas)

Pasaulio santvarka, geopolitiniai santykiai ir politinės vertybės šiuose interviu atsiskleidžia kaip glaudžiai susiję su tautinės tapatybės ir mes–jie kategorijų konstravimu.

Rusijos karo prieš Ukrainą pradžia tyrimo dalyvių interpretuojama kaip atsakas į tai, kad Ukraina pasuko link Europos. Tyrimo dalyvė kalba apie ilgą laiką buvusią nuomonę apie numanomą brolystę tarp rusų ir ukrainiečių tautų, ji šią tariamą brolystę neigia ir Ukrainos europietišką kryptį vertina kaip susijusią su Rusijos pradėto karo prieš Ukrainą pradžia. Informantė interpretuoja valstybių lygmens politikos procesus, tačiau susieja juos su procesais žmonių sąveikoje:

„Na, Rusija jautė, kad Ukraina palieka Rusijos įtaką. Ir kad ji orientuojasi į europietišką gyvenimo būdą, europietišką stilių, o Rusija nenorėjo prarasti žemių ukrainiečių, man atrodo, gamtinių resursų, žmogiškųjų resursų. Nenorėjo prarasti įtakos ir ryžosi (pradėti karą). (...) Problema ta, kad Ukraina per daug pasitikėjo savo kaimynu (Rusija). Visada kalbėjo, „mes gi broliai.“ (Interviu nr. 26, Nora, Klaipėda)

Skirtumai tarp Ukrainos ir Rusijos suvokiami kaip formuoti istoriškai, t. y. tyrimo dalyviai apibūdina rusų ir ukrainiečių etnines grupes kaip turinčias skirtingas kultūras ir skirtingą istorinę raidą. Interviu metu jie sieja Rusijos istoriją su priklausymu mongolų–totorių Aukso ordai, kuri informantų apibūdinama kaip palikusi skirtingą kultūrinį pėdsaką rusų tautos istorijoje:

„Mano tėtis protingas, žinoma. Jis puikiausiai žinojo, kad rusai [refe-ruojama į Rusijos Federacijos etninę daugumą], tai totorių–mongolų palikuonys, jie visą gyvenimą taip gyveno, kad grobė kitas teritorijas, žudė žmones, prievartavo. Visa tai iš ten. Jis puikiai žinojo, kokie mes, kokios mūsų (ukrainiečių) šaknys ir kokios tos maskovijos. Tad jis kalbėjo, kad mums visų pirma reikia kažkaip nuo Rusijos apsiginti.“ (Inter-
viu nr. 5, Tavita, Vilnius)

„Na, jei paskaityti istorijos šiek tiek, tai aišku, kad Rusijos imperija pavogė Ukrainos istoriją, tai yra Kijevo Rusią pavogė. Kadangi savo auk-
sinės ordos istorijos nenori prisiminti. Aš skaičiau knygelę, 1805 metais išleista, autorius rusų. (...) Ten yra toks sakinyš, kad Maskvą ir Maskvos kunigaikštystę įkūrė Aukso orda. Kad jei ne Aukso orda, tai Maskvos kunigaikštystės raida būtų spartesnė (...) Tai yra Aukso orda matoma kaip padėjusi pagrindus valstybingumui. O jūs vagiate iš Ukrainos jos istoriją, nes gėdinatės savo azijietiškos istorijos. Valstybės istoriją, kad ir kokia ji būtų, reikia žinoti ir mylėti (...) Rusija įsikabino Kijevo Rusios. Ji kaip buvo žaliavinė valstybė, taip ir liko. Ji nenori niekur judėti. Jos inkaras – Kijevo Rusia. Viskas. Na paleiskite jau tą inkarą.“ (Inter-
viu nr. 33, Igoris, Klaipėda)

Brolystė tarp rusų ir ukrainiečių tautų kvestionuojama pasitelkus ne tik istorijos, bet ir skirtingumo argumentus:

„Jei paimti kalbą, mes galime suprasti lenkus, lenkai gali suprasti mus. Buvau Čekijoje, mes ten irgi supratome, apie ką kalba. Ne viską, bet su-
pratome. (...) Jaunystėje aš rinkau panašius ukrainiečių ir lietuvių žo-
džius, jų yra labai daug. (...) O rusų kalbos lenkas nesupras“ (Inter-
viu nr. 29, Ruslana, Klaipėda)

Be istorijos, kalbos skirtumų, tyrimo dalyviai brėždami ribą ukrainie-
čiai–rusai (Rusijos Federacijos gyventojai) pasitelkdavo pasakojimus apie skirtingą gyvenimo būdą, skirtingus prioritetus ir vertybes. Ukrainiečių tapatybės konstravimas atsiskleidžia brėžiant ribas mes–jie, ukrainiečiai–rusai Rusijoje, tuo pačiu akcentuojant ukrainiečių tapatybę kaip skirtingą nuo rusų ir paneigiant pasakojimus apie vieną brolišką tautą, jungiamą

bendros kultūros ir istorijos. Šios ribos brėžiamos kultūriniu (kalba, istorija) ir pilietiniu pagrindu – Ukrainos gyventojai / ukrainiečiai vs. Rusijos gyventojai / rusai. Ukrainoje gyvenantis, rusiškai kalbantis, tačiau su Ukraina besitapatintis ir ukrainiečiu (pilietine prasme) save laikantis žmogus yra matomas kaip „mes“ / „mūsų“, priešingai nei Rusijos gyventojai, kurie interviu metu dažniausiai apibūdinami nurodant Rusijos etninę daugumą, t. y. kaip rusai.

1.7. Apibendrinimas

Šioje dalyje analizuota, kaip karo pabėgėliai iš Ukrainos Lietuvoje (per) konstruoja savo etninę, tautinę tapatybes ir saistymąsi su kilmės ir priimančiąja šalimi Rusijos karo prieš Ukrainą metu. Tyrimas atskleidė, kad tapatybių (per)darymo procesai yra ypač svarbūs ir aktualūs karinių konfliktų metu, taip pat jie rodo geopolitinių perspektyvų ir tautinės tapatybės susietumą (žr. plg. Dijkin, 2003). Tyrimas prisideda prie studijų, kuriose tiriami karo padariniai jo paveiktų žmonių kasdienybei (žr., pvz., Maček, 2009), susitelkia ties karinių konfliktų padariniais jo paveiktų socialinių grupių tapatybėms bei istorijos pasakojimų, geopolitinių nuostatų ir tautinės tapatybės sąveika. Praktiniu požiūriu jis atskleidžia, kad karinių konfliktų metu priverstiniai migrantai neturi būti vertinami kaip praradę savo veikėjiškumą, o kaip aktyvūs veikėjai, interpretuojantys įvykius ir darantys sprendimus (žr. taip pat Malkki, 1996; Lubkemann, 2008; Jackson, 2013, kt.). Etninės, tautinės tapatybių konstravimas, istorijos ir karo įvykių interpretacijos bei nuosekliai kuriamos geopolitinės nuostatos turi būti suvokiamos kaip tyrimo dalyvių veikėjiškumo išraiškos. Tautinė ir pilietinė tapatybė atsiskleidžia kaip vienas iš svarbiausių aspektų, kurie turi įtakos tam, kaip įvykiai interpretuojami, pasirenkama migracijos kryptis (pvz., Rusijos Federacija ar Europos Sąjunga) ir kuriami socialiniai ryšiai priimančiojoje visuomenėje.

Interviu atskleidžia tyrimo dalyvių patirtis Rusijai įsiveržus į Ukrainą. Dalis tyrimo dalyvių iš Rytų Ukrainos dalijasi patirtimis, kai patyrė priverstinę migraciją kelis kartus – 2014 m. persikėlė į neokupuotas Ukrainos teritorijas, t. y. patyrė vidinę priverstinę migraciją, o 2022 m. – buvo priversti išvykti iš Ukrainos dėl išsiplėtusių karo veiksmų. Tyrimo dalyviai liudija apie karą kaip kartinį įvykį, padalijusį gyvenimus į gyvenimą iki karo

ir jam prasidėjus, kaip tebevykstantį įvykį / procesą, kurio metu prarasti tiek materialiniai, tiek socialiniai, tiek šeiminiai ištekčiai (žr. taip pat Sereda, Portnov, 2025; Mijić et al., 2024). Tyrimo dalyvių liudijimai atliepia kitų karo veiksmų paliestų regionų gyventojų liudijimus apie nesaugumo ir laikinumo jausmą, gyvenimą šia diena (Maček, 2009; Hermez, 2017). Kalbėdami apie gyvenimą karo zonoje ar okupacijoje, tyrimo dalyviai dalijasi jutiminėmis kūno patirtimis, tokiomis kaip patirtas šaltis, baimė, sąstingis, tamsa, maisto trūkumas, fizinis skausmas, psichologinė įtampa (plg. Mijić et al., 2024). Interviu pasakojimuose dalijamasi apie karo metu patirtą fizinę, materialinę, psichologinę, emocinę ir kitokią prievartą ir netektis (plg. Stanko, 1996, cituota iš Bauer-Amin, Schiocchet, Six-Hohenbalken, 2022: 24). Migracija yra interpretuojama kaip priverstinis, neplanuotas veiksmas, dažnu atveju – kaip strategija, gelbėjantis patiems ar gelbstint jaunąją kartą.

Interpretuojant karo priežastis ir padarinius atsiskleidžia Rusijos, kaip istoriškai vykdžiusios agresyvią kolonializmo ir imperializmo politiką Ukrainos ir ukrainiečių atžvilgiu, vertinimas. Rusijos kolonializmo politika siejama su sovietmečiu vykdyta rusifikacijos ir rusų kalbos kaip pagrindinės kalbos politika, istorijos politika sovietmečiu bei ukrainiečių tautos genocidu, vykdytu dirbtinai sukulto bado, t. y. Holodomoro, metu. Rusijos, kaip agresyvios imperialistinės valstybės, vaizdinys priešpriešinamas propagandiniais naratyvams apie tautų draugystę, „brolišką tautą“ ar „sovietmečio gerovę“. „Didžiojo brolio“ vaizdinys nuneigiamas prisimenant šeimų patirtas deportacijas, turto nacionalizavimą bei kasdienybėje patiriamą rusų Rusijoje etnocentrizmą. Rusijos kaip imperialistinės valstybės vertinimas atskleidžia „kasdienės geopolitikos“ (dėl termino žr. Eraliev ir Urinboyev, 2024) diskursus priverstinių pabėgėlių iš Ukrainos bendruomenėje Lietuvoje.

Interviu analizė atskleidė, kad tyrimo dalyviams svarbus ukrainiečių tapatybės (per)konstravimas ir praktikavimas gyvenant priverstinėje migracijoje. Kalbos – ukrainiečių – platesnio vartojimo pasirinkimas, lojalumas Ukrainai, dalyvavimas ukrainiečių bendruomenių veiklose, skirtose pagelbėti Ukrainos kariuomenei ar ukrainiečių visuomenei, atskleidžia etninio / tautinio identiteto raiškos ir praktikavimo svarbą karo metu (plg. Shestopalova, 2025; Kozachenko, 2025). Nepaisant to, kad tyrimo dalyviai kalba apie Ukrainos visuomenės etninę, regioninę, kalbinę įvairovę, tačiau priverstinėje migracijoje akcentuojamas lojalumas Ukrainai ir ukrainiečių

tapatybės bei ukrainiečių bendruomenės Lietuvoje ribos konstruojamos kaip įtraukios ir paremtos pilietiniais aspektais (plg. Barrington, 2021; Skvirskaja, 2025; Brantly, 2024). Interviu atskleidžia, jog geopolitinės nuostatos yra glaudžiai susijusios su tautinės tapatybės daryba: pavyzdžiui, Ukrainos, kaip demokratiškos ir europietiškos šalies vaizdinys pasitelkiamas brėžiant skirtis su Rusijos Federacija ir jos gyventojais.

Interviu atsiskleidė, kad panašūs istorinių įvykių pasakojimai, sovietmečio represijų interpretacijos, šeimų, patyrusių sovietmečio represijas, pasakojimai, tyrimo dalyvių vertinami kaip jungiantys Lietuvos ir Ukrainos visuomenes. Bendros istorinės patirtys tyrimo dalyvių vertinamos kaip vienijančios Ukrainos ir Lietuvos visuomenes ir tuo pačiu skatinančios Lietuvos visuomenės ekonominę, socialinę, simbolinę pagalbą karo pabėgėliams iš Ukrainos. Tyrimo dalyvių saistymasis su Lietuva yra pažymėtas laikinumo ir neapibrėžtumo situacijos, kuri priklauso nuo teisinių aspektų ir karo eigos. Dalis tyrimo dalyvių, pabėgę iš okupuotų Rytų Ukrainos teritorijų, pabrėžia, kad iš esmės neturi kur sugrįžti. Saistymasis su Lietuva įgalinamas per kalbos mokymąsi, suteiktas galimybes dalyvauti darbo rinkoje, švietime, visuomenės reiškiamą supratimą. Tai turi būti vertinama kaip ilgalaikis procesas, kurį veikia ne tik išorinis kontekstas – karo eiga, visuomenės nuostatos ar teisinis karo pabėgėlių statusas, bet ir kuriamas namų jausmas. Šis jausmas interviu metu atsiskleidžia per kūno patirtis – panašius kvapus, vaizdus, istorijos ir geopolitikos interpretacijų sąlyčio taškus, taip pat per patirtis sąveikaujant su priimančiąja visuomene ir suteikiamas socialines, ekonomines, švietimo ir kitas galimybes.

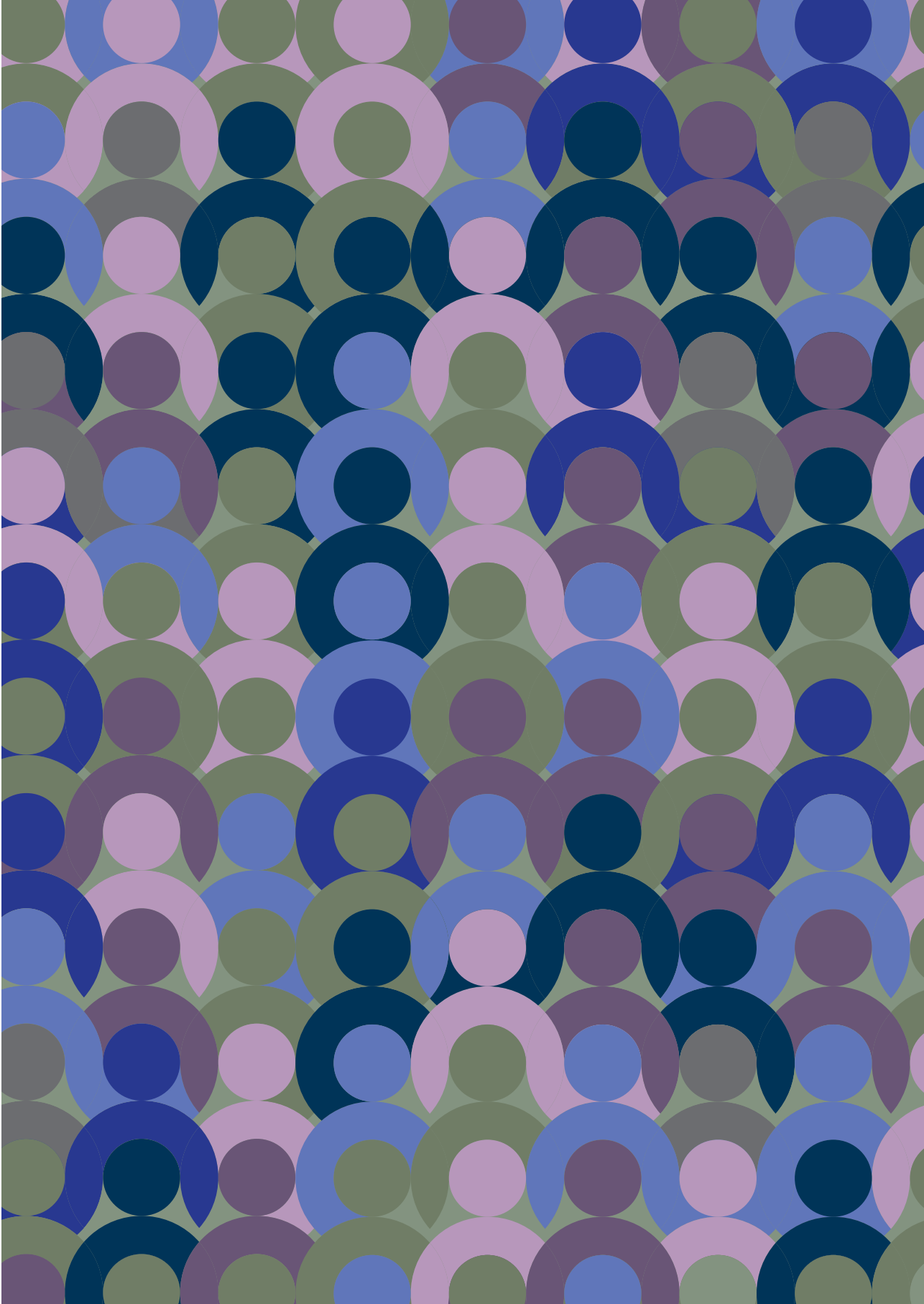
Tyrimo dalyvių lentelė

Inter- viu nume- ris	Tyrimo da- lyvio (-ės) pseudoni- mas	Amžius	Lytis	Išsilavini- mas	Regionas Ukrainoje, iš kurio atvyko	Interviu atlikimo vieta	Interviu atlikimo data
1	Laurita	30	Mot.	Aukštes- nysis	Rytų Ukraina	Vilnius	2023 09
2	Tereza	27	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Vilnius	2023 09
3	Violeta	35	Mot.	Aukštasis	Kyjivas	Vilnius	2023 09

Inter- viu nume- ris	Tyrimo da- lyvio (-ės) pseudoni- mas	Amžius	Lytis	Išsilavini- mas	Regionas Ukrainoje, iš kurio atvyko	Interviu atlikimo vieta	Interviu atlikimo data
4	Zafira	50	Mot.	Aukštasis	-	Vilnius	2023 10
5	Tavita	40	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Vilnius	2023 10
6	Vanesa	40	Mot.	Aukštasis	Kyjivas	Vilnius	2023 10
7	Alina	65	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Vilnius	2023 11
8	Lesia	30	Mot.	Aukštasis	Kyjivas	Vilnius	2023 12
9	Yana	18	Mot.	Aukštasis	Centrinė Ukraina	Vilnius	2023 12
10	Igoris	27	Vyr.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Vilnius	2024 01
11	Ina	37	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Vilnius	2024 02
12	Julija	35	Mot.	Aukštasis	-	Vilnius	2024 02
13	Nataša	40	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Vilnius	2024 02
14	Valia	46	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Vilnius	2024 03
15	Betina	-	Mot.	Aukštasis	-	Vilnius	2024 04
16	Darija	25	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Kaunas	2024 04
17	Žana	45	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Kaunas	2024 05
18	Angelika	<30	Mot.	Profesinis	Rytų Ukraina	Kaunas	2024 05
19	Sveta	<40	Mot.		Rytų Ukraina	Kaunas	2024 05
20	Katia	<40	Mot.	Aukštasis	-	Kaunas	-

Inter- viu nume- ris	Tyrimo da- lyvio (-ės) pseudoni- mas	Amžius	Lytis	Išsilavini- mas	Regionas Ukrainoje, iš kurio atvyko	Interviu atlikimo vieta	Interviu atlikimo data
21	Valerija	<60	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Kaunas	2024 06
22	Darina	<70	Mot.	Aukštasis	Centrinė Ukraina	Kaunas	2024 06
23	Ksenija	<50	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Kaunas	2024 10
24	Lidija	50	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Kauno apskritis	2024 11
25	Liza	30	Mot.	Aukštes- nysis	Rytų Ukraina	Kaunas	2024 12
26	Nora	<50	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Klaipėda	2025 02
27	Marta	40	Mot.	Aukštasis	-	Klaipėda	2025 02
28	Olga	35	Mot.	Aukštasis	Centrinė Ukraina	Klaipėda	2025 02
29	Ruslana	45	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Klaipėda	2025 02
30	Bernadeta	<60	Mot.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Klaipėda	2025 02
31	Aleksandras	50	Vyr.	Aukštasis	Rytų Ukraina	Klaipėda	2025 02
32	Danko	<50	Vyr.	Aukštasis	Kyjivo apskritis	Klaipėda	2025 03
33	Igoris	<50	Vyr.	Profesinis	Rytų Ukraina	Klaipėda	2025 03

II DALIS

MIGRANTAI IŠ
BALTARUSIJOS
LIETUVOJE

Monika Frėjutė-Rakauskienė

Lietuvos socialinių mokslų centro

Sociologijos institutas

2.1. Įvadas

Šioje monografijos dalyje analizuojama migrantų iš Baltarusijos situacija Lietuvoje. Kaip empirinė medžiaga bus naudojami lauko tyrimo metu surinkti duomenys (pusiau struktūruotų ir nestruktūruotų gyvenimo istorijų interviu su migrantais) Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Dėmesio centre po 2014 m. iš Baltarusijos atvykę į Lietuvą ir turintys pabėgėlio statusą, laikiną arba nuolatinį leidimą gyventi žmonės. Ši dalis sudaryta iš įvado, kur pateikiama statistika apie atvykstančiuosius iš Baltarusijos, Lietuvos valstybės vykdoma politika migrantų iš Baltarusijos atžvilgiu bei apžvelgiamos aktualios teorijos tiriant baltarusių turimus ir konstruojamus identitetus ir tyrime taikoma metodologija. Kitos trys dalys skirtos analizuoti atvykimo į Lietuvą priežastis, saistymąsi su Lietuva bei Baltarusija, taip pat geopolitinius aspektus. Dalyje apie migracijos priežastis rašoma apie išvykimo iš Baltarusijos politines, ekonomines, šeimos susijungimo ir studijų aplinkybes, atvykimo į Lietuvą motyvus, teisinio statuso svarbą gyvenant Lietuvoje. Dalyje apie saistymąsi su Lietuva ir jos visuomene kalbama apie neretai akcentuojamą laikiną buvimą Lietuvoje, baltarusiams kylančius integracijos iššūkius (pvz., lietuvių kalbos mokymasis), baltarusių bendravimo ratą Lietuvoje bei jų įkurtas organizacijas ir bendruomenes, taip pat apie jų emocinę ir psichologinę būseną. Dalyje apie saistymąsi su kilmės valstybe kalbama apie baltarusių turimus ir konstruojamus identitetus (etninį, nacionalinį, transnacionalinį) ir juos padedančius atpažinti aspektus, tokius kaip antai kalba, kilmė, kultūra ir istorija, santykį su Baltarusija, palaikomus joje ryšius ir ateities planus. Dalyje apie geopolitinius aspektus aptariami atvykusių baltarusių svarstymai ir požiūris į karą Ukrainoje ir jo baigtį bei į Lukašenkos politiką ir režimo ateitį.

2.1.1. Politika migrantų iš Baltarusijos atžvilgiu

Migrantai iš Baltarusijos į Lietuvą vyko ir iki 2020 m., tačiau spartesnę migraciją lėmė du įvykiai – represijos po masinių pilietinių protestų 2020 m. rugpjūčio mėn. prieš A. Lukašenkos režimą ir Rusijos pradėtas karas prieš

Ukrainą 2022 m. vasario mėn. (taip pat žr. Алампиев, Биканов, 2022). Kitas aspektas, galimai nulėmęs spartesnę migraciją į Lietuvą, – tai jos vykdoma politika tiek Baltarusijos, tiek atvykusiųjų iš Baltarusijos atžvilgiu. Juo labiau kad represijos ir karas ypač paskatino politinių migrantų atvykimą, greitesnį jų patekimą į šalį, šalies pasirinkimą iš kitų šalių kur vykti (pvz., į Lenkiją ar Lietuvą), o tai patvirtina ir tyrime dalyvavę migrantai. Lietuvos, kaip ir Europos Sąjungos (ES), vykdomą politiką Baltarusijos atžvilgiu galima apibūdinti kaip griežtą, nes Baltarusijos autoritarinio režimo veiksmai prieš politinę opoziciją, o ir bendradarbiavimas su Rusija, pradėjusia karą prieš Ukrainą, pripažįstami grėsme šio regiono saugumui. Manoma, kad ruošiantis 2013 metų Lietuvos pirmininkavimui ES Taryboje, politika kaimynių Rytuose atžvilgiu tapo labiau lemiamą įvairių ES priemonių, o ypač Rytų partnerystės programos (Stanytė-Toločkienė, 2015, cituota iš Strata, 2023: 15). ES Rytų partnerystės politika nuo 2009 metų siekiama vystyti strateginius tikslus ir konkrečias sritis, kuriose įmanomas glaudesnis ir efektyvesnis dialogas su ES rytinėmis kaimynėmis (Armėnija, Azerbaidžanu, Baltarusija, Sakartvelu (Gruzija), Moldova ir Ukraina) (Kojala, 2020: 5). Po Krymo aneksijos Lietuva griežtai kritikavo Rusiją ir sustiprino paramą Rytų partnerystės šalims akcentuodama Lietuvos nacionalinį saugumą (Mickus, 2018, cituota iš Strata, 2023: 15). Lietuva, kaip ir kitos ES šalys, palaiko Baltarusijos pilietinę visuomenę, kontaktuoja su politine opozicija bei sankcionuoja Baltarusijos režimą (Viešoji įstaiga „NVO teisės institutas“, 2021: 15). Pavyzdžiui, po 2020 m. rugpjūčio, prasidėjus pilietinei ir politinei krizei Baltarusijoje, Lietuvos Vyriausybė patvirtino paramos Baltarusijos žmonėms planą (Lietuvos vystomasis bendradarbiavimas, 2020), kuriame numatė skirti 100 stipendijų Lietuvos aukštosiose mokyklose studijuojantiems baltarusiams, 100 tūkst. eurų humanitarinei pagalbai ir 200 tūkst. eurų skyrė Vilniuje veikiančiam Europos humanitariniam universitetui (EHU⁵) (Viešoji įstaiga „NVO teisės institutas“, 2021: 17). Nepaisant to, kad Baltarusija sustabdė dalyvavimą ES Rytų partnerystės programoje, Lietuva laikosi principo, kad šis sprendimas yra neteisėtas, nes priimtas neteisėtos politinės valdžios, todėl suteikė prieglobstį Baltarusijos režimo perse-

5 EHU – aukštojo mokslo institucija, kuri buvo įkurta, siekiant sudaryti galimybes studentams iš Baltarusijos bei platesnio Rytų Europos regiono studijuoti Europos kultūrinėje erdvėje ir siekia stiprinti pilietinę visuomenę per šiuolaikinį laisvųjų menų ir humanitarinių mokslų išsilavinimą (Europos humanitarinis universitetas, n. d.).

kiojamiems žmonėms, sudarė sąlygas lengviau ir greičiau gauti mėlynąją kortelę⁶ aukštos kvalifikacijos darbuotojams dar neatvykus į Lietuvą, į Lietuvą perkėlė Baltarusijos įmones, supaprastino nacionalinių vizų išdavimo tvarką baltarusiams, sudarė sąlygas paprasčiau ir greičiau naudotis administracinėmis, viešosiomis ir komercinėmis paslaugomis (Viešoji įstaiga „NVO teisės institutas“, 2021: 17–19). Svarbu pasakyti ir tai, kad Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija 2021 m. liepos 5 d. akreditavo baltarusių demokratinę atstovybę, taip suteikdama oficialų statusą Vilniuje dirbančiai Baltarusijos opozicijos lyderės Svatlanos Cichanouskajos komandai (Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, 2021, cituota iš Viešoji įstaiga „NVO teisės institutas“ 2021: 20). Kita vertus, politologai (pvz., R. Vilpišauskas, R. Lopata) kritikuoja Lietuvos politiką Baltarusijos atžvilgiu, nes, viena vertus, – ji aktyvi ir padedanti kaimyninės šalies gyventojams, kita vertus, – vidaus politikai trūksta strateginio planavimo, ji nelanksti ir neefektyvi (Vilpišauskas, 2021; Lopata, 2023). Reikia paminėti ir tai, kad, nepaisant Lietuvos paramos Baltarusijos pilietinei visuomenei ypač Rytų partnerystės politikos rėmuose, tam tikros už saugumą atsakingos valstybės institucijos ir politikai inicijuoja viešas diskusijas apie galimas arba esamas ir kylančias iš arba susijusias su baltarusių bendruomene grėsmes nacionaliniam saugumui. Pavyzdžiui, nuo 2023 m. politikų (pvz., L. Kasčiūno) ir Lietuvos saugumą užtikrinančių institucijų iniciatyva iškeltos viešos diskusijos apie litvinizmą ir jo ideologiją, kuri, Valstybės saugumo departamento nuomone, jeigu ir nekelia grėsmės Lietuvos suverenitetui ir teritoriniam vientisumui, bet gali padidinti tarptautinę įtampą ir nuteikti Lietuvai lojalius baltarusius prieš ją pačią (Valkauskas, 2023). Taip pat viešai buvo diskutuota ir apie baltarusių ir rusų sutapatinimą ir vienus ribojimus atvykstantiems šių šalių atstovams, apie į Lietuvą iš Baltarusijos įvažiuojančius turistus, apie nebeišduodamus leidimus gyventi Lietuvoje baltarusiams, kurie yra dirbę valstybinėse Baltarusijos institucijose arba tarnavę šios šalies kariuomenėje (Lopata, 2023; Andrukaitytė, BNS, 2023). Migracijos departamentas taip pat įvedė tam tikras „apsisaugojimo“ priemones, kai nuo 2022-ųjų lapkričio pabaigos teikiantys prašymus išduoti ar pakeisti dokumentus, suteikiančius teisę gyventi Lietuvoje, Rusijos ar

6 Mėlynoji kortelė – tai leidimas laikinai gyventi Lietuvoje, skirtas aukštos kvalifikacijos specialistams iš trečiųjų šalių (Micenter, IOM, n.d.c.).

Baltarusijos piliečiai turi pildyti specialų klausimyną, kuriame prašoma nurodyti tam tikrą informaciją apie savo ryšius su šalių, kurios nėra NATO ar ES narės, karinėmis institucijomis, taip pat išdėstyti savo požiūrį į Rusijos pradėtą karą prieš Ukrainą, o prieš priimant sprendimą konsultuojamasi su Valstybės saugumo departamentu, VSAT bei policija ar kitomis valstybės institucijomis (Osičnaitė, 2024: 123; Andrukaitytė, BNS, 2023). Migracijos departamento griežtesnę Baltarusijos ir Rusijos piliečių atvykimo ir buvimo šalyje kontrolę dėl grėsmių nacionaliniam saugumui, keliamų Rusijos ir Baltarusijos režimų, daugelis apklaustųjų politinių migrantų palaiko ir supranta, bet tuo pačiu jaučia situacijos nestabilumą ir grėsmę būti išsiųstiems atgal į Baltarusiją, nepratęsus laikino leidimo gyventi Lietuvoje. Pavyzdžiui, 2023 m. keliančiais grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui buvo pripažinta 910 Baltarusijos piliečių (jiems neišduoti, nepakeisti arba panaikinti galioję leidimai laikinai gyventi (LLG) Lietuvoje (Migracijos departamentas, 2023, rugpjūčio 4). Kita vertus, 2023 m. gruodžio 30 d. baltarusiams, atvykusiems su humanitarinėmis vizomis bei tarpininkaujant Užsienio reikalų ministerijai, trejiems metams buvo pratęsti leidimai laikinai gyventi Lietuvoje (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras. 2024 m. sausio 4 d. įsakymas Nr. 1V-17; Pranskevičiūtė-Amoson, 2024: 131). Ši nuostata liečia ir daugelį tyrime dalyvavusiųjų, kuriems tokiu būdu buvo supaprastinta procedūra ir pailgintas leidimas laikinai gyventi Lietuvoje. Anksčiau leidimą laikinai gyventi šiuo pagrindu reikėjo atsinaujinti kasmet. Kad baltarusių grupė susiduria ir su tam tikromis griežtesnėmis Migracijos departamento tikslingai pradėtomis vykdyti priemonėmis Baltarusijos ir Rusijos piliečių atvykimo ir buvimo šalyje kontrolei dėl grėsmių nacionaliniam saugumui, keliamų Rusijos ir Baltarusijos režimų, matoma ir iš skaičių. Pavyzdžiui, Baltarusijos piliečiams 2023 m. panaikinti 2 406 leidimai laikinai gyventi Lietuvoje. Taip pat nuo 2019 metų dėl Baltarusijos piliečių 2023 m. buvo priimta daugiausia sprendimų (1 325) grąžinti juos į užsienio valstybę. Migracijos departamento duomenimis, 2023 metais Baltarusijos piliečiams buvo suteikta LLG, išduotų užsieniečiams, atvykstantiems pagal investicijų sutartį arba kolektyvinės relokacijos pagrindu – 39, o – 2022 m. – 148, 2021 m. – 5. (Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2024: 50).

2.1.2. Statistika apie atvykstančiuosius iš Baltarusijos

Nuo 2021 metų į Lietuvą atvykstančių migrantų iš Baltarusijos, kaip ir iš Ukrainos bei Rusijos, skaičius didėjo ir 2023 m. Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai viršijo 200 tūkst. ribą (MIGRIS, 2024, sausio 31). Daugiausia užsieniečių (taip pat ir iš Baltarusijos) 2023 m. pradžioje gyveno apskrityse, kur yra didieji Lietuvos miestai, o didžioji dauguma – Vilniaus apskrityje – 77 784, Kauno apskrityje – 28 529, Klaipėdos apskrityje – 25 192 ir Šiaulių apskrityje – 19 976 (EMN, 2023). Migracijos departamento duomenimis, apie pusę užsieniečių į Lietuvą atvyko darbo tikslais, daugiausia dirbti tolimųjų reisų vairuotojais, statybose ir kitose pramonės šakose, o kiti dirbo aukštos kvalifikacijos darbą (atitinkamai 97 925 ir 6 258) (MIGRIS, 2023, rugsėjo 25). 2024 m. liepos 1-osios duomenimis, Lietuvoje iš viso gyveno 221 tūkst. 285 užsieniečiai (MIGRIS, 2024, liepos 5). Migrantai iš Baltarusijos buvo antra pagal dydį (62 tūkst. 535) po migrantų iš Ukrainos (76 tūkst. 145) grupė (MIGRIS, 2024, liepos 5). 2025 m. pradžios duomenimis, migrantai iš Baltarusijos (pagal pilietybę) išliko antra pagal dydį (57 tūkst. 511) po migrantų iš Ukrainos (77 tūkst. 80) grupė (Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2025: 11, 12). Pagal 2024 m. Užimtumo tarnybos skelbiamą informaciją, daugiausia atvykusių dirbti – iš Baltarusijos (47,7 tūkst.), kai, pavyzdžiui, iš Ukrainos – 44,8 tūkst., uzbekų – 6,6 tūkst., kirgizų – 5,6 tūkst., tadžikų – 4,6 tūkst. (Užimtumo tarnyba, 2024, kovo 6).

Atvykstančių užsieniečių skaičius, atsižvelgiant į migracijos statistiką, nėra pastovus ir kinta pamečiui. Pavyzdžiui, Migracijos departamento duomenimis, 2024 metais iš viso išduota arba pakeista LLG šalyje – 27 920 Baltarusijos pilietybę turintiems asmenims (iš jų išduota – 16 066; pakeista – 11 854) (Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2025: 45). Tuo tarpu leidimas nuolat gyventi 2024 m. išduotas 459 asmenims – Baltarusijos piliečiams (Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2025: 50). Pagal išduotų vizų Baltarusijos piliečiams 2024 m. skaičių matome, kad Šengeno vizų išduota 3 728, nacionalinių – 266, o dėl „humanitarinių priežasčių“ – buvo išduoti 2 445 LLG Lietuvoje (iš jų išduota – 1 106; o pakeista – 1 339) (Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2025: 50). Nenurodoma, kokių šalių piliečiams išduotos „humanitarinės

vizos“, bet tikėtina, kad daugelis arba dalis jų – baltarusiams. Taigi, įvardyti, dėl kokių priežasčių (politinių, ekonominių, mokslo etc.) baltarusiai atvyko į šalį, atsižvelgiant į Migracijos departamento duomenis sunku, o ypač pasakyti tikslų skaičių atvykusių dėl politinio persekiojimo Baltarusijoje, turint omenyje, kad buvimo šalyje pagrindas gali keistis.

2.2. Tyrimų apžvalga ir taikytos teorijos

2.2.1. Lietuvoje atlikti tyrimai apie atvykusius iš Baltarusijos

Mokslo darbų, analizuojančių atvykusių į Lietuvą baltarusių migrantų identitetą, nėra daug. Ankstesniuose tyrimuose analizuotos migrantų iš Baltarusijos, Rusijos ir Ukrainos gyvenimo ir integracijos Lietuvoje patirtys, migracijos tinklai (pvz., Žibas, 2012; Žibas, Platačiūtė, 2014). Yra ir neseniai atliktų tyrimų, nagrinėjančių integracijos tematiką (Lvovskiy, Marozau, 2024). Pavyzdžiui, šiame darbe pristatomi tyrimo, atlikto 2024 m. vasarą, kuriame dalyvavo 392 ukrainiečiai ir 173 baltarusiai migrantai, atvykę į Lenkiją ir Lietuvą po 2020 ir 2022 metų. Jame aptariamos temos – minėtų migrantų planai sugrįžti, žmogiškojo kapitalo praradimas, dalyvavimas darbo rinkoje (Lvovskiy, Marozau, 2024: 4). Teigiama, kad, nepaisant daugelio tokių migrantų aukštojo išsilavinimo ir darbinės kvalifikacijos, tokios kliūtys, kaip diplomų nepripažinimas, kalbos nemokėjimas ir jų turimų profesijų neatitikimas esamai šalių darbo rinkos paklausai, trukdo jiems integruotis į priimančiųjų šalių darbo rinką (Lvovskiy, Marozau, 2024: 4). Paminėtinas Skučienės, Poškaus ir Kazakevičiūtės tyrimas apie migrantų iš Ukrainos ir Baltarusijos socialinę integraciją Lietuvoje (2022). Mokslininkai savo straipsnyje rašo, kad kalba yra svarbus socialinės integracijos veiksnys, tačiau rusų kalbos žinios atveria galimybių įsidarbinti ne viešajame sektoriuje bei kurti savo darbo vietas. Kita vertus, tyrimas taip pat parodė, kad imigrantai glaudžiai buriasi į savo kultūrinės bendruomenės ir nepalaiko santykių su kaimynais (Skučienė, Poškus, Kazakevičiūtė, 2022: 47–48). Kitas paminėtinas Živilės Dambrauskaitės tyrimas apie imigrantų iš Baltarusijos ekonominę, socialinę ir politinę integraciją Lietuvoje, atliktas 2022 m. birželio–rugsėjo mėnesiais, parodo, kad didžioji dauguma respondentų iš Baltarusijos išvyko dėl politinių priežasčių, yra darbingo amžiaus, turi pajamų ir leidimus gyventi Lietuvoje arba „humanitarinę“ vizą, arba laukia sprendimo dėl prieglobsčio. Atskleista, kad baltarusiai susiduria su

panašiais sunkumais kaip ir lietuviai, t. y. infliacija, nerimu dėl galimos karinės agresijos prieš Lietuvą, vietų stygiumi ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo įstaigose, sveikatos paslaugų prieinamumu, didelėmis nuomojamo būsto kainomis, nenoru būsto šeimininkams leisti deklaruoti gyvenamąją vietą turintiems vaikų nuomininkams, nelegaliu įdarbinimu ir būsto nuoma (Dambrauskaitė, 2022: 2). Kita tais pačiais metais atlikta ir publikuota studija apie baltarusius Lenkijoje, Lietuvoje ir Gruzijoje bei jų požiūrį į Rusijos karą Ukrainoje, pagalbą Ukrainai ir patiriamą migrantų diskriminaciją (Алампиєв, Биканов, 2022) atskleidė, kad didžioji dauguma migrantų iš Baltarusių nepalaiko Lukašenkos režimo ir pasisako prieš Rusijos karinę agresiją Ukrainoje, patiria diskriminaciją nacionaliniu pagrindu, tačiau, nepaisant diskriminacijos, prisideda ir savo veiksmais palaiko Ukrainą. Taip pat tyrimu atskleista, kad baltarusiai, gyvendami Lietuvoje ir Gruzijoje, jaučia nerimą dėl nestabilios migracijos politikos ir migrantų teisinio statuso, atliepančio tarpvalstybinius Rusijos ir Baltarusijos glaudžius santykius ir Rusijos vykdomą karą Ukrainoje. Kita vertus, migrantai Lietuvoje daug rečiau, palyginti su kitomis tirtomis šalimis, patiria diskriminaciją, bet visose trijose šalyse vis dar kalba rusiškai viešai (Алампиєв, Биканов, 2022: 18).

2.2.2. Kiti tyrimai apie Baltarusiją ir baltarusius

Be baltarusių imigrantų integracijos, gausiai ir įvairiais aspektais ir ypač po 2020 metų politinių įvykių Baltarusijoje (Kazharski, 2021; Artiukh, 2022; Bikanau, 2022; Bikanau, Nesterovich, 2023; Chulitskaya, Bindman, 2023), tiriamas baltarusių identitetas ir Baltarusijos istoriniai veiksniai, istorinė atmintis, atminties politika, lėmę identiteto formavimosi vienokias ar kitokias kryptis (Lewis, 2017; Rudling, 2017; Sahanovič, 2022; Kłysiński, Konończuk, 2020). Aptariant istorinės atminties aspektus baltarusių visuomenėje, atskleista, kad, nepaisant tam tikro opozicinės historiografijos įsigalėjimo, modifikuoti sovietiniai mitai ir simboliai (ypač „Didžiojo tėvynės karo“ kultas) daro didelę įtaką Lukašenkos rėmėjų (ypač sovietinės kartos žmonių, dirbusių ir dirbančių karinėje pramonėje, jų šeimoms, kaimo gyventojams ir moterims) identitetui (Feduta, 2005: 103, cituota iš Rudling, 2017: 95) ir kad oficialusis „patriotizmas“ naudojamas kaip priemonė sutelkti paramą politiniam režimui (Leshchenko, 2008: 1419–1422, cituota iš Rudling, 2017: 95), kita vertus, į šias oficialias versijas yra įtraukiami tik

selektyvūs opozicijos propaguojami simboliai, o simboliai, susiję su Baltarusijos nacionaline respublika (BNR) 1918–1919 m., lieka užribyje ir tai rodo režimo silpnumą (Rudling, 2017: 96).

Be veiksmų, susijusių su Baltarusijos istorija, plačiai analizuojamas ir gimtosios kalbos veiksnys ir jo svarba baltarusių identiteto formavimuisi, kadangi nuo 1995 m. Baltarusijoje oficialiai, greta baltarusių, įvesta dar ir rusų kalba. Tyrimų atskleista, kad Rusijos įtaka Baltarusijai ir dvikalbystė be stiprios hierarchijos gali būti naudojama kaip įrankis lokaliai istorijos svarbai mažinti, tuo pačiu susilpninti lokalų identitetą, nes vis daugiau žmonių kalba rusiškai, o baltarusių kalba nustumiama į paraštes dėl prasto baltarusių kalbos mokymo mokyklose ir menko kasdieninio šios kalbos vartojimo (Pihalskaya, 2022: 15, 16). Sovietmečiu vykdyta „rusifikacija“ siekta sovietizuoti kultūrinį ir viešą gyvenimą, tačiau po 1991 metų baltarusių valdžios politika buvo skirta labiau „debaltarusifikacijai“, kovojant prieš nacionalinį sąmoningumą, kuris buvo suvokiamas kaip grėsmė Lukašenkos vykdomai politikai (Yekadumaw, 2003: 218, cituota iš Bekus, 2014: 34). 1989 metų surašymo duomenimis, 78 proc. Baltarusijos gyventojų teigė, kad jie laiko save baltarusiais, virš 70 proc. – įvardijo baltarusių kalbą savo gimtąja kalba, tačiau virš 60 proc. teigė rusų kalbą vartojantys kasdieniame gyvenime ir labiau vertina dvikalbystę nei baltarusių, kaip vienintelės kalbos, vartojimą (Mechkovskaia, 1994: 311, cituota iš Bekus, 2023: 101). Teigiama, kad, skirtingai nei daugelis buvusių Tarybų sąjungos šalių, kurios pasirinko rusų kalbos minimizavimo (angl. *minorization*) ir nacionalinių kalbų didinimo (angl. *majorization*) politiką, Baltarusija liko vienintelė, kur rusų kalbai buvo suteiktas (1995 m. referendume) valstybinės kalbos statusas ir kur rusų kalba įgijo svarbą nacionaliniame šalies vystymesi (Bekus, 2023: 101). Pabrėžiama ir tai, kad 2020 metų protestai taip pat skyrėsi nuo „tautos prabudimo“ scenarijaus, nes jie tapo išskirtinai dvikalbiai, kadangi per eitynes protestuose buvo galima matyti plakatų tiek rusų, tiek ir baltarusių kalba (Ten pat, 110).

Mokslininkai pabrėžia, kad lingvistinis baltarusių visuomenės segmentas turi būti nagrinėjamas įtraukiant tokį įvardijamą kaip postkolonializmo elementą – dvikalbystę (rusų ir baltarusių kalbas), o baltarusių lingvistinė praktika gali būti laikoma kaip baltarusių kultūros „hibridiškumo“ raiška (Bekus, 2014: 26–27). Baltarusijoje kasdienės kalbos pasirinkimas yra dažnai suvokiamas kaip politinė deklaracija, kai rusų kalba yra laikoma oficialia

kultūros ir politikos kalba, o baltarusių kalba kaip politinės ir kultūrinės opozicijos kalba (Bekus, 2014: 26–27). Rašoma ir apie Romos katalikų bažnyčios Baltarusijoje ir jos visuomenėje sąlygiškai vykdomą valstybės kūrimo (angl. *nation-building*) politiką, kai pasirenkama liturgija baltarusių kalba (Lastouski, Zakharov, 2022: 1).

Kalbant apie baltarusių identitetą, pabrėžiamas vyraujantis konfliktuojantis oficialusis ir alternatyvus identitetai, atskleidžiantys visuomenės susiskaldymą ne tik pagal požiūrį į ekonominio vystymosi kryptį, politinių vertybių bei kolektyvinio savęs apibrėžimą kaip „baltarusiai ir baltarusiškumas“ prasmėmis (Bekus, 2010: 2). Politinis susiskaldymas vyrauja ne tik palaikančiųjų ir nepalaikančiųjų Lukašenkos režimą gretose, bet ir pagal požiūrį į, pavyzdžiui, Baltarusijos neutraliteto klausimą, kai Rusijos karas prieš Ukrainą Baltarusiją stumia į Rusijos glėbį, o visuomenės dauguma nori išlaikyti neutralitetą (Burkhardt, Dolbaum, 2023: 19). Tyrimu atskleidžiamas ir baltarusių didesnis savęs suvokimas esant europiečiais, skirtingai nuo ukrainiečių ir rusų, tačiau slaviškasis pasirinkimas (angl. *slavic choice*) yra prioritetas prieš vakarietišką pasirinkimą (angl. *Western choice*) arba izoliacionizmą (White, Biletskaya, Allister, 2014: 1). Kita vertus, kalbama ir apie tokią kai kurių baltarusių turimą identiteto formą kaip *tuteishasc*, kuri lokalų identitetą turintiems baltarusiams suteikia galimybę „atsiskirti“ nuo rusų ir lenkų ir greičiausiai nuo potencialių „kitų“ ir kuri savyje turi tam tikrą dvasinį ir patriotinį baltarusių ryšį su jų gimtosiomis vietomis ir žeme (Pershai, 2008: 97). Mokslininkai A. Lukašenkos politinio valdymo periodui Baltarusijoje suteikia daug konceptualių apibūdinimų, tokių kaip „denacionalizuota tauta“ (Marples 1999), „pusiau suvereni valstybė“ (Hancock, 2006), „prekiavimas suverenumu“ (angl. *sovereignty trading*) (Barkouski, 2010), o situaciją šalyje apibūdino kaip kova „dėl identiteto“, „tarp dvigubo baltarusiškumo konceptų“ arba „oficialaus ir opozicinio (alternatyvaus)“ (Bekus, 2010) arba kiti (Fabrykant, 2019) pabrėžė „rusakalbio, bet tuo pačiu metu antirusiško baltarusių nacionalizmo“ gimimą (cituota iš Kazharski, 2021: 3).

Aptariamas ir Baltarusijos diasporos vaidmuo ir transnacionalinės valstybės kūrimasis po 2020 metų protestų, nes konstatuojama, kad baltarusių diasporos požiūris į savo šalies demokratizaciją atspindi tiek vidinę opozicijos judėjimo transformaciją, tiek jos politinę veiklą sisteminiam režimui pakeisti, o demokratinei režimo opozicijai, esančiai užsienyje, pats

svarbiausias tikslas yra išlaikyti Baltarusijos elito ir visuomenės vieningumą prieš režimą (Jaroszewicz, Lesinska, Homel, 2022: 53).

Taip pat rašoma, kad iki 2014 metų valdžios ideologinės pastangos buvo sutelktos kurti tokį pilietinio identiteto modelį, kuris sumažintų etnokultūrinius identiteto elementus, tokius kaip nacionalinė kalba ir etniškumas, tačiau po Rusijos invazijos į Ukrainą prasidėjo vadinamasis minkštasis baltarusifikacijos (angl. *soft-Belarusization*) fenomenas, kai baltarusiškumas buvo gaivinamas kultūriniame lauke (Jachovič, 2019: 251). Po Rusijos įvykdytos Krymo aneksijos, situacija pasikeitė ir Rusijoje, ir Baltarusijoje, nes Baltarusija atsidūrė ne tik Rusijos ekonominėje, bet ir „Rusijos pasaulio“ ideologijos įtakoje, pasitelkiant stiprią Rusijos propagandą žiniasklaidoje ir reklamuojant Eurazijos integracijos naudą (Posokhin, 2019: 64). Nuo tada baltarusifikacija tapo nauja kultūrinės ir socialinės sričių politikos kryptimi, ir yra bandoma palaikyti racionaliai orientuotą identiteto praktiką, kuriant labiau matomas politines ir kultūrines ribas tarp Baltarusijos ir „Rusijos pasaulio“ (Posokhin, 2019: 65).

Politikai tuomet baltarusių kalbą suprato ir viešai pristatinėjo kaip išskirtinį baltarusiškumo bruožą, svarbų elementą, kuris skiria baltarusių tautą nuo Rusijos ir jos kultūrinės ir kalbinės įtakos, tačiau požiūris į režimo politinę opoziciją, visą laiką propagavusią baltarusių kalbą, nepakito (Jachovič, 2019: 267). Kalbant apie socialines praktikas, svarbias baltarusių identitetui 2014–2019 metais, atskleista, kad didžiausi praktiniai pasikeitimai baltarusių identiteto atžvilgiu įvyko prieš 2020 metus, atmetant prielaidą, kad baltarusių tauta gimė „per naktį“ 2020 m. rugpjūčio protestams prasidėjus ir teigiant, kad įvykę protestai atliepia ankstesnius pokyčius, siejamus su tautinio / nacionalinio identiteto daryba (Jachovič, 2022: 29). Minimios tokios praktikos, kaip pasikeitimai diskurse, pristatantys baltarusių kalbą viešai; peržiūrėti Baltarusijos valstybingumo periodai ir politika, su akcentais į priešsovietinį periodą, ypač LDK laikotarpį, poruojant jį su Antrojo pasaulinio karo siejamais ritualų ir praktikų pasikeitimais; taip pat tam tikri palengvinimai pilietinei visuomenei, kurie svariai nulėmė baltarusių identiteto kūrimąsi (Jachovič, 2022: 29). Rašoma ir apie momentą po 2020 metų, kai žmonės tapo tauta (angl. *peoplehood*) su savivertės jausmu ir supratimu, kad jie gali aktyviai veikti tik per saviorganizacijas, tinklus, ryšius ir tokiu būdu mobilizuotis ir būti mobilizuojami, pavyzdžiui, tokių judėjimų ar tinklų, kaip „namų kiemai“ (baltar. *dvary*), nedelsianti

kaimynystė (baltar. *supol'nasts*), skaitmeninių platformų, kolektyvinio priklausomumo, „vietinių“ jausmo (baltar. *tuteishyia*), ir labiausiai pilietinio aktyvizmo išvystyto *hramada* (socialinis judėjimas Baltarusijoje), gimęs palaikyti pažeidžiamas žmones per COVID-19 pandemiją (Korosteleva, Petrova, 2022: 9).

Mokslininkai taip pat pabrėžia lyties aspektą 2020 metų protestuose, kuris tapo judėjimų integracine dalimi, nes, manoma, kad prezidentas dėl atviro vyriško šovinizmo neteko daugelio moterų palaikymo, o Baltarusijos moterys tapo pasiruošusiomis vaidinti svarbų politinio dalyvavimo vaidmenį (Bedford, 2021: 813). A. Lukašenkai rinkimuose eliminavus opozicijos politikus vyrus – jų vaidmenį perėmė moterys – Sviatlana Cichanouskaja, Veronika Tsepkalo ir Maria Kolesnikova, o paaiškinti 2020 metais visuomenėje įvykusius pokyčius mokslininkai taiko feministinio konstruktivizmo teorijas, kurios remiasi tokiais socialiniais fenomenais, kaip antai normos, identitetai ir kalba (Finnemore, Sikkink, 1998), ir gyvenimo ciklo normų teorija, kuri iliustruoja, kaip tam tikros normos pasiekia visuotinį pritarimą ir priėmimą (cituota iš Riedlsperger, 2021:1, 2). Rašoma ir apie moterų suformuotą „Moterys apsirengusios baltai“ (angl. *Women in White*) judėjimą, kuris vaidino pagrindinį vaidmenį 2020 metų protestuose (Serhan, 2020, cituota iš Riedlsperger, 2021: 4). Manoma, kad šis judėjimas įgalino moteris veikti visoje Baltarusijoje ir būtent nuo moterų prasidėjo pokyčiai visuomenėje, dominuojamoje vyrų, nes įvairaus amžiaus ir turinčios skirtingą socialinį statusą visuomenėje moterys, apsirengusios baltai,ėjo į taikius protestus prieš A. Lukašenkos režimą (Riedlsperger, 2021: 4).

Mokslininkai taip pat rašo apie priežastis, paskatinusias baltarusius susitelkti per 2020 metų rinkimus. Įvardijamas labai stiprus rinkimų rezultatų falsifikavimas, taip pat rašoma apie tai, kad labai didelis skaičius saviorganizacinių protesto grupių veikė kaimynystėse, universitetuose ir darbovietėse (Bedford, 2021: 810). Apie tai kalba ir šiame tyrime dalyvavę informantai. Be to, teigiama, kad tuomet labai išryškėjo ir A. Lukašenkos režimo nesugebėjimas pasirūpinti žmonių socialine gerove (menkos algos, mažos pensijos, sveikatos sistema, kuri laikėsi tik medikų pastangomis per COVID-19 pandemiją, konformistinė ir nekonkurencinga švietimo sistema ir didėjantis nesaugumo jausmas, valdžios smurtas ir piliečių žudymai (Korosteleva, Petrova, 2022: 7), baimė dėl prastėjančios ekonominės situacijos, dėl nestabilių santykių su Rusija, galinčių lemti nestabilią energetinių

subsidijų ateitį, o ir negerėjanti asmeninė finansinė žmonių padėtis, dėl ko buvo kaltinamas Lukašenka. Kitas labai svarbus minimas dalykas yra COVID-19 pandemija ir krizė, nes A. Lukašenka nesilaikė uždaro ir saugojimosi strategijos ir paliko visuomenę atvirą, o pandemiją vadino „psichoze“ ir į ją buvo liepiama nežiūrėti rimtai, pavyzdžiui, buvo neatšauktas kasmetinis Pergalės dienos minėjimo paradas. Po tokių žingsnių visuomenė buvo skeptiška valstybės vykdomai politikai ir tai suteikė progos bendruomenėms ir savanoriams susitelkti, siūti kaukes, paremti sveikatos sistemos darbuotojus, kurie stengėsi kovoti su šia liga (Bedford, 2021: 811, 812). Be to, minima, kad visuomenės nepasitenkinimą sukėlė ir vadinamasis 2017 m. priimtas „veltėdžių įstatymas“ (angl. *parasite law*), griežtinami įstatymai, susiję su narkotinių medžiagų laikymu ir kova su jaunų vyrų karinės tarnybos vengimu. Rašoma, kad visuomenės nuomonės tyrimai, atlikti 2020 metais, parodė jaunosios (iki 45 m.), skirtingai nuo vyresnės kartos, preferenciją Vakarų demokratiniams nei dabartiniam valdymo modeliui ir oponavimą Lukašenkos režimui (O’Loughlin, Toal, Bakke, 2020. cituota iš Bedford, 2021 : 813).

Rašoma ir apie masines politinio režimo represijas, pasitelktas kontroliuoti situaciją 2020 metų protestų metu. Pavyzdžiui, skaičiuojama, kad nuo 2020 m. pradžios iki 2021 m. kovo buvo sulaikyta 30 000 žmonių, daugiausia tų, kurie dalyvavo taikiose eitynėse, ir žmonių, kurie buvo kaltinami demonstruojant nacionalinius simbolius savo namų languose ar privačių namų fasaduose, be to, policija turėjo išplėstas galias gatvėse (Bedford, 2021: 815). Rašoma ir apie įkalinčius, nukankintus politinius kalinius, laikomus koncentracijos ir darbo stovyklose arba Okrestino ir Zhodino kalėjimuose (Korosteleva, Petrova, 2022: 7).

Kiti mokslininkai, tyrinėjantys 2020 metų protestus ir masines žmonių mobilizacijos priežastis, teigia, kad klaidinga visas krizes Baltarusijoje vertinti remiantis demokratizacijos ir tautos bei identiteto kūrimo teorijomis, kadangi jos neleidžia paaiškinti ir įtraukti neformalius, paslėptus ir nestabilius procesus, kiekvieną dieną vykstančius visuomenėje ir skatinančius politinius pasikeitimus Baltarusijoje ir leidžiančius paaiškinti „naujos valstybės prabudimą“ Baltarusijos visuomenėje, bet be akivaizdžių politinių pasikeitimų (Korosteleva, Petrova, 2022: 2, 3, 5).

2.2.3. Teorijos, taikomos migrantų iš Baltarusijos identitetui tirti

Analizuojant baltarusių identitetą taikomos teorijos, aptariančios etninius, nacionalinius ir transnacionalinius identitetus (Ratcliffe, 2014; Tartakovsky, 2011; Guo, 2021), jų raiškos būdus (Fenton, 2011; Tedeschi, Vorobeva, Jauhiainen, 2022) bei jų sąveiką su imigracijos patirtimis bei geopolitiniais procesais (Phinney, Horenczyk, Liebkind, Vedder, 2001). Identitetas (-ai) suprantamas kaip besikeičiantis ir konstruojamas (Barth, 1969b; Sanders, 2002). Akcentuojama identiteto formavimo svarba – kaip ir kas (politika, institucijos bei socialiniai ryšiai formuoja kolektyvinę tapatybę arba tapatybę individo lygmeniu (Wimmer, 2008; Ore, 2011 ir kt.) Taigi, tiek valstybė, kurioje yra migrantų grupės, tiek kilmės valstybė ir jų politika (Brubaker, 1995) yra svarbūs identitetui formuoti. Asmenys, visuomenės grupė, su jais susiję tarpvalstybiniai ryšiai (kasdieniame gyvenime reguliariai vykdoma socialinė-kultūrinė, politinė, ekonominė veikla), jų praktika ir elgesys gali daryti įtaką jų identitetui ir priklausymo bendruomenei jausmui (Tedeschi, Vorobeva, Jauhiainen, 2022: 615). Įvairių socialinių tapatybių (rasinių, etninių, lyčių ir kt.) kūrimas arba priklausymas ir priklausymo politika siejama su emociniu prisirišimu ir konkrečiais politiniais projektais, kuriais siekiama tam tikrais būdais kurti priklausymą kolektyvams ar bendruomenėms (Yuval-Davis, 2006: 197). Kalbant apie migrantų identitetus svarbu apsibrėžti etninio, nacionalinio ir transnacionalinio identitetų bruožus. Transnacionalizmas mokslinėje literatūroje paprastai apibūdinamas kaip socialiniai santykiai, socialiniai tinklai, atsirandantys nacionalinėse valstybėse, apimantys ne tik fizinį žmonių mobilumą (migraciją ar judėjimą), bet ir kitokį materialų bei nematerialų mobilumą (kapitalo, prekių, kultūros, ideologijos ir religijos) (Özkul, 2012, cituota iš Guo, 2022: 52). Migrantų sugebėjimas tapatintis su ir gyventi (nebūtinai fiziškai) dviejose šalyse (ir daugiau) paskatino mokslininkų diskusijas apie transnacionalizmą (Ali-Ali et al., cituota iš Taylor, Wangaruro, Papadopoulou, 2012: 1085). Transnacionalizmu įvardijamas fenomenas, kai yra palaikomi reguliarūs ir nuolatiniai socialiniai ryšiai ir kontaktai tarp valstybių (Portes et al., 1999), o transnacionaliniais migrantais apibrėžiami „individai, kurie išgyvena savo socialinio, ekonominio, politinio gyvenimo aspektus mažiausiai dviejų šalių kontekstuose“ (Levitt, 2023: 850, cituota iš Taylor, Wangaruro, Papadopoulou, 2012: 1085). Kalbant apie etninį identitetą ir etninius santykius, galima pasitelkti antropologo Tomaso H. Erikseno

pabrėžiamus svarbius aspektus – politinį, kai akcentuojama tai, kas gaunama ir prarandama (angl. *gain and loss*) grupių sąveikoje ir taip pat – reikšmės svarbą, kuri yra susijusi su socialiniu identitetu ir priklausymu (angl. *social identity and belonging*) (Eriksen, 1993: 21). Pagrindiniai etninės priklausomybės, tapatumo arba identiteto požymiais gali būti įvardijama bendra kilmė, odos spalva, išvaizda, religija ir (arba) kalba (Horowitz, 1985, cituota iš Ratcliffe, 2014), o etninė grupė apibūdinama kaip kolektyvas didesnėje visuomenėje, turintis bendrų protėvių, atsiminimų apie bendrą istorinę praeitį ir kultūrinį susitelkimą į vieną ar daugiau simbolinių elementų (giminystės modeliai, fizinis panašumas, religinė priklausomybė, kalbos ar tarmės formos (Schmerhorn, 1970, cituota iš Ratcliffe, 2014). Nacionalinis identitetas apima tokius komponentus (Barrett, 2005), kaip antai savęs kategorizavimas, kuriai tautai priklauso; stiprus tautinės priklausomybės, kaip asmens tapatybės dalies, jausmas; emocijos tautos atžvilgiu; stereotipai apie tipines žmonių, priklausančių savo ar kitų tautinei grupei, savybes ir bruožus; subjektyvi įtraukimo patirtis ir savęs panašaus į kitus grupės narius suvokimas pagal svarbias grupę apibūdinančias savybes; subjektyvios nuomonės apie dabartinius tautos tikslus ir problemas; nacionalinės kultūros ir vertybių išmanymas ir noras jas perimti bei laikytis nacionalinių elgesio normų (cituota iš Tartakovsky, 2011). Svarbu pabrėžti, kad nacionalinio identiteto raiška sustiprėja situacijose, kai priklausomybė tautai tampa ypač ryški (tarptautiniai sporto renginiai, potenciali grėsmė savo tautinei tapatybei, kai yra tarpkultūrinis susidūrimas) (Carrington, Short, 1998, cituota iš Tartakovsky, 2011). Pabrėžiama, kad dauguma žmonių turi vieną nacionalinį identitetą, kiti – gimę ar pasirinkę, priklausantys kelioms tautoms, gali turėti nacionalinį identitetą, susijusį su kiekviena iš šių tautų (Tartakovsky, 2011).

Migracijos, transnacionalizmo studijose pasitelkiamos tokios sąvokos, kurios bus aktualios ir tyrinėjant migrantų iš Baltarusijos atvykimą, jų sąistymąsi ir kuriamus ryšius su Lietuva ir kilmės valstybe, kaip priklausymas (angl. *belonging*) (Yuval-Davis, 2006; Fathi, 2021a), kuris apima tiek pilietines, tiek socialines, tiek ir emocines dimensijas ir įtraukia formalius (pvz., teisinį statusą) bei neformalius aspektus (pvz., religinį dalyvavimą) (Saavedra, Lopez, Shaw, Gibbs, 2023: 1). Kita svarbi sąvoka, aktuali ir šiam tyrimui – „namai“ ir „laikinum“ jausmas, kai namai apibūdinami ne tik kaip materiali aplinka, būstas, bet ir kaip tam tikras specifinis ryšys su vieta

(Fathi, 2021: 981). Trečia čia svarbi sąvoka, kuri, kaip ir kitos, bus vartojama kaip analizės kategorija – tai susitaikymas (angl. *resilience*), kuris įtraukia įvairius migranto gebėjimus susidoroti su jam iškylančiais naujoje šalyje iššūkiais, gebėjimu prisitaikyti prie esamos situacijos ir gebėjimą keistis (transformuotis) (Keck, Sakdapolrak, 2013, cituota iš Winogrodzka, Trąbka, Pietrusińska, 2023: 3). Taip pat svarbu ir pastebėjimas apie migrantų visokeriopą paramą ir išipareigojimą likusiems šeimos nariams (Conway, Cohen, 1998; Nyberg-Sorenson, 2004, cituota iš Taylor, Wangaruro, Papadopoulou, 2012: 1086). Dar keli išskiriami teorinėje literatūroje veiksniai, kurie įtraukti analizuojant migraciją iš Baltarusijos, – vieta (kilmės ir į kurią atvyko), laikas (praeitis, dabartis ir ateitis), bei trys lygmenys, kuriais tas atvykimas gali būti patiriamas: individualus, sąveikos ir institucinis (Mijić et al., 2024: 4).

Mokslininkai įtraukia į diskusijas ir geopolitinius aspektus, kai kalba apie Baltarusijos politinį režimą, Baltarusijoje vykstančius politinius ir pilietinius procesus. Teigiama, kad 2020 metų protestai parodė labai svarbų dalyką, kad dauguma baltarusių visuomenės nepalaiko Lukašenkos režimo, tačiau ir tai, kad jis yra labai priklausomas nuo išorinės politinės represinės jėgos – Putino režimo kaip galios šaltinio (Bekus, 2023; Kazharski, Makarychev, 2021).

2.3. Metodologija

Pristatomi šioje dalyje tyrimo duomenys surinkti vykdomo projekto „Migrantų iš trečiųjų šalių Lietuvoje etnis, nacionalinis, transnacionalinis identitetai ir geopolitinės nuostatos karo Ukrainoje kontekste“ metu ir konkrečiai apima lauko tyrimo, atlikto su migrantais iš Baltarusijos, dalį. Šioje dalyje pasitelkiami interviu, atlikti su migrantais iš Baltarusijos Vilniuje (16 interviu), Kaune (10 interviu) ir Klaipėdoje (9 interviu) nuo 2023 metų rugpjūčio iki 2025 metų kovo. Buvo atliekami pusiau struktūruoti ir nestruktūruoti gyvenimo istorijų interviu (Adams, 2015: 492–505; Knott, Rao, Summers, Teeger, 2022: 9–10). Kai kurių apklaustųjų migrantų pasakojimuose atsispindėjo trauminės patirtys, todėl buvo atsižvelgta į interviu su turinčiais įvairias traumines patirtis gaires (Alessi, Kahn, 2022). Interviu vyko tiek su skirtingo amžiaus (santykinai nuo 20 iki 80 metų) moterimis (23) ir vyrais (12), atvykusiais įvairiu pagrindu, skirtingais metais (nuo 2018 m. iki

2022 m.) ir turinčiais daugiausia aukštąjį išsilavinimą bei skirtingas profesijas (pvz., mokslininkai, nevyriausybiniai (dažniausiai užsiimančių žmogaus teisėmis) organizacijų nariai, žurnalistai, verslininkai, darbininkai, inžinieriai ir kitų specialybių atstovai). (Plačiau žiūrėti Tyrimo dalyvių lentelėje). Informantų atranka atlikta taikant sniego gniūžtės bei tikslinės atrankos metodus.

Tyrimo dalyviai – dažniausiai atvykę dėl politinio persekiojimo žmonės, dažnai aktyviai protestuose dalyvavę ir neretai patyrę represijas Baltarusijoje po 2020 metų prezidento rinkimų ir negalintys į ją grįžti. Taip pat, be šių politinių migrantų, tyrime dalyvavo ir kitais pagrindais (pvz., darbo arba mokslo, šeimos susijungimo) atvykę baltarusiai. Kita vertus, galima sakyti, kad vienaip ar kitaip Baltarusijos politinė situacija (protestai ir represijos po 2020 metų prezidento rinkimų bei Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą) atsispindėjo visų tyrime dalyvavusių ir į Lietuvą įvairiu pagrindu atvykusių žmonių migracijos istorijose. Taigi, kalbinti atvykę tiek su humanitarine, darbo, Šengeno vizomis, mėlynąja kortele ir leidimą laikinai gyventi arba pabėgėlio statusą turintys migrantai, taip pat kai kurie baltarusiai (be Baltarusijos) turėjo ir Lietuvos Respublikos pilietybę, pagal šeimos kilmę. Daugelis iš jų dirba, kai kurie atvykę su savo šeimomis, turintys vaikų.

Pusiau struktūruoto klausimyno teminės gairės palietė informantų etninę kilmę, amžių, šeiminių statusą, išsilavinimą, pagrindinius gyvenimo lūžinius etapus iki migracijos iš Baltarusijos; migracijos istoriją; gyvenimo Lietuvoje patirtis; ryšius su kilmės šalimi ir kitomis šalimis; karo Ukrainoje vertinimą; dalyvavimą NVO sektoriaus veiklose tiek gaunant paramą, tiek ją suteikiant baltarusių ar ukrainiečių bendruomenei; ateities perspektyvas. Prieš pradėdant interviu buvo pasiklausoma, kokia kalba informantai norėtų kalbėti, – rusų ar anglų. Dauguma informantų kalbėjo rusų kalba, kuri kai kurių buvo laikoma gimtąja kalba, kiti įterpdavo baltarusiškų posakių ar frazių interviu metu. Vienas interviu vyko lietuvių kalba, kurią tyrimo dalyvis išmoko ir puikiai kalba, kitas interviu vyko pusiau lietuvių – pusiau rusų kalba. Taip pat verta pažymėti, kad daugelis informantų mokėjo baltarusių kalbą arba laikė ją gimtąja. Visi tyrimo dalyviai buvo supažindinti su tyrimo tikslais, tyrimo duomenų saugojimo ir naudojimo sąlygomis, kurios užtikrina tyrimo dalyvių anonimiškumą ir konfidencialumą. Pokalbis buvo įrašytas informantų sutikimu. Interviu su baltarusiais atlikti šios monografijos dalies autorės. Interviu truko

vidutiniškai apie 2 val. (120 min.), kai trumpiausi truko – 46, 52 ir 58 min. ilgiausi – 254, 232 ir 220 min. Vadovaujantys tyrimo etika ir saugumo su-
metimais visi tyrimo dalyvių vardai pakeisti.

2.4. Migracijos priežastys ir tikslo šalies pasirinkimas

2.4.1. „2020 metai paspartino išvykimą“: politinės priežastys migruoti

Kaip ir minėta anksčiau, šiame tyrime dalyvavo migrantai, iš Baltarusijos į Lietuvą atvykę įvairiais pagrindais, t. y. sieną kirtę nelegaliai ir pasiprašę prieglobsčio dėl politinio persekiojimo, atvykę dirbti, pas šeimos narius, mokytis, atvykę, nes turi Lietuvos Respublikos pilietybę ar Šengeno vizą, atvykę su humanitarine viza arba turintys mėlynąją kortelę, o tyrimo metu daugelis jų turėjo LLG arba pabėgėlio statusą. Tačiau reikia pabrėžti, kad, nepaisant atvykimo pagrindo, vienaip ar kitaip Baltarusijos politinė situa-
cija (protestai ir pamažu stiprėjančios represijos po 2020 metų prezidento rinkimų) bei Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą turėjo įtakos apsispre-
ndimui migruoti:

„2020 metai paspartino išvykimą visomis prasmėmis. <...> pas mus NN [nedidelis miestas Baltarusijoje] buvo didžiulė eiseną, milžiniška. Mes ten turėjome didžiulę baltą ir raudoną vėliavą, kuri buvo išskleista viso-
se gatvėse. <...> Pirmą kartą mūsų buvo tik 20 žmonių. Tada prie mūsų
priėjo policija ir tiesiog pasakė „išsiskirstykite“. Niekas nebuvo sulaiky-
tas. Vėliau atvyko OMON, pradėjo vaikyti žmones. <...> Situacija įkaito.
Iš pradžių aš eidavau į visus protestus. Kai jau pradėjo išvaikyti, tai ne-
buvo protestai, o tiesiog žmonės susirinkdavo miesto centre...“ (Interviu
nr. 30, Maša, Klaipėda)

Kiti tyrėjai taip pat pripažįsta, kad sparčią politinę migraciją iš Baltaru-
sijos paskatino tiek po masinių pilietinių protestų 2020 m. rugpjūčio mėn.
prieš A. Lukašenkos režimą sekusios represijos ir 2022 m. vasario mėn. pra-
dėtas Rusijos karas prieš Ukrainą (Алампи́ев, Биканов, 2022; Chulitskaya,
Homel, Jaroszewicz, Lesińska, Dambrauskaitė, 2022). Didesnį kiekį balta-
rusių po 2022 m. atvykti į Lietuvą paskatino tiek ir tai, kad sustiprėjo Luka-
šenkos vykdomos represijos šalyje ne tik tiems, kas dalyvavo protestuose po

2020 metų prezidento rinkimų, bet ir tiems, kas nepalaikė karo prieš Ukrainą arba rėmė Ukrainą (šios veiklos pradėtos kriminalizuoti), bet turėjo įtakos ir tai, kad Ukraina po 2020 metų protestų buvo populiariausia šalis, į kurią bėgo baltarusiai arba perkėlė savo įstaigų veiklą į šią šalį (Chulitskaya, Homel, Jaroszewicz, Lesińska, Dambrauskaitė, 2022: 6). Taigi, kai kuriems Lietuva nebuvo pirmoji šalis, į kurią jie bėgo nuo politinio persekiojimo, ir kiekvieno apklaustojo migracijos istorija buvo ypatinga ir savaip išskirtinė. Apklaustieji dėl politinio persekiojimo atvykę baltarusiai Vilniuje ir Kaune bei Klaipėdoje taip pat atvyko tiek ir po 2020 metų vykdytų represijų, tiek ir po Rusijos pradėto karo Ukrainoje 2022 metais. Daugiausia tai – protestų po 2020 metų prezidento rinkimų ar netgi prieš Rusijos 2022 metais pradėtą karą Ukrainoje dalyviai, neretai patyrę represijas Baltarusijoje ir negalintys į ją grįžti žmonės. Taigi, politinio migranto sąvoka čia apima ir tuos žmones, kurie gyvena Lietuvoje ir yra gavę prieglobstį arba prašėsi prieglobsčio dėl politinio persekiojimo Baltarusijoje, taip pat ir kitais pagrindais atvykę į šalį dėl politinio persekiojimo ir turinčius, pavyzdžiui, LLG Lietuvoje. Reikia pabrėžti, kad labai svarbus, politinius migrantus skiriantis nuo kitais pagrindais į šalį iš Baltarusijos atvykusių migrantų bruožas, atsizvelgiant į interviuotų migrantų istorijas – negalėjimas grįžti į Baltarusiją dėl grėsmės jų asmeniniam saugumui.

Tyrime dalyvavo įvairaus amžiaus politiniai migrantai (vyrai ir moterys), atvykę su humanitarine viza ir gavę LLG humanitariniais pagrindais (dėl persekiojimo), keli darbo migrantai ir turintys LT pilietybę. Reikia turėti omenyje ir tai, kad tokių migrantų buvimo šalyje pagrindas gali keistis, pavyzdžiui, pradžioje žmogus atvyksta dirbti, o paskui prašosi pabėgėlio statuso dėl politinio persekiojimo ir gauna prieglobstį. Pavyzdžiui, labai iliustruojantis situaciją, kai sunku suklasifikuoti migrantus, pagal kokį pagrindą arba kodėl jie atvyko į šalį, gali būti vienos migrantės istorija. Ji yra gana įvairi ir paini, nes apima kelias migracijos šalis – Ukrainą, Lenkiją ir Lietuvą, o teisinis buvimo statusas Lenkijoje ir Lietuvoje kito (nuo LLG, turint humanitarinę vizą, mokslo Lietuvoje pagrindu ir galiausiai gautas pabėgėlės statusas su tarptautine apsauga) ir buvo nulemtas įvairių gyvenimo aplinkybių, pavyzdžiui, draugystės ryšių arba teisinių ribojimų (dokumentų galiojimas, kitos šalies viza), taip pat ribojimų, susijusių su sveikatos sistema (pvz., COVID-19 skiepai, karantinas). Ši moteris bėgo iš Baltarusijos dėl politinio persekiojimo, kad nebūtų suimta (Interviu nr. 12, Diana, Vilnius).

Informantai, priverstinai išvykę iš Baltarusijos, interviu pradžioje pabrėžė, kad nesiruošė išvykti iš savo šalies arba palikti ją, tačiau buvo priversti tai padaryti dėl pirmiausia asmeninio saugumo (sulaikymo, kalėjimo, kratų jų namuose, iškeltų administracinių ir baudžiamųjų bylų). Pavyzdžiui, vienas vyresnio amžiaus vyras pasakojo:

„Jie mane sugavo prie namų ir iš karto išsivedė <...> Jau antrą dieną sulaikymo (NN – vietovės pavadinimas) iškvietė į teismą. Tai buvo nuotolinis teismas prieš kompiuterį. <...> Sako „14 parų“. Po dienos mane jau nuvežė į kalėjimą. Tai buvo išbandymas. <...> Po to kai aš išėjau po 14 parų, vaikai atvažiavo ir mane pasiėmė namo, ir štai aš pajaučiau, kad kiekvienas šnabždesys laiptinėje mane gąsdino dvi ar tris dienas. Jie taip nervus man „išstampė“ ... ir po trijų dienų jie vėl atėjo. <...> Jeigu aš sėsiu vėl 15 parų, aš neiškentėsiu.“ (Interviu nr. 9, Jevgenijus, Vilnius).

Tyrinėjant priverstinę migraciją, manoma, svarbu atsižvelgti į vietą (t. y. kilmės ir tikslo šalis), laiką (praeitį, dabartį ir ateitį) ir tai, kaip migrantai konceptualizuoja „atvykimą“ ir „integraciją“, o atvykimą jie suvokia individualiai (ar ir kaip susitvarko su nauja socialine tikrove), sąveikoje su kitais (kaip kuria naujus socialinius ryšius) ir instituciniu (susitaiko su esamomis taisyklėmis, teisinėmis tvarkomis, statusais (pvz., „pabėgėlis“, „laikina apsauga“), žiūri į kalbos mokymąsi ir išmokimą) lygmeniu (Mijić et al., 2024: 4, 5).

Šio tyrimo duomenimis, daugelio, ypač politinių migrantų, naratyvuose atsispindi ne tik nenoras niekur vykti iš Baltarusijos, bet ir akcentuojama tai, kad jie buvo priversti bėgti tučtuojau, be asmeninių daiktų, pinigų, lagaminų:

„Aš nemaniau migruoti, persikelti, man patinka mano šalis. Esu įsitikinęs, kad grįšiu į laisvą šalį arba ją išlaisvinsiu. Aš nenorėjau persikelti nei į Vakarų, nei į Rytus, bet po rinkimų, kai susidūriau su neteisėtumu prieš mane, prieš mano šeimą, mane sulaikė, mane sumušė policijos pareigūnai, aš sėdėjau kalėjime. Aš supratau, kad jei dabar niekas nepasikeis, reikia išvykti iš šios šalies. Aš to nenorėjau, bet supratau, kad dėl savo pilietinės pozicijos galiu patekti į kalėjimą ilgam laikui. Supratau, kad tai pavojinga, todėl susitvarkiau darbo vizą ir susiradau darbą Lietuvoje.“ (Interviu nr. 28, Janas, Klaipėda).

„Aš dalyvavau protestuose, dirbau žmogaus teisių organizacijoje ir kažkaip supratau, kad mane gali suimti. Bijoju, nerimavau, bet nenorėjau išvykti. Gyvenu su partneriu Baltarusijoje, su kuriuo ilgai susitikinėjau. Turėjome butą, norėjome likti kartu namuose, kažkaip persikėlimas atrodė labai baisus, o santykiai per atstumą – kažkuo... neįmanoma išgyventi. Paprasčiausiai kažkokią dieną atėjo... milicija... tiksliau sakant, tai buvo KGB. <...> Aš atėjau į darbą, papasakoju ir tą pačią dieną iškart išvažiavau. Turėjau tik šią rankinę, nieko daugiau. Jokių daiktų... nei nešiojamojo kompiuterio, nei įkroviklio. Tik pasą, šukas, piniginę. Iš darbo išvažiavau tiesiai į Lietuvą. Laimei, turėjau vizą.“ (Interviu nr. 4, Svetlana, Vilnius).

Nenorą niekur vykti gali iliustruoti ir citata, kur viena politinė migrantė iš Baltarusijos, padėjusi daugeliui politiškai persekiojamų žmonių išvykti iš Baltarusijos, pasakoja apie tai, kaip žmonės, kuriems suteikė pagalbą, krautėsi pabėgėlio statuso, nes pradžioje galvojo, kad jie tikrai nėra pabėgėliai, o tiesiog priversti laikinai iš šalies išvykti žmonės, nes pabėgėliai jiems dažniausiai asocijavosi su žmonėmis iš kitų (dažniausiai musulmonų) šalių, kurie bėga nuo karo:

„Rašiau laiškus ambasadoms apie vieną ar kitą asmenį, apie represijas. Padėjau žmonėms, nes kai kurie jau slėpėsi iš baimės. – „Baltarusijoje niekur nebuvo jokios sąvokos prašyti prieglobsčio. Tiesą sakant, man tai net į galvą neatėjo. Kaip tai įmanoma... Neturėjau jokių asociacijų su pabėgėlio statusu. Pabėgėliai yra visai kas kita.“ – Suprantama, kad žmonės turi tokią stigmą galvose, kad tai žmonės iš šalių, kuriose vyksta karas, kad jie musulmonai... žmonės, kuriems ištis sunku. Bet mes negalime, kaip tai įmanoma? O kai pasakiau, kad gali prašyti prieglobsčio, jie atsakė: „Nesu pabėgėlis, kaip tai įmanoma?“ Turėjau paaiškinti, turėjau pasakyti, kad tai nieko nereiškia ir kad tu gali padaryti tą patį. Žmonės ateidavo prie sienos ir skambindavo man telefonu, nesuprasdami ir bijodami, ir jiems buvo gėda tai pasakyti.“ (Interviu nr. 29, Liza, Klaipėda).

Kiti politiniai migrantai teigė, kad jiems buvo du pasirinkimai – arba pabėgti iš Baltarusijos, arba sėsti į kalėjimą Baltarusijoje, todėl pasirinko migraciją. Pavyzdžiui, vienas vyras pasakoja, kad po 2020 metų rinkimų

nebegalėjo taikstytis su A. Lukašenkos režimu ir tokio masto rinkimų klas-
tojimu, todėl kiekvieną dieną dalyvaudavo protestuose, gavo administra-
cines baudas, o kai jį nubaudė pagal Baudžiamojo kodekso straipsnį – jis
kalėjo 15 parų, tad nebelaukė, kol vėl pasodins, ir pabėgo į Lietuvą:

„Mes skaičiavome (rinkimų balsus – *aut. pastaba*) ir gavome triskart
didesnį skirtumą, t. y. jų iš tikrųjų atvyko triskart mažiau, nei buvo pa-
rašyta. <...> Aš negalėjau su tuo susitaikyti, todėl kai prasidėjo protestai,
aš išėjau į gatvę. <...> Po metų mane sulaikė ir iškėlė baudžiamąją bylą.
<...> O prieš tai, 2021 m. pradžioje, spėjau 15 dienų praleisti kalėjime. Tai
buvo administracinis pažeidimas. <...> Aš tiesiog stovėjau vienas su vė-
liava ir mane sulaikė. Ten praleidau 15 dienų, o po pusės metų, rugpjūčio
mėnesį, mane sulaikė pagal baudžiamąją bylą. Aš sėdėjau 3 mėnesius.
<...> Pas mus yra tokia bausmė... kolonija. Tau skiria 5 metus, tu ten
važiuoji, negali išeiti. Ir yra tokia bausmė kaip laisvės apribojimas, t. y.
turi privalomą darbą, gyveni bendrabutyje, važiuoji į darbą. <...> T. y.
gali važiuoti miesto transportu. Turi grįžti tam tikru laiku. Tau paskirta
bausmė, bet ji dar neįsigaliojo, tave paleido į laisvę porai mėnesių. Po
dviejų mėnesių turėčiau gauti dokumentą, kad važiuoju į tam tikrą pa-
taisos įstaigą, bet aš nelaukiau.“ (Interviu nr. 15, Aleksandras, Vilnius).

„Turėjau išvažiuoti dėl 2020 metų protestų, nes juose dalyvavau ir buvau
suimtas tris kartus ir man atrodė, kad yra rizika ir mane toliau persekios
tas režimas. Na, dar tas dalykas, kad aš dėl tų protestų apleidau studijas
universitete, iš darbo taip pat išėjau. <...> ir išėjo, kad likau be nieko,
jokių perspektyvų, bet turėjau tik vieną perspektyvą – sėsti į kalėjimą.
<...> Todėl išvažiuoti reikėjo gana greitai, ne super greitai, bet gana grei-
tai...“ (Interviu nr. 32, Glebas, Klaipėda).

Taigi, šio tyrimo duomenys rodo, kad ypač politiniams migrantams
sunku susitaikyti su priverstinės migracijos situacija, jie pabrėžia, kad ne-
norėjo niekur vykti, kad yra laikini svečiai Lietuvoje, jiems sunku priimti ir
apsiprasti su tokiais naujais įgytais svetimose šalyje teisiniais statusais, kaip
migrantai apskritai, o ir pabėgėlio statusu konkrečiai, ir teigia, kad išvyks
iškart, kai tik pasikeis politinė situacija Baltarusijoje ir jiems bus saugu grįž-
ti, kai nebegrės politinis persekiojimas.

2.4.2. Ekonominė migracija ir atvykimas mokytis arba šeimos susijungimo tikslais

Reikia turėti omenyje, kad žmonės po 2020 metų vykdytų represijų migravo įvairiais „kanalais“, tai yra ne tik gavę „humanitarinę vizą“, prašydami prieglobsčio dėl politinio persekiojimo, bet ir dėl įmonių, kuriose dirbo, perkėlimo (relokacijos) į kitą šalį. Kita vertus, interviu metu buvo vartojamas terminas „relokantai“, kalbant ne apie politinius migrantus, ir šis terminas vartotas, kai norėta save priešpriešinti migrantams, kurie dirba Baltarusijos įmonėse, perkeltose pagal relokacijos sutartis. Ši priešprieša ypač pastebima tarp politinių migrantų, atvykusių su „humanitarine viza“, nes jie buvo priversti bėgti dėl politinio persekiojimo „čia ir dabar“ be jokių asmeninių daiktų, finansų, ir tų, kurie turi mėlynąją kortelę, nes pastarieji turi teisę atvykti su šeima, gyventi Lietuvoje trejus metus ir dirbti čia gerai mokamą darbą:

„Man nesuteikė leidimo gyventi, o humanitarinę vizą... 3 savaitėms. Ir aš sumokėjau didžiulius pinigus. Tai reiškia, kad turėjau įsigyti draudimą metams į priekį, o man suteikė tik trims savaitėms. Ten buvo sunku, reikėjo labai daug pinigų. Be to, tokios vizos kainuoja daug tokiems kaip aš. Kaip rodo vakarykštės statistikos, tokių pabėgėlių kaip aš yra labai mažai. Tai relokantai, kurie atvyksta... tiesiog darbininkai. Relokantai – tai tie, kurie... <...> Jie atvyksta čia visa kompanija. Jie iš karto gauna leidimą gyventi 3 metams. Jiems teikiama pagalba. Maža to, kad jie turi darbą, atlyginimą ir teisinę pagalbą.“ (Interviu nr. 3, Natalija, Vilnius)

Tačiau tarp tų, kurie atvyko į šalį ekonominiiais pagrindais, pavyzdžiui, turinčių darbo vizą arba perkeltų relokacijos būdu įmonių darbuotojų, taip pat buvo tokių, kurie turėjo politinių priežasčių atvykti.

„Kai prasidėjo karas... dar anksčiau, kai vyko 2020 m. įvykiai, paskutiniai rinkimai Baltarusijoje, aš pradėjau ieškoti darbo užsienyje. Iš pradžių radau Latvijoje per pažįstamus, per lenkų pažįstamus... per trečiąsias rankas. Jau buvo paruošti dokumentai, viskas, pasirašyta sutartis, kad dirbsiu Latvijoje <...> inžinieriumi. Ir kol buvo tvarkomi visi dokumentai, radau darbą Kaune. <...> Kai atvykau čia, dirbau su laikinąja viza... ne visi dokumentai buvo paruošti. Vėliau sutvarkiau visus doku-

mentus ir gavau mėlyną kortelę <...> Pradėjau tvarkyti dokumentus sūnui, žmonai. Na, ir dabar visa šeima jau čia.“ (Interviu nr. 27, Ruslanas, Kaunas).

Kita vertus, kiti dalyvavusieji tyrime ir atvykusieji iš Baltarusijos motyva-vo savo atvykimą ekonominėmis priežastimis, t. y. teigė atvykę dirbti ir gauti geresnį uždarbį bei gyventi geresnėmis sąlygomis. Pavyzdžiui, viena moteris pasakoja, kad jos vyras išvažiavo 2018 metais į Lietuvą dirbti vienoje įmonėje ir nebenorėjo grįžti į Baltarusiją, todėl ji galiausiai po trejų metų gavo vizą šeimos susijungimo pagrindu Lietuvoje ir atvyko gyventi kartu:

„Kuriam laikui vyras nutarė išvykti į Lietuvą dirbti, nes jo įmonė pradėjo mokėti labai mažą atlyginimą. 300 dolerių per mėnesį – tai nedaug, o mano atlyginimas buvo didesnis, ir tai nebuvo šeimos konfliktas, bet vyrui buvo nepatogu uždirbti perpus mažiau nei man jo žmonai. Tai tiesiog morališkai nepatogu. Išvykdamas į Lietuvą jis sakė: „Jei kas nors bus ne taip, mesiu viską, apsisuksiu ir grįšiu.“ Aš kol kas likau Baltarusijoje. Po savaitės gyvenimo Lietuvoje vyras pasakė: „Daugiau niekur nevažiuosiu. Viskas, jokios Baltarusijos.“ <...> Praėjo treji metai, aš atvyktu į Lietuvą, mes suvienijame šeimą, gaunu leidimą gyventi, susirandu darbą. <...> Mano vyras išvyko 2018 metais.“ (Interviu nr. 33, Milena, Klaipėda)

Kita moteris taip pat pasakojo, kad vyras jau nuo 2018 metų dirba Lietuvoje, o ji su vaikais pas jį atvažiavo gyventi į Lietuvą 2020 metais. Kita vertus, ji teigia visą laiką norėjusi išvažiuoti iš Baltarusijos, o dabar išvažia-vusi džiaugiasi, nes šeimos nariui Lietuvoje diagnozavo onkologinę ligą ir šios ligos gydymas, palyginti su Baltarusija, jos nuomone, Lietuvoje labai efektyvus:

„Atvykus nustatė onkologiją ir dabar gydos Lietuvoje. <...> Į Lietuvą persikėlėme 2020 metais. Mano vyras čia gyvena jau nuo 2018 metų. Kai jis išvyko iš Baltarusijos, aš taip pat norėjau išvykti, ši mintis mane nuolat persekiojo. <...> Aš apskritai galvojau išvykti iš Baltarusijos, nes man nepatiko tai, kas ten vyksta visus šiuos metus. Aš net bandžiau su-sitvarkyti „lenkų kortą.“ (Interviu nr. 30, Maša, Klaipėda).

Kiti tyrime dalyvavę migrantai iš Baltarusijos – atvyko daugiausia prieš 2020 metų protestus Baltarusijoje ir turėdami tikslą čia mokytis. Tai daugiausia jauni žmonės, kurie norėjo išvykti pabaigę mokyklą ir studijuoti užsienyje. Lietuvoje besimokantys studentai pasakoja, kad nuo vaikystės savo šeimose buvo skatinami išvykti ir kiekvienas įvardijo savo argumentus, kodėl jie patys norėjo ir turėjo išvykti.

Pavyzdžiui, viena studentė, kuri yra LGBT bendruomenės atstovė, sako, kad bėgo nuo patriarchalinės sistemos ir nuo vaikystės galvojo, kad išvažiuos iš Baltarusijos mokytis į kitą šalį, tačiau sprendė, važiuoti mokytis į Lenkiją ar į Lietuvą, bet Lietuvos pasirinkimą lėmė, jos manymu, tai, kad ji mažiau konservatyvesnė už Lenkiją, kuri draudė abortus:

„Žinote, pas mus patriarchalinė sistema, ir man buvo labai sunku būti tokioje aplinkoje. Aš, be abejo, myliu savo tėvus, bet jau 15 metų supratau, kad išvyksiu. <...> Aš visada supratau, kad mano reikalai visada yra paskutinėje vietoje. Deja, pirmiausia reikia išspręsti jų problemas ir jų reikalus. Todėl 15 metų jau buvau fiziškai ir morališkai pasirengusi išvykti kur nors mokytis. <...> Turėjau rinktis tarp Lenkijos ir Lietuvos. Lenkų kalbą galima išmokti, ji panaši į baltarusių kalbą, yra panašumų, arba Lietuva, nes ten buvo mano draugė. <...> Jau 2021 metais. Supratau, kad Lenkija man šiek tiek nepatinka, nes ten draudžiami abortai, šiek tiek konservatyvumo, ir man tai nepriimtina. <...> Tai man svarbu, o ne tik kad kažkur išvažiuoti, bet kad jaustis patogiai, kaip LGBT bendruomenės atstovei, pavyzdžiui...“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas).

Kitas studentas, besimokydamas Baltarusijoje, suprato, kad negaus kokybiško aukštojo išsilavinimo, nes situacija tik prastėjo, o propaganda ir ideologija švietimo įstaigose stiprėjo:

„Buvo aišku, kad greičiausiai toliau nebus geriau ir liks tik tie mokytojai, kurie skleis Baltarusijos propagandą, o ten nebus nieko įdomaus. Todėl buvo priimtas sprendimas, bent jau šalia... Tuo metu dar niekas nežinojo, kas yra COVID-19, kas yra karas, Baltarusijos ir Lietuvos santykiai nuo 2015 iki 2020 metų buvo gana geri, lygis tik kilo. Kita priežastis buvo ta, kad Lietuva yra netoli namų. Patogu nuvykti. Man važiuoti į Minską

yra tas pats, kas nuvykti į Vilnių. Todėl ir priėmiau sprendimą.“ (Interviu nr. 18, Sergejus, Kaunas)

Dar vienas studentas, pradėjęs mokytis Minske aukštojoje mokykloje, suprato, kad švietimo sistema Baltarusijoje sena ir neefektyvi, juo labiau kad po 2020 metų protestų prisidėjo propagandinis mokymas apie baltarusių opoziciją kaip blogį, kad negalima dalyvauti Baltarusijos opoziciniuose „Telegram“, „Instagram“ ir „Facebook“ puslapiuose ir privalėjai pasirašyti, kad nedalyvausi opozicijos mitinguose:

„Taip, tuo metu aš nuvykau studijuoti į Minską. Po trijų mėnesių supratau, kad man ten labai nepatinka, kad švietimo sistema yra sena, neveiksminga, be to, 2020 m. nauji studentai buvo tokie eksperimentiniai, kad buvo pridėti nauji dalykai – baltarusių tautybė. Mes tarsi mokėmės istorijos. Vėl viskas iš naujo, kad visa opozicija yra bloga, kad patriotizmas yra toks <...> Tarsi propaganda. Buvo dar antras dalykas, susijęs su politika, kur antroje pamokoje mums atnešė kažkokius lapus, kur buvo parašyta: „Aš sutinku nedalyvauti ekstremistinėse opoziciniuose „Telegram“ kanaluose, grupėse „Instagram“ ir „Facebook“ ir jokiose protestuose“, ir visi turėjome tai pasirašyti. Ypač atvykėliai iš kitų miestų, kurie mokėsi Minske, buvo šantažuojami: „negausite vietos bendrabutyje ir stipendijos“. Žinoma, galiausiai visi pasirašė. Mano nuomone, buvo daug neveiksmingų kursų, be to, perspektyva nebuvo labai aiški.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas).

Kai kurie studentai, besimokantys Lietuvoje, atvyko iš Baltarusijos prieš pat karui prasidedant arba jam prasidėjus. Pavyzdžiui, vienas studentas pasakoja, kad mieste, prieš pat prasidedant Rusijos puolimui 2022 m. vasarį, jau stovėjo karinė technika ir sveikatos įstaigos teikė medicinos priežiūrą Rusijos kariškiams. Gyventojai visa tai matė savo akimis ir tada jis suprato, kad jam reikia išvažiuoti mokytis į kitą šalį. Vaikinams, be to, buvo aktualu ir tai, kad jų nepaimtų į Baltarusijos kariuomenę:

„Pas mus NN ir kariniai tankai buvo degalų papildomi. Net įmonėse medicinos grupės teikė pirmąją pagalbą Rusijos kariams. Mūsų miestas yra tarsi prie fronto. Pas mus NN važinėjo karinė technika. Manau, kad

tai buvo Rusijos, aš nesuprantu. Ir taip, kad iš Baltarusijos taip pat vyko puolimas, pas mus tai viskas buvo. Ir mes tai matėme ne tik „Telegram“ programoje, mes tai matėme tiesiai pro langą. Skraidė rusų [Rusijos Federacijos kariuomenės] naikintuvai, lėktuvai. Mes patys tai matėme ir buvo tokios, sakykime, bauginančios, gąsdinančios kalbos, ir tada aš nusprendžiau, kad „matyt, vis dėlto laikas išvykti“. Jau esu antrame kurse, netrukus baigsiu universitetą ir turėsiu eiti į armiją, bet aš nenoriu eiti į armiją. Laimingo atsitiktinumo dėka 2021 m. vasarą, po pirmo kurso, reklamoje, kai naršiau per naujienų srautą, man pasirodė EHU – Baltarusijos universitetas Vilniuje.“ (Interviu nr. 20, Vladimiras, Kaunas)

2.4.3. Lietuva kaip tikslo šalis

Atvažiuavę dėl politinio persekiojimo pabėgėliai iš Baltarusijos Vilniaus pasirinkimą pirmiausia siejo su jame veikiančiomis žmogaus teisėmis besirūpinančiomis organizacijomis, kurios dėl politinių priežasčių buvo persikėlusios iš Baltarusijos tęsti savo veiklą. Pavyzdžiui, Baltarusijos žmogaus teisių namai, kurie bendradarbiauja su tarptautine organizacija „Freedom House“, o ši savo ruožtu su Lietuvos užsienio reikalų ministerija, kuri paspartino dokumentų tvarkymą gauti „humanitarinę vizą“:

„Mes vis tiek būtume atvažiuavę į Vilnių dėl kelių priežasčių, taip pat ir dėl to, kad čia yra įsikūrę „Baltarusių žmogaus teisių namai“. Tai taip pat tokia mūsų bazė. Jie padeda mums čia legalizuotis. Jie dirba su „Freedom House“, kuris yra Lietuvos užsienio reikalų ministerijos socialinis partneris...“ (Interviu nr. 1, Jelena, Vilnius)

Dar kiti nelegaliai kirto sieną ir pasiprašė prieglobsčio dėl politinio persekiojimo, padedami kitų baltarusių įsteigtų organizacijų Lietuvoje, kurios užsiima pagalba bėgantiesiems nuo Baltarusijos režimo persekiojimų. Pavyzdžiui, dažnai minima baltarusių visuomeninė organizacija „Dapamoga“ ne tik ieško baltarusių, kuriems reikia pagalbos, sutvarko dokumentus atvykstant, bet ir suteikia prieglobstį (nakvynę, maistą, kitas būtinas paslaugas), kol žmogus laukia sprendimo, pavyzdžiui, pabėgėlio statusui gauti:

„Dar Baltarusijoje susisiečiau su organizacija „Dapamoga“. Jie man labai padėjo. Iš pradžių turėjau kur gyventi ir ką valgyti. Vilniuje yra kažkas

panašaus į pilį. Tai didelis trijų aukštų namas, kuriame, grubiai tariant, laikomi baltarusiai. Jūs nežinote. Tai būtent „Dapamoga“. Taip, taip. Ten gyvenau dvi savaites, tada atvyko mano žmona.“ (Interviu nr. 15, Aleksandras, Vilnius)

Kiti atvykėliai, bėgę su visa šeima po 2022 metų iki karo, taip pat teigia, kad pati baltarusių visuomeninė organizacija „Dapamoga“ juos surado ir padėjo išvykti, nes ji turėjo ryšių su kai kuriais žmonėmis Baltarusijoje, kurie baltarusiams padėjo išvykti į Ukrainą, Lenkiją ir ji į juos kreipėsi ir netrukus su jais susisiektė iš organizacijos „Dapamoga“:

„2022 m. sausio mėn. ... tai buvo dar prieš karą <...> Nelegaliai su vaikais, žiemą, perėjome sieną... per mišką ir per užšalusį ežerą. <...> Viskas įvyko netikėtai, mes to neplanavome. Sausio 6 d. pas mus atliko kratą, o sausio 9 d. jau buvome Lietuvoje. Neturėjome laiko planuoti, kur ir kaip. <...> per organizaciją, bet jie patys mus surado. Kai buvau Baltarusijoje, turėjau tam tikrų ryšių, kurie padėjo vaikams evakuotis į Ukrainą, Lenkiją, kai reikėjo pagalbos. Taigi kreipiausi. <...> Čia turime baltarusių diasporą „Dapamoga“. Jie padeda ir, tiesą sakant, patys susisiektė su mumis. Jie pasakė, kad mus identifikavo ir laukia mūsų Lietuvoje.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas).

Kai kurie baltarusiai, atvykstantys jau po Rusijos pradėto karo Ukrainoje 2022 m. vasarį, minėjo, kad rinktis Lietuvą paskatino ir tai, kad Lenkija priėmė didelį skaičių ukrainiečių pabėgėlių ir šie pabėgėliai iš Ukrainos, manyta, turės neigiamą nusistatymą prieš atvykusius baltarusius, nes Baltarusija vertinama kaip šalis, prisidėjusi prie Rusijos karo, o tai lems blogus tarpusavio santykius ir trintį:

„Mes turėjome Lenkiją, Lietuvą, Bulgariją iš Europos zonos. Įmonė pasakė, kad galime patys rinktis iš šių šalių, kur toliau gyvensime ir dirbsime. Žadėjo padėti su dokumentais. <...> Tuo metu mes išsigandome, kad Lenkijoje yra tiek daug ukrainiečių. Tikriausiai visiems ten buvo vietos, bet mums atrodė, kad jų ten tiesiog milijonai. Visi jie yra Lenkijoje, todėl nežinoma, koks jų požiūris į baltarusius. Yra tokia retorika, kad baltarusiai yra agresoriai. <...> Mes Gruzijoje praleidome

pusantro mėnesio ir 2022 metų balandį atvykome čia.“ (Interviu nr. 17, Lada, Klaipėda)

Pabėgę iš Baltarusijos informantai minėjo ir tai, kad jiems buvo nesvarbu, kur vykti – į Lietuvą, Lenkiją ar Latviją, tačiau 2021 metais Lenkijoje įvyko vadinamoji migracijos krizė, kai Baltarusija masiškai stūmė migrantus per savo ir Lenkijos sieną, tokiu atveju – buvo labiau renkamasi vykti į Lietuvą, nes ten migracijos mastas buvo mažesnis.

„Tiesą sakant, man nebuvo svarbu, tai bus Lietuva, Lenkija ar Latvija. Tiesiog, pavyzdžiui, galvojau apie Lenkiją. Tuo metu migracijos krizė buvo pasiekusi aukščiausią tašką. Migrantai iš Artimųjų Rytų... 2021 m. Lapkritis. <...> Nusprendžiau, kad Lietuva taip pat yra geras variantas, ir atvykau čia. Buvo atvejų, kai žmonės vyko į Lenkiją, kai vyko į Lietuvą. Supratau, kad čia galima kreiptis dėl prieglobsčio, taip ir padariau.“ (Interviu nr. 15, Aleksandras, Vilnius)

Migrantai mini ir akcentuoja, kad buvo priversti išvykti, o ir vyko arba greičiau bėgo jie į tą šalį, kur pasitaikė galimybė, ir ten, kur juos priimdavo, priklausomai nuo susiklosčiusių aplinkybių, pavyzdžiui, atitinkamai gautų ar turimų dokumentų, koronaviruso testų ar skiepų poreikio, t. y. akcentuojama tai, kad svarbiausia ne kuri šalis, o tai, kad ji šiuos žmones priima ir jų neveja:

„Niekada nesiruošiau išvykti iš Baltarusijos, bet 2021 m. buvau priversta dėl politinių sumetimų bėgti į Turkiją. <...> Tai šalis, kur buvo galima be koronaviruso testo važiuoti. <...> Tai buvo po trečios kratos. <...> Gyvenau Lenkijoje beveik metus. Vizai pasibaigus turėjau išvažiuoti į kitą šalį. Ačiū Lietuvos valstybei, kad čia atvažiauvau. <...> Kai klausia, kur jums patinka ir kodėl Lietuva, sakau, kad „mes gyvename ten, iš kur mūsų neveja.“ (Interviu nr. 3, Natalija, Vilnius)

Kita pabėgėlė į Lietuvą atvyko po Rusijos Federacijos invazijos į Ukrainą 2022 m. vasario 24 d., pradėjus bombarduoti Kyjivą, kur gyveno nuo 2020 metų, kai buvo pabėgusi iš Baltarusijos su šeima dėl politinio perse-

kiojimo. Šiuo atveju išvykimas iš Kyjivo į Lietuvą motyvuotas vaiko saugumu ir gerove:

„Kai prasidėjo karas, mes su dukryte ten buvome savaitę <...> Mes savaitę gyvenom Kyjive tame kare, ir aš, žinoma, supratau, kad reikia išvežti vaikelį. Tai neįmanoma. Tu kiekvieną dieną guliesi miegoti ir nežinai, ar atsikelsi. <...> Mes bėgdavom į priedangas nuo bombų. <...> Aš nenorėjau išvažiuoti, nes negalėjau savęs įsivaizduoti, kad aš dar kartą privalau bėgti. Mes jau kartą bėgome (iš Baltarusijos – *aut. pastaba*). Dabar praėjo tik 8 mėnesiai ir vėl reikia bėgti. Tai buvo siaubinga.“ (Interviu nr. 1, Jelena, Vilnius)

Atvykusieji migrantai teigia, kad juokaudami tarpusavyje vieni kitus vadina zuikiais arba bebrais, priklausomai nuo to, kokiais keliais pateko į Lietuvą – ar kirsdami valstybių sienas perbridę upę, ar atbėgę per laukus ir miškus:

„Mane išvežė iš šalies, nes oficialiai negalėjau išvykti iš Baltarusijos. Kaip sakome, turime žmonių, kurie negali išvykti iš šalies, bet jie tai daro ir jiems padeda. Turime „kiškių“, kurie palieka savo tėvynę per laukus ir miškus. Mane perkėlė per upę. Mane perkėlė per upę valtimi... Aš esu „bebras“.“ (Interviu nr. 12, Diana, Vilnius)

Relokacijos būdu perkeltų įmonių darbuotojai pasakoja, kad Lietuva greičiau nei Lenkija sutvarkydavo persikėlimo dokumentus, todėl buvo lengviau ir greičiau gauti vadinamąją mėlynąją kortelę, kuri suteikia galimybę atvykti su visa šeima trejiems metams:

„Mūsų darbe buvo relokacijos programa, ir buvo galima išvykti į tris šalis: į Ukrainą labai greitai... per tris dienas buvo galima išvykti, surinkti visus dokumentus, o į Lenkiją ir Lietuvą reikėjo mėnesį ruošti dokumentus. <...> Reikėjo pateikti dokumentus „blue card“ [liet. mėlynajai kortelei]... tai buvo galima padaryti internetu. Apie dvi savaites svarstė Lietuvos migracijos tarnyba, apie tris savaites – Lenkijos... <...> mes turime čia filialą. <...> Biuras buvo atidarytas dviem tikslais. Pirmasis –

išplėsti savo įtaką Europos rinkoje, antrasis – kad žmonės, kuriems reikia išvykti iš šalies, turėtų kur tai padaryti, nes ne visi norėjo į Ukrainą, ne visi norėjo į Lenkiją. Lietuva atidarė šią „blue card“ programą, ir tada buvo labai greitai atidarytas biuras ir išduotos vizos.“ (Interviu nr. 25, Borisas, Kaunas)

2.4.4. Baltarusių teisinio statuso Lietuvoje svarba

Atvykę baltarusiai mano, kad teisinis statusas yra gana svarbus, jis daro tiesioginę įtaką įsikūrimui, gyvenimo stabilumui bei integracijai Lietuvoje ir galiausiai visuomenės požiūriui į atvykusiuosius. Jeigu žiūrėsime, koks visuomenės požiūris į migrantus ir pabėgėlius, tai Lietuvos visuomenės nuostatų apie įvairias etnines, migrantų ir kitas grupes tyrimai (LSMC Sociologijos instituto Etninių tyrimų skyrius, (n. d.). „Visuomenės nuostatų apklausa“, www.lstc.lt) rodo, kad 2023 m. socialinė distancija migrantų iš Baltarusijos atžvilgiu buvo nedidelė, tačiau 2025 m. pakito, ir visuomenės požiūris tapo labiau neigiamas – gyventi kaimynystėje nenorėjo 23 proc. žmonių (palyginti 2023 m. – 18 proc.), tačiau apskritai politiniai pabėgėliai, kaip nuostatų tyrime išskirta kategorija, vertinami nevienodai. Požiūris į politinius pabėgėlius (nebūtinai iš Baltarusijos) skyla į maždaug vienodas grupes žmonių, kai vieni labiau pritaria, o kiti – nepitaria tokių žmonių atvykimui, tačiau tikėtina ta skirtis yra susijusi ir su politiniais debatais viešojoje erdvėje apie politinių migrantų iš Baltarusijos keliamą grėsmę nacionaliniam saugumui dėl galimai atstovaujamo Baltarusijos nacionalinių struktūrų bei jų vykdomų provokacijų (Migracijos departamentas, 2023, rugpjūčio 4; Vorobjovaitė, 2023).

Kai kurie tyrime dalyvavę atvykusieji teigia, kad „darbinę vizą“ pakeitė į pabėgėlio statusą ir gavo tarptautinę apsaugą, nes šis statusas labiau apsaugo žmogų ir suteikia daugiau garantijų likti šalyje, o atvykę darbo pagrindu bijo, nes yra priklausomi nuo darbdavio, ir jeigu nori pakeisti darbą, turi gauti leidimą iš Migracijos departamento – o tai užtrunka apie mėnesį:

„Aš pakeičiau darbą, nes susidūriau su darbo problemomis. Iš pradžių darbo neradau, bet vėliau radau... kreipiausi ir man išdavė šią humanitarinę vizą. Dabar esu daugiau ar mažiau laisvas. Dar dveji metai. <...> Na, davė trejus metus. Darbo vizą išduoda dvejiems metams, ir tu esi

pririštas. Bent jau būtų galima pakeisti darbą... Viskas taip biurokatiškai suprogramuota. Pas mus dirbo žmonės, kurių viza baigėsi, ir juos išvarė iš šalies.“ (Interviu nr. 31, Denisas, Klaipėda)

„O čia tave atleidžia iš darbo, nepratęsia leidimo gyventi... viskas sprendžiama... <...> Taip, tai priklauso nuo daugelio dalykų, bet nuo manęs tiesiogiai nepriklauso. <...> Tikimės, kad kitą kartą jau galėsime kreiptis dėl nuolatinio leidimo gyventi. Tai šiek tiek sumažins įtampą, kai leidimas bus išduotas ilgesniam laikotarpiui. Tikriausiai jis bus išduotas 10 metų laikotarpiui.“ (Interviu nr. 35, Olesė, Klaipėda)

Turimas teisinis statusas, pavyzdžiui, pabėgėlio, yra susijęs ir su tam tikromis garantijomis, atsižvelgiant į griežtesnes sankcijas atvykusiems iš Baltarusijos. Pavyzdžiui, daugelis pabrėžia atvykusiems iš Baltarusijos, skirtingai nei kitiems migrantams (išskyrus migrantams iš Rusijos), taikomas griežtesnes sankcijas, tokias kaip apribojimai gyvenant šalyje, taip pat kai kurių politikų pasisakymus apie atvykusius baltarusius ar Migracijos departamento veiksmus nepratęsiant leidimų gyventi šalyje dėl grėsmių nacionaliniam saugumui, keliamų Rusijos ir Baltarusijos režimų. Tai patvirtina ir 2022 m. atliktas tyrimas su migrantais iš Baltarusijos, kuris atskleidė, kad baltarusiai, gyvendami Lietuvoje ir Gruzijoje, jaučia nerimą dėl nestabilios migracijos politikos ir migrantų teisinio statuso, atliepančio tarpvalstybinius Rusijos ir Baltarusijos glaudžius santykius ir Rusijos vykdomą karą Ukrainoje. Kita vertus, Lietuvoje daug rečiau, palyginti su kitomis tirtomis šalimis, migrantai tiki, kad jų situacija nepablogės, nes patiria mažesnę diskriminaciją šioje šalyse, nepaisant to, kad kalba rusiškai viešai (Алампиев, Биканов, 2022: 18). Daugelis tyrime dalyvavusių politinių migrantų palaiko tokias sankcijas ir supranta Lietuvos valstybės poziciją, bet kartu jaučia situacijos nestabilumą ir grėsmę būti išsiųstiems į Baltarusiją, nepratęsus LLG Lietuvoje:

„Aš palaikau Lietuvos valstybę, kuri sako, kad „mes pažiūrėsim ir mes juos išsiųsim atgal“ <...> Aš matau, kad Lietuva – maža šalis, kurioje nėra tiek resursų apginti ir nuo agentų, ir nuo nesąžiningų žmonių.“ (Interviu nr. 3, Natalija, Vilnius).

„Dabar baltarusiai kelia klausimą, ką daryti su Lietuva. Mes mylime Lietuvą, neturime su ja jokių problemų, bet kartu jaučiamės nesaugūs... Jūs jaučiatės nesaugūs mūsų atžvilgiu, taip. <...> Nuolat priimami ar keliami klausimai, įstatymų projektai dėl kažkokių pokyčių baltarusiams.“ (Interviu nr. 23, Ina, Kaunas)

„Sąžiningai sakant, man sunku nepasitikėti Lietuvos vyriausybe. Kol kas nėra vienas iš mano pažįstamų politinių migrantų nėra negavęs vizos. Netgi žmonės, kurie praeityje buvo, tarkime, kariai, buvo labai ilgai nagrinėjami, bet jiems buvo išduotos vizos.“ (Interviu nr. 4, Svetlana, Vilnius)

Ypač politiniai migrantai, pabėgę nuo persekiojimų, teigia, kad, nepaisant visko, yra patenkinti gyvenimu Lietuvoje, o svarbiausia, čia jaučiasi saugiai:

„Sunku, visiems sunku, bet aš nesiskundžiu. Žinokite, kad tiems, kurie kalėjime, sunkiau. Aš patenkinta, kad esu čia, ir dėl Lietuvos galiu pasakyti, kad nėra viena valstybė manimi taip nesirūpina. Nė viena. Baltarusijoje tik gąsdindavo, kad vaikus atims, į kalėjimą pasodins. Nors aš iš esmės dariau gerus dalykus Baltarusijoje. Aš sodindavau ažuolynus, darydavau tikrai gerus dalykus, už kuriuos tarptautines premijas gaudavau, ir t. t., bet vis tiek ten nepritapau.“ (Interviu, nr. 24, Irina, Kaunas)

Kita vertus, minimi ir atvejai, kai tyrimo dalyviai nepatenkinti tokia Lietuvos vykdoma politika, nori išvažiuoti į Lenkiją, kur, manoma, valstybės vykdoma politika yra nuolankesnė baltarusiams:

„Vienas mūsų draugas nori išvykti į Lenkiją. Jam niekas negresia, bet nepatinka valstybės politika: „Aš čia daugiau gyventi nenoriu.“ Jis yra IT specialistas, daug uždirba ir moka mokesčius, bet sako: „Aš nenoriu.“ Jo pozicija yra tokia, kad jam nepatinka, kaip valstybė elgiasi su baltarusiais: „Aš nenoriu, išvyksiu į Lenkiją, ten elgiamasi normaliai.“ (Interviu nr. 30, Maša, Klaipėda)

„Taip, ir labai daug nepasitenkinimo (baltarusių įmonėse – *aut. pastaba*) būtent politika, kad: „vaikiniai, mes mokame mokesčius, atvykome su

išsilavinimu, čia tarsi keliam savo kvalifikaciją, nebendradarbiaujame nei su Rusija, nei su Baltarusija“, – na, kam, kam jūs tai darote.“ (Interviu nr. 33, Milena, Klaipėda)

Informacinių technologijų specialistas, šiuo metu su šeima gyvenantis Kaune ir dirbantis relokutuotoje kompanijoje, pasakoja, kad jų įmonės darbuotojų skaičius mažėja, nes dėl Lietuvos politikos, nepratęšiant leidimų Lietuvoje gyventi kažkada dirbusiems Baltarusijos valstybinėse įstaigose žmonėms, darbuotojai palieka šalį ir važiuoja su šeimomis gyventi į Lenkiją:

„Mažėjame. <...> Dabar turėjome 170–180 žmonių, o dabar – 115. <...> Labai daug žmonių... ekonomika yra tarsi antraeilis veiksnys, nes daugelis nesijaučia saugūs, nes kažkas kažkur prieš 10 metų dirbo Baltarusijos banke ar dar kur nors... kokioje nors valstybinėje įmonėje. Tai gali būti vertinama kaip grėsmė nacionaliniam saugumui. Todėl, kad nereikėtų per tris dienas susikrauti daiktų ir bėgti, jie iš anksto išvyksta į Lenkiją. Labai daug žmonių išvyko į Lenkiją, kad nebūtų užklupti netikėtai. <...> Jei suskaičiuoti, tai išvyko apie 50 žmonių. Viena mergina turėjo išvykti, nes prieš 10 metų dirbo Minsko vykdomojo komiteto buhalterė. <...> Tai prasidėjo prieš pusantrų metų. Be to, mes manėme, kad tai Lietuvos prezidento populistinė retorika, skirta tiesiog pakelti savo reitingus prieš rinkimus, bet kai tai liečia realius žmones...“ (Interviu nr. 25, Borisas, Kaunas)

Kita atvykusioji studentė mokytis EHU pateikia pavyzdį, susijusį su grėsme Lietuvos nacionaliniam saugumui dėl baltarusių kelionių iš Lietuvos į Baltarusiją, ir pabrėžia, kad baltarusiai negali būti atsakingi už savo šalies veiksmus ir A. Lukašenkos vykdomą politiką, juo labiau kad daugelis negali grįžti į Baltarusiją dėl politinio persekiojimo, o politikai manipuliuoja tam tikrais faktais apie tai, kad atvykusieji kelia grėsmę Lietuvai ir jos saugumui:

„Mes visi taip žiūrime į savo asmeninį saugumą, nes daugelis iš mūsų neturi galimybės grįžti. Be to, vienaip ar kitaip, mes visi galvojame apie tai, kaip įsitvirtinti... mes neturime paso... ar Lietuva mums išduos kokį nors užsieniečio pasą ar kokį nors dokumentą. <...> mes negalime grįžti,

negalime pakeisti paso, ir dar kažkas... <...> Mes negalime atsakyti už savo šalį. Mes suprantame, kad, atsižvelgiant į visus faktus, labai lengva viskuo manipuluoti ir labai lengva mus paversti monstrais. <...> Tai labai lengva pasakyti, nors aišku, kad tai žmonės, kurie kažkada išėjo į gatves. Bet mes tai suprantame. Todėl yra labai daug faktų, kuriais galima manipuluoti.“ (Interviu nr. 23, Ina, Kaunas)

Kalbinti baltarusiai pabrėžia, kad negali atsakyti už A. Lukašenkos politiką, nes daugelis yra šio režimo priešininkai ir būtent dėl to ne savo noru buvo priversti išvykti iš Baltarusijos ir yra nukentėję nuo Lukašenkos režimo politikos. Taip pat akcentuoja neigiamą visuomenės ir net kitų Europos valstybių požiūrį į baltarusius, nes jie tapatinami su Rusijos agresija ir pradėtu karu Ukrainoje, kaip šalis ir piliečiai, prisidėję prie šio karo:

„Jaučiu, kad esu baltarusis, nors esu Lukašenkos priešininkas, bet to niekuo neįrodysi. <...> Ir dabar esi baltarusis, tave laiko priešu, bet to niekuo neįrodysi. Net praėjusiais metais ieškojau darbo ir vaikščiojau po įmones, sako, kad „turime darbo Suomijoje“, bet ten jie blogai elgiasi su baltarusiais. Ten kažkokios karinės bazės. Čia į vieną įmonę atėjo „turime objektų gynybos ministerijoje, paklausime, ar galime priimti baltarusius“. Aš iš karto numojau ranka. Koks pareigūnas imsis to... (kai mano, kad esi – *aut. pastaba*) iš priešų šalies. Tu supranti, kad prasidėjo karas. Aš niekada nemaniau, kad sulauksiu tokios dienos.“ (Interviu nr. 31, Denisas, Klaipėda)

Dar viena problema, susijusi su dokumentais ir su kuria susiduria gyvenantys Lietuvoje baltarusiai arba jų vaikai, – pasibaigęs Baltarusijos išduoto paso galiojimo terminas, o politiniams pabėgėliams ir jų šeimos nariams Baltarusijos ambasada paso neišduoda, tokiu būdu Lietuvoje išduodamas „Užsieniečio pasas“, užsienio valstybės piliečiui, turinčiam teisę gyventi Lietuvos Respublikoje ir dėl objektyvių priežasčių negalinčiam gauti kelionės dokumento iš savo kilmės valstybės. Šis dokumentas suteikia teisę išvykti iš Lietuvos Respublikos ir grįžti į ją. Kitas dokumentas, kuris išduodamas pabėgėlio statusą turintiems, – tai „pabėgėlio kelionės dokumentas“, kuris vadinamas „Ženevos pasu“, tačiau išduodamas rečiau:

„Bus kreipiamasi dėl tarptautinės apsaugos... baigiasi tėvų ir vaikų pasų galiojimas, baigiasi pasų puslapiai... kaip tai viskas. <...> Na, Lietuva, Lenkija išduoda šiuos užsieniečių pasus. <...> Ženevos pasas... dėl tarptautinės apsaugos. Kaip suprantu, Lietuva, kaip ir Lenkija, nelabai noriai išduoda tarptautinę apsaugą, nes ten reikia mokėti kokias nors išmokas pabėgėliams... Žinau žmonių, kurie gavo būtent Ženevos pasą... tarptautinę apsaugą, taip. <...> Ženevos pasas tiesiog... yra aukštesnio rango nei šis kelionės dokumentas. Na, iš esmės tai tarsi tu lieki... be savo paso. <...> nereikia gauti vizų kelionėms į kitas šalis, bet iš esmės tai tarsi paso pakaitalas. <...> užsienio pasas yra susietas su konkrečios šalies leidimu gyventi.“ (Interviu nr. 5, Olga, Vilnius)

2.5. Ryšys su Lietuva ir jos visuomene

Analizuojant migraciją ir migrantų saistymąsi su kilmės valstybe arba priimančiąja visuomene, akcentuojamas priklausymo (angl. *belonging*) jausmas ir jo svarba. Priklausymo jausmas aprėpia tiek pilietines, tiek socialines, tiek ir emocines dimensijas (Saavedra, Lopez, Shaw, Gibbs, 2023: 1). Žmogaus socialinė padėtis, individuali identifikacija ir emocinis tapatinimasis su įvairiomis grupėmis, etinė ir politinė vertybių sistemos turi įtakos žmogaus priklausymo „saviems“ ir „kitiems“ jausmui formuoti (Yuval-Davis, 2006, 199, cituota iš Fathi 2021a: 1102). Reikia atsižvelgti į tai, kas patiems migrantams yra svarbu, kaip jie kalba apie priklausymą ir saistymąsi. Pavyzdžiui, atlikę tyrimą (pusiau struktūruotus interviu) su migrantais JAV, tyrėjai atrado, kad teisinis, kultūrinis (kultūrinis panašumas), socialinis (socialiniai tinklai / ryšiai, asmeniniai ryšiai su kitais migrantais, jų šeimomis, draugais ir bendruomenių nariais), lingvistinis ir rasinis aspektai yra svarbūs migrantams, kai kalbama apie priklausymo jausmą (Saavedra, Lopez, Shaw, Gibbs, 2023). Kitos svarbios sąvokos, kalbant apie migraciją, – „namai“ ir „laikinumas“ (Fathi, 2021). Namai apibūdinami ne tik kaip materialinė aplinka, būstas, bet ir kartu kaip tam tikras specifinis ryšys su vieta (Boccagni, 2017, cituota iš Fathi, 2021: 981). Kuriant namus, be pripažinimo jausmo, svarbūs tokie natūralūs etapai, kaip įsitvirtinimas arba judėjimas (angl. *movement*), išvykimas ir atvykimas, išsišaknijimas ir išsišaknijimas (Fathi, 2015, cituota iš Fathi, 2021: 983). Laikas taip pat, pripažįstama, yra nematomas elementas, kuriant namus migracijoje ir orientuotas į tam tikrą tikslą

sukurti idealius namus, o kūrimo procesas iki tikslo pasiekimo apibūdinamas kaip „laikinas režimas“ (Nieto 2021, cituota iš Fathi, 2021: 988).

Migracijos kontekste išskiriamas ne tik prisitaikymo, bet ir susitaikymo (angl. *resilience*) jausmas, kuris skatina migrantui įtraukios gyvenamos aplinkos sukūrimą (Czerska-Shaw, Kublicki, 2023, cituota iš Winogrodzka, Trąbka, Pietrusińska, 2023: 3). Susitaikymas įvyksta tada, kai žmogus geba susidoroti (angl. *coping capacities*) su kylančiais iššūkiams, naudodamas tiesiogiai prieinamus išteklius, taip pat kai jis geba prisitaikyti (angl. *adaptive capacities*) mokydamasis iš praeities patirčių įveikti būsimus iššūkius, ir transformaciniai gebėjimai (angl. *transformative capacities*) imtis veiksmų naudojant priegą prie socialinės ir politinės paramos, kuri padeda gerovės kūrimui (Keck, Sakdapolrak, 2013, cituota iš Winogrodzka, Trąbka, Pietrusińska, 2023: 3). Pavyzdžiui, savo straipsnyje, atsižvelgiant į jaunų migrantų Lenkijoje patirtis, mokslininkai kaip gebėjimus susidoroti su iškylančiais iššūkiams išskiria tokius veiksmus, kaip antai „atsigavimą ir situacijos stabilizavimą“, kaip gebėjimą prisitaikyti – „judėjimą į priekį planuojant mažus žingsnelius“, o kaip transformacinius gebėjimus – „ieškant naujų galimybių, vedančių prie radikalių pokyčių“ (Winogrodzka, Trąbka, Pietrusińska, 2023: 6, 8, 11).

2.5.1. Pasakojimai apie Lietuvą ir gyvenimą Lietuvoje

Atvykę baltarusiai pasakojo apie jų gyvenimą Lietuvoje, kaip juos priima lietuviai, kaip jie keliauja po Lietuvą, kad domisi Lietuvos istorija, kaip susikalba, apie integracijos iššūkius – ar mokosi lietuvių kalbos, pabrėžia laikinumo jausmą bei laikiną buvimą Lietuvoje, taip pat kalba apie prisitaikymą prie esamos situacijos bei kaip susidoroja su kylančiais iššūkiams įvairiose gyvenimo srityse.

Apskritai baltarusiai apie Lietuvą kalba kaip Europos dalį, kur aukštas pragyvenimo lygis ir perkamoji galia, o norint čia išgyventi, manoma, reikia daug dirbti:

„Tai yra Europa. Kitoks gyvenimo lygis, kitokios algos. Supratau, kad esi užsienietis ir kad mūsų išlaidos padvigubės. Puikiai supratau, kad nebus lengva. Jei turi pinigų, žinoma, viskas tau atvira. Mano atveju taip nebuvo. Supratau, kad Europa yra Europa, bet bus sunku. Turėjau dirbti. Dirbau daugiau nei 8 valandas per dieną. Pavyko įstoti į universitetą,

sėkmingai baigti du semestrus, dirbau ir netgi galėjau pavaduoti kolegas, pavyko netgi kur nors keliauti. <...> Man labai patinka Vilnius. Šie europiniai namai.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

Kiti informantai pasakoja apie kokybiškai geresnį gyvenimą Lietuvoje, kokybišką maistą, išgalėjimą nusipirkti avalynę, drabužius, kurių galima nusipirkti už atlyginimą, gaunamą dirbant nekvalifikuotą darbą, skirtingai nuo Baltarusijos, kur darbas buvo aukštos kvalifikacijos, bet už atlyginimą negalėjo sau leisti nusipirkti drabužių, avalynės, maisto produktų, o ypač – žalumynų ar žuvies:

„Lietuvoje pradėjau valgyti daug žuvies. Čia ji yra prieinama, o Baltarusijoje buvo brangi. Sąžiningai sakau, Baltarusijoje nevalgiau salotų, žalumynų ar vyšninių pomidorų, o čia valgau tik tai. Čia tikrai kasdien valgau žuvį. Ten negalėjau sau to leisti.“ (Interviu nr. 30, Maša, Klaipėda)

„Ten negalėjau eiti ir iš karto už savo algą nusipirkti batų. Aš tam ruošiausi 2–3 mėnesius, suprantate, kad galėčiau nusipirkti. Tai buvo brangu. Dabar suprantu, kad čia mano socialinis statusas yra labai žemas <...> Aš dirbu valymo srityje. <...> bet čia, su savo statusu Lietuvoje, aš gaunu daug daugiau ir turiu galimybę kažką nusipirkti, nusipirkti vaisių, drabužių. Aš net mamai parodau, kad valgau salotas. Ten aš valgiau viską, ką norėjau, bet kad žiemą būtų tiek žalumynų... ten to nebuvo, suprantate. Mano mityba radikaliai pasikeitė. Ten pomidorai, agurkai... Ten labai brangu. Ten kartą per mėnesį gali sau leisti nusipirkti žalumynų.“ (Interviu nr. 14, Žana, Vilnius)

Kiti pastebi ir mano, kad baltarusiams reikia Lietuvos pavyzdžiu pasimokyti, kaip vertinti ir puoselėti savo istoriją, taip pat kaip tinkamai ją pristatyti ir papasakoti užsieniečiams:

„Čia Lietuvoje vertinama savo istorija, siekiama ją išsaugoti, parodyti, papasakoti. Man tai labai įdomu ir buvo atradimas, kaip ją vertina, brangina. Tai labai svarbu. Tau labai įdomu. Pati pradėjau domėtis, vaikščioti, stebėti. Tai traukė. Tokios europietiškos gatvelės. Baltarusijoje ne visur. Gal didžiuosiuose miestuose... Minske taip, bet mano miestelyje

nėra. Nudažė ir viskas. Pirmieji įspūdžiai Lietuvoje buvo teigiami. Man patinka čia gyventi. Sunku, bet nesiskundžiu.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

Taip pat tyrimo dalyviai teigė, kad kai turi laiko ir galimybių, stengiasi pakeliauti po Lietuvą, mini aplankytus miestus, tokius kaip Trakai, Klaipėda, Panevėžys, Palanga, Šventoji, Jurbarkas, ir netgi turi savo mėgstamas vietas Lietuvoje:

„Lietuvoje yra keletas mėgstamų vietų. Man tai Trakai. Man tai tiesiog, žinote, energijos vieta. Atvyksti ir užtenka vienos dienos, kad pasikrautum energijos. Tiesiog nuostabi gamta, ši pilis, kuri mane sužavėjo ir įsimylėjau iš pirmo žvilgsnio. Visa ši atmosfera.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas)

Baltarusiai lygina ir Lietuvos miestus, kuriuose gyveno ir šiuo metu gyvena, pavyzdžiui, Vilnių ir Kauną, ir pastebi, kad Kaunas lietuviškesnis miestas, kur rusų kalbos nesigirdi, o Vilnius – rusakalbis miestas ir todėl Vilnius palankesnis miestas atvykusiųjų adaptacijai:

„Čia lietuvių kalbą girdžiu dažniau nei Vilniuje. Aš jau pripratau, klausau lietuvių kalbos, o kai atvykstu į Vilnių, man tai jau keista. Štai. Įvairiai. Neseniai keičiau kortelę vaistinėje, jau žinau skaičius. Galiu pasakyti keletą žodžių. Kartais anglų, kartais rusų... Būna įvairiai, bet dažniau anglų. O Vilniuje rusų.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

„Vilniuje, nes ten galima kalbėti rusų ir anglų kalbomis, o čia (Kaune – *aut. pastaba*) būtina lietuvių kalba.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas)

Vilnius kaip miestas išskiriamas ne tik dėl to, kad rusiškai ten galima susikalbėti lengviau, bet jis įvardijamas kaip daugiakultūris miestas, kur galima sutikti ne tik lietuvių, bet ir rusakalbių – baltarusių, lenkų, taip pat galima rasti ir bendrų Lietuvai ir Baltarusijai istorinių paminklų, istorinių asmenybių įamžinimo vietų, tam tikro įvardijamo ir pastebimo su baltarusiais bendrumo:

„Vilnius apskritai yra nuostabus miestas. Ten gyvena daug rusakalbių, daug baltarusių, lenkų. Aš apskritai manau, kad Vilnius yra puikus miestas prisitaikymui. <...> Man labai patinka Vilnius. Kaunas yra labiau monoetninis. Ten studijuoja žmonės iš įvairių šalių. Jaučiasi, kad miestas yra šiek tiek kitoks, patogus, bet čia yra labai mažai baltarusių ir nedaug mūsų renginių, ir mažiau tautų, nei Vilniuje.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas)

„Vilnius apskritai yra puikus miestas. Man patinka, kad Vilniuje daug nuveikta Baltarusijos istorijos labui. Pavyzdžiui, čia buvo leidžiamas laikraštis „Naša niva“. Tai labai svarbu, be to, čia palaidota daug Baltarusijos istorijai svarbių žmonių – Kalinovskis, Luckevičius... Todėl man labai patinka Vilnius.“ (Interviu nr. 15, Aleksandras, Vilnius)

Reflektuojamas ir Lietuvos visuomenės požiūris į baltarusius. Pavyzdžiui, pastebima, kad po 2020 metų protestų į baltarusius Lietuvos visuomenėje žiūrėjo palankiau, bet Rusijai pradėjus plataus masto karą Ukrainoje 2022 metais, požiūris pasikeitė į neigiamą, nes baltarusiai, kaip ir rusai, laikomi agresoriais, kurie užpuolė Ukrainą:

„Žmona nuolat sako: „Ieškok darbo kur nors toliau, išvykim toliau.“ Aš sakau: „Na, kur?“. <...> „Kur lojalesnis požiūris.“ Nes po 2020 m., kai kilo problemų su Lukašenka, viskas labai pasikeitė. Tada į baltarusius buvo žiūrima palankiai. <...> O dabar, prasidėjus karui, viskas pasikeitė.“ (Interviu nr. 27, Ruslanas, Kaunas)

Taip pat migrantai pastebi tendenciją, kad baltarusius prilygina rusams ir dėl rusų kalbos, suprask, jeigu jie kalba rusiškai – automatiškai – yra rusai:

„Man nepatinka, kad daugelis lietuvių darbe... ten vadovybė mus prilygina rusams. Aš sakau: „Palaukite, tai visiškai skirtingos tautos, skirtingos šalys, tarp manęs ir rusų yra tik bendra kalba, o aš galiu kalbėti baltarusių kalba.“ Lietuvių kalbos aš dar tiek nemoku. Jie mano, kad jei aš kalbu rusiškai, tai Baltarusija ir Rusija yra viena ir ta pati. Aš sakau,

kad ne. Lietuviai man tai taip pat keletą kartų sakė, ir man nepatinka, kai mus lygina ne tik politikai, bet ir žmonės.“ (Interviu nr. 28, Janas, Klaipėda)

„Jis tiesiog nenorėjo kalbėti rusiškai, nes manė, kad aš esu Rusijos pilietis. Buvo net toks atvejis, kad kai kalbi rusiškai – klausinėjama: „Iš kur esi?“ „Iš Baltarusijos“. „A, tada galima.“ (Interviu nr. 18, Sergejus, Kaunas)

Pavyzdžiui, kalbėdama apie gyvenimą Lietuvoje, kita Lietuvoje gyvenanti baltarusė sako, kad nepatyrė diskriminacijos savo atžvilgiu iš lietuvių, skirtingai nei iš kai kurių atvykusiųjų iš Ukrainos, kurie tapatina baltarusius su Rusijos agresija ir mano, kad baltarusiai turi priimti kolektyvinę atsakomybę už savo veiksmus:

„Tai kolektyvinė kaltė. Tai dažniau girdžiu iš ukrainiečių, nors etniniai ukrainiečiai man to nesako. Turiu labai daug draugų ir pažįstamų. <...> „Aš asmeniškai nė iš vieno lietuvio to negirdėjau ir nejaučiau.“ (Interviu nr. 3, Natalija, Vilnius)

Kita vertus, pastebima ir tendencija, kad po 2022 metų lietuviai noriau kalba rusiškai, nes atvažiavo daug karo pabėgėlių iš Ukrainos, kurie taip pat viešumoje bendrauja rusiškai:

„Situacija pagerėjo dėl to, kad atvyko ukrainiečių iš rytinės Ukrainos, kur kalbama rusiškai.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas)

„Taip. Jeigu rusiškai šneki, tai tu kažkoks priešas. O kai prasidėjo karas ir atsirado daugiau ukrainiečių, tos neigiamos auros nebėra. Jeigu sutinku rusų kalbos mokytoją iš mūsų mokyklos ir mes rusiškai bendraujame autobuse, nesulaukiame tokio ypatingai neigiamo dėmesio ir negražių žvilgsnių.“ (Interviu nr. 24, Irina, Kaunas)

Visuomenės nuostatų dėl požiūrio į įvairias migrantų grupes Lietuvoje tyrimų duomenys taip pat atspindi didesnę nei įprastai nenorą toleruoti nekalbančius lietuvių kalba asmenis (LSMC Sociologijos instituto Etninių

tyrimų skyrius, (n. d.). „Visuomenės nuostatų apklausa“, www.lstc.lt). Be to, minėti visuomenės nuostatų tyrimai atskleidė, kad daugiausia informacijos apie įvairias migrantų grupes žmonės sužino ne per asmeninius kontaktus, bet perima iš žiniasklaidos, kuri neretai vaizduoja migraciją kaip keliančią grėsmę valstybei, jos gyventojams, neatsižvelgiant į atskiras migrantų grupes, jų atvykimo priežastis, ateities vizijas, integracijos visuomenėje galimybes, ir dažniausiai perteikdama valstybės institucijų poziciją, politikų nuomones, neįtraukia arba mažai įtraukia pačių migrantų, gyvenančių Lietuvoje, perspektyvas (Blažytė, Frėjutė-Rakauskienė, Piliškaitė Sotirovič, 2020; Frėjutė-Rakauskienė, 2020; Dambrauskas, 2019). Pavyzdžiui, 2023 m. duomenimis, su politiniais pabėgėliais visuomenės kontaktas nesiekia net vieno procento (Frėjutė-Rakauskienė, Grumodas, 2024). Padidėjusias neigiamas nuostatas nekalbančiųjų lietuvių kalba (ypač bendradarbių) atžvilgiu galima susieti su rusų klaba, vis dažniau girdima viešumoje, kaip migrantų pagrindine susikalbėjimo kalba ir daugiau nei prieš dešimtmetį prasidėjusiu rusų kalbos prestižo Lietuvos visuomenėje praradimu (Brazauskienė, 2010, 2013; Lavrinec, 2024) bei žiniasklaidoje inicijuojamomis diskusijomis apie pastebimai padidėjusį rusų kalbos vartojimą viešojoje erdvėje ir ypač paslaugų sektoriuje, nenorą ypač migrantų iš Baltarusijos kalbiškai integruotis į Lietuvos visuomenę (TV3 naujienos 33 min. su Artūru Anužiu (2024 sausio 6); LNK.lt, 2025 liepos 25).

Apklausti tyrimo dalyviai, kurie nemoka arba šiek tiek moka, bet nerūpsta kalbėti lietuvių kalba, atskleidžia tam tikrą susikalbėjimo strategiją, kurią taiko viešumoje – pradeda kalbėti lietuviškai, vėliau atsiprašo, kad kalbos gerai nemoka, ir paklausia, kuria kalba pašnekovui būtų priimtinau kalbėti – rusų ar anglų, o tada daugelis sutinka kalbėti ir rusiškai:

„Kai atvykau čia, pradėjau kalbėti lietuviškai. Lietuviškai sveikindavausi ir lietuviškai sakydavau, kad nemoku. Tada vyresnio amžiaus žmonės man sakydavo: „Kalbėk rusiškai, nesijaudink, viskas gerai.“ Su tam tikrais žmonėmis, į kuriuos žiūriu ir manau, kad jie nekalba angliškai, aš galiu kalbėti rusiškai, bet tokioje situacijoje kalbu angliškai.“ (Interviu nr. 23, Ina, Kaunas)

Kita vertus, informantai pabrėžia, kad supranta lietuvius, kodėl taip negatyviai žiūri į rusų kalbą:

„Aš suprantu pasipiktinimą, objektyviai jį galima suprasti. Jūs atvykote pas mus, tai bent jau pabandykite.“ (Interviu nr. 33, Milena, Klaipėda)

„Mažoms šalims, tokioms kaip Estija, Latvija, Lietuva, dėl to, kad jos kadaise buvo Sovietų Sąjungos dalimi ir vyko labai stipri rusifikacija, ir norint vėl visiškai sukurti savo tapatybę, ją atkurti, reikia šiek tiek atsikratyti rusų. <...> O Rusijos propaganda tiesiog negalės ten pasiekti.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas)

2.5.2. Integracijos iššūkiai: lietuvių kalbos mokymasis

Išvykę dėl politinio persekiojimo žmonės, kalbėdami apie integraciją ir lietuvių kalbos mokymąsi, dažnai lygindavo save su žmonėmis, kurie ne priverstinai, o savanoriškai išvyko iš Baltarusijos (pvz., dirbti), šitaip bandydami pabrėžti jų laikiną buvimą Lietuvoje (plačiau apie sąvokas „namai“ ir „laikinumas“ žr. Fathi, 2021; 2021a). Šiuo atveju pasitvirtina teorijos apie laiką, kuris yra svarbus elementas kuriant namus migracijoje ir apie „laikiną režimą“ (Nieto, 2021, cituota iš Fathi, 2021: 988), t. y. tam tikrą periodą, kuris reikalingas įsitvirtinti naujoje visuomenėje, bet kartu ir sustiprina nuolatinį laikinumo jausmą ne tik įsikuriant ir kuriant namus, bet ir jiems integruojantis. Daugelis politinių migrantų Lietuvoje dirba Baltarusių nevyriausybinėse organizacijose, opozicinės žiniasklaidos priemonėse ir tai dar labiau atitolina baltarusių migrantus nuo Lietuvos visuomenės ir sustiprina laikinumą, nes lemia mažesnę kontaktų ir ryšių su Lietuvos visuomenė ir jos nariais kūrimą bei palaikymą, lėtesnę integraciją į Lietuvos visuomenę bei lietuvių kalbos mokymąsi ir išmokimo galimybes:

„Tie, kas išvažiavo iki 2020 metų, daugelis palaiko dabartinę valdžią arba yra absoliučiai apolitiški. Jie nesupranta, kas atsitiko 2020 metais. Yra žinoma tokių žmonių, kurie gilinasi, bet yra labai skirtingi <...>. Žmonės, kurie nebuvo Baltarusijoje 2020 metais, neįsigilino į tai, jie nesupranta to, jie liko ten kažkur, tai žmonės, kurie nepersvarstė. Žmonės, kurie išvažiavo po 2020 metų – tai visiškai kitas „nervas“, visai kitas supratimas. Tai ne ekonominė migracija. Pabėgimas dėl persekiojimo. Skirtingos priežastys. <...> Kas išvažiavo po 2020 metų – tai daugiausia politinė migracija. <...> Ir tie, kurie išvažiavo po 2020 metų, daugelis iš jų nori grįžti.“ (Interviu nr. 1, Jelena, Vilnius)

Priešingas laikinumo jausmui, migracijos teorijose išskiriamas ir pasiekiamas susitaikymo (angl. *resilience*) jausmas, kuris lydi migrantui įtraukios gyvenamos aplinkos sukūrimą (Czerska-Shaw, Kublicki, 2023, cituota iš Winogrodzka, Trąbka, Pietrusińska, 2023: 3), o manoma, susitaikymas įvyksta tada, kai žmogus geba susidoroti su iškylančiais iššūkiais ir imasi tam tikrų veiksmų kurti ir sukurti gerovę svečioje šalyje. Šiame tyrime taip pat pastebimas ir atvykusių baltarusių įvardijamas susitaikymo jausmas, kai laikino buvimo jausmas ir „pakibimas, gyvenimui stovint vietoje“ bei įveikiant tam tikras iškylančias jiems neigiamas emocines bei psichologines būsenas buvo keičiamas susitaikymo su „esama tikrove“ jausmu ir savitu judėjimu į priekį, kuriant naują gyvenimą naujoje vietoje ir šalyje.

Pavyzdžiui, apklaustiesiems migrantams iš Baltarusijos atsisakyti laikinumo jausmo ir suvokti, kad laikinas buvimas gali virsti ir nuolatinis gyvenimu Lietuvoje, padėjo beveik nekintanti politinė situacija Baltarusijoje, o ir apskritai šios situacijos priklausomybė nuo įvairių geopolitinių veiksnių (Rusijos pradėto karo Ukrainoje), kurie gali būti ilgalaikiai:

„Manėme, kad po pusės metų situacija pasikeis ir mes grįšime namo. Tada prasidėjo karas ir, matyt, tai nebus greitai. Kas mums buvo... katė ant kelių, pora krepšių. Lagaminus tiesiog pririšau prie stogo, kažkokius vaikų nešiojamuosius kompiuterius. Vienintelis dalykas, kurį spėjau padaryti Minske, – perkelti vaikus į nuotolinį mokymąsi, nes važiuojome į Lietuvą ir nežinojome, bus mokykla ar ne. Vaikams reikia išsilavinimo, todėl juos perkėlėme į nuotolinį mokymąsi. Kai atvykome, jie dar pusę metų mokėsi nuotoliniu būdu. Tik 2022 m. rudenį juos perkėlėme į Kauną, į tarptautinę mokyklą.“ (Interviu nr. 25, Borisas, Kaunas)

„Nemaniau, kad čia užtruksiu ilgai. Maniau, kad Baltarusijoje viskas susitvarkys, nurims arba pasikeis į gerąją pusę. Deja, niekas nepasikeitė, o mano šeimai tapo dar blogiau.“ (interviu nr. 28, Janas, Klaipėda)

Kiti, jau važiuodami į Lietuvą, suprato, kad turės pasilikti čia ilgam, mokytis lietuvių kalbos, o laikinumas, manoma, tam tikra psichologinė žmogaus reakcija lengviau pakelti staigius pokyčius gyvenime:

„Važiuodamas į Lietuvą nebijojau, kad čia mokysiuosi kalbos ir visa kita. Aš turėjau tada tą nuostatą, kad važiuoju ilgam. Aš tuo tikėjau ir tą buvau numatęs ir dėl to padariau viską, kad mano gyvenimas čia būtų kuo jaunesnis, patogesnis, kad man tai nebūtų kančios, kad va, sėdžiu svetimoje šalyje ir galvoju, „kada gi čia į Baltarusiją“. Taip galvojant galima išprotėti belaukiant. Vienas mano draugas, kuris persikraustė lapkričio mėnesį ir kai atėjo tas vėlyvas pavasaris ir prasidėjo šiltos dienos, jis pasakė, kad neturi šortų ir vasaros drabužių, nes jis nuoširdžiai tikėjo, kad išvažiuoja tik keliems mėnesiams ir palaukus viskas praeis. Jis net nepasidėmė drabužių kitam sezonui. <...> Gali būti, kad jis tuo tiki. Jau 2020 metais jis žinojo, kokia situacija. Man atrodo, kad jis išmanė daugiau už mane. Dėl to aš ir nustebeu sužinojęs, kad jis tikėjo ta pabaiga. Na, galbūt tai psichologinis apsisauojimas.“ (Interviu nr. 32, Glebas, Klaipėda)

Daugelis, ypač politinių migrantų, pasakoja apie savo pašlijusią emocinę ir psichologinę būseną po to, kai buvo priversti išvykti dėl politinio persekiojimo ir patirtų represijų. Pasakojama apie išgyventas depresijos būsenas, panikos atakas, sukeltas staigaus ir priverstinio aplinkos pasikeitimo į svetimą ir nepažįstamą, nerimo, aktyvaus bendravimo nebuvimo, ypač COVID-19 laikotarpiu, kai turėjo išbūti izoliacinį periodą Lietuvoje:

„Žinote, net persikėlimas, jei jį planuojate, yra tokia pat stresinė situacija, o, žinoma, kai jis yra neplanuotas, tai dar labiau stresinis, labai varginantis sprendimas buitinių klausimų – išsinuomoti butą, tada reikia nueiti nusipirkti telefono kortelę, užsiregistruoti migracijos tarnyboje. Aš pasirinkau tokį mažą maišelį ir įrašiau, ką reikia padaryti, o tada išbraukdavau, kas jau padaryta, padaryta, padaryta. Pirmą kartą buvo taip... Aš prisimenu, kai persikrausčiau, patekau į tą laikotarpį, kai buvo 10 dienų savarankiška izoliacija. Man pavyko nuo pat persikraustymo pradžios likti visiškai vienai šioje savarankiškoje izoliacijoje. Tik skambučiai žmonėms ir man prasidėjo, na, ne tokios panikos priepuoliai, aš prabudau naktį ir, o Dieve, po trijų dienų jau galėsiu išeiti ir man reikia važiuoti į banką atidaryti sąskaitą. O kaip aš važiuosiu, jei autobuse neparduoda bilietų, o kur nusipirkti kortelę, aš nežinau. Aš prabudau naktį ir buvo tiesiog siaubinga dėl tokių minčių. Aš juk suaugęs žmogus, viskas kažkaip po truputį susitvarkys. Tada kažkaip tai praėjo, kai

aš pradėjau išeiti iš namų, pasiskiepijau, su banku viskas susitvarkė ir viskas grįžo į įprastas vėžes. <...> tau sako, bet tokia panika, tu esi tokios keistos būsenos, tau pataria, o tu nesuvoki normaliai. Ir tu sukiesi ratu. <...> Tada viskas pamažu susitvarkė.“ (Interviu nr. 5, Olga, Vilnius)

Kita šeima, kuri atvyko į Lietuvą relokavus vyro įmonę, taip pat ilgai niui nusprendė nebegyventi laukimo, kol grįš į Baltarusiją, akimirkomis, nes psichologiškai yra sunku gyventi apimtam laikinumui, o prisitaikyti Lietuvoje, todėl nusipirko butą Klaipėdoje. Šis sprendimas buvo motyvuotas ne tik šeimos saugumu, bet ir vaikų kokybišku išsilavinimu Lietuvoje, nes Baltarusijoje švietimas tapo ideologizuotas:

„Supratome, kad situacija nesikeičia ir reikia kažką spręsti. Tai buvo jausmas, kad pakibome ir mūsų gyvenimas stovi vietoje... mes grįšime arba negrįšime. Apėmė jausmas, kad gyvenimas sustingo. Pradėjome galvoti, ką daryti toliau. Reikėjo priimti kokį nors sprendimą. Svarstėme, kad reikia likti Lietuvoje, čia saugiau, o ir dėl mokyklos paprasčiau. Vaikai, su kurių tėvais bendravau, sakė, kad Baltarusijoje į mokyklą ateina kažkokie kariai, skaito paskaitas, vykdo propagandą. Sugriežtino mokyklos uniformą. Viskas buvo labai griežta. <...> Pradėjo pasakoti apie šį karą. Man tai buvo nepriimtina, kas vyko su vaikais ir tokia atmosfera... <...> Kadangi artimiausiu metu niekas nesikeis, reikia kažkaip čia prisitaikyti.“ (Interviu nr. 35, Olesė, Klaipėda)

Tyrimė dalyvavę baltarusiai atskleidžia turintys ir mažai kontaktų su Lietuvos visuomene, lietuviais, nes glaudžiai bendrauja su kitais baltarusiais, esančiais Lietuvoje, dirba baltarusių nevyriausybinėse organizacijose arba įmonėse, skaito baltarusišką opozicinę spaudą ar naujienas socialiniuose tinkluose, stebi politinius įvykius Baltarusijoje, palaiko ryšius su ten likusiais šeimos nariais, draugais, pažįstamais ir todėl nesiintegruoja į platesnę Lietuvos visuomenę. Tai patvirtina ir kitų mokslininkų tyrimo rezultatus (Skučienė, Poškus, Kazakevičiūtė, 2022: 47–48).

„Mums kaip ir reikia integruotis, bet problema ta, kad tose profesinėse bendruomenėse... mes negalime eiti dirbti ir nenorime, nes norime dirbti tai, ką dirbame. O pagrindinė integracija eina per darbą. Va kaip

gaunasi. Tikėtina, kad jei kažkas nebenorėtų būti žmogaus teisių gynėju arba žurnalistu „viskas, aš išeinu iš šitos „tusovkės“. Tikėtina, kad jie tada ieškos kokio nors darbo Lietuvoje. Čia tokia situacija, kad žmonės nori išsaugoti savo bendruomenes, dirba joms ir todėl jie yra nepakankamai integruoti į šitą visuomenę.“ (Interviu nr. 1, Jelena, Vilnius)

Daugelis informantų pripažįsta, kad lietuvių kalbos mokytis yra būtina ne tik dėl to, kad galėtum susikalbėti ir suprasti lietuvius, bet kalbos mokymasis suvokiamas kaip tam tikra duoklė šaliai, į kurią jie atvyko ir kuri juos priėmė:

„Suprantu, kad gyvenu šioje šalyje ir turiu mokėti kalbą, todėl jos mokausi.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas).

„Aš atvykau čia, todėl privalau mokėti šalies kalbą.“ (Interviu nr. 30, Maša, Klaipėda).

„Aš žiūriu į tai dvejopai – pirma, reikia grąžinti išskolinimą, nes šalis mane priėmė ir leidžia man mokytis, <...> tai yra išmokti kalbą ir, žinoma, elementariai suprasti kai kuriuos klausimus, kad būtų galima kažko paklausti.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas).

„Mes neturime tokio dalyko, kad mes nebūsime, nenorime. Mes čia svečiai, ir mano pozicija yra tokia, kad jei svečiai atvyktų pas mane, į mano šalį, jie stengtųsi mokytis kultūros... susipažinti ir, žinoma, kalbos.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas).

Studentai, besimokantys EHU, lietuvių kalbos mokosi universitete, derindami tiek nuotolinius, tiek ir akivaizdinius kursus:

„Mokausi universitete. Turiu pagrindinius dalykus. Galiu pasirinkti papildomus, pavyzdžiui, užsienio kalbą ar kitą dalyką. Pasirinkau lietuvių kalbą. Mokiausi jos pirmame kurse, bet man nepatiko. Tai buvo internetinis kursas, ir mes tarsi skubėjome <...> Buvo sunku ir nesuprantama. Dabar man patinka, nes yra struktūra, aš einu, bendrauju su dėstytoju. Man tai labai svarbu, kai pradėdi.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

Kiti mokosi lietuvių kalbos gavę pabėgėlio statusą, kai metus yra skiriamas integracijos periodas ir lietuvių kalbos kursai, kurie yra privalomi – organizuojami nemokamai nuotoliniu arba akivaizdiniu būdu:

„Na, žiūrėkite, dabar man skiria integraciją. Turėsiu kuratorių, kuris rūpintis mano integracija. Ji apima lietuvių kalbos kursus. Dabar man juos paskirs, turėsiu lankyti. <...> Tai bus internetu. <...> Tai nemokama.“ (Interviu nr. 28, Janas, Klaipėda)

„Mes įstojome į integracijos programą. Integracijos programą ten vykdo kelios organizacijos – Maltos ordinas, Raudonasis Kryžius. Mes patekome į Raudonąjį Kryžį. Ir ten, prisijungę prie integracijos, jau turėjome lietuvių kalbos kursus. Pagal integracijos programą šie kursai mums buvo privalomi. Lietuvių kalbos mokymasis buvo privalomas. Tai galima daryti internetu, ne internetu, kaip jums patogiu – prašom.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas)

Išsakyta ir skundų neefektyviu lietuvių kalbos mokymu, kurį įvardija kaip neteisybę ir kuris, manoma, yra tik valstybės pinigų švaistymas, nes kai kurie atvažiaavę žmonės turi psichologinių problemų, kurios neleidžia susikonzcentruoti mokantis, todėl, manoma, pirma reikia suteikti psichologinę pagalbą, o tik paskui pereiti prie lietuvių kalbos mokymo etapo:

„Tai, kas vyksta su lietuvių kalbos mokymu, yra baisi neteisybė. Žmogus yra psichologiškai nestabilus ir nepasirengęs priimti informacijos. Jis nėra sveikas, jam pirmiausia reikia normalizuoti savo būklę. Aš nemiegu. Miegu po dvi valandas per parą. Man skauda galvą. Aš dabar nesu pasirengusi integruotis taip, kaip tai supranta žmonės, kurie dirba integracijos srityje. Ir tokių kaip aš yra dauguma. Reikia atsižvelgti į amžių, žmogaus būklę ir šią programą sudarinėti individualiau, atsižvelgiant į visas asmenybės savybes, kurios praeina šį sudėtingą kelią. <...> Tai tiesiog integracijos tarnybos pinigų švaistymas.“ (Interviu nr. 12, Diana, Vilnius)

Kiti informantai skundžiasi, kad nori mokytis lietuvių kalbos, tačiau oficialių lietuvių kalbos kursų rasti sunku, o nemokami lietuvių kalbos kursai

organizuojami tik ukrainiečiams, visiems kitiems reikia mokėti, todėl daug kas kalbos mokosi mokėdami už pamokas patys privačiai:

„Kai tik atvykau, šios įmonės vadovas pasakė: „Mokykis lietuvių kalbos, aš netgi apmokėsiu tau kursus... tik dieninius. Kad būtų sutartis ir visa kita.“ Skambinau į universitetą, į gimnaziją. <...> „Mes neturime dieni- nių kursų. Mes neturime nieko.“ Radau keletą privačių mokytojų, bet jie nesudaro sutarčių.“ (Interviu nr. 27, Ruslanas, Kaunas)

„Girdėjau, kad Kaune yra labai daug kursų užsieniečiams, bet nemo- kami kursai skirti tik Ukrainos piliečiams. Visi kiti – turi mokėti. <...> Turiu daug draugų iš Vilniaus, daugiausia baltarusių, kurie mokosi lie- tuvių kalbos už pinigus. Kai kurie turi privačius mokytojus, kiti mokosi grupėse, bet tai taip pat kainuoja.“ (Interviu nr. 18, Sergejus, Kaunas)

„Dabar baltarusiai turi problemą, nes ukrainiečiams kursai... tas pats Užimtumo centras dabar rengia kursus tik ukrainiečiams. <...> Su ne- mokamais kursais, žinoma, yra problema. Dabar viskas, atrodo, skirta ukrainiečiams.“ (Interviu nr. 30, Maša, Klaipėda)

Informantai skundžiasi, kad sunku suderinti lietuvių kalbos kursų laiką su jų darbine veikla:

„Mes taip pat stengiamės lankyti kursus, kartais namuose mokomės žo- džių. Po truputį stengiamės mokytis. Sunku, nes suprantu, kad man rei- kia dirbti. Viskas vyksta lėčiau. Jei man nereikėtų dirbti, galėčiau skirti daug daugiau laiko... Kiti mokosi po keturias valandas per dieną ir daro pažangą.“ (Interviu nr. 35, Olesė, Klaipėda)

Tačiau yra ir nuomonių, kad lietuvių kalbos galima ir nesimokyti ir išgyventi jos nemokant Lietuvoje, nes Lietuva, skirtingai nuo Lenkijos, – maža šalis, todėl lietuvių kalba nėra labai paplitusi, o žmonės moka kalbėti ne tik rusiškai, bet ir angliškai (ypač jaunimas) ir tai yra patogiu, nes gali susišnekėti tiek angliškai, tiek ir rusiškai:

„Manau, kad Lietuvos privalumas yra tai, kad ji maža šalis. Lietuvių kalba nėra labai paplitusi, čia žmonės moka anglų kalbą, ypač jaunimas. Man, kaip žmogui, kuris moka rusų ir anglų kalbas, tai labai patogu. Tai reiškia, kad su vyresniosios kartos žmonėmis galiu kalbėti rusiškai ir mes vienas kitą suprasime. O su jaunimu galiu kalbėti anglų kalba.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas)

Šiam argumentui iliustruoti pateikiama pavyzdžių iš baltarusių kolegų ar pažįstamų, kurie gyvena ne Kaune, o Vilniuje arba Klaipėdoje ir kuriems ten susikalbėti nereikia lietuvių kalbos ir jie todėl jos nesimoko:

„Darbo vietoje situacija visiškai kitokia, nes visi gyvena Vilniuje. Jiems čia lietuvių kalba ne visada reikalinga, todėl... <...> Jie šiek tiek puikuoja si: „Aš gyvenu Vilniuje, kam man reikalinga lietuvių kalba.“ Su rusų arba anglų kalbomis gyvena normaliai.“ (Interviu nr. 25, Borisas, Kaunas)

„Vyras atsisakė mokytis lietuvių kalbos. Jis nemoka net anglų kalbos. Tai super gebėjimas, su kuriuo reikia gimti. Jis kiekvienoje įstaigoje kalba rusiškai ir jam atsako. Jis niekada neturėjo sunkumų dėl rusų kalbos. Ateina, ką nors pasako, paklausia ir kažkas įvyksta. Aš negaliu užsiregistruoti poliklinikoje rusiškai.“ (Interviu nr. 33, Milena, Klaipėda).

Kitas studentas sako, kad lietuvių kalba, be dokumentų gyventi šalyje gavimo, viena iš kliūčių, kodėl jis gali nelikti šalyje:

„Jei nebūtų tokios sudėtingos kalbos ir biurokratijos, galėčiau su malonumu pasilikti Lietuvoje. Visais kitais aspektais Lietuva man visiškai tinka.“ (Interviu nr. 20, Vladimiras, Kaunas)

Tačiau tie informantai, kurie mokosi lietuvių kalbos, mano, kad lietuvių kalbos įmanoma išmokti per dvejus metus, su sąlyga, kad šią kalbą vartoti nuolat:

„Pažįstu daug žmonių, kurie per dvejus metus išmoko lietuvių kalbą, nors atrodytų, kad lietuvių kalba nėra anglų kalba. Tai visiškai kita

kalbos grupė, ir leksika, ir viskas. Tai įmanoma, jei nusprendi ir gyveni, mokaisi, dirbi tokioje aplinkoje. Kai nėra pasirinkimo, tai visada veikia.“
(Interviu nr. 23, Ina, Kaunas)

Kai kurie atvykę baltarusiai jau šiek tiek šneka ir susišneka lietuvių kalba – parduotuvėje, pas gydytoją, su kurjeriu:

„Mano lietuvių kalbos žinios leidžia man parduotuvėje nusipirkti. <...> Užsiregistruoti pas gydytoją, susikalbėti su kurjeriu. Suprantama, kad su pačiu gydytoju aš nekalbėsiu.“ (Interviu nr. 33, Milena, Klaipėda)

Kai kurie informantai moka ir kalba lietuvių kalba, o vienas iš jų sako, kad mokėsi lietuvių kalbos ne tik čia atvykęs, bet dar prieš atvykdamas į Lietuvą, nes, jo supratimu, tai yra natūralu ir gali būti traktuojama kaip pagarba ir duoklė šaliai, į kurią atvyksti ir kurioje ruošiesi gyventi. Be to, jo nuomone, tai gali būti duoklė ir mažai tautai, kuri sugebėjo išlaikyti savo kalbą. Jis vertina Lietuvą kaip pavyzdį Baltarusijai, kaip galima išlaikyti, puoselėti ir kasdien vartoti savo kalbą:

„Atsikrausčiau į Lietuvą su nuostata, kad aš čia mokysiuosi kalbos. Man tai atrodė natūralu, nes kai atvažiuoji į svečius ir čia gyventi ir tai yra natūrali pagarba tiems žmonėms, tautai ir šaliai. Man nebuvo svarstymų, ar mokytis lietuvių kalbos. 2022 metais aš jau buvau pasiekęs neblogą lygį, sakykim. Pagalvojau, kad lietuviai yra kelis kartus mažesnė tauta ir kaip jiems pavyksta savo kalbą išsaugoti ir normaliai ja naudotis ir neturėti nuogąstavimų, kad „čia tokia maža kalba ir kam mums to reikia... gal visi šnekame rusiškai, angliškai ar dar kaip...“. Nu, ne... turi savo kalbą ir išleidžia šia kalba dainas, ir „YouTube“ galima kažką atrasti... ir seni, ir jauni vartoja tą kalbą. Pagalvojau, kodėl gi aš taip negaliu.“ (Interviu nr. 32, Glebas, Klaipėda).

2.5.3. Baltarusių bendravimo ratas ir bendruomenės

Kalbant apie baltarusių bendravimo ratą Lietuvoje, vyrauja tendencija, kad baltarusiai bendrauja glaudesnėje baltarusių arba apskritai kitų rusakalbių (ukrainiečių arba rusų) migrantų bendruomenėje. Šią tendenciją patvirtina ir kiti atlikti tyrimai Lietuvoje, pavyzdžiui, Skučienė, Poškus ir

Kazakevičiūtė savo straipsnyje atskleidė, kad imigrantai glaudžiai buriasi savose kultūrinėse bendruomenėse (Skučienė, Poškus, Kazakevičiūtė, 2022: 47–48). Vieninteliai minimi glaudesni bendravimo ryšiai su lietuviais kaimynais arba su butų, kuriuos nuomojasi gyvenimui, savininkais lietuviais arba bendradarbiais lietuviais, vietiniais gyventojais:

„Su kaimynais, jie yra vietiniai kauniečiai, lietuviai. Kartais su jais bendrauju. Su kolegomis iš Lietuvos bendrauju dažnai, nes jie yra kolegos. Na, ir su baltarusiais. Daugiausia su baltarusiais.“ (Interviu nr. 25, Borisas, Kaunas)

Bendravimas glaudesniame baltarusių arba rusiškai kalbančių žmonių (rusų arba ukrainiečių) rate argumentuojamas juos jungiančia rusų kalba, vienas kito geresniu supratimu, bendrų politinių aplinkybių, konteksto, kitų panašių gyvenimo aspektų, su kuriais jie susiduria Lietuvoje, bet kartu ir darbovietėje, kur vyrauja baltarusiai, jeigu dirbama baltarusių įsteigtose ir perkeltose iš Baltarusijos į Lietuvą kompanijose:

„Daugiausia baltarusiai. <...> Galbūt dėl kalbos. Aš neturiu daug draugų rusų ir ukrainiečių. Kalba, kurią aš moku, taip pat nėra labai populiari. <...> Kompanijoje, kurioje dirbu, 80 procentų yra baltarusiai. Yra dar pažįstamų iš Baltarusijos.“ (Interviu nr. 15, Aleksandras, Vilnius)

„Čia yra taip, kad daugiau yra baltarusių, nes man nebūdinga išeiti į gatvę ir pasakyti: „Oi, žmonės, jūs esate super, eikime.“ Todėl daugiau yra baltarusių bendruomenė. Čia mes susirinkome su baltarusiais žaidime ir štai jie visi kartu. Užėjo pora rusų: „prašau“. Įėjo pora ukrainiečių: „prašau, prašau.“ (Interviu nr. 33, Milena, Klaipėda)

„Man sunku bendrauti su užsieniečiais. Man atrodo, kad jie nesupranta manęs... mūsų. <...> Nes politinė situacija yra kitokia.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

„Daugiausia bendrauju su baltarusiais. Esu blogas asimiliacijos pavyzdys. Susiburiame į bendruomenes... aptariame įvairius dalykus. Suprantama, turiu pažįstamų lietuvių, ukrainiečių. <...> mane traukia savieji.

Visi mano draugai, dauguma jų yra baltarusiai.“ (Interviu nr. 20, Vladimiras, Kaunas)

Informantų pabrėžiama ir kartais kritikuojama tai, kad EHU labai baltarusiška aplinka, mokosi mažai studentų iš kitų šalių:

„Mes, EHU studentai, juokaujame, kad išvažiuome iš Baltarusijos į EHU, o Baltarusija mumyse liko.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

„Būtent Kaune (VDU – *aut. pastaba*) turiu daugiau tarptautinių draugų. Mokausi su lietuviais. Yra studentų iš Uzbekistano. Iš Baltarusijos turiu tik vieną bendrą kursą ir viskas. Yra ukrainiečių... 7 žmonės. Bendrabutyje mano kaimynas yra iš Nigerijos, todėl mes visada kalbame angliškai. Kaune su baltarusiais turiu labai mažai kontaktų. <...> O Vilniuje (EHU – *aut. pastaba*) mano draugų ratas yra visiškai baltarusiškas.“ (Interviu nr. 18, Sergejus, Kaunas)

Pasakojama apie tam tikras baltarusius vienijančias organizacijas, susibūrimus ar virtualias bendruomenes socialiniuose tinkluose, kurias Lietuvoje yra sukūrę patys baltarusiai. Šios bendruomenės ar organizacijos minimos visuose trijuose miestuose, kuriuose vyko tyrimas (Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje). Pavyzdžiui, yra „Telegram“ kanalai, skirti baltarusiams, esantiems Lietuvoje, arba gyvenantiems tam tikruose jos miestuose (pvz., Kaune). Pasakojama ir apie tradiciją baltarusiams įkelti nuotraukas iš skirtingų Lietuvos vietų į savo asmeninį profilį:

„Aš taip pat nieko nepažinojau. Tiesiog užėjau į „Telegram“ ir radau pokalbių kambarį „Baltarusiai Lietuvoje.“ (Interviu nr. 12, Diana, Vilnius)

„Baltarusių „Telegram“ kanaluose buvo tokia tradicija, kad kiekvieną sėkmadienį kas nors išeidavo, fotografavosi mieste ir tada įkeldavo nuotraukas į asmeninį profilį... tada uždengdavo veidus... ten, priešais Vytis ar Kauno pilį.“ (Interviu nr. 25, Borisas, Kaunas)

„Telegram“ yra Kauno baltarusių pokalbių kambarys. <...> Taip. Pastaroju metu jis nutilo. O kai atvykdavau, netgi susirašydavome, kas kur

ateis. <...> Tai reiškia, kad visi baltarusių „posta“ iš esmės yra politinio pobūdžio, bet kai kurie yra švelnesni, o kai kurie – griežtesni. Aš dalyvauju baltarusių pokalbiuose, kartais pats rašau. Skaitau žmonių komentarus.“ (Interviu nr. 27, Ruslanas, Kaunas)

Skirtinguose miestuose (Kaune, Klaipėdoje) baltarusiai pasakoja ir apie vykdomą veiklą, pavyzdžiui, kaip antai žymių baltarusių ipaminklinimas arba tam tikrų svarbių Baltarusijai datų pažymėjimas, baltarusiškų švenčių šventimas, sekmadieninės mokyklos vaikams sukūrimas, kur baltarusių vaikai mokosi baltarusių kalbos ir kultūros, arba lietuvių kalbos mokymasis savo sukurtose bendruomenėse.

„Kaune gyveno baltarusių architektas ir politikas <...>. Jis buvo Kauno architektas, vienas iš Kauno architektų. <...> jis buvo Baltarusijos Liaudies Respublikos narys. Jis yra baltos-raudonos-baltos vėliavos kūrėjas. Jis palaidotas Kaune. Prieš pusantrų metų mes atnaujinome jo antkapį... paminklą. Ten pridėjome baltos, raudonos ir baltos spalvų ir užrašą baltarusių kalba ir surengėme didelį atnaujinto paminklo atidarymą. <...> Ten buvo ir Lietuvos politikai, ir Lietuvos šaulių sąjunga, ir Baltarusijos politikai, ir Cichanouskajos biuras.“ (Interviu nr. 25, Borisas, Kaunas)

„Darėme kokius nors vietinius dalykus baltarusiams... rinkome pinigus. Šventėme kovo 25 d. Tai Baltarusijos Liaudies Respublikos įkūrimo diena.“ (Interviu nr. 25, Borisas, Kaunas)

„Mažą mokyklėlę organizuojame sekmadieniais. Ten susirenkame, ateina vaikai, kalbame baltarusių kalba, pasakojame apie šventes, tradicijas, apie kalbos niuansus. <...> Mes pasakojame vaikams... ir dar turime tokių palyginimų. Pavyzdžiui, kad yra tokia lietuvių šventė, bet yra ir panaši baltarusių šventė. Norime, kad jie suprastų, kokios yra vietos tradicijos. Tai svarbu, kad jie galėtų asimiliuotis, integruotis į visuomenę.“ (Interviu nr. 35, Olesė, Klaipėda)

Pasakojama apie pagrindinius renginius, organizuojamus baltarusių, tačiau pabrėžiama, kad svarbu eiti ir į Lietuvoje organizuojamus renginius:

„Yra dvi svarbios datos. Tai – kovo 25 diena ir rugpjūčio 9 diena. Tomis dienomis mes organizuojame lauko akcijas su pranešimais savivaldybei, su viskuo. Paruošiamo kokių nors pokštų, juokų, linksmų pasakojimų priklausomai nuo progos ir fantazijos, pagaminame informacinių stendų, vedame užsiėmimus, pakviečiame žmonių viešai. Nedaug kas ateina, bet mes tuos renginius ruošiamo visų pirma sau, nes mums visgi svarbu parodyti vienas kitam, kad esame baltarusiai ir atsimeiname, kokia situacija yra ten.... kad mums tai dar yra svarbu, kad dar turime vieni kitus ir palaikome. Tokie dalykai. Bet tuo pačiu aš save laikau Lietuvos gyventoju ir, manau, kad tai teisinga ir tiesiog man patinka dalyvauti ir čia renginiuose. Man svarbios ir tokios datos, kaip sausio 13, vasario 16... aš visada ateinu.“ (Interviu nr. 32, Glebas, Klaipėda)

Informantai pasakoja ir apie organizaciją „Dapamoga“, nakvynės namus baltarusiams, kurie atvykę neturi kur gyventi, kuo apsirengti:

„Susipažinau su organizacija „Dapamoga“. <...> Ji įkūrė prieglaudą, kurioje gali gyventi sunkioje padėtyje atsidūrę žmonės. Jie surado galimybę, kad kas nors padėtų maistu, kas nors – higienos priemonėmis, drabužiais... Ten yra sandėlis. Mes ten savanoriaujame, padedame, susipažįstame su žmonėmis.“ (Interviu nr. 12, Diana, Vilnius)

Daugelis apklaustųjų baltarusių, gyvenančių Lietuvoje, pabrėžia savanorystės svarbą. Pavyzdžiui, pasakojama apie sukurtą projektą, kur dalyvavo daug baltarusių ir ukrainiečių, skirtą geresniam Vilniaus kultūriniam pažinimui apie senojo Vilniaus paslaptis, kur per pusantros valandos galima supažinti su jo istorija, taip pat sutelkti baltarusių ir ukrainiečių migrantus, gyvenančius Vilniuje:

„Kai įstojau į EHU, iš karto nuėjau į savanorių mokyklą. Ten buvo dviejų mėnesių kursas. Juose buvo pasakojama apie pagrindinius dalykus, ką reiškia būti savanoriu, kaip juo galima tapti. Vėliau su kitais dalyviais vykdėme savo projektą apie Vilniaus miestą. Jame buvo pateiktos mįslės, kurias reikėjo atspėti, ir pagal knygą apie senovės Vilniaus mįslės buvo atspėjama tam tikra vieta. Mes surengėme daug tokių viktorinų.

Žinoma, grupę sudarė baltarusiai ir ukrainiečiai. Buvo smagu, kad per pusantros valandos žmonės susipažino su miestu, su jo istorija per šias mįsles, ir tai padėjo jiems susipažinti vieniems su kitais.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas)

Informantai pabrėžia, kad jie organizuoja ne tik kultūrinės, bet ir politinės akcijos, palaikančias opozicines Baltarusijos jėgas:

„... tada politinės akcijos. Tik iš Varšuvos atvažiuoju. Ten taip pat vyko didelis renginys... kongresas. Ten buvo didelis mitingas. Mes važiuoju. <...> Na, demokratinių jėgų. Sviatlana Cichanouskaja, Pavel Latushko ir kt. Dabar buvo rinkimai Baltarusijoje. Beje, čia, Klaipėdoje, mes taip pat surengėme akciją, skirtą šiam įvykiui. Taigi aš su NN (vardas – *aut. pastaba*) ir keliais žmonėmis organizuoju tokius renginius ir man tai patinka.“ (Interviu nr. 28, Janas, Klaipėda)

Svarbu pabrėžti ir tai, kad daugelis daro kažkokius su baltarusių kultūra arba netgi politika susijusius projektus, bet šių veiklų ar projektų nenori ir negali viešinti, nes bijo dėl Baltarusijoje pasilikusių jų artimųjų, tėvų saugumo, kad jų nerepresuotų, nesuimtų, arba įmonių, kurioms gali grėsti tam tikros sankcijos, filialų:

„... turiu savo aplinką, žmones ir tas aspektas, kad čia galiu laisvai reikšti savo pažiūras... beveik laisvai. Aš stengiuosi... feisbuke turiu atvirą paskyrą su savo nuotrauka ir vardu, ir ten rašau apie šunis ir kačiukus. Mano šeima yra Baltarusijoje ir aš nenoriu, kad dėl manęs ir dėl mano kažkokios garsios veiklos juos spaustų. Bet „Telegram“ turiu anoniminę paskyrą ir ten rašau viską, ką galvoju.“ (Interviu nr. 32, Glebas, Klaipėda)

„Net jei vasarą Vilniuje kur nors eidavau <...> aš vis tiek jaudinuosi. Stengiuosi viską daryti atsargiai, nes turiu giminaičių Baltarusijoje. Giminaičius paims.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

Daugelis informantų prisimena apie politinius kalinius, kurie nuteisti ir kalinami Baltarusijoje, ir pabrėžia, kad vis dar palaiko juos ir ypač jų šeimų nariams teikdami visokeriopą pagalbą (finansinę, ieško artimųjų, padeda

išvažiuoti, sutvarko dokumentus, kt.). Kituose migracijos tyrimuose taip pat rašoma apie paramą ir pervedimus likusiems artimiesiems namuose (pvz., Taylor, Wangaruro, Papadopoulou, 2012: 1086).

„Mes teikiame daug paramos šeimoms Baltarusijoje, šeimoms, kurių tėvai yra kalėjime. Mes teikiame daug paramos ten <...> Tiesiogiai finansiškai. Deja, ten nėra jokių galimybių užsidirbti. Daugelyje vietų galimybės ribotos, o kai kurioms konfiskuotas turtas. Labai sunku moterims, kurios lieka ten su dviem ar trimis vaikais, kol jų vyrai sėdi kalėjime. Dar blogiau, kai giminaičiai nususuka. Jie nepriima tavo padėties, jie nesupranta. Ir jų tiek daug.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas)

„Baltarusijoje negalima nupirkti lėktuvo bilietų išvykstantiems žmonėms, nes jei jų kortelė naudojama operacijai, tai... o lėktuvo bilietai nėra tokie pigūs. Aš perku bilietus, bet nepažįstu žmogaus ir niekada nepažįsiu, o žmogui reikia išvykti, nes kitaip viskas...“ (Interviu nr. 33, Milena, Klaipėda)

„Daugybė IT sektoriaus žmonių 2020 ir 2021 metais aukėjo pinigų, kad padėtų represuotiems baltarusiams ir kitoms su protestais susijusioms organizacijoms. Ne tiesiogiai, o tam, kad padėtų teisininkams ir kitoms organizacijoms... O dabar KGB žino visų, kurie aukėjo, sąrašą, ir tai lengva sužinoti Baltarusijoje, nes visa bankų sistema yra atvira ir KGB gali matyti, kur mokėjote, o viskas buvo daroma iš Baltarusijos sąskaitų... Niekas neturėjo baltarusiškų kortelių... tik Lietuvos ir Lenkijos. <...> Bet jie siūlo: arba tau bus iškelta baudžiamoji byla, arba sumokėsi 10 kartų daugiau nei paaukojote.“ (Interviu nr. 25, Borisas, Kaunas)

2.6. Įvairialypiai ryšiai ir jų palaikymas su Baltarusija

2.6.1. Etninis ir nacionalinis identitetas pasakojimuose apie migracijos istoriją

Aleksandro Lukašenkos prezidentavimas, nuo jo išrinkimo prezidentu 1994 m., įvardijamas įvairiais epitetais, apibūdinančiais baltarusių tautos dalinį suverenumo praradimą ir tam tikrus pokyčius po Rusijos įvykdytos Krymo aneksijos, nes Baltarusijos režimas savotiškai pradėjo brėžti labiau

matomas politines, kultūrinės ribas baltarusių identitete tarp Baltarusijos ir „Rusijos pasaulio“ (Posokhin, 2019: 65).

Visus šiuos politinius A. Lukašenkos prezidentavimo „manevrus“ reflektuoja ir informantai. Informantams pasakojant apie savo migracijos į Lietuvą istoriją, taip pat pabrėžiami politiniai įvykiai Baltarusijoje po A. Lukašenkos išrinkimo prezidentu ir jo bandymų išplėsti savo politinę valdžią referendumu, o ypač 2020 metų prezidento rinkimai, paskatinę baltarusius masiškai protestuoti, informantų įvardijami kaip tam tikra „lūžinė data“ nacionaliniam identitetui / pilietiškumui formuotis:

„O jau toks savęs labiau supratimas kaip baltarusės, jau tikriausiai tokiame paaugliškame amžiuje, po mokyklos baigimo. <...> kai... 1996 metais, kai prasidėjo tie... kai buvo rengiami referendumai, kurie nebuvo pripažinti, ir Lukašenka pradėjo pagal save perkurti visą sistemą.“ (Interviu nr. 5, Olga, Vilnius)

„Man buvo labai svarbu, kad esu baltarusė. Nežinau, iš kur tai atsirado. Tikrai ne iš mamos, nes ji niekada su manimi apie tai nekalbėjo, kad „esi baltarusė, pakalbėkime apie tai, kas dabar vyksta“. Manau, kad su seneliais taip pat nebuvo tokių pokalbių. Aš visada jaučiau savyje patriotizmą. Tuomet negalėjau suprasti šio patriotizmo prigimties ir to, kam jaučiu patriotizmą. Žinoma, dabar aš myliu Baltarusiją kitaip. <...> Aš didžiavausi, kad esu baltarusė, bet nežinojau savo istorijos. Aš save priskyriau tai Baltarusijai, kurioje gimiau ir kurią mačiau. Tai jau yra Baltarusija su Lukašenka nuo 2000 metų. Aš mylėjau tą Baltarusiją ir jaučiausi su ja susijusi. Didžiavausi ja, kol nesupratau, kas joje vyksta.“ (Interviu nr. 4, Svetlana, Vilnius)

Atvykusieji pasakoja ne tik apie dabartinę A. Lukašenkos vykdomą politiką, bet ir tai, kodėl tik po 2020 metų rinkimų žmonės išėjo į gatves. Mokslininkai masinius protestus sieja su baltarusių identiteto formavimu si jau prieš 2020 metus, nes jie atliepia ankstesnius pokyčius, siejamus su valdžios nacionalinio identiteto tam tikrų elementų (kultūrinių – kalbos, istorijos bei pilietinės visuomenės aktyvinimo) propagavimu (Jachovič, 2019, 2022). Informantai taip pat pabrėžia, kad nepasitenkinimas ir protestai vyko ir anksčiau, ne tik kaupėsi pamažu, o galiausiai prie tokių procesų,

kaip susidorojimas su politiniais A. Lukašenkos oponentais, masinis rinkimų rezultatų klastojimas, represinių struktūrų kontrolės griežtėjimas ir COVID-19 pandemija, prisidėjo ir ekologinės problemos, pavyzdžiui, Minsko vandentiekio vamzdžio gedimas:

„Dešimtajame dešimtmetyje vyko protestai prieš Lukašenką, o 2006 m. žiemą Minsko centre buvo įrengta aikštė ir palapinių stovykla. <...> Lukašenka nuo pat pradžių pradėjo užgrobti visos šalies kontrolę ir ją formuoti sau. <...> Ir taip viskas vyko po truputį. Tada jis išformavo Aukščiausiąją Tarybą. Jis sukūrė savo Aukščiausiąją Tarybą... parlamentą. <...> KGB kontroliuoja viską. <...> Taigi, jie verbuoja mokytojus, gydytojus... <...> Mokytojai neturėtų mokyti, jie turėtų dalyvauti kažkokiam švietime, tada jie turi rašyti visokių masinių renginių planus, pažangos ataskaitas, tada jie gali pertraukti pamokas ir turi kažkur eiti su klase. Tarkime, Lukašenka žaidžia ledo ritulį. Jis pastatė rūmus ir ten yra 8 000 žmonių. Yra 15 000, o yra 8 000... mažiau. Jis žaidžia ledo ritulį, dieną arenoje būna 8 000 žmonių. Dabar žiemos atostogos, o vaikai vis dar pakuojami ir atvežami. Tribūnos pilnos. <...> Viskas susikaupė, o pasirodymai vyko 2020 metų pradžioje. Tada nutiko šis COVID-19 incidentas. Tada Minske sugedo vandentiekio vamzdis... didelis gedimas. Taigi, vandentiekio įmonė atidarė vamzdį, kuriame ilgą laiką stovėjo vanduo, ir Minskas vandenį gauna iš paviršinio šaltinio... ežero. <...> Tai taip pat prisidėjo prie to, kad žmonės būriavosi kiemuose, prisidėjo plepalai, viskas, ir žmonės pradėjo kepti kepsnius... organizuoti koncertus 2020 metais.“ (Interviu nr. 31, Denisas, Klaipėda)

„Breste buvo savotiškas judėjimas, nes jie statė akumuliatorių gamyklą visai šalia miesto ribų. Tai dūmai, dūmai, ir žmonės bandė sustabdyti šias statybas, susisiekti su valdžios institucijomis. Ir kai nepavyko, tai buvo akimirka, kai žmonės suprato, kad jų negirdi.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas)

Įvairiose mokslinėse publikacijose įvardijamos skirtingos priežastys, paskatinusios baltarusius mobilizuotis būtent per 2020 metų rinkimus, tokios kaip antai išsiskiriantis ir didelio masto rinkimų rezultatų falsifikavimas, didelis skaičius susikūrusių saviorganizacinių protesto grupių, kurios veikė ir kaimynystėje, ir universitetuose, ir darbovietėse (Bedford, 2021:

810; Korosteleva, Petrova, 2022: 9). Be to, akcentuojamas moterų vaidmuo politikoje (pvz., Svatlanos Cichanouskajos, Veronikos Tsepkalos ir Marijos Kolesnikovos) A. Lukašenkai rinkimuose eliminavus jo politinius oponentus vyrus (Bedford, 2021: 813) ir protestuose (pvz., judėjimas „Moterys, apsiirengusios baltai“ (angl. *Women in White*). Apie taikius moterų protestus ir jų vaidmenį minėjo savo pasakojimuose ir tyrime dalyvavę informantai. Akcentuojama, kad 2020 metų mitingai buvo taikūs protestai. Teigiama, kad dalyvavusieji naiviai tikėjosi, kad taikiais protestais galima pakeisti politinę sistemą. Pasakojama, kad režimas ėmėsi prievartos prieš taikius protestuotojus ir pamažu protestai buvo numalšinti:

„Žinote, tai buvo banga visoje šalyje. Ji prasidėjo viename mieste ir šiliepsnodavo... Buvo labai stiprus solidarumas. Mes visiškai tikėjome, kad galime ką nors pakeisti, ir tik taikiai, nes, žinoma, nė vienas iš mūsų neturėjome ginklų. <...> Piko metu mūsų buvo daug – maždaug per pirmąsias kelias dienas. Mūsų ten buvo masiškai. Iš pradžių, rugpjūčio 9 d., mes tiesiog ėjome vakare, bet rugpjūčio 10 d. įvyko keletas susirėmimų su teisėsauga ir kariuomene. Mudu su vyru nedalyvavome, tik matėme ir stebėjome. Buvo net tikrų susirėmimų, bet kadangi nebuvo mobiliojo ryšio, interneto... niekas nieko nežinojo. Matote, viskas vyksta vakare. Skrenda šios apsvaiginimo granatos, žmonės rėkia. Siaubinga. <...> ir mes kažką darėme dvejus metus. Ėmėmės tam tikrų veiksmų po rinkimų. Mes ėmėmės veiksmų.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas)

Daug kas pasakoja ir apie gimusį solidarumo, bendrumo tarp žmonių ir kaimynystės jausmą, kurio anksčiau šalyje nebuvo, o visa tai išvirto į daugiabučių namų kiemuose pradėtus rengti susibūrimus, kur virė ne tik bendravimas su kaimynais, bet ir kultūrinė veikla. Tačiau ilgainiui represijos pasiekė ir daugiabučių kiemus, ėmė sulaukyti žmones ir skirti jiems laisvės atėmimo bausmės už tokius administracinius nusižengimus, kaip raudonai baltų drabužių vilkėjimą:

„Pradėjome pažinti savo kaimynus. Sužinojome, kad netoliese gyvena žmonių, su kuriais įdomu pasikalbėti, kurie mato tą patį, ką ir jūs. Pradėjome rinktis kiemuose, rengti arbatėles vakarėlius, koncertus ir dirbti su vaikais. Stengėmės papildyti kultūrinį gyvenimą mūsų mažoje

bendruomenėje, kurioje gyvename. Kurį laiką mums sekėsi, nes nepažeidinėjome jokių įstatymų. Po kurio laiko jie pradėjo areštuoti žmones, kurie tiesiog eidavo išgerti arbatos ar tiesiog į kavinę. Mes iš tikrųjų turėjome tokią tvarką, ir ji vis dar egzistuoja, tai yra jie pradėjo areštuoti žmones, kurie vilkėjo raudonai baltus drabužius arba sekmadienį ejo pagrindine gatve. Gatvė knibždėjo žmonių, jie kalbėjosi ir nešė gėles...<...> Tose vietose, kur žmonės rinkdavosi ir rengdavo koncertus – tai reiškė, kad kiekvienas kiemas nustojo būti pilkomis džiunglėmis. Kiemai tapo gyvomis ir džiaugsmingomis vietomis, kur buvo galima ateiti ir pasėdėti.“ (Interviu nr. 12, Diana, Vilnius)

„Kai prasidėjo pirmosios eitynės ir mitingai, su kolegomis juokavome, iš kur žmonės gavo tiek daug baltai-raudonai-baltų vėliavų? Iš kur jie jas gavo?“ (Interviu nr. 5, Olga, Vilnius).

Kaip kitos priežastys, kodėl 2020 metai tapo tokia „lūžine data“ masiniams protestams ir pilietinei mobilizacijai, mokslininkų įvardijama ir apskritai prastėjanti ekonominė šalies, asmeninė finansinė situacija, neiški energetinių subsidijų ateitis dėl nestabilių santykių su Rusija ir baltarusių nepasitenkinimas A. Lukašenkos režimo nesugebėjimu pasirūpinti žmonių socialine gerove (menkos algos, mažos pensijos, konformistinė ir ideologizuota švietimo sistema, didėjantis nesaugumo jausmas), valdžios smurtas ir piliečių žudymas, įkalinimai ir kankinimai, nesirūpinimas žmonėmis COVID-19 pandemijos metu ir priimtas 2017 m. „veltėdžių įstatymas“, vyrų karinės tarnybos reglamento griežtinimas (žr. Bedford, 2021; Korosteleva, Petrova, 2022). Šios mokslininkų įvardytos priežastys atsikartoja ir tyrime dalyvavusių informantų iš Baltarusijos naratyvuose.

Manoma, kad 2020 metai – riba, kai baltarusiai tapo tauta (Korosteleva, Petrova, 2022: 9), bet akcentuojamas „naujos valstybės prabudimas“ be akivaizdžių politinių pasikeitimų (Korosteleva, Petrova, 2022: 2, 3, 5). Taip pat ir daugelio informantų, pabėgusių nuo politinio persekiojimo, naratyvuose pasakojimas dalijamas į du laikotarpius – prieš 2020 metų prezidento rinkimus ir po jų. Daugelis pasakoja, kad šitokios masinės režimo represijos ir netgi pats pilietinis pasipriešinimas buvo labai netikėtas, bet argumentuoja, kad šie įvykiai ilgo politinio proceso, prasidėjusio A. Lukašenką išrinkus prezidentu, dalis ir šie masiniai protestai – tarsi „proveržis“. Dažnai, panašiai kaip ir minėtuose mokslininkų darbuose, informantų

įvardijami tokie argumentai, kodėl žmonės taip masiškai susibūrė tik po 2020 metų prezidento rinkimų: A. Lukašenkos veiksmai ir nesirūpinimas žmonėmis COVID-19 pandemijos metu, valdžios nesiskaitymas su politiniais oponentais, vadinamojo veltėdžių įstatymo priėmimas, kuriuo „būdžiami“ nedirbantys arba negalintys rasti darbo:

„Žinote, kai užriša maišą, žmogui užmeta ant kaklo kilpą, tai ją pamažu užveržia. Štai toks buvo palaipsniui veržimas praktiškai 30 metų, ne mažiau. Pikas šio užveržimo atėjo 2020 metais. Iki to buvo liūdnamai pargarsėjęs dekretas apie veltėdžius 2017 metais, kai žmonės, kurie nedirba <...> Aš buvau siaube dėl tokios neteisybės ir absurdo. Mano buvo tokia būklė, kad aš susirgau.“ (Interviu nr. 8, Liuba, Vilnius).

„Aiškiai buvo matoma, kad sistema nori susidoroti su visais stipriais kandidatais, ir visuomenėje buvo toks visų pakilus dvasinis susijaudinimas. Mes pamatėme, kad yra galimybė pakeisti gyvenimą į gera. Kai pirmieji protestai prasidėjo, pamatėme, kiek daug protingų, atkaklių žmonių... mes buvome išdidūs.“ (Interviu nr. 9, Jevgenijus, Vilnius)

„2019 m. – tai koronavirusas... tai atskiras klausimas. 2020 m. susirgo mano tėvai – mama ir tėtis. Tai buvo sunkus momentas, ir jų nenorėjo paguldyti į ligoninę, ypač mamos. <...> Tai yra po ginčų ir skandalų mums pavyko ją paguldyti į ligoninę mūsų mažame miestelyje... pasinaudojus tam tikrais ryšiais. <...> Paprasčiausiai nebuvo vietos, „jūs neturite koronaviruso, tai tiesiog pneumonija“, nenorėjo paguldyti. <...> Toks visuomenės argumentas. 2020 m. tai buvo skaudus momentas Baltarusijos žmonėms. Žinau, kad vienas mano grupės draugas siuvo kaukes. Visi kaip galėjo, padėjo šiuo atžvilgiu. <...> Bendradarbiavome su visuomene ir padėjome vieni kitiems.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

„Baltarusiui tarsi tokio COVID-19 nebuvo. Mūsų morgai buvo perpildyti, bet tai buvo ignoruojama, teigta, kad pas mus karantinas ir nieko tokio nebuvo.“ (Interviu nr. 28, Janas, Klaipėda)

Kita vertus, pasakojama, kad ne visa visuomenė palaikė šiuos protestus 2020 metais, ir tai dažnai sukėlė susiskaldymą šeimose į tuos, kurie palaikė ir buvo prieš juos (ypač vyresnės kartos žmonės, kurie buvo įsibaiminę):

„Mama iš pradžių paklausė: „Ką... kam tau to reikia? Kur tu eini? Turi darbą, turi vaikų, o kas, jeigu staiga atims vaikus, būsi atleistas iš darbo...“ <...> Taip nutikdavo beveik kiekvienoje šeimoje. Na, ačiū Dievui, bent jau mūsų šeimoje mama ne iš karto, o pamažu pradėjo matyti realią situaciją, tai, kas vyksta, ir kad viskas taip ir yra.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas)

Viena kalbinta studentė, šiuo metu besimokanti Lietuvoje, skatinama šeimos planavo išvykti mokytis į užsienį, tačiau masiniai protestai 2020 metais Baltarusijoje paskatino ją susimąstyti apie pilietiškumą bei turimą ne tik europinį, bet ir etninį, nacionalinį identitetą, ir ji suprato, kad yra tokia ne viena:

„Aš didžiuodamasi nešiau tris simbolius – laisvę, taiką ir kovą. Nemanau, kad tai buvo nusikaltimas, ir man buvo labai svarbu 2020 m. eiti į savo mažą miestelį, nes 2010 m. man buvo tik 10 metų. Tada protestai vyko tik Minske, o 2020 m. parodė, kad visa šalis pakilo, ir tai buvo labai svarbu. Nepaisant to, kad diktatūra nebuvo nuversta, tai iš tiesų yra ne-realu, viena vertus, nes praėjo 26 metai. Man svarbiausia buvo suprasti savo tapatybę, ne tik europietišką, bet ir baltarusišką, ir, antra, kad aš ne vienintelė tokia keista, kad mano pažiūros skiriasi nuo daugumos. Pasirodo, mūsų yra daug. <...> 2020 m. man buvo lūžio momentas, kai supratau, kad noriu kažką daryti savo šalyje, o ne bėgti, išvykti ir pamiršti. Aš noriu atvirksčiai. Man jau nebebuvo gėda, kad esu baltarusė.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

Jauna moteris sako, kad pati priklauso LGBT bendruomenei, todėl visada buvo tolerantiška ir proeuropietiškų pažiūrų. Tačiau klausimas, ar ji baltarusė, jai nebuvo aktualus ir ji gėdijosi prisipažinti, kad yra baltarusė, ne tik dėl to, kad tai – mažai žinoma šalis, bet ir todėl, kad ji nemoka baltarusių kalbos ir nepažįsta baltarusių kultūros, kuri, pasak jos, buvo „kaip rusiškos kalbos ir kultūros šešėlis“, tačiau dabar ji nori gerai pažinti savo šalį:

„Nuo vaikystės buvau tolerantiška ir demokratiška LGBT bendruomenės atžvilgiu. Save priskiriu prie šios bendruomenės, bet tai jau kita istorija. Kaip šios grupės atstovė, aš tai patyriau Baltarusijoje. Kalbant apie

europietišką tapatybę, viskas buvo aišku, bet su baltarusiška tapatybe buvo sunkiau. Tik po 2020 m. aš aiškiai supratau, kad esu baltarusė. Iki tol man buvo gėda sakyti, kad esu iš Baltarusijos. <...> Pirma, ne visi žino, kas tai per šalis ir kur ji yra. Gėda buvo dėl savo kalbos, nes aplinkui vyravo ir darė įtaką rusų kultūra. Mūsų baltarusių kultūra buvo tarsi rusų kultūros, propagandos, žiniasklaidos šešėlyje. Tai reiškia, kad ji buvo šešėlyje, jos nebuvo matyti. <...> Todėl po 2020 m. supratau savo baltarusių tapatybę, kad myliu savo šalį, nesigėdiju, jog dabar esu Baltarusijoje, kad pradėdau klausytis baltarusių dainų, kad noriu daugiau apie ją sužinoti ir keliauti po savo šalį.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

Vienas baltarusis, kuris atvažiavo kaip perkeltas siuntusios įmonės darbuotojas iš Kauno, tačiau taip pat bėgo dėl politinės situacijos ir persekiojimo po protestų 2021 metais, teigė, kad jis kalbėjo daugiausia rusų kalba, tačiau su baltarusišku žodžių priemaiša, o tam darė įtaką miesto, kuriame gyveno, aplinka, nes ten gyveno daug atvykusiųjų iš visos Sovietų sąjungos – Kazachstano, Uzbekistano, Rusijos, Ukrainos žmonių, kalbančių rusiškai, tačiau tvirtino, kad, nepaisant to, kad šeimoje kalbėjo rusiškai, laikė save baltarusiais:

„Daugiausia rusų kalba, bet tai vietinė rusų kalba su baltarusių kalbos žodžių priemaišomis. Vėlgi, NN (miesto pavadinimas – *aut. pastaba*) yra jaunas miestas, ir po to, kai jis atvyko 60-aisiais, ten buvo daug komjaunuolių iš sąjungos... iš įvairių respublikų. Tai Kazachstanas, Uzbekistanas, Rusija, Ukraina... Taip susiklostė, kad kaimuose daugiau kalbėjo baltarusių kalba... na, kokia galėjo būti baltarusių kalba Sovietų Sąjungoje. Pačiame mieste visi kalbėjo rusiškai, nes tai buvo madinga, jaunimas, komjaunuoliai... taip, daugiausia rusakalbis. <...> bet baltarusių kalba buvo privaloma, keletą kartų per savaitę, plius baltarusių literatūra. <...> Tai nebuvo akcentuojama, bet pati atmosfera šeimoje rodė, kad mes esame baltarusiai. Ne taip, kad labai radikaliai, kad mes esame baltarusiai ir turime... dėl savo priklausomybės. To nebuvo, bet vis tiek... mes esame baltarusiai.“ (Interviu nr. 25, Borisas, Kaunas)

Kitas informantas, politinių įvykių (ypač Rusijos pradėto karo Ukrainoje) paskatintas atvykti į Lietuvą dirbti, teigia šeimoje turintis ryšių su

Lenkija, tačiau jis jaučiasi baltarusis, nors jo sesuo turi lenko kortą ir gyvena Lenkijoje:

„Iki 1939 m., kai Baltarusija buvo padalyta į vakarinę ir rytinę dalis, aš gyvenau vakarinėje dalyje. Mano seneliai iš tėvo ir motinos pusės turėjo Lenkijos pasus, Lenkijos dokumentus. Tai yra jie buvo baltarusiai, bet turėjo Lenkijos dokumentus. Jei aš pateikčiau Lenkijai išrašus iš archyvų, kad mano seneliai... Kalba, bet svarbiausias reikalavimas, kad aš jausčiausi lenkas. Bet aš jaučiuosi baltarusiu. Vaikai sako: „Tėti, mums reikia lenkų kortos.“ Aš jiems pasakysiu, kad jaučiuosi esąs baltarusis. Mano sesuo išmoko lenkų kalbą ir pagal šią programą gavo lenkų kortą.“ (Interviu nr. 27, Ruslanas, Kaunas)

Kitas baltarusis, kuris nelegaliai kirto Lietuvos sieną 2021 m. ir pasiprašė prieglobsčio Lietuvoje dėl politinio persekiojimo Baltarusijoje po dalyvavimų protestuose, sako, kad jis laikė save rusu iki 16 metų, nes buvo įtakotas rusiškos propagandos, kuri sklido iš jų televizijos. Jis buvo Rusijos pilietis, tačiau vėliau pasirinko Baltarusijos pilietybę, jam patiko Putinas, tačiau po 2012 metų, kaip pradėjo eiti trečią kadenciją, jis suprato, kad kažkas ne taip, ir tada įvyko Krymo aneksija ir po 2020 metų galiausiai suprato, kad yra baltarusis:

„Aš laikiau save rusu tikriausiai iki 16 metų. Tada supratau, kad mane su Rusija niekas nesieja, išskyrus televiziją. <...> Taip. Visa ta propaganda, sportas ir 16 metų... mums 16 metų išduodavo pasus ir aš turėjau pasirinkimą. Kadangi visą gyvenimą gyvenau Baltarusijoje, turėjau pasirinkimą gauti baltarusių arba rusų pasą. <...> Tam tikrą laiką buvau Rusijos pilietis. <...> Negalima turėti dviejų. <...> Man reikėjo pasirinkti, o iki tol buvau Rusijos pilietis. Supratau, kad mane su Rusija niekas nesieja ir kad esu baltarusis. Pasirinkau baltarusių pasą. O tada... nežinau. Vaikystėje man patiko Putinas. Matai, kad jis stiprus, ir vertini paviršutiniškai. Tada mano galvoje kažkas pasikeitė, kai jis pradėjo trečią kadenciją. Tai buvo 2012 metais. <...> Taip. Supratau, kad kažkas ne taip. Tada įvyko Krymo įvykiai. <...> Ir tada... tada kurį laiką nieko neįvyko, o tada atėjo 2020-ieji. Tada jaučiausi visiškai baltarusis. Eidavau į protestus ir viskas. O kai prasidėjo karas, iškilo etninė nacionalinė problema. Supratau, kad

tokie dalykai kaip kalba ir kultūra yra labai svarbūs. Baltarusijoje viskas yra labai blogai šiuo atžvilgiu.“ (Interviu nr. 15, Aleksandras, Vilnius)

Kita moteris, atvažiavusi 2020 metais pas savo vyrą, kuris nuo 2018 metų dirbo Lietuvoje, dar prieš protestus Baltarusijoje, sako, kad patekusi Vilniuje į Sausio 13 minėjimą pasijuto kaip našlaitė, neturinti savo nacionalinio identiteto:

„Tai buvo atminimo diena, tai... Ir mes, pasirodo, atsitiktinai nuėjome prieš minią. Jausmas toks, kad supranti, jog tai tauta. Supranti, kad žmonės atėjo ne todėl, kad jiems taip liepė darbe ar tiesiog nuobodu namuose. Tai buvo toks momentas, kai jie atėjo čia patys ir tiksliai žinojo, kodėl atėjo ir kodėl jie čia. Iki to momento ir po jo aš ilgai vaikščiojau su tokia sąmone, su tokiu jausmu, kaip našlaitis, t. y. tu matai gražią laimingą šeimą, o tu jos neturi. Kažkaip taip. Nežinau, bet tai kažkaip mane užklupo, ir iš dalies 2020 m., kai visa tai įvyko, buvo toks pasididžiavimo momentas, ar kažkas panašaus. <...> Štai baltarusiai, kurie atvyko čia, kuriems ne visai vienodai, kad yra baltarusių kalba, kurios pusė Minsko gyventojų nemoka, kuriems ne visai vienodai, kas vyksta su kitais baltarusiais, kuriems ne visai vienodai kai kurie dalykai, kurie... neteisybė.“ (Interviu nr. 33, Milena, Klaipėda)

Kitas jaunas vyras, kuris atvykęs po protestų 2020 metais, pasakoja, kad jų šeimoje visi kalbėjo rusiškai, bet pagal tautybę save laikė baltarusiais. Nuo 2020 metų jis suprato, kad politika liečia kiekvieną žmogų, ir pradėjo kalbėti baltarusių kalba:

„Šiaip mūsų šeimoje visada kalbėjo rusiškai. Nors kalbėdavome rusiškai, bet pagal tautybę save laikėme baltarusiais. <...> Tai baltarusiškai aš pradėjau kalbėti 2022 metais. Aš manau, kad prie to prisidėjo keli dalykai. Čia reikia truputį pradėti... atgal... šiaip aš buvau tas žmogus, kuris... kai šalia žmonės pradeda kalbėti apie politiką, tai aš sakydavau „va, vėl seniai apie politiką...“ Man kažkaip atrodė, kad čia yra sudėtingas reikalas, kad jis neaiškus. Aš turbūt negalėjau suprasti, kokia prasmė apie tai kalbėti, ten bandyti kažką atspėti, ką ten daro pasaulio lyderiai... bet 2020 metais viskas pasikeitė. Kaip pasirodė, kad politika yra šalia ir jinai įtakoja žmones tiesiogiai. Tai va. Na, ir nuo 2020 metų aš pradėjau

daug mąstyti apie save, apie savo gyvenimą, apmąstyti savo pažiūras.“
(Interviu nr. 32, Glebas, Klaipėda)

Moteris, kuri pabėgo su šeima (jos vyras buvo relokuotas su savo kompanijos darbuotojais) po Rusijos pradėto karo Ukrainoje, nes aktyviai dalyvavo protestuose ir mitinguose Baltarusijoje prieš Rusijos karą Ukrainoje, sako, kad ji savo baltarusišką identitetą atrado per šiuolaikinę kultūrą, muziką ir literatūrą, nes tam turėjo įtakos mokslas universitete, filologijos fakultete. Ji su savo vaikais dabar kalba baltarusiškai, o Baltarusijoje, kad išvengtų agresijos, kalbėjo rusų kalba valstybinėse institucijose:

„Savo baltarusių tapatybę atradau per šiuolaikinę kultūrą, muziką, literatūrą. Tai įtakėjo studijos filologijos fakultete. Aš gyvenau su mintimi, kad mes neturime nieko, o fakultete pamačiau ir sužinojau, kiek daug visko yra ir kiek mes nežinome <...> Man labai liūdna dėl to, bet kai sužinau, kiek daug visko aš praradau, ir nuo kiekvieno iš mūsų priklauso, kaip kalbės mūsų vaikai, kuo jie save laikys, ir jei aš neperduosiu baltarusių kalbos savo šeimoje... <...> aš šeimoje kalbėjau baltarusių kalba, su vaikais kalbėjau baltarusių kalba, o įstaigose – rusų kalba.“ (Interviu nr. 17, Lada, Klaipėda).

Kitiems baltarusių nacionalinis identitetas tapo svarbus tik esant Lietuvoje, o ir mokytis kalbėti ir vartoti tą kalbą kasdien pradėjo gyvendami Lietuvoje, kur susipažino su platesne baltarusių bendruomene:

„Kai įstojau į EHU, pamačiau tiek daug baltarusių kalba kalbančių žmonių. Tai mane labai įkvėpė, ir būtent dabar, Lietuvoje, kad ir kaip būtų paradoksalu, pradėjau ieškoti, sakykime, savo nacionalinės tapatybės. Būtent Lietuvoje. Baltarusijoje jos rasti negalėjau. Kalbant apie baltarusių kalbą, dabar lankau savo specialybės kursus baltarusių kalba, bet kasdieniame gyvenime toliau kalbu rusiškai <...> Svajoju, kad su savo vaiku stengsiuosi kalbėti baltarusių kalba. Todėl tik dabar pradėjau ieškoti savo tapatybės.“ (Interviu nr. 20, Vladimiras, Kaunas).

„Tik čia susipažinau su baltarusiais, kurie švariai kalba baltarusių kalba. Kai gyvenau Minske, tokių nesutikau. O čia atvykau į Vilnių, į Klaipėdą,

pradėjau lankyti visus šiuos baltarusių renginius, susipažinau su baltarusiais ir supratau, kokia puiki yra mūsų kalba. Dabar naujienas skaitau tik baltarusių kalba. Filmus žiūriu baltarusių kalba. Jau pradėjau mąstyti baltarusių kalba. <...> Aš užaugau rusakalbėje šeimoje. Kaip juokinga, kad aš perėjau prie baltarusių kalbos čia, svetimoje šalyje. Patobulinau baltarusių kalbą, ir dabar su draugais bendraujame baltarusių kalba. <...> Supratau, kad esu baltarusis, iš kurio atėmė tėvynę, ir netgi savo kalbos gerai nemoku. Nusprendžiau ją patobulinti ir susitikau su žmonėmis, kurie bendrauja baltarusių kalba.“ (Interviu nr. 28, Janas, Klaipėda).

2.6.2. Baltarusių tapatybės elementai: kalba, kultūra ir istorija

Kalba (baltarusių), apibendrinus informantų interviu, viena vertus, yra laikoma vienu iš svarbių etninio baltarusių identiteto bruožų, kita vertus, pripažįstama, kad gali būti baltarusiu nemokėdamas baltarusių kalbos ir kalbėdamas rusiškai. Tokią situaciją suponavo ir istorinis kontekstas, nes Baltarusija rusų kalbai suteikė valstybinės kalbos statusą (1995 m. referendume), ir tokiu būdu rusų kalba įgijo svarbą nacionaliniam vystymuisi (Bekus, 2023: 101). Mokslininkų pabrėžiamas ir 2020 metų protestų dvikalbiškumas (per eitynes buvo galima matyti žmonių plakatus, užrašytus tiek rusų, tiek ir baltarusių kalba) (Bekus, 2023: 110).

Interviu kalbėdami apie savo gimtąją kalbą baltarusiai pripažįsta, jog anksčiau buvo gėda kalbėti baltarusiškai ir pasisakyti, kad esi baltarusis, nes ši kalba visuomenėje buvo asocijuojama su neišsilavinimu, gyvenimu kaimo vietovėje, tačiau pabrėžiama, kad šia kalba kalbėdavo opozicijos atstovai. Tačiau po 2020 metų dėl požiūrio į baltarusių kalbą įvyko pasikeitimų, nes ja pradėjo kalbėti ne tik žmonės iš kaimo, opozicijos atstovai, bet ir platesnė visuomenė, pabrėždama baltarusių identitetą ir, žinoma, kartu reikšdama savo pilietinę poziciją prieš A. Lukašenkos režimą.

Pabrėžiama, kad baltarusių kalba patyrė transformacijas, nes kalbėti baltarusiškai buvo ne prestižas, manoma, kad ji – kaimo gyventojų kalba, o didmiesčiuose visi kalba rusiškai, todėl galiausiai baltarusių kalba tapo Lukašenkos režimo opozicijos kalba ir iš dalies žmonės, nenorėdami, kad juos tapatintų su politine opozicija, – ja kalbėti vengdavo, nes juos laikydavo nacionalistais. Galiausiai ji po 2020 metų protestų tapo tam tikra siekiamybe ir žmonės, kurie norėdavo pabrėžti savo baltarusiškumą ir palaikymą represuotiems žmonėms po prezidento rinkimų – kalbėjo ja tarpusavyje:

„Buvo laikas, kai kalbėti baltarusiškai buvo nemadinga. Buvo manoma, kad tu esi iš kaimo. <...> Yra tokia partija BNR (Baltarusijos nacionalinė respublika) arba BNF (Baltarusijos nacionalinis frontas). Šios organizacijos propagavo baltarusių kalbą, jos kalbėjo baltarusių kalba, ir kai tu kalbėjai baltarusių kalba, į tave žiūrėjo kaip į nacionalistą, kad tu toks esi <...> Klaipėdoje yra nedidelė baltarusių bendruomenė, ir mes taip pat stengiamės kalbėti baltarusių kalba, prisiminti, skaityti knygas, organizuoti kokius nors susitikimus, kad bent jau tai nebūtų prarasta.“ (Interviu nr. 35, Olesė, Klaipėda).

„Tai buvo laikoma kolūkio kalba. Kai mūsų mokykloje vyko olimpiados ir atvykdavo mokiniai iš mažų miestelių ir kaimų, buvo girdimas „g“ garsas. Tai buvo girdima ir laikoma kaimo, o ne miesto kalba, o mes norėjome būti miestiečiai.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas).

„Mūsų opozicija, nežinau kodėl, kalba baltarusių kalba. Kurį laiką tai buvo tarsi tylus visuomenės protestas. Tai nebuvo niekur skelbiama, bet tylus visuomenės protestas – jei nesi už šią valdžią, jei tiesiog kalbi baltarusių kalba. Tai nėra garsiai, bet jei sutinki baltarusių kalba kalbantį žmogų, iš karto supranti, iš kur auga kojos, kokiomis temomis galima kalbėti ir kad už tai nieko nebus.“ (Interviu nr. 33, Milena, Klaipėda).

Mokslinėse diskusijose apie baltarusių identitetą daug dėmesio skiriama ir sąvokai „tuteishasc“, kuri, manoma, yra kultūrinės rezistencijos forma, leidžianti sukurti specialų nacionalinio identiteto tipą, kai žmogus suvokia save kaip nesusietą su valdančiuoju politiniu režimu ir Rusijos bei Baltarusijos valstybėmis, net su tam tikra vieta (platesnę diskusiją apie šią sąvoką žr. Pershai, 2008). Ši identiteto forma aprėpia tam tikrą dvasinį ir patriotinį baltarusių ryšį jų gimtosioms vietoms ir žeme (Pershai, 2008: 97). Šiuo atveju informantai mažai kalbėjo apie tokią identifikacijos / tapatumo formą, tačiau, kalbant apie baltarusių ir rusų kalbos mokėjimą ir vartojimą, atskleista „trasiankos“ kalbos svarba, kuri susijusi su lokališkumu ir nebuvimu nei baltarusiu, nei rusu, o vietiniu gyventoju, dažniausiai, mažos vietovės, kaimo, išlaikant labiau ryšį su vieta nei su visa baltarusių tauta (Pershai, 2008). Informantai sako, kad kaimuose arba mažesniuose miesteliuose jie kalbėjo ne baltarusiškai, bet „trasianka“ – baltarusių ir rusių kalbos mišinys su atitinkamu dialektu, būdingu kaimiškiems regionams:

„Mūsų baltarusių mokyklos buvo mažuose... kaimuose. Mano miestas nėra didelis, bet jame buvo būtent rusų mokyklos. O kaime jau buvo baltarusių. <...> Aš kalbėjau trasianka... mane taisė. Aš mokiausi iš naujo. <...> Mes turėjome baltarusių kalbą. <...> Mes turėjome baltarusių kalbą ir literatūrą. Aš mylėjau baltarusių kalbą ir literatūrą.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas).

„Mano močiutė iš kaimo. Ji iki gyvenimo pabaigos kalbėjo tokia kalba. Tai baltarusių kalbos mišinys su, kaip dabar suprantu, įdomiais dialektiniais žodžiais iš savo tarmės.“ (Interviu nr. 17, Lada, Klaipėda).

„Mano mama, sakykime, pirmoji miesto gyventoja šeimoje, todėl seneliai yra baltarusiai... trasianka... baltarusių. Reikalas tas, kad norėjome įskiepyti meilę kultūrai ir paaiškinti, kodėl viskas taip vyksta... žinoma, baltarusių kalba buvo labai svarbi.“ (Interviu nr. 23, Ina, Kaunas).

Pripažįstama, kad šeima turėjo didelę įtaką baltarusių kalbos mokymuisi ir kalbėjimui šia kalba kasdienybėje, nes šeimose buvo kalbama rusiškai, nepaisant to, kad etniškai jie yra baltarusiai. Tokiu būdu informantai teigia, kad arba turi dvi gimtąsias kalbas – rusų ir baltarusių, nes, nepaisant to, kad laiko save baltarusiais, rusiškai kalba nuo vaikystės arba gimtąja kalba laiko – rusų, nors kai kurie taip pat ir pilietinei pozicijai prieš Lukašenkos režimą išreikšti teigia, jog kalba tik baltarusiškai:

„Manau... taip, kad nuo vaikystės kalbu rusiškai, bet manau, kad ir baltarusiškai. <...> Manau, kad dvi. Galbūt po 2020 m. pradėjau daugiau klausytis draugų, kurie kalba, aš taip pat...“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas).

„I: O kokią kalbą laikote gimtąja? R: Manau, kad rusų kalbą. Aš kalbu baltarusių kalba, man sunku, suprantu, rašau be problemų, bet kadangi ja retai naudojuosi, man sunku greitai suformuluoti mintį.“ (Interviu nr. 30, Maša, Klaipėda).

„Aš esu baltarusė. Žinau šešias kartas, toliau jau nebuvo galima rasti giminaičių, bet tai yra maksimaliai šešios kartos, kurios gimė Baltarusijoje

<...> baltarusių kalbos niekada nesimokiau, mūsų mokykloje nebuvo galimybės, nes viskas buvo rusifikuota. Kadangi gyvenau su močiute, tai natūralu, kad mano pirmoji kalba buvo baltarusių. Namuose mes kalbėjome baltarusių kalba, o mokykloje – rusų, universitete – rusų, doktorantūroje – rusų, bet baltarusių kalba buvo tarsi kasdienio gyvenimo dalis. Tai mano pirmoji kalba. Net kai gimė mano dukra, mes su vyru kurį laiką kalbėjome rusiškai, paskui nusprendėme, kad vaikas neturi turėti nacionalinio nevisavertiškumo komplekso.“ (Interviu nr. 3, Natalija, Vilnius).

„Manau, kai klausiau tėvų apie tapatybę, apie baltarusius, tai turbūt buvo, kai man buvo 6 ar 7 metai. Taip, mes esame baltarusiai. Tėtis visada buvo toks už baltarusius. <...> Nors mano močiutė yra rusė. Ji yra mano tėčio mama. Mes niekada neabejojome, kad esame baltarusiai, nors kurį laiką kalbėjome rusiškai. Dabar su manimi tėvai kalba baltarusiškai.“ (Interviu nr. 16, Michailas, Vilnius).

„Mes baltarusės, taip. O kalbą mes vartojame visada rusų. <...> Aš turbūt savo mieste NN (miesto pavadinimas – *aut. pastaba*) per visą savo gyvenimą nesutikau žmonių, kurie kalba baltarusiškai, išskyrus mokykloje dvi baltarusių kalbos mokytojas, kurios mokė ir gyvenime vartojo baltarusių kalbą, tačiau šios mokytojos manęs nemokė.“ (Interviu nr. 23, Ina, Kaunas).

Taigi, nepriklausomai nuo to, kad tu kalbi rusų kalba ir laikai ją gimtąja kalba – tavo identitetas gali būti baltarusių, t. y. paneigiamas teiginys, kad kalba yra vienas iš svarbiausių etninio identiteto aspektų / veiksnių:

„Kadangi nuo gimimo kalbu rusiškai, o mano tėvai visada kalbėjo rusiškai, manau, kad tai yra mano gimtoji kalba. Būtent taip mane išmokė mano kilmė. Nors, jei gilintis į nacionalinę tapatybę, gimtoji kalba turėtų būti baltarusių kalba. Bet „ačiū“ Rusijos įtakai, kad nuo 2005 m. baltarusių kalba sparčiai nyksta. Anksčiau 50 procentų gyventojų galėjo kalbėti baltarusių kalba, dabar – tik 15 procentų. Ir į tave dar gali kreivai žiūrėti. Jis kažkoks ne toks, ir visi kalba rusiškai. <...> Nes Europoje manoma, kad jei tu kalbi rusiškai, tai esi rusas. Tai didelė klaida. Idealiu atveju norėtusi mokėti baltarusių kalbą, kad taip pat pabrėžtum savo

tapatybę ir kad galėtum 100 procentų suprasti pašnekovą.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas).

„Su mama kalbu baltarusiškai, mama ir sesuo kalba baltarusiškai. Aš daugiausia kalbu rusų kalba, nes žmona taip pat kalba rusų kalba. Na, gimtoji kalba yra baltarusių kalba. Tai yra neginčytina. <...> Kita vertus, bendravimo kalba visuomenėje yra greičiau rusų. Kol gyvenau mažame kaimelyje, iki 1996 m., kol persikrausčiau į Minską, daugiausia kalbėjau baltarusių kalba. Tai kaimuose. <...> Minskas yra visiškai rusakalbis miestas. Ten labai mažai žmonių kalba baltarusių kalba. <...> Daugelis iš principo pradėjo pereiti prie baltarusių kalbos. Aš turbūt per daug tingus. <...> Vaikai kalba rusiškai. Jie visi mokėsi Minsko mokyklose, gimnazijose. Tai reiškia, kad jie gimė Minske, o Minskas yra visiškai rusiškai kalbančių miestas. Ten mažai kas kalbėjo. Vaikai kalba rusiškai.“ (Interviu nr. 27, Ruslanas, Kaunas).

Daugelis kalba apie vykdytą rusifikaciją, tačiau po nepriklausomybės atgavimo Baltarusijoje, teigiama, pradėta kalbėti baltarusių kalba, taip pat ir mokykloje, tačiau A. Lukašenka, jį išrinkus, įstatymu įvedė dvikalbystę:

„Kai sąjunga žlugo, 90-aisiais buvo priimtas įstatymas, kad Baltarusija tampa atskira šalimi, o pagrindinė kalba – baltarusių. Tada viskas pradėta versti... švietimas, visi dokumentai buvo baltarusių kalba. <...> Aš patekau į šią bangą. Aš nuėjau į mokyklą, į pirmą klasę, ir ten buvo įvesta privaloma baltarusių kalba. <...> Kai į valdžią atėjo Lukašenka, jis buvo išrinktas, ir jo programoje buvo numatyta, kad jis įves rusų kalbą kaip antrą valstybinę kalbą. <...> Tai buvo jo pergalės priežastis, nes buvo labai daug vyresnio amžiaus žmonių, vyresniosios kartos žmonių, kurie niekada nekalbėjo baltarusių kalba. Jiems tai buvo didelis stresas, kad staiga naujienos, laikraščiai ir visi dokumentai buvo baltarusių kalba.“ (Interviu nr. 35, Olesė, Klaipėda).

„Nors ir mokyklose baltarusių kalba buvo mokoma kaip antra kalba, ne gimtoji. Jos pradėjau mokytis nuo 4 klasės ir pamokos buvo du kartus per savaitę. Baltarusių kalba tuo metu nebuvo priimama kaip gimtoji kalba. Šeimoje visi kalbėjo rusiškai, aplink visi kalbėjo rusiškai. Kai

Lukašenka atėjo į valdžią, jam asmeniškai baltarusių kalba taip pat tapo nekenčiama. Ir va visus tuos metus Lukašenka valdžioje viską darė, kad jei ne išnaikinti, tai – apsunkinti žmonėms galimybę realizuoti teisę kalbėti ir mokytis gimtąja kalba.“ (Interviu nr. 5, Olga, Vilnius).

Kiti informantai teigia apie rusišką aplinką, kurioje sunku puoselėti baltarusių kalbą, o kalbėjimas rusiškai kasdienybėje, manoma, rodo, kad jie yra Rusijos įtakos zonoje:

„Viskas buvo aišku, kad mes iš esmės priklausome Rusijai ir visi kalbame rusiškai, o ne baltarusiškai. Arba mokomės mokykloje, ir tuo viskas baigiasi. <...> Mokykloje, žinoma, visi mokėsi baltarusių ir rusų kalbų. <...> Mano šeimoje niekas nekalba baltarusių kalba, nors net mano mama yra baltarusių kalbos ir istorijos mokytoja, bet mes visada kalbame rusiškai. Suprantate, kai jūsų šalyje net prezidentas kalba rusiškai, tai kaip tada žiūrėti. Visur reklamos užrašai yra rusų kalba. Kartais yra nedideli užrašai „Aš myliu Baltarusiją“ baltarusių kalba... Visos reklamos yra rusų kalba, televizija yra rusų kalba, visos naujienos yra rusų kalba.“ (Interviu nr. 18, Sergejus, Kaunas).

„Mes turime daug žiniasklaidos priemonių rusų kalba ir žinomų tinklaraštininkų. Ypač tada, kai dar mokiausi mokykloje. Dabar jau daugiau baltarusių. Dabar viskas įdomiau. Tada buvo labai daug rusų kalbos.“ (Interviu nr. 23, Ina, Kaunas).

Taip pat sakoma, kad valstybinėse įstaigose paprastai kalbama rusų kalba ir nenorima kalbėti baltarusiškai, nors legaliai įstatymu yra pripažinta dvikalbystė:

„Jei mes nueisime į kokią nors valstybinę instituciją Baltarusijoje ir imsimės kalbėti baltarusių kalba, nėra garantijos, kad su mumis bus kalbama ta pačia kalba. <...> Jie to nenori. Nors mes turime dvi valstybines kalbas: rusų ir baltarusių.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas).

Studentas iš Kauno teigia, kad į jaunimo gretas baltarusių kalba atėjo tik 2020 metais, po protestų, nes, jo pastebėjimu, ypač pusę metų po įvykių visi

kalbėjo baltarusiškai, tačiau vėliau – buvo grįžtama prie rusų kalbos, nes baltarusiškai kalbėti – sunku, lengviau kalbėti – rusiškai:

„Po protestų. Turiu keletą pavyzdžių, kai su draugais visada kalbėdavomės rusiškai, o tada jie staiga pradėjo kalbėti baltarusiškai. Suprantate, tai taip pat truko apie pusę metų, o tada jie vėl grįžo prie rusų kalbos, sakykime taip. Tai nepritapo. Aš tarsi buvau rusas ir likau rusas, nes mokykloje, galiu pasakyti, kad klasėje niekas nemėgo baltarusių kalbos, visi labiau mėgo rusų kalbą, nes buvo nepatogu, nes visą gyvenimą mokaisi ir su visais kalbiesi rusų kalba. Tu mokaisi baltarusių kalbą, o tada visi žino, kad ji tau visai nereikalinga, kad universitete tu vis tiek mokysies rusų kalba, o ne baltarusių. Kam tada gaišti laiką. Taip, mes esame baltarusiai. Tai suprantama, bet kam tai mokytis. Dabar mano nuomonė kitokia. Taip, aš linkstu prie nuomonės, kad turime skirti laiko baltarusių kalbai, baltarusių kultūrai ir pan. Taip, tuo metu aš, kaip ir mano bendraamžiai bei klasiokai, galvojau „kam man baltarusių kalba“. O dabar ne.“ (Interviu nr. 18, Sergejus, Kaunas).

Taip pat teigiama, kad ypač po 2022 metų rusų kalba turi negatyvią konotaciją, nes asocijuojasi su Rusija ir jos vykdoma agresija ir kai kurie nori jos atsisakyti, mokydami kalbėti baltarusiškai ir lietuviškai, nes gyvena Lietuvoje:

„Apskritai mano tikslas ateityje yra išmokti lietuvių kalbą, patobulinti baltarusių kalbą ir atsisakyti rusų kalbos. Nes aš turiu savo kalbą – baltarusių. Laikau save baltarusiu. Gyvenu Lietuvoje, mokysiuosi lietuvių kalbos, o rusų kalbą, nors ji ir yra mano gimtoji kalba, laikau priešiška. Viskas, kas ateina iš Rusijos, yra blogis. Putinas parėmė Lukašenką ir iki šiol jį remia. Baltarusija jau yra okupuota rusų, laikykite tai faktu.“ (Interviu nr. 28, Janas, Klaipėda).

Dar vienas etninio identiteto aspektas gali būti šalies istorija, o su baltarusiais kalbant apie Baltarusijos istoriją daugelis sakė, kad mokykloje tokios istorijos jie nesimokė, kadangi svarbiausia tema buvo – Antrasis pasaulinis karas, apie A. Lukašenkos valdymą pasakodavo tik pozityviai, o viso istorijos pamokų dėmesio centre – Sovietų sąjunga ir galiausiai tik kai kurie

faktai iš nepriklausomos Baltarusijos istorijos ar apie Baltarusijai svarbius žmones, kurie ilgainiui istorijos vadovėlių turinyje bei pamokose imti pripažinti ekstremistais.

„Istorijos pamokose mums apie Lukašenkos valdymą pasakodavo tik teigiamus dalykus, visus privalumus. Apie Šaltąjį karą labai gerai prisimenu, kad Amerika buvo kalta dėl visko. Mums labai daug kartojo apie Antrąjį pasaulinį karą. Mes mokėmės dainų, klausėmės jų, reikėjo žinoti visus didvyrius. Tai buvo viena iš svarbiausių temų. <...> Bet, be abejo, istorija buvo perrašyta ir pasakojama visiškai iš kitos pusės. <...> Tik Sovietų Sąjunga.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas).

„Kai mokiausi mokykloje, buvo Baltarusijos istorija. Tai buvo primityvi bendruomeninė santvarka ir didžioji spalio revoliucija. Iš tiesų mes nežinojome Baltarusijos istorijos. Mes nežinojome, kas yra Skorina, nežinojome geografijos, nieko...“ (Interviu nr. 3, Natalija, Vilnius).

Pasakojama, kad kai kas žinojo apie Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę, apie Žečpospolitą, bet mokykloje apie tai nekalbėdavo, juo labiau kad baltarusių istorijos veikėjai buvo pamažu pripažįstami ekstremistais ir taip pristatomi ugdymo programose:

„Kai aš mokiausi, visi simboliai buvo tokie patys kaip dabar. Tai vėliava, herbas knygoje. Galbūt tuo metu, kai aš mokiausi, knygoje buvo galima rasti herbą su vytimi ir baltos-raudonos-baltos spalvų vėliavą. Žinoma, mes mokėmės Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės istoriją kaip Baltarusijos istorijos dalį. Tam niekada nebuvo skiriama ypatingo dėmesio. Man tai buvo tokia pati istorijos dalis kaip ir Baltarusijos istorijos dalis Sovietų Sąjungoje, Rusijos imperijoje... Niekas nesistengė ypač pabrėžti ir paaiškinti, kad tai yra istorijos dalis, kurią reikia saugoti, kad Rusijos imperijoje jau prasidėjo kažkas blogo... Mums to niekas nepasakojo. <...> Aš pradėjau dirbti su žmogaus teisėmis prieš metus iki protestų žmogaus teisių organizacijoje. Pradėjau suprasti, kas vyksta šalyje, pradėjau susitikinėti su žmonėmis, kurie kalba baltarusių kalba, bendrauti su jais. Pradėjau gilintis į šį klausimą ir kitaip vertinti tai, kas buvo pasakojama.“ (Interviu nr. 4, Svetlana, Vilnius).

„Aš dar prisimenu tuos laikus, kai žlugo Sovietų Sąjunga, Baltarusija tapo nepriklausoma ir buvo išleisti tie žinomi, garsūs vadovėliai. Jie buvo balti su raudonomis detalėmis, ir juose istorija buvo pateikiama normaliai, be bandymų pagražinti Sovietų Sąjungą. Aš dar prisimenu tuos laikus, kai mokėmės pagal normalią knygą. Nuo 2000-ųjų pamažu pradėjo keisti, skatinti tokį naratyvą, kad Baltarusija tikrai atrado save tik su Lukašenkos atėjimu. Iki Lukašenkos tariamai nieko ypatingo nebuvo, o Sovietų Sąjungos vaidmuo buvo pateikiamas kitaip, tarsi ten viskas buvo gerai. O dabar aš net bijau įsivaizduoti, kas yra vadovėliuose. Tie, kurių vaikai lanko mokyklą Baltarusijoje, yra siaubingi dėl to, kas dabar yra mokyklų programose. Įvedė šią ideologiją, dar kažką...“ (Interviu nr. 5, Olga, Vilnius).

Informantai mano, kad Lenkijos ir Lietuvos istorijoje galima rasti daug bendro su baltarusiais, skirtingai nei Rusijoje ir Baltarusijoje, kur jaučiasi labiau Sovietų sąjungos mentalitetas, nors pripažįsta, kad, palyginus su Rusija, Baltarusija yra labiau europietiška šalis:

„Čia vaidina vaidmenį bendra istorija, tiek lietuvių–baltarusių, tiek lenkų–baltarusių, ir tai labiausiai sieja su šiomis dviem šalimis. Kiekvieną kartą, kai atvykstu į Lenkiją ir kai gyvenu Lietuvoje, randu labai daug paaiškinimų, bendrų dalykų. <...> Ir istorijoje, net mentalitete tai matyti, galbūt žmonių interesoje. <...> Vienintelis kartas, kai buvau Rusijoje... prieš dvejus metus... atrodė kažkokia svetima. Tarsi Maskva būtų didelis miestas, daug darbo migrantų, ten viskas kažkaip svetima, neslaviška. Nors Rusija laikoma didžiąja dalimi slavų. Ten labiau jaučiasi kažkokia Sovietų sąjunga. Nors pas mus Baltarusijoje taip pat yra Sovietų sąjunga, bet ji daug artimesnė europietiška civilizacijai.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas).

Informantai mini, kad apie LDK ir Žečpospolitą sužinojo gyvendami Lietuvoje iš kitų įvairių ir objektyvesnių šaltinių:

„Buvo Baltarusijos istorija, bet žinote, kai aš mokiausi 90-aisiais ir 2000-aisiais, istorija buvo... juk ją visur perrašo. Ten jau buvo neteisinga istorija. Taip pat buvo ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Dabar daug

faktų sužinau iš tikroviškesnių šaltinių... kitokių nei tie, iš kurių mane mokė mokykloje. Mokykloje domėjausi istorija, turėjau gerą pažymį iš Baltarusijos istorijos. Tai buvo atskiras dalykas – pasaulio istorija ir Baltarusijos istorija. Pasaulio istorija man nebuvo tokia įdomi, bet Baltarusijos istorija, Didžioji Lietuvos Kunigaikštystė, Žečpospolita... visa tai man buvo įdomu. Dabar daugiau sužinojau iš laisvų šaltinių.“ (Interviu nr. 28, Janas, Klaipėda).

Kalbant apie istoriją, užsimenama ir apie litvinizmo ideologiją, bet pabrėžiama, kad apie litvinizmą informantai daugeliu atvejų sužinojo tik būdami Lietuvoje. Teigiama, kad nors ir vadovėliuose kelios temos buvo apie Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę, Žečpospolitą, tačiau nebuvo kalbama, kad baltarusiai turi teisę į Lenkijos ir Lietuvos žemes:

„Apie tai sužinojau čia, kai pradėjo kalbėti, kas tai yra. Taip, mūsų istorijos vadovėlyje, būtent apie Baltarusiją, tikriausiai kelis mėnesius iš eilės skirta šiai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, Lenkijos–Lietuvos valstybės istorijai, bet ten nėra nieko apie tai, ką sako apie tapatybę, kad baltarusiai turi teisę į Lietuvos ir Lenkijos žemes... Ten apie tai visiškai nėra nieko.“ (Interviu nr. 18, Sergejus, Kaunas).

Taip pat akcentuojama, kad baltarusiai, gyvenantys Lietuvoje, sunerimę, kad, eskaluoiant litvinizmo temą, yra grėsmė sukurstyti daugumos visuomenę prieš juos, o tai, manoma, naudinga tik kai kuriems politikams:

„Vienintelis dalykas, kuris kelia nerimą, yra informacija apie tai, kad norima įvesti naujas sankcijas baltarusiams, ir naujienos apie litvinizmą. Vandalizmo apraiškos, kai buvo sumušti baltarusiai. Ten yra ta parduotuvė „Kropka“ ir dar kai kurie kiti dalykai. Tai, žinoma, kelia tam tikrą nerimą. Toks nestabilumas, kad kažkas gali pasikeisti. Suprantu, kad tai spekuliatyvūs momentai, bet tai tokia karšta tema, ir kai kuriems politikams ji yra naudinga.“ (Interviu nr. 35, Olesė, Klaipėda).

„Man tikrai labai gaila, kad Lukašenka dėl savo politikos, kurią vykde, įskaitant ginčus su visais kaimynais, kad šis Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės klausimas yra tarsi bendra Baltarusijos ir Lietuvos istorija.

Jis tarsi nėra tinkamai išnagrinėtas. Manau, kad visuomenės lygmeniu nėra pakankamo supratimo, kad tai yra mūsų bendra istorija, o ne, kaip sąlygiškai sakoma, kad Baltarusija vaidino pagrindinį vaidmenį Lietuvoje, arba Lietuva vaidino pagrindinį vaidmenį. Na, tai mes praleidome, ir tai labai gaila. <...> Štai ką pasakoja lietuviai... pas mus istorijos buvo mokoma šiek tiek kitaip, ir labai gaila, kad negalima kažkaip kartu to išmokyti, suvokti ir nepadaryti iš to, kaip dabar daro Lietuvos žiniasklaida... paskutiniai buvo straipsniai apie šį litvinizmą, tarsi Baltarusijoje. <...> Ten buvo aiškiai matyti, kad tai užsakyti straipsniai, šiek tiek bandoma pakurstyti situaciją, nes iš tikrųjų dauguma baltarusių neturi pretenzijų, kad Vilnius yra mūsų miestas.“ (Interviu nr. 5, Olga, Vilnius).

Taip pat išsakytas argumentas, kad baltarusiai negali būti pavojingi istorijos interpretavimo tema, taip pat palaikant litvinizmą, nes daugelio jų pačių baltarusiškas identitetas nėra susiformavęs:

„Tai gali pasikeisti, bet man atrodo, kad po šia neigiama retorika... mane stebina lietuvių baimė, kad baltarusiai čia gali padaryti kažką negero. Gerai, mes nekalbame apie režimą, kai kalbame apie baltarusius, kurie... man tai yra tiek svarbu, mes esame labai sužaloti, kad iš esmės negalime kelti jokio pavojaus, nes daugelio tapatybė nėra susiformavusi, daugelis baltarusių, atvykusių į Lietuvą, nemoka kalbos, jie nežino net šiuolaikinės kultūros, ką jau kalbėti apie tradicijas ar dar ką nors. Taip, jie turi politinę poziciją. Ir kaip šie ne iki galo susiformavę žmonės gali kelti pavojų, atsižvelgiant į daugybę problemų apskritai...“ (Interviu nr. 17, Lada, Klaipėda).

2.6.3. Transnacionalinio identiteto bruožai

Baltarusiai palaiko nuolatinį santykį su šeima ir draugais, likusiais Baltarusijoje. Pabrėžiama, kad nors jie ir buvo priversti išvykti, Baltarusijoje liko jų artimieji šeimos nariai, sutuoktiniai, vaikai. Šeimos išsiskyrė, politiniai migrantai saugumo sumetimais negali grįžti, o šeimos nariai negali jų aplankyti Lietuvoje, tačiau kasdien palaiko ryšius su savo šeimos nariais – vaikais, sutuoktiniais, senyvais tėvais kasdieniais susirašinėjimais telefone veikiančiomis programėlėmis, koduotais pranešimais, telefoniniais skambučiais. Kita vertus, tam tikra galimybė Baltarusijoje esantiems artimiems

giminaičiams aplankyti čia gyvenančius baltarusius, atvykusius su „humanitarine viza“, buvo, nes jiems buvo suteikiama galimybė lengviau gauti Šengeno vizą:

„Mums padeda, kad mes galėtume su šeimomis matytis. Mamai nedarėme (vazos – *aut. pastaba*), nes ji jau amžiuje, jai buvo 82 metai. Ji taip nusiminė, kad aš negaliu atvažiuot, ir ją ištko insultas. Aš net negalėjau jos palaidoti. Gyvenime jam neatleisiu (Lukašenkai – *aut. pastaba*). Brolis atvažiavo su vaikais. Su vyru nuolat atvažiuoja vaikai.“ (Interviu nr. 7, Marina, Vilnius).

„Žinote, dabar atsirado galimybė, Lietuvos užsienio reikalų ministerijai buvo pateiktas laiškas... per vieną žmogaus teisių organizaciją („Freedom house“ – *aut. pastaba*)... nes aš gavau tarptautinį politinį prieglobsčių. <...> Galima išduoti vizą mano giminaičiams, kad jie galėtų mane pamatyti. Mano sūnaus viza jau seniai baigėsi. Aš pateikiau prašymą dėl mamos, sūnaus ir sesers. Trys prašymai, ir aš tikiuosi, kad juos patvirtins ir jiems bus išduotos vizos, tada jie atvyks pas mane.“ (Interviu nr. 28, Janas, Klaipėda).

„Baltarusijos teisėsaugos organai žino, kad tokia programa („Signal“ – *aut. pastaba*) naudojasi žmonės, kurie kažką slepia. Galbūt yra susiję su demokratinėmis jėgomis.“ (Interviu nr. 4, Svetlana, Vilnius).

„Žinoma, žinoma. Su mama kasdien kalbamės telefonu. <...> Per „Telegram“ kanalą. <...> Kol kas jiems tai saugu. <...> „Telegram“ yra saugus, nes jei jis būtų nesaugus, mus jau seniai būtų įkalinę Baltarusijoje ir negalėtume čia atvykti. Kol kas jis saugus. Per „Telegram“. To pakanka. <...> ir „Viber“, „Messenger“...“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas).

Kiti baltarusiai teigia, kad vizas gauti labai sunku, tačiau jų artimieji stengiasi gauti kitų šalių (Vengrijos, Portugalijos) vizas, kad galėtų aplankyti artimuosius šeimos narius:

„Tėvas gyvas. <...> Reikia ieškoti vizos. Su vizomis sudėtinga. <...> Mano žmona gavo Vengrijos vizą. <...> Kol kas liko Baltarusijoje. Ji

sako: „Ką aš čia veiksiu?“ Ten ji dirba biure, o čia – plautų indus. Ji to nenori. <...> Ji atvyko, gavo Vengrijos ir Portugalijos vizas. Vengrija, atrodo, išdavė metinę vizą, o Portugalija – vienkartinę.“ (Interviu nr. 31, Denisas, Klaipėda).

„Deja, Lietuva nuo 2020... 2022 metų nebeišduoda vizų baltarusiams, todėl gauti vizą per Lietuvą neįmanoma. Labai gaila, taip. Na, teko gauti vizą per Lenkiją. <...> Tai nėra visiškai legalu. Tai buvo darbo viza. Mes sumokėjome pinigus, kad jai būtų išduota viza. O ką daryti? <...> Vengrai, čekai, kas kaip gali. Kaip tik įmanoma. <...> Jei tai būtų ne karo metas, o prieš karą, kaip buvo anksčiau, mūsų giminaičiai galėtų gauti vizą pagal kvietimą... Tai būtų puiku. Nes nematyti artimų žmonių yra sunku. Tai sunku.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas).

„Mes palaikome ryšį ir telefonu. Mano mama gali atvykti. Prieš metus ji gavo Lenkijos turistinę vizą. Mums visada reikėdavo stovėti eilėje, kad gautume kokią nors vizą. Ji labai daug keliavo turistinėmis kelionėmis. Jos paskutinės Šengeno vizos taip pat buvo Lenkijos, galiojusios dvejus metus, vienerius metus... paskutinė, manau, buvo trejų metų. Dabar jai išdavė penkerių metų vizą. Todėl ji gali atvažiuoti. Mums buvo didelė laimė, kad močiutė gali atvažiuoti.“ (Interviu nr. 35, Olesė, Klaipėda).

Kai kurie studentai, besimokantys Lietuvoje, pripažįsta, kad patys važiuoja į Baltarusiją aplankyti tėvų, tačiau pabrėžiama, kad važiuoja tie, kurie dar gali važiuoti ir nebijo (ypač merginos, kurioms negresia, kad jas paims į kariuomenę). Taip pat akcentuoja, kad tie, kas važiuoja, grįžta su baimė, nes nežino, ar nebus sulaikyti, kadangi juos galėjo nufotografuoti per prieš režimą vykusius mitingus:

„Per žinučių programėlę su mama, su seserimi. Su mama susisiečiau savaitgalį, taip pat su seserimi. Man pasisekė, kad Naujųjų metų atostogas praleidau net 10 dienų, o praėjusį kartą tik dvi dienas. Aš įsidarbinau, reikia daug dirbti. O tą kartą man pasisekė, nes buvo atostogos ir šventės. <...> Žinote, čia tai rusiška ruletė. Nežinau, gal mane irgi nufotografavo.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

„Nuo Kovidą pradžia gauti vizą tapo praktiškai neįmanoma. Iki 2022 m. aš važinėjau į Baltarusiją. Važinėjau visada vasarą, kartą per metus.“ (Interviu nr. 33, Milena, Klaipėda)

„Tėvai, močiutės, seneliai. Praėjusiais metais nepavyko, nes dukra sirgo, o priešpaskutiniaisiais metais nuvežėme sūnų, jis norėjo ir praleido ten pusantro mėnesio močiutės sodyboje. Jam ten patinka. Jis svajoja, kada vėl važiuos į sodybą. Jis to nori. Jei ne vaikai, galbūt mes ten ir nevažiuotume. <...> bet kiekvieną kartą važiuojame ir kaskart bijome.“ (Interviu nr. 30, Maša, Klaipėda).

Studentai vaikinai kalbėjo apie šaukimą į kariuomenę, nes, baigę bakalauro studijas, jie turi prievolę tarnauti, todėl negali grįžti į Baltarusiją, nes vėliau iš jos niekur neišvažiuos, nes privalės eiti į karinę tarnybą:

„Pirmoji priežastis yra ta, kad aš jau esu šauktinio amžiaus. Turiu stoti į Baltarusijos kariuomenę. O pagal Baltarusijos įstatymus, jei baigiau vieną studijų programą, turiu stoti į kariuomenę, o paskui galiu vėl stoti į magistrantūrą. Mano tėvams jau rašo, skambina ir ateina žmonės su antpečiais, klausia, kur aš esu, kuo užsiimu. Tėvai namuose jau turi teismo dokumentus, kad man ribojamas išvykimas iš Baltarusijos. Tai reiškia, kad jei grįšiu, neišvyksiu. Aš tarsi patenku po baudžiamuoju straipsniu.“ (Interviu nr. 18, Sergejus, Kaunas)

„Kiekvieną kartą skambina mano tėvams. Pirmiausia jie siuntė pirminką, tada policijos pareigūną. Tėvai jiems sako, kad sūnus mokosi Kaune. <...> Tai reiškia, kad jei aš pateksiu į bet kurią valstybinę įstaigą... tai gali būti ligoninė Baltarusijoje, poliklinika, universitetas, jie turi iš karto pranešti, turi mane iš karto sulaikyti ir nusiųsti į karo prievolės vykdymo skyrių. Kai tik pasirodau, viskas baigta. Ir, žinoma, man uždrausta įvažiuoti į Baltarusiją.“ (Interviu nr. 20, Vladimiras, Kaunas)

Kita vertus, paklausti apie keliones į Baltarusiją informantai teigia, kad – jų mažėja dėl grėsmės būti suimtam ir įkalintam, ką jau kalbėti apie politinius migrantus, kurie bėgo nuo politinio persekiojimo ir į Baltarusiją grįžti negali saugumo sumetimais:

„Pavyzdžiui, iki šių metų kovo mėnesio aš į Baltarusiją važiuodavau kartą per porą mėnesių... kartą ar du per tris mėnesius. O kai paskutinį kartą buvau Baltarusijoje, man paskambino ir pasakė: „Išvažiuok ir daugiau nebegrižk, tavimi domisi valdžios institucijos.“ (Interviu nr. 27, Ruslanas, Kaunas)

Kai kurių informantų tėvai arba artimieji taip pat gyvena ne Baltarusijoje, o, pvz., Lenkijoje – tada jie susitinka su tėvais Lenkijoje:

„Dabar tėvai ir broliai gyvena Varšuvoje, Lenkijoje. Mama ir tėtis kol kas dirba kur nors papildomai, o broliai jau susirado gerus oficialius darbus.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas)

„Bendraujame. Taip, skambiname vienas kitam kasdien arba kas antrą dieną. Nors dabar sunku gauti vizą, bet mano tėvai ją gavo. Paprastai susitinkame Varšuvoje. Jiems tai netoli nuo Bresto. Retai, bet pavyksta susitikti. Seneliai jau nebeatvažiuos. Jiems, žinoma, sunku, ypač mano močiutei. Aš gyvenau pas ją, kol mokiausi. Kaip tai, buvau čia... bet mes skambiname vienas kitam. Skambiname, kad labai nesilankytume.“ (Interviu nr. 20, Vladimiras, Kaunas)

Kiti informantai pabrėžia ir neigiamas emocines būsenas, išskylančias dėl to, kad seniai bendravo su savo artimaisiais, po to kai privalėjo dėl grėsmės savo saugumui staigiai palikti Baltarusiją. Pavyzdžiui, viena moteris pasakoja, kad ji po protestų ir po to, kai jai buvo grasinama, nuo to laiko nebebendravo su savo vyru dėl jo baimės būti persekiojamam, o ji, gyven-dama Lietuvoje, finansiškai privalo išlaikyti savo dukras ir mamą, nes niekas kitas nei Baltarusijoje, nei Lietuvoje joms padėti negali:

„Kai jam (vyriui – *aut. pastaba*) vieną, du, tris kartus atėjo... kai du mėnesius beveik kasdien siuntė naują šaukimą, jis... šaukimą siunčia man, aš turiu ateiti, o jis labai išsigandęs. Mes su juo nebendraujame nuo 2021 metų. Nesitikėjau, kad atsidursiu tokioje situacijoje, bet mano vyras su manimi nebendruoja. Man pavyko gauti Šengeno vizą savo jauniausiai dukrai, o prieš porą mėnesių aš jai padariau leidimą gyventi šalyje, remdamasi savo šeimos susijungimu. Tai taip pat buvo labai sudėtingas

etapas. Aš nemačiau savo jauniausios dukters 1,5 metų, ir kai sutvarkiau dokumentus, susitikimas buvo labai sudėtingas, ir mes galėjome susitikti tik dvi dienas. Vėliau, kai sutvarkiau dokumentus, ji atvyksta pas mane atostogų. Mes bendraujame, turime galimybę kasdien kalbėtis telefonu. <...> Mamos nemačiau beveik trejus metus. Mano dukrai išdavė vizą, o mamai atsisakė. Lietuviai atsisakė. <...> Vyresnioji dukra <...> patyrė visus tuos politinius sulaikymus, ji neturi darbo. Ji turi aukštąjį išsilavinimą, įstojo mokytis čia, Lietuvoje, į EHU <...> Man reikia jai uždirbti mokslams, padėti mamai, ant mano pečių pagalba jaunesniajai dukrai ir vyresniajai dukrai. Kol kas labai sunku.“ (Interviu nr. 12, Diana, Vilnius).

2.6.4. Ateities planai

Kalbant apie ateities planus ir norą sugrįžti, daugelis informantų sako, kad jie tiesiog šiuo metu fiziškai gyvena Lietuvoje, bet protu yra Baltarusijoje, dirba Baltarusijai, nori jai padėti, ir kai tik galės, pasikeitus politinei situacijai, kai nebegrės politinis persekiojimas ir pavojus jų gyvybei, grįš atgal, nes Baltarusiją laiko savo namais. Daugelio informantų grįžimo motyvacija yra susijusi su jų pilietine pozicija ir deklaruojamu nacionaliniu baltarusių identitetu. Jie deklaruoja, kad savo turimomis žiniomis, užimamomis profesinėmis pozicijomis nori padėti „atkurti“, „atstatyti“ demokratinę Baltarusiją, sukurti institucijas (pvz., švietimo, teisėsaugos), kurios veiktų demokratiniu režimu ir atsižvelgdamos į Europos Sąjungos šalių modelį. Taip pat daug kas pabrėžia, kad net ir gyvendami čia, jie palaiko likusius Baltarusijoje tiek finansiškai, tiek ir morališkai:

„O gyvename mes mentaliai... apie save galiu pasakyti, kad aš gyvenu Baltarusijoje. <...> Mūsų tikslas pragyventi čia ir būti naudingiems tiems, kurie pasiliko Baltarusijoje. <...> pirma būsiu prie sienos. <...> aš nežinau, kaip tai bus. Daugelis ruošiasi atgalios. Aš vaikų klausiu. Vaikai vis tiek nori grįžti namo.“ (Interviu nr. 3, Natalija, Vilnius)

„Žinoma, aš labai save jaučiu Baltarusijoje, kiekvieną dieną, aš matau visas naujienas, ir visas darbas susijęs su Baltarusija, ir visi mano pažįstami žmonės, kurie nori grįžti į Baltarusiją. Suprantu, kad žmonės sako – Vilnius, Varšuva – tai trumpo sustojimo (rus. *перевалочный*)

punktai, o paskui aš grįšiu namo. Aš tikrai grįšiu namo, kai tokia galimybė atsiras.“ (Interviu nr. 4, Svetlana, Vilnius)

„Aš tikiusi, kad sugebėsime grįžti artimiausių metų perspektyvoje. Na, o jeigu ne – tai nežinau.“ (Interviu nr. 5, Olga, Vilnius)

„Kaip pas mus sako, „ar tu pasiruošęs grįžti ant griuvėsių, ar tu pasiruošęs grįžti, kai ten kažką pastatys naujo.“ Aš pasiruošusi grįžti ant griuvėsių.“ (Interviu nr. 1, Jelena, Vilnius)

„Ir aš, žinoma, noriu pakeisti Baltarusiją, padėti pakeisti visiškai visą sistemą, bet visa tai pasikeis, kai bus atitinkamos aplinkybės. Pirmiausia reikia sunaikinti Kremlių.“ (Interviu nr. 11, Galina, Vilnius)

Informantus motyvuoja grįžti, manoma, dar ir tai, kad baltarusiams niekas nepadės, todėl reikia patiems kažkaip savo šalį atkurti:

„Niekas mums nepadės, tik mes patys. Todėl nuo mūsų priklauso, kaip susivienysime, kaip mobilizuosimės, nes klausimas... daug ar mažai jų negrįš į Baltarusiją.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

Besimokantys jauni žmonės mini, kad norėtų grįžti į Baltarusiją, jai padėti bei ateityje dalyvauti Baltarusijos politiniame gyvenime, bet dabar tai – neįmanoma, nes svarbu dabar įgyti patirties demokratinėse Europos valstybėse, o tada sugrįžus taikyti ją Baltarusijoje. Be to, reikia laukti, kol viskas pasikeis:

„Norėčiau dalyvauti Baltarusijos politikoje, bet šiuo metu tai neįmanoma. Todėl stebėsiu situaciją ir manau, kad mano šaliai, mano tėvynei, manęs labiau reikės, jei būsiu specialistas, turintis gerą išsilavinimą, tvirtą finansinę padėtį ir jei atvyksiu į Baltarusiją kažkaip dalyvauti politikoje. Štai kodėl svajoju grįžti į Baltarusiją.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas)

Aš tikrai noriu grįžti į Baltarusiją. Dėl to nėra jokių abejonių. Palikau tiek daug. Man reikia grįžti. Jaučiu, kad net jei situacija taps nestabili, vis tiek norėsiu grįžti. Jei kas nors nutiks, kažkas lemtingo. <...> Norėčiau

grįžti į Baltarusiją su patirtimi, kuri padėtų mano šaliai. Dabar turiu šiek tiek žinių ir dalykų, bet vis dar esu šiek tiek... ne itin reikalinga, nors Baltarusijoje jausčiausi reikalingesnė. Čia nesijaučiu reikalinga.“ (Interviu nr. 23, Ina, Kaunas)

Kiti supranta, kad nors ir norėtų grįžti, bus sunku grįžus, nes jau yra pripratę gyventi Europoje:

„Kol turiu galimybę, mokausi. Plečiu savo akiratį, mokausi vokiečių, lietuvių ir anglų kalbų, bandau išmokti baltarusių. Tiek daug kalbų šiek tiek trukdo, bet einu lėtai. Norėčiau grįžti. Bus sunku po nuostabaus gyvenimo Europoje.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

Kiti informantai nori pasilikti Lietuvoje, nes čia gyvenimo kokybė gera ir ji geografiškai yra šalia Baltarusijos:

„Grįžti į Baltarusiją – ne. <...> Ir po vos dviejų savaitių mano vyras pasakė: „Aš nevažiuosiu į Baltarusiją. Čia turiu daug kokybiškų dalykų, kurie man tinka. Jie turi nusistovėjusius procesus, tinkamus produktus, normalų požiūrį į žmones. Kodėl turėčiau kentėti?“ Kažkas panašaus. Su Rusija viskas aišku, ir su Ukraina taip pat aišku. Toliau Europoje – mažai tikėtina. Nežinau, bet nenoriu persikelti toli nuo Baltarusijos. Tad mane šildo mintis, kad tai kaimyninė šalis.“ (Interviu nr. 33, Milena, Klaipėda)

„Labai noriu grįžti namo. Suprantu, kad čia galėsiu susikurti verslą ir jį plėtoti. <...> Jei taip būtų, kai pirmą kartą atvykau, turėjau planų pirkti, plėtoti, ir jei viskas pavyks, grįšiu namo, bet čia turėsiu verslą ir galėsiu paskirstyti savo laiką tarp dviejų šalių.“ (Interviu nr. 12, Diana, Vilnius).

Jaunesni informantai (ypač studijuojantys arba tie, kurie turi vaikų) svarsto ne tik grįžti, bet ir pasilikti Lietuvoje:

„Aš galvoju, kad kažkas pasikeis Baltarusijoje, bet aš nesu tikras, kad ten grįšiu. Manau, kad gyvensiu čia (Lietuvoje – *aut. pastaba*) bent jau ateinančius 10 metų tikrai. <...> ir Baltarusijoje, jei ir viskas eisis gerai... tai bus greičiausiai ilgas procesas...“ (Interviu nr. 15, Aleksandras, Vilnius)

Kai kuriuos informantus motyvuoja noras toliau studijuoti Lietuvoje:

„Labai nenoriu išvykti iš Lietuvos. Žinoma, žmonės man sako, kad galbūt reikėjo pabandyti Vidurio Europą, ypač Vokietiją, nes politikoje yra tiek daug įvairių institutų, kurie gauna didelius tyrimų biudžetus. Lietuvoje jų nėra daug, <...>. Planuoju kitais metais baigti magistro studijas, o tada – doktorantūros studijas.“ (Interviu nr. 18, Sergejus, Kaunas)

Yra norinčiųjų važiuoti mokytis į užsienį, pavyzdžiui, JAV arba Lenkiją:

„Kol kas tikrai yra dvi trajektorijos. Labai norėčiau išbandyti magistro programą JAV, patobulinti anglų kalbos žinias ir suprasti... juk tai laikoma demokratijos centru. <...> Svarbiausia gauti šimtaprocentinę stipendiją, nes studijos JAV yra labai brangios. Dar nesu pasiruošęs tiek mokėti. Jei atsirastų tokia stipendija ir galimybė, žinoma, sutiksiu; jei ne, magistro programa greičiausiai bus Lenkijoje. Kodėl? Nes Lenkijoje rinka daug didesnė, be to, ten gyvena mano tėvai. Ten arčiau ir lengviau. Ir neteisinga, kad esu Europoje ir galiu mokytis tik vienoje šalyje ir vienoje vietoje.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas)

Kai kuriems tyrimo dalyviams likti Lietuvoje trukdo ir kalbinis barjeras, nes jiems atrodo, kad lietuvių kalbą išmokti sunku:

„Esu migrantas ir man reikia dokumentų, todėl mano ateitis labai neaiški. Tarkime, turiu keletą planų. Žinoma, mokysiuosi, kol baigsiu bakaluro studijas. Tačiau apskritai man labai patinka Lietuva. Žmonės labai panašiai mąstantys, mentalitetas labai panašus. Čia taip ramu... labai lengva suprasti. Kai kuriais atžvilgiais ji artimesnė nei Lenkija. Tačiau yra problema su kalbos barjeru. Bandžiau ją išmokti. Nors lenkų kalba panaši į baltarusių, lietuvių kalba man atrodo kaip kita visata.“ (Interviu nr. 20, Vladimiras, Kaunas)

Be kalbinio barjero, pasilikti Lietuvoje kai kuriems informantams trukdo ir situacija dėl teisinio jų statuso Lietuvoje, nes, manoma, kad nors ir mielai pasilikti Lietuvoje, bet Lietuvoje labai sunku gauti nuolatinį leidimą gyventi:

„Sąžiningai, nežinau, nes norėčiau čia pasilikti. Kita vertus, jei situacija Baltarusijoje pasikeis... Iš esmės grįžčiau namo, kur yra mano tėvai. <...> Aš irgi mielai tai padaryčiau, bet aš tikrai stebiu situaciją... mūsų šalies vadovybė susigadino ir sugadino (*замаралась и замарало* – rus. kalba) visą šalį, tad vargu ar bus kokių nors pagerėjimų. Net nesu tikras, ar čia įmanoma gauti kokių nors nuolatinių dokumentų. Na, pavyzdžiui, nuolatinės gyvenamosios vietos.“ (Interviu nr. 27, Ruslanas, Kaunas)

Kai kuriems informantams atrodo, kad vyresni žmonės grįš, skirtingai nuo jų vaikų, kurie bus įgiję išsilavinimą Lietuvoje, nes Baltarusijoje jis – nekokybiškas. Taip pat ir mažesnių vaikų, kurie mokosi Lietuvos švietimo sistemoje, tėvai teigia, kad negrįš į Baltarusiją, dėl savo vaikų, nes norės, kad jie baigtų mokslą Lietuvoje:

„Vaikai... pamatysime... Yra tikimybė, kad švietimas Baltarusijoje nebėra tikras švietimas. <...> Tačiau, kalbant apie vaikų švietimą... vyriausias nori stoti į KTU. Vidurinis dar nežino, kur stoti, o jauniausias dar neina į mokyklą. Vyriausiajam, kuris nori stoti į KTU, šiuo metu atviras bet kuris Europos universitetas. KTU yra labai geras pasirinkimas.“ (Interviu nr. 25, Borisas, Kaunas)

„Ne visi... Aš tik žiūriu, kieno vaikai pradėjo lankyti mokyklą, ir aišku, kad jie nenukris nuo vežimo. <...> O likusieji lauks iki mokslo metų pabaigos, kad netrukdytų savo vaikams ir nesukeltų jiems streso. Mano draugų ir kolegų ratas pasiryžęs kuo greičiau grįžti namo.“ (Interviu nr. 5, Olga, Vilnius)

Kiti netiki, kad politinė sistema taip greit pasikeis Baltarusijoje, taip pat kaip ir visuomenė greit nepasikeis su vadinamaisiais „Lukašistais“ – Lukašenkos gerbėjais, kad jie galėtų grįžti ir ramiai gyventi:

„Lukašenką pakeis, ir represijos baigsis. Iš tiesų Lukašenka pavogė mūsų šalį, pažeisdamas visus įstatymus ir pan., o valstybė neturi konstitucinės teisės trukdyti piliečiams atvykti į Baltarusiją ar išvykti iš jos. Jis atvirai sako: „Ateikite, šliaužkite ant kelių, maldaukite atleidimo, ir mes

nuspręšime, ar atleisti jums, ar ne.“ Jei nebus Lukašenkos ir nebus lukašistų (*лукашистов* – rus. kalba). Nes aplink jį yra žmonių, kurie jį palaiko. <...> Jei tai pasikeis, tada... (Interviu nr. 31, Denisas, Klaipėda)

„Mes dar nežinome, kur eiti toliau. Jei turėsime išvykti iš Lietuvos, mes nežinome, kur. <...> Net jei Lukašenka išeis, o jo vietą užims kitas, mes nevažiuosime į Baltarusiją, nes tai ne tas pats. Mums reikia vaikams... juos... mes esame už juos atsakingi. Nepaisant visko, žinoma, mes norime grįžti namo.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas).

Kiti sako, kad skausmas jau praėjo ir atėjo supratimas, kad į Baltarusiją – negrįš ir jau netgi nebenori grįžti:

„Jau tapo aišku, kad ten negrįšime. Nes valdant dabartinei valdžiai, ten negrįšime. Kad ten kas nors pasikeistų, manau, prireiktų 20 metų. <...> Mes neturime teisės atidėti savo gyvenimo 20 metų, nes mums reikia auginti savo vaikus.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas).

„Kol kas planuojame gyventi čia. Tikiuosi, kad vaikai galės įgyti išsilavinimą ir toliau jį gauti. Nesigailiu, kad nesame Lenkijoje. Man labai patinka Lietuva, jos mentalitetas; man patinka, kad tai maža šalis, kad ji tokia kompaktiška, ir kad sveikatos priežiūra čia prieinamesnė nei, pavyzdžiui, Lenkijoje. O kokybės požiūriu ji geresnė nei Baltarusijoje.“ (Interviu nr. 35, Olesė, Klaipėda).

„Norėčiau pasilikti. Mano vyras jau gavo leidimą nuolat gyventi. Jis išlaikė egzaminus. Vyro vaikai savuosius gavo, bet man dar per anksti. Dar negaliu. Prašymą galėsiu pateikti tik 2026 m. rudenį. <...> Suprantu, kad nenoriu vykti į Baltarusiją. Tikrai ne dabar ir nemanau, kad kas nors pasikeis per ateinančius 10 metų. Nenoriu, kad mano vaikai ten augtų. Noriu, kad mano vaikai užaugtų laisvi, kad nebijotų išeiti į lauką, kad nebijotų reikšti savo nuomonės. Tikrai nenoriu vykti į Baltarusiją.“ (Interviu nr. 30, Maša, Klaipėda)

Kiti tiesiog gyvena šia diena ir negalvoja apie ateitį:

„Ne, mes gyvename šia diena. <...> Aš net nebėgaliu galvoti. Negaliu ir neleidžiu sau, nes planuoju viena, o viskas išeina visiškai kitaip. Na, taip, kol kas yra. Konkretūs sprendimai tikriausiai bus priimami konkrečiu laiku.“ (Interviu nr. 17, Lada, Klaipėda)

2024 metų vasarą atliktas tyrimas parodė, kad turintys aukštąjį išsilavinimą baltarusiai labiau linkę grįžti į Baltarusiją, o jo neturintys dažniau nori pasilikti šalyse, į kurias emigravo (Lvovskiy, Marozau, 2024: 7).

2.7. Geopolitiniai aspektai: požiūris į karą Ukrainoje ir jo baigtį

Kalbėdami apie Baltarusijos politinį režimą, joje vykstančius politinius ir pilietinius procesus, mokslininkai atsižvelgia ir į geopolitinius aspektus, o tai yra stiprią Baltarusijos priklausomybę nuo Rusijos ir V. Putino režimo bei jo vykdomos politikos. Rašoma, kad 2020 metų protestai parodė ne tik tai, jog dauguma baltarusių visuomenės nepalaiko Lukašenkos režimo, bet ir tai, kad jis yra labai priklausomas nuo išorinės politinės represinės jėgos – Putino režimo. Manoma, kad Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą sukūrė daug problemų tiek platesnei baltarusių visuomenei, kuri priversta gyventi šalyje, tapatinamoje su agresoriumi, tiek pačiam A. Lukašenkai, kurio politiniai veiksmai – apriboti ir priklausomi nuo Rusijos režimo sprendimų (Bekus, 2023: 111). Pabrėžiama ir tai, kad, atsižvelgiant į Rusijos geopolitinius sprendimus, Rusijos įtaka Baltarusijai neskatina demokratiškesnių pokyčių Baltarusijos visuomenėje, nes siekia normalizuoti ir išlaikyti *status quo* (Kazharski, Makarychev, 2021: 1). Mokslininkai, tiriantys Rusijos ir Baltarusijos valdžių opoziciją, pažymi, kad minėta Rusijos vykdoma geopolitika atsispindi ir opozicijos veiksmuose, kai stengiamasi vengti geopolitinių klausimų, pavyzdžiui, A. Navalnas protestuose prieš Putiną Rusijoje vengdavo pasisakyti Krymo aneksijos tema, o Baltarusijoje Lukašenkos opozicija apėmė tiek proeuropietiškus požiūrius, tiek ir požiūrius, kurie kultūriškai ir kalbos atžvilgiu nenorėjo savęs atsieti nuo Rusijos (Kazharski, Makarychev, 2021: 2).

2.7.1. „Baltarusija buvo okupuota dar anksčiau nei Ukraina“

Šio tyrimo kontekste atvykusieji baltarusiai pasakojimuose apie savo atvykimo į Lietuvą priežastis taip pat kalba ir apie geopolitinę regiono situaciją,

kuri vienaip ar kitaip susijusi su jų migracijos istorija ir ateities planais Lietuvoje. Baltarusių pasakojimuose atspindimas ne tik asmeninis jų požiūris į karą Ukrainoje, V. Putino ir A. Lukašenkos vykdomą politiką, bet ir jų šeimose vyraujantys požiūriai į geopolitiką. Pavyzdžiui, informantai pasakoja, kad kiekvienoje baltarusių šeimoje plačiąją prasme yra susiskaldymas geopolitiniais klausimais (įtraukiant ir Baltarusijos režimo, ir Rusijos režimo, jų sąveikos ir ateities klausimus) ir tam turi įtakos Rusijos propagandą skleidžianti Baltarusijos valstybinė žiniasklaida. Kita vertus, manoma, kad ne visa pateikiama informacija per valstybinius kanalus tikima, dalį jos žmonės kvestionuoja:

„Manau, kad absoliučiai kiekviena baltarusių šeima apie tai (A. Lukašenkos politiką ir opoziciją – *aut. pastaba*) kalba. Mano šeimoje tai yra 50/50, nei čia, nei ten. Mano pozicija, žinoma, labiau linkusi į opoziciją. Mano giminaičiai nemato visos istorijos; jie žiūri tik televizorių. Jiems tai yra savotiškas 50/50 santykis. Jie tiki kai kuriais dalykais, o kai kuriais – ne.“ (Interviu nr. 18, Sergejus, Kaunas)

Kita jauna informantė sako, kad šeimoje politiniais klausimais, ypač po 2020 metų, nuomonė kito nuo to, kad balsavo už Lukašenką 2020 metų rinkimuose, iki demokratinių jėgų rėmimo ir, atvirkščiai, atsižvelgiant į kiekvieną šeimos narį atskirai:

„Man buvo taip keista, kad per 2020 metų rinkimus mano močiutė balsavo už Lukašenką: „jis mums duoda pensijas, jis geriausias“, o mano senelis balsavo prieš visus. Jis nenorėjo balsuoti už Lukašenką ir nepasitikėjo Cichanouskaja, ji jam buvo melagė. Kai aš išvykau 2022 m., mano močiutė jau buvo tapusi neutralesnė. Dabar ji remia demokratines jėgas ir nebe palaiko Lukašenkos. O mano senelis tapo visiškai... „Lukašenka ir Putinas yra mūsų mylimiausi.“ (Interviu nr. 4, Svetlana, Vilnius)

Kita jauna tyrimo dalyvė, atvykusi studijuoti į Lietuvą, neslepia, kad jos šeima iš principo palaikė Putino politiką ir manė, kad Baltarusija yra Rusijos dalis. Ji pasakojo apie tėvą, kuris sakydavo, kad baltarusių kalba neegzistuoja, bei senelius, kurie teisina Rusijos pradėtą karą prieš Ukrainą, ir šios jų pažiūros, jos manymu, taip pat buvo atspindžiai Rusijos propagandos,

sklindančios iš jų šeimos mėgstamų Rusijos žiniasklaidos kanalų. Rusijos Federacijos pradėtas karas prieš Ukrainą sukėlė jos ir jos tėvo bei senelių konfliktą. Kita vertus, jos mama Ukrainą palaikė, kadangi turėjo giminių Donecko srityje:

„Mano tėvas šiuo atžvilgiu nėra išimtis. <...> Ir štai jis girtas sakė, kad baltarusių kalba iš viso neegzistuoja. Jis palaiko Putiną, klausosi rusų propagandos. Jis gali manyti, kad mes iš tiesų esame Rusijos dalis. <...> Manau, kad senelis ir močiutė buvo sovietiniai. Jie taip pat klausosi Putino. <...> Jei kalbėti apie Rusiją, jie mano, kad ten viskas su Ukraina yra neaišku. Jie žiūri rusų propagandą. <...> Jie žiūri Krymo ir Rusijos televiziją. Jie palygino ir nusprendė, kad Ukrainoje esą yra propaganda. <...> Jie turi tik televizorių, ir nuo sovietinių laikų liko įsitikinimas, kad televizorius yra vienintelis tiesos ir informacijos šaltinis.“ (Interviu nr. 19, Aliona, Kaunas)

Įdomu pažymėti ir tai, kad kai kurių pabėgusių nuo politinio persekiojimo Baltarusijoje požiūris šeimose į išvykusiuosius – neigiamas, jie kaltinami dėl savo požiūrių ir veiklos prieš A. Lukašenką ir jo režimą, kita vertus, kitų informantų likusi šeima Baltarusijoje juos palaiko:

„Mano mama dabar geriau supranta, kas nutiko, o mano močiutė... ji žino, kad pas mane atėjo policija, mane apklausė, o aš tiesiog išvažiavau, kad tai nepasikartotų. Detalių nėra. Kita močiutė sako: „Tu išvažiavai, palikai savo vaikina, kaip tu galėjai?“ Sakau: „Nenorėjau to padaryti.“ Ji atsakė: „Nereikėjo kalbėti prieš Lukašenką... niekur nebūtum važiavusi... pati kalta, išsiskirsi su savo vaikinu“ ir panašiai.“ (Interviu nr. 4, Svetlana, Vilnius)

Kai kurių informantų šeimose prieš A. Lukašenkos politinį režimą buvo protestuojama pasyviai, pavyzdžiui, prezidento rinkimuose atiduodant balsą bet kokiam kandidatui, išskyrus A. Lukašenką, ir puoselėjama baltarusių kultūra bei baltarusių identitetas. Pavyzdžiui, pasakojama apie informantės kelionę su mama į Vilnių, kur 2019 m. vyko 1863–1864 metų sukilimo vadų ir dalyvių, tuo pačiu ir K. Kalinausko palaikų perlaidojimas. Šios informantės šeima taip pat turi ryšių ir su Ukraina, palaiko jos nepriklausomybę:

„Pamenu, kaip tada buvau čia, Kalinovskio perlaidojimo ceremonijoje. Tai buvo 2019 m. <...> Tai taip pat buvo svarbus įvykis. Atvykau. Jie mums davė vizas dviem dienoms... savaitgaliui. Jokių specialių dokumentų nereikėjo. Ir mes visada palaikėme glaudžius ryšius su Ukraina.“ (Interviu nr. 23, Ina, Kaunas)

„Niekada nebuvau verčiama mėgti Lukašenką ar gerbti jo politiką, buvau labiau palikta likimo valiai... Televizija, mokykla, aplinka. I: Sakėte, kad jūsų mama visada buvo prieš tai, bet ji to nereklamuodavo. R: Taip, bet mes niekada apie tai nediskutavome. Pamenu, kaip kartuėjome į rinkimų apylinkę. Galbūt tai buvo 2010 m. Buvo balsavimo biuletenis, ir mama jį man tiesiog parodė. Jame buvo kandidatų nuotraukos ir aprašymai, ir ji paklausė: „Už ką norėtumei balsuoti?“ Mes tiesiog išsirinkome bet kokią jaunuolį. Man patiko jo išvaizda. Nuėjome, ir mama tiesiog už jį balsavo. Bet ji nenorėjo balsuoti už Lukašenką. Galbūt tai buvo jos asmeninė, nelabai stabili pozicija, bet ji buvo pagrįsta nepriklausoma žiniasklaida, kurią ji skaito.“ (Interviu nr. 4, Svetlana, Vilnius)

Kai pasakoja apie dabartinę situaciją Baltarusijoje, informantai pabrėžia, kad dabar ten gyventi neįmanoma dėl vis stipresnio politinio režimo represijų (plačiau žr. Bedford, 2021; Korosteleva, Petrova, 2022), absurdiškos propagandos, teisinančios režimo veiksmus, ypač švietimo sistemoje, bei įsivyravusios korupcijos, protekcionizmo, kai, norint gauti tam tikras paslaugas, reikia turėti ryšių valdžioje. Gyvenimo sąlygos dabartinėje Baltarusijoje įvardijamos kaip Tarybų sąjungoje ir lyginamos su pažengusiomis gyvenimo sąlygomis Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse:

„Džiaugiuosi, kad išvykau, ir nors dabar ten slypi propaganda, nenorėjau, kad mano vaikai ten gyventų. O mokykla siaubinga. Mano draugų vaikai ten mokosi, ir aš šiurpstu, kai apie tai išgirstu... kaip tai įmanoma? Tikra Sovietų Sąjunga. <...> Visada tai supratau, o politinė sistema, rinkimai, kurie metų metus ir vėl neaiškūs... visa tai buvo akivaizdu. Tai, kad policija ten turi neribotą galią. Jei turi ryšių, viskas susitvarkys, bet jei jų neturi, tai beprasmiška. Ryšiai yra visur, visose gyvenimo srityse. Tai mane labai išgąsdino, ir aš supratau, koks didelis atotrūkis net tarp Lietuvos... ką jau kalbėti apie likusią Europą.“ (Interviu nr. 30, Maša, Klaipėda)

Piktinamasi propaganda, sklindančia per Baltarusijos valstybinę televiziją, kuri vadinama heroinu, nes prie jos priprantama ir tikima ja, nes ji iškreipia tikrovės vaizdą:

„Įjungia Baltarusijos televiziją, o ten Lukašenka sako: „Nuplėšysiu galvas visiems korumpuotiems pareigūnams.“ Jie mano, kad tai tiesa. Turėjome atsikratyti šio heroino daug anksčiau. Dabar sunkiau.“ (Interviu nr. 3, Natalija, Vilnius)

Sociologinis tyrimas, atliktas 2022 m. kovo ir balandžio mėn., parodė, kad Baltarusijos gyventojai nesutiko, kad Rusijos karinės pajėgos naudotų Baltarusijos teritoriją Ukrainos puolimui (70 proc.), o 40 proc. – labai stipriai pasisakė prieš karą Ukrainoje (Korosteleva, Petrova, 2022: 8). Informantai taip pat emociškai daug pasakoja apie Rusijos pradėtą karą Ukrainoje ir kad Baltarusijos žiniasklaidoje buvo pranešama, jog Rusija prie sienos su Baltarusija telkia karines pajėgas motyvuodami tai vykšančiomis pratyboms, tačiau daugelis manė, kad karas tikrai prasidės:

„Matote, viskas buvo aišku. Kai rusai [Rusijos Federacija] atvedė kariuomenę ir visur pradėjo rodytis šios kolonos... <...> Tikriausiai prisimenate, anuomet vyko pratybos. Ir visi kalbėjo, kad per jas prasidės karas. Pratybos baigėsi, ir štai mes stebimės, kad karas dar neprasidėjo. Jis prasidėjo tiesiogine prasme po savaitės... Na, galbūt po kelių dienų. <...> tarpusavyje kalbėjosi, pavyzdžiui, atvedė čia karius, vadinasi, bus karas. Kažkas sako: „Ne, nebus, žiūrėk, pratybos baigėsi, karas dar neprasidėjo... o, sakei, kad prasidės.“ O tada po poros dienų... ir po poros dienų jis prasidėjo.“ (Interviu nr. 27, Ruslanas, Kaunas)

Sakoma ir tai, kad, palyginti su Rusijos Krymo aneksija 2014 m., kurią žmonės aktyviai komentavo, Rusijos pradėto karo Ukrainoje 2022 metais, ypač po 2020 metų represijų, žmonės komentuoti viešai bijojo:

„Žinote, nors ši situacija buvo laisvai aptarinėjama 2014 m., prieš karą Ukrainoje, prieš 2022 m., kai pradėjo atvykti įranga, žmonės tylėjo. Jie viską matė, bet visi tylėjo. Tai baimė. Tiesiog baimė. O po 2020 m. rinkimų

visi aiškiai suprato, kad bet koks nereikalingas žodis... <...> Taip, kad jie atvažiuos ir tave išsiveš. Daug nereikėjo. Tiesiogine to žodžio prasme net nufotografuoti karinę įrangą, kai ji atkeliaus. Jei tik ją nufotografuosite, gausite. <...> Visa tai buvo nublėpta kažkokiomis pratybomis. Niekur tai nebuvo oficialiai aptarta – nei per jokus kanalus, nei per televiziją, nei per radiją.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas)

Kai kurie informantai Rusijos karinių pajėgų telkimą Baltarusijoje įvardija kaip jos okupaciją, kuri įvyko anksčiau nei Ukrainoje:

Aš apskritai manau, kad Baltarusija buvo okupuota dar anksčiau nei Ukraina. <...> Sausį mačiau, kaip Baltarusijos keliais važiuoja kilometrais besitęsiantys Rusijos... Rusijos armijos automobilių kolonos. <...> Tai yra tankai, šarvuotosios transporto priemonės, technika... <...> Tu matai ir tu nieko negali padaryti. Žiūri per televiziją, kaip tie kvailiai juos priima su duona ir druska. <...> Tada pratybos. Jie prisidengia pratybomis.“ (Interviu nr. 31, Denisas, Klaipėda)

Prasidėjus karui, manoma, kad daugeliui baltarusių, o ypač jauniems žmonėms, pasidarė aišku, kad jų šalies politinė ir ekonominė kryptis turi sukti link Europos ir jiems tikrai nereikia „rusų pasaulio“, nepaisant to, kad Rusija visada turėjo stiprią įtaką, buvo vadinama „didžiuoju broliu“:

„Manau, baltarusiai suprato, kad mums tikrai nebereikia to rusiškojo pasaulio, kaip jie jį vadina. Anksčiau dėl stiprios Rusijos įtakos Baltarusijai jie buvo kaip vyresni broliai – galėjai atvykti ir dirbti, atlyginimas buvo geresnis, perspektyvos geresnės. Bet kai matai juos tai darant, pagalvoji: „Ačiū, judėsime labiau Europos link.“ <...> Ir štai ši iniciatyva, jau seniai kuriama sąjunginėse Baltarusijos ir Rusijos valstybėse, siekiant suderinti jų ekonomiką, įvesti bendrą valiutą ir dalytis bendra kalba. Mes to nenorime, ačiū. Galbūt 2010 m. žmonės būtų sutikę, bet ne dabar. Ypač jauni žmonės – ko beklautumėte: „Kur buvote, kur keliavote?“ <...> Mes matome save Europoje. <...> Jei ukrainiečiai tai tiesiogiai pajuto, tai baltarusiai matė. Žinoma, tai nėra toks stiprus spaudimas, bet kai nuolat matai, ką daro Rusija... jaučiamas tam tikras atstūmimas.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas)

Patvirtinimas, kad Baltarusijos visuomenė – Europos visuomenė gali būti 2020 metų protestai, pasak informanto, o Rusijos opozicija ir jos visuomenė vertybiškai mažiau proeuropietiški nei baltarusių visuomenė:

„Jaučiu, kad 2020 metais Baltarusijos visuomenė iš tiesų subrendo. Baltarusijos visuomenė yra tikrai europietiška visuomenė. Jei pažvelgsite į tai... Niekada gyvenime nesu buvęs Rusijoje, bet kadangi kalbu rusiškai, puikiai suprantu Rusijos darbotvarkę. Stebiu politikus, seku Rusijos opoziciją ir Rusijos politiką. Matau, kad jie turi daug didesnę vertybių problemą nei Baltarusija. Baltarusiai, bent jau tie, kuriuos pažįstu, ir kuriuos rodo apklausos, dvasiškai yra daug artimesni Europos Sąjungai.“ (Interviu nr. 22, Vadimas, Kaunas)

Rusijos pradėtą karą Ukrainoje kai kurie informantai vertina kaip paskutinį įvykį, nulėmusį jų išvykimą iš šalies:

„Kai paaiškėjo, kad jokių pokyčių nebus, susitaikiau. Na, gerai, gyvenau čia 20 metų ir niekas nepasikeitė. Bet kai jau prasidėjo pragaras, kai kariuomenė bombardavo mano kaimyną, nusprendžiau, kad negaliu dalyvauti... net ekonomikoje. Nenorėjau čia dirbti ir nenorėjau mokėti mokesčių. Nors esu patriotas.“ (Interviu nr. 27, Ruslanas, Kaunas)

Rusijai pradėjus karą, manoma, tapo aktualesnis ir kalbos klausimas, nes šis Rusijos puolimas buvo argumentuojamas rusakalbių „išlaisvinimu“ ir vienas informantas akcentuoja, kad kartu atėjo supratimas, kad labai svarbu kalbėti savo valstybine, nacionaline baltarusių kalba, taip ją puoselelėti ir stiprinti:

„Taip, tai mane paveikė. Mano galva labai pasikeitė. Supratau, kokia svarbi yra kalba. <...> Po to. Viena iš priežasčių, tariamai, buvo rusakalbių gyventojų apsauga. Taigi, pasirodo, tas pats gali nutikti ir Baltarusijoje. Ten gyvena daug žmonių... 90 procentų kalba rusiškai. Kitose šalyse irgi, nežinau, pavyzdžiui, Estijoje ir Latvijoje. Jei tai pretekstas pažeisti sienas, tuomet turime stiprinti nacionalines kalbas ir kultūras.“ (Interviu nr. 15, Aleksandras, Vilnius)

Rusijai pradėjus karą Ukrainoje, informantai apibūdina įvairias tada juos ištikusias emocijas, nuo baimės ir siaubo iki nesupratimo ir nesaugumo:

„Tikriausiai tai buvo baimė, siaubas, kad mūsų laikais taip galima elgtis, o tai yra jūsų kaimynai abiejose pusėse, ir beveik visi mes turime giminaičių ir draugų Ukrainoje ir Rusijoje. Tikriausiai tai buvo labiau baimė ir nesupratimas. Ir tada, šiek tiek vėliau, supratau, kad niekur kitur nėra saugios vietos. Būtent karas Ukrainoje privertė mane suprasti, kad nėra jokios kitos vietos žemėje, kur galėtum jaustis saugiai.“ (Interviu nr. 26, Ksenija, Kaunas)

„Negalvojome, kad Ukraina bus užpulta. Lygiai taip pat nemanėme, kad Ukraina bus užpulta. Iki vasario mėnesio tai atrodė kaip bepročio kliešdesiai. Atrodė, kad jis tiesiog iš tiesų buvo išprotėjęs ir siautėjęs.“ (Interviu nr. 3, Natalija, Vilnius)

Viena informantė stebisi, kodėl Lietuvoje lietuviai anksčiau neužkardė propagandos, sklindančios iš Rusijos žiniasklaidos priemonių, kurią vadina heroinu, nes ji, atvykusi į Lietuvą, sutiko čia gyvenančių baltarusių, kurie yra prorusiški ir paveikti Rusijos skleidžiamos propagandos:

„Nesakysiu, kad visi baltarusiai... yra tokių, kurie yra propagandos aukos. Pasirodo, tokių yra ir Lietuvoje. <...> Daug jų. Nes televizija... gerai, kad jie užblokavo šį heroiną. Kodėl lietuviai anksčiau neužblokavo šio informacinio heroino? Tokia strategija, kad Rusija vėl pramušė Donbase skylę, t. y. susilpnino Ukrainą, bet kariauti tokį karą... kaip Pirmajame pasauliniame kare... su tokiomis haubicomis, su raketomis ir bombomis... tiek prieš Kijevą, tiek prieš civilius gyventojus.“ (Interviu nr. 3, Natalija, Vilnius)

Kiti informantai pasakoja, kad apie Rusijos pradėtą karą Ukrainoje sužinojo būdami Lietuvoje ir iš karto norėjo kažkuo prisidėti suteikiant pagalbą Ukrainai ir jos gyventojams asmeniškai. Pavyzdžiui, vienas relokacijos būdu perkeltos įmonės į Lietuvą darbuotojas pasakoja, kad pradėjo vežti humanitarinę pagalbą prie Ukrainos sienos savo mašina:

„Karas prasidėjo ketvirtadienį, o šeštadienį su Lietuvos savanoriais pakroviau savo automobilį būtiniaisiais daiktais ir vaistais vaikams... ir sekmadienio rytą jau važiauvau Ukrainos sienos link... Įsitraukiau nuo pat pirmųjų dienų.“ (Interviu nr. 25, Borisas, Kaunas)

Moteris, verslininkė, kuri turėjo bėgti iš Baltarusijos dėl politinio persekiojimo 2021 metais, teigia, kad jau būdama čia, Lietuvoje, suradusi baltarusių bendruomenę, labai aktyviai prisidėjo prie pagalbos ukrainiečiams, Rusijai pradėjus karą Ukrainoje:

„Kai prasidėjo karas, mes daug padėjome ukrainiečiams. Ukrainiečiai atrodo draugiški, bet paprastai visi pasikliauja Baltarusijos pagalba. Dabar jų yra daug daugiau, o Baltarusijos pagalba... mes jiems teikiame daug pagalbos. Kai prasidėjo karas, kiek humanitarinės pagalbos surinkome, kiek mūsų vaikinų nuvyko į pasienį, paimdavo žmones ir nuveždavo juos į nurodytas vietas. Vaikiniai atvažiuodavo savo automobiliais, pasiimdavo savo šeimas, pavėžėdavo jų šeimas ir tada važiuodavo atgal į darbą iš Olandijos ir Danijos. O savaitgaliais vėl ten. Viską daro baltarusiai. <...> Tam tikru momentu ši savanorystės pagalba padeda neužsiklęsti savo problemose.“ (Interviu nr. 12, Diana, Vilnius)

Kiti tyrimo dalyviai pasakojo, kad dalyvavo Lietuvoje (Vilniuje) organizuotose Ukrainos ir Baltarusijos palaikymo akcijose ir perveda pinigų Ukrainos kariuomenei palaikyti:

„Pirmasis, didžiausias, vyko tą pačią dieną, didelės eitynės Žvėryne. Tada aš taip pat nuvykau į... Baltarusiai renkasi kiekvieną sekmadienį ir remia Ukrainą, Baltarusiją. Na, tokie dalykai. Neseniai aš pirmą kartą paaukojau Ukrainos ginkluotosioms pajėgoms.“ (Interviu nr. 15, Aleksandras, Vilnius)

Mokslininkai, tiriantys geopolitinę situaciją Baltarusijoje, pabrėžia, kad Rusija ir Baltarusija yra glaudžiai susijusios (Kazharski, Makarychev, 2021), o Rusija Baltarusiją laiko svarbia „Rusijos pasaulio“ dalimi, tai rodo ir faktas, kad Baltarusija yra dalis tokių abi šalis skatinančių dar smarkiau integruotis struktūrų, sukurtų Rusijoje, kaip antai Sąjunginė Rusijos ir

Baltarusijos valstybė (angl. *Union State*), Kolektyvinė saugumo sutarties organizacija (angl. „Collective Security Treaty Organization“) (karinis-politinis aljansas, įvardijamas kaip atsvara NATO), Eurazijos Unija (įvardijama kaip atsvara Europos Sąjungai) ir galiausiai Nepriklausomų bendrijų sandrauga (angl. „Commonwealth of Independent States“). Taigi, Baltarusija yra susijusi ir priklausoma nuo Rusijos tiek ekonomiškai, tiek kariniu požiūriu (Rogoža, Chawryło, Żochowski, 2020: 2).

Taip pat ir kalbinti tyrime dalyvavę informantai supranta, kad Baltarusijos politinė ateitis yra neišvengiamai priklausoma nuo Rusijos, nes Baltarusija ypač ekonomiškai stipriai priklausoma nuo Rusijos:

„Baltarusijos ateitis priklauso nuo Rusijos ateities. Jei pasikeis vyriausybė Rusijoje, ji automatiškai pasikeis ir Baltarusijoje. Nes integracijos lygis per pastaruosius ketverius metus yra labai priklausomas vienas nuo kito. <...> Ši priklausomybė nuo dujų ir naftos yra labai didelė, nes kainos visiškai nepriklauso nuo rinkos. Jei žiūrėsite į ekonomiką kaip į rinką, ji nėra pagrįsta rinkta, tai yra išmalda. Ten nieko nėra. Yra tik daugiau paskolų dalių iš Rusijos, kuri šimtą metų tempia Baltarusiją į skolas, moka įmokas. O kas jas mokės? Tai mokės mano baltarusių karta, o ne Lukašenka.“ (Interviu nr. 18, Sergejus, Kaunas)

„Jei Rusijai ir Baltarusijai pritrūks pinigų... viskam ateis galas. <...> Na, Rusijoje ir Baltarusijoje. Nežinau, galbūt Rusija pradės investuoti kažkur kitur. Pinigai baigsis ir viskas pradės griūti. Manau, kad Sovietų Sąjunga žlugo, nes jai pritrūko pinigų.“ (Interviu nr. 31, Denisas, Klaipėda)

Kiti svarsto, kad Rusijos karas prieš Ukrainą baigsis tik Putinui mirus, o tada prasidėtų permainos ir Baltarusijoje. Manoma, kad represijos Baltarusijoje po 2020 metų prezidento rinkimų taip pat buvo nulemtos Rusijos palaikymo, o jei Rusija nepalaikytų Baltarusijos, svarstoma, kad karas galbūt būtų buvęs pradėtas prieš Baltarusiją, o ne Ukrainą:

„Taigi, niekas nepasikeis, kol karas nesibaigs. Karas nesibaigs, kol nemirs Putinas. Tokia mano logika. Putinas greičiausiai dar neplanuoja mirti, tad optimizmo dėl ateinančių 15 metų nėra.“ (Interviu nr. 15, Aleksandras, Vilnius)

„Galbūt, jei Rusija nebūtų mūsų palaikiusi, situacija 2020 m. būtų buvusi kitokia, bet, kita vertus, yra priešingai... jei Rusija nebūtų mūsų palaikiusi, galbūt karas būtų buvęs ne prieš Ukrainą, o prieš Baltarusiją. <...> Taigi, politiškai, kas nutiks Baltarusijai... per ateinančius dešimt metų vis tiek nieko gero nenutiks, o tada...“ (Interviu nr. 33, Milena, Klaipėda)

„Plačiai manoma, kad Ukrainos pergalė suteiks Baltarusijai antrą šansą išsivaduoti iš Rusijos įtakos ir, taip sakant, išsivaduoti iš Lukašenkos. Kaip viskas klostysis iš tikrųjų, nėra iki galo aišku, tačiau akivaizdu, kad jei Rusija laimės, Baltarusija liks jos įtakoje dar ilgus metus. O jei Rusija pralaimės, bus galimybė sugrįžti.“ (Interviu nr. 5, Olga, Vilnius)

Taip pat manoma, kad pats blogiausias būtų variantas – jeigu Ukraina ir Rusija kažkokiu būdu sudarytų taiką konfliktui užšaldyti:

„Blogiausias scenarijus Baltarusijai būtų, jei Ukraina ir Rusija sudarytų kažkokią taiką... išaldytų šį konfliktą ir niekas nepasikeistų nė vienai pusei.“ (Interviu nr. 25, Borisas, Kaunas)

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad tyrime dalyvavę migrantai palaiško (taip pat ir prisideda tam tikromis veiklomis) Ukrainą, nepaisant to, jog pripažįsta, kad kai kurių šeimose nuomonės dėl A. Lukašenkos ir V. Putino režimų yra palankios. Kita vertus, teigia, kad ne visi baltarusiai, sutikti Lietuvoje (tarp jų ir tie, kurie turi Lietuvos pilietybę), yra politiškai oponuojantys A. Lukašenkos režimui ir jo veiksams. Tyrimo dalyviai supranta, kad Baltarusija ir jos ateitis yra labai priklausoma (ne tik ekonomiškai) nuo Rusijos, ir mano, kad baltarusiai tapo Rusijos įkaitais, tačiau nesutinka su vertinimu, kad Baltarusija tokia pat agresorė kaip Rusija Ukrainos atžvilgiu, bet yra ir tvirtinančių, kad Baltarusija anksčiau nei Ukraina buvo okupuota Rusijos.

2.8. Apibendrinimas

Šioje monografijos dalyje pristatyti migrantų iš Baltarusijos tyrimo, kuriame daugiausia dalyvavo politiniai migrantai iš Baltarusijos, nors buvo ir kitais pagrindais (darbo, studijų, šeimos susijungimo tikslais) atvykusių žmonių, duomenys. Reikia turėti omenyje ir tai, kad atvykusiųjų buvimo

šalyje teisinis statusas kito, nes Baltarusijos politinė situacija (protestai ir pamažu stiprėjančios represijos po 2020 metų prezidento rinkimų bei Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą 2022) turėjo vienokią ar kitokią įtaką apsisprendimui migruoti (plg. Алампи́ев, Биканов, 2022; Chulitskaya, Homel, Jaroszewicz, Lesińska, Dambrauskaitė, 2022). Šio tyrimo duomenimis, ypač politiniams migrantams buvo sunku susitaikyti su priverstinės migracijos situacija ir teigiama, kad šiuo metu jie yra laikini svečiai Lietuvoje. Atskleista, kad migrantų teisinis statusas yra ypač svarbus, nes yra susijęs ir su migrantų išikūrimu ir integracija Lietuvoje ir galiausiai visuomenės požiūriu į atvykusiuosius. Tyrime dalyvavę baltarusiai apie Lietuvą kalba kaip Europos dalį, kur aukštas ekonominis pragyvenimo lygis, o Vilnius matomas kaip daugiakultūris miestas, kur gali sutikti ne tik lietuvių, bet ir rusakalbių – baltarusių, lenkų, taip pat galima rasti ir bendrų Lietuvai ir Baltarusijai istorinių paminklų, istorinių asmenybių įamžinimo vietų, tam tikro bendrumo tarp žmonių ir todėl palankesnis atvykusiųjų adaptacijai. Daugelis atvykusiųjų dirba Baltarusių nevyriausybinėse organizacijose, opozicinės žiniasklaidos priemonėse, skaito baltarusišką (dažniausiai opozicinę) spaudą, stebi politinius įvykius Baltarusijoje, kitas naujienas, palaiko kontaktus su ten pasilikusiais šeimos nariais, draugais, pažįstamais ir tai lemia mažesnę kontaktų su Lietuvos visuomene palaikymą, lėtesnę integraciją į Lietuvos visuomenę bei lietuvių kalbos mokymosi ir išmokimo galimybes (plg. Skučienė, Poškus, Kazakevičiūtė, 2022). Daugelis apklaustų baltarusių pripažįsta, kad lietuvių kalbos mokytis yra būtina, ir jie mokosi jos ne tik dėl to, kad susikalbėtų ir suprastų lietuvius, bet ir dėl pagarbos ir tam tikra duoklės ypač mažai tautai, kuri sugebėjo išlaikyti savo kalbą ir gali būti pavyzdžiu Baltarusijai, kaip išsaugoti, puoselėti ir kasdien vartoti savo kalbą. Kitiems lietuvių kalba – vienas iš barjerų, kodėl neliks šalyje. Baltarusiai palaiko nuolatinį santykius su šeimos nariais, sutuoktiniais, vaikais ir draugais, likusiais Baltarusijoje, kasdien su jais susirašinėdami telefone veikiančiomis programėlėmis, koduotais pranešimais, susisiečia telefoniniais skambučiais. Ateities planai ir noras sugrįžti bei padėti atkurti demokratinę Baltarusiją yra susijęs su jų pilietine pozicija ir deklaruojamu nacionaliniu baltarusių identitetu. 2020 metų prezidento rinkimai, paskatinę baltarusius masiškai protestuoti, informantų įvardijami kaip tam tikra „lūžinė data“ nacionaliniam identitetui / pilietiškumui formuotis. Nors pats pilietinis pasipriešinimas buvo netikėtas, bet argumentuoja, kad šie įvykiai

ilgo politinio proceso, prasidėjusio A. Lukašenką išrinkus prezidentu, dalis ir šie masiniai protestai – tarsi „išsiveržimas“ (plg. Jachovič, 2019; 2022). Informantai dažnai įvardija tokius argumentus, kodėl žmonės taip masiškai susibūrė tik po 2020 metų prezidento rinkimų: A. Lukašenkos veiksmai ir nesirūpinimas žmonėmis COVID-19 pandemijos metu, valdžios nesiskaitymas su politiniais oponentais, vadinamojo veltėdžių įstatymo priėmimas, akcentuojamas aktyvus moterų vaidmuo protestuose (plg. Riedlsperger, 2021). Daugelis prisimena ir politinius kalinius, kurie nuteisti ir keli Baltarusijoje, ir pabrėžia, kad visokeriopai palaiko (finansiskai, ieško artimųjų, padeda išvažiuoti, sutvarko dokumentus etc.) jų šeimų narius. Kalba (baltarusių) apibendrinus informantų interviu, viena vertus, yra laikoma vienu iš svarbių etninio baltarusių identiteto bruožų, kita vertus, pripažįstama, kad gali būti baltarusiu nemokėdamas baltarusių kalbos ir kalbėdamas rusiškai. Dar vienas potencialus etninio identiteto aspektas gali būti šalies istorija, tačiau, atlikus tyrimą, atskleista, kad daugelis dalyvavusiųjų tyrime Baltarusijos istorijos nemoka, o ir apie litvinizmo ideologiją akcentuoja sužinoję tik būdami Lietuvoje. Tyrimo dalyviai iš Baltarusijos pasisakė prieš Rusijos pradėtą karą Ukrainoje (taip pat žr. Алампиев, Биканов, 2022), bet pasakojo, kad kiekvienoje baltarusių šeimoje yra platus susiskaldymas geopolitiniais klausimais ir tam turi įtakos Rusijos propagandą skleidžiantys kanalai, o plataus masto karas prieš Ukrainą dėl nuomonių nesutapimo neretai sukeldavo šeimoje konfliktus. Kai kurie baltarusiai Rusijos karinių pajėgų telkimą Baltarusijoje įvardija kaip jos okupaciją, kuri įvyko anksčiau nei Ukrainoje. Rusijos pradėtas plataus masto karas prieš Ukrainą, manoma, parodė Baltarusijai politinę ir ekonominę kryptį ne link „Rusijos pasaulio“, bet link Europos, o 2020 metų protestai, teigiama, patvirtina Baltarusijos visuomenės proeuropietiškąją kryptį. Rusijai pradėjus karą prieš Ukrainą, manoma, aktualizavosi ir baltarusių kalbos klausimas ir supratimas apie savo valstybinės, nacionalinės baltarusių kalbos puoselėjimą ir jos vartojimo viešai svarbą. Tyrimu atskleista, jog informantai supranta, kad Baltarusijos politinė ateitis yra susijusi su Rusija, nes Baltarusija ekonomiškai stipriai priklausoma nuo jos (plg. Rogoża, Chawryło, Żochowski, 2020; Bekus, 2023), o Rusijos politinio režimo žlugimas atneštų ir režimo Baltarusijoje pokyčius.

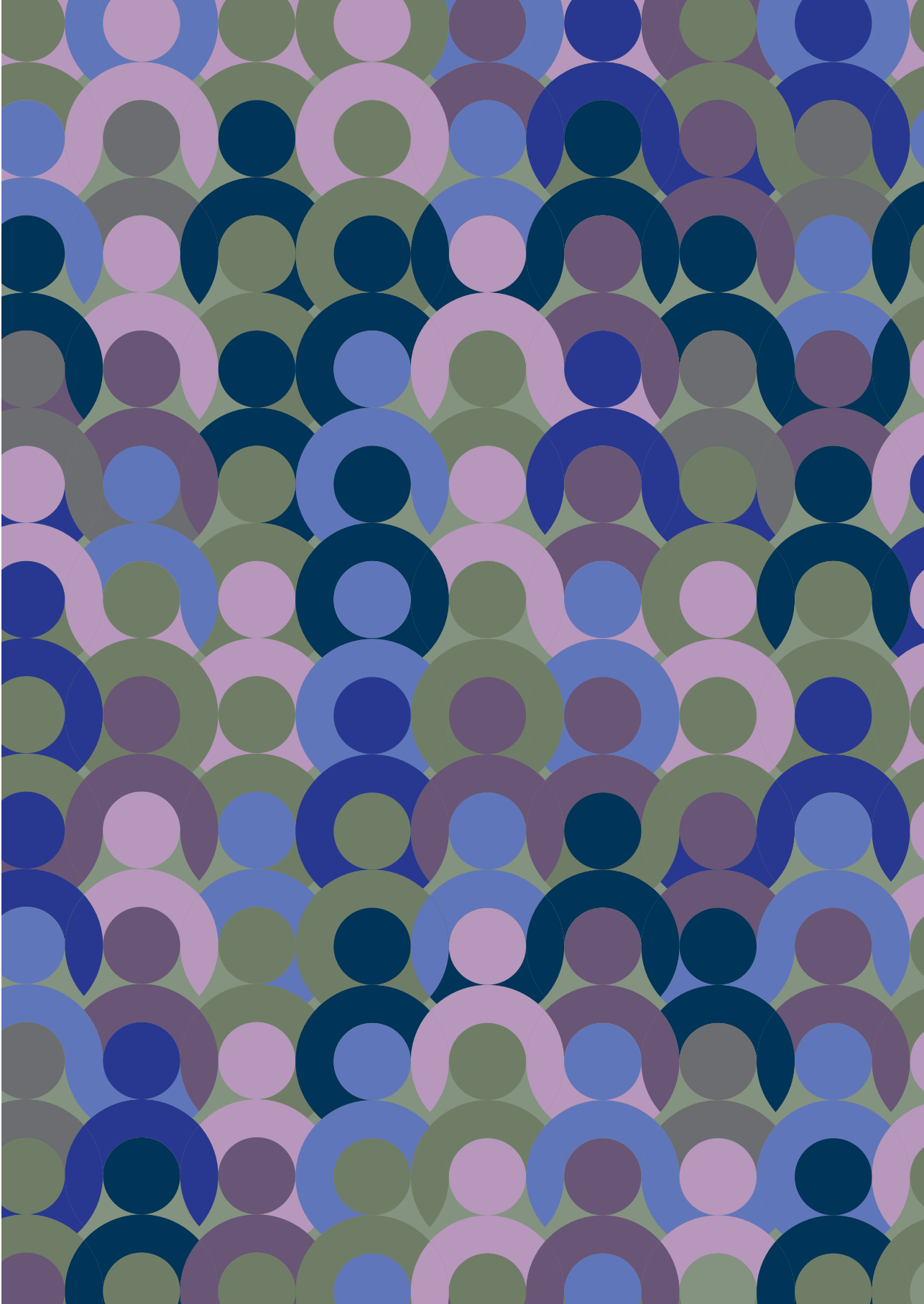
Tyrimo dalyvių lentelė

Interviu numeris	Tyrimo dalyvio (-ės) pseudonimas	Amžius	Išsilavinimas	Atvykimo metai, pagrindas	Interviu atlikimo vieta	Interviu atlikimo data
1	Jelena	41	Aukštasis	2022, politinis	Vilnius	2023 08
2	Marija	-	Aukštasis	-	Vilnius	2023 08
3	Natalija	59	Aukštasis	2022, politinis	Vilnius	2023 08
4	Svetlana	23	Aukštasis	2022, politinis	Vilnius	2023 09
5	Olga	42	Aukštasis	2021, politinis	Vilnius	2023 09
6	Jekaterina	55	Aukštasis	2022, politinis	Vilnius	2023 09
7	Marina	60	Aukštasis	2021, politinis	Vilnius	2023 10
8	Liuba	52	Profesinis	2022, politinis	Vilnius	2023 11
9	Jevgenijus	70	Aukštasis	2020, politinis	Vilnius	2023 11
10	Polina	35	Aukštasis	2018, šeimos susijungimo	Vilnius	2024 01
11	Galina	-40	Profesinis	2021, politinis	Vilnius	2024 02
12	Diana	-50	Aukštasis	2021, politinis	Vilnius	2024 02
13	Darius	54	Aukštasis	2022, politinis	Vilnius	2024 02
14	Žana	53	Aukštasis	2022, politinis	Vilnius	2024 02

Interviu numeris	Tyrimo dalyvio (-ės) pseudonimas	Amžius	Išsilavinimas	Atvykimo metai, pagrindas	Interviu atlikimo vieta	Interviu atlikimo data
15	Aleksandras	29	Aukštasis	2021, politinis	Vilnius	2024 02
16	Michailas	~40	Aukštasis	2020, politinis	Vilnius	2024 03
17	Lada	43	Aukštasis	2021, relokacija	Klaipėda	2025 01
18	Sergejus	22	Studijuoja	2018, mokslas	Kaunas	2024 04
19	Aliona	21	Studijuoja	2022, mokslas	Kaunas	2024 04
20	Vladimiras	22	Studijuoja	2022, mokslas	Kaunas	2024 04
21	Dina	~55	Aukštasis	2024, politinis	Vilnius	2024 05
22	Vadimas	22	Aukštasis	2022, mokslas	Kaunas	2024 05
23	Ina	20	Studijuoja	2022, mokslas	Kaunas	2024 05
24	Irina	44	Aukštasis	2019, šeimos susijungimo	Kaunas	2024 09
25	Borisas	~40	Aukštasis	2022, darbo	Kaunas	2024 10
26	Ksenija	~45	Aukštasis	2022, politinis	Kaunas	2024 11
27	Ruslanas	~45	Aukštasis	2022, darbo	Kaunas	2025 02
28	Janas	35	Profesinis	2021, darbo	Klaipėda	2025 01
29	Liza	~45	Aukštasis	2022, politinis	Klaipėda	2025 01

Interviu numeris	Tyrimo dalyvio (-ės) pseudonimas	Amžius	Išsilavinimas	Atvykimo metai, pagrindas	Interviu atlikimo vieta	Interviu atlikimo data
30	Maša	~35	Profesinis	2020, šeimos susijungimo	Klaipėda	2025 02
31	Denisas	~50	Aukštasis	2022, darbo	Klaipėda	2025 02
32	Glebas	~30	Aukštasis	2020, politinis	Klaipėda	2025 02
33	Milena	~35	Aukštasis	2020, šeimos susijungimo	Klaipėda	2025 03
34	Nikolė	37	Aukštasis	2021, politinis	Klaipėda	2025 03
35	Olesė	36	Aukštasis	2020, relokacija	Klaipėda	2025 03

III DALIS

MIGRANTAI
IŠ INDIJOS
LIETUVOJE

Kristina Garalytė

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto

Azijos ir transkultūrinių studijų institutas

3.1. Įvadas⁷

3.1.1. Tyrimo aktualumas

Indų diaspora yra plačiai pasklidusi visame pasaulyje. Tarptautinės migracijos organizacijos duomenimis, indai sudaro didžiausią diasporą pasaulyje, susidedančią iš 18 mln. žmonių (IOM, 2024, 254). Į diasporos sudėtį įtraukiant indų kilmės žmones, gyvenančius užsienyje ir turinčius kitų šalių pilietybes, indų diaspora siekia 35 mln. žmonių (Ministry of External Affairs, Government of India, n. d.). Intensyvėjant globalizacijos procesams, indų migracijos reiškinys vis labiau paliečia ir Rytų Europą (Poulain, Herm, Cantisani 2023; ICMPD, 2021). Šiuo metu indai sudaro penktą pagal dydį migrantų grupę Lietuvoje, po migrantų iš Ukrainos, Baltarusijos, Rusijos ir Uzbekistano (Migracijos departamentas prie VRM, 2025a). Pastaraisiais metais indų migrantų skaičius sparčiai augo. 2021 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 1 057 indai (Migracijos departamentas prie VRM, 2021), 2024 m. pradžioje – 4 668 (Migracijos departamentas prie VRM, 2024), o 2025 m. pradžioje – 7 207 (Migracijos departamentas prie VRM, 2025a). Iš paskutinio skaičiaus 1 500 yra studentai, sudarantys didžiausią užsieniečių studentų grupę Lietuvoje; 349 indai dirba aukštos kvalifikacijos darbus (Migracijos departamentas prie VRM, 2025b). Tikėtina, kad visi likusieji yra vidutinės ar žemos kvalifikacijos darbuotojai, užpildantys darbo jėgos stygių Lietuvoje ir per subrangos sutartis kitose ES šalyse, arba individai, atvykę šeimos susijungimo tikslais.

Didesnio masto indų migracija į Lietuvą yra palyginti nesenas ir dar netirtas reiškinys. Trūksta supratimo, kaip vyksta indų migracija ir kokią specifiką ji įgyja Lietuvoje, šiuo metu patiriančioje ekonomikos augimą, geopolitinius iššūkius ir kylančią visuomeninę įtampą dėl intensyvėjančios ir vis labiau įvairėjančios migracijos. Šiuo tyrimu siekiama užpildyti žinių apie indus migrantus Lietuvoje trūkumą, analizuojant besikuriančią

7 Kai kurie šio skyriaus segmentai buvo publikuoti žurnalo *Filosofija. Sociologija* straipsnyje (Garalytė, 2025).

indų migrantų bendruomenę, jos kompleksiskumą, tokiu būdu siekiant problematizuoti visuomenėje besirandantį redukcionistinį indų migrantų, kaip homogeninės grupės, suvokimą. Šiame tyrime atskleidžiama indų migrantų tapatybių ir patirčių įvairovė fokusuojantis į jų Lietuvos pasirinkimo motyvus, atskirties ir įtraukties į Lietuvos valstybę ir visuomenę patirtis, jų įvairialypes saistymosi trajektorijas bei geopolitines nuostatas Rusijos-Ukrainos karo kontekste. Šis tyrimas pateikia pirminių išvalgų apie indų bendruomenės kūrimosi pradžią Lietuvoje, kuri tikėtina ateityje išsivystys iki kur kas platesnės ir įsitvirtinusios indų diasporos bendruomenės.

3.1.2. Indų diasporos specifika

Indų diasporos formavimasis paprastai skirstomas į keturis etapus (Gowri-
charn, 2020; Oonk, 2007; Safran, Sahoo, Lal, 2009), nors nėra bendro su-
tarimo dėl šios istorijos periodizacijos. Ankstyvoji, ikikolonijinė migracija
buvo susijusi su prekyba ir vyko Azijos bei Afrikos regionuose. Kolonijiniu
laikotarpiu indai, daugiausia žemo statuso sutartiniai darbuotojai, buvo
siunčiami į britų, prancūzų, olandų ir portugalų kolonijas Afrikoje, Azijoje,
Karibuose ir Ramiojo vandenyno salose; kai kur jie tapo dominuojančiomis
bendruomenėmis, o kitur patyrė stiprią kreolizaciją. Iš šių užjūrio teritorijų
vėliau kilo vadinamoji diaspora diasporoje, kai indai migravo į JK, Nyder-
landus, Prancūziją, JAV ar Kanadą. Po Antrojo pasaulinio karo išryškėjo
nauja migracijos banga – išsilavinę profesionalai, verslininkai ir aukštos
kvalifikacijos darbuotojai migravo į Vakarų valstybes, išlaikydami ryšius su
Indija ir tuo pačiu įsitvirtindami priimančioiose šalyse. Nuo 1980–1990 m.
išaugo indų migracija į Persijos įlankos regioną, kur pradžioje reikėjo daug
žemos, o vėliau ir aukštesnės kvalifikacijos darbo jėgos. Vakarų valstybėse
indai migrantai dažniausiai vertinami teigiamai: akcentuojamas jų aukštas
išsilavinimo lygis, sėkminga integracija, reikšmingas ekonominis indėlis ir
politinė įtaka (Bouissou, 2024; Sharma, 2024). JAV ir JK iki antiimigraci-
nių nuotaikų sustiprėjimo indai buvo traktuoti kaip „pavyzdinė mažuma“
(angl. *model minority*) (BBC Creative Diversity, n. d.; Bhatia, 2007; Jha,
2025; Prashad, 2000).

Stevenas Vertovecas pažymi, kad „retai galime kalbėti apie „diasporą“,
veikiančią kaip vieningą visumą. Dauguma diasporų – ar jos būtų grin-
džiamos etnolingvistiniais, ar nacionaliniais kriterijais – apima priešiškas
frakcijas ir prieštaraujančius balsus“ (Vertovec, 2009: 100). Indų diasporos

įvairovę lemia ne tik skirtingos istorinės aplinkybės, kuriomis indai migravo ir migruoja, ar priimančiųjų šalių specifika, bet ir Indijos kaip šalies multikultūriškumas, jos regioninė, etninė, lingvistinė, religinė ir kastinė įvairovė (Jacobsen, 2023: 3–4; Gowricharn, 2020: 1; Oonk, 2007: 12; Raghuram, Sahoo, 2008: 1; Safran, Sahoo, Lal, 2009: xv).

Indų migrantų kultūrinę įvairovę homogenizuoja šiuolaikinės indų valdžios diasporos politika, siekianti kurti globalią indų diasporos bendruomenę, išlaikančią ryšius su gimtąja šalimi ir kartu su dominuojančia šalies politine ideologija, kuri yra paremta mažoritariniais hinduistų daugumos pranašumo sentimentais (Jaffrelot, Therwath, 2007; Anderson, 2023). Dabartinė Indijos valdžia deda itin daug pastangų, kad Indijos diaspora išlaikytų ryšius su Indija ir prisidėtų prie šalies vystymosi. Šalia kultūrinės tapatybės tšos argumentų ne ką mažiau svarbūs yra piniginių perlaidų, investicijų ir politinės paramos momentai. Indija pagal gaunamas migrantų pinigines perlaidas yra pasaulyje pirmaujanti šalis (IOM, 2024: 37).

Lietuvos atvejis indų migracijos istorijos kontekste yra įdomus, nes atspindi naujas indų migracijos tendencijas. Lietuvoje nėra istoriškai susiformavusios indų diasporos bendruomenės (-ių), kas yra būdinga kitoms šalims, o indų migracija pasižymi regionine įvairove. Kitas specifinis aspektas yra tai, kad indų migracija į Lietuvą suintensyvėjo aktyvios hinduistų nacionalistų diasporos politikos kontekste, kas neišvengiamai daro įtaką indų migrantų saistymuisi ir tapatinimuisi.

3.1.3. Indų diasporos tyrimai

Indų migracijos ir diasporos tyrimai yra plačiai išplėtoti tyrimų sritis, apimanti tiek istorinių, tiek šiuolaikinių migracijos procesų analizę. Šie tyrimai apima tokias temas kaip kolonijinių laikų sutartinio darbo (angl. *indentured labor*) migraciją į Karibų salas, Afriką ir Azijos šalis (Hassankhan et al., 2017; Lal, 2012; Look Lai, 1993), darbo migraciją į Persijos įlankos šalis (Gardner, 2010; Vora, 2013; Wright, 2023), giminystės, šeimos ir lyčių dinamiką diasporoje (Bonfanti, 2015, 2021; Rayaprol, 1997; Wright, 2020), religinę raišką indų diasporoje (Kurien, 2007; Vertovec, 2000), diasporinę kultūros raišką ir kultūrinę produkciją (Clini, Valančiūnas, 2024; Gopinath, 2005; Mishra, 2007; Roy, 2016), indų diasporos politiką (Anderson, 2023; Jaffrelot, Therwath, 2007; Gowricharn, 2020), diasporinius ekonominius ryšius ir praktikas (Kapur, 2010; Parekh, Singh, Vertovec, 2003) ir kt. Šie

darbai rodo, kad indai migrantai yra linę išsaknyti skirtinguose pasaulio kraštuose, sukurdami stiprius bendruomeninius tinklus ir diasporos erdves, kartu išlaikydami įvairias saistymosi trajektorijas.

Didžiausios indų diasporos bendruomenės yra išsikūrusios Persijos įlankos šalyse (UAE, Saudo Arabija, Kuveitas), Šiaurės Amerikoje (JAV, Kanada), JK, Pietų ir Pietryčių Azijoje (Šri Lanka, Mianmaras, Singapūras, Malaizija), Pietų Afrikoje (The Times of India, 2025; The Economic Times, 2025a; The Indian Express, 2025a). Kalbant apie ES kontekstą, indai daugiausiai vyksta į Vakarų Europos šalis (Italiją, Vokietiją, Prancūziją, Ispaniją, Švediją), o Rytų ir Centrinės Europos šalys išlieka mažiau populiarios tarp indų migrantų (ICMPD, 2021: 24). Nepaisant mažesnių skaičių lyginant su Vakarų Europa, pastaraisiais metais pastebimas indų migracijos suintensyvėjimas Rytų ir Centrinės Europos šalyse, tokiose kaip Lenkija, Rumunija, Čekijos Respublika, Vengrija. Šių naujų krypčių indų diasporos tyrimai iki dabar yra negausūs, dauguma jų koncentruojasi į tam tikros šalies (daugiausia Lenkijos) indų migracijos atvejus, analizuojamos migracijos priežastys, integracijos procesai ir patirtys, ekonominis ir kultūrinis indų migrantų vaidmuo postsocialistinėse valstybėse. Indų migraciją į Lenkiją tyrė Gmaj (2017), Jaskułowski (2017), Dygas (2024), Kugiel ir Pędziwiatr (2014; 2021), Pędziwiatr ir Kugiel (2015); į Rumuniją – Marinescu (2014), Čekijos Respubliką – Przetaková ir Macková (2025). Egzistuojantys indų migrantų Rytų ir Centrinėje Europoje tyrimai atskleidžia intensyvėjančias indų migracijos tendencijas, ganėtinai teigiamas indų patirtis, pozityvų priimančiųjų valstybių visuomenių požiūrį. Indų migracija traktuojama kaip reikšmingai prisidedanti prie šių šalių vystymosi. Naujausi tyrimai identifikuoja, kad regione pozityvus indų migrantų vertinimas kinta dėl didėjančio migrantų skaičiaus ir bendrų populistinių antimigrantų nuotaikų ES. Taip pat akcentuojamas visapusiškos migrantų integracijos politikos trūkumas arba jos ribotumai.

3.1.4. Integracinio diskurso kritika

Šioje monografijoje indų migrantų situacija Lietuvoje analizuojama iš integracinio diskurso kritikos perspektyvos, pasitelkiant šios kritikos lauke išplėtotą *bendruomeniškos dezintegracijos* (angl. *convivial desintegration*) (Meissner, Heil, 2021) koncepciją.

Jau keletą dešimtmečių integracija yra centrinė sąvoka migracijos tyrimuose ir ją valdant. Mokslininkai pažymi, kad sąvokos reikšminiai niuansai

istoriškai kito (Collyer et al., 2020: 1), o jos reikšmė yra „išimtinai neaiški“ (Rytter, 2019: 680). Šis pradžioje akademinis, Emilio Durkheimo ir funkcionalistų įvestas terminas palaipsniui įsitvirtino ir popularioje vartosenoje ir tapo kasdieniu žodžiu valstybės, žiniasklaidos ir pačių migrantų aplinkoje, vartojamas kalbant apie migrantų santykį ar jo nebuvimą su priimančiąja valstybe ir visuomene. Integracija šiandien yra tapusi nebe tik etine (moksline), bet ir emine (populiariąja) kategorija (ten pat: 684), nurodančia skirtingus dalykus, tokius kaip normatyvinį idealą, kaip turėtų atrodyti tam tikra visuomenė, valstybės konstruojamą socialinės politikos diskursą bei pačių migrantų santykio su priimančiąja valstybe ir visuomene įsivaizdavimą.

Pastaraisiais metais ši sąvoka sulaukė nemažai kritikos iš migraciją tyrinėjantių mokslininkų, rašančių „prieš integraciją“ arba siekiančių ją „deromantizuoti“ (Favell, 2019; Meissner, Heil, 2021; Rytter, 2019; Schinkel, 2018). Integracija kaip sąvoka kritikuojama dėl jos metodologinio nacionalizmo, valstybės perspektyvos prioretizavimo. Taip pat akcentuojama, kad integracija iš esmės yra neolonijinis ideologinis konstruktas, prisidedantis prie socialinės nelygybės, grindžiamos etniniais ir rasiniais kriterijais, įtvirtinimo. Dėmesys migrantų integracijai dažnai nukreipia dėmesį nuo kitų iššaknijusių problemų, tokių kaip rasizmas, ksenofobija, socioekonominė atskirtis ir segregacija. Kritikai taip pat kvestionuoja šios sąvokos kaip mokslinio įrankio naudojimą, akcentuodami jos episteminių ribotumą konceptualizuojant visuomenę kaip aiškiai apibrėžtą ir vientisą darinį. Ši sąvoka ir diskursas kritikų vertinami kaip nebetinkantys šiems laikams, paženklinantiems vis didėjančios diversifikacijos, kurią Vertovecas (2023) apibūdino sąvoka „superįvairovė“ (angl. *superdiversity*). Sarah Spencer ir Katharine Charsley apibendrina integracijos sąvokos kritiką išskirdamos penkis pagrindinius kritikų pateikiamus argumentus: „normatyvumas; neigiama migrantų kaip „kitų“ objektifikacija; pasenęs visuomenės įsivaizdavimas; metodologinis nacionalizmas ir ribotas dėmesys migrantams kaip veiksniai, formuojančiam integracijos procesus“ (2021: 1).

Nepaisant kritikos, kaip mokslinė kategorija, integracija yra ir toliau naudojama tiek kiekybiniuose, tiek kokybiniuose tyrimuose. Randasi darbų, kuriuose bandoma iš naujo aktualizuoti integracijos sąvokos svarbą analizuojant migrantų santykį su priimančiąja valstybe ir visuomene. Spencer ir Charsley teigė, kad integraciją galimą „išpirkti“ atsiejant ją nuo normatyvinių vertinimų ir perkonceptualizuojant kaip įvairialypės sąveikos

procesą (2021: 18–19). Lea M. Klarenbeek (2021) akcentavo, kad integraciją reikia suvokti kaip dvikryptį santykinį procesą, kuriame bendrai dalyvauja tiek migrantai, tiek priimančioji visuomenė. Senanu Kwasi Kutor ir bendraautorai pasiūlė integraciją traktuoti kaip „problemišką“ (angl. *wicked*) sąvoką, nes jai trūksta aiškaus ir visuotinai sutarto apibrėžimo, atkartojamo jos įvertinimo modelio, be to, ji nuolatos evoliucionuoja siekdama tapti, bet netapdama, universalia sąvoka (2023: 9). Nepaisant integracijos sąvokos problemiško, šie mokslininkai sutaria, kad, atsižvelgus į įvairialypę integracijos sąvokos kritiką ir įtraukiant skirtingų disciplinų požiūrius, ji gali būti naudinga suprasti ir analizuoti migrantų įtraukties procesus.

Prisidedant prie integracijos reabilitavimo būtų galima akcentuoti ir tai, kad integracijos terminas išlieka svarbus migracijos politikos lauke. Šiuolaikinėse liberaliose demokratinėse *migracinėse valstybėse* (Hollifield, 2004) migrantų integracija turi būti laikoma siekiamybe, nes jei jos atsisaikoma, kyla rizika valstybės ir visuomenės integralumui ir migrantų teisių užtikrinimui. Migracijos politikos lauke, kuris yra nulemtas valstybės perspektyvos, integracijos terminas pasiteisina, nes leidžia apsibrėžti migracijos valdymo tikslą, būdus jį pasiekti bei numatyti kriterijus rezultatams pamatuoti. Rinus Penninxas ir Blanca Garcés-Mascareñ akcentuoja, kad integracijos politikos tyrimai fundamentaliai skiriasi nuo integracijos procesų tyrimų (2016: 19–20). Integracijos politikos tyrimuose yra neišvengiamas tam tikras integracijos normatyvumo reprodukuojimas, o integracijos procesų tyrimai, priešingai, turėtų traktuoti integraciją ne kaip normatyvinę siekiamybę, bet kaip analizės ir kritikos objektą.

Spencer ir Charsley pažymi, kad migracijos tyrimuose labai svarbu vartoti tinkamą terminologiją, neprimetantią migrantams integracinių normatyvų (2021: 6–7). Kai kurie tyrėjai apskritai atsisako integracijos termino, jį keisdami įtraukties ar inkorporacijos sąvokomis (ten pat: 2). Šioje monografijoje prioritetą teikiama įtraukties sąvokai, kaip sugebančiai geriau atskleisti migrantų santykio su priimančiąja valstybe ir visuomene niuansus iš pačių migrantų perspektyvos. Įtraukties sąvoka yra mažiau orientuota į normatyvumą ir savo idėjine prasme rodo į abipusės, tiek migrantų, tiek priimančiosios valstybės ir visuomenės transformacijos poreikį.

Indų migrantų situacijai Lietuvoje konceptualizuoti pasitelkiama Fran Meissner ir Tilmanno Heilo (2021) integracinio diskurso kritikos lauke įvesta „bendruomeniškos dezintegracijos“ (angl. *convivial disintegration*)

sąvoka, jungianti du iš pirmo žvilgsnio prieštaraujančius terminus – su gyvenimą / bendruomeniškumą bei skaidymąsi. Ši sąvoka skatina žvelgti į tai, kaip kultūriniai skirtumai koegzistuoja superįvairovės paženklintose visuomenėse. Įvairovė ir iš to kylančios įtampos ir konfliktai yra šiuolaikinės socialinės realybės pagrindinės charakteristikos, kurios gali būti ne tik destruktivos, bet ir produktyvios. Bendruomeniškos dezintegracijos sąvoka bando atlipti šiuolaikinių visuomenių įvairovę, konfliktiškumą, ambivalentiškumą, užuot bandžius visus šiuos aspektus „atskiesti“ per integracijos diskursą (ten pat: 750). Ši sąvoka leidžia išsivaduoti iš normatyvinio požiūrio į integraciją, nurodančio, „kaip dalykai turėtų būti“, ir apibūdinti migrantų situaciją realiaame gyvenime, jos prieštarumą (Spencer, Charsley, 2021: 2, 5). Užuot traktavus migrantų kitoniškumo palaikymo siekį, kaip neatitinkančių integracijos standartų, bendruomeniškos dezintegracijos sąvoka skatina suprasti, kaip ir kodėl vienoks ar kitoks kitoniškumas atsiranda ir kaip jis yra kultūriškai nulemtas.

Šiame tyrime indų migrantų situacija Lietuvoje konceptualizuojama kaip bendruomeniška dezintegracija, nurodant tiek indų santykio su priimančiąja valstybe / visuomene, tiek ir vidinio bendruomeninio saistymosi ypatumus. Bendruomeniškos dezintegracijos perspektyva leidžia suvokti indų migrantų gyvenimo Lietuvoje kompleksiskumą, atskleidžiant prieštaringas jungimosi ir skaidymosi, įtraukties ir atskirties, saistymosi ir atsisaitymo tendencijas.

3.1.5. Tyrimo laukas ir metodologija

Šio tyrimo metu buvo atlikti pusiau struktūruoti interviu su indais, įsikūrusiais Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje bei trijuose mažesniuose Lietuvos miestuose – Panevėžyje, Plungėje ir Mažeikiuose. Iš viso buvo kalbinti 32 individai. Didžiausi miestai tyrimui pasirinkti kaip sutraukiantys didžiausius indų migrantų srautus dėl jų siūlomų studijų ir darbo galimybių. Mažesni miestai tyrime atsirado natūraliai, vieniems informantams nurodant kitus. Tai suteikė papildomų įžvalgų apie indų migrantų patirtis mažesnėse gyvenvietėse. Interviu atlikti anglų kalba, laikantis socialiniams tyrimams aktualių etinių reikalavimų⁸. Informantų ieškota per bendruomenės lyderius

8 Tyrimo etika patvirtinta Lietuvos socialinių mokslų centro Atitikties mokslinių tyrimų etikai komiteto. Pateikiami migrantų vardai yra pseudonimai.

ir iš jų atsirandančius kontaktus, taip pat ir pateikiant užklausą dėl dalyvavimo tyrime įvairiose indų „Facebook“ grupėse. Taip pat tyrime buvo pasitelkta internetinė etnografija – stebėti socialiniai tinklai, sukurti ir palaikomi indų migrantų Lietuvoje. Taip pat buvo dalyvauta įvairiuose indų bendruomenės ir Indijos ambasados organizuojuose renginiuose.

Didžioji dalis informantų – studentai arba buvę studentai, kurie nusprendė pasilikti Lietuvoje po studijų baigimo. Kita dalis informantų atvyko į Lietuvą darbo arba šeimos susijungimo tikslais. Kalbinti indai dirba aukštos, vidutinės ir žemos kvalifikacijos darbus Lietuvos ir tarptautinėse įmonėse. Vidutinės ir žemos kvalifikacijos darbuotojai (suvirintojai, statybininkai) pasižymi tuo, kad jie yra labai mobilūs ir dažnai keičia savo darbo ir gyvenimo vietą Lietuvoje bei kitose ES šalyse pagal darbdavių poreikius. Jų migracijos istorijos ir patirtys lieka aktualia tema ateities tyrimams dėl jų patiriamų sunkumų ir galimo darbdavių išnaudojimo (Zverko, Dvoje-glazov, 2025). Jie apskirtai yra mažiau matomi viešojoje erdvėje ir rečiau dalyvauja bendruomenės veiklose.

Dauguma kalbintų indų migrantų gali būti kategorizuojami kaip vidurinės klasės atstovai, atsižvelgiant į tai, kad jie yra dažniausiai kilę iš išsilavinimą turinčių ir (arba) jų atvykimą į Lietuvą galinčių finansuoti šeimų. Atvykdami į Lietuvą nemaža dalis indų naudojosi studijų ar įdarbinimo agentūrų paslaugomis, kiti darbus ir studijų galimybes susirado patys. Dauguma turi gerus anglų kalbos įgūdžius, kas yra dar vienas klasinio statuso indikatorius Indijoje. Informantų amžiaus ribos ~18–50 metų, o vyrų–moterų pasiskirstymas apytiksliai 72–28 procentai. Informantų religinė tapatybė įvairi – hinduistai (dauguma), musulmonai, krikščionys ir sikhai. Dar įvairesnė yra jų regioninė tapatybė, apimanti tokias Indijos valstijas kaip Tamil Nadu, Kerala, Karnataka, Andra Pradešas, Madja Pradešas, Gudžaratas, Pandžabas, Himačal Pradešas, Harjana, Utar Pradešas, Biharas ir Vakarų Bengalija. Keletas informantų buvo gimę ir (arba) gyvenę Persijos įlankos šalyse. Iš šio regioninio pasiskirstymo matome, kad šiuo metu Lietuva nėra vieno kilmės regiono indų tikslinė kryptis.

Migrantų kastinė tapatybė įvairi. Tarp indų migrantų Lietuvoje kastinės tapatybės svarba pasirodė dviprasmiška. Vieni atvirai pasisakė apie savo kastinę tapatybę, kiti buvo linkę ją nutylėti arba net apskirtai kvestionuoti šio tapatybinio kriterijaus aktualumą šiuolaikinėje Indijoje, kas atspindi ir nevienareikšmį kastinės tapatybės vertinimą pačioje Indijoje (Deshpande,

2013). Informantai taip pat atvirai kalbėjo apie savo religinę tapatybę ir nenurodė jokių tarpreliginių įtampų. Ko gero, ryškiausia skirtis indų migrantų tarpe pastebėta per regioninės / lingvistinės / etninės vs. nacionalinės tapatybės sureikšminimą.

Indai gan atvirai dalijosi savo ikimigracinėmis, migracijos ir gyvenimo Lietuvoje patirtimis. Interviu dalis, skirta indų migrantų nuostatomis ir pozicionavimuisi dėl Rusijos–Ukrainos karo aptarti, daugeliui kalbintų indų kėlė tam tikrų sunkumų. Kai kurie į klausimus atsakinėjo rezervuotai arba nepateikdami tiesaus ir aiškaus atsakymo. Tai gali būti aiškinama tuo, kad kai kurie tyrimo dalyviai, ypač moterys, nesijautė turintys pakankamai žinių komentuoti politinius klausimus. Kita vertus, jų rezervuotumas galėjo atsirasti dėl to, kad jie jautė, jog jų politinės pažiūros neatitinka dominuojančio visuomenės požiūrio Lietuvoje.

* * *

Toliau einanti empirinių duomenų analizė pristatoma keturiose dalyse. Pirmojoje analizuojami indų migrantų Lietuvos pasirinkimo motyvai bei atvykimo į Lietuvą procesas. Antroji dalis yra skirta migrantų santykiui su Lietuvos valstybe bei visuomene, fokusuojantis į jų skirtingas įtrauktis ir atskirties patirtis, aptarti. Trečiojoje dalyje analizuojama indų migrantų bendruomenės dinamika ir skirtingi saistymaisi (nacionalinis, regioninis, transnacionalinis, saistymasis per kultūrinę veiklą). Paskutinėje dalyje koncentruojamasi į indų migrantų geopolitines nuostatas Rusijos–Ukrainos karo kontekste, atskleidžiančias jų pozicionavimosi įvairovę.

3.2. Indų migrantų pasakojimai apie Lietuvos pasirinkimą ir atvykimą

3.2.1. Lietuvos žinomumas: „Vartai į Europą“

Lietuva, panašiai kaip ir kitos Rytų ir Centrinės Europos šalys, indų migracijos žemėlapyje atsidūrė palyginti neseniai. Šalia įprastų ir populiarių indų migracijos krypčių į JAV, Kanadą, JK, Persijos įlankos šalis tarp indų randasi žinomumas apie migracijos į šį regioną galimybes. Esami negausūs indų migrantų Rytų ir Centrinėje Europoje tyrimai (Gmaj, 2017; Jaskułowski, 2017; Dygas, 2024; Kugiel, Pędziwiatr, 2014; 2021; Marinescu, 2014; Pędziwiatr, Kugiel, 2015) rodo, kad tam turėjo lemiamą įtaką šių regionų šalių prisijungimas prie ES, jų ekonomikos ir žinomumo augimas, lengvėjantis susisiekimas, migracijos politikos liberalizavimas. Krzysztofo Jaskułowskio (2017) tyrimo atveju, indai migrantai Lenkijoje prieš atvykdami beveik nieko nežinojo apie šalį. O Katarzynos Gmaj (2017) kalbinti indai minėjo palankią Lenkijos geografinę lokaciją (tarp Rytų ir Vakarų), ekonominę potencialą dėl narystės ES, o vyresnės kartos migrantai dalijosi žiniomis apie šalies sovietinę praeitį.

Lietuvos, kaip buvusios sovietinės šalies, praeities žinomumas išryškėjo vieno interviu su Kaune gyvenančiu indu metu. Išanas apie Lietuvą sužinojo iš savo tėvo, kuris čia lankėsi dar sovietmečiu darbo reikalais. Jo tėvas dalyvavo archeologinėje ekspedicijoje, kuri siekė atsekti budizmo sklaidą Šilko keliu, nuo Indijos per Pakistaną, Afganistaną, Iraną, Turkiją, Azerbaidžaną ir kitas Sovietų Sąjungos šalis. Tėvas Išanui pasakojo apie sovietinės Lietuvos specifiką – uždraustas bažnyčias, sovietinę religinę netoleranciją, ilgą eilę prieš maistą, bet tuo pačiu ir apie vietinio architektūrinio paveldo grožį, lingvistinę įvairovę. Per tėvo patirtis Išanas dar būdamas Indijoje susidarė ganėtinai detalų sovietinės Lietuvos vaizdą, žavintį savo kultūriniu kitoniškumu (Interviu nr. 5, Išanas, Kaunas). Šis detalus Išano pasakojimas apie tėvo įspūdžius atskleidžia, kad tėvo patirtys Lietuvoje jam paliko didelį įspūdį. Tai galėjo būti viena iš esminių priežasčių Išanui pasirenkant Lietuvą kaip studijų kryptį. Baigęs studijas, Išanas liko Lietuvoje ir čia toliau kuria savo šeiminių ir profesinių gyvenimą.

Purnima taip pat turėjo palyginti nemažai žinių apie Lietuvą per savo giminaitę lietuvę – pusbrolio žmoną. Jos minimi faktai apie Lietuvą yra tai, ką lietuviai dažnai pasakoja užsieniečiams pristatydami savo šalį – LDK

teritorijos mastą, Lietuvos okupacijų istoriją, Lietuvos kaip laimingiausio jaunimo šalies titulą, lietuvių ir sanskritų kalbų ryšius.

„Aš žinojau, kad Lietuva [kažkada] buvo tarsi didžiausia šalis [Europoje]. [Žinojau, kad ją] užėmė naciai, o paskui atėjo Sovietų Sąjunga ir tarsi išlaisvino iš nacių, bet iš tikrųjų taip nebuvo. Jie iš esmės padarė tą patį. Taigi šiek tiek žinojau istorijos iš jos [savo lietuvių giminaitės]. Taip pat žinojau, kad [...] Lietuva yra viena laimingiausių šalių – šiemet ji patenka į laimingiausių šalių dvidešimtuką. [...] Aš žinojau, kad [...] lietuvių kalba šiek tiek panaši į sanskritą.“ (Interviu nr. 9, Purnima, Vilnius)⁹

Samas prieš atvykdamas studijuoti pats domėjosi Lietuvos istorija ir politine situacija. Jam Lietuvos narystė NATO ir ES atrodė kaip svarbus veiksnys, garantuojantis saugumą nuo Rusijos.

„Aš ieškojau informacijos apie Lietuvos istoriją: ar ji yra Europos dalis, ar priklauso NATO. [...] [Faktas, kad Lietuva yra ES ir NATO narė] yra privalumas, nes tai suteikia saugumo garantiją prieš Rusiją.“ (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius)

Įdomu pažymėti, kad Samas, planuodamas savo studijas užsienyje, turėjo įsivertinti savo kaip Indijos kultūros atstovo tapatybę. Jis priskiria Indiją prie trečiojo pasaulio šalių ir akcentuoja savo kaip Indijos kultūros atstovo „necivilizuotumą“ bei poreikį keisti savo elgseną atvykus į Europą.

„Kai studijavau bakalauro studijose Indijoje, supratau, kad Indija yra trečiojo pasaulio šalis. [...] Mano profesorius man ir mano draugams sakė, jog mes esame iš trečiojo pasaulio šalies. [...] Tada jis man pasakė, kad [nuvykus studijoms į užsienį] reikia elgtis kaip civilizuotam žmogui. Aš atsakiau: „Gerai, viskas tvarkoje. Mes žinome, kad nesame tokie jau labai civilizuoti, bet turime elgtis kaip civilizuoti žmonės.“ (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius)

9 Visų interviu vertimui iš anglų kalbos į lietuvių buvo pasitelktas Chat GPT dirbtinio intelekto įrankis. DI pateiktas vertimas buvo sutikrintas ir koreguotas tyrimo autorės, kad kuo tiksliau atspindėtų originalius informantų žodžius ir mintis.

Išano, Purnimos ir Samo turėtos žinios apie Lietuvą prieš atvykstant bendrame indų migrantų kontekste yra išskirtinės. Panašiai kaip ir Gmaj (2017) tyrimo atveju, dauguma mano kalbintų indų turėjo gana ribotas žinias apie Lietuvą, apsiribojančias keliais faktais.

Lietuvos, kaip naujos migracijos krypties, žinomumas indų migrantų pasakojimuose egzistuoja kitų galimų migracijos krypčių kontekste. Aditas pasakojo apie savo senelio reakciją jam sužinojus apie jo pasirinktą migracijos kryptį bei kaip Rytų Europa ir Lietuva atrodo remiantis bendru indų migracijos galimybių įsivaizdavimu.

„Mano senelis juokaudamas pasakė: „O kur tu studijuoji?“ – Etiopijoje? [...] Tai buvo pokštas. Jis žinojo apie Europą, nors tiksliai negalėjo pasakyti: „Štai čia šalis Lenkijos“ arba „tai Baltijos šalis“. Net aš neturėjau supratimo prieš pildydamas dokumentus. [...] Ir aš niekada nebuvau apie ją [Lietuvą] girdėjęs, nes Indijoje ji nėra labai populiarė. Mes dažniausiai renkamės šalis, kuriose anglų kalba yra pagrindinė. Todėl matome tiek daug indų JAV, JK, Kanadoje, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje. O Europoje dažniausiai pasirenkame Vokietiją, Prancūziją, Italiją – dideles šalis, o kartais ir Lenkiją. Jeigu kas nenori vykti į tradicines vietas, tada jie renkasi Rytų Europą.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

Iš Keralos valstijos kilusi Rani pasakojo apie bendras savo regiono žmonių migracijos tendencijas ir Lietuvos kaip naujos migracijos krypties atradimą ir išpopuliarėjimą. Renkantis migracijos kryptį jai buvo svarbu, kad Lietuva yra ES narė, ypač dėl galimybių laisvai keliauti ir projektuoti savo ateities profesinius kelius kitose Europos šalyse. Rani vertinimu, Lietuvos žinomumo pokytis tarp indų ir ypač keraliečių yra susijęs su Lietuvos išsivystymo lygio pokyčiu, tarsi tapdama ES nare Lietuva tapo išsivysčiusia ir patrauklia indams migrantams valstybe.

„Apie 50 procentų žmonių [iš Keralos] bus išvykę, ypač jaunimas. [...] Iš jų maždaug 60 procentų bus Vidurio Rytuose, tada kažkur JAV ir Kanadoje. Jei nuvyksi į JAV ar Kanadą, jų rasi visur. Tik visai neseniai, per pastaruosius pusantrų metų, žmonės pradėjo vykti į Lietuvą. [...] Lietuva buvo tarsi pasislėpusi vieta. Dabar turime galimybę pamatyti, kas čia vyksta. [...] Tai buvo svarbus veiksnys, [...] kad Lietuva yra ES,

nes visi žiūri būtent į ES. Jei ji nebūtų ES regione, gal būtume svarstę, ar verta persikelti, ar ne. Bet kadangi ji yra ES viduje, tai yra vienas privatumas [...], turime galimybę keliauti į įvairias šalis, o ir galimybę gauti darbą kitose ES šalyse taip pat yra gana didelė. [...] Prieš 5–6 metus Lietuva dar nebuvo labai išsivysčiusi šalis, ir žmonės iš užsienio nelabai apie ją žinojo. Dabar [...] daug indų žino apie Lietuvą.“ (Interviu nr. 7, Rani, Vilnius)

Nors Rani identifikuoja teigiamą išsivystymo pokytį Lietuvoje, nemažai daliai indų migrantų Lietuva – tai vartai į Europą (angl. *Gateway to Europe*) pigesnis ir lengvesnis būdas patekti į kontinentą ir užsitikrinti kelius tolesnei savo asmeninei ir profesinei veiklai labiau išsivysčiusiose šalyse.

„Kai kurie žmonės sako, kad [Lietuva] tai Europos vartai. Jei nori atvykti į Europą, Lietuva yra gera vieta baigti studijas ir, jei nori, keltis kitur.“ (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius)

„Lietuva parodys kelią, kaip pasiekti kitas Europos šalis. Todėl laikau Lietuvą savo vartais į Europą, nes tai yra pirmoji šalis Europoje, į kurią atvykau. Iš Lietuvos keliausiu į kitas šalis.“ (Interviu nr. 17, Surešas, Kaunas)

Šis pasikartojantis Lietuvos kaip „vartų į Europą“ leitmotyvas gali būti siejamas su studijų agentūrų rinkodaros naratyvais apie Lietuvą ir Rytų Europą, pateikiančiais regioną kaip pigesnę ir labiau prieinamą studijų alternatyva, atveriančią tolesnius kelius Europoje (daugiau apie tai žr. p. 259–260). Toks įsivaizdavimas rodo ir į tai, kad kai kurie indai atvyksta jau turėdami susiformavusią išankstinę nuomonę apie Lietuvą kaip Vakarų pasaulio / Europos periferiją, kuri dar nėra pasiekusi tokio išsivystymo ir galimybių lygio kaip kitos Vakarų pasaulio šalys.

Jaskuľowskio tyrimas (2017) taip pat atskleidžia, kad indams migrantams Lenkija ir Vroclavas ne galutinis tikslas, bet pradžios taškas (angl. *entry point*) jų tolesnėje kelionėje į išsivysčiusį pasaulį, Europą. Šie išankstiniai įsivaizdavimai indams būnant Lietuvoje, be abejo, kinta, tačiau kartu jie gali veikti jų pradinę įtraukties situaciją, pavyzdžiui, nusiteikimą mokytis lietuvių kalbos arba socialinių ryšių su vietiniais kūriniu.

Lietuvos kaip vartų į Europą leitmotyvas rodo ir kitą migracijos tendencija tarp indų ir kitų pietų azijiečių, t. y. studijų naudojimą ne kaip pagrindinį tikslą, bet tiesiog kaip lengvesnį būdą patekti į Europą.

„Apie 60–70 procentų žmonių [indų Lietuvoje] yra studentai, nes studento viza yra lengviausias būdas atvykti į Europą, į Lietuvą ar bet kurią kitą šalį. Jeigu nori atvykti su darbo viza, reikia atlikti daugybę formulučių ir tvarkyti daug dokumentų. Todėl dauguma žmonių [...] renkasi atvykti į Europos šalis, taip pat ir į Lietuvą, būtent kaip studentai. Ir aš kartą sutikau vieną vyrą – jam buvo apie 42 metai, jis buvo iš Indijos, ir jis atvyko čia kaip studentas, studijuoja bakalauro programą. Aš buvau visiškai šokiruotas – kaip 42 metų vyras gali įstoti į universitetą kaip bakalauro studentas? [...] Realybė tokia, kad jis čia atvyko ne dėl studijų. Ir leisk pasakyti dar vieną dalyką – tai realybė – jeigu visiems tarptautiniams studentams būtų leista nestudijuoti, o tik dirbti ir gyventi čia, visi mestų studijas. Tai tiesa. Sakau tau, tai realybė – niekas nenori studijuoti. Studijos yra tik kelias, būdas atvykti čia.“ (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius)

Šias migracijos tendencijas apžvelgiančiame LRT straipsnyje minima, kad „Migracijos departamentui patikrinus universitetus nustatyta, kad padaugėjo atvejų, kai studijos tampa pretekstu patekti į Europą.“ Migracijos departamentas kaltina Lietuvos universitetus „nelegalios migracijos skatinimu“ dėl aplaidaus ir neatsakingo studentų atrankos ir kontrolės vykdymo (Karlone, Naglinskas, 2025), pažymima, kad „43 % prašymų, praėjusių universitetų filtrą, yra atmetami“ dėl pateiktos klaidingos informacijos (LRT, 2025). O universitetai skundžiasi dėl Migracijos departamento darbo metodų, vykdomų neinformuotų patikrinimų universitetuose, kas „trikdo mokymo procesą ir pakerta universitetų autonomiją“ (Karlone, Malinauskaitė, Gaižauskaitė, 2025). Čia išryškėja interesų konfliktas tarp studijų tarptautinimo siekiančių universitetų ir migraciją valdyti bandančio Migracijos departamento. Panašios indų migracijos tendencijos buvo identifikuotos ir Lenkijoje. Išaugus „netikrų studentų“, siekiančių migruoti į kitas ES šalis, skaičiui, Lenkija buvo priversta griežtinti studentų vizų išdavimą, tokiu būdu tapo mažiau patraukli „tikriems studentams“ (Kugiel, Pędziwiatr, 2014: 20).

3.2.2. Motyvų sąveika

Indų pasakojimuose, jiems aiškinant apsisprendimą atvykti į Lietuvą, dominuoja ekonominiai motyvai. Studentų Lietuva dažniausiai pasirenkama dėl pigesnių, lyginant su kitomis Vakarų Europos šalimis, studijų galimybų. Dauguma studijoms į Lietuvą atvykusių indų rinkosi magistro studijas po jau baigtų bakalauro studijų Indijoje. Iš kai kurių pasakojimų susidaro įspūdis, kad indai studentai arba jų šeimos kartais neturi supratimo apie studijų galimybes užsienyje, kai kas galbūt netgi nelabai gilinasi į studijų programų turinį, o tiesiog mato pačią galimybę išvykti į užsienį kaip tinkamą būdą užsitikrinti ekonomiškai saugią ateitį. Indijoje vaikų studijos užsienyje regimos ne kaip individualus reikalas, bet investicija į visos šeimos ateitį.

„Žmonės pamatė, kaip šeimos pasikeičia vien dėl išsilavinimo. Na, pavyzdžiui, tėvas ir motina buvo labai vargingi, bet sūnus, kuris studijavo inžineriją arba tapo gydytoju, gavęs darbą visiškai pakeitė šeimos gyvenimą. [...] Net ir dabar išsilavinimas vis dar turi didžiulę reikšmę, nes daugelis šeimų pasikeitė būtent dėl jo. [...] Aš pats mačiau, kaip šeimos labai pasikeitė dėl [vaikų] išsilavinimo.“ (Interviu nr. 18, Dinešas, Kaunas)

Vis dėlto yra studentų, kurių migracijos ir studijų krypties pasirinkimas būna gerai apgalvotas ir suplanuotas, įvertinama tiek šalies, tiek universiteto, tiek studijų programos specifika ir potencialas. Tokiais atvejais Lietuva kartais pasirenkama kaip planas B, kita gera ir apgalvota galimybė, po nepavykusio pirminio plano vykti į kitas Vakarų šalis.

Žemos ar vidutinės kvalifikacijos darbuotojai į Lietuvą atvyksta siekdami geresnio uždarbio, lyginant su Indija ar Persijos įlankos šalimis. Indų darbuotojų pritraukimo į Lietuvą srityje dirbanti Sarita akcentavo atlyginimų skirtumus. Lyginant su Persijos įlankos šalimis, Lietuvoje žemos ar vidutinės kvalifikacijos darbui atvykę indai gauna kur kas didesnę algą. Persijos įlankos šalyse jų atlyginimai buvo apie 500–600 eurų, o Lietuvoje jie gauna apie 2500–3000 eurų. Su šiomis pajamomis jie gali palaikyti savo šeimas Indijoje, statyti namus, parūpinti vaikams išsilavinimą. Darbo migrantai įprastai didžiąją dalį gaunamų pinigų siunčia į Indiją savo šeimoms ir tik mažą dalį pasilieka savo reikmėms pragyvenimui Lietuvoje (Interviu nr. 31, Sarita, Klaipėda).

Nors pasitaikantis nedažnai, indų Lietuvos pasirinkimo kaip migracijos krypties pasakojimuose išryškėja ir naujų patirčių motyvas bei noras ištrūkti iš indiškios aplinkos. Kai kuriems indams norisi būti ne diasporinėje erdvėje, kurioje yra reprodukuojama indų kultūra ir bendruomenė, bet patirti priimančiosios šalies kultūrinį kitoniškumą.

„Norėjau pabėgti nuo indų. [...] Abu Dabyje, kad ir kur nueitum, visur matai indus [...]. Todėl tam tikra prasme norėjau pabėgti nuo savo tautiečių. Galvojau: nenoriu būti Indijoje, nenoriu ten studijuoti – tuo metu man atrodė, kad tai būtų žingsnis atgal. Nenorėjau ten grįžti, nenorėjau būti tarp savo žmonių [...]. Norėjau pažinti pasaulį. Norėjau išbandyti kažką visiškai kitokio nei tai, ką iki tol buvau patyrusi.“ (Interviu nr. 2, Neha, Vilnius)

„Pagrindinis mano tikslas čia atvykti buvo patirti pasaulį. [...] Skirtingą kultūrą, skirtingas vietas, susipažinti su įvairiais žmonėmis. [...] Jei būčiau norėjęs tokios pat patirties, tiesiog būčiau likęs namie [...]. Turiu savo namus, savo automobilį, viską. [Tarsi] nėra prasmės visko palikti. Bet man yra įdomiau gyventi su lietuviais, jų kultūroje, pavyzdžiui, švęsti Kalėdas ar Velykas.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

Rani taip pat nenorėjo vykti į gausias indų migrantų bendruomenes turinčias Vakarų šalis. Ją migruoti paskatino ne ekonominės priežastys, bet naujų potyrių siekis.

„Iš pradžių, 2013 ar 2014 metais, galvojau apie Kanadą, bet vėliau supratau, kad ten jau tiek daug žmonių [indų] įsikūrę, ir tai – ne man. Tada pagalvojau: „Gerai, Europa yra geresnis pasirinkimas.“ [...] Aš turėjau geras pajamas Indijoje. [...] Mano vyras dirbo IT srityje. Jis irgi turėjo gana gerą uždarbį. Mes buvome įsikūrę: turėjome namus, abu turėjome automobilius. Tad mano tėvai sakė, jei jūs jau čia viską turite, kodėl norite viską palikti ir vykti į naują šalį, kurioje neturite nieko? Taip, tai klajokliškas gyvenimas. [...] Turiu omenyje, mes nenorime įsikurti kol esame tokio amžiaus, mes norime mėgautis gyvenimu, [...] tyrinėti, keliauti.“ (Interviu nr. 7, Rani, Vilnius)

Naujų patirčių ir savirealizacijos motyvai dažniausiai pasitaiko tų indų atveju, kurie yra nesuvaržyti ekonominių ar šeiminių apribojimų. Dirbdami tarptautinėse kompanijose, kuriose skatinamas darbinis mobilumas, jie tampa globalios ekspatų kultūros dalimi, kurioje kaip vertybė iškeliamos naujos patirtys, savęs tobulinimas ir multikultūriškumas. Jaskuľowski (2017) kalbintų indų Lenkijoje atveju taip pat dominavo ne ekonominiai, bet savirealizacijos, brandos siekimo ir asmeninio tobulėjimo motyvai.

Indų apsisprendimui atvykti į Lietuvą dažnai turi didelę reikšmę asmeniniai ryšiai, šeimos narių, draugų ir kitų artimų žmonių rekomendacijos bei patarimai. Patariantieji gali būti turintys tiesioginių patirčių Lietuvoje arba apie ją sužinoję kitas netiesioginiais būdais, savo profesiniame lauke arba iš pažįstamų pasakojimų. Asmeninių ryšių įtaka apsisprendimui ir šalies pasirinkimui išryškėja toliau pateikiamuose pasakojimuose.

Daugelio indų pasakojimuose apie Lietuvos pasirinkimą susipina įvairūs motyvai ir argumentacijos. Lietuva pasirenkama gerai apgalvojant ir įvertinant įvairius aspektus, ypač lyginant ją su kitomis ES šalimis. Medicinos studijoms Vilniaus universitete atvykusi Rita Lietuvą pasirinko dėl skirtingų motyvų: stiprios konkurencijos Indijoje medicinos studijų lauke, studijų įperkamumo Lietuvoje, pažįstamos moters, turinčios studijų patirties Lietuvoje, rekomendacijų, Vilniaus universiteto žinomumo medicinos srityje, geresnių įstojimo galimybių lyginant su kitomis Europos šalimis (Interviu nr. 10, Rita, Vilnius). Premo atveju taip pat susipina įvairūs motyvai: emigravusių draugų pavyzdys, mažesnis studijų mokestis, rami Lietuvos atmosfera, palyginti su kitomis Europos šalimis (Interviu nr. 13, Premas, Kaunas). Adito apsisprendimui turėjo įtakos pažįstamų žmonių, studijavusių Lietuvoje, patarimai, ekonominiai motyvai, šalies saugumas (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius).

Žvelgiant plačiau, svarbu įvertinti struktūrinės priežastis, lemiančias Indijos jaunimo migraciją. Samas nurodė itin konkurencingą aplinką Indijoje bei nedarbo problemą šalyje, dėl ko tiek jis, tiek daugelis kitų indų nusprendė migruoti į užsienį.

„Indijoje dabar nėra tinkamas laikas likti, nes populiacija labai didelė, konkurencija labai stipri. Pavyzdžiui, yra viena darbo vieta, bet tūkstančiai studentų stengsis ją gauti. Šimtai tūkstančių žmonių kandiduoja į tą patį darbą, o tik keliems pavyksta jį gauti. [...] Visi studentai,

atvykstantys iš Indijos ir kitų Europos šalių, dažniausiai atvyksta įsikurti čia. Tai realybė. Jie nenori grįžti. [...] Galbūt po 30–40 metų Indija ekonomiškai bus stipresnė, visuomenė bus labiau išsivysčiusi, atsiras daugiau darbo vietų. Bet šiuo metu Indijoje nėra tinkamas laikas įsikurti. [...] Mūsų visuomenėje yra daug korupcijos. Jauniems žmonėms, tokiems kaip aš, nėra tinkamų darbo vietų. Todėl dauguma studentų renkasi vykti į užsienį.“ (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius)

Samo nupasakota situacija Indijoje atspindi platesnes Indijos jaunimo populiacijos problemas. Indija turi didžiausią jaunimo populiaciją pasaulyje, siekiančią 371 milijoną (United Nations in India, 2025). Jaunimo nedarbo lygis Indijoje yra 10 proc., o išsilavinusio jaunimo nedarbo lygis siekia 34,4 procento. Viena iš išsilavinusio jaunimo nedarbo priežasčių Indijoje tai neatitiktis tarp kylančio jaunimo išsilavinimo lygio ir darbo rinkoje egzistuojančios darbų pasiūlos (Abdullah, Abraham, Jain, 2024: 883–884). Indijos jaunimas vertinamas prieštaringai, viena vertus, traktuojamas kaip šalies augimą galintis garantuoti veiksnys, kita vertus, valstybei nesiimant reikiamų švietimo ir ekonominių reformų, didžiausia pasaulyje jaunimo populiacija rizikuoja tapti Indijos „demografinė katastrofa“ (Pande, 2025). Craigas Jeffrey (2010) viename Indijos regioniniame koledže studijuojančio jaunimo situaciją apibūdino kaip „laiko stūmimą“ (angl. *timepass*), belaukiant jų socialinį statusą atitinkančių įsidarbinimo galimybių. Todėl nestebina, kad migracija į užsienį Indijos jaunimo regima kaip galimybė ištrūkti iš šios nepalankios ir itin konkurencingos aplinkos gimtojoje šalyje.

3.2.3. Regioninės tendencijos

Prieš tai cituotuose indų migrantų pasakojimuose vienas iš Lietuvos pasirinkimo motyvų yra asmeninio saugumo argumentas (daugiau apie saugumą žr. p. 280–281). Ko gero, ryškiausiai saugumo motyvas išryškėjo interviu su Čaranu, išpažįstančiu sikhizmo religiją, metu. Čarano pasakojimas yra įdomus ne tik saugumo argumentu, bet ir tuo, kad jame išryškėja tam tikros Indijos regioninės migracijos tendencijos ir religinių / etninių mažumų situacija Indijoje.

Iš Pandžabo regiono kilę sikhai po 1947 m. Britų Indijos padalijimo patyrė masinę priverstinę migraciją ir bendruomeninį smurtą, daugeliui jų persikėlus iš Pakistano į Indiją. Nepriklausomoje Indijoje juos lydėjo

politinės įtampos ir Khalistano judėjimo siekis įkurti atskirą sikhų valstybę, ypač paaštrėjęs po 1984 m. Auksinės šventyklos subombardavimo ir Indiros Gandhi nužudymo. Šios įtampos išliko iki šių dienų – 2023 m. Kanadoje įvykdytas sikhų separatistų lyderio nužudymas sukėlė diplomatinę krizę tarp Indijos ir Kanados (apie sikhų bendruomenės raidą žr. Singh, Shani, 2021).

Ši dramatiška sikhų bendruomenės istorija lemia sikhų patirtis ne tik gyvenant Indijoje, bet ir diasporos kontekste. Čaranas kaip vieną iš Lietuvos pasirinkimo motyvų akcentavo saugumą.

„Jei atvirai, viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl aš nusprendžiau persikelti į Lietuvą, yra ta, kad mano šalyje visi konfliktuoja dėl religijos ir jie [hinduistų dauguma] puldinėja musulmonų, sikhų bendruomenes.“
(Interviu nr. 19, Čaranas, Kaunas)

Čaranas pats priklauso sikhų religinei mažumai, tačiau gyveno hinduistų daugumos Radžastano valstijoje. Iš jo pasakojimo buvo galima suprasti, kad Indijoje sikhai susiduria su neigiamomis visuomenės nuostatomis dėl sikhų separatizmo. Jis minėjo, kad net mokytojai iš jo šaipėsi mokykloje, o draugai klausinėjo, ar jis nepriklauso Khalistano judėjimui. Nors pats būdamas sikhas, Čaranas neigiamai atsiliepė apie sikhų separatizmą, kaip prisidedantį prie visuomeninių įtampų augimo, ir manė, kad judėjimo tikslas – atsiskirti nuo Indijos ir įkurti Khalistano valstybę – nėra gera idėja.

Nesaugumo jausmą Indijoje Čaranas siejo ne tik su bendruomeninėmis įtampomis, bet ir nusikalstamumu. Pasakojo apie įvairiose Indijos vietose veikiančias gaujas ir jų daromus nusikaltimus, ne tik narkotikų platinimą, bet ir pasikėsinimus į žmones. Netgi kalbėdamas apie savo artimiausią aplinką, sikhų bendruomenę, akcentavo jos priešišlumą ir savo asmeninį norą nuo jos pabėgti.

„Problema yra ta, kad jie [sikhai], kai kurie mano draugai, yra labai turtingi ir turi politinių ryšių. Todėl jie visada linkę patyčioms. Ne tik iš manęs, bet ir iš kitų žmonių, net iš savo pačios bendruomenės [narių]. Štai kodėl aš nesijaučiau patogiai net su savo draugais ar kaimynais. Dėl to visada norėjau išvykti į užsienį.“ (Interviu nr. 19, Čaranas, Kaunas)

Nesaugumo jausmą jis siejo ne tik su Indijos, bet ir tarptautiniu kontekstu, pozityviai lygindamas Lietuvą su kitomis Vakarų šalimis, kuriose, jo vertinimu, saugumo standartai yra suprastėję.

„Mano pusseserė studijuoja magistrą Kanadoje. [...] Ji sakė, kad yra daug įtampos tarp hindų ir sikhų bendruomenių ir kad Kanada nėra labai saugi. Todėl niekada negalvojau vykti į Kanadą. Prieš kelias dienas viena [indų kilmės] mergina, vos 19-kos metų, buvo nužudyta savo kolegės. [...] Jos kolega įstūmė ją į krosnį ir joje užrakino¹⁰ [...] Lietuva yra daug saugesnė, labai saugi. [...] Žmonės tikrai geri, nėra jokios įtampos. [...] Lietuva daug saugesnė už Indiją ir Kanadą. Daugelis mano šeimos narių gyvena Kanadoje ir jie visi sako tą patį.“ (Interviu nr. 19, Čaranas, Kaunas)

Iš Pandžabo valstijos kilusi Ravinder pateikė įdomių įžvalgų apie jaunimo migracijos iš Pandžabo priežastis, susiedama jas su valstijoje išplitusiu narkotikų vartojimu (Interviu nr. 22, Ravinder, Vilnius). Ji paaiškino, kad tėvai, matydami šias rizikas ir bandydami apsaugoti savo vaikus, ėmė juos siųsti į užsienį. Panašus paaiškinimas pateikiamas ir *National Geographic* straipsnyje. Jame pasakojama apie dvi dominuojančias tendencijas šiuolaikiniame Pandžabe – narkotikų vartojimo paplitimą ir jaunimo norą emigruoti į užsienį. Straipsnyje rašoma, kad vargingiau gyvenantis jaunimas lieka Pandžabe ir papuola į narkotikų liūną, o tie, kas tik turi galimybių, stengiasi išvykti į užsienį (Salopek, 2018).

3.2.4. Migracijos mediatoriai

Migracijos mediatoriai ar tarpininkai (brokeriai, agentūros ir kiti panašaus pobūdžio veikėjai) yra svarbūs migracijos proceso dalyviai daugelyje Globalių Pietų šalių (Axelsson et al., 2020). Migracijos mediavimas nėra naujas dalykas. Kolonijiniais laikais veikė *kangani* sistema. Darbuotojų iš Pietų Azijos rekrutavimą darbui plantacijose Pietryčių Azijoje ir jų priežiūrą vykdė kanganiai – tam specialiai įdarbinti žmonės, kurie veikė kaip tarpininkai tarp darbdavių ir sutartinių / samdomų darbuotojų. Sutartiniai darbuotojai nors ir būdavo suvaržyti darbo sutarčių, bet tuo pačiu galėdavo

10 Šis įvykis buvo nušviestas ir Indijos žiniasklaidoje (The Economic Times, 2024a).

išsivaduoti iš socialinės / kastinės priespaudos, kurią patyrė gyvendami Indijoje (Satyanarayana, 2002). Šiuolaikiniame kontekste migracijos mediatoriai vertinami, viena vertus, kaip migracijos įgalintojai, kita vertus, kaip išnaudotojai (Kathiravelu, Arokkiaraj, 2025). Nepaisant įvairios kritikos migracijos mediatoriams ir migracijos industrijoje egzistuojančio išnaudojimo elemento, jie išlieka esminiais migracijos proceso dalyviais, suteikiančiais galimybių ir būdų žmonėms siekti geresnio gyvenimo užsienyje (Kern, Müller-Böker, 2015).

Migracijos mediatorių vaidmuo išryškėjo ir šiuolaikinėje indų migracijoje į Lietuvą. Kaip jau buvo galima susidaryti iš pūdį prieš tai aptartų indų migrantų Lietuvos pasirinkimo pasakojimų, daugelis indų studentų, atvykstančių studijoms į Lietuvą, naudojosi skirtingose Indijos vietose veikiančių studijų agentūrų paslaugomis. Tai yra įprastas ir populiarus būdas susigaudyti plačiame ir besikeičiančiame studijų užsienyje galimybių žemėlapyje.

„Indijoje tai [studijų agentūros] labai populiariu. [...] Dauguma mūsų vyksta į užsienį – į JAV, Kanadą, Australiją, JK, Vokietiją. [...] Kur tik yra didelė Indijos diaspora, ten gali rasti tokio tipo paslaugų.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

Agentūros už tam tikrą mokestį ne tik pasiūlo besikreipiančiųjų interesus ir galimybes atitinkančius studijų variantus, bet ir pasirūpina formulų sutvarkymu, taip palengvindamos biurokratinių procedūrų našumą. Agentūrų darbą indai studentai vertino įvairiai, vieni skundėsi dideliais įkainiais, kiti džiaugėsi, kad agentūros viskuo pasirūpino.

„Aš tai padariau pati. Aš patikrinau vieną agentūrą, bet jų mokestis buvo apie 1300 Eur. Ir tada pagalvojau, ne. Tai [aukšti įkainiai] buvo viena iš priežasčių, kodėl aš nusprendžiau sukurti „YouTube“ kanalą padėti susiorientuoti [aplikavimosi procese] kitiems studentams.“ (Interviu nr. 25, Nitja, Vilnius)

„Kreipiausi į *Meridian Overseas* Džaipure, ir jie man padėjo su vizos procesu, aplikavimosi [į universitetą] procesu, [pasirūpino] viskuo.“ (Interviu nr. 19, Čaranas, Kaunas)

Iš indų pasakojimų buvo galima susidaryti įspūdį, kokiais argumentais jie buvo motyvuojami studijų agentūrų rinktis Lietuvą – geresnė studijų kaina nei kitose ES valstybėse bei tolesnės mobilumo galimybės ES. Tokiu būdu agentūros netiesiogiai įperša indams mintį, kad geresnės galimybės jų laukia kitose ES šalyse.

„Aš nieko nežinojau apie šią šalį. Agentūros man pasakė, kad yra Lietuva, Latvija, Estija. [...] Kad jose žemi studijų mokesčiai, kad jos yra labai įperkamos, kad lengvai galima rasti darbą, ir kad po to, jei nori, galima migruoti į kitas šalis. Taip jie mus įviliojo.“ (Interviu nr. 22, Ravinder, Vilnius)

„Jie [agentūrų atstovai] sako, kad tai [Lietuva] yra Europos šalis, todėl tu gausi daugiau galimybių. Tai pagrindinis dalykas. Taigi viską, ką gautum Vokietijoje, gali gauti ir Lietuvoje – gavęs vizą gali keliauti po Europą. [...] Jie taip ir sako. [Jie sako, kad], šalia Lietuvos yra ir kitos šalys.“ (Interviu nr. 3, Mohanas, Vilnius)

Agentūrų paslaugomis naudojasi ne tik studentai, bet ir darbai į Lietuvą atvykę indai, ypač tie, kurie atvyksta žemos arba vidutinės kvalifikacijos darbams. Gautamas apie Lietuvą sužinojo, kai į jo miestą Andhra Pradešo valstijoje atvyko lietuviškos statybų kompanijos atstovai, beieškantys darbuotojų. Jam išreiškus susidomėjimą darbo galimybėmis Lietuvoje, įdarbinimo kompanijos atstovai atliko darbo pokalbį, po kurio jam buvo pasiūlyta darbo sutartis su lietuviška kompanija. Su šios kompanijos atstovais bendradarbiaujantys vietiniai įdarbinimo agentūrų atstovai pasirūpino darbo sutarties formalumais, viza ir visais kitais reikiamais dalykais. Taip Gautamas kartu su kitais dviem indais atsidūrė Lietuvoje (Interviu nr. 24, Gautamas, Plungė).

Tyrimo metu buvo identifikuotas indų įdarbinimo sistemoje egzistuojantis išnaudojimo momentas. Džonas ir Tomas, du keraliečiai, atvyko į Lietuvą suvirintojų darbams per įdarbinimo agentūras. Prieš atvykdami į Lietuvą, jie dirbo suvirintojais Persijos įlankos šalyse naftos perdirbimo gamyklose. Nors atvyko į Lietuvą jau pasirašę darbo sutartis, jie apie 6 mėnesius buvo laikomi be darbo, kol kompanija jiems suras tinkamą darbo rangos (angl. *subcontracting*) vietą kitoje ES šalyje. Jie tikėjosi, kad bus išsiųsti

į Nyderlandus. Ieškoti kitų darbo vietų jie negalėjo, nes jų kontraktas ir (ar) imigracijos taisyklės juos pririšo prie pirminio darbdavio. Belaukdami jie gyveno kompanijos parūpintame bendrabutyje Klaipėdoje, visus kitus poreikius turėjo dengti iš savo kišenės. Neturėdami pragyvenimo šaltinio, jie buvo priversti kliautis savo brolių, dirbančių Persijos įlankos šalyse, pagalba, šie siuntė jiems pinigines perlaidas pragyvenimui. Savo situaciją jie apibūdino kaip psichologinę įtampą keliantį kasdienį laiko stūmimą belaukiant darbdavių sprendimų. Jų situaciją apsunkino ir namų ilgesys – Indijoje buvo likusios jų žmonos su vaikais (Interviu nr. 29, Tomas, Klaipėda; interviu nr. 30, Džonas, Klaipėda). Praėjus keliems mėnesiams po interviu, sužinojau, kad vienas iš jų išvyko darbui į Kanarų salas, o kitas į Prancūziją.

Darbuotojai, atvykstantys aukštos kvalifikacijos darbams, yra gan privilegijuoti. Jie įgyja mėlynąją kortelę, kuri suteikia papildomų privalumų, pavyzdžiui, galimybę atsivežti savo šeimos nari. Aukštos kvalifikacijos darbuotojams tarpininkavimo ir migracijos proceso mediavimo funkciją atlieka ne agentūros, bet kompanijų personalo skyriai. Gaurabas į Lietuvą atvyko paskui savo žmoną, kuri į Lietuvą atvyko aukštos kvalifikacijos darbui tarptautinėje kompanijoje. Jų abiejų atvykimo formalumus sutvarkė žmonos kompanijos personalo skyrius (Interviu nr. 23, Gaurabas, Vilnius). Panašiomis patirtimis dalijosi ir Rani, į Lietuvą atvykusi auštos kvalifikacijos darbui tarptautinėje kompanijoje. Migracijos procese jai padėjo kompanijos relokacijos koordinatorė (Interviu nr. 7, Rani, Vilnius).

3.2.5. Nelegalūs būdai

Tyrimo metu man neteko kalbinti nė vieno nelegaliais būdais į Lietuvą patekusio indo. Apie indus, bandančius patekti į šalį nelegaliais keliais, teko išgirsti iš kitų indų. Detaliausią pasakojimą apie juos pateikė Išanas, kuriam teko vertėjauti Lietuvos institucijoms, sulaikiusioms nelegaliai į Lietuvą bandžiusius patekti pandžabiečius.

„Aš vertėjavau pandžabiečiams. Tie, kurie bando patekti čia, nekalba nei rusiškai, nei ukrainietišškai, nei lietuviškai, nei lenkiškai. Jie kalba tik pandžabų kalba. [Pasitikslinu, ar kalbama apie tolimųjų reisų vairuotojus ir kodėl jie nebando patekti legaliais keliais]. Nes legaliais keliais jiems būtų sunku. Supranti, pandžabiečiai keliauja į Meksiką, o iš Meksikos bando patekti į JAV. Tai vadinama „*Getting your donkey done*“

„atlikti asilo kelionę“. Jie vyksta į Maroką. Iš Maroko lipa į valtis ir bando patekti į Ispaniją arba Italiją. [...] Ir jie tam išleidžia didžiules sumas – penkis, šešis, septynis tūkstančius eurų. Nors eidami legaliu keliu daugiausia išleistų tūkstantį. Jiems [pagrindinė] problema yra ta, kad jie nemoka užsienio kalbų.“ (Interviu nr. 5, Išanas, Kaunas)

Pandžabiečių nelegalios migracijos kryptys dažniausiai yra JAV, Kanada, JK. Iš Išano pasakojimo matome, kad šio tipo migracija pasiekia ir Lietuvą ir kaip pandžabiečiai vairuotojai atsiduria prie Lietuvos sienos.

„Jie atvyksta todėl, nes buvo vilkikų vairuotojai. Ukraina, Baltarusija, Rusija – [...] nuo rytinės Rusijos dalies iki čia jie važiuodavo tuo maršrutu. O dabar, dėl karo, jie turi rinktis – būti Rusijos pusėje arba Ukrainos pusėje. Todėl jie palieka abi puses ir tiesiog atvyksta prie [Lietuvos] sienos. [...] Gyvenimas užsienyje jiems yra statuso simbolis, nors tenka gyventi ankštoje patalpoje. Jie apie 90 procentų savo uždarbio siunčia šeimai.“ (Interviu nr. 5, Išanas, Kaunas)

Apie nelegalios migracijos industriją, egzistuojančią Pandžabo regione, rašo *The Indian Express*, teigdamas, kad šis nelegalus vadinamasis asilo kelias¹¹ dažniau suvilioja tėvus, t. y. vyresnio amžiaus pandžabiečius, nei jų vaikus (*The Indian Express*, 2025b). Kitame straipsnyje rašoma, kad iš 332 migrantų, kurie buvo deportuoti iš JAV į Indiją, 126 individai (38 proc.) buvo iš Pandžabo regiono, nors regiono populiacija sudaro tik 2,3 proc. visos Indijos populiacijos. Straipsnyje minima, kad šiais nelegalios migracijos keliais dažniausiai susidomi žemesnio socioekonominio statuso vyrai iš kaimo vietovių. Daugelis pasiryžtančių šiai rizikingai migracijai pasiima paskolas, kai kas negrižta, sužlunga šeimos (Kamal, 2025). *Frontline* straipsnyje teigiama, kad „šis asilo kelias yra atvira paslaptis Pandžabe jau keletą dešimtmečių“. Pandžabe ir kitose kaimyninėse valstijose, Gudžarate ir Harjanoje, yra įsivyravusi nelegalios migracijos kultūra, kuriai žmonės pasiryžta dėl to regiono visuomenėje egzistuojančio pozityvaus migracijos kaip būdo pakelti savo

11 Pandžabų kalboje žodis *dunki* reiškia „peršokti iš vienos vietos į kitą“. Jis imtas vartoti nurodyti nelegalios migracijos iš Pandžabo kelią. Dėl šio žodžio panašumo į anglišką žodį *donkey* („asilas“) įsivyravo pastarojo žodžio vartoseną įvardijant šį migracijos būdą.

socialinį statusą supratimo, matydami bekylančius namus, kuriuos pasistato šeimos, gaunančios emigravusių vyrų perlaidas (Frontline, 2024).

Remiantis Lietuvos žiniasklaidos pranešimais (*15min*, 2022; *15min*, 2025; *Alfa*, 2023), matyti, kad pasitaiko pavienių indų, bandančių patekti į Lietuvą nelegaliais būdais, bet jie nesudaro reikšmingo skaičiaus nelegalios migracijos srautuose į Lietuvą. Oficialiosios statistikos portalo nelegalios migracijos stebėsenos duomenimis, nuo 2021 m. į Lietuvą nelegaliais būdais bandė patekti 67 Indijos piliečiai (Lietuvos oficialiosios statistikos portalas, n.d.).

Apibendrinant reikia pažymėti, kad indų pasakojimuose apie Lietuvos pasirinkimą ir atvykimą išryškėja „migracijos tinklo“ (Massey et al., 1993) vaidmuo skirtingais aspektais. Jis prisideda prie migracijos kaip reiškinio sunorminimo, legitimavimo ir išpopuliarinimo, kas nulemia migracijos kultūros susiformavimą (Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007: 96, 98). Aušra Maslauskaitė ir Vlada Stankūnienė pažymi, kad „migracijos tinklas gali susidėti iš neformalių ir formalių ryšių. Pirmuoju atveju jį sudaro išvykstančiojo šeimos draugų, pažįstamų, giminių, gyvenančių užsienio šalyje, ratas. Antruoju atveju tai gali būti „migracinė industrija“, veikianti kaip transnacionalinis organizuotas verslas, skatinantis darbo jėgos judėjimą tarp šalių“ (Ten pat: 93–94). Indų pasakojimuose buvo galima identifikuoti abu ryšių tipus. Migracijos tinklas per šeimos narių, draugų ar pažįstamų žmonių kontaktus ir rekomendacijas stipriai veikia indų apsisprendimą pasirinkti Lietuvą. Reikšmingą vaidmenį indams pasirenkant Lietuvą ir migracijos procese turi ir įdarbinimo ir studijų agentūros, kompanijų įdarbinimo ir personalo specialistai, taip pat ir nelegalios migracijos struktūros bei veikėjai.

3.3. Indų migrantų atskirtis / įtrauktis ir saistymasis su Lietuva

3.3.1. Kultūrinio šoko patirtys

Pradinis indų gyvenimo Lietuvoje etapas dažnai būna ženklintas įvairių kultūrinio šoko patirčių jiems atsidūrus naujoje, nepažįstamoje ir kitoniškoje aplinkoje. Jis yra lydimas vienišumo jausmo, namų ilgesio ir bendruomenės trūkumo.

„Pirmus šešis mėnesius aš tiesiog verkdavau, kai atvykau, nes labai pasiilgau savo kultūros, savo maisto ir savo kaimynystės. Čia visko yra –

miestas, viskas gražu. Bet kai esi namie ir neturi su kuo pasikalbėti...“
(Interviu nr. 9, Šiazadas, Vilnius)

Aditas pasakojo apie savo rasinio išskirtinumo pajautą vos atvykus į Lietuvą. Rasinį kitoniškumą jis įvardijo kaip vieną iš stipriausių kultūrinio šoko momentų.

„[Atvykus] labiausiai šokiruojantis dalykas buvo tai, kad negalėjau pamatyti nė vieno indo, nė vieno rudo ar juodo žmogaus. Buvo tik baltaodžiai žmonės, ir aš labai ilgėjausi namų. Pirmas dvi dienas tai buvo visiškai šokiruojantis patyrimas dėl visiškai kitos kultūros.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

Indai jaučia ne tik rasinį, bet ir kultūrinį savo išskirtinumą. Nitja pasakojo apie ne visada jai suprantamas kitų žmonių reakcijas jos atžvilgiu, ypač tada, kai ji viešumoje išreiškia savo indų tapatybę.

„Kartais, kai kalbu su savo tėvais [telefonu] savo gimtąja kalba, hindi arba tamilų, kai vaikščioju lauke, žmonės mane vadina hipe [ko gero, turėjo omenyje *gypsy* – čigonė]. [...] Kai dėviu ką nors indiško, kai kuriems žmonėms tai patinka, jie tai dievina, bet yra žmonių, kurie žiūri [į mane] [...] su pykčiu veide. O aš nesuprantu [jų reakcijų]. [...] Kai nesupranti kalbos, nesupranti, ar žmonės nori tau pasakyti komplimentą ar jie sako ką nors blogo. Matai tik veido išraiškas. Tai man yra nutikę du ar tris kartus, bet nieko tokio.“ (Interviu nr. 25, Nitja, Vilnius)

Apie išskirtinumo pajautą pasakojo ir Vikasas. Jis teigė, kad nėra patyręs jokių atviros diskriminacijos situacijų Lietuvoje, bet jaučiasi išskirtinai matomas viešumoje.

„Žinai, tie subtilūs dalykai, kurie nutinka. Pavyzdžiui, einant į prekybos centrą, į vietinius turgus. Žinai, kai vaikštai, net ir šiaip sau, po parduotuvę, žmonės tarsi žvilgteli – kas čia per žmogus? Toks jausmas, kad [esi] visai netinkantis prie aplinkos. Man taip nutinka nuolat. Pavyzdžiui, jei nueinu į kokį prekybos centrą, žmonės tiesiog žiūri – kas čia vyksta? Tas galvos pasukimas...“ (Interviu nr. 12, Vikasas, Kaunas)

Neįprastos oro sąlygos ir socialinių kontaktų neturėjimas indams gyvenimo Lietuvoje pradžioje sukuria socialinio izoliuotumo jauseną. Rani pasakojo apie pirmos žiemos Lietuvoje iššūkius.

„Pradžioje jaučiau įtampą dėl procesų pasikeitimo [darbe]. [...] Taip pat dėl persikraustymo. Nerimavau dėl žiemos, sniego. Girdėjau, kad žmonės papuola į depresiją, negali išeiti į lauką. Galvojau, kas man bus, kai teks gyventi vienai. Indijoje aš visada buvau su savo šeima, draugais, visi kartu. Dabar gyvenu viena. Kartą per savaitę išeidavau apsipirkti, visą kitą laiką būdavau viena kambaryje. Nerimavau, kas man nutiks.“ (Interviu nr. 7, Rani, Vilnius)

Pradinį socialinio nesaugumo jausmą kai kurie indai sprendžia per atsiribojimą nuo vietinių ir bendravimą su savo kultūros atstovais. Dažnai viešumoje indai gali būti matomi bevaikščiojantys grupėmis, kas jiems suteikia didesnę psichologinio saugumo ir užtikrintumo jausmą.

Prie neigiamų pirminio kultūrinio šoko patirčių prisideda ir nepasiteisinę lūkesčiai dėl Lietuvos. Pirmieji Ravinder įspūdžiai besileidžiant lėktuvu iš Kopenhagos į Vilnių rodo jos nuostabą ir nusivylimą Lietuvos mažumu.

„Kopenhaga [tarpinė stotelė] buvo tokia graži [žiūrint] iš dangaus. Pagalvojau, kokia gera šalis. Bet patikėk manim, kai aš įsėdau skrydžiui iš Kopenhagos į Vilnių, tai buvo [...] kaip vidinis [o ne tarptautinis] reisas. [...] Kai nusileidau čia [Vilniuje], pagalvojau ne, negali būti! Čandigarho [Pandžabo ir Harjanos valstijų sostinė] oro uostas yra didesnis už Vilniaus. Tai pamačiusi šiek tiek nusivyliau, nes lyginau [Vilnių] [...] su Danija. Ten mačiau jūrą, naftos gavybos įrenginius, saulės ir vėjo energijos instaliacijas jūroje. Tikėjausi panašius dalykus pamatyti ir čia.“ (Interviu nr. 22, Ravinder, Vilnius)

Indams migrantams, turintiems daugiau tarptautinės patirties ir ambicijų, Lietuvoje trūksta multikultūrinės, urbanistinės aplinkos, labiau išplėtotos infrastruktūros, lyginant su kitais tankiai apgyvendintais pasaulio miestais. Pavyzdžiui, Natalis Panevėžį apibūdino kaip urbanistinį kaimą (angl. *urban village*) (Interviu nr. 4, Natalis, Panevėžys).

3.3.2. Kasdienio gyvenimo iššūkiai

Kultūrinio šoko patirtis sustiprina įvairūs kasdienio gyvenimo iššūkiai. Nemaža dalis indų yra vegetarai ir dėl to Lietuvoje susiduria su maisto problemomis – pažįstamų maisto produktų stygiumi, ribotu daržovių pasirinkimu, maža vegetariškų patiekalų pasiūla viešojo maitinimo įstaigose. Ardžunui vegetariško maisto pasirinkimo stoka yra vienas iš didžiausių kasdienio gyvenimo iššūkių Lietuvoje, apribojančių jo socializacijos galimybes.

„Labai sunku rasti vegetariško maisto. [...] Pavyzdžiui, restoranuose ar kai kuriose vietose, arba kai būna maitinimo paslaugos renginiuose – tarkime, vyksta koks nors renginys, aš ateinu, yra užsakytas maitinimas, o vegetariško maisto visai nėra. [...] Kartais man būna labai sunku išgyventi tokiomis sąlygomis. Dažnai turiu neštis savo maistą. Netgi tenka atsisakyti draugų kvietimų eiti į kokį nors konkretų barą ar restoraną, nes ten nėra vegetariško pasirinkimo. Kartais, kai nueinu į kokį restoraną, man sako: „O, turime bulvių arba salotų. Tik bulvės ir salotos.“ [...] Nesakau, kad jaučiuosi įžeistas ar kažkas panašaus, bet juk negaliu išgyventi valgydamas vien tik tai, supranti?“ (Interviu nr. 1, Ardžunas, Vilnius)

Vinodas pasakojo apie pradinį su maistu susijusius sunkumus Lietuvoje ir kaip galiausiai jam teko pakeisti savo valgymo įpročius, adaptuojantis prie vietinės produktų pasiūlos.

„Pradžioje aš buvau griežtai vegetaras. Pirmąjį mėnesį Lietuvoje buvo labai sunku. [...] Užsisakai vegetarišką sriubą restorane, joje randi kiaušienos sultinį. [...] Paprašai salotų, jose – vištiena. [...] Po kurio laiko ir pats pradėjau sakyti „duokit man vištienos.“ (Interviu nr. 26, Vinodas, Klaipėda)

Nors didžiuosiuose Lietuvos miestuose daugėja indišκών parduotuvių, jų pasiūla ir kaina dažai netenkina indų. Su maistu susijusius iššūkius jie sprendžia atsiveždami prieskonių iš Indijos, užsisakinėdami produktus internetu ir gamindami namuose.

Kitas indams migrantams kylantis kasdienio gyvenimo iššūkis Lietuvoje yra susijęs su savarankiškumu. Jauni indai vaikinai dažnai neturi kasdienio

gyvenimo įgūdžių, tokių kaip maisto gaminimas ar namų ruošos darbai, kuriuos dažniausiai šeimose atlieka moterys arba samdyti namų ruošos pagalbininkai. Net ir merginos susiduria su savarankiško gyvenimo iššūkiais dėl indų tėvų auklėjimo ypatumų. Purnima pasakojo apie savo pirmąsias dienas Lietuvoje.

„Aš nežinojau, kaip gaminti. Pirmą kartą gaminau Lietuvoje. Išmokau pasigaminti kiaušinius ir kitką. Aš esu mažiausias vaikas savo šeimoje. Taigi mano tėvas niekada man neleisdavo nieko daryti. Jis sakydavo, „Ne, aš tai padarysiu. Tu eik mokytis.“ Taigi nieko nedarydavau pati. Taigi [pradžioje Lietuvoje] man buvo sunku. Dabar turiu daryti viską pati – plauti rūbus, klotis lovą, pati atsikelti.“ (Interviu nr. 9, Purnima, Vilnius)

Panašiomis patirtimis dalijosi Sarita. Ji pasakojo, kad Lietuvoje tiek ji pati, tiek jos vaikai išmoko būti labiau savarankiški, nes juos tiesiog privertė vietinės aplinkybės. Indijoje yra pakankamai įprasta praktika, ypač tarp vidurinės ir aukštesnės klasės žmonių, samdyti namų darbų pagalbininkus – virėjus, sodininkus, tvarkytojus už gana mažą atlygį. Lietuvoje palaikyti tokią namų pagalbininkų komandą indams yra tiesiog per brangu ir todėl jie turi keisti savo kasdienio gyvenimo organizavimą.

„Mes turėjome nuolatinę tarnaitę namuose. Ji valė, rūpinosi viskuo. Vaikams nereikėjo nieko daryti. Bet čia jie išmoksta būti nepriklausomi. Jie daro viską patys, tvarko namus. Aš padalinau darbus į dalis [...]. Kiekvienas turi savo atsakomybę. Kitaip būtų labai sunku. Man pačiai buvo labai sunku pradžioje. Nes 14–15 metų mes turėjome nuolatinę tarnaitę – dvi tarnaites, tad niekada nieko nedariau namuose, net ir maisto negaminau. Bet atvykus čia – tenka ir tvarkytis, ir gaminti. [Samdytis pagalbininkę Lietuvoje] yra per brangu. [...] Turėčiau mokėti jai minimalų atlyginimą. Minimalus atlyginimas čia – jei palyginsime – Indijoje aš mokėdavau tik 100 eurų per mėnesį tarnaitę, o čia tam pačiam žmogui reikėtų mokėti bent jau 700 eurų „į rankas“, o bendra suma būtų apie 1000 eurų. Tai tiesiog neįmanoma. Todėl nusprendžiau nesamdyti. Mes dabar susitvarkome [patys]. Pradžioje buvo sunku, bet dabar pripratau. Suplanavome viską pagal naują tvarką. Ir tai yra gerai.“ (Interviu nr. 31, Sarita, Klaipėda)

Sarita taip pat pasakojo, kad dėl kai kurių indų nesugebėjimo palaikyti namų buities kartais jie Lietuvoje susiduria su nuomininkų nenoru jiems išnuomoti būstą. Savarankiškumą ji traktavo kaip vieną iš esminių kultūrinių skirtumų tarp Indijos ir Lietuvos žmonių. Nepaisant pirminių iššūkių, Sarita adaptavosi prie vietinio lietuviško konteksto keisdama savo buitį ir netgi savo vaikus auklėdama taip, kad būtų ugdomas jų savarankiškumas.

3.3.3. Kultūriniai skirtumai

Kitos kultūros pažinimas įprastai vyksta per kultūrinių skirtumų identifikavimą, kas leidžia nubrėžti savo ir svetimo ribas (Barth, 1969a; Hall, 1997). Kalbėdami apie savo santykį su Lietuvos kultūra ir visuomene, indai daugiausiai akcentavo vertybinius ir gyvenimo būdo skirtumus. Šiazadas pasakojo apie skirtingą indų ir lietuvių prisirišimo prie šeimos lygį ir su tuo susijusį skirtingą savarankiškumo supratimą (Interviu nr. 8, Šiazadas, Vilnius). Sarita nurodė dažnus skyrybų atvejus Lietuvoje, paaiškindama, kad Indijoje skyrybų mažiau, nes šeimos nariai aktyviai ištraukia į šeiminių konfliktų sprendimą (Interviu nr. 31, Sarita, Klaipėda). Samas kaip kultūrinį skirtumą akcentavo lietuvių laisvą požiūrį į romantinius santykius, akcentuodamas, kad jam pačiam prasmę turi ilgalaikiai ryšiai (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius). Kaip dar vieną kultūrinį skirtumą indai dažnai nurodė senų žmonių situaciją Lietuvoje ir Indijoje. Jų vertinimu, Lietuvoje senoliai yra apleisti ir palikti savo vaikų, o Indijoje vaikai rūpinasi ir dažnai kartu gyvena su savo senstančiais tėvais. Kiti identifikuoti kultūriniai skirtumai siejami su gyvenimo būdu. Nitja pasakojo, kaip paprasti kasdienio gyvenimo įpročiai, pavyzdžiui, alkoholio nevartojimas, nerūkymas ir vegetarizmas, dažnos praktikos tarp indų, jai trukdė užmegzti ir palaikyti asmeninius santykius su lietuviais (Interviu nr. 25, Nitja, Vilnius). Neha pasakojo apie Lietuvos ir Indijos akademinės kultūros skirtumus, akcentuodama Lietuvos akademinės kultūros nelankstumą ir nejautrumą (Interviu nr. 2, Neha, Vilnius). Kai kurie kultūriniai skirtumai indų yra vertinami kaip Lietuvos privalumas. Natalis kaip teigiamą pavyzdį pateikė eismo kultūrą Lietuvoje, gerbiančią pėsčiuosius (Interviu nr. 4, Natalis, Panevėžys). O Šiazadas akcentavo ekonominės ir socialinės nelygybės skirtumus tarp Indijos ir Lietuvos, kritikavo Indijoje egzistuojančią nelygybės kultūrą, indų bandymus demonstruoti savo aukštesnį statusą, o lietuvių elgseną vertino kaip egalitarinę (Interviu nr. 8, Šiazadas, Vilnius).

Kaip viena iš ryškiausių kultūrinių skirčių išryškėjo bendravimo kultūros ypatumai. Ne vienas tyrimo dalyvis akcentavo sunkumus užmezgant artimesnius ryšius su lietuviais, apibūdina juos kaip emociškai šaltus ir individualistiškus, o ši lietuvių savybė buvo priešpriešinama indų bendruomeniškumui.

„Labai sunku užmegzti draugystę su lietuviais. Turiu omenyje, tai buvo visiškai kitokia patirtis nei Indijoje. Indijoje mes esame labai atviri – gali tiesiog prieiti prie bet ko, pradėti kalbėti, ir dažnai taip užsimezga draugystė. [...] Bet čia tai labai sunku [...] rasti bendrą kalbą su lietuviais. Nežinau, kodėl taip yra. [...] Iš esmės lietuviai yra gana šalti žmonės. Šiek tiek sunku jiems atvirauti, bet kai juos geriau pažįsti, jie iš tiesų yra labai malonūs ir šilti.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

Net ir nemažai metų Lietuvoje praleidę indai yra linkę socializuotis indų bendruomenės rate, nes jiems lengviau rasti ryšį su savo šalies atstovais dėl bendros kalbos ir vertybių.

„Atvirai kalbant, nemanau, kad turiu lietuvių draugų, su kuriais palaikyčiau nuolatinį ryšį. Tikrai ne – labiau pažįstamų. [...] Asmeniškai niekada neįėjau to artumo. Žinai, to ypatingo artumo, kurį jauti, kai kažkas kalba tavo kalba, ypač kai tu myli savo kalbą.“ (Interviu nr. 2, Neha, Vilnius)

„Šiuo metu aš turiu daug socialinių kontaktų visur. Bet artimiausi žmonės yra indai. Aš pažįstu daug lietuvių, bet artimiausi, jei kas nors blogo nutinka, [aš einu] pas savo bendruomenės narius, atsirinktus 2–3 žmones. [...] [Kas kliudo], aš manau, tai tikėjimai ir vertybės. Mes, indai, vertiname santykius. Mes vertiname šeiminius ryšius. Mes vertiname emocijas. Bet aš jaučiu, kad ne tik lietuviai, bet visi kiti, kurie nėra iš Azijos, neturi panašių tikėjimų. Jie yra labiau materialistiški, individualistiški. Dėl to kartais būna sunku užmegzti ryšį. [...] Tai yra kultūrinis skirtumas. Aš tai asmeniškai patyriau ir mačiau.“ (Interviu nr. 25, Nitja, Vilnius)

Athira pasakojo apie savo pirmąsias lietuvių charakterio šaltumo ir uždarumo patirtis. Ji buvo pakliuvusi į dvejus nemalonus situacijas, kai bandė

užklausti praeivių jai reikiamos informacijos, tačiau iš jų nesulaukė jokios reakcijos. Ji greitai suprato, kad Lietuvoje iš žmonių negali tikėtis tokios pačios reakcijos ir bendravimo kaip Indijoje, ir turėjo pakeisti savo elgesį pati tapdama šaltesne ir uždaresne. Šios atsikartojančios situacijos jai sukūrė įspūdį, kad indai Lietuvoje yra nepageidaujami, taip pat ir baimę, kad čia jai niekas nepadėtų ištikus bėdai. Šie nemalonūs atvejai ją privertė svarstyti, ar vertėjo atvykti į Lietuvą. Ilgainiui ji įgijo ir kitokių, malonesnių bendravimo su lietuviais patirčių ir tai leido jai pakeisti požiūrį į lietuvius (Interviu nr. 11, Athira, Kaunas).

Samui susidarė įspūdis, kad viešajame transporte žmonės vengia sėdėti šalia jo. Indams tokia elgsena asocijuojasi su žmonių šaltumu ir abejingumu, o tai savo ruožtu sukuria jausmą, kad jie čia nėra pageidaujami.

„Kai važiuoju autobusu, [...] šalia manęs sėdynė visada būna tuščia. Kartais pagalvoju, kodėl žmonės renkasi sėstis kitur, o ne šalia manęs. Tarsi būčiau koks ateivis ar kas? Kartais pagalvoju, gal tai tiesiog jų asmeninis pasirinkimas. Bet vis tiek – toks dalykas egzistuoja. Ir mano draugas man sakė tą patį: lietuviai autobuse šalia tavęs nesės.“ (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius)

3.3.4. Diskriminacijos ir rasizmo patirtys

Diskriminacijos ir rasizmo tema indų pasakojimuose pasirodė prieštarin-ga. Vieni tyrimo dalyviai minėjo įvairius diskriminacinius / rasistinius incidentus, kiti akcentavo, kad to nėra patyrę. Rašidas su rasistiniu elgesiu susidūrė dirbdamas maisto išvežiotuju. Klientai jį vadindavo „babajumi“, kiti vietiniai maisto išvežiotojai kartais apie indus sakydavo, kad „jie atvyko ir perėmė mūsų darbus“, o kai kurie restoranai su maisto išvežiotojais elgėsi grubiai ir nemandagiai, tarsi manydami, kad jie norėtų ką nors pavogti (Interviu nr. 15, Rašidas, Kaunas). Nitja ir Athira su rasistiniu elgesiu susidūrė savo darbovietėse, tarptautinėse kompanijose. Jų abiejų vadovai su jomis elgėsi prasčiau nei su kitais darbuotojais, o Nitjos kolegos tyčia apsunkindavo jai darbinės veiklas įvairiais procedūriniais trikdžiais (Interviu nr. 25, Nitja, Vilnius; interviu nr. 11, Athira, Kaunas). Devi pasakojo apie dvejas ją ištikusias rasistines patirtis Klaipėdoje. Pirmoji nutiko jos darbo aplinkoje, vienoje Klaipėdos privačioje klinikoje, kai klientė atsisakė jos masažo

paslaugų, teigdama, kad „žmonės su rudomis akimis yra blogi“. Kitą kartą jai bevaikštant Klaipėdos paplūdimyje ji buvo apšaukta moters, sakančios „Tai ne tavo šalis. Kodėl čia atvykai? Vyk iš čia“ (Interviu nr. 28, Devi, Klaipėda). Rani ir Sarita pasakojo, kad su diskriminaciniu elgesiu susidūrė besilankydamos baruose. Rani nebuvo įleista į vieną Vilniaus barą dėl netinkamų batų, o Saritą viename Klaipėdos bare užsipuolė girta moteris agresyviai rėkdama „grįžk į savo šalį“ (Interviu nr. 7, Rani, Vilnius; interviu nr. 31, Sarita, Klaipėda). Aditas ir Išanas pasakojo, kad buvo pakliuvę į fizinius konfliktus. Aditui teko užstoti draugą, kuris gynėsi nuo girto lietuvio, reikalaujančio „grįžti atgal į savo šalį“. O Išanas pasakojo, kaip jam Kaune ranką subadė „marozai paaugliai“, reikalaujantys pinigų (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius; interviu nr. 5, Išanas, Kaunas).

Nepaisant šių nupasakotų rasistinių, diskriminacinių ir smurtinių incidentų, kalbinti indai nesiejo to su platesniu visuomeniniu nusistatymu, neįvardijo Lietuvos visuomenės kaip esančios rasistinės ar ksenofobinės. Šiuos nupasakotus neigiamus susidūrimus atsveria tai, kad toks elgesys dažniausiai būna iš girtų žmonių, taip pat ir tai, kad tokiose situacijose indams dažnai padeda kiti vietiniai žmonės, kurie juos užtaria ir apgina nuo agresyviai nusistačiusių. Taigi indai iš tokių situacijų dažniausiai išsineša supratimą, kad tokia elgsena nėra sisteminė priešprieša jiems kaip migrantams, bet labiau pavienių individų neadekvati elgsena.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad ksenofobinių ir rasistinių nuotaikų nestinga internetinėje erdvėje, ypač socialiniuose tinkluose. 2025 m. kovo mėn. Išanas pasidalijo su manimi „Instagram“ nuoroda į dirbtinio intelekto sugeneruotą vaizdo įrašą, pavadinimu „Indian Vilnius“ („Indiškas Vilnius“). Jame vaizduojami pagrindiniai Vilniau objektai – Katedros bokštas, Gedimino pilis, Televizijos bokštas, Baltasis tiltas – apsupti šiukšlių sąvartų ir tamsiagymių žmonių. Ši vizualinė metafora atskleidė Lietuvos visuomenėje gajų stereotipą, siejantį Indiją su aplinkos tarša, kuri netiesiogiai nurodo ir įsivaizduojamą socialinę taršą. Išanas atkreipė mano dėmesį į šalia šio vaizdo įrašo esančius komentarus, teigiančius „vyt lauk šituos atsilikėlius“, „kuo daugiau svetimšalių, tuo daugiau šiukšlių mūsų šalyje“, „netolima ateitis“, „Europos likimas“ ir pan. Tokių reprezentacijų atvejai prisideda prie išdidinto ir nebūtinai atitinkančio realias patirtis migrantų kolektyvinės stigmatizacijos ir marginalizacijos jausmo.

Keletas informantų, kalbėdami apie savo patirtis Lietuvoje akcentavo priešingai, kad čia nėra rasizmo, ir teigiamai vertino Lietuvos socialinę aplinką, lygindami ją su kitų šalių pavyzdžiais.

„Aš tikrai galiu pastebėti skirtumą tarp Vakarų europiečių ir Rytų europiečių. Rytų europiečiai nėra tokie rasistiški, bet jie yra drovūs.“ (Interviu nr. 18, Dinešas, Kaunas)

„Geriausias dalykas apibendrinant šiuos penkerius metus yra tai, kad laimei neturėjau jokių konfliktų su niekuo. Jokio rasizmo. [...] Nei darbe, nei sporto salėje, nei šokių klubuose. [...] Laisvai galėjau vaikščioti vienas. Jokio kivirčo su niekuo. Galbūt tiesiog esu laimingas žmogus. Bet ką man teko girdėti iš kitų žmonių [indų], jų atsiliepimai taip pat labai geri. Jei lyginame [Lietuvą] su kitomis šalimis, mes įsitikinome, kad čia jaučiamės saugūs. [...] Galime sakyti, kad šita šalis tai rojus Europoje.“ (Interviu nr. 8, Šiazadas, Vilnius)

„Lietuviai nėra rasistai. Iki šiol nemačiau jokio rasizmo. [...] Visur yra gerų ir blogų žmonių. Taigi blogų žmonių visada bus. Bet šiaip viskas gerai – jie [lietuviai] elgiasi su žmonėmis pagarbiai. Niekada nemačiau, kad lietuvius tyčiotųsi iš užsieniečio. Niekada. Čia gali saugiai vaikščioti ir naktį. [...] Vairavau taksi naktimis – irgi niekada neturėjau jokių problemų.“ (Interviu nr. 16, Radžešas, Kaunas)

Taip pat ir Ardžunas teigė, kad per visą savo gyvenimo laiką Lietuvoje nuo 2016 m. tiesiogiai nesusidūrė su rasistiniu elgesiu ar nuostatomis. Jis tokius atvejus siejo su incidentais baruose, bet tuo pačiu pažymėjo, kad tokių atvejų nereikėtų traktuoti kaip reprezentuojančių bendras visuomenės nuostatas. Kalbėdamas apie migrantų padėtį Lietuvoje, jis nebuvo linkęs kaltės ieškoti vien tik Lietuvos visuomenėje, o akcentavo abipusę atsakomybę. Jo nuomone, ne tik priimančioji visuomenė turi taikytis prie migrantų, bet ir migrantai turi mokytis ir gerbti vietinę kultūrą (Interviu nr. 1, Ardžunas, Vilnius).

3.3.5. (De)motyvacija mokytis lietuvių kalbos

Ilgėsnį laiką Lietuvoje gyvenantys indai yra įgiję bazines kalbos žinias, tačiau dauguma neturi galimybių ir (arba) pakankamai motyvacijos mokytis lietuvių kalbos, nes kasdieniame gyvenime išsiverčia su anglų kalba. Interviu ėmiau iš keleto indų, kurie yra laikę lietuvių kalbos egzaminus, norimiems migraciniams dokumentams gauti, tačiau nė vienas iš jų neišreiškė noro interviu daryti lietuvių kalba. Kai kurie indai interviu anglų kalba metu į pokalbį įterpdavo kasdieniniame gyvenime vartojamų lietuviškų frazių, tokiu būdu pademonstruodami, kad lietuvių kalba jiems nėra svetima.

Daugelis indų kalbą nurodė kaip didžiausią kliūtį jų integracijai Lietuvoje. Arunas pasakojo, kad mokytis lietuvių kalbos, atvykus magistro studijoms, yra sudėtinga dėl laiko stokos; šalia studijų jis dar turi ir naktinį darbą. Jo teigimu, tie, kas studijuoja bakalauro studijas, turi daugiau galimybių mokytis kalbos, bet magistro studijose tą daryti sudėtinga.

„Jei atvyksti magistro studijoms, tai dvejų metų programa. Pirmus šešis mėnesius tu pratiniesi prie naujos aplinkos, vienerius metus koncentruojiesi į studijas ir nepamatai, kaip praeina dveji metai.“ (Interviu nr. 20, Arunas, Kaunas)

Nuo 2017 m. Lietuvoje gyvenantis Radžešas kalbą taip pat įvardijo kaip didžiausią iššūkį Lietuvoje. Lietuvių kalbos nemokėjimas stipriai apribojo jo įsidarbinimo galimybes, nepaisant turimos įvairios darbo ir studijų patirties.

„Reikalas tas, kad aš turiu farmacijos bakalauro laipsnį, visuomenės sveikatos magistrą, o po to – genetikos. Norėčiau dirbti pagal savo specialybę. Bet dabar dirbu fizinius darbus ir iš to gerai neuždirbu. Esu čia jau septynerius metus. Ir per tuos septynerius metus negaliu pasakyti, kad ką nors sutaupiau. Nieko. Aš tik įgijau šį išsilavinimą. [...] Nieko ypatingo nepadariau. Tiesiog uždirbdavau ir išleisdavau, nes reikėjo mokėti už studijų įmokas, kambario nuomą ir kitas paslaugas. Tai va, galbūt tai dėl mano specialybės, nes mačiau vaikus, kurie rado darbą logistikoje Lietuvoje. Ten yra gerai, tikrai gerai. Bet medicinos srityje – aš kreipiausi į Visuomenės sveikatos departamentą, sakiau jiems: „Tiesiog duokite man šansą, aš pasistengsiu ir patobulinsiu kalbą.“ Bet jie

sakė: „Ne, reikia turėti B1, B2 lygį.“ Tai nėra lengva, supranti, kai nėra kalbinės aplinkos. Jei dirbčiau vietoje, kur žmonės daugiau kalba ta kalba, aš greičiau išmokčiau. Tai dabar stengiuosi – kai tik pasitaiko proga, kalbu.“ (Interviu nr. 16, Radžešas, Kaunas)

Vienas iš pagrindinių lietuvių kalbos mokymąsi demotyvuojančių veiksnių yra indų neapsisprendimas likti Lietuvoje ilgesniam laikui. Samas imtųsi mokytis užsienio kalbos tik nusprendęs čia kurti savo ateitį, o dėl lietuvių kalbos jam neatrodė racionalu investuoti į mažos kalbos mokymąsi.

„Kodėl aš turėčiau mokytis lietuvių? Tai nėra pasaulyje žinoma kalba. [...] Jie [mano draugai] man patarė, jei nori mokytis užsienio kalbą, mokykis vokiečių. Tau tai bus naudinga.“ (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius)

Kalbą kaip didžiausią pradinį iššūkį Lietuvoje įvardijo ir Aravindas. Pasakojo, kad prieš atvykdamas į Lietuvą studijoms, planavo studijuoti Vokietijoje ir todėl mokėsi vokiečių kalbos. Nepavykus įstoti studijuoti Vokietijoje ir atvykus čia, į Lietuvą, Kaune jis atsidūrė savo regiono studentų rate ir neįjutė poreikio mokytis lietuvių kalbos. Apie lietuvių kalbos kursus universitete sužinojo tik baigiantis studijoms ir tik tada pradėjo jausti, kad lietuvių kalba jam yra reikalinga, kad ją mokėdamas būtų efektyvesnis savo darbe. Vėliau, jau dirbdamas Aravindas lankė intensyviuosius A1 ir A2 lygio nemokamus Užimtumo tarnybos organizuotus kursus. Nuo 6 ryto iki 14:30 dirbdavo, tada grįžęs namo pailsėdavo, o vakare nuo 18:00 eidavo į kursus. Tokia buvo jo kasdienė rutina. Aravindas džiaugėsi, kad tuo metu galėjo praktikuoti lietuvių kalbą savo darbe, nes dauguma žmonių, dirbančių jo kompanijos gamybos skyriuje, kalbėjo lietuviškai. Dabar jis kasdien vartoja lietuvių kalbą savo auštos kvalifikacijos darbe, taip pat ir laisvalaikio bendraudamas su savo lietuviais draugais (Interviu nr. 32, Aravindas, Mažeikiai). Aravindo atveju matome, kaip įsitraukimas į darbinę veiklą buvo motyvuojantis ir įgalinantis veiksnys mokytis lietuvių kalbos.

Tarptautinėje kompanijoje dirbantis ir su lietuve šeimą sukūręs Rašidas pasakojo apie savo patirtis mokantis lietuvių kalbą ir požiūrį į lietuvių kalbos reikšmę. Jo vertinimu, lietuvių kalba yra svarbi lietuviškosios tapatybės dalis, dėl to turi būti puoselėjama. Jis taip pat negailėjo kritikos migrantams, nesimokantiems lietuvių kalbos, o Lietuvos valdžios pastangas griežtinti kalbinius reikalavimus dirbantiems migrantams vertino teigiamai.

„Darbe mes neturime naudoti lietuvių kalbos. Bet aš norėčiau, kad kompanija priimtų reikalavimą dėl lietuvių kalbos mokėjimo. Tokiu būdu užsieniečiai išmoktų. Kitu atveju jie neišmoks. [...] Žinau, kad nuo 2026 m. atsiras lietuvių kalbos reikalavimas paprastiems darbams¹². Džiaugiuosi, kad vyriausybė to imasi. [...] Kalba yra tavo tapatybė. [...] Lietuva niekada neturėtų apleisti savo kalbos. Aš to nenoriu, kad būtų kaip Danijoje. Danija turi danų kalbą, bet visi kalba angliškai. Dings tavo tapatybė. Mes užsieniečiai, atvykstantys čia, turime mokytis lietuvių kalbos. Mes neturime skleisti anglų kalbos, kaip kad dabar darome. [...] Aš nenorėčiau, kad dėl mūsų [migrantų] išnyktų lietuvių kalba. Tai nenutiks per naktį, bet nutiks, jei [imigracijos] situacija tęsis. Džiaugiuosi, kad vyriausybė imasi veiksmų. Būtų gerai, jei vyriausybė parūpintų ir nemokamų kursų.“ (Interviu nr. 15, Rašidas, Kaunas)

Rašido pasakojime atsiskleidžiantis jautrumas kalbai gali būti siejamas su jo tamiliška kilme. Tamil Nadu valstijoje veikė stiprūs judėjimai prieš hindi kalbos hegemoniją. Anti-hindi nuotaikos valstijoje vyrauja iki šių dienų. 2025 m. spalį pasirodė naujienos, kad regioninė Tamil Nadu valdžia planuoja uždrausti hindi kalbą viešojoje erdvėje (skelbimuose, reklamose, filmuose) (The Economic Times, 2025b). Tamil Nadu kalbinė specifika leidžia Rašidui suprasti lietuvių jautrumą dėl rusų kalbos sklaidos.

„Mes, užsieniečiai, turime kalbėti lietuviškai, o ne rusiškai. Kai kurie rusai atvažiuoja ir tikisi, kad pardavėjai kalbės rusiškai, bet tai nėra gerai, nes aš pats anksčiau dirbau parduotuvėje, ir jie [klientai] tikėjosi, kad mano bosas, buvęs parduotuvės savininkas, kalbės rusiškai, nors jis yra lietuvis. Ir jis to nekeitė. [...] Taigi, mano šalyje tas pats — noriu kalbėti savo kalba, o ne kieno nors kito kalba. Hindi iš tikrųjų nėra mūsų kalba. [...] Jei esu Lietuvoje, tai, žinoma, turiu mokytis lietuvių kalbos, ir aš jos mokysiuosi. Dabar mokausi.“ (Interviu nr. 15, Rašidas, Kaunas)

Indų lietuvių kalbos mokymosi (de)motyvacija gali būti siejama ne tik su jų asmeniniais pasirinkimais, bet ir su tam tikrais struktūriniais veiks-

12 2024 m. Seime buvo priimtos Valstybinės kalbos įstatymo pataisos, numatančios, kad „nuo 2026 m. informacija apie parduodamas prekes ir teikiamas paslaugas turi būti teikiama ir prekės ženklinamos valstybine kalba“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2024).

niais. Lietuvos imigracinė sistema nėra linkusi reikalauti iš migrantų aukštų kalbos pasiekimų. Norint gauti nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje ar net Lietuvos pilietybę, užtenka A2 lygio lietuvių kalbos žinių (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2004). Universitetuose lietuvių kalba užsienio studentams yra neprivalomas, o tik pasirenkamasis dalykas. Nors nemokamų lietuvių kalbos kursų pasiūla ir prieinamumas yra įvairus ir augantis (Užimtumo tarnyba ir įvairios NVO siūlo nemokamus lietuvių kalbos kursus), tačiau indai migrantai dažnai kalba apie didesnę nemokamų kursų prieinamumo poreikį, skundžiasi, kad apie tai neranda lengvai prieinamos informacijos. Kartais jiems supratimas apie lietuvių kalbos poreikį ateina pavėluotai, pavyzdžiui, po studijų baigimo, kai jie jau bando įsitvirtinti profesiniame gyvenime, turėdami gerokai mažiau galimybių skirti laiko ir energijos naujos kalbos mokymuisi. Norisi tikėti, kad priimtos Valstybinės kalbos įstatymo pataisos, įtvirtinančios reikalavimą nuo 2026 m. aptarnavimo srityje teikti paslaugas lietuvių kalba, paskatins indus ir kitus migrantus daugiau dėmesio skirti kalbos mokymuisi. 2025 m. antroje pusėje pastebėjau, kad indų pokalbių grupėse labai suintensyvėjo informacijos sklaida apie šiuos naujai įvestus reikalavimus ir įvairias mokamų ir nemokamų lietuvių kalbos kursų galimybes.

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į ypatingus kalbinius ryšius tarp Indijos ir Lietuvos. Lietuvių ir sanskrito kalbų panašumas yra sėkmingai naudojamas Lietuvos kultūrinei diplomatijai. Lietuvos ambasada Indijoje yra inicijavusi įvairių veiklų, skirtų lietuvių ir sanskrito kalbų ryšiams akcentuoti (Sharma, 2023). Buvęs Lietuvos užsienio reikalų ministras Gabrielius Landsbergis savo vizito Indijoje metu 2022 m. įteikė Indijos ministrui pirmininkui Narendra Modžiui Vilniaus universiteto dėstytojo Vyčio Vidūno parengtą lietuvių-sanskrito žodyną (Ministry of Foreign Affairs of Lithuania, 2022). Nemažai informantų žinojo apie lietuvių ir sanskrito kalbų panašumą, dažnai tai nurodydavo kaip vieną iš nedaugelio faktų, ką jie žinojo apie Lietuvą prieš čia atvykdami, šį panašumą traktavo kaip Lietuvos ir Indijos kultūrinį bendrumą. Sunku įvertinti, kiek viešumoje artikuluojamas ir informantų deklaruojamas susidomėjimas sanskrito ir lietuvių kalbiniais panašumais gali turėti reikšmės jų apsisprendimui mokytis lietuvių kalbos, tačiau jis neabejotinai skatina indus domėtis Lietuvos kultūra ir joje ieškoti panašumų ir bendrumų.

Panašią indų migrantų lingvistinę situaciją matome ir Lenkijoje. Indai akcentavo kalbos reikšmę jų integracijoje į Lenkijos visuomenę, pabrėžė kalbos mokymosi būtinybę (Poulain, Herm and Cantisani, 2023). Tačiau tik 4 iš 40 Gmaj kalbintų indų migrantų buvo įvaldę lenkų kalbą. Tarp jų tie, kurie šalyje gyveno ganėtinai ilgą laiką ir turėjo sukūrę šeimas. Tyrime pažymima, kad studentai turėjo menką motyvaciją mokytis lenkų kalbos dėl to, kad neplanavo Lenkijoje pasilikti ilgesniam laikui (Gmaj, 2017).

3.3.6. Pastangos įsitraukti

Kaip buvo minėta anksčiau (žr. p. 254), kai kurie indai renkasi Lietuvą ir kitas Rytų Europos šalis dėl to, kad čia yra mažiau indų migrantų lyginant su kitomis tradicinėmis migracijos kryptimis. Tokiu būdu jie bando ištrūkti iš indiškios kultūrinės aplinkos ir patirti kultūrinį kitoniškumą. Gyvendami Lietuvoje dauguma indų socializuojasi indų bendruomenės rate, tačiau pasitaikė keletas informantų, kurie, priešingai, akcentavo norą ištrūkti iš indų diasporos socialinės erdvės ir pasinerti į vietinę kultūrą. Šį atsiribojimo nuo indų motyvą girdime Sagaro pasakojime.

„[Kai atvyksti į kitą šalį], stengiesi ištrūkti iš aplinkos, iš kurios atvyksti. Jautiesi unikalus. Ir kai matai žmogų iš savo šalies, galvoji „o ne, tik ne jis“. Aš ką tik ištrūkiau iš savo šalies, atkeliavau į užsienį, stengiausi pabėgti nuo savo aplinkos...Tai, manau, yra bendras žmonių mentaliteto bruožas. Taigi aš pernelyg nesistengiu megzti ryšių su indais.“ (Interviu nr. 21, Sagaras, Vilnius)

Taip pat ir Rašidas riboja kontaktus su indais ir daugiausiai bendrauja su lietuviškos šeimos nariais. Ryšių su lietuviais mezgimą palengvina ir tai, kad jis yra vedęs lietuvę merginą. Rašidui ypač patinka bendrauti su senyvo amžiaus žmonėmis Lietuvos kaimuose. Bendrumą su jais jis atrado per maisto gaminimą.

„Mano geriausi draugai yra kilę ne iš Kauno. Jų tėvai yra iš kaimų. Taigi mes [kartu] vykstame į kaimus. Ten kaimiečiai, seni žmonės, kalba labai gerai. Nežinau, ar žodis „baba“ yra nemandagus, ar ne. Bet mes jas vadiname šiuo juokingu žodžiu – „baba“. [Indijoje žodis *baba* reiškia

klajojantį asketą) [...] Kuomet nuvykstu į kaimą, bendrauju [lietuviškai] su senais žmonėmis. Geriu, sėdžiu ir kalbu su jomis. [...] Gaminu kartu su jomis. Joms keista, kad aš [kaip vyras] gaminu, nes jų vyrai ir sūnūs negamina. Bet man patinka gaminti. Taigi kartu su jomis gaminu tortilijas [ko gero, turi omenyje blynus], cepelinus, šaltibarščius ir kt. [...] Taip [per maisto gaminimą] tapome draugais. [...] Žinau, kaip daryti cepelinus, kotletus ir visa kita. [...] Mokausi gaminti iš senų žmonių.“ (Interviu nr. 15, Rašidas, Kaunas)

Vienas iš kriterijų, rodantis socialinę įtrauktį, tai dalyvavimas įvairiose organizuotose veiklose kartu su vietiniais žmonėmis (Immigration Policy Lab, n. d.). Indų migrantų socializacijos poreikius daugiausiai atliepia įvairios indų kultūrinės organizacijos (Garalytė, 2025). Visgi kai kurie indai stengiasi neapsiriboti vien tik indų bendruomene ir jos palaikomomis veiklomis, bet siekia išbandyti ir vietinį gyvenimo būdą. Kalbėdami apie savo laisvalaikį, keli indai vaikinai minėjo, kad lanko sporto klubus. Vienas informantas minėjo, kad groja būgnais lietuvių *indie* roko grupėje. Kitas indas yra aktyviai įsitraukęs į lotynų šokių klubus. Jis taip pat lankosi Smolensko gatvėje esančioje Vilniaus mečetėje ir islamo kultūros centre, kur turi galimybę sutikti musulmonų iš kitų Centrinės ir Pietų Azijos šalių. Dvi informantės pasakojo, kad lankosi Vilniaus ISKCON (krišnaitų) centre, kurio nariai dauguma yra Lietuvos piliečiai. Vienai iš jų lankymasis ISKCON centre suteikia psichologinio nusiramino ir stabilumo jausmą.

Aktyvaus visuomeninio dalyvavimo pavyzdžiu galėtų būti Vinodas. Jis organizuoja įvairius indų bendruomenės susibūrimus, viešų renginių metu taria žodį lietuvių kalba, taip pat yra įsitraukęs į vieno tarptautinio labdaros klubo Lietuvoje veiklą, kas jam leidžia geriau suprasti vietines problemas.

„Turėjome daug projektų. Vienas iš jų buvo skirtas Klaipėdos paplūdimio išvalymui. [...] Taip pat rinkome paramą Ukrainai. Kitas projektas buvo skirtas padėti akliesiems vaikams. [Jo metu] buvo sudarytos sąlygos patirti, kaip akli vaikai žaidžia, kaip jie gyvena. Stengėmės juos integruoti su kitais vaikais. [...] Klube susitinkame kartą per savaitę. Taip pat bendradarbiaujame su kitų šalių klubais, keičiamės patirtimis, [...] turime bendrų projektų.“ (Interviu nr. 26, Vinodas, Klaipėda)

Visa tai rodo, kad indų bendruomeniškumo paieškos peržengia vien tik indų bendruomenės ribas, o atsiradus galimybėms indai jungiasi į įvairias veiklas su priimančiosios visuomenės nariais. Šios bendruomeninės veiklos ne tik padeda išplėsti socialinių ryšių tinklą, bet ir geriau suprasti priimančiosios šalies kultūrą ir visuomenę.

3.3.7. Gyvenimo kokybės ir saugumo pajautimas

Indų migrantų patirtys Lietuvoje tolydžio gerėja, jiems susipažįstant su nauja aplinka ir priprantant prie jos. Kaip Lietuvos privalumus indai akcentavo gyvenimo patogumą ir kokybę, šalies švarią aplinką ir jų pačių propaguojamą sveikesnę gyvenimo būdą, lyginant su anksčiau turėtu, ir dėl to pagerėjusią sveikatą.

„Mano svoris nukrito nuo 115 kg iki 80–85 kg. Netekau daugiau nei 30 kg. Net mano žmona pradėjo eiti į treniruoklių salę.“ (Interviu nr. 8, Šiazadas, Vilnius)

„Kai augau [JAE] turėjau astmą. [...] Kai atvykau į Lietuvą, niekada neturėjau naudoti inhaliatoriaus. Aš jį tiesiog išmečiau po pirmų metų, nes man jo neberekėjo. [Problema buvo] JAE oras. Kai grįžtu ten, kai išlipu iš oro uosto, man darosi sunku kvėpuoti.“ (Interviu nr. 2, Neha, Vilnius)

Sarita savo patirtis Lietuvoje lygino su turėtomis Indijoje, akcentuodama, kad Lietuvoje gerokai pagerėjo jos bendra gyvenimo kokybė. Ji džiaugėsi švaria aplinka, lėtesniu gyvenimo tempu, įvairesnėmis laisvalaikio galimybėmis. Saritos dukra, joms grįžus į Indiją trumpam vizitui, patyrė antrinę kultūrinę šoką susidūrusi su Mumbajaus tarša ir nehigieniška žmonių elgsena viešumoje. Tai rodo, kad ji jau buvo internalizavusi tam tikrus Lietuvos gyvensenos dalykus kaip kultūrinę normą.

„Mumbajus yra labai užterštas ir nešvarus. [...] Kai po pusantrų metų gyvenimo Lietuvoje pernai lapkritį grįžome į Indiją, mano dukra sakė: „Mama, visi čia spjauto. Kaip taip galima?“ Ji ėjo, laikydama suknelę rankomis, kad tik nesusiteptų. Klausė: „Kodėl visi taip daro?“ Tai buvo visiškai kitokia patirtis. Indijoje didžiulė populiacija, o išsilavinimui ir sąmoningumui reikia laiko. Dar užtruks, kol viskas pasikeis... [...]

[Lietuvoje] tapau mažiau darboholikė [...], labiau atsipalaidavusi. Anksčiau visą laiką dirbdavome – net sekmadieniais. [...] O dabar turime daugiau laiko šeimai. Visi kartu einame prie jūros. Indijoje taip nebūdavo – ten tik prekybos centrai, pirkimas. O čia – įvairios veiklos. Dabar artėja vasara, turime lietuvių draugų, važiuojame kartu plaukioti baidarėmis. [...] Indijoje to niekada nedarėme. Nebūdavo laiko sau. Negalėdavome taip leisti laiko su draugais, kartu su šeima. Galėdavome išeiti kažkur kartą per metus. [Ten] labai sunku – gyvenimas ten labai greitas, skubus.“ (Interviu nr. 31, Sarita, Klaipėda)

Kai kuriems indams pirmosios patirtys Lietuvoje buvo ženklintos kultūrinio šoko, o kiti, priešingai, akcentavo nuo pirmų akimirų pajaustą Lietuvos aplinkos teigiamą kitiškumą. Vikasas jau nuo pat savo pirmųjų akimirų Lietuvoje jautėsi gerai, džiaugėsi švari oru ir tvarkinga, gerai organizuota aplinka.

„Ir pirmas dalykas – išėjau iš oro uosto, ir viskas buvo neįtikėtina tvarkinga. [...] Net ir Indijoje mėgstu laikytis taisyklių ir tvarkos. [...] Taigi, tai buvo vienas dalykas, kuris iškart patiko – švara ir gaivus oras. Tai dalykas, kurio tikrai pasiilgčiau, jei grįžčiau namo. Mano mieste [Udaipure] nėra taip blogai. Bet, žinai, kai atvyksti iš didesnio miesto, tokio kaip Delis, ten jau beveik neįmanoma kvėpuoti.“ (Interviu nr. 12, Vikasas, Kaunas)

Kalbintos indės moterys kaip gyvenimo Lietuvoje pranašumą dažnai akcentavo saugumo jausmą ir asmeninę laisvę, ypač galimybę laisvai judėti mieste naktį. Jos lygino savo naujas patirtis su turėtomis Indijoje, kur gajos patriarchalinės ir mizogininės nuostatos. Indžių moterų padėtis ir saugumas Indijoje yra ganėtinai komplikuoti dėl dažnų seksualinės prievartos atvejų, kurie yra plačiai nušviečiami ne tik Indijos, bet ir tarptautinėje žiniasklaidoje. Purnimai atvykus į Lietuvą kilo teigiamas kultūrinis šokas, matant viešosios erdvės saugumą ir laisvą žmonių bendravimo būdą.

„Pirmasis dalykas, kuris mane šokiravo [Lietuvoje]. Kultūrinis šokas buvo, kai pamačiau mažus vaikus vienus autobusuose. Aš to niekad negalėjau įsivaizduoti Indijoje. Čia [Lietuvoje] taip saugu. Aš jaučiausi

labai gerai, kad net maži vaikai keliauja vieni. Tai man buvo nauja patirtis, nes kai buvau vaikas, niekada viena niekur neidavau. Mano tėtė ar mama būdavo su manimi. Netgi būdama suaugusi niekur neinu viena. Visada ką nors kartu pasikviečiu, visada bijau. [...] Nes tie žvilgsniai, kuriuos gauni Indijoje, jie labai blogi. [...] Aš tikrai buvau [teigiamai] šokiruota [Lietuvoje]. Niekam aš nerūpiu, niekas nespokso, galiu daryti tai, ką noriu. Galiu grįžti į bendrabutį pirmą ar antrą nakties, niekam tai nerūpi. Bet jei aš būčiau Indijoje, jie turi apribojimus moterims. Jos negali išeiti iš savo universiteto bendrabučio po 18:00 valandos. Net jei tau yra 24 ar 25 metai. Saugumas buvo didžiausias kultūrinis šokas. [...] Čia žmonės tokie atviri. Čia nėra atskirų bendrabučių vyrams ir moterims. Jie bendri. [...] Anksčiau niekada neteko matyt PDA (*physical display of love*) [fizinės meilės išraiškos]. [...] Indijoje niekada to nemačiau, nes jeigu tai darai, tave pasodins į kalėjimą.“ (Interviu nr. 9, Purnima, Vilnius)

Purnimai antrino JAE užaugusi Neha. Į Lietuvą studijoms ji atvyko vos sulaukusi 17 metų ir labai džiaugėsi naujai atrastu laisvės pojūčiu.

„JAE neturėjau daug laisvės. Atvykusi į Lietuvą, pajutau „Taip, aš laisva, pagaliau“. [...] Džiaugiausi, kad atvykau vasarą, buvau geriausias nuotaiškos. [...] Pirmą kartą bandžiau gerti [alkoholį], pirmą kartą ėjau į klubą.“ (Interviu nr. 2, Neha, Vilnius)

Saugumas džiugina ne tik indes moteris, bet ir jų vyrus. Islamo religiją išpažįstantis Šiazadas džiaugėsi savo žmonos laisve ir saugumu Lietuvoje.

„Tai yra mūsų kultūroje. Kai mes [indai Indijoje] einame į miestą, einame kartu [su žmonomis], nes mes visuomet rūpinamės, ar joms viskas bus gerai, artinasi naktis. Bet čia mano žmona gali eiti laisvai [viena]. Aš jai sakau „eik su savo draugais, nesirūpink“. Antrą, trečią nakties ji gali [laisvai] grįžti su taksi. Ačiū dievui, iki dabar mes nieko blogo nepatyrėme ir viliamės to nepatirti.“ (Interviu nr. 8, Šiazadas, Vilnius)

3.3.8. Prieraišumo Lietuvai jausmas

Kai kurie kalbinti indai pasakojo apie atsirandantį prisirišimo prie Lietuvos jausmą. Jiems Lietuvos mažumas atrodė kaip privalumas. Jie vertino

Lietuvos lėtesnį gyvenimo tempą, jos artimumą gamtai, ramią atmosferą, erdvės pojūtį, atsiradusius asmeninius ryšius. Išanoi prisirišimas prie Lietuvos atsirado nuo pat pirmųjų jo dienų Lietuvoje.

„Vos tik atvykęs pajutau, kad kvėpuoti labai lengva – oras buvo grynas. Jis ne toks tirštas kaip Indijoje, pavyzdžiui, Delyje ar Mumbajuje. Buvo šalta, bet gal todėl, kad snigo, oras atrodė toks tyras. Man tai patiko. Viskas buvo balta, švaru. [Būnant čia, Lietuvoje] man nekilo jokių problemų, nors pasitaikė ir nemalonių nutikimų. Taip būna visur. Tačiau vis tiek sakyčiau, kad taip, aš save įsivaizduoju senstantį čia – gyvenantį kažkur netoli miško, prie ežero.“ (Interviu nr. 5, Išanas, Kaunas)

Panašiais pirmaisiais išpūdžiais dalijosi iš Ardžunas. Prieš atvykdamas į Lietuvą jis gyveno Naujajame Delyje. Lietuvos oro gaiva bei kraštovaizdis jam priminė vaikystės laikus, praleistus mažame Madhja Pradešo miestelyje.

„Kai atvykau į Lietuvą, pirmas oras, kurį įkvėpiau išėjęs iš oro uosto, buvo toks gaivus, labai panašus į tą šviežumą, kokį jaučiau Madhja Pradeše. [...]. Ir tai buvo labai emocionali, nes kai pirmą kartą įkvėpiau tą orą, prisiminiau vaikystę, kurios taip buvau pasiilgęs. Kai išėjau, prie oro uosto buvo taksi vairuotojų, kurie siūlė nuvežti mane į Kauną, bet aš pasirinkau važiuoti traukiniu. [...] Pro langą mačiau žalumą, medžius, mažus kalnelius [...]. Lietuvoje yra tokie kalneliai kaip Madhja Pradeše, Aravali kalnagūbryje. Tad kažkaip pradėjau pamilti šią vietą, bet šį jausmą laikiau savyje, nes negalėjau iškart pasakyti: „Aš myliu šią šalį.“ Pirmą dieną taip pasakyti būtų per daug, per stipru bet kuriam lietuviui, jei būčiau tai pasakęs.“ (Interviu nr. 1, Ardžunas, Vilnius)

Išano, Ardžuno ir kitų tyrimo dalyvių pasakojimuose atsikartojantis oro motyvas gali būti interpretuojamas kaip nurodantis ne tik į fizinės aplinkos privalumus, bet ir į laisvesnę, žmonėmis neperpildytą bei kultūrinių normų nesuvaržytą socialinę aplinką, kuri indams suteikia naujų namų jausmą.

Samas nėra galutinai apsisprendęs dėl savo ateities, nepaisant to Lietuvą vertina kaip galimus naujus namus dėl gerokai ramesnės atmosferos, palyginti su Indija. Įdomu pastebėti, kad tiek prieš tai cituotas Išanas, tiek Samas Lietuvą regi kaip gerą vietą praleisti senatvę.

„Aš atvykau iš miesto, kuriame yra labai daug žmonių. Daug triukšmo, taršos. Aš visa tai patyriau. Nebenoriu visų šių dalykų savo gyvenime. Aš noriu vietos, kur galėčiau ramiai gyventi. Noriu ir numirti ramiai. Taigi, manau, kad Lietuva yra tokia vieta. Čia nedaug žmonių, nedidelis eismas. [...] Galbūt aš čia pasiliksiu. Taip, žinau, algos čia nėra labai geros, bet esu linkęs leistis į kompromisus [...] dėl savo proto ramybės.“ (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius)

Ardžunas pasakojo apie palaipsniui atsiradusį prieraišumo Lietuvai ir netgi pareigos jausmą. Jo pasakojime atsispindi kompleksinio ryšio su savo nauja aplinka pajauta, kurioje jo senos patirtys Indijoje ir naujos patirtys Lietuvoje tarsi susijungė į vieną bendrą jauseną.

„Per šiuos aštuonerius metus, radau tiek daug kontaktų, tiek daug panašiai mąstančių žmonių. [...] Supratau, kad čia tas pats mano pasaulis. Medžiai tie patys, tik lapų spalva kita. Vanduo tas pats, tik srovė kitokia. Kalvos tos pačios, tik aukštis skirtingas. Žmonės tie patys, tik [odos] spalva kitokia. Taigi, tai tas pats mano pasaulis. [...] Aš myliu Lietuvą. [...] Myliu Vilnių. Supratau, kad jaučiu ryšį tiek su gamta, tiek su žmonėmis, tiek su kultūra. [...] Lietuvoje gyvenu jau 8 metus. Ši šalis man davė stogą, arbatos, vertybes ir daugelį kitų dalykų, tiek daug patirties per šiuos 8 metus. [...] Čia aš sugebėjau iš naujo pasijausti kaip savo vaikystėje. Taigi šiai šaliai jaučiu tam tikrą pareigą. Aš negaliu išvykti ir padarysiu viską, kas priklauso. Žinau, tai didelis pareiškimas, bet laikui atėjus, tą padarysiu.“ (Interviu nr. 1, Ardžunas, Vilnius)

Net ir lyginant su kitomis aplankytomis Europos šalimis, Ardžunui Lietuva turi ypatingą reikšmę. Jo noras sugrįžti į Lietuvą rodo, kad jis čia jaučiasi įsivietinęs ir laiko šią vietą savo naujais namais.

„Pradėjęs studijuoti, nuvykau į keletą skirtingų šalių, pagal Erasmus programą. Barselona, Malta [...], Viena, Praha. Visos vietos gražios, bet tai ne Lietuva. [...] Mano draugai norėdavo veiksmo, vakarėlių, didelių miestų, kaip Amsterdamas, Barselona. [...] Bet aš viduje jaučiau, aš noriu grįžti į Lietuvą, nenoriu vykti niekur kitur.“ (Interviu nr. 1, Ardžunas, Vilnius)

3.3.9. Ateities planai

Nepaisant ganėtinai gerų patirčių ir atsirandančio prieraišumo Lietuvai, kalbėdami apie ateities planus, nemažai indų mato savo ateitį kitur – planuoja grįžti į Indiją arba vykti į kitas Vakarų šalis. Lietuva yra vertinama bendrame ES ar kitų Vakarų valstybių kontekste ir suvokiama, kad greičiausiai jų laukia geresnės galimybės kitose didesnėse ir labiau išsivysčiusiose Vakarų šalyse. Kontekstualizuotas galimybių Lietuvoje vertinimas atsispindi Samo ateities planų svarstymuose.

„Kai studentai atvyksta iš Indijos, jie turi labai aiškų tikslą – „noriu čia įsikurti ir uždirbti daug pinigų“ [...]. Bet aš žinau, kad ekonomiškai Lietuva nėra tokia stipri šalis kaip kad Vokietija, Prancūzija, Italija, Ispanija ar kitos Europos šalys. [...] Čia galima uždirbti 800, 900, 1000 eurų po mokesčių. O jei vykčiau į Vokietiją, laisvai galėčiau uždirbti 2500 eurų po mokesčių. Taigi su indais draugais sėdėdami savo kambariuose ir kalbėdami tarpusavyje, mes sakome, kad tai graži šalis, bet atlyginimai čia labai žemi. Tai verčia mus mąstyti, ar pabaigę studijas, mes čia pasilikime ar ne. Kai kurie mano draugai, kurie čia gyvena 6, 7, o gal net ir 10 metų, kurie turi nuolatinio gyventojų statusą, jie pataria važiuoti iš čia. Tai tiesa. [...] [Bet jie taip pat sako], kad jeigu visgi nuspręščiau pasilikti čia, tai ši šalis nėra bloga. Tai maža šalis, čia maža konkurencija. Ir kad tai yra labai rami šalis priešingai Vokietijai ar Prancūzijai.“ (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius)

Kai kurie indai išreiškė norą likti Lietuvoje, bet tik esant tam tikroms sąlygoms – gerai algai, galimybėms imti paskolas, įsigyti nuosavą būstą ar netgi žemę. Čaranas norėtų likti Lietuvoje, bet baiminasi, kad nesusiras norimo darbo.

„Dauguma mano draugų planuoja vykti į JAV ar Australiją. Bet aš noriu pasilikti čia. Man labai patinka ši vieta. Noriu susirasti darbą korporaciniame sektoriuje. Darau viską, bet kompanijos dabar nedarbina.“ (Interviu nr. 19, Čaranas, Kaunas)

Išanas planuoja likti Lietuvoje su savo žmona, bet susidūrė su biurokratiniais ribojimais. Jis pasakojo apie savo žlugusių svajonę įsigyti nuosavą namą.

„Aš noriu čia įsikurti. Aplankiau žemės sklypą Ramučiuose, pro kuriuos vykstu, kai važiuoju į darbą. Sklypas buvo labai geras. Gera kaina. Aš beveik viską buvau susiorganizavęs [...]. Pardavėjui sakiau: „Važiuoju į Registrų centrą“. Ir tada sužinojau, kad negaliu pirkti žemės, nes esu užsienietis. Neturiu lietuviškų šaknų. [...] Negaliu pirkti žemės ir negaliu kurti savo namų. [...] [Buto pirkimas] nebūtų problema. Bet aš noriu gyventi name, noriu, kad mano vaikai augtų name. [...] Bet tada sužinojau, kad ukrainiečių šeima, turėjusi pakankamai grynųjų, nusipirko mažą namą ten [Ramučiuose].“ (Interviu nr. 5, Išanas, Kaunas)

Galvodama apie savo ateitį ir svarstydamą, ar verta pasilikti Lietuvoje, Nitja kaip vieną iš priežasčių, kodėl jai reikėtų grįžti į Indiją, pateikia galimybę dažniau lankyti savo tėvus, draugus, taip pat ir ekonominius motyvus.

„Jie [mano tėvai] nori, kad aš grįžčiau, nes jie sensta. Aš pati galvoju kartais – ką aš čia darau? Mano draugai Indijoje uždriba daugiau nei aš. Esu tūkstančius kilometrų nuo savo tėvų. O jie [mano draugai] yra vos keli šimtai kilometrų [nuo savo tėvų], gali juos bet kada panorėję aplankyti. Valandos skrydžio ar kelių valandų kelionės automobiliu atstumu. Ką aš čia darau? Alga čia yra pakankamai panaši į tą, kurią gauna mano draugai. Šitas klausimas – ką aš čia darau – man neduoda ramybės naktimis.“ (Interviu nr. 25, Nitja, Vilnius)

Aravindas norėtų likti Lietuvoje, bet jį taip pat riboja šeiminiai ryšiai – senstantys tėvai Indijoje, kuriais reikės pasirūpinti.

„Kaip jau sakiau, man Lietuva patinka labiau nei bet kuri kita šalis, kurioje iki šiol lankiausi. Karjeros atžvilgiu jaučiuosi įsitvirtinęs tiek savo kompanijoje, tiek Lietuvoje. Bet aš esu vienintelis vaikas savo tėvams. [...] Tėvui jau beveik 60 metų, o mamai apie 55. Todėl po kokių penkerių metų turėsiu būti šalia jų, kad galėčiau jais pasirūpinti. Taigi mano planas iš esmės yra likti Lietuvoje. Jei Dievo valia viskas bus gerai. Jei ne, kažkada turėsiu persikelti į Indiją.“ (Interviu nr. 32, Aravindas, Mažeikiai)

Šiazadas kartu su savo žmona norėtų likti Lietuvoje, tačiau tuo pačiu pažymi, kad išlaikytų prisirišimą prie Indijos kaip savo gimtinės.

„Jei turėčiau galimybę, pasilikčiau čia visam laikui. Tai nereiškia, kad aš nepasiilgčiau Indijos – žinoma, tai mano gimtinė, man ji brangi. Bet čia aš jaučiuosi gerai. Pavyzdžiui, mano žmona gyvena su manimi jau dvejus metus – ir per visą tą laiką ji nė karto nepasakė, kad nori grįžti į Indiją.“ (Interviu nr. 8, Šiazadas, Vilnius)

Apibendrinant indų santykį su Lietuva, reikėtų akcentuoti jų patirčių įvairovę ir kaitą. Sirpa Korhonen ir Marko Siitoneno tyrime apie Irako kurdų prieglobsčio prašytojus Suomijoje socialinė įtrauktis ir atskirtis suprantamos ne kaip du griežtai priešingi reiškiniai, bet kaip nuolat kintančios ir susijusios patirtys, sudarančios vientisą kontinuumą (Korhonen, Siitonen, 2018: 183). Panašiai ir indų migrantų patirtys Lietuvoje yra ženklintos viena kitą konstruojančių socialinės įtraukties ir atskirties tendencijų. Kultūrinio šoko patirtys, kasdienio gyvenimo iššūkiai, kultūriniai skirtumai, diskriminacijos ir rasizmo potyriai, menka motyvacija mokytis lietuvių kalbos rodo subjektyviai patiriamą indų migrantų atskirties jausmą, kuris gali būti nulemtas tiek priimančiosios visuomenės neigiamo nusistatymo, tiek pačių migrantų kultūrinio uždarumo, tiek objektyvių kultūrinių ir gyvenimo būdo skirtumų. Tačiau šalia šių atskirties patirčių regime indų pastangas, nepaisant įvairių sunkumų, mokytis lietuvių kalbos, įsitraukti į vietinį socialinį gyvenimą, savo gyvenimą keisti taikantis prie vietinio kultūrinio konteksto. Jų įtraukties tendencijos matomos iš jų pasakojimų apie gyvenimo kokybę ir saugumą, atsirandantį prieraišumo Lietuvai jausmą, svarstymus kurti ateitį Lietuvoje.

3.4. Indų diasporos bendruomenės dinamika ir skirtingi saistymaisi¹³

3.4.1. Nacionalinis saistymasis: pasididžiavimas kylančia Indija

Valstybė yra pagrindinė nacionalinio identiteto konstruotoja, pateikianti homogenizuotą nacionalinio identiteto apibrėžimą per pilietybės įstatymus, judėjimo ribojimus, simbolinius dėmenis – kalbą, religiją, kultūrą

13 Kai kurie šio skyriaus segmentai buvo publikuoti *Filosofija.Sociologija* straipsnyje (Garaulytė, 2025).

(Čiubrinskas, 2014a: 8). Nacionalinio identiteto nereikėtų laikyti nekinančiu, nes besikeičiančios politinės valdžios įneša savų interpretacijų į nacionalinio identiteto supratimą. Šiandieniniame kontekste indų migrantų nacionalinės tapatybės turinys yra stipriai veikiamas hinduistų nacionalistų valdžios konstruojamo Indijos kultūros apibrėžimo. Valdančioji *Bharatiya Janata Party* (BJP) remiasi 1922 m. Vinayako Damodaro Savarkaro pristatyta *Hindutva* (hinduistiškumo) ideologija, kuri Indiją traktuoja kaip ant vedinės civilizacijos pamatų pastatytą hinduistų valstybę. Hindutvos ideologija buvo paveikta tuo metu Europoje vyravusių fašistinių idėjų, o šiuolaikiniame kontekste siejama su radikaliosios dešinės ideologine linija. Hindutvos ideologijos pamatas – hinduistų civilizacinė viršenybė, kuria pateisinama religinių mažumų (ypač musulmonų ir krikščionių) subordinacija Indijoje. Per didžiąją nepriklausomos Indijos gyvavimo istoriją hinduistų nacionalistai, nors ilgą laiką buvę nacionalinės politikos periferijoje, itin efektyviai organizuodamiesi sugebėjo demokratiniu būdu ateiti į valdžią 1998–2004 m. ir dar labiau įsitvirtinti po 2014 m. ir 2019 m. laimėtų parlamento rinkimų normalizuodami Hindutvos nacionalistinį naratyvą Indijoje (Chatterji, Hansen, Jaffrelot, 2019; Hansen, 1999; Jaffrelot, 2021). Jei anksčiau palaikant hinduistų nacionalizmo idėjas buvo itin aktyvios įvairios Hindutvos ideologijai atstovaujančios oficialios ir neoficialios organizacijos ir veikėjai, po BJP atėjimo į valdžią 2014 m. šios ideologijos ir politikos sklaidą tiesiogiai vykdo Indijos valstybės institucijos, o užsienio kontekste – diplomatinės atstovybės. Hinduistų nacionalistų iškilimas stipriai remiasi ir diasporos politine, ekonomine ir ideologine parama, todėl jų politikoje yra ypač svarbus diasporos bendruomenių mobilizavimas, palaikant „nuotolinį nacionalizmą“ (angl. *long distance nationalism*) (Anderson, 1992; Jaffrelot, Therwath, 2007) ir diasporinę globalią Hindutvos ideologiją (Anderson, 2023).

Hinduistų nacionalistų Indijos kultūrinė diplomatija, diasporos ir švietimo politika yra paremta Indijos istorijos perrašymu ir vadinamųjų Indijos žinių sistemų (*Indian Knowledge Systems*), apimančių hinduistinių dvasingumą, jogą, ajurvedą, sanskritą ir kt., propagavimu nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis. Indijos valdžia pateikia šias iniciatyvas kaip bandymą dekolonizuoti Indijos kultūrą ir mokslą, o kritikai tai vertina kaip pseudomokslo ir politinės indoktrinacijos skleidimą (Gupta, 2023; Jaffrelot, 2021). Indijos hinduistų nacionalistų valdžia tarptautinėje viešojoje erdvėje ir akademinėje bendruomenėje sulaukia vis daugiau kritikos ir dėl stiprėjančių autoritarinių

tendencijų, žodžio laisvės ir pilietinės visuomenės iniciatyvų ribojimo, socialinių ir religinių mažumų diskriminacijos (de Estrada, 2023: 433).

Indų diasporos nacionaliniai sentimentai nėra nulemti vien tik paprastos ir spontaniškai kylančios migrantų nostalgijos gimtinei, bet yra politiškai konstruojami (Jaffrelot, Therwath, 2007; Anderson, 2023). Šio tyrimo metu išryškėjo, kad indų migrantų nacionalinis saistymasis yra stipriai veikiamas šiuolaikinės Indijos valdžios nacionalistinės politikos, deklaruojančios hinduistinės civilizacijos pranašumą ne tik nacionaliniu, bet ir globaliu lygmenimis, iškeliant Indijos kaip *Vishwaguru* („Pasaulio mokytojo“) idėją, kurios pagrindinis tikslas pasaulinės galios hierarchijos perkonstravimas (de Estrada, 2023). Šis civilizacinis diskursas sieja Indiją su kitomis Azijos hegemonėmis – Kinija ir Rusija, taip pat konstruojančiomis savo nacionalinių tapatumą civilizaciniu išskirtinumu, kuris iškeliamas kaip atsvara Vakarų civilizacijos dominavimui (Andrijauskas, 2016: 15–17).

Aditui nacionalinio pasididžiavimo jausmas sustiprėjo begyvenant Lietuvoje. Čia jis įgijo galimybę į savo šalį pažiūrėti tarsi iš šalies ir įvertinti jos potencialą. Aditas pasakojo apie Indijos įvaizdžio pokytį globaliu mastu iš besivystančios valstybės į pasaulinę supergalį, kurį įgalino dabartinė hinduistų nacionalistų valdžia.

„Patriotiškas tapau tada, kai atvykau čia. Pamačiau savo šalį iš tolo ir tarsi savyje išsiugdžiau tokį jausmą... [...] Kai išvyksti ir pamatai, kaip, tarkime, pasikeitė Indijos įvaizdis pasaulyje... Anksčiau, kai ministras pirmininkas vykdavo į G20 ar kitus aukščiausiojo lygio susitikimus, niekas net nekalbėdavo apie Indiją, nes ji niekam nebuvo svarbi. O dabar matai, kad Modis yra visų tų susitikimų dėmesio centre. Galbūt šiek tiek perdedu, bet tai tiesa. Dauguma šalių nori prekiauti su Indija. [...] Indija yra tarsi saugi užuovėja finansams, darbo vietoms, verslui, investicijoms. Tai gerai. [...] Didžiuojamės būdami indais – bent jau darome kažką gero. Kai, pavyzdžiui, mėnuleigis nusileido Mėnulyje, tai buvo tikrai didžios pasididžiavimo akimirkos mums. Tokiais momentais mes jaučiamės labai besididžiuojantys – taip, mes tai padarėme. Mums sekasi, mes einame teisingu keliu.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

Arđunas su pasididžiavimu kalbėjo apie 2023 m. Indijoje surengtą G20 susitikimą, kuriame Indija sustiprino savo kaip Globalių Pietų lyderės įvaizdį.

„Matau, kad Indija auga, ir jei kalbėtume apie neseniai vykusius įvykius – turėjome G20 viršūnių susitikimą, kuriame Indija save pristatė kaip „Pietų pasaulio“ lyderę. Ir čia kalbama ne tik apie pozicionavimą, bet ir apie Pietų šalių žmonių balso atstovavimą – ne tik iš Pietų Azijos, bet ir iš Afrikos žemyno bei Lotynų Amerikos.“ (Interviu nr. 1, Ardžunas, Vilnius)

Panašiomis nacionalinio pasididžiavimo jausenomis dalijosi ir Vikasas, taip pat akcentuodamas globalaus požiūrio į Indiją pokytį. Indijos globalios įtakos pripažinimas indams reiškia ir jų pačių kaip individų savivertės išaugimą, tam tikrą išsivadavimą iš postkolonijinio kultūrinio nevisavertiškumo jausmo (Nandy, 2004).

„Šiuo metu, kai vyksta tokie dalykai kaip karai ir panašiai, ir kai pasireiškia politinė įtaka, gali pamatyti, kaip pasaulyje žmonės į tave žiūri. Ir tai, sakyčiau, sukelia tam tikrą pasididžiavimą. [...] Taigi, pasididžiavimas savo šalimi tikrai egzistuoja. [...] Manau, dabar situacija gana stabili. Ji juda į viršų. [...] Tad jei palyginčiau politiką... [...] Per [...] pusanthro dešimtmečio situacija atsisuko į gerąją pusę. Žinai, dabar į Indiją pasaulis žiūri kitaip. Mūsų nuomonės dabar svarbios. Žmonės klauso mūsų nuomonės įvairiais klausimais. Ir manau, kad stiprios politinės vadovybės mums iš pradžių trūko. [...] Kai kuriems dalykams gali prireikti šiek tiek laiko, kol viskas susidėlios, bet manau, kad judame teisinga kryptimi.“ (Interviu nr. 12, Vikasas, Kaunas)

Samui dabartinė Indijos valdžia taip pat imponuoja dėl stiprios politinės lyderystės.

„Tiesą sakant, dabartinė mūsų vyriausybė mums labai gera, nes ji yra griežta ir geba priimti tvirtus sprendimus. [...] Kai Pakistanas anksčiau užpuolė mūsų šalį, ankstesnė vyriausybė nesiėmė jokių veiksmų. O ši vyriausybė – jeigu kas nors mus užpuls, mes iškart atsakysime. Jeigu, tarkim, Amerika bandytų mus valdyti ar elgtis su mumis kaip su marionetėmis – niekas mūsų nekontroliuos. Mūsų lyderis mums apie tai pasakė. Taigi dabar mūsų politiniai lyderiai yra tikrai geri.“ (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius)

Tačiau tyrimo dalyviai dalijosi ir kitokiomis, Indijos valdžios atžvilgiu kritiškesnėmis nuomonėmis. Gaurabas teigiamai vertino dabartinės Indijos valdžios vykdomą infrastruktūros plėtrą, bet taip pat išsakė kritiką valdžios atžvilgiu dėl socialinės atskirties ir ekonominės nelygybės didinimo bei tarpbendruomeninių įtampų kurstymo.

„Man patinka [dabartinės valdžios politika] dėl infrastruktūros plėtos, dėl „pagaminta Indijoje“ iniciatyvos. [...] [Bet] anksčiau skirtis tarp turtingų ir vargšų nebuvo tokia didelė, dabar ji didėja. [...] Ką [dar] ji daro blogai – tai skaldyk ir valdyk politika. Jie yra nusiteikę prieš musulmonus, prieš islamą.“ (Interviu nr. 23, Gaurabas, Vilnius)

Nors Indijos valdžia konstruoja Indijos kaip pasaulinės supergalios įvaizdį bei akcentuoja Indijos ekonomikos augimą, Dinešas Indijos situaciją vertina bendrame Pietų Azijos kontekste įžvelgdamas panašumų su kitomis regiono šalimis, neseniai patyrusiomis dideliais ekonominius sunkumus bei politinius perversmus. Jis kritiškai atsiliepia apie religiniu nacionalizmu grįstą dabartinės valdžios politiką, akcentuodamas jos nesugebėjimą spręsti realių problemų, tokių kaip nedarbas.

„Šri Lankoje labai sunku, taip pat ir Bangladeše. Ekonomiškai Pietų Azijos padėtis yra prasta. [...] Indijoje vis dar viskas sukasi apie religiją, ir daug jaunų žmonių yra labai pikti dėl gyvenimo Indijoje. [...] Jie nori darbo. Jie nenori šitų nesutarimų. Jie nori matyti tikrą vystymąsi. Jie nenori girdėti: „Mes turime raketas, mes siunčiame raketas į Mėnulį.“ Gerai, ir kas iš to? „Mes esame hinduistai, turėtume didžiuotis“ – [vyrauja] va toks mąstymas. Kodėl turėčiau didžiuotis? Duokite man darbą.“ (Interviu nr. 18, Dinešas, Kaunas)

Purnima išreiškė atvirą kritiką valdžios atžvilgiu dėl stiprėjančių autoritarinių tendencijų Indijoje ir žodžio laisvės ribojimų.

„Mūsų šalis juda link diktatūros. Štai kodėl žmonės išvyksta. [...] Tai gana sunku – negali atvirai reikšti savo nuomonės, o mūsų šalis ritasi žemyn, todėl žmonės ją palieka. Tai buvo pagrindinė priežastis, kodėl aš tiesiog norėjau išvykti.“ (Interviu nr. 9, Purnima, Vilnius)

Nepaisant skirtingų Indijos valdžios vertinimų, daugelis informantų itin teigiamai atsiliepė apie Indijos ambasados atidarymą Vilniuje ir džiaugėsi, kad pagaliau jie turi instituciją, atstovaujančią jų interesams Lietuvoje.

„Jie labai stengiasi. Jie visada yra pasirengę padėti. Atsidarius ambasada, matome vis daugiau švenčių, daugiau paramos, daugiau konsulinių paslaugų. [...] Ambasada labai gerai dirba. [...] Anksčiau turėdavome kliautis Varšuva, turėdavome ten vykti. Dabar žymiai geriau. Puiku, kad turime čia ambasadą.“ (Interviu nr. 25, Nitja, Vilnius)

2025 m. spalio mėn. du tyrimo dalyviai pakvietė mane dalyvauti Indijos ambasados ir indų bendruomenės organizuotame naujai atvykusių indų studentų orientavimo renginyje Indijos ambasadoje. Renginio metu ambasadorius tarė sveikinamąjį žodį, universitetų atstovai pasakojo apie užsienio studentus liečiančius praktinius klausimus ir integravimo priemones, jau įsitvirtinę Lietuvoje indai kalbėjo apie savo pačių patirtis bei dalijosi kasdienio gyvenimo patarimais. Daugelio indų kalbose išryškėjo atsikartojanti mintis, kad „Jūs, naujai atvykusieji, atstovaujate ne tik sau, bet visai indų bendruomenei.“ Ambasadorius savo kalboje akcentavo tą pačią mintį „Tegu jums didžiuojasi jūsų šeima, ambasadorius ir indų bendruomenė.“ Tokiu būdu naujai atvykusieji studentai buvo skatinami tinkamai elgtis naujoje aplinkoje, tuo pačiu jiems priskiriant kolektyvinę atsakomybę už savo elgseną ir šalies reprezentaciją. Panašią visos tautos ar šalies reprezentavimo idėją išreiškė ir Radžešas.

„Nenoriu, kad kas nors blogai kalbėtų apie Indiją. Jaučiu, kad būdamas Lietuvoje aš atstovauju savo šaliai. Nedarau nieko, kas galėtų sutepinti mano šalies vardą. Žinai, jei kas nors taip pasielgtų, tai būtų blogas įvaizdis visai šaliai.“ (Interviu nr. 16, Radžešas, Kaunas)

Tarp indų migrantų egzistuoja supratimas, kad jie, būdami Lietuvoje, atstovauja savo šaliai, kas rodo jų stiprų saistymąsi su nacionaline tapatybe. Šis saistymasis yra pagrįstas politiškai kuriamu nacionalinio pasididžiavimo jausmu, kuris iškyla kaip atsvara anksčiau turėtam ar vis dar tebeturimam kolonijinės patirties nulemtam kultūrinio nevisavertiškumo jausmui (Nandy, 2004) (plg. Samo minėta indų necivilizuotumo idėja p. 249). Šiandieninis indų pasididžiavimas Indijos kultūra ir valstybe yra

kontekstualizuojamas nesenoje praeityje, kada Indija ir indai dar neturėjo teigiamo įvaizdžio pasaulyje ir buvo siejami su įvairiomis „besivystančio“ pasaulio problemomis ar „išsivysčiusiam“ pasauliui netinkama elgsena. Indų migrantų išreikšti nacionalinio pasididžiavimo sentimentai sietini su hinduistų nacionalistų valdžios „kylančios Indijos“ naratyvu bei konkrečiomis indų diasporos politikos priemonėmis, sutelkiančiomis diasporos bendruomenes iškeliant nacionalinio pasididžiavimo sentimentus kaip indų migrantų tapatybės ir saistymosi pagrindą.

3.4.2. Regioninis saistymasis: Šiaurės ir Pietų Indijos kultūrinė skirtis

Indų diasporos tyrimuose (Ballard, 1994; Dordi, Walton-Roberts, 2016; Kurien, 2002; Oonk, 2007; Tatla, 1999; Vertovec, 2000) akcentuojama indų migracijos regioninė dimensija ir regioninio saistymosi reikšmė bei atskleidžiama, kad regioniniai ryšiai ir tapatinimasis yra neatsiejama indų diasporos charakteristika, šalia kitų saistymosi dimensijų – religijos, kastos, lyties, politinės tapatybės ir kt. Indų migracija istoriškai vyko ir tebevyksta per regioninius asmeninius ir institucionalizuotus migracinius tinklus, dėl ko skirtingose šalyse įsitvirtino gausios ir stiprios regioninės indų diasporos bendruomenės. Mokslininkai pažymi, kad skirtingų Indijos valstijų regioninės valdžios ir organizacijos gerokai anksčiau įsitraukė į migracijos valdymą, o centrinės Indijos valdžios pozicija dėl indų diasporos pradėjo keistis tik nuo aštuntojo ir devintojo dešimtmečių, kai buvo suprastas ir imtas išnaudoti indų diasporos ekonominis ir politinis potencialas (Dordi, Walton-Roberts, 2016: 87; Jacobsen, 2023: 5).

Lietuvoje indų migracija iki šiol nepasižymi stipriomis regioninėmis migracijos tendencijomis – indai atvyksta iš skirtingų Indijos valstijų, nėra susiformavusių stiprių regioninių migracinių tinklų. Tačiau tai nereiškia, kad regioninė tapatybė nevaidina jokio vaidmens tarp indų migrantų. Tyrimo metu išryškėjo, kad besikuriančioje indų migrantų bendruomenėje Lietuvoje egzistuoja skaidymasis į mažesnes grupes regioninės tapatybės, apimančios lingvistines ir etnines charakteristikas, pagrindu. Tai matyti regioninės tapatybės pagrindu susikūrusiose indų migrantų socialinių tinklų grupėse bei regioninių švenčių šventime (žr. p. 300–307; Garalytė, 2025). Regioninis saistymasis gali būti aiškinamas Indijoje esamais ryškiais kultūriniais skirtumais tarp valstijų ir regionų, taip pat pasipriešinimu Indijos

valdžios propaguojam homogenizuojančios nacionalinės tapatybės diegimui, pasireiškiančiam per hindi kalbos ir politizuoto hinduizmo sklaidą.

Regioninio vs. nacionalinio saistymosi skirtis atsispindi Premo pasakojime.

„Pagrindinė problema yra ta, kad Indijoje mes esame iš skirtingų valstijų. Jei palygintume su Europa, Europoje kiekviena šalis turi savo kalbą. Indijoje tas pats – kiekviena valstija turi skirtingą kalbą, skirtingą kultūrą. Taigi žmonės tarpusavyje bendrauja, bet nesusiburia kaip indai, kaip viena grupė. Galiu pasakyti, kad per kai kuriuos renginius, pavyzdžiui, per Indijos nacionalinę Nepriklausomybės dieną, žmonės susirenka kaip indai, bet šiaip kaip bendruomenė jie nesusiburia taip dažnai. Kaip sakiau, kiekvienas turi savo priežastį. [...] Indijoje [...] šiauriečiai nemėgsta pietiečių, o pietiečiai – šiauriečių. Jie [pietiečiai] net nenori kalbėti hindi kalba. Jie ją moka, bet nenori ja kalbėti.“ (Interviu nr. 13, Premas, Kaunas)

Regioninis susipriešinimas atsispindi ir Nitjos, kilusios iš pietinės Tamil Nadu valstijos, turinčios stiprų etninį ir lingvistinį identitetą, pasakojime.

„Visuomet buvo skilimas Indijoje tarp Šiaurės ir Pietų. Pietiečiai nemėgsta žmonių, kalbančių hindi kalba. Hindi kalbantieji, nemėgsta žmonių, kalbančių tamilų, telugų kalbomis. Net ir jose egzistuoja dar mažesnės grupės. Kaune neseniai įvyko incidentas, kurio metu Šiaurės indai konfliktavo su Pietų indais.“ (Interviu nr. 25, Nitja, Vilnius)

Nehos, kilusios iš Pietų Indijos Keralos valstijos malajalių bendruomenės, žodžiuose jaučiama nuoskauda dėl Pietų Indijos žmonių stigmatizavimo.

„Šiaurės indai galvoja, kad Pietų indai yra purvini. Kalbantys hindi kalba šaiposi iš Pietų Indijos kalbų. [...] Jie labai gerai galvoja apie save, žemina pietiečius dėl jų maisto, kalbos, kultūros ir kt.“ (Interviu nr. 2, Neha, Vilnius)

Sikhas Čaranas, atvykęs iš šiaurinės Radžastano valstijos, akcentavo pietiečių uždaramą ir nenorą bendrauti.

„Aš norėčiau ką nors nuveikti kartu su pietiečiais, bet manau, kad pietiečiai nori bendrauti vien tik su pietiečiais. Vakar ėjome į miestą su bendraklasiu. Užklausiu visų pietiečių bendraklasių, ar jie nenorėtų prisijungti, ir jie atsakė, kad nenori eiti kartu.“ (Interviu nr. 19, Čaranas, Kaunas)

Dinešas iš Pietų Indijos Tamil Nadu valstijos pateikė kitą perspektyvą, iškeliančią pietiečių charakterio privalumus.

„Mes pietiečiai labai lengvai bendraujame tarpusavyje lyginant su šiauriečiais. Jie nesikalba tarpusavyje, nesišypsos.“ (Interviu nr. 18, Dinešas, Kaunas)

Dinešas, kalbėdamas apie savo valstijos, Tamil Nadu, išskirtinumą, akcentavo, jog politinė ir socialinė atmosfera ten skiriasi nuo Šiaurės Indijos. Tamil Nadu valstijoje XX a. pradžioje veikė dravidų judėjimas, kuris pasisakė prieš kastų sistemą, brahmanų dominavimą ir iškėlė lingvistinės tamilų tapatybės ir racionalumo, kaip priešpriešos hinduistiniam religingumui, svarbą (daugiau apie dravidų judėjimą žr. Hardgrave, 2022). Dinešas pasakojo, kad šio judėjimo įtaka jaučiama ir šiandien. Jis teigė, kad žmonės Tamil Nadu valstijoje neturi jų kastinę tapatybę identifikuojančių pavardžių. Taip pat valstijoje nesugeba išpopuliarėti hinduistų nacionalistų valdžia, kuri per pastarąjį dešimtmetį labai išplėtė savo įtakos zoną kitose Indijos valstijose.

„Mes esame vienintelė valstija, kuri nebalsavo už BJP. [...] Mūsų valstijoje paplitusi dravidų ideologija, mes neturime kastos pavardės savo varduose. Nes 1930-aisiais ar 1940-aisiais vyko dravidų judėjimas. [...] Kitose Indijos dalyse jie prie vardo pridėdavo savo kastos pavardę.“ (Interviu nr. 18, Dinešas, Kaunas)

Dinešas taip pat akcentavo ir religijos skirtumus tarp Šiaurės ir Pietų Indijos. Kalbėdamas apie savo šeimos religines praktikas, jis pasakojo, kad pietuose yra paplitusi *kuladevam* koncepcija – šeimos ar klanų garbinama dievybė, dažniausiai reprezentuojanti moteriškąją galią. Jo šeimoje garbinama Devarangamal dievybė, ji neturi ikoninės formos, o garbinama

tiesiog akmens pavidalu, kuris, tikima, reprezentuoja jos galių įsikūnijimą. Dinešo teigimu, Šiaurės Indijoje praktikuojamas hinduizmas yra patyręs stiprią britų įtaką. Britai bandė sujungti į vieną struktūruotą religiją skirtingus Indijos tikėjimus ir praktikas, o dabartiniame kontekste šis Šiaurės Indijos kultūrą atspindinčio hinduizmo modelis yra primetamas ir kitiems Indijos regionams (apie hinduizmo konstravimą ir homogenizavimą kolonijiniiais laikais žr. Beinorius, 2007).

„Dabar BJP nori paversti hinduizmą tokiu kaip krikščionybė, [...] pripažindama tik vedinį hinduizmą.“ (Interviu nr. 18, Dinešas, Kaunas)

Kaip vieną iš Šiaurės–Pietų Indijos skirties paaiškinimų, iš Keralos valstijos kilusi Rani pateikia pietiečių migracijos patirtis, iš kurių atsirado didesnis Pietų Indijos valstijų žmonių atvirumas ir liberalumas, palyginti su kultūriškai uždaresne ir konservatyvesne Šiaurės Indija.

„Keralos žmonės, jie pradėjo keltis į užsienį [jau] prieš dvi kartas. [...] Mano senelis turėjo galimybę kraustytis į Vokietiją per Antrąją pasaulinį karą. Po to atėjo mano mamos karta. Jie gavo lengvas galimybes keltis į užsienį. Ši karta yra labai greita [kraustytis], ypač dėl švietimo. Visi keliasi kitur. Bet šiaurinėje Indijoje žmonės nenoriai keliasi kitur. Jie bijo. Vienas [paaiškinantis] dalykas yra religija. Jie daugiausiai religingi žmonės. Hinduistai [pagal tradiciją] neturėtų keltis kitur. [Kai keliasi], turi problemų su maistu [...] ir kitais dalykais. O Keraloje mes valgome viską, valgome nevegetarišką maistą. [...] Hinduistai nevalgo jautienos, jiems tai didelė problema. [...] Žmonės [Šiaurės Indijoje] yra siauro mąstymo. Tai buvo blogas Indijos paprotys praeityje. Bet net ir dabar yra žmonių, kurie juo seka. Bet Pietinėje [Indijoje], ypač ką aš mačiau savo valstijoje, žmonės nori vykti kitur. Baigę mokyklą, jie vyks ta į užsienį gauti išsilavinimą.“ (Interviu nr. 7, Rani, Vilnius)

Netgi ir oficialūs Indijos valstybės interneto šaltiniai reprezentuoja Keralą kaip Indijos socialinio išsivystymo pavyzdį, prilygintą išsivysčiusioms valstybėms (Government of India, n. d.). Keralos valstijoje yra aukščiausi raštingumo rodikliai Indijoje, gerai išvystyta sveikatos apsaugos sistema (Noble, 2025).

Šalia šių regioninę ir etninę tapatybę sureikšminančių naratyvų girdime ir atsvarą jiems – nuomones, kurios prioritetą teikia nacionaliniam, o ne regioniniam tapatinimuisi. Gaurabas, kuris pats yra iš kultūriškai specifinės Vakarų Bengalijos, bet labiau prijauciantis nacionalinei, o ne regioninei tapatybei, pažymėjo.

„Man nepatinka šios mažos bendruomenės. Jei padalinsime visą Indiją, gausime 28–30 mažų bendruomenių. Nematau jokios tokio išsiskaidymo prasmės.“ (Interviu nr. 23, Gaurabas, Vilnius)

Iš centrinėje Indijoje esančios Madja Pradešo valstijos atvykusi Athira samprotavo apie teigiamus ir neigiamus regioninio saistymosi padarinius, taip pat prioritetą teikdama nacionalinei tapatybei.

„[Regioninis tapatinimasis] yra teigiamas dalykas, nes žmonės tokiu būdu reprezentuoja savo regioną, o kiekvienas Indijos regionas yra kultūriškai kitoniškas – skirtingos kultūrinės praktikos, skirtingas maistas, skirtingi švenčių šventimo būdai. [...] Jie turi visą teisę tai atkurti čia kaip bendruomenė. Tai yra teigiamas dalykas. Bet jei jie bando reprezentuoti Indiją kaip padalintą ir save mato ne kaip indus, bet pirmiausia kaip tamilus, jei kalba taip Lietuvoje, tai nėra gerai. [...] [Aš jiems pasakyčiau], nesistenkite savęs reprezentuoti kaip besiskiriančių nuo Indijos. Jūs esate Indijos dalis ir kai save reprezentuojate, turite sakyti, kad reprezentuojate [tam tikrą] Indijos regioną. Ir nesakyti, kad jūs esat skirtingi, dėl to, kad esat tamilai ar bengalai. Prašau, nekurkite tokio vaizdinio lietuviams, vietiniams žmonėms, kad jūs skiriatės nuo Indijos.“ (Interviu nr. 11, Athira, Kaunas)

Taigi, indų migrantų pasakojimuose regime aiškiai skirtį tarp regioninio ir nacionalinio saistymosi. Regioninio kultūrinio savitumo akcentavimas dažnesnis iš Pietų Indijos kilusių informantų. Iš šiaurinės ir centrinės Indijos kilę tyrimo dalyviai, nors ir turi regioninio identifikavimosi apraiškų, buvo labiau linkę saistytis nacionalinės tapatybės pagrindu.

3.4.3. Transnacionalinis saistymasis: šeiminių ir kultūrinių ryšių palaikymas

Indų migrantų transnacionalinis saistymasis aiškiausiai pasireiškia per šeiminių ryšių palaikymą. Egzistuoja nemažai tyrimų, parodančių šeimos ir giminystės ryšių svarbą indų migracijos kontekste (Bonfanti, 2015, 2021; Roohi, 2017; Sahoo, 2020; Wright, 2020 ir kt.), fokusuojantis į šių ryšių ekonominę, emocinę bei moralinę funkcijas. Indai migrantai Lietuvoje dažnai išskiria stiprius šeiminius ryšius kaip jų kultūrinę tapatybę apibrėžiantį dalyką ir tai traktuoja kaip vieną iš esminių kultūrinių skirtumų, palyginti su Lietuvos visuomene (žr. p. 268). Kai kurie kalbinti indai yra atvykę į Lietuvą su savo šeimos nariais. Tai yra būdinga ekspatams, aukštos kvalifikacijos darbuotojams arba individams, bandantiems po studijų įsikurti Lietuvoje. Šeimai atsivežti reikia finansų, todėl tai yra labiau aukštesnio socialinio ir ekonominio statuso žmonių privilegija. Daugumos kalbintų indų šeimos nariai yra likę Indijoje ar kitose šalyse. Nepaisant atstumo, šeima vaidina fundamentalų vaidmenį indų migrantų gyvenime, tiek apsisprendžiant migruoti, tiek kuriant gyvenimą naujoje šalyje, tiek projektuojant tolesnius ateities planus. Dauguma palaiko dažnus, o kai kas net kasdienes kontaktus su Indijoje likusiais šeimos nariais, dalijasi su jais savo kasdienio gyvenimo Lietuvoje patirtimis. Ryšių palaikymas su šeimos nariais, ypač tėvais, yra svarbus daugumai indų, nepaisant jų amžiaus, lyties ar praleisto laiko Lietuvoje. Intensyvų ryšių palaikyti teikia galimybę šiuolaikinės komunikacinės technologijos.

„Kalbu su mama ir tėčiu kiekvieną dieną. [...] Kiekvieną dieną mama skambina ir klausia, ar pavalgiau. [Tipiška] indų mama...“ (Interviu nr. 16, Radžešas, Kaunas)

„Jie [šeima] yra super konservatyvūs, super besirūpinantys viskuo. Taigi mes sukūrėme [pokalbių] grupę. [...] [Ten] aš jiems pasakoju viską. Pavyzdžiui, išsiploviau rūbus, pavalgiau, gaminu valgyti, esu universitete, darau namų darbus. Viską. [...] Turiu jiems paskambinti mažiausiai kartą per dieną.“ (Interviu nr. 9, Purnima, Vilnius)

Indų migrantams šeiminių ryšių palaikymas taip pat yra susijęs ir su finansiniais įsipareigojimais bei į užsienį išvykusiųjų kontrole. Darbui į Lietuvą

atvykę indai, taip pat ir kai kurie uždarbiaujantys studentai siunčia pinigines perlaidas Indijoje likusiems šeimos nariams. O Indijoje likusios šeimos aktyviai įsitraukia į emigravusių vaikų vedybų planavimą. Keletas iš kalbintų indų nurodė, kad jiems esant Lietuvoje jų šeimos ieško jiems tinkamų vedyboms partnerių atsižvelgiant į Indijoje įprastus poros paieškos kriterijus – religinį, kastinį, ekonominį ir astrologinį suderinamumą.

Transnacionalinis indų migrantų saistymasis pasireiškia ir kitu aspektu – per jų pačių ar jų šeimos narių įvairias gyvenimo kitose šalyse patirtis. Nemažai daliai mano kalbintų indų Lietuva buvo pirmoji jų aplankyta šalis užsienyje. Bet tarp jų buvo ir tokių, kurie buvo gyvenę skirtingose šalyse ir į Lietuvą atvyko jau turėdami sukaukę transnacionalinės patirties. Didžioji dalis informantų turėjo artimųjų (šeimos narių ar giminių), gyvenančių užsienyje – JAV, Kanadoje, JK, Persijos įlankos šalyse, kitose ES valstybėse, kas rodo migracijos kultūros paplitimą Indijoje. Jų pasakojimuose galima identifikuoti įvairialypio ir daugybinio saistymosi apraiškų.

Gimusi Keraloje, bet didžiąją savo gyvenimo dalį praleidusi JAE, Neha pasakojo, kad kartais jaučiasi pasimetusi dėl savo tapatybės.

„Aš čia [Lietuvoje] gyvenu jau ilgai. Tai tapo antraisiais namais. Sunku turėti tarsi vieną aiškią tapatybę, žinai, kai jau esi iš dviejų skirtingų šalių, o tada atvyksti į trečią, kuri yra labai kitokia. Tada imi galvoti: „Iš kur aš iš tikrųjų esu?“ (Interviu nr. 2, Neha, Vilnius)

Iš Keralos valstijos kilusi Sarita nuo vaikystės gyveno Omane, baigusi studijas grįžo į Indiją santuokai, o po to atvyko į Lietuvą paskui savo vyrą. Jos paklausiau, kurią vietą ji laiko savo namais.

„Kiekviena šalis turi kažką savito [...]. Man visos jos brangios. Mano mokykla buvo Omane [...], lankiau ten koledžą. Taigi Omanas man labai emociškai svarbus. Mano mokytojai [ten] – jie suteikia man tą emocinį ryšį. O Mumbajus – tai kaip verslo vieta man. Tai visai kitoks ryšys. Mano vyro šeima irgi ten gyvena. Tada Kerala – tai mano gimtinė, tai irgi visai kitoks jausmas. Gyvenimas čia [Lietuvoje] irgi labai skiriasi. Taip, viskas turi skirtingus jausmus ir emocijas. [...] Čia

jaučiuosi gerai, tai ramybės vieta. Čia nėra tokio lėkimo.“ (Interviu nr. 31, Sarita, Klaipėda)

Saistymąsi Sarita apibrėžia per patirtis, jausenas ir išpūdžius. Nė vienos vietos ji neišskiria kaip tikrųjų namų, o kiekviena vieta, kurioje jai teko gyventi, turi savų asociacijų. Lietuva jai labiausiai siejasi su vertintina ramybe. Nepaisant to, kad savo patirtis Lietuvoje Sarita vertina labai gerai, savo šeimos ateitį ji mato Indijoje. Jai ir jos vyrui Lietuva yra tik laikina stotelė, kol čia studijas baigs jos vaikai, paskui šeima planuoja grįžti į Indiją. Saritos atveju matome, kad transnacionalines patirtis ir daugialypį saistymąsi keičia noras grįžti į gimtinę.

Net ir transnacionalinio gyvenimo patirties turintys indai išlaiko stiprią indišką tapatybę. Athiros vertinimu, savo kultūros išlaikymas migracijos kontekste yra vienas iš svarbiausių indų kultūros bruožų.

„Indai gyvena visame pasaulyje, beveik kiekvienoje šalyje galima sutikti indų [...], bet jie vis tiek išlieka susiję su savo šalimi. Ir aš norėjau tęsti šį kelią. Tai yra mūsų vertybės. Ypač tradicijos, su kuriomis gimstame – jos tikrai skiriasi nuo Vakarų šalių, nuo Europos. [...] Būtent tai man atrodo ypatinga indų [gyvenančių užsienyje] atveju. Ir aš noriu, kad tai išliktų.“ (Interviu nr. 11, Athira, Kaunas)

Tyrimo metu man taip pat buvo įdomu sužinoti, kaip indų nacionalinis saistymasis sąveikauja su besirandančiu prisirišimu prie Lietuvos (žr. p. 282–283). Aravindo paklausiau, ar po visų jo praleistų metų Lietuvoje jis jaučiasi labiau indas ar lietuvis.

„Sakyčiau, kad jaučiuosi lietuviu maisto atžvilgiu, o indu dėl kultūros. Nustojau gaminti indišką maistą. Kasdien valgau ne namuose. Valgau šnicelį, troškinį, sriubas. [...] Nevalgau jautienos, nes mes garbiname [karves], bet šiaip valgau viską. [...] Bet aš neapleidau savo šaknų. Pirmadieniais, antradieniais ir sekmadieniais nevalgau mėsos. Vis dar seku tai [hinduizmo tradiciją]. Turiu dievų statulėles, nuotraukas [namuose]. Kasdien meldžiuosi, garbinu jas. Aš neapleidau savo šaknų.“ (Interviu nr. 32, Aravindas, Mažeikiai)

Aravindo pasakojime išryškėja įdomi maisto, kultūros ir saistymosi sąsaja¹⁴. Indams maistas yra vienas iš svarbiausių kultūrinės tapatybės dėmenų. Tam tikrų maisto vartojimo praktikų laikymasis yra glaudžiai susijęs su indų kastine, religine, etnine ir politine tapatybe ir socialiniu statusu (Appadurai, 1981; Holwitt, 2017; Kikon, 2021). Maisto vartojimo praktikų kaita rodo besikeičiantį Aravindo ryšį su nauja aplinka, jos priėmimą. Tačiau šalia besirandančio atvirumo naujai kultūrai regime Aravindo pastangas išlaikyti savo indišką tapatybę laikantis religinių praktikų. Taigi jo atvirumas naujai kultūrai ir savo kultūrinės / religinės tapatybės išlaikymas neprieštarauja vienas kitam.

Premas apie saistymąsi su Indija ir Lietuva pažymėjo, kad tapatinasi su abiem šalimis. Jo vertinimu, visiškai perimti lietuviškos tapatybės jam kaip ir kitiems indams nepavyks, nes jo / jų tapatinimesi išlieka stiprus prisirišimas prie Indijos kultūros.

„Dabar sakome, kad esame tarsi pusiau lietuviai, pusiau indai – 50 ant 50. Nes 100 procentų mes negalime tapti lietuviais. Bet 50 procentų – taip, galime. [Mes] negalime atsisakyti savo kultūros. [...] Religiją galime praleisti, kaip sakiau, aš nesu labai tikintis. Bet kultūra – mes mylime indišką kultūrą. Aš ją myliu. Mes švenčiame čia visas šventes – *Diwali*, *Navratri*, taip pat spalvų šventę *Holi*.“ (Interviu nr. 13, Premas, Kaunas)

Šie aptarti pavyzdžiai rodo, kad transnacionalinės migracijos patirties turinčių indų atveju reiškiasi ne tik daugybiniis saistymasis ir tapatybės hibridizacija, bet ir stiprios etnifikacijos tendencijos per saistymosi su nacionaline / etnine kultūra išlaikymą bei bandymus atkurti savo kultūrinės ir religines praktikas diasporos kontekste.

3.4.4. Saistymasis per kultūrinę veiklą

Tyrimo metu išryškėjo, kad indiškos šventės vaidina itin svarbų vaidmenį palaikant indų nacionalinį saistymąsi bei buriant bendruomenes. Indijos ambasada organizuoja pagrindines hinduistų religines šventes – *Diwali* ir

14 Panašiai kalbėjo ir Mohanas. Kai jo paklausiau, ar Lietuvos kultūroje jam yra kas nors nepriimtina, jis atsakė: „Viskas gerai, aš galiu valgyti vietinį maistą.“ (Interviu nr. 3, Mohan, Vilnius)

Holi, taip pat ir mažesnes hinduistines šventes, pvz., *Ganesha Chaturthi*, t. y. dievo Ganešo gimtadienį. Ambasada savo „Facebook“ puslapyje įkelia sveikinius regioninių, kitų religijų ir bendruomenių švenčių proga. Vienas iš didžiausio masto ambasados organizuojamų renginių – tai tarptautinės jogos dienos paminėjimas birželio mėnesį, kuris vyksta ne tik Vilniuje, bet ir daugelyje kitų Lietuvos miestų. Šis renginys suburia ne tik indus, bet ir jogą praktikuojančius vietinius. Jogos diena dabartinės Indijos valdžios yra prioretizuojama kaip viena iš esminių Indijos minkštosios galios priemonių (Beinorius, 2024). Šie atsikartojantys kalendoriniai renginiai prisideda ne tik prie Indijos kultūros sklaidos užsienyje, bet ir prie indų kaip bendruomenės tapatybės ir nacionalinio saistymosi palaikymo.

Indijos kultūros reprodukcija diasporos kontekste vyksta ne tik „iš viršaus“, t. y. Indijos ambasados iniciatyva, bet ir pačių migrantų pastangomis. Daugelis indų savo namuose Lietuvoje lengvai atkuria kultūrinę praktiką (pvz., pasidaro dievybių altorėlius, daro jiems aukojimus, laikosi pasninko tam tikromis savaitės dienomis ir kt.). Kasmet indų bendruomenė švenčia *Holi* ir *Diwali / Deepavali* šventes, kurios, viena vertus, yra įgijusios panindiško švenčių statusą, bet, kita vertus, gali būti traktuojamos kaip labiau atspindinčios politiškai hinduizuotą šiaurės ir centrinės Indijos kultūrą. Indų migrantų kultūrinėje veikloje randasi ir regioninės kultūros atspalvių. Lietuvoje gyvenantys telugai organizuoja *Ugadi*, bengalai – *Durga puja*, malajaliai – *Onam* ir *Vishu* šventes. Indų organizacijos, vienijančios indus nacionalinės tapatybės pagrindu, taip pat bando įtraukti regionines šventes į savo repertuarą. Klaipėdoje *Onam* šventę 2025 m. organizavo Klaipėdos indų bendruomenė, neapsiribodama vien malajalių grupe, o bandydama įtraukti didesnę žmonių ratą.

Toliau pateikiu aprašymus kultūrinių renginių, kuriuose man pačiai teko lankytis, ir pasakojimus indų, kurie skirtinguose Lietuvos miestuose ėmėsi bendruomenės būrimo organizuodami kultūrinius renginius.

2023 m. lapkričio 11 d. man teko lankytis *Diwali* šventėje Vilniuje. Ją organizavo keli aktyvūs indų bendruomenės nariai iš Vilniaus, neseniai įkūrę „Indian Community Lithuania“. Šventė vyko šiam renginiui specialiai išnuomotose „MPodiumas“ patalpose Žemaitės gatvėje. Šventės dalyvius pasitiko ant apvalaus stalo įrengtas mažas altorėlis su hinduistinių dievybių atvaizdais, žvakelėmis ir kita religine simbolika, prie kurio hinduistų šventikas panditas Shri Anantbodh Chaitanya atliko *Diwali puja* – specialią

šiai progai skirtą aukojimo apeigą. Šventės dalyviai priedavo prie altorėlio gauti dievybės palaiminimą (*darshan*). Šventėje dalyvavo apie 200 žmonių, tarp kurių buvo neseniai į Lietuvą atvykęs naujai paskirtas pirmasis Indijos ambasadorius su žmona, indų bendruomenės nariai iš skirtingų Lietuvos miestų, taip pat ir keletas lietuvių. Šventėje dalyvavę indai buvo pasipuošę spalvingais tradiciniais drabužiais, o tai kūrė šventinę nuotaiką. Oficialiojoje dalyje sveikinamąjį žodį tarė Indijos ambasadorius, renginio organizatoriai ir kiti svarbūs bendruomenės nariai. Jaudinančią kalbą tarė ilgus metus Indijai Lietuvoje atstovavęs Indijos garbės konsulas ir restorano „Sue’s Indian Raja“ savininkas Rajinder Chaudhary. Jis renginio metu tarsi simboliškai perdavė Indijos atstovavimo vaidmenį naujai paskirtam Indijos ambasadoriui. Rajinder Chaudhary kalboje pasidžiaugė gausėjančia indų bendruomene Lietuvoje ir jos sėkme. Pažymėjo, kad pagaliau Indija nebėra besivystanti valstybė, o šalis, galinti džiaugtis savo didžiais pasiekimais. Po kalbų vyko kultūrinė dalis – klasikinius indiškus šokius atliko lietuvių „Naty Devi“ šokio teatro trupė. Oficialiosios dalies pabaigoje buvo daroma fotosesija – ant scenos sukviesti svarbiausi indų bendruomenės nariai, Lietuvoje sukūrę sėkmingus šeiminius ir profesinius gyvenimus. Paskui kitoje patalpoje renginio svečiai buvo vaišinami indišku maistu. Tai buvo pirmasis visos Lietuvos indų bendruomenės renginys, po kurio man liko įspūdis, kad patys renginyje dalyvavę indai buvo nustebę, matydami, kokia didelė ir įvairi yra Lietuvos indų bendruomenė.

Keli mėnesiai po renginio kalbinau Nitją, vieną iš jaunų indžių, prisidėjusių prie *Diwali* šventės organizavimo. Nitja papasakojo, kad ėmėsi organizuoti indišką šventę, nes norėjo išsivaduoti iš vienišumo jausmo gyvendama Lietuvoje. Daugelis kalbintų indų pasakojo, kad atvykę į Lietuvą pradžioje jautė didelį vienišumo jausmą ir bendruomenės trūkumą. Nitjos pasakojime švenčių šventimas siejamas su namų, išisaknijimo ir bendruomeniškumo jausmu.

„Aš jaučiu namų jausmą, kai turiu galimybę švęsti indišką šventę. Indija yra šalis, kurioje šventės švenčiamos kas tris mėnesius. *Holi, Ganesha Chaturthi, Navratri, Diwali, Makar Sankranti, Pongal*. Visus metus esi užsiėmęs. Kai atvykstu į užsienio šalį, noriu išlaikyti ryšį su savo šaknimis. Susitikę su keliais indais draugais nutarėme, kad turime imtis veiklos, kad nei mes patys, nei kiti indai nesijaustų vieniši. Tuo pačiu

parodytumėme savo kultūrą šaliai, kuri jos dar nėra mačiusi.“ (Interviu nr. 25, Nitja, Vilnius)

Šiazadas, nors pats musulmonas, taip pat buvo aktyviai įsitraukęs į hinduistinės *Diwali* šventės organizavimą Vilniuje. Jis pasakojo, kad, organizuodami šventę, jie stengėsi įtraukti ir lietuvius bei jiems pristatyti indų kultūrą.

„Rezervavome 20–30 vietų lietuviams, nes norėjome, kad jie pamatytų mūsų kultūrą iš teigiamos pusės. Taigi aš pakviečiau savo kolegas iš darbo – jie atėjo su žmonomis, sūnumis, ir visi mėgavosi renginiu bei mūsų indišku maistu. [...] Mes visada stengiamės, kad maistas nebūtų per aštrus, nes suprantame, kad niekas nenori per daug aštraus maisto. [...] Tame renginyje kiekvienas indas turėjo sumokėti tam tikrą sumą kaip savo indėlį. Tačiau iš lietuvių mes pinigų neėmėme, nes norėjome jiems parodyti savo kultūrą.“ (Interviu nr. 8, Šiazadas, Vilnius)

2024 m. ankstyvą ir vis dar šaltą pavasarį dalyvavau indų *Holi* šventėje Kaune. Tai buvo ne viešas renginys, bet labiau priminė privatų draugų susibūrimą. Šventėje dalyvavo keli Kaune studijuojantys ir dirbantys indai bei vienas lietuvių kilmės užsienietis studentas. Šventimas vyko išnuomotame lauko iškylos skirtame namelyje šalia Kauno esančiame Perlinių danielių parke. Įprastai *Holi* šventės metu yra pilstomasi vandeniu ir svaidomasi spalvotais dažais, taip simbolizuojant pavasario atėjimą ir gėrio pergalę prieš blogį. Šio susibūrimo metu to buvo vengiama dėl šalto oro. Vietoje dažų buvo pasitelkiamas kitas šios šventės atributas – laužas, ant kurio Indijoje *Holi* šventės metu yra deginama Holika – demonišką pasaulį reprezentuojanti figūra hinduizmo mitologijoje. Ant laužo kepėme indišką duoną, valgėme atsivežtus namuose pagamintus indiškus patiekalus ir šnekučiavomės įvairiomis temomis. Athira papasakojo, kaip jiems kilo mintis imtis tokio pobūdžio kultūrinių renginių organizavimo. Ji regi indišką švenčių šventimą kaip būdą užmegzti ir palaikyti ryšius ne tik su indais, bet ir su lietuviais.

„Mano vyras turi daug kontaktų, o aš turiu labai mažai. Viena iš priežasčių, kodėl mes ėmėme organizuoti šiuos renginius, tai mano noras

sutikti daugiau žmonių. Taip pat norėjau, kad ir lietuviai įsitrauktų į šias kultūrinės šventes. [...] Noriu, kad jie žinotų, kad jie gali bendrauti su indais. Mes esame labai atviri žmonės. Ir mes labai vertiname, jei kiti ateina švęsti kartu. Tai mūsų šventė, bet mes tikrai nematome jokios problemos, jei lietuviai ateina, valgo ir švenčia su mumis. [...]. Bet Lietuvoje viskas kitaip. Kalėdos tai šeimos reikalas. Ir jie nekviečia kitų. Taigi aš pagalvoju, gerai, jūs nekviečiate kitų, bet mes švenčiame atvirai ir kviečiame visus. [...] Gyvenu čia jau 3 ar 4 metus, tikiuosi vien tik gerų dalykų [ateityje]. Mes [su vyru] sukūrėme šią kultūrinę bendruomenę, kad geriau integruotumėmės su vietiniais žmonėmis.“ (Interviu nr. 11, Athira, Kaunas)

Abipusės integracijos tema išryškėjo ir interviu su Šiazadu metu. Jo nuomone, indų bendruomenė neturėtų užsidaryti savame rate, bet siekti integracijos supažindindama lietuvius su Indijos kultūros specifika.

„Pastebėjau vieną dalyką – keli indai turi savo grupelę, bet jie laikosi atokiau nuo užsieniečių ar lietuvių. Ir aš vis jiems sakau: „nedarykite to, nes jei taip elgsitės... tai nėra gerai mūsų, indų, bendruomenei, tiesa?“ Mes turime integruotis su kitais. Negalime atsiriboti. [...] Pavyzdžiui, mes švenčiame savo Nepriklausomybės dieną rugpjūčio 15-ąją. [...] Keli lietuviai buvo atėję, ir kai jie atėjo, paskelbė istorijas „Instagram“ ir „Facebook“. Net aš pats – kai organizuoju indiškus renginius, visada keliu istorijas į „Facebook“ ir „Instagram“, kad mano lietuvių draugai taip pat pamatytų ir susipažintų su mano kultūra. Pavyzdžiui, kai einu į mečetę, apsirengiu *pathani* kostiumą. Tai kitoks drabužis. Žmonės pasižiūri ir sako: „O ką jis čia vilki?“ Nes paprastai žmonės taip nesirengia – tai unikalus tradicinis mūsų rūbas. Taigi aš įkeliu nuotraukas ar istorijas, o jie džiaugiasi ir klausia: „Kas tai per apranga?“ Tada paaiškinu, kad tai mano tradicinis drabužis. Ir jiems tai patinka. Nes, žinai, kai naršai „Instagram“ ar „Facebook“, tave labiausiai traukia tai, ko dar nesi matęs – nauja kultūra, unikalūs dalykai, ar ne?“ (Interviu nr. 8, Šiazadas, Vilnius)

2025 m. balandžio mėn. dar oficialiai neįregistruota Klaipėdos indų bendruomenė kartu su Klaipėdos tautinių kultūrų centru organizavo viešą

šventę pavadinimu „Bridging the Cultures: India and Lithuania“. Renginy vyko Klaipėdos tautinių kultūrų centro kieme, buvo remiamas Indijos ambasados. Šio renginio idėja dvejojama – viena vertus, jis skirtas tarpkultūriniam dialogui tarp Indijos ir Lietuvos skatinti, o antra, paminėti regionines Indijos pavasario ir naujų metų šventes (*Ugadi, Baisakhi, Vishu* ir kt.), kurios skirtinguose Indijos regionuose švenčiamos laikantis vietos tradicijų, tokiu būdu atspindimas Indijos multikultūriškumas. Renginio metu buvo sakomos kalbos, gyvai atliekama lietuvių liaudies muzika, indų populiarioji muzika ir šokiai. Į programą taip pat buvo įtraukta ir ukrainietė pabėgėlė, kuri sudainavo ukrainietišką dainą. Ukrainietės įtraukimas į programą rodo renginio organizatorių jautrumą lietuvių politiniams sentimentams. Įdomu pastebėti, kad didžiąją dalį renginio publikos sudarė ne indai, o lietuviai ir kitų Klaipėdos kultūrinių mažumų atstovai. Buvo saulėta diena, vyravo džiugi šventinė atmosfera, o visą programą vainikavo indiški šokiai, ant kojų pastatę ne tik indus, bet ir į renginį atėjusius vietinius. Įprastai indų organizacijų ar ambasados organizuojami kultūriniai renginiai yra skirti pagrindinėms Indijos religinėms šventėms, tokioms kaip *Holi* ir *Diwali* paminėti. Pavyzdžiui, *Holi* nėra visuotinai švenčiama Indijoje, bet labiau atspindi Šiaurės ir Centrinės Indijos, kurioje vyrauja hindi kalba, kultūrą. Kai kurie pietinių Indijos valstijų atstovai kritikuoja šiuolaikinę Indijos valdžios kuriamą nacionalinę kultūrą kaip įtvirtinančią Šiaurės Indijos kultūros hegemoniją kitų regionų atžvilgiu. Šis renginys išsiskyrė tuo, kad dėmesį atkreipė į regionines pavasario šventes, tai rodo, kad indų diasporoje Lietuvoje randasi poreikis reprezentuoti ne tik nacionalinę kultūrą ir tapatybę, bet ir regioninę / etninę ir kad ši skirtis išliks aktuali ir tolesnėje indų bendruomenės raidoje Lietuvoje.

Praėjus kelioms savaitėms po renginio, turėjau progą pakalbinti vieną iš šio renginio organizatorių – Saritą. Ji pasakojo, kad ją imtis renginių organizavimo pastūmėjo dukra. Kultūrinius renginius Sarita regi kaip būdą palaikyti bendruomeniškumą tarp indų.

„Mano dukra mane spaudė. [Ji vis kartuoja] „Mama, aš noriu kažką daryti, man čia nuobodu.“ Artėjo *Navratri* [Deivei Durgai skirta šventė]. Ji norėjo žaisti *garba*, tą šokį su lazdomis. Ji sakė: „Visi mano draugai šoka ten [Indijoje], o aš čia negaliu tuo mėgautis.“ Tada nusprendėm kažką

daryti. Taip pamažu ir pradėjome. [...] Aš noriu rengti daugiau renginių. Noriu daugiau kultūros. [...] Indų bendruomenė nori daugiau kultūrinių renginių. Tai būdas mums visiems susitikti, susipažinti vieniems su kitais.“ (Interviu nr. 31, Sarita, Klaipėda)

Studijoms į KTU atvykęs, bet šiuo metu Mažeikiuose gyvenantis ir dirbantis Aravindas pasakojo apie savo bandymus burti kanadų kalba kalbančiųjų karnatakiečių bendruomenę. Jo teigimu, iš Karnatakos į Lietuvą atvykę indai ilgą laiką neturėjo jokios „Facebook“ ar „Instagram“ grupės, kokias turi kitos Pietų Indijos bendruomenės – tamilai, malajaliai. 2022 m. Aravindas nusprendė pradėti burti kanadų kalba kalbančius karnatakiečius. Kartu su draugais ėmėsi organizuoti *Makar Sankranti* (derliaus šventės), kuri švenčiama sausį ne tik Karnatakoje, bet ir kitose gretimose valstijose – Tamil Nadu bei Keraloje, festivalį. *Makar Sankranti* švęsti jie išsinuomojo patalpas „Vilnius Outlet“ prekybos centre Pilaitėje ir sukviėtė karnatakiečių bendruomenės narius. Šventei buvo paruoštas tradicinis desertas *pongol*, kuris yra daromas iš ryžių, nerafinuoto cukranendrių cukraus, džiovintų kokosų, sezamo sėklų ir lęšių. *Pongal* įprastai duodamas kaip *prasadam*¹⁵ religinių ritualų metu. Šventimas tuo nepasiribojo. Aravindas su draugais taip pat surengė ir kelių indišku filmų peržiūras „Pasaka“ kino teatre Vilniuje, rodė tris filmus kanadų kalba, vieną filmą hindi kalba, kad pritrauktų didesnę indų ratą, neapsiribojant karnatakiečiais. Filmų peržiūros sulaukė gan didelio susidomėjimo – pirmasis filmas kanadų kalbų sutraukė apie 60 žmonių, o hindi filmas apie 100. Nors ši Aravindo iniciatyva sulaukė bendruomenės narių susidomėjimo ir palaikymo ją tęsti buvo sunku. Kai kurie jo draugai po studijų išvyko į Vokietiją, o nelikus draugų rato, jis toliau nebesiėmė kitų renginių organizavimo (Interviu nr. 32, Aravindas, Mažeikiai).

Švenčiamos indų diasporos bendruomenės šventės turi tą pačią skirtį tarp nacionalinės panindiškos vs. regioninės kultūros sklaidos, tarp bandymo konstruoti bendrą nacionalinę kultūrą vs. reprezentuoti Indijos multikultūriškumą per regioninės kultūros raišką. Nepaisant šios tapatinimosi skirties, indai migrantai panašiai suvokia saistymąsi kaip savo kultūros atkūrimą naujoje aplinkoje. Švenčių šventimas, jų supratimu, padeda už-

15 *Prasadam* saldumynų, vaisių ar gėlių pavidalu yra aukojamas dievybėms, o tada grąžinamas ritualą atliekančiam asmeniui kaip dievybės palaiminimas.

megzti ir palaikyti ryšius savo bendruomenės viduje ir tuo pačiu reprezentuoti savo kultūrą priimančiajai visuomenei bei joje integruotis.

3.5. Indų migrantų geopolitinės nuostatos karo Ukrainoje kontekste

3.5.1. Indijos valstybės, žiniasklaidos ir visuomenės pozicija dėl Rusijos–Ukrainos karo

Analizuodamas Indijos geopolitinę pozicionavimąsi, Gertjanas Dijkinas teigė, kad „vidinis antagonizmas, Indijos populiacijos ir teritorijos mastas, kasdienio išgyvenimo materialiniai klausimai formuoja subkontinentinį pasaulį, kuriame „vidinės“ problemos absorbuoja didžiąją dalį indų politinės energijos ir interesų“ (1996: 131). Indijos įsitraukimas į nesibai giančius regioninius konfliktus su Pakistanu ir Kinija trikėdė jos aktyvesnį dalyvavimą pasaulio reikaluose (ten pat: 133). Dijkinas daro išvadą, kad „[aut. pastaba – geopolitinė realybė] mažai rūpi Indijos masėms. Jų saugumo jausmas nėra tiesiogiai susijęs su už Indijos ribų egzistuojančiu pasauliu. Net hinduistų nacionalistai, grupė, kuri lengviausiai gali identifikuotis su Indijos valstybe, neturi aiškios Indijos vaidmens pasaulio reikaluose vizijos“ (ten pat: 138). Tuo pačiu jis pateikė prognozę, kad „Indijos užsienio politikos apatija gali tęstis ir netolimoje ateityje“ (ten pat: 138). Dijkinko knyga buvo išleista 1996 m., kai stiprėjo hinduistų nacionalizmas, bet jis dar nebuvo tapęs dominuojančia politine jėga ir ideologija Indijoje. Nuo to laiko labai stipriai pasikeitė Indijos politinis ir visuomeninis gyvenimas. Šiuolaikinė Indijos hinduistų nacionalistų valdžia negali būti apibūdinama kaip linkusi į apatiją užsienio politikos klausimais. Ji itin aktyviai imasi ideologiškai perkonstruoti ne tik indų nacionalinės tapatybės ir kultūros turinį, bet ir Indijos pasaulinio vaidmens įsivaizdavimą. Indija, kaip ir kitos didžiosios Azijos valstybės – Kinija ir Rusija – savo tapatybę ir vaidmenį pasaulyje konceptualizuoja per civilizacinį naratyvą ir tai nėra kelių pastarųjų metų tendencija, bet pamažu nuo Indijos nepriklausomybės judėjimo laikų plėtota ideologinė linija ir politinė jėga, įsidominavusi Indijoje su hinduistų nacionalistų atėjimu į valdžią 2014 m. (Andrijauskas, 2016: 15–17).

Narendra Modžio įvesta *Vishwaguru* („Pasaulio mokytojo“) ideologija, ko gero, geriausiai atskleidžia hinduistų nacionalistų geopolitinio pozicio-

navimosi esmę. Ji teigia, kad Indija yra viena iš seniausių pasaulio civilizacijų, garsėjanti savo dvasiniu ir kultūriniu paveldu, kuris šiandien yra įveiklinamas minkštosios galios priemonėmis. Ši indų civilizacinė ideologija „moko“ pasaulį, kad demokratija Indijoje yra ne Vakarų importas, bet tūkstantmečius jos civilizaciją formavęs veiksnys, dėl ko Indija turi lemiamą vaidmenį ir esminį žodį šiuolaikiniame demokratiname pasaulyje (de Estrada, 2023). Taip pat svarbu pridėti ir tai, kad šiandieniam geopolitiniame kontekste Indija kartu su Rusija ir Kinija aktyviai kalba apie daugiapolio pasaulio viziją, kuri turėtų užbaigti Vakarų (JAV ir Europos) dominavimą pasaulio reikaluose. Šis Indijos kaip valstybės geopolitinis pozicionavimasis stipriai veikia Indijos piliečių ir indų diasporos bendruomenės narių sąvęs ir pasaulio supratimą.

Indija turi stiprius istorinius, politinius, ekonominius ir kultūrinius ryšius su Rusija (Andrijauskas, 2016: 80–90). Oficiali Indijos pozicija Rusijos–Ukrainos karo atžvilgiu apibūdinama įvairiai – neutralumo, santykių balansavimo, strateginės autonomijos bei pasaulinės lyderystės siekių terminais (Chandra, 2024). Amal Chandra teigia, kad Indijai „tai nėra paprastas pasirinkimas palaikyti vieną ar kitą pusę. Indijos pozicija kyla iš poreikio suderinti kelis interesus: istorinius ryšius su Rusija, ekonominę pragmatizmą ir besivystančius santykius su Vakarų valstybėmis“ (Chandra, 2024). Indijos ministras pirmininkas Narendra Modis ir užsienio reikalų ministras S. Jaishankaras pabrėžė, kad Indija nėra neutrali, o stovi taikos pusėje Rusijos ir Ukrainos kare (The Economic Times, 2024b; The Hindu, 2025). Šis diskurso perorientavimas nuo neutralumo prie taikos yra svarbus, siekiant parodyti Indiją kaip aktyvų geopolitinį veikėją, bandantį subalansuoti dabartinį geopolitinį nestabilumą pasaulyje.

Raj Verma atskleidžia Indijos pozicionavimosi prieštarumą. Indija nuo pat savo nepriklausomybės paskelbimo 1947 m. tarptautinėje politikoje užėmė poziciją, pasisakančią už šalių suverenitetą ir integralumą. Ši pozicija buvo svarbi Indijos kaip nepriklausomos valstybės egzistencijai pagrįsti. Remiantis šiuo suvereniteto principu, Indija tarptautinėse platformose užimdavo kritišką poziciją JAV ir NATO atžvilgiu dėl jų intervencijų Jugoslavijoje, Irake, Libijoje ir kitose šalyse. Verma teigia, kad „Indijos nesugebėjimas viešai sukritikuoti Rusijos ir jos susilaikymas tarptautiniuose forumuose pasmerkiant Rusiją dėl Ukrainos suvereniteto ir teritorinio integralumo pažeidimo atskleidžia Indijos suvereniteto paradoksą“ (2024:

585), tuo požiūriu, kad Indija šiuo klausimu veikia prieš savo pačios kelis dešimtmečius atstovautus principus ir politines vertybes. Indijos susilaukimas kritikuoti Rusiją remiasi ne tik Indijos kaip pasaulinės supergalios ambicijomis, bet ir abiejų šalių (t. y. Indijos ir Rusijos) siekiu konstruoti daugiapolę pasaulio tvarką (angl. *multipolar world order*), kuri užbaigtų JAV dominavimą pasaulio politikoje (ten pat: 588).

Christophe'as Jaffrelotas, apžvelgdamas Indijos viešąjį diskursą, pažymi, kad Rusijos–Ukrainos klausimas Indijoje domina nedaugelį, o Indijos tarptautinių santykių apžvalgose daugiausiai fokusuojamasi į klausimus, susijusius su Indijos kaimyninėmis šalimis. Jo teigimu, Indijoje yra susiformavęs politinis ir viešas dominuojantis konsensusas dėl Indijos neutralumo Rusijos–Ukrainos kare, kaip atitinkančio Indijos naują balansuojantį vaidmenį daugiapolio pasaulio vizijoje. Pažymima, kad Rusija Indijoje išlieka „draugu bet koku oru“ (angl. *all-weather friend*), o šią draugystę nulemia tiek istoriniai ryšiai tarp Indijos ir Rusijos Šaltojo karo metu, tiek šiuolaikinis ekonominis bendradarbiavimas. Jaffrelotas pateikia tris argumentus, kuriais Indijos viešojoje erdvėje dažniausiai yra pateisinama Rusijos invazija į Ukrainą. Visų pirma, Indijoje, kaip pokolonijinėje šalyje, iki šiol išlieka populiaris antivakarietiškos nuotaikos. Jos pasireiškia kritikuojant Vakarų dėl to, kad jie patys pažeisdavo Azijos šalių teritorinį integralumą ir suverenumą (pvz., JAV invazija į Vietnamą, Afganistaną, Iraką). Antra, Rusijos veiksmai taip pat būna pateisinami akcentuojant NATO ekspansinius siekius ir Rusijos teisę gintis. Trečia, Indijos nacionalistams suvienytos Rusijos (*Akhand Russia*) idėja rezonuoja su suvienytos Indijos (*Akhand Bharat*), apimančios kaimynines šalis, patyrusias indų kultūrinę įtaką, siekiu. Šalia šių argumentų minima ir tai, kad Indijai, kaip daugiapolės pasaulio tvarkos šalininkei, strategiškai yra palanku turėti stiprią Rusiją, kaip galinčią atsverti Kinijos dominavimą regione ir pasaulyje (Jaffrelot, 2022).

Indijos žiniasklaidos tyrimai rodo, kad ji yra stipriai veikiama Indijos valstybės diskurso. Madhavi Ravikumar ir Johno Downey tyrimas apie Indijos TV kanalų karo Ukrainoje reprezentacijas pirmaisiais karo mėnesiais atskleidžia tris Indijos televizijų naudotas karo „rėminimo“ strategijas: liberali proukrainietiška pozicija, antivakarietiška prorusiška pozicija ir Indijos interesų atstovavimo pozicija. Straipsnyje pažymima, kad Rusijos invazijos į Ukrainą pradžioje analizuotuose televizijos kanaluose dominavo

antivakarietiškas naratyvas. Nušviečiant įvykius Ukrainoje, Rusijos ekspertams buvo suteikiama gerokai daugiau eterio laiko nei Ukrainos ekspertams. Žvelgiant plačiau į socialinę mediją, straipsnyje pažymima, kad karo pradžioje prorusiški tweet'ai iš indišku paskyrų dominavo „Twitter“ socialiniame tinkle. Liberali proukrainietiška pozicija Indijos TV kanaluose karo pradžioje buvo nežymi ir tik daugėjant aukų skaičiui Ukrainoje Indijos žiniasklaidos pozicija pasidarė labiau subalansuota. Tačiau einant laikui nusistovėjo kita dominuojanti strategija, karą vertinti per Indijos nacionalinių interesų prizmę, kas rodo, kad Indijos žiniasklaida persiėmė Indijos valdžios kuriamu ir skleidžiamu naratyvu (Ravikumar, Downey, 2025).

Indijos visuomenės nuostatos Rusijos–Ukrainos karo atžvilgiu taip pat atspindi Indijos valstybės poziciją ir tam tikrais aspektais rezonuoja su Vladimiru Putino diskursu. *YouGov Cambridge* apklausa rodo, kad 57 proc. indų respondentų mano, kad Vakarų šalių veiksmai paskatino Rusiją įsiveržti į Ukrainą; 42 proc. respondentų yra įsitikinę, kad etniniai rusai, gyvenantys Ukrainoje, kenčia nuo ukrainiečių vykdomo genocido; 46 proc. teigia, kad Ukrainos vyriausybė yra veikiama nacių ideologijos (The Times of India, 2022). Kitas skirtingų šalių piliečių nuomonių tyrimas atskleidžia, kad 61 proc. indų mato Rusiją kaip sąjungininkę, turinčią bendrus interesus ir vertybes; 18 proc. – kaip būtiną partnerę, su kuria reikia strategiškai bendradarbiauti. Dėl Rusijos–Ukrainos karo baigties tik 4 proc. indų tiki, kad Ukraina laimės karą; 46 proc. mano, kad bus rastas kompromisas. (Ash, Krastev, and Leonard, 2025).

Nors Indija kaip šalis laikosi neutralumo, yra žinoma, kad indai buvo įsitraukę į karo veiksmus Ukrainoje kovodami Rusijos pusėje. 2025 m. sausį Indijos užsienio reikalų ministerija pranešė apie 12 žuvusių indų ir 16 indų, dingusių be žinios Ukrainoje. Ten pat teigiama, kad iš viso 126 indai individai yra išvykę kovoti Rusijos pusėje Ukrainoje (The Economic Times, 2025c). Indijos naujienų platforma NDTV praneša, kad tai daugiausia indai, pakliuvę į prekybos žmonėmis struktūras, kurie į Rusiją vyko tikėdamiesi gauti darbą privačiuose Rusijos universitetuose (Chakraborty, 2025). Įdomu pažymėti, kad Lietuvos žiniasklaidoje taip pat pasirodė informacija apie Rusijos pusėje kovojančius pavienius lietuvius, tačiau konkretūs skaičiai nepateikiami (Gilytė, 2024; Perminas, 2025).

Šie įvairūs duomenys patvirtina, kad Indijoje Rusijos–Ukrainos karas yra traktuojamas ganėtinai skirtingai nuo Lietuvos ir didžiosios dalies ES

šalių. Bet kaip dėl indų geopolitinių nuostatų, kai jie persikelia į Lietuvą? Kaip geografinis artimumas karui ir iš to kylančios grėsmės, taip pat dominuojanti proukrainietiška valstybinė bei visuomeninė pozicija Lietuvoje veikia indus migrantus?

3.5.2. Tolimas karas ir karo svarbos mažėjimas

Daugelis kalbintų indų pažymėjo, kad karo pradžioje jautė nerimą dėl jų pačių saugumo būnant Lietuvoje. Šias nuotaikas galėjo lemti ne tik įtempta emocinė atmosfera Lietuvoje, bet ir pradinis Indijos žiniasklaidos dėmesys įvykiams Ukrainoje. Vis dėlto ilgai indams Rusijos–Ukrainos karo svarba sumažėjo. Keli tyrimo dalyviai karą apibūdino kaip „išsisėmusį“, „mirusį“, „nuslopusį“, „prigesusį“. Dauguma aktyviai nebestebi karo įvykių ir koncentruojasi į kasdienio gyvenimo klausimus. Viena iš priežasčių, kodėl karas nebėra indų dėmesio centre, yra ir tai, kad Indijos žiniasklaida ėmė tam skirti vis mažiau dėmesio. Kai kam svarbesne aktualija tapo įvykiai Gazoje.

„Ne, mes nediskutuojame apie Rusijos–Ukrainos karą, nekalbame apie Gazą, Afganistaną, nebent įvyksta kokia labai rimta ataka. Nutinka kas nors susijusio su Pakistanu, Indija. [...] Visada kalbame apie filmus, paskalas ir kitus tikrus dalykus. Kas su kuo susitikinėja, kas iš bendruomenės vyksta į Indiją ir galėtų atvežti prieskonių. [Kalbame] tokiomis temomis. Nekalbame apie karinius dalykus.“ (Interviu nr. 25, Nitja, Vilnius)

„Ukrainos karas jau mirė [mūsų akyse]. [...] Indijos žiniasklaida retai kada ką nors apie tai parašo. Todėl nebėra prasmės apie tai diskutuoti.“ (Interviu nr. 7, Rani, Vilnius)

„Pirmais mėnesiais, kai karas tarp Rusijos ir Ukrainos prasidėjo, mes visi bute pradėjome panikuoti ir svartyti, ar nereikėtų grįžti atgal. Bet kaip viskas vyko [po to], karas nuslopo. Mūsų galvose nebeliko to nepaprastosios padėties jausmo. [...] Rusija yra didesnė, stipresnė šalis už Ukrainą. Pradžioje mes galvojome, kad Rusija užims Ukrainą. Bet kaip klostėsi situacija, ji paprasčiausiai nugesė.“ (Interviu nr. 21, Sagaras, Vilnius)

„Pradiniuose etapuose tai [diskusijos apie karą] vyko beveik kasdien. Kur nors visada buvo diskusijų ir stiprios emocijos tikrai išsiliedavo. Bet po kurio laiko viskas nurimo. Tad šis karas buvo pakeistas tuo, kuris vyksta dabar [karas Gazoje].“ (Interviu nr. 12, Vikasas, Kaunas)

Rusijos–Ukrainos karo geografinis tolimumas lemia tai, kad kai kurie indai labai mažai žinojo apie karą ir jo eigą. Natalis pasakojo, kad jis prieš atvykdamas į Lietuvą manė, kad karas jau pasibaigęs.

„Žmonės Indijoje nežino, kad karas vis dar vyksta. Net aš pats nežinojau, kad Ukraina vis dar kariauja su Rusija. Maniau, kad karas jau pasibaigęs. [...] Atvykęs supratau, kad karas vis dar vyksta. Nežinau kodėl, kas ten iš tikrųjų dedasi.“ (Interviu nr. 4, Natalis, Panevėžys)

Panašiai ir Rita, apie karą sužinojo tik atvykusi į Lietuvą ir čia susidūrusi su ukrainiečiais ir jų pasakojimais.

„Apie tai sužinojau tik atvykusi į fakultetą, kai sutikau daug ukrainiečių studentų. Mano pirmoji kambario draugė buvo iš Ukrainos. Ji studijavo filologiją ir papasakojo man, kad čia mokosi jau antrus metus ir negali grįžti namo, nes vyksta karas ir yra pavojinga ten vykti. Neseniai sutikau merginą, kuri gyvena šalia mano kambario – ji taip pat iš Ukrainos, ir ji nori grįžti, bet negali. Taip sužinojau, kad karas vis dar tęsiasi ir kad situacija ten vis dar labai nesaugi.“ (Interviu nr. 10, Rita, Vilnius)

Kai kuriems indams yra sunku emociškai sietis su Rusijos–Ukrainos karu. Vikasui šis karas nekelia emocijų, nes nėra tiesiogiai susijęs su grėsmėmis Indijai, todėl kelia tik logistinius iššūkius. Jis taip pat pažymėjo, kad karą tarp Indijos ir Pakistano patirtų kitaip – „tai tikrai būtų labiau emocišnis klausimas“ (Interviu nr. 12, Vikasas, Kaunas).

Panašus atsietumas nuo vietinės geopolitinės realybės atsispindi ir Adito pasakojime. Jis akcentavo, kad indai daugiausiai rūpinasi savo šalies reikalais, savomis problemomis, o susigaudyti čionykštėje geopolitinėje realybėje jiems būna sunku dėl patikimų žinių stokos.

„Apie 60 procentų indų nežino arba jiems nerūpi, kas vyksta pasaulyje, nes Indijoje turime tiek daug savo problemų, su kuriomis kasdien kovojame. [...] Paprastai mums nerūpi, kas vyksta už mūsų namų ribų, nes namuose dega gaisras, ir pirmiausia reikia gesinti savas problemas. Tik tada gali turėti nuomonę apie tai, kas vyksta kaimyno namuose. [...] Tai vyksta Europoje. Tai labai toli nuo mūsų.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

Dijinkas pažymi, kad apskritai žmonės yra linkę mažiau domėtis užsienio ar geopolitika, savo dėmesį skirdami vietiniams politiniams klausimams. Didesnį domėjimąsi pasaulio reikalais rodo mažos šalys, kurios gali būti kur kas labiau paveikiamos išorinių politinių jėgų (1996: 142–143).

Keletas indų išreiškė tikėjimą, kad, jei vis dėlto karas priartėtų prie Lietuvos, Indijos valdžia sugebėtų jais pasirūpinti, taip, kaip ji padarė su indais studentais Ukrainoje karo pradžioje, sėkmingai juos evakuodama specialiai organizuotais reisais.

„Galime pasitikėti Indijos valdžia. Jei kiltų kokia nors problema, ji padėtų. [...] Mes tai matėme Ukrainoje, matėme Jemene. Matėme daug kartų, kai jie [valdžios atstovai] tiesiog atvykdavo ir padėdavo – be jokių klausimų. Tu esi indas, Indijos pilietis. Gerai, tave iš čia išveža. Ypač Indijos karinės oro pajėgos – jos dirbo be perstojo. Tad galime pasitikėti savo institucijomis, ypač kariuomene, oro pajėgomis, laivynu ir vyriausybe.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

„Atvirai sakant, [nejaučiau grėsmės], nes aš esu indė. Aš pasitikiu savo šalimi. Pasitikiu, kad jie sugebės viską sutvarkyti, ir jei kas nors nutiktų, pasitikiu, kad jie atsiųstų pagalbą ir mes galėtume tiesiog iš čia išvykti.“ (Interviu nr. 2, Neha, Vilnius)

3.5.3. Pozicionavimosi sunkumai ir bandymas atjausti abi puses

Indai Lietuvoje susiduria su nauja geopolitine realybe, apie kurią mažai žino ir su kuria jiems yra sunku emociškai saistytis. Daugelis nejaučia, kad karas tiesiogiai paliestų juos ar jų artimuosius. Dėl šių priežasčių indams kartais sunku užimti poziciją šio karo atžvilgiu.

„Mes iš tikrųjų net nežinome žinių. Tai gali būti informacinis karas, gali būti bet kas. [...] Visa informacija ateina iš įvairių šaltinių – dalis iš rusiškų, dalis iš europietiškių, dalis iš amerikietiškių. Ir jie visada turi savo šališkumą. Visada. Todėl tu negali turėti aiškios nuomonės apie tai, kuri pusė yra gera, o kuri bloga, nes mes tikrai nežinome. Ir netgi negalime pasakyti, ar laimi Rusija, ar laimi Ukraina, nes mes nežinome, kas laimi.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

„Aš asmeniškai neturiu pozicijos [...], nes tai niekaip neveikia mano gyvenimo.“ (Interviu nr. 21, Sagaras, Vilnius)

Bendroje geopolitinių interesų ir nuomonių kakofonijoje kai kuriems indams yra sunku tapatintis su kažkuria viena puse. Neha pasakojo, kad jos nuomonę veikė kitų žmonių pozicijos ir kaip ji pati keitė savo pozicionavimąsi priklausomai nuo to, su kuo bendravo. Galiausiai ji suprato, kad nenori būti tapatinama nė su viena puse, tokiu būdu vengdama priskirtinių etikečių klįjavimo.

„Dauguma žmonių palaikė Ukrainą. Aš taip pat. Buvo laikotarpis, kai palaikiau Rusiją, o buvo ir tokių, kai palaikiau Ukrainą. Ir taip tiesiog nuolat keičiau [savo poziciją]. Dauguma žmonių mano, kad jei palaikai vieną pusę, tai tarsi tampa tavo tapatybės dalimi. Tuomet tampa labai sunku turėti kokią nors nuomonę, jei esi per vidurį. [...] Tai, žinoma, labai jautri tema. Po to aš tarsi nusprendžiau, kad nenoriu į tai kištis – kol tai manęs tiesiogiai neliečia, man nerūpi.“ (Interviu nr. 2, Neha, Vilnius)

Kita vertus, daugelio indų išsakomas „situacijos nežinojimas“ ir „noras, kad karas greičiau pasibaigtų“ gali būti traktuojamas kaip saugi pozicija neturint aiškaus apsisprendimo ir vengiant priskirtinio tapatinimo.

„Net jei atsitiktiniai žmonės manęs paklaustų, kas vyksta, aš nežinočiau, ką atsakyti. Na, manau, kad vyksta karas, bet jei klaustų daugiau detalių – nežinočiau. Verčiau jau nieko nesakyti, negu skleisti netikslią informaciją ar gandus. Todėl geriau patyliu ir sakau tiesiog: „Nežinau.“ [...] Jei net paklaustum, ką manau – kas teisus, kas neteisus – negalėčiau

pasakyti. Tad tiesiog sakyčiau: „Tegul karas kuo greičiau baigiasi ir visi galėtų gyventi taikiai.“ (Interviu nr. 10, Rita, Vilnius)

Gana dažnas indų migrantų pasakojimų motyvas tai abiejų kenčiančių pusių supratimas ir atjauta joms. Kai kuriuose pasakojimuose rusai figūruoja kaip silpnesnioji pusė dėl stiprios paramos, kurią Ukraina gauna iš kitų šalių, taip pat išryškėja rusų kaip aukų vaizdinys – minimi ekonominiai sunkumai, rusų engimas Ukrainoje.

„Aš jaučiu empatiją abiem pusėms.“ (Interviu nr. 21, Sagaras, Vilnius)

„Visi kalba apie ukrainiečių patiriamas problemas. Bet kai ukrainiečiai ginasi, tuomet kenčia ir rusai. [...] Kodėl mes simpatizuojame vien tik ukrainiečiams, bet ne rusams? Jie taip pat nekalti, jie taip pat nenori šito karo. [...] Ukrainiečiai gauna pagalbą iš daugybės šalių. O mirštantys rusai, iš ko jie gauna pagalbą?“ (Interviu nr. 28, Devi, Klaipėda)

„Kalbėjau su ukrainiečiais – jie sako, kad ten likę senyvi žmonės. Tai reikia, kad jaunimas išsisklaidęs po visą Europą. Galbūt jie nebegrįš į Ukrainą, jie tiesiog gyvena čia. [...] Kas tada bus su Ukraina? Taip pat rusai ekonomiškai ne itin stiprūs. Jie taip pat labai kenčia dėl rublio [kurso kritimo]. Niekas nebeperka jokių rusiškų prekių ir [nepalaiko] verslų. Rusija taip pat kenčia. [...] Kai kurie žmonės sako, kad Ukraina engė rytinėje Ukrainoje gyvenančius rusus [...]. Kai kurie sako, kad jie uždraudė rusų kalbą [ten].“ (Interviu nr. 18, Dinešas, Kaunas)

Politiškai jautrus kontekstas verčia indus ieškoti būdų save tinkamai reprezentuoti. Kai kurie indai keičia savo poziciją priklausomai nuo to, su kuo jie kalba (indais ar lietuviais), ir pristato save politiškai korektišku būdu skirtingoms auditorijoms.

„Čia galima pastebėti ir tam tikrus dvigubus standartus. [...] Kai kurie žmonės [indai] lietuvių akivaizdoje sako: „Taip, Rusija bloga, o Ukraina gera. Mes palaikome Ukrainą.“ Bet kalbėdami su indais jie sako: „Aš su indais. Indai elgiasi teisingai; Rusija teisi. Ukraina bloga.“ [...] Žmonės iš tiesų labai gudrūs.“ (Interviu nr. 1, Ardžunas, Vilnius)

3.5.4. Lietuvos visuomenės įtarumas ir indų stigmatizacija

Šie pozicionavimosi sunkumai kyla ne tik dėl indų vietinės geopolitinės situacijos nesupratimo ir sunkumų su ja emociškai sietis, bet ir dėl Lietuvos visuomenės požiūrio į indus migrantus. Keletas indų pasakojo, kad jie jaučia tam tikrą Lietuvos visuomenės įtarumą dėl jų pozicijos šiuo karo klausimu. Jie jautė, kad lietuviai žino apie Indijos kaip šalies ganėtinai kitokią poziciją, ją be išlygų priskirdami ir indams migrantams. Jie pasakojo apie įvairias nemalonus situacijas, kada jie buvo spaudžiami išreikšti savo poziciją. Jiems karo Ukrainoje tema išlieka jautri ir pageidautinai neliečiama bendraujant su lietuviais.

„Paprastai jie [lietuviai] nori, kad pasirinktume Ukrainą ir nekęstume Rusijos. Bet aš taip nesijaučiu – ypač, kai mane verčia taip jaustis. Noriu priimti sprendimus remdamasi logika, savo pačios požiūriu. [...] Vien dėl to, kad kažkas nori, jog neapkęščiau šalies, dar nereiškia, kad taip ir darysiu. Man reikia logiško paaiškinimo. Todėl kai jaučiu spaudimą palaikyti Ukrainą, sakau: „Atsiprašau, neturiu nuomonės šiuo klausimu“ – ir tiesiog nueinu.“ (Nr. 25, Nitja, Vilnius)

„Po kelių gėrimų jie pradeda klausinėti, pavyzdžiui: „Tai tu Rusijos pusėje ar ne?“ (Interviu nr. 13, Premas, Kaunas)

„Maniau, kad žmonės gali mūsų nekęsti, nes daugelis mano, kad Rusija ir Indija yra artimos. Tad galvojau, kad jie bus pikti ant manęs.“ (Interviu nr. 4, Natalis, Panevėžys)

„Mes niekada apie tokius dalykus su niekuo nekalbame. Net kai sėdime su [lietuviais] draugais, žinome, kad tai įtempta tema. [...] Niekada neliečiame šios temos.“ (Interviu nr. 31, Sarita, Klaipėda)

Vikasaras, kaip ir daugelis kitų indų, susidūrė su panašiu vietinių žmonių spaudimu išreikšti savo poziciją dėl karo ir kategoriškai atmetė pozicionavimosi spaudimą. Jam karas Ukrainoje yra „ne jo reikalas“, dėl to jis laikosi neutralumo, o bendraudamas su lietuviais atsisako komentuoti savo poziciją.

„Atsimenu [...] pokalbius, kuriuos turėjome darbe. Stengiuosi vengti tokių pokalbių, kuriuose galėčiau, žinai, pasakyti ką nors ar ištraukti į tai, į ką visai nenoriu ištraukti. Todėl paprastai tiesiog vengiu tokių temų. Tiesiog – tai ne mano pokalbis. Ir širdyje suprantu, kad jei atvykau į užsienio šalį, neturėčiau būti tokių dalykų dalimi. Tai ne mano reikalas, tiesa? [...] Kai viskas tik prasidėjo, kai buvo daug neaiškumo – kas bus, kaip bus – žmonės klausdavo: „Kokia tavo pozicija?“ O aš sakydavau: „Na, aš neturiu pozicijos. Aš čia [tiesiog] dirbu.“ Man nereikia turėti pozicijos. Ar [visgi] turiu [turėti]? Ne. Todėl paprastai stengiuosi išlikti neutralus. Nenoriu įsivelti į tokius dalykus.“ (Interviu nr. 12, Vikasas, Kaunas)

Indai dalijasi šiomis spaudimo ir jį lydinčiomis stigmatizacijos jausenomis bendruomenės viduje, kurdami naratyvą, kad jie kaip indai gali turėti savo poziciją dėl šio karo vertinimo ir kad jų pozicija neturi sutapti su Lietuvos valstybės ir visuomenės požiūriu, nes jie yra Indijos piliečiai, o Indija turi savą istoriją su Rusija ir savus interesus.

3.5.5. Prorusiškas pozicionavimasis, istorinių ryšių akcentavimas ir Rusijos pervertinimas

Nė vienas iš kalbintų indų savęs tiesiogiai neįvardijo kaip esančio prorusišku. Ko gero, dauguma supranta, kad atviras prorusiškos pozicijos išreiškimas Lietuvoje jiems gali atnešti tam tikrų nemalonumų. Bet buvo įdomu pastebėti, kad kai kurie indai lengvai identifkavo kitus indus kaip esančius prorusiškus.

„Daug indų palaiko Rusiją [...], nes ji mus palaikė prieš daugelį metų. [...] [Indijos] žiniasklaidoje Rusija yra šlovinama, bet taip pat ir vaizduojama kaip auka. Jie [rusai] sako: „O, ukrainiečiai tai padarė mums, tai mes neturėjome pasirinkimo.“ (Interviu nr. 9, Purnima, Vilnius)

„Mes, indai, palaikome rusus. Atvirai pasakius, aš palaikau Ukrainą, nes žinau istoriją, žinau, kaip jaučiasi lietuviai. Todėl šiuo atveju palaikau Ukrainą, o ne Rusiją. Tačiau indai, kurie nežino istorijos, visada palaišys Rusiją – tu esu 100 % tikras. [...] Kaip čia turite Ukrainos vėliavas,

ten [Indijoje] kai kurie žmonės iškelia rusiškas vėliavas.“ (Interviu nr. 15, Rašidas, Kaunas)

Neha pasakojo, kad karo pradžioje indai, remiantys Rusiją, kaltę dėl karo pradėjimo suversdavo pačiai Ukrainai dėl nesugebėjimo įsivertinti savo pajėgumų ir Rusijos galios.

„Jie [indai, palaikantys Rusiją] sakydavo: „Jie [ukrainiečiai] turėjo tai numatyti iš anksto“ arba [...] „Jie neturėtų kovoti prieš tokią šalį kaip Rusija, kai negali arba [...] neturi jėgos ją įveikti.“ Tokius dalykus jie sakydavo.“ (Interviu nr. 2, Neha, Vilnius)

Prarusiški požiūriai gali būti siejami ir su skirtingu šių šalių žinomumu Indijos visuomenėje. Paklaustas, kodėl indai palaiko Rusiją, Četanas paaiškino, kad tiesiog Rusija kaip šalis yra labiau žinoma indams, o apie Ukrainą daugelis nieko nėra girdėję ir todėl natūraliai indai yra linkę palaikyti tą šalį, apie kurią turi gilesnį įsivaizdavimą ir žinojimą.“ (Interviu nr. 27, Četanas, Klaipėda).

Prielankumas Rusijai taip pat buvo išsakomas akcentuojant istorinius ryšius – šalių bendradarbiavimą Šaltojo karo metais, Rusijos paramą Indijai karuose su Pakistanu ir Kinija. Indams Rusija reiškia ilgametį partnerį ir Indijos suvereniteto saugotoją, jai jaučiamas dėkingumas. Indijos parama Rusijai regima kaip tam tikra moralinė neišvengiamybė.

„Mes turime kitokius ryšius [...] su Rusija, kitokią istoriją nei visas Vakarų pasaulis. Buvo laikų, kai tik Rusija mus išgelbėjo. Kitaip mūsų šalies gal jau nebebūtų. [...] Mes turime savo poziciją, bet jiems [Vakarams] ji nepatinka. Jie nori, kad mes pasmerktume Rusiją. [...] Bet taip pat galime pasmerkti jus [Vakarų] už tam tikrus dalykus, kuriuos jūs padarėte.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

„Mes niekada nepalaikome karo, bet negalime stoti prieš Rusiją dėl politinės pagalbos, kurią ji mums istoriškai suteikė. Todėl negalime būti prieš Rusiją, bet taip pat nepalaikysime karo.“ (Interviu nr. 31, Sarita, Klaipėda)

„Apie 1990-uosius, kai Kinija ir Pakistanas planavo įsiveržti į Indijos pusiasalį, Rusija buvo vienintelė, kuri išgelbėjo mūsų šalį. Taigi tik dėl šito mes esame jai dėkingi. Todėl tokie yra indų požiūriai.“ (Interviu nr. 32, Aravindas, Mažeikiai)

„Jei kas nors įvyktų, žinome, kad Rusija mus palaikytų. [...] Bet JAV – nepatikima. Mes ja pasitikėti negalime.“ (Interviu nr. 1, Ardžunas, Vilnius)

Šaltojo karo metais Pakistanas bendradarbiavo su JAV, o Indija su Sovietų Sąjunga. Nors dabartinėje geopolitinėje realybėje Šaltojo karo aljansai jau yra pasikeitę ir ryšių tarp Indijos ir JAV daugėja, indų sąmonėje JAV išlieka nepatikimu politiniu veikėju. Be to, indai išlaiko savo kaip pokolonijinės valstybės tapatybę, dėl ko jiems istoriškai yra lengviau tapatintis su tomis politinėmis galiomis, kurios kritikuoja Vakarų šalių imperializmą. Istorinė Indijos ir JAV/Vakarų priešprieša atsispindi ir šiuolaikinių Rusijos–Ukrainos karo aktualijų kontekste.

„Mes buvome priversti atsigręžti į Rusiją. Jei Vakarai būtų buvę atviresni mums, jei jie nebūtų rinkęsi kitų šalių vietoj mūsų, šiandien būtų viskas kitaip. Tai ne mūsų kaltė. Kai mes buvome desperacijoje, kai mums reikėjo ginklų, kai mums reikėjo saugumo, jie pasirinko kitus. [...] JAV stovėjo prie mūsų slenksčio, o JK buvo pasiruošusi suskaldyti Indiją į dar dvi, tris šalis. [...] Matai, mes jau kartą buvome suskaldyti į tris šalis. Todėl dabar mes esame labai jautrūs šiai temai. Tad mes neužmirštame, kas vyko istorijoje. Ir jei pamiršti savo istoriją, tada tu negali atsilaikyti.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

„Indija ir Rusija yra politiškai artimos. Jei kas nors nutiks, jei Trumpas pradės remti Ukrainą ir pradės tiesioginius karinius veiksmus prieš Rusiją, aš jaučiu, kad Indija susivienys su Rusija.“ (Interviu nr. 23, Gaurabas, Vilnius)

Dinešas pateikė dar vieną įdomų indų prorusiško pozicionavimosi paaiškinimą. Indams Ukrainos klausimas gali sietis su Kašmyro situacija. Indija Kašmyro regioną traktuoja kaip priklausantį Indijai, dėl ko Rusijos

veiksmai Ukrainoje indams gali pasirodyti kaip pagrįstas teritorinis siekis atkurti Rusijos teritorinį vientisumą.

„Jie visiškai nieko nežino apie Rusiją politine prasme – apie Ukrainos ir Rusijos konfliktą. [...] Jie galvoja taip pat, kaip Indija galvoja apie Kašmyrą – kad Rusija įsiveržė į teritoriją, kuri, jų manymu, priklauso Rusijai. Taip jie ir galvoja. Bet ir jauni žmonės, kartais net kairiųjų pažiūrų žmonės, palaiko Rusiją dėl komunizmo. Komunistinių pažiūrų žmonės vis dar mano, kad Rusija tebėra ta pati komunistinė šalis.“ (Interviu nr. 18, Dinešas, Kaunas)

Rusija Indijoje išlieka teigiamu veikėju ne tik nacionalistiškai nusiteikusiems ir dabartinės valdžios ideologinei linijai simpatizuojantiems asmenims, bet ir opozicijai. Komunizmui prijauciantiems individams ir grupėms praeities komunistinė Sovietų Sąjunga yra tapusi jų politinės tapatybės dalimi. Dinešas yra kilęs iš Tamil Nadu valstijos, kurioje komunizmas nėra dominuojanti politinė kryptis, bet istoriškai turėjusi reikšmingos įtakos dravidų judėjimui. Dinešo pasakojime matyti, kad jis savo aplinkoje Indijoje buvo įpratęs matyti Rusiją kaip teigiamą veikėją, o atvykus į Lietuvą ir susidūrus čia su lietuvių požiūriu ir ukrainiečių patirtimis, jam teko pervertinti turėtus įsitikinimus.

„Prieš atvykstant čia man Rusija ir rusai kėlė didžiulę pagarbą. Bet kai girdžiu lietuvių pasakojimus, jie labai blogai kalba apie Rusiją. Taip, man tai labai nauja – girdėti tokius blogus dalykus apie Rusiją.“ (Interviu nr. 18, Dinešas, Kaunas)

Gyvendamas ir studijuodamas Lietuvoje, Dinešas suprato, kad indiškasis komunizmas ir Sovietų Sąjungos komunizmas nėra tapatūs. Lietuvos patirtys leido jam suprasti Sovietų Sąjungos praktikuoto komunizmo imperialistinę prigimtį.

„Ne viskas yra gerai [su Rusija]. Jei Rusija gali būti naudinga Indijai, ji ne visada naudinga kitoms, ypač buvusioms sovietų šalims. [...] Jei gyveni šalia, tik tu žinai, kokie jie [rusai] buvo agresyvūs arba kaip jie elgiasi. [...] Kai atvykau čia, tik tada pradėjau apie tai galvoti. Gerai, aš šiek tiek kitaip supratau komunizmą, nes Indijoje komunistai yra labai

kairiųjų pažiūrų, labai liberalūs. Jie kovoja už [žmogaus] teises, [...] už dalitus, už genčių žmones. [...] Komunistai Indijoje visada buvo matomi teigiamai. Bet kai išgirdau apie komunizmą čia, supratau, kad jie [komunistai] buvo pavergėjai ir labai radikalūs. [...] Šio komunizmo būdas skiriasi nuo to, ką mes patiriame Indijoje. [...] Mano požiūris šiek tiek pasikeitė. Jie [rusai] nėra tokie šventi. Jie taip pat elgėsi imperialistiškai Sovietų Sąjungos vardu kitose mažose šalyse. Taigi jie nėra skirtingi nuo Amerikos.“ (Interviu nr. 18, Dinešas, Kaunas)

3.5.6. Didžiųjų politinių galių žaidimas

Nors Indija ir Rusija vis labiau artikuliuoja daugiapolio pasaulio viziją, Šaltojo karo mąstysena, pasaulį skirstanti į du blokus (Rusija vs. JAV, imperialistinis vs. išnaudojamas pasaulis) vis dar gaji indų mąstysenoje. Kai kurie informantai Rusijos–Ukrainos karą traktavo ne kaip dviejų suverenių valstybių (Rusijos ir Ukrainos) konfliktą, bet kaip didžiųjų geopolitinių galių – Rusijos ir JAV – žiauraus žaidimo padarinį. Šiuose pasakojimuose išryškėja Ukrainos kaip „atpirkimo ožio“ ar „marionetės“ vaizdinys. Šis aiškinimas atspindi ir Rusijos naratyvą, teigiantį, kad pagrindinė karo priežastis – tai NATO plėtra ir kad Rusija ėmėsi veiksmų prieš Ukrainą gindamasi ar dėl to, kad buvo išprovokuota.

„Kai kurie [draugai] sako, [...] kad tai [Rusijos veiksmai] yra tarsi JAV veiksmų pasekmė. Pavyzdžiui, kad JAV bando plėsti NATO [įtaką] link Rusijos. Ir vienintelė priežastis, kodėl Rusija turėjo pulti, buvo ta, kad Ukraina norėjo įstoti į NATO. [...] Visos šalys [...] Lietuva, Latvija, Estija, visos buvusios sovietinės respublikos jau yra NATO. Tik Ukraina buvo likusi. Jei Amerikos kariuomenė įžengtų, jie būtų ant sienos, tiesiog prie pat Rusijos kaklo. Žinoma, jie [rusai] dėl to jaustų grėsmę.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

„JAV panaudojo Ukrainą savo karui prieš Rusiją. Tai nėra Ukrainos kaltė. Ji buvo panaudota kaip atpirkimo ožys. [...] O Rusija ėmėsi atsakomųjų veiksmų. [Paklausiau, ar tame nėra Rusijos kaltės]. Jei kas nors kėsintųsi į mane, aš turėčiau gintis. Tai Rusija ir daro. Ukraina yra taip stipriai remiama JAV. JAV kuria įvairias dramas.“ (Interviu nr. 3, Mohanas, Vilnius)

„Ukraina yra tarsi marionetė. Yra du dideli žaidėjai pasaulyje – Rusija ir Amerika. Ir jie turi konfliktą, tiesa? Taigi Ukraina yra šio konflikto dalis, netiesiogiai.“ (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius)

Toliau interviu metu Samas kaip agresorių identifikavo Rusiją, kaip auką – Ukrainą. Aš jo paklausiau, ar jis nemato prieštaravimo tame, kad indai simpatizuoja agresoriui. Jis paaiškino Indijos poziciją akcentuodamas tai, kad Rusija buvo išprovokuota.

„Jei darai kažką, kas man kenkia, tu mane provokuoji. Teisingai? Todėl aš prašyčiau tavęs to nedaryti. [...] Jei tu darysi tą dalyką, man kils bėdų. O jei man kils bėdų, tai bus blogai abiem. Taigi Rusija prašė Ukrainos: „prašau, neprisijunkite prie NATO.“ Jei prisijungsite prie NATO, tai bus grėsmė man. Nes jei jūs prisijungsite prie NATO, NATO šalys dislokuos branduolinius ginklus prie Rusijos sienos. Ar ne? Tai gana aišku. Amerika dislokavo branduolinius ginklus Vokietijoje, Prancūzijoje, nes jie nori turėti galimybę atakuoti Rusiją, jeigu ateityje reikės. Todėl tai yra provokacija: jei tu mane provokuoji, gausi pasekmes. Dėl tokios provokacijos Rusija pasiuntė kariuomenę į Ukrainą ir pradėjo karą.“ (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius)

Kai kurie indai į NATO žvelgia gan įtariai ir ją sieja su JAV interesais, o ES vaidmens šiame kare dažniausiai apskritai neakcentuoja. Vis dėlto kiti kalbėdami apie galimas grėsmes Lietuvai nurodo NATO ir ES kaip saugumo garantą.

„NATO mus palaikys. Bet taip, yra šiek tiek baimės, kad vieną dieną jie [rusai] gali užbaigti karą Ukrainoje ir galbūt ateiti čia. Tačiau tada jaučiuosi ramiau, nes NATO ir ES, tikiu, kad jie neleis mums atsidurti blogoje situacijoje.“ (Interviu nr. 16, Radžešas, Kaunas)

3.5.7. Neutrali proindiška pozicija

Dauguma informantų laikėsi neutralios pozicijos, akcentuodami taiką, tokiu būdu atkartodami Indijos valstybės oficialią poziciją. Jų pasakojimuose Indija iškyla kaip pasaulinės taikos palaikytoja ir konfliktų mediatorė, kartu išreiškiamas tikėjimas Indijos galia ir įtaka paveikti konflikto eigą.

„Mūsų dabartinis ministras pirmininkas nepalaiko nei Rusijos, nei Ukrainos. Jis palaiko taiką.“ (Interviu nr. 13, Premas, Kaunas)

„Taigi, mes palaikome taiką. Tai yra mūsų aiški pozicija. Žinote, mes niekada nepalaikėme karo. Lietuviai tiesiai šviesiai manęs paklausė: „Ukraina ar Rusija?“ Aš atsakiau – taika.“ (Interviu nr. 8, Šiazadas, Vilnius)

„Aš tvirtai tikiu, kad Indija turi galią įtikinti Putiną sustabdyti karą. [...] Indija turi galią globaliu mastu. Turi kritinį vaidmenį tiek Izraelio–Palestinos, tiek Ukrainos–Rusijos [konfliktuose]. Indija gali įsikišti ir turi įsikišti ir tai sustabdyti“ (Interviu nr. 23, Gaurabas, Vilnius)

„Indija negina to, ką daro Rusija, bet taip pat neremia ir Ukrainos. [...] Ji labiau laikosi neutralios pozicijos. [...] Akivaizdu, kad norime padėti užbaigti karą. Mūsų ministras pirmininkas kalbėjosi su abiem pusėmis ir mes siūlome pagalbą, kad pagreitintume karo pabaigos procesą. Taip pat esame pasirengę būti tarpine šalimi, kurioje abiejų šalių lyderiai galėtų susitikti, aptarti situaciją ir kuo greičiau ją užbaigti.“ (Interviu nr. 21, Sagaras, Vilnius)

Indijos neutrali pozicija dėl šio karo yra sietina ne tik su taikos akcentavimu, bet ir sumania užsienio politika, kaip svarbiausių prioritetų iškeliant Indijos pragmatinių interesų atstovavimą. Daugeliui Indijos valdžios pozicija ir jos pateikiami argumentai dėl Indijos pozicionavimosi Rusijos–Ukrainos karo kontekste, atrodo priimtini ir netgi sveikintini. Jų perteikiami Indijos valdžios argumentai derina nacionalinio pasididžiavimo („turime savo nuomonę“, „turime savo interesus“) bei ekonominius motyvus („verslo perspektyva“).

„Dabar žmonės nebelaiko aklai teisinga tai, ką sako Vakarai [...]. Mes, indai, [...] turime savo nuomonę, ir toks požiūris yra ir mūsų vyriausybėje, ir apskritai žmonių mąstyme šiais laikais. [...] Mes tiesiog tvarkomės su savo problemomis. Mes turime labai didelių problemų Indijoje. Esame pernelyg užsiėmę tuo.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

„Mūsų politiniai lyderiai pasakė, kad dabar mes visiškai keičiame savo politinę kryptį, politinę ideologiją. [...] Henris Kissingeris kartą pasakė, kad Amerika neturi nei draugų, nei priešų – Amerika turi tik savo politinius interesus. Taigi, jei jiems naudinga būti su tavimi, jie bus su tavimi. Jei tai jiems nenaudinga – nebus. Todėl dabartinė mūsų vyriausybė elgiasi pagal tą pačią strategiją. Mes nesame Amerikos draugai. Mes nesame Rusijos priešai. Mes turime savo interesus. Ir tiek.“ (Interviu nr. 14, Samas, Vilnius)

„Indija negiria to, ką daro Rusija [Ukrainoje], nešlovina karo. Jie labiau fokusuojasi į verslo perspektyvą, verslo sandorius tarp Indijos ir Rusijos naftos prekyboje. [...] Indija yra skurdi šalis. Jei pirkime [naftą] iš kitų šalių, kentėsime [finansiskai].“ (Interviu nr. 23, Gaurabas, Vilnius)

Indijos ir indų pozicionavimo specifiką įdomiai pakomentavo Ardžunas, referuodamas į Indijos užsienio reikalų ministro S. Jaishankaro išsakytus žodžius. Indija neįtė ir neįtė Vakarų pasaulio palaikymo Indijai aktualiais geopolitiniais klausimais. Ji Vakarus suvokia kaip neužimančius jokios pozicijos Indijos teritorinių grėsmių akivaizdoje. Žvelgiant iš šios perspektyvos, reikalavimai Indijai remti Ukrainą neatrodo pagrįsti moraliskai, nes Vakarai nesuteikė (-ia) reikiamo palaikymo Indijai daugeliui jai kritinių momentų. Daugeliui indų tokia valdžios pozicija atrodo priimtina, nes leidžia jiems pagrįsti savo pozicijos neturėjimą dėl šio karo kaip stiprią proindišką poziciją.

„Indijos užsienio reikalų ministras kartą pasakė: „Pasaulis turi atsikratyti šio mąstymo, kad Europos problemos yra pasaulio problemos, o pasaulio problemos nėra Europos problemos. Pasaulis turi išaugti iš šio požiūrio.“ [...] Jis aiškino, kad Indijoje vyksta konfliktai – yra problema dėl Kašmyro, įvyko teroro išpuolių, o kai kurie Pakistano politiniai lyderiai, dalyvaujantys rinkimuose, yra tų išpuolių organizatoriai. Tačiau Vakarai nestoja Indijos pusėn. Jie nesirenka pusės, ir jiems tai patogu, nes „tai ne jų problema.“ O dabar jie prašo Indijos pasirinkti, kieno pusę palaikyti – Ukrainos ar Rusijos – tarsi ši problema turėtų būti ir Indijos problema. Jis norėjo pasakyti, kad tai nėra tik Indijos, bet ir visos Azijos

pozicija. Yra daugybė šalių, kurios susiduria su konfliktais – Jemenas buvo karo zonoje, Afganistanas buvo karo zonoje. [...] Indija yra Kinijos kaimynė ir kasdien susiduria su iššūkiais iš jos pusės. [...] Ir mūsų užsienio reikalų ministras sako: „Jūs tylite, kai kalbama apie Indiją, nesirenkate pusės, ir jums taip gerai gyventi. Mes irgi norime taip – gyventi ramiai, nesirinkdami pusės. Indija turi savo priešasčių – mes negalime tiesiog nusigręžti nuo Rusijos. O Vakarai neturi jokių rimtų priešasčių [neremti Indijos], išskyrus tai, kad jie perka prekes iš Kinijos. Jūs nesate Indijos pusėje, bet gyvenate ramiai – tai kodėl reikalaujate, kad mes rinktumės pusę? [...] Taigi galima sakyti, kad argumentai, kuriuos Indijos vyriausybė pateikia dėl karo Ukrainoje, yra įtikinami daugumai Indijos gyventojų.“ (Interviu nr. 1, Ardžunas, Vilnius)

Indijos valdžios neutralumas dėl Rusijos–Ukrainos karo indų migrantų siejamas su moraliai teisinga pozicija, kurią dar labiau sustiprina taikos argumentas. Tačiau šalia šių teiginių matome ir nacionalistinį argumentą, akcentuojantį Indijos galią paveikti konflikto eigą ir Indijos teisę turėti „savo nuomonę“ dėl šio karo. Šiuo požiūriu indų pozicija dėl Rusijos–Ukrainos karo turėtų būti traktuojama ne kaip prorusiška, bet nacionalistinė proindiška, kaip pagrindinį prioritetą iškeliant savo šalies interesus.

3.5.8. Prisitaikymas prie vietinio pozicionavimosi ir jo vertinimas

Lietuvoje ilgiau gyvenantys indai interviu metu demonstravo supratimą ir jautrumą vietinei, lietuviškai perspektyvai, savo Rusijos–Ukrainos karo vertinimus pritaikydami prie vietinių sentimentų. Šis pozicionavimosi priderinimas gali būti traktuojamas, viena vertus, kaip pragmatiškas prisitaikymas prie dominuojančio diskurso, kita vertus, kaip besirandančio prisirišimo prie Lietuvos apraiška.

Išano pasakojime susipina abi linijos. Pradžioje jis pripažįsta, kad buvo pamokytas lietuvis, kaip save pozicionuoti šio karo atžvilgiu, akcentuojant lojalumą Lietuvai.

„Mano [lietuvis] buto savininkė pasakė: „Dabar žmonės gali tavęs paklausti [...], ar tu su Ukraina, ar su Rusija?“ Tiesiog atsakyk: „Ne, aš su Lietuva.“ (Interviu. 5, Išanas, Kaunas)

Vis dėlto tolesnis jo pozicionavimosi aiškinimas pereina į asmeninėmis patirtimis grįstą lojalumą ir prisirišimą prie Lietuvos ir netgi pasiryžimą ją ginti.

„Jeigu karas ateis prie mūsų sienos, kai sakau „mūsų siena“, turiu omeny Lietuvos sieną, galbūt jiems [rusams] tai nesibaigs gerai. Nes mes turime daug indų, vedusių lietuves. [...] Jie turi vaikų, jų šeimos čia auga. Mūsų pareiga yra ginti tą žemę, kurioje auga mūsų šeimos. Ar ne? Ir kai sakau „mūsų šeimos“, tai ne tik aš, mano žmona ir mūsų katinas. Ne, tai reiškia ir kaimyną dėdę, kuris gyvena šalia manęs, nuomotojos dukrą, kuri gyvena viršutiniame aukšte, ir žmones, kurie gyvena aplink mane. Mano kaimynystė tampa mano šeima. Nes jie pažįsta mane, mano žmoną, žino, kur gyvename, jie su mumis kalbasi, ateina pas mus. Todėl mūsų pagrindinis dalykas yra ginti tą žemę, kurioje auginame savo šeimą. Tai gi, jeigu taip nutiktų – kodėl gi ne? Indų vaikinai jungtųsi. Jie jau yra paėmę ginklus prieš Rusiją Ukrainoje. Medicinos studentai. Jie paėmė ginklus prieš juos [rusus]. [...] BBC apie tai pranešė, o paskui pranešė ir daugelis kitų kanalų. [...] Mano prioritetas yra apginti savo žemę — vietą, kurioje gyvenu, kur auginu savo šeimą, kur užmezgiau santykius; tai tampa prioritetu. [...] Mes čia esame stiprūs. Ambasadorius yra stiprus. Užsienio reikalų ministras Jaishankaras yra dar stipresnis. O Rusijoje žmonės jo klausosi.“ (Interviu nr. 5, Išanas, Kaunas)

Įdomu pažymėti, kad pasakojimo pradžioje Išanas žodžiais „mūsų siena“ įvardija teritorinį saistymąsi su Lietuva, toliau pasakoja apie saistymąsi su savo aplinkos lietuviais („mūsų šeimos“, „žmonės, kurie gyvena aplink“), bet jo naratyvas galiausiai užsibaigia įvardžiu „mes“, nurodančiu į indus Lietuvoje ir Indijos valdžią, kaip pasiryžimo kovoti ir stiprybės šaltinį. Matome, kad Išano pozicionavimasis yra veikiamas atsirandančio prisirišimo ir jautrumo vietiniam kontekstui, bet kartu išlaikant nacionalistinių sentimentų persmelktą nacionalinį saistymąsi su Indija.

Lojalumą Lietuvai karo atveju išsakė ir Ardžunas per prisirišimo, namų motyvą. Nors jam dėl Rusijos–Ukrainos karo nelengva pasirinkti aiškią poziciją, karo Lietuvoje atveju jis būtų linkęs mąstyti kaip lietuvis.

„Aš negaliu taip tiesiog palikti Lietuvos. Žinai, mano draugas pasakė: „Gerai, važiuojam į Indiją?“ [...] Bet aš jaučiu, kad tai mano namai. Negaliu išeiti tiesiog taip: „O, karas čia. Reikia išvykti.“ Ne. Aš darysiu tai, kas yra mano pareiga. Jei tuo metu reikės padėti žmonėms. Jeigu situacija priartėtų iki pat Lietuvos, aš neišvyksiu tiesiog todėl, kad: „Aš esu indas. Neturiu nieko bendro su Lietuva, grįšiu [atgal į Indiją]?“ Ne. Kad ir kas nutiktų – aš liksiu ir darysiu viską, ką tuo metu galėsiu, kad padėčiau žmonėms. Aš nežinau, kurią politinę pusę palaikyti, bet bent jau galiu pasirinkti žmonių pusę. [...] Jei kiltų karo situacija, manau, reiktų mąstyti kaip lietuviui. Ką lietuvis darytų karo atveju? Aš daryčiau tą patį. Tai yra mano asmeninė nuomonė.“ (Interviu nr. 1, Ardžunas, Vilnius)

Interviu metu Saritos paklausiau, ar ji supranta, kodėl Lietuva taip stipriai remia Ukrainą. Ji atsakė suprantanti Lietuvos poziciją ir susiejo tai su Indijos kolonijine praeitimi.

„Taip, žinoma. Mes tai suprantame, nes ir patys esame buvę priklausomi nuo kitos šalies. Todėl suprantame, koks tai slegiantis jausmas. O tada – kai įgyji laisvę... Ir vėl... [...] Panaši situacija gali nutikti Lietuvoje [ir vėl].“ (Interviu nr. 31, Sarita, Klaipėda)

3.5.9. Proukrainietiška pozicija

Kaip jau buvo minėta anksčiau, kalbinti indai vengė išsakyti atvirą prorusišką pozicionavimąsi, kas netiesiogiai buvo išreiškama per istorinių ir šiuolaikinių ryšių tarp Rusijos ir Indijos akcentavimą. Jiems buvo gerokai lengviau išsakyti proukrainietišką poziciją. Keletas indų išreiškė atvirą ir nedviprasmišką proukrainietišką poziciją, rezonuojančią su dominuojančiais sentimentais Lietuvoje. Vienas informantas ne tik išreiškė palaikymą Ukrainai, bet ir dalyvavo renkant paramą ukrainiečiams. Informantų pasitelkiami argumentai svyruoja nuo emocinių iki politinių. Emociniais argumentais išreiškiamas ukrainiečių patiriamo skausmo pajautimas, o politiniais – Ukrainos kaip demokratinės valstybės palaikymas, jos, kaip suverenos valstybės, turinčios savo kalbą ir kultūrą, bei teisėtų tarptautinių organizacijų narystės siekių supratimas.

Kai kurių indų aiškinimuose Ukraina iškyta kaip teigiamas veikėjas, ginantis savo namus, savo kultūrą. Radžešui situacija Ukrainoje priminė Indijos patirtą britų kolonializmą. Ši sąsaja leido jam pajusti Ukrainos žmonių kančias.

„Mano nuomonė aiški. Niekas neturi teisės įsiveržti į kito namus. Todėl viskas, ką Rusija daro su Ukraina, yra neteisinga. Aš taip jaučiu. Nes manau, kad niekas neturi teisės eiti į kito žmogaus namus. Tai, ką dabar išgyvena ukrainiečiai... tai nėra gerai. Jie turi palikti savo namus. Aš galiu pajusti jų skausmą. [...] Mus buvo užkariavę britai, todėl aš galiu suprasti tą jausmą.“ (Interviu nr. 16, Radžešas, Kaunas)

Panašiai ir Purnimai Ukrainos palaikymas reiškia atjautą žūstantiems žmonėms. Ji nedvejodama identifikavo rusus kaip agresorius, o ukrainiečius kaip aukas.

„Aš palaikau Ukrainą, nes jie [rusai] žudo nekaltus žmones ir tai yra šlykštu.“ (Interviu nr. 9, Purnima, Vilnius)

Aravindas išreiškė paramą Ukrainai kaip šaliai, kuri gina savo kalbą ir kultūrą.

„Aš palaikau Ukrainą, nes ji turi savo kalbą, savo kultūrą ir ji tik gina savo kultūrą. Ukraina yra teisingųjų pusėje. Dėl to remiu Ukrainą.“ (Interviu nr. 32, Aravindas, Mažeikiai)

Dar kitų indų pasakojimuose ir augmentacijoje išryškėja politiniai motyvai. Ardžunas vengė įvardyti, kas yra kaltas dėl karo pradėjimo, su dvejuose referavo į Ukrainos ambicijas tapti NATO nare kaip galimą šio karo priežastį, bet nedvejojo išreikšti paramą Ukrainai kaip demokratinei valstybei.

„Jei turėčiau pasakyti, kurią pusę pasirinkti? Aš nesakau, kad viena ar kita pusė yra teisi ar neteisi. [...] Bet asmeniškai, jeigu turiu rinktis, aš visada palaikysiu demokratinę valstybę. [...] Nežinau, ar Ukraina tikrai norėjo tapti NATO nare, ar ne. Ar koks buvo tikrasis šio karo motyvas?“

Bet aš visada palaikysiu Ukrainą, nes tai – demokratinė šalis.“ (Interviu nr. 1, Ardžunas, Vilnius)

Tuo tarpu Premas nedvejodamas įvardijo Rusiją kaip karo kaltininkę, o Ukrainos narystės NATO ir ES ambicijų netraktavo kaip „Ukrainos kaltės“.

„Tai ne Ukrainos kaltė. Rusija pradėjo karą, ne Ukraina. Ukraina tik norėjo tapti NATO, o vėliau ir ES nare. [...] Ir nieko daugiau. [...] Kaip Indijos bendruomenės narys, aš kalbuosi su visais. Ir visi sako, kad tai Rusijos kaltė, nes ji įsiveržė. Jie turi ginklų, pinigų, visko. Jie nori užvaldyti ukrainiečius.“ (Interviu nr. 13, Premas, Kaunas)

Įdomu pastebėti, kad Premas, kalbėdamas apie kitus indus, akcentavo, kad jie yra labiau simpatizuojantys ukrainiečiams. Tai prieštarauja anksčiau cituotų Purnimos ir Rašido žodžiams (žr. p. 317–318), kad indai yra labiau prorusiški. Šią nuomonių neatitiktį gali lemti tai, kad Premas kalba apie indus migrantus Lietuvoje, o Purnima ir Rašidas apie indus, gyvenančius Indijoje. Šis kontekstų skirtumas gali turėti įtakos indų pozicionavimuisi.

3.5.10. Nepasitenkinimas ukrainiečiais

Indai migrantai Lietuvoje sutinka ukrainiečius universitetuose arba savo darbinėje aplinkoje, turi galimybę iš jų tiesiai išgirsti apie karo patirtis. Tačiau tuo pačiu indai mato, kad ukrainiečiai Lietuvoje yra prioretizuojami tiek valstybės, tiek visuomenės kitų migrantų grupių atžvilgiu, dėl ko kartais išvysto kritišką nuomonę apie juos.

Premas priešingai anksčiau išsakytoms nuomonėms, kad karas nepaliečia indų migrantų gyvenimo, akcentuoja, kad karas tiesiogiai veikia visą Europą ir ypač kitus migrantus. Jo nuomone, dėl išaugusių ukrainiečių migrantų srautų Europos šalys griežtina migracinius reikalavimus ir kvotas kitiems migrantams.

„Tai [karas] ne tik mane liečia. Tai veikia visą Europą, visų žmonių gyvenimus. Po karo kilo kuro krizė – didžiausias poveikis buvo tas, kad brango šildymas, elektra, viskas. Žmonės turi mokėti iš savo kišenės. O užsieniečiams tai dar labiau atsiliepia, nes dėl migracijos čia atvyko apie 100 000 ukrainiečių, maždaug tiek. [...] Kiekviena šalis turi tam tikrą

kvotą užsieniečiams, kiek žmonių gali priimti iš kitų šalių. Dabar Migracijos departamentas tapo daug griežtesnis su užsieniečiais. Anksčiau jie suteikdavo daugiau laisvės.“ (Interviu nr. 13, Premas, Kaunas)

Kelių indų pasakojimuose ukrainiečiai iškilo kaip konkurentai, kurie atima darbo vietas iš kitų migrantų, ypač dėl to, kad moka rusų kalbą, su kuria daug lengviau įsidarbinti Lietuvoje. Jie išreiškė kritiką Lietuvoje gyvenantiems ukrainiečiams ne tik dėl jų nenoro mokytis lietuvių kalbos ir rusų kalbos sklaidos, bet ir dėl ypatingo Lietuvos valstybės požiūrio ir politikos ukrainiečių atžvilgiu.

„Tada atėjo korona [...] Ir tada prasidėjo karo situacija. Tuomet atvyko daug imigrantų, o darbo vietų sumažėjo. [...] Daug žmonių atvyko iš Ukrainos. Tai [anksčiau] mes dar galėjome gauti darbą. Bet tada [...] Lietuva priėmė žmones, kurie kalba rusiškai, bet ne angliškai. Todėl mes nebegalėjome gauti darbo. Tada pradėjau dirbti smulkius darbus, pavyzdžiui, „Bolt“ kurjeriu.“ (Interviu nr. 16, Radžešas, Kaunas)

„Kas man nepatinka dėl ukrainiečių, jie atvyksta į Lietuvą, gerai, mes džiaugiamės galėdami padėti, nes aš taip pat čia moku mokesčius. Bet jie turėtų mokytis lietuvių kalbos – jie neturėtų kalbėti rusiškai.“ (Interviu nr. 15, Rašidas, Kaunas)

Rašidas įžvelgė neteisybę ne tik dėl to, kad ukrainiečiai yra prioretizuojami, palyginti su kitais migrantais, bet tuo pačiu akcentavo ir ukrainiečių prioretizavimą lietuvių atžvilgiu. Jis minėjo įvairias nuolaidas ir įgalinimo programas, skirtas ukrainiečiams (pvz., nemokamas viešasis transportas arba nemokami apsilankymai muziejuose), bet neįtraukiančias lietuvių. Toks Rašido požiūris gali atspindėti perimtus tam tikroje Lietuvos visuomenės dalyje vyraujančius antiukrainietiškus sentimentus ir nepasitenkinimą Lietuvos itin aktyvia parama Ukrainai.

3.5.11. Karo supratimas per socialinę mediją

Indų migrantų geopolitinės nuostatos formuojasi ne tik per tiesioginius socialinius kontaktus ar oficialius žiniasklaidos šaltinius, bet ir socialinius tinklus, kurie tampa vis svarbesne patikimų ir nepatikimų žinių apie

pasaulį sklaidos priemone¹⁶. Kai kurie indai, paklausti, kaip susipažįsta su naujienomis, minėjo įvairias oficialias Indijos, tarptautinės ir Lietuvos žiniasklaidos priemones. Vis dėlto nemažai jų nurodė, kad pagrindiniai jų informacijos kanalai yra įvairūs „YouTube“ įrašai, pokalbių grupės bei socialiniai tinklai. Tai susiję su globalia posttiesos situacija, paženklinta propagandos, konspiracinių teorijų ir įvairių melagienų sklaidos, palaikomos politiniam spaudimui pasiduodančių socialinių medijų kompanijų.

Rusijos–Ukrainos karo vertinimai kai kurių indų migrantų yra stipriai veikiami šių tendencijų. Interviu metu Mohanas man paaiškino, kad Rusijos–Ukrainos karo kaltininkai yra JAV ir Izraelis, atstovaujantys iliuminatų interesams.

„Karas kilo dėl JAV ir Izraelio kaltės. [...] Jie taip pat nori išplėsti karą ir į Baltijos šalis. Nori čia daryti tą patį, ką daro Ukrainoje. Galbūt tai prasidės [čia] jau kitais metais. [...] Aš tikiu iliuminatais. Jie kontroliuoja pasaulio žmones, sprendžia, kurios partijos valdys skirtingose šalyse. [...] Iliuminatai tai tam tikros šeimos, kaip kad Rokfeleriai. Kitų vardus pamiršau. Yra kelios šeimos, kurios valdo bankus, žiniasklaidą, viską. Tai ne visi žydai, bet maža bendruomenė žydų populiacijos viduje. Jie kontroliuoja viską pasaulyje. Tarp jų yra daug politikų, aktorių ir kitų jiems dirbančių žmonių. [...] Naršydamas „YouTube“ sužinojau apie juos. [...] Žiūriu Tamil Nadu youtuberius. Jie yra pagrindas [mano informacijos].“ (Interviu nr. 3, Mohanas, Vilnius)

Kitas informantas, Vikasas, taip pat nurodė „YouTube“ kaip pagrindinį žinių šaltinį. Jam vieno buvusio Indijos majoro komentarai atrodo patikimesni nei Indijos oficialūs žiniasklaidos kanalai.

„Daugiausia informaciją gaunu iš „YouTube“. [...] Aš seku vieną žmogų. Jis yra buvęs kariuomenės majoras. Ir, žinai, kai jis kalba, jis remiasi faktais. Ne tik lieja emocijas. [...] Turime daug pagrindinių naujienų kanalų [...], stengiuosi jų vengti. [...] Jie dažniausiai sukelia chaosą. Žinai, jie visada pateikia vienpusišką istoriją, kurią nori parodyti, ir gali būti, kad

16 Informacinė erdvė šiuolaikinėje Indijoje darosi vis labiau tendencinga ir prižiūrima (Bhat ir Chadha, 2022; France 24, 2024; Kumar 2024; Sharma, 2025).

jie nėra labai geras informacijos šaltinis. Tad man jie nelabai patinka.“
(Interviu nr. 12, Vikasas, Kaunas)

Aditas pasakojo, kad jam kartais sunku susigaudyti prieštaringuose informacijos srautuose. Turinys, kurį jis mato socialiniuose tinkluose, prieštarauja vaizdams iš oficialiosios žiniasklaidos, o tai savo ruožtu sukuria nepasitikėjimo oficialiąja žiniasklaida jausmą.

„Turėjau draugų iš Ukrainos, jie tiesiog leido laiką Ukrainoje. Jie keldavo nuotraukas. Tad man atrodo, kad kažkas nėra labai [...] atvira. Kažkas tarsi ne taip, aš jaučiau, kad kažkas yra negerai. Buvo tas ažiotažas, kad viena šalis įsiveržė į kitą, bet nuotraukos, kurias matai „Instagram“, pasakoja visai kitokią istoriją. Vienur įrašai apie mirstančius žmones, bet kartu ir apie tai, kaip žmonės eina linksmintis.“ (Interviu nr. 6, Aditas, Vilnius)

Purnima išreiškė kritiką tiek socialinių tinklų, tiek oficialiosios žiniasklaidos kuriamam Rusijos–Ukrainos karo nušvietimui Indijoje įvardydamą tai Indijos valstybės „propaganda“.

„Kad ir kur eitum – „Instagram“, [...] „Facebook“, žiniasklaida, laikraščiai – visur matai tą patį: „O Dieve, Modis yra toks nuostabus!“ Taip jie plauna žmonėms smegenis, versdami tikėti, kad Indija yra pranašesnė šalis. Neseniai net buvo netikra naujiena, kad Modis esą sustabdė karą tarp Ukrainos ir Rusijos. Aš rimtai [...]. Tai net buvo rodoma per žinias. [...] Ir indai tuo tiki, nors, manau, [kad] tai net ne jų kaltė – jie tiesiog yra paveikti propagandos. Be to, kai kurie žmonės net nenori žinoti, kas vyksta. O jei pasakai, kad šalyje kažkas negerai, jie tave iškart pavadins nusistačiusiu prieš hinduistus ir valstybę (*anti-hindu, anti-nationalist*)“
(Interviu nr. 9, Purnima, Vilnius)

Kitas informantas, Surešas, interviu metu su entuziazmu aiškino, kad rusai su ukrainiečiais puikiai sugyvena, o konfliktus kuria politikai siekdami savo savanaudiškų tikslų.

„Nėra nieko blogo su rusais. [...] Tik politiniai lyderiai yra egoistai ir kuria nesantaiką. [...] Nėra jokių problemų su rusais. Rusai yra čia,

Europoje, taip pat ir ukrainiečiai. Niekada nemačiau jų kovojant [tarpusavyje]. [...] Žmonės nėra priešai. Žmonės labai draugiški vieni su kitais. Yra tik politinė konkurencija.“ (Interviu nr. 17, Surešas, Kaunas)

Surešas po interviu man atsiuntė „Instagram“ įrašą, kaip perteikiantį tai, ką jis norėjo paaiškinti apie rusų ir ukrainiečių bendrystę. Įrašas vaizduoja iraniečių kilmės amerikiečių komiko Maxo Amini *stand-up* pasirodymo ištrauką, kurioje jis šaiposi iš Rusijos ir Ukrainos politikų – Putino ir Zelenskio – kaip pagrindinių šio karo kaltininkų, imituodamas judviejų bučinį. Jie neva sugriovė giminingų tautų – rusų ir ukrainiečių – brolystę. Tada kamera nuo komiko yra nusukama į auditoriją, kurioje matome dvi pasirodymo pažiūrėti atėjusias moteris, rusę ir ukrainietę, apsikeičiančias draugišku bučiniu skambant publikos ovacijoms. Mano dėmesį patraukė šalia vaizdo įrašo esantis paties Maxo Amini parašytas komentaras „Būtent tokio Sovietų Sąjungos susijungimo reikia pasauliui: rusė ir ukrainietė meiliai besijuokiančios. Tikiuosi netrukus pamatyti taiką ir meilę“. Šis ir kiti šiame poskyryje aptarti atvejai rodo, kad kai kurie indai migrantai egzistuoja alternatyvioje informacinėje erdvėje ir turi ganėtinai kitokį supratimą apie šiame regione vykstančius politinius įvykius ir vietinius istorinius bei politinius sentimentus.

Apibendrinant galima teigti, kad indų pozicijos dėl Rusijos–Ukrainos karo yra ganėtinai įvairios ir niuansuotos. Jų komentarai apie karą svyruoja nuo nesidomėjimo ir atsietumo iki labai detalių geopolitinio pozicionavimo aiškinimų. Nepaisant nuomonių įvairovės, geopolitiniame pozicionavime dominuoja nacionalistinės idėjos ir sentimentai. Indai regi šį karą pirmiausiai kaip Indijos piliečiai, galvodami apie Indijos interesus. Ilgesnį ir gilesnį saistymąsi su Lietuva turintys indai išreiškia didesnę jautrumą Ukrainos situacijai ir vietinei lietuviškai perspektyvai, kas rodo, kad migracijos kontekste atsirandantys socialiniai ryšiai ir įvairios patirtys gali perorientuoti geopolitinį mąstymą.

3.6. Apibendrinimas

Šioje monografijoje pateikiamas pirmas išsamus tyrimas apie indus migrantus Lietuvoje – kultūriškai specifinę ir įvairią migrantų grupę, kuri įgyja vis didesnę matomumą Lietuvoje, bet išlieka mažai suprasta. Šiuo tyrimu siekta kompleksiskai pažvelgti į indų migrantų situaciją Lietuvoje – apžvelgti

jų atvykimo motyvus ir istorijas, įvertinti jų atskirtį ir įtrauktį į Lietuvos valstybę ir visuomenę, atskleisti jų daugialypio saistymosi trajektorijas bei Lietuvos visuomenei aktualaus geopolitinio pozicionavimosi dėl Rusijos–Ukrainos karo niuansus.

Indus migruoti paskatina ne tik konkretūs individualūs ar šeimos poreikiai, bet ir kultūrinis migracijos kaip socialinio statuso kėlimo strategijos supratimas. Indijoje migracija siejama su sėkmės istorijomis, kurios gali pakeisti ne tik pačių migrantų, bet ir visos šeimos ateitį. Migracijos kaip fenomeno paplitimas Indijoje atsispindėjo ir šio tyrimo dalyvių pasakojimuose. Daugelis iš jų turi giminių ir šeimos narių laikinai ar nuolat gyvenančių užsienyje, keli yra iš šeimų, kurios dauguma narių gyvena užsienyje, kiti patys turi gyvenimo kitose šalyse patirties. Iš interviu susidariau įspūdis, kad niekam iš kalbintų indų nekilo abejonių migruoti ar ne, o esminis klausimas apsisprendžiant – kur migruoti geriausiai.

Iš indų pasakojimų galime susidaryti vaizdą apie kintantį Lietuvos žinomumą bendrame indų migracijos krypčių ir galimybių žemėlapyje. Lietuva pradeda populiarėti kaip studijų ir darbo migracijos kryptis, siūloma studijų ir įdarbinimo agentūrų. Prie Lietuvos žinomumo prisideda ir kitų indų patirtys bei atsiliepimai, taip pat ir Lietuvos stipri pozicija kai kuriuose ekonomikos sektoriuose ar studijų srityse. Bendriausiu požiūriu, Lietuva yra regima kaip šalis, kuri neseniai pasiekė aukštesnį išsivystymo lygį, bet vis dar esanti ES ar Vakarų pasaulio periferijoje. Indų pasirinkimuose Lietuva visada yra lyginama su kitomis šalimis, pragmatiškai vertinant jos teikiamas galimybes.

Indų Lietuvos pasirinkimo motyvai yra labai įvairūs. Žemos ar vidutinės kvalifikacijos darbuotojus į Lietuvą vilioja geresnės algos nei Indijoje ar Persijos įlankos šalyse, studentus – pigesnės studijų programos ir pigesnis pragyvenimo lygis nei kitose ES valstybėse, aukštos kvalifikacijos ekspatus – naujų patirčių siekis, Lietuvos kaip ES narės teikiamos fizinio, profesinio mobilumo galybės, nauja indų migrantų dar neperpildyta migracijos kryptis. Daugeliu atvejų apsisprendimą atvykti į Lietuvą nulemia ne viena priežastis, bet susipynę šeiminiai, profesiniai ir asmeniniai motyvai.

Lietuvą pasirenkant lemiamą vaidmenį vaidina įdarbinimo ir studijų agentūros, nes dažnai jos būna pirmasis šaltinis, iš kurio indai apskritai sužino apie Lietuvą. Agentūros studijų galimybes Lietuvoje „parduoda“ daugiausia naudodamos ekonominius (Lietuvoje pigiau nei Vakarų Europoje)

ir geopolitinius argumentus (Lietuva – ES narė). Norint aiškiau įvertinti indų migrantų srautų pokyčius ateityje, būtų verta atlikti atskirą tyrimą, fokusuojantis į studijų ir įdarbinimo agentūrų veiklą, nes jos tampa pagrindiniais veikėjais, įgalinančiais indų migraciją į Lietuvą.

Analizuojant indų atvykimo į Lietuvą pasakojimus išryškėjo įdomios regioninės tendencijos. Indijos Pandžabo valstija pasirodė kaip problemišiausias taškas dėl dviejų priežasčių. Pirma, regione egzistuojančios ir tarptautinį mastą įgyjančios bendruomeninės įtampos dėl Indijos valdžios bandymų pažaboti sikhų separatizmą formuoja šio regiono migrantų nesaugumo jausmą. Antra, nelegalios migracijos iš Pandžabo tendencijos (tiesiogiai netirtos šiame tyrime, bet identifikuotos per kitų indų pasakojimus) po truputį pradeda pasiekti ir Lietuvą.

Atsižvelgiant į skirtingas indų migrantų patirtis, būtų sunku daryti vienintelę išvadą apie jų santykį su Lietuvą. Viena vertus, saistymasis su Lietuvos valstybe ir visuomene nemažai daliai indų yra antrinės reikšmės ir labiau pragmatinio / institucinio, o ne emocinio pobūdžio. Tai gali būti dėl jų riboto bendravimo su lietuviais, žemos motyvacijos mokytis lietuvių kalbos, neiškių ateities perspektyvų Lietuvoje. Indų pasakojimai apie jų socializaciją Lietuvoje atskleidžia įvairius jų identifikuotus kultūrinius skirtumus, kurie apsunkina bendravimą su lietuviais ir didina indų bendruomenės uždaramą. Daugumos artimiausias socialinis ratas yra būtent indų migrantų bendruomenė, kurioje atrandamas kultūrinio bendrumo jausmas. Tačiau tarp indų yra individų, kurie ilgainiui išvysto emocinį prisirišimą prie Lietuvos, mokosi lietuvių kalbos, atvirai kalba apie integracijos ir kultūrinio atvirumo poreikį ir sėkmingai kuria socialinius bei profesinius ryšius už indų bendruomenės ribų. Kai kurie sąmoningai stengiasi riboti savo ryšius su kitais indais, taip bandydami įgyti visavertę buvimo užsienyje patirtį.

Indų migrantų įtrauktis ir saistymasis su Lietuva labai priklauso nuo jų praleisto laiko šalyje. Naujai atvykusieji turi gana mažai ryšių su Lietuvos visuomene ir daugiausia laiko praleidžia indų ir kitų užsieniečių socialiniame rate. Socialiniai ir emociniai ryšiai su šalimi gilėja indams gyvenant Lietuvoje ilgesnį laiką. Indų pasakojimuose pradines kultūrinio šoko patirtis, rasinio ir kultūrinio išskirtinumo pajautimą, kultūrinių skirtumų ir diskriminacijos / rasizmo atvejų akcentavimą keičia gyvenimo kokybės, laisvės ir saugumo pajauta, aktyvios pastangos kurti socialinius ryšius su vietiniais bei atsirandantis prisirišimo prie Lietuvos jausmas. Kuriantis socialiniams

asmeniniams ryšiams, perprantant vietinę kultūrą indų prisirišimas prie Lietuvos didėja. Tačiau visa tai kelia indų migrantų lūkesčius priimančios šalies atžvilgiu, ypač galvojant apie ilgalaikį įsikūrimą Lietuvoje. Nepaisant visų įdėtų pastangų kuriant gyvenimą Lietuvoje, indai kartais susiduria su įvairiais biurokratiniais apibojimais ar priešiškomis visuomenės nuostatomis, primenančiomis jų kaip migrantų statusą. Jų saistymasis su Lietuva yra blaškomas ir numanomai geresnių ekonominių galimybių kitose šalyse bei šeiminių išpareigojimų. Apibendrintai būtų galima teigti, kad tiek trumpalaikių, tiek ilgalaikių indų migrantų patirtys Lietuvoje yra ženklingos tam tikro neapibrėžtumo, laikinumo ir nuolatinio poreikio laikyti duris atviras kitoms galimybėms.

MIPEX 2025 (Yavçan and Gorgerino, 2025) pateiktas migrantų integracijos Lietuvoje vertinimas (37 balai iš 100) kontrastuoja su šio tyrimo metu užfiksuotomis indų migrantų patirtimis. Nepaisant nupasakotų įvairių sunkumų, indų pasakojimuose dominuoja ganėtinai teigiamas gyvenimo Lietuvoje vertinimas, kartais pasireiškiantis netgi labai emocionaliais apibūdinimais („Aš myliu šitą šalį“; „Šita šalis tai rojus Europoje“). Tam, kad įsitikinčiau, ar mano supratimas nėra pernelyg subjektyvus, interviu pabaigoje indams užduodavau apibendrinamąjį klausimą – kaip dešimties balų skalėje įvertintumėte savo patirtis ir gyvenimą Lietuvoje. Jų pateikti balai svyravo nuo 6,5 iki 10, o dauguma buvo linkę vertinti savo patirtis 8 ar 9 balais. Galbūt šiuos teigiamus vertinimus galima traktuoti kaip indų polinkį reprezentuoti save teigiamai tarsi bandant atitikti pavyzdinės mažumos titulą. Kita vertus, galima kelti klausimus, ar šiuolaikiniame migracijos ir integracijos valdyme ir tyrimuose nėra atotrūkio tarp „iš viršaus“ konstruojamos migracijos ir integracijos politikos ir realių migrantų gyvenimo patirčių ir kodėl integracijos indeksų viršūnėse figūruojančios šalys (pvz., Kanada pagal MIPEX indeksą – 81 balas), kai kurių indų migrantų pasakojimuose nebeatrodo kaip geidžiamos migracijos kryptys.

Šio tyrimo rezultatai taip pat kontrastuoja ir su kitu migrantų integracijos Lietuvoje tyrimu (Žibas, Platačiūtė, 2014). Jame akcentuojama, kad „naujai atvykusių migrantų organizavimasis Lietuvoje yra vangus“, „migrantų organizacijos institucionalizuojasi silpnai“, „naujai atvykę migrantai nedalyvauja tautinių mažumų veikloje“ (ten pat, 19–20). Šis tyrimas atskleidžia, kad indai migrantai Lietuvoje iš kitų migrantų grupių išsiskiria tuo, kad itin aktyviai ima siekti bendruomeniškumo kurdami diasporinius

socialinius ryšius ir kultūrinę praktiką. Patekę į Lietuvą, jie pradeda save matyti kaip Indijos diasporos atstovus, ieškoti kontaktų su savo kultūros atstovais ir būdų atkurti indišką kultūrą ir gyvenseną diasporos kontekste. Nors indų migracija į Lietuvą yra vos kelių metų senumo reikalas, stebina jų organizavimosi būdų įvairovė (Garalytė, 2025). Indus migrantus reprezentuojančios ir jų interesus atliepančios internetinės grupės suteikia galimybę indams dalytis kasdienio gyvenimo Lietuvoje iššūkiais ir ieškoti sprendimų. Tuo pačiu šios grupės sujungia indus migrantus nacionalinės tapatybės, kaip lemiančios panašias patirtis migracijos kontekste, pagrindu. Indijos bendruomenės kūrimesi svarbų vaidmenį vaidina Indijos ambasada, kuri atlieka ne tik Indijos piliečių atstovavimo funkciją, bet ir palaiko indų migrantų nacionalinį tapatinimąsi, jų kaip globalios indų diasporos tapatybę, su aiškiai apibrėžtu hinduistų nacionalistų ideologiją atitinkančiu kultūriniu turiniu. Indijos ambasados įtakos lauke veikiančios neseniai įkurtos indų organizacijos Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje imasi konkrečių bendruomenės būrimo veiklų, daugiausiai per švenčių ir kultūrinių renginių organizavimą, akcentuojant kultūrinio dialogo tarp Indijos ir Lietuvos bei abipusės integracijos svarbą. Neformalių, regioninę kultūrą ir tapatybę reprezentuojančių grupių atsiradimas rodo, kad nacionalinis saistymasis ir įregistruotos indų organizacijos neatliepia visų indų migrantų bendruomeniškumo poreikių, kurį bando užpildyti įvairios neformalios, regioninėms Indijos kultūroms atstovaujančios grupės.

Indų migrantų saistymasis su savo kultūra pasižymi kompleksišku. Besikuriančioje indų diasporoje Lietuvoje ryškėja skirtis tarp nacionalinio ir regioninio saistymosi. Indams migrantams svarbu tapatintis ne tik kaip Indijos piliečiams, bet ir konkrečių regionų ir etninių / lingvistinių grupių atstovams. Tam daro įtaką ne tik šiuolaikiniai procesai (pvz., politizuotos hinduizmo kultūros sklaida), bet ir istoriškai susiklosčiusi skirtis tarp Šiaurės ir Pietų Indijos kultūrų. Šalia nacionalinio ir regioninio saistymosi indams migrantams aktualus ir transnacionalinis bei daugialypis saistymasis. Jų pačių arba jų šeimos narių ankstesnės migracijos patirtys prisideda prie saistymosi kompleksišku. Jie gali save matyti tiek globaliais piliečiais, derinančiais skirtingų šalių patirtis, bet tuo pačiu išlaikyti prisirišimą prie savo etninės ar nacionalinės kultūros. Šiuolaikinės indų diasporos politikos kontekste transnacionalinės indų migrantų patirtys sėkmingai integruojamos į nacionalinę / nacionalistinę indų diasporos tapatybę.

Nepaisant egzistuojančių saistymosi ir tapatinimosi skirčių, indų migrantų atveju išryškėja tam tikras bendrumas per panašų saistymosi kaip savos kultūros migracijos kontekste atkūrimo suvokimą. Nepaisant etninių, lingvistinių ir regioninių skirtumų, indams gyvenant Lietuvoje yra labai svarbu atkurti savo kultūrinę praktiką, t. y. sukurti diasporos erdvę, kurioje jie galėtų pasijusti tarsi būdami savo kultūrinėje aplinkoje. Regioninių ar nacionalinių švenčių šventimas, kurio dabar itin aktyviai imasi skirtingos indų organizacijos ir neformalios grupės, atspindi tai, kad indai nebenori būti matomi kaip migrantai (t. y. laikini svečiai), bet kaip įsitvirtinti bandanti diasporos bendruomenė, turinti atpažįstamą ir pripažįstamą kultūrą ir tapatybę.

Šiame tyrime taip pat buvo bandoma suprasti indų migrantų politinės įtraukties situaciją dabartinių geopolitinių iššūkių kontekste. Viešajame diskurse indai dažnai siejami su prorusiška pozicija dėl Rusijos–Ukrainos karo. Šis tyrimas atskleidžia indų požiūrių į karą įvairovę. Kai kuriems indams Rusijos–Ukrainos karas neturi didelės reikšmės, nes niekaip tiesiogiai neliečia jų gyvenimo. Jiems yra ganėtinai sunku užimti poziciją dėl šio karo, nes jie su juo nesijaučia susieti ar pakankamai gerai išmanantys vietinę geopolitinę realybę. Kartais indai jaučia Lietuvos visuomenės įtarumą ir stigmatizaciją dėl jiems priskirtos prorusiškos pozicijos, kuri, viena vertus, jiems yra priskirta, kita vertus, jų pačių palaikoma, akcentuojant Indijos ir Rusijos istorinius ryšius. Kai kurie indai šį karą vertina kaip didžiųjų geopolitinių galių žaidimą, kaltę priskirdami JAV ir NATO, tokiu būdu reprodukuodami Rusijos naratyvus. Indų nacionalinis saistymasis stipriai veikia ir jų pozicionavimąsi dėl Rusijos–Ukrainos karo. Jų supratimui apie karą daro didelę įtaką oficiali Indijos valdžios pozicija, iškelianti neutralumo, taikos, nacionalinio intereso ir pasaulinės lyderystės ambicijas. Vyraujančių indų migrantų požiūrį apibūdinčiau ne kaip prorusišką, bet kaip proindišką, atstovaujančių Indijos valstybės perspektyvai, jos interesams. Bet tuo pačiu indai bando taikytis ir prie vietinio konteksto, strategiškai apgalvodami, kaip viešumoje reikia save pozicionuoti dėl šio karo. Kai kam pavyksta perimti empatiją vietinei Lietuvos ir Ukrainos perspektyvai ir persiimti vietiniu geopolitinės situacijos matymu. Kasdieniniame gyvenime susidurdami su ukrainiečiais, indai turi galimybę tiesiogiai sužinoti apie jų karo patirtis, bet kartu išvengia nelygiavertį Lietuvos valstybės ir visuomenės požiūrį, prioretizuojančių ukrainiečius migrantus, ir dėl to pradeda traktuoti juos kaip konkurentus.

Kaip atsiranda ši požiūrių įvairovė, kaip susiformuoja vienokios ar kitokios geopolitinės nuostatos? Tie, kurie palaiko artimesnius ryšius su lietuviais, peržengia indų migrantų socialinio rato ribas bei diversifikuoja savo informacijos kanalus, yra linkę formuoti pasakojimus, artimesnius vietinei perspektyvai ir labiau empatiškus Ukrainai. O daugiausia besisocializuojantys indų tarpe, besikliaunantys indiškais ir (ar) neoficialiais informacijos kanalais yra linkę reprodukuoti Indijos valstybės poziciją arba nepatikimą, konspiracinių teorijų persmelktą socialinėse medijose kuriamą turinį. Remiantis šiuo pozicionavimosi skirtumu, galima teigti, kad geopolitinės pažiūros yra svarbus rodiklis, atskleidžiantis platesnę migrantų įtraukties į Lietuvos valstybę ir visuomenę situaciją. Politinės nuostatos nėra vien politinės integracijos klausimas – jos rodo bendrą migrantų įtraukties situaciją priimančiojoje visuomenėje.

Bendriausiu požiūriu, dabartinė indų migrantų situacija Lietuvoje geriausiai gali būti apibūdinama kaip „bendruomeniška dezintegracija“ (Meissner, Heil, 2021). Ši sąvoka leidžia konceptualizuoti indų santykį su Lietuva, jų vidinę bendruomenės dinamiką bei geopolitinę pozicionavimąsi, atskleidžiant jų skirtingas patirtis, egzistuojančias įtampas bei konfliktuojančias pozicijas. Bendruomeniška dezintegracija pasireiškia, kai indai migrantai siekia integracijos Lietuvoje ne per vietinių kultūros normų perėmimą, bet per savo diasporinės kultūros raišką; kai jų bendruomenės viduje randasi nacionalinio ir regioninio saistymosi skirtis, išlaikant bendrą saistymosi per kultūrinę veiklą supratimą; kai atstovaudami proindiškai pozicijai vertindami Rusijos–Ukrainos karą, jie stiprina savo bendruomeniškumą nacionalinės tapatybės pagrindu ir politiškai dezintegruojasi nuo vietinio konteksto. Kiekviename iš aptartų indų migrantų situacijos aspektų pasireiškia bendruomeniškumo, priklausymo, saistymosi siekis ir jį lydintios dezintegracijos, atsisaistymo bei skirties brėžimo tendencijos.

Apibendrinant visas indų įtraukties į Lietuvos valstybę ir visuomenę sritis, išryškėja, kad indų migrantų politinė įtrauktis, vertinant ją per Rusijos–Ukrainos karo perspektyvą, atrodo kaip problemiškesnė sritis, nes daugumai indų yra sunku saistytis su Lietuvos valstybės ir visuomenės geopolitinės situacijos matymu, jį užgožia nacionalinis saistymasis ir Indijos valstybės interesai. Nepaisant nuomonių įvairovės, kai kurių indų migrantų Rusijai empatiški naratyvai yra ganėtinai atsieti nuo vietinio geopolitinio diskurso. Įdomu pažymėti, kad ir MIPEX 2025 indeksas migrantų

politinį dalyvavimą įvertino kaip silpniausią integracijos politikos sritį Lietuvoje, įvertindamas ją vos 5 balais iš 100 (Yavçan, Gorgerino, 2025).

Ši kai kurių indų migrantų politinė neįtrauktis, žvelgiant į ją iš bendruomeniškos dezintegracijos perspektyvos, galėtų atrodyti kaip normalus ir toleruotinas kitoniškumas, kuris yra neišvengiamas daugeliui šiuolaikinių liberalių daugiakultūrinių „superįvairovės“ (Vertovec, 2023) paženklintų valstybių. Kita vertus, jei į šią situaciją pažvelgtume iš valstybės perspektyvos, tada turėtume įvertinti, kaip ši kai kurių indų migrantų politinė neįtrauktis juos pozicionuoja šiuolaikinių geopolitinių iššūkių, su kuriais susiduria Lietuvos valstybė, kontekste, ir kelti klausimą, ar migrantų politinių pažiūrų skirtis nekels problemų šalyje ilgalaikėje perspektyvoje; ar atkreipiant geopolitinės įtampoms bei stiprėjant prieš migrantus nukreiptoms nuotaikoms tai netaps jų kolektyvinę stigmatizaciją skatinančiu veiksmu, kliudančiu jiems kurti empatišką saistymą su Lietuva jausmą. Migracijos ir integracijos politikos formuotojai neturėtų pražiūrėti politinės įtraukties svarbos, kuriant visapusišką migrantų integracijos politiką Lietuvoje. Lietuva, kaip nauja „migracinė valstybė“ (Hollifield, 2004), turės suteikti galimybę indų migrantų kultūriniais skirtumais pasireikšti ir toleruoti kultūrinės bendruomeniškos dezintegracijos tendencijas, kartu ieškant būdų kaip politiškai juos įtraukti.

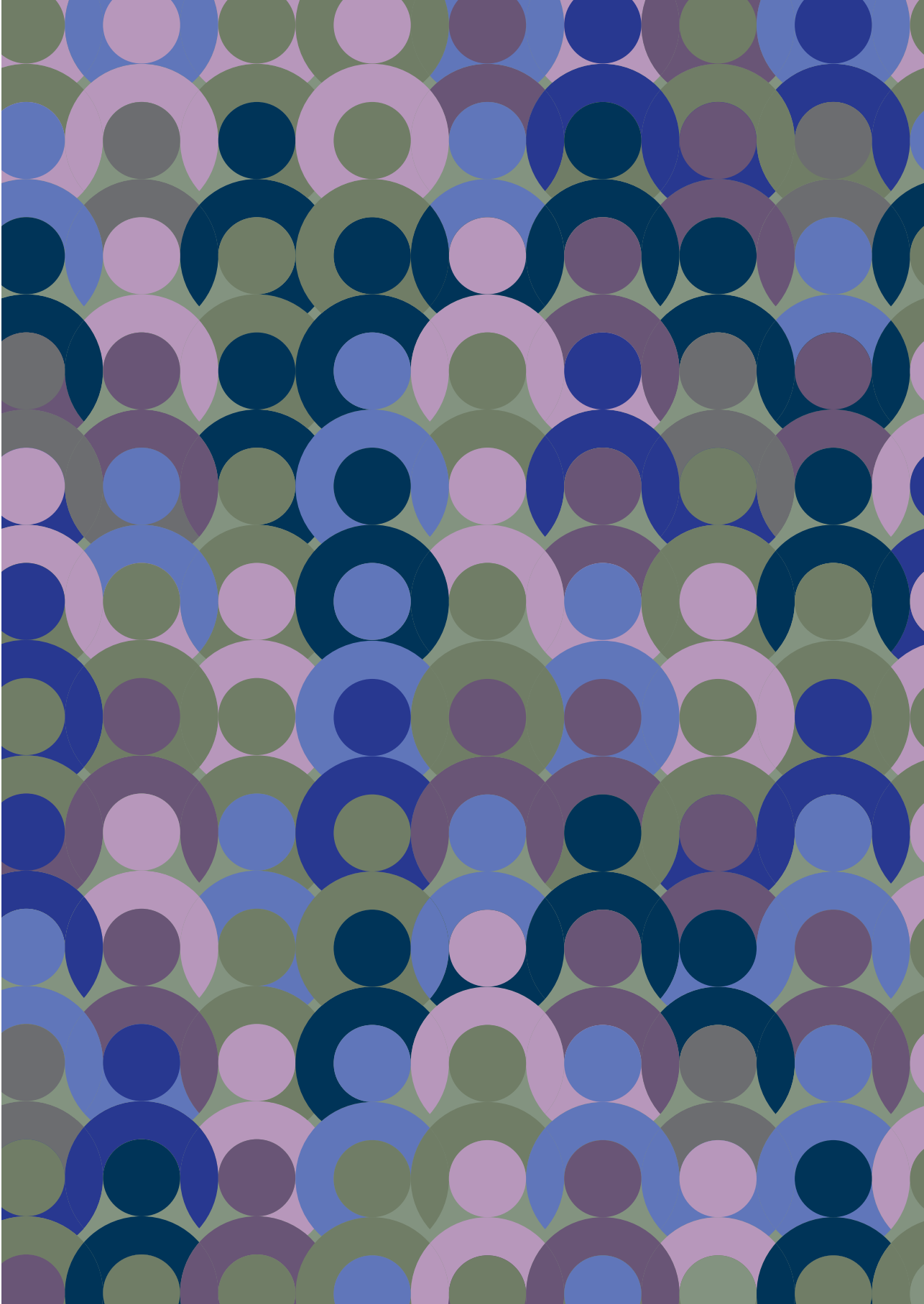
Tyrimo dalyvių lentelė

Interviu numeris	Vardas	Lytis	Amžius	Interviu atlikimo vieta	Regionas IND	Religija	Kasta	Atvykimo ir buvimo LT pagrindas	Atvykimo metai	Interviu atlikimo data
1	Ardžunas	Vyr.	40	Vilnius	Madja Pradešas	Sikhas	-	Studijos, darbas	2016	2024-01-04
2	Neha	Mot.	24	Vilnius	Kerala/Jungtiniai Arabų Emyratai	Hinduistė	-	Studijos, darbas	2017	2024-01-20
3	Mohanas	Vyr.	30	Vilnius	Tamil Nadu	Hinduistas	Bendroji kategorija (Vishwakarma, Asari)	Studijos	2018	2024-03-05
4	Natalis	Vyr.	33	Panevėžys	Tamil Nadu	Hinduistas	-	Darbas	2023	2024-03-13
5	Išanas	Vyr.	35	Kaunas	Madja Pradešas	Hinduistas	Dalitas (Mahar)	Studijos, darbas	2015	2024-03-23
6	Aditas	Vyr.	-25	Vilnius	Uttarakhandas	Hinduistas	Brahmanas	Studijos	2018	2024-03-26
7	Rani	Mot.	33	Vilnius	Kerala	Krikščionė	Bendroji kategorija	Darbas	2023	2024-06-03
8.	Šiazadas	Vyr.	34	Vilnius	Utar Pradešas	Musulmonas	-	Darbas	2019	2024-09-05
9	Purnima	Mot.	20	Vilnius	Naujasis Delis	Hinduistė/ateistė	Jat/Punjabi	Studijos	2024	2024-09-14

Interviu numeris	Vardas	Lytis	Amžius	Interviu atlikimo vieta	Regionas IND	Religija	Kasta	Atvykimo ir buvimo LT pagrindas	Atvykimo metai	Interviu atlikimo data
10	Rita	Mot.	19	Vilnius	Kerala/Ku-veitas	Krikščionė	-	Studijos	2023	2024-10-26
11	Athira	Mot.	35	Kaunas	Madja Pradešas	Hinduistė	Kšatrija	Šeima, darbas	2021	2024-10-28
12	Vikasas	Vyr.	27	Kaunas	Radžastanas	Hinduistas	Brahmanas	Studijos, darbas	2020	2024-10-28
13	Premas	Vyr.	30	Kaunas	Gudžiaratas	Hinduistas	Bendroji kategorija (Patel)	Studijos, darbas	2017	2024-11-10
14	Samas	Vyr.	28	Vilnius	Harjana, Naujasis Delis	Hinduistas	Kitų žemųjų klasių kategorija (Ror)	Studijos, darbas	2023	2024-11-11
15	Rašidas	Vyr.	25	Kaunas	Tamil Nadu	Nepraktikuojantis musulmonas	-	Studijos, darbas	2021	2024-11-15
16	Radžešas	Vyr.	35	Kaunas	Himačal Pradešas	Hinduistas	-	Studijos	2017	2024-11-15
17	Surešas	Vyr.	29	Kaunas	Pandžabas	Hinduistas	Brahmanas	Studijos	2024	2024-12-12
18	Dinešas	Vyr.	28	Kaunas	Tamil Nadu	Hinduistas/ateistas	Kitų žemųjų klasių kategorija, šudra	Studijos, darbas	2020	2024-12-12

Interviu numeris	Vardas	Lytis	Amžius	Interviu atlikimo vieta	Regionas IND	Religija	Kasta	Atvykimo ir buvimo LT pagrindas	Atvykimo metai	Interviu atlikimo data
19	Čaranas	Vyr.	23	Kaunas	Radžiastanas	Sikhas	Ramgarhia	Studijos, darbas	2024	2024-12-13
20	Arunas	Vyr.	24	Kaunas	Tamil Nadu	Hinduistas	-	Studijos, darbas	2022	2024-12-13
21	Sagaras	Vyr.	31	Vilnius	Tamil Nadu	Hinduistas	Šudra (Mudaliar)	Studijos, darbas	2016	2024-12-14
22	Ravinder	Mot.	29	Vilnius	Pandžabas	Sikhė	Kšatrija (Jatt)	Studijos, darbas	2025	2024-12-17
23	Gaurabas	Vyr.	35	Vilnius	Vakarų Bengalija	Hinduistas	Vaisijas	Šeima, studijos, darbas	2025	2024-12-17
24	Gautamas	Vyr.	45	Plungė	Andra Pradešas	Hinduistas	Šudra/dalitas (Razak)	Darbas	2024	2024-12-30
25	Nitja	Mot.	27	Vilnius	Tamil Nadu	Hinduistė	Brahmanė (Vadama)	Studijos, darbas	2020	2025-04-04
26	Vinodas	Vyr.	38	Klaipėda	Pandžabas	Hinduistas	Brahmanas	Šeima/studijos/darbas	2017	2025-04-11
27	Četanas	Vyr.	45	Klaipėda	Utarkhandas	Hinduistas	Kšatrijas (Chhetri)	Darbas	2014	2025-04-11

Interviu numeris	Vardas	Lytis	Amžius	Interviu atlikimo vieta	Regionas IND	Religija	Kasta	Atvykimo ir buvimo LT pagrindas	Atvykimo metai	Interviu atlikimo data
28	Devi	Mot.	~ 35-40	Klaipėda	Biharas, Vakarų Bengalija	Hinduistė	Vaišija	Studijos/darbas	2016	2025-05-17
29	Tomas	Vyr.	29	Klaipėda	Kerala	Krikščionis	-	Darbas	2024	2025-05-17
30	Džonas	Vyr.	50	Klaipėda	Kerala	Krikščionis	-	Darbas	2024	2025-05-17
31	Sarita	Mot.	38	Klaipėda	Kerala	Hinduistė	Šudra (Irava/Ezhava)	Šeima/darbas	2013	2025-05-17
32	Aravindas	Vyr.	29	Mazeikiai	Karnataka	Hinduistas	Šudra (Kurus)	Studijos/darbas	2018	2025-08-01

IŠVADOS

M. Frėjutė-Rakauskienė,
K. Garalytė, K. Šliavaitė

Monografijoje analizuojama migrantų iš Ukrainos, Baltarusijos ir Indijos etninio, nacionalinio, transnacionalinio identitetų ir geopolitinių nuostatų sąsajos ir jų raiška sąveikoje su priimančiąja Lietuvos visuomene. Etninio, nacionalinio ir transnacionalinio identitetų ir geopolitinių nuostatų tyrimai tampa ypač aktualūs Rusijos pradėto karo prieš Ukrainą metu, kai įsivaizdavimai ir konstruktai apie „savą“ ir „svetimą“ grupę, saistymasis su etnine grupe, pilietine tauta ar valstybe (-ėmis) negali būti suprantami atskirai nuo pasakojimo apie pasaulio teritorijas ir jų susietumą, pasitelkiant istorinius, kultūrinius ar politinius naratyvus (Dijkink, 1996). Monografijoje autorės jungia teorines prieigas, analizuojančias etniškumo ir tautinio identiteto konstravimo (pvz., Barth, 1969b; Brubaker, 2004; Wimmer, 2008), saistymosi migracijoje (pvz., Vertovec, 2009; Fathi, 2021; Fathi, Laoire, 2024) bei geopolitinių nuostatų raišką tautiško naratyvuose (pvz., Dijkink, 1996). Identitetas ir saistymasis remiantis pasirinktomis prieigomis suvokiamas kaip kintantis ir veikiamas ne tik konkretaus tyrimo dalyvio (-ės) socialinio lauko, bet ir platesnių geopolitinių procesų.

Tyrimo dalyvių – per paskutinius dešimt metų (nuo 2014 m.) į Lietuvą atvykusių migrantų iš Ukrainos, Baltarusijos bei Indijos – buvo klausama apie jų migracijos istoriją ir sąveiką su priimančiąja visuomene. Mokslininkės analizavo, kokios geopolitinės nuostatos atsiskleidžia tyrimo dalyvių pasakojimuose apie etninės, tautinės, transnacionalinės tapatybių konstravimą bei kokį vaidmenį jos vaidina kuriant santykį su Lietuvos visuomene. Ieškodamos atsakymų į šiuos klausimus, autorės analizavo lauko tyrimo metu surinktus duomenis, siekdamos išsiaiškinti, kokios atsiskleidžia skirtingų migrantų grupių geopolitinės nuostatos konstruojamuose pasakojimuose apie Rusijos pradėto karo prieš Ukrainą priežastis, eigą ir padarinius; kas būdinga skirtingų migrantų grupių etniniam, nacionaliniam ir transnacionaliniam identitetams ir kokį vaidmenį geopolitinės nuostatos vaidina šių identitetų daryboje; ar ir kaip etninės, nacionalinės ar transnacionalinės tapatybės ir geopolitinės nuostatos formuoja socialinius tinklus ir įtrauktį priimančiojoje šalyje. Tyrime dalyvavusių skirtingų migrantų grupių pasirinkimas leidžia palyginti skirtingoms grupėms būdingas tapatybės darybos tendencijas ir geopolitines nuostatas ir atskleidžia, kaip

didelio masto geopolitiniai įvykiai veikia ir transformuoja individualias ir kolektyvines tautines tapatybes ir saistymosi su kilmės ar priimančiosios šalies visuomene procesus.

Tyrimo duomenys autorių surinkti lauko tyrimo metu 2023 m. rugpjūčio – 2025 m. rugpjūčio mėnesiais įgyvendinant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Migrantų iš trečiųjų šalių Lietuvoje etninis, nacionalinis, transnacionalinis identitetai ir geopolitinės nuostatos karo Ukrainoje kontekste“ (Nr. S-MIP-23-39). Tyrimo metu iš viso atlikta šimtas giluminių interviu su migrantais iš Ukrainos (33 interviu), Baltarusijos (35 interviu) bei Indijos (32 interviu). Buvo atliekami nestruktūruoti arba pusiau struktūruoti interviu siekiant užfiksuoti pačių žmonių papasakotas istorijas, ypač turint galvoje, kad dauguma tyrime dalyvavusių migrantų yra karo pabėgėliai iš Ukrainos ar politiniai migrantai iš Baltarusijos, kurių migracijos istorija yra pažymėta prievartos patirčių. Tyrimas buvo vykdytas Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, keletas interviu atlikta kituose Lietuvos miestuose, kadangi ten nuvedė sniego gniūžtės atranka. Interviu atlikti tiek su vyrais, tiek su moterimis, tačiau skirtingų migrantų grupių moterų ir vyrų dalis tyrimo imtyje skiriasi.

Absoliuti dauguma tyrime dalyvavusių karo pabėgėlių iš Ukrainos atvyko į Lietuvą po 2022 m. vasario 24 d., t. y. Rusijos Federacijos įsiveržimo į Ukrainą. Keletas tyrimo dalyvių buvo atvykę iš Ukrainos iki šios datos, tačiau negali sugrįžti dėl vykstančio karo. Dauguma tyrime dalyvavusių karo pabėgėlių iš Ukrainos yra moterys. Tyrimo dalyvių iš Baltarusijos imtis įvairesnė – tyrime dalyvavo įvairaus amžiaus vyrai ir moterys, atvykę iš Baltarusijos į Lietuvą periodu nuo 2018–2022 metų įvairiais pagrindais, o daugiausia – politiniai migrantai. Migrantai iš Indijos taip pat yra viena iš gausesnių migrantų grupių Lietuvoje, tad, vykdant tyrimą, buvo svarbu išsiaiškinti, kokios geopolitinės nuostatos atsiskleidžia migrantų iš Azijos regiono pasakojimuose. Turint galvoje Indijos kaip pokolonijinės valstybės nuoskaudas dėl Vakarų šalių politikos (Jaffrelot, 2022), svarbu tirti, kaip indai imigrantai Lietuvoje vertina karą, kiek ir kaip jų vertinimą formuoja Indijos valstybės pozicija bei kaip jų geopolitines nuostatas ir tapatinimąsi keičia imigracijos patirtys Lietuvoje.

Tyrimas patvirtino, kad geopolitiniai naratyvai yra glaudžiai susiję su etninės ir tautinės tapatybės daryba bei transnacionalinių ryšių formavimu. Skirtingų tyrime dalyvavusių migrantų grupių atstovai, kalbėdami apie savo

migracijos istoriją ir (ar) Rusijos karą prieš Ukrainą pasitelkdavo pasakojimus apie istoriškai vykusius kolonializmo ir imperializmo procesus, pasaulio regionų ir (ar) valstybių galios santykius, dalijosi Rusijos karo prieš Ukrainą vertinimais, kurie matytini kaip formuojami tyrimo dalyvių socialinių laukų ir (ar) kilmės šalyse cirkuliuojančių naratyvų. Etniškumo, tautiškumo ir geopolitikos pasakojimų sąveika yra mokslininkų tirta skirtingose šalyse ir skirtingais laikotarpiais, tačiau šios monografijos autorių vykdytas tyrimas Rusijos pradėto karo prieš Ukrainą metu atskleidžia šios sąveikos intensyvumą, taip pat diskutuojama, ar ir kaip konstruojamos tapatybės veikia sąistymosi su kilmės ir priimančiąja šalimi procesus. Tyrime dalyvavusios migrantų grupės, kurios atvyko skirtingais migracijos pagrindais – karo pabėgėliai (migrantai iš Ukrainos), politiniai ar darbo migrantai (iš Baltarusijos), darbo ir studijų migrantai (iš Indijos) – konstruoja skirtingus lūkesčius sąveikoje su priimančiąja šalimi (Lietuva) ir kilmės šalimis, tačiau šiems lūkesčiams ir migrantų sąveikos su priimančiąja šalimi strategijoms turi poveikį platesni geopolitiniai įvykiai, kintanti migrantų teisinė situacija / statusas, istoriniai naratyvai, įgalinantys arba neįgalinantys konstruoti jungtis su priimančiąja visuomene, kilmės šalyse vykstantys politiniai procesai.

Karo pabėgėliai iš Ukrainos Lietuvoje / K. Šliavaite

Monografijoje analizuota etninės, tautinės, transnacionalinės tapatybių konstravimas ir kaita karo pabėgėlių iš Ukrainos Lietuvoje pasakojimuose apie Rusijos Federacijos pradėtą karą prieš Ukrainą, karo meto patirtis ir priverstinę migraciją. Aiškintasi, ar ir kaip pasakojimuose apie karo patirtis ir migraciją konstruojamos asmeninės ir kolektyvinės tapatybės bei kaip šios (per)kuriamos tapatybės formuoja santykį su priimančiąja Lietuvos visuomene. Kitais žodžiais tariant, aiškintasi, ar ir kaip smurtas, prievarta (angl. *violence*) ir priverstinė migracija lemia individualios ir grupinės tapatybių (per)kūrimą ir sąveiką su priimančiąja visuomene. Atsakymai į šiuos klausimus yra svarbūs, siekiant suvokti, kaip tapatybės kinta, o sykiu tampa svarbiu ištekliumi interpretuojant žmogiškąsias patirtis prievartos ir karinių konfliktų kontekste. Ne mažiau svarbu suprasti karo pabėgėlių iš Ukrainos Lietuvoje patirtis priimančiojoje šalyje bei sąistymosi su Lietuva bei kilmės šalimi tendencijas.

Karo pabėgėlių tapatybių ir sąistymosi analizei pasitelktos teorinės priegios, skirtos veikėjiškumo (angl. *agency*) sampratoms karo ir privers-

tinės migracijos metu (Lubkemann, 2008; Jackson, 2013; Bauer-Amin, Schiocchet, Six-Hohenbalken, 2022), tautinės tapatybės (per)konstravimo geopolitinių lūžių metu procesams (Dijkink, 2003; Wimmer, 2013; Wylegała, Głowacka-Grajper, 2020; Ridanpää, 2025; Eraliev ir Urinboyev, 2024), namų sampratoms ir transnacionaliniams ryšiams migracijoje (Vertovec, 2009; Fathi ir Laoire, 2024). Etnografinės karo kasdienybės studijos skirtingose karinių konfliktų paliestuose regionuose (Maček, 2009; Hermez, 2017) bei fenomenologijos perspektyvos, akcentuojančios prievartos ir migracijos įkūnytas patirtis, leido giliau suprasti karo patirtis iš tyrimo dalyvių perspektyvų (Ahmed, 2006, 2009; Mijić et al., 2024). Geopolitinės nuostatos konstruojant tautinę tapatybę suprantamos kaip atsiskleidžiančios kasdieniuose pasakojimuose, pasirinkimuose, karo priežasčių ir eigos interpretacijoje (Eraliev ir Urinboyev, 2024; Ridanpää, 2025).

Karas pasakojimuose atsiskleidžia kaip esminis įvykis, krizė, kuri padalino tyrimo dalyvių gyvenimus į dvi dalis – gyvenimą iki karo ir jam prasidėjus (plg. Sereda ir Portnov, 2025: 17). Karas siejamas su fiziniu, materialiniu, emociniu, psichologiniu ir kitokiu nesaugumu ir smurtu (plg. Stanko, 1996, cituota iš Bauer-Amin, Schiocchet, Six-Hohenbalken, 2022: 24). Karo patirtys lemia pakitusį savęs supratimą, neapibrėžtumą dėl ateities, saugumo jausmo praradimą, taip pat socialinius ir ekonominius praradimus (Mijić et al., 2024; Sereda ir Portnov, 2025). Migracija tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidžia kaip išgyvenimo strategija, kai palikti Ukrainą ir išvykti tampa būtinybe saugant savo ar pažeidžiamų šeimos narių (pvz., vaikų) gyvybes. Gyvenimas karo sąlygomis, okupacijoje ar migracija interviu metu dažnai apibūdinami per kūniškas patirtis, t. y. jausmus, jausenas ir išgyvenimus, tokius kaip šaltis, baimė, tamsa, sustojęs laikas, alkis, skausmas ir kita (plg. Maček, 2009; Mijić et al., 2024; Ahmed, 2009).

Karo pradžios ir priežasčių vertinimas interviu metu atskleidžia tyrimo dalyvių geopolitines nuostatas. Karas absoliučios daugumos tyrimo dalyvių suvokiamas kaip ilgalaikės Rusijos kolonializmo ir imperialistinės politikos priežastis. Rusijos kolonializmas ir imperializmas interviu metu siejami su kalbos politika, ukrainiečių tautos genocidu Holodomoro ir sovietinių represijų metu, „didžiojo brolio“ bei „vienos tautos“ naratyvu, kuriuo mėginama nuneigti ukrainiečių tautos kaip atskiros tautos egzistavimą. Valstybės lygmens kolonializmo per kalbą ar represijas politika interviu metu siejama su konkrečios tyrimo dalyvio (-ės) šeimos istorija, pasakojime konstruojamos

paralėlės tarp skirtingų šeimos kartų patirčių, kurios dažniausiai prisimamos nuo dvidešimtojo amžiaus pradžios iki dabar vykstančio karo. Interviu metu kalbėdami apie savo ir savo šeimų patirtis ir vertindami karo priežastis, tyrimo dalyviai kuria geopolitinius pasakojimus, kurie gali būti interpretuojami kaip „kasdienės geopolitikos“ (žr. Eraliev ir Urinboyev, 2024) ar „tapatinimosi geopolitizacijos“ (Ridanpää, 2025) raiška. Ukrainiečių tapatybės ir savo–svetimo ribų per kalbą, istorijos pasakojimus, lojalumo ir ištikimybės Ukrainos tautai ir valstybei brėžimas tampa viena iš esminių temų pasakojimuose apie karą ir migraciją. Moksliniai tyrimai atskleidžia, kad būtent Rusijos karas prieš Ukrainą, prasidėjęs 2014 metais, paskatino tautinės tapatybės konsolidavimo ir ribų brėžimo procesus (žr., pvz., Wylegała, Głowacka-Grajper, 2020; Shestopalova, 2020; Korostelina et al., 2025).

Rusijos karas prieš Ukrainą, patiriama prievarta suvokiama kaip nukreipta prieš ukrainiečius kaip tautą, todėl tapatybės praktikavimas ir patvirtinimas pasirenkant ukrainiečių kalbą informantams yra būdas išreikšti savo pasirinkimą ir pabrėžti tautinę tapatybę (plg., pvz., Shestopalova, 2020). Kita vertus, interviu atskleidė, kad saistymasis su Ukraina ir tapatinimasis su ukrainiečių tauta yra pagrįstas lojalumu Ukrainai, jausmu, kad priklausai ukrainiečių tautai, Ukrainos pusės pasirinkimu, Rusijai užpuolus Ukrainą 2014 ir 2022 metais. Tuo būdu konstruojama įtrauki ir lojalumu Ukrainai karo metu pagrįsta tapatybė remiantis pilietybe ir pilietiškumu, o ne išimtinai kultūriniais aspektais (plg. Barrington, 2021; Skvirskaja, 2025; Brantly, 2024). Mokslininkai pabrėžia, kad 2014 m. prasidėjęs Rusijos karas prieš Ukrainą nulėmė, jog istorija, politinės orientacijos ir lojalumas tapo svarbesni brėžiant tautines ribas nei kalbos pasirinkimas (ukrainiečių ar rusų) ar religija (Wylegała, Głowacka-Grajper, 2020: 6; žr. taip pat Barrington, 2021; Skvirskaja, 2025; Brantly, 2024). Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad įtraukios ukrainiečių bendruomenės Lietuvoje kūrimas įgalina praktikuoti tapatybę, vienyti žmones su panašiomis patirtimis, padeda kurti saugias erdves (plg. Das, Kleinman, 2001).

Interviu analizė taip pat atskleidė, kad priklausymas Europos kultūrai yra viena iš svarbių temų konstruojant ukrainiečių / Ukrainos gyventojų tapatybę kaip skirtingą nuo Rusijos gyventojų, interviu metu dažnai apibrėžiamų tiesiog kaip „rusai“, tapatybės. Europa tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidžia kaip kompleksinė samprata, kuri siejama ne tiek su geografiniu regionu, kiek su tam tikra gyvenmena ir bendrabūvio būdu. Europa ir

europietiškas gyvenimo būdas siejamas su demokratinės valdysenos, pilietinio aktyvumo, valdžios galių kontrolės ir pilietinio pasipriešinimo idėjomis. Interviu metu atsiskleidė, kad daugelis tyrimo dalyvių Ukrainą visų pirma apibūdina kaip Europos dalį ir tai, jų teigimu, esminis skirtumas nuo Rusijos ir jos gyventojų. Šios interviu metu atsiskleidusios nuostatos atliepia daugiametes Ukrainos viešojoje erdvėje vykusias ir vykstančias diskusijas apie Ukrainos kaip valstybės ir ukrainiečių kaip tautos vietą pasaulio žemėlapyje, kuriose Europos idėja užima ypač svarbią vietą (Kuzio, 2001; Kulyk, 2016; Orlova, 2017), tuo pačiu atskleidžia Europos idėjos svarbą kuriant ukrainiečių tautinę tapatybę (žr. Hayden, 2013).

Kuriamas santykis su Lietuva yra neapibrėžtas, kintantis, gyvenimas priverstinėje migracijoje yra apibūdinamas kaip gyvenimas netikrume, tam tikrame laikinyje, kadangi nėra aiški karo baigtis, karo išdavos, galimybės grįžti į Ukrainą, galimybės likti Lietuvoje. Laikinumo, nesaugumo, netikrumo dėl ateities pasakojimai fiksuojami karo pabėgėlių iš Ukrainos bendruomenėse skirtingose šalyse ir suprantami kaip susiję su jų teisinės situacijos priimančiosiose šalyse laikinumu, nenuspėjama karo eiga ir pabaiga (žr., pvz., Mijic et al., 2024; Sereda ir Portnov, 2025; Lapshyna, 2025). Tyrimo dalyvio (-ės) ateities planus lemia ir konkreti kiekvieno žmogaus ar šeimos situacija – daugelis tyrimo dalyvių yra atvykę iš šiuo metu okupuotų Ukrainos teritorijų, praradę namus, nebeturintys kur grįžti. Tyrimo dalyviai Lietuvoje kūrė savo santykį su priimančiąja šalimi ir jos visuomenė remdamiesi patirtimis, kurios leido arba neleido jiems jaustis saviems, saviesiems ar svetimiesiems konkrečiuose kontekstuose. Istorinių Lietuvos ir Ukrainos visuomenių ir valstybių patirčių panašumai, ypač sovietmečių patirtos represijos, rusifikacijos procesai tyrimo dalyvių suvokiami kaip tam tikros jungtys, įgalinančios supratimą ir veikiančios jų saistymąsi su priimančiąja šalimi. Šiuo požiūriu atsiskleidžia transnacionalinių atminčių svarba kuriant solidarumą, peržengiantį valstybių sienas ir įgalinantį veiksmui, pavyzdžiui, pagalbai (plg. Creet, 2011; Kaya, 2018). Interviu metu tyrimo dalyviai dalijasi jausminėmis ir kūniškomis patirtimis, kurios leidžia Lietuvą įvardyti namais, tai yra mini gamtos, peizažo, urbanistinių erdvių panašumą su Ukrainos kraštovaizdžiu. Tam tikra prasme tyrimo dalyvių kūnai „iš naujo įsikuria erdvėse“ (Ahmed, 2006: 9), mėgindami jas pajauti kaip savas. Migracija iš pradžių atrodė kaip laikina ir apibrėžta tam tikru laiku, dabar pradedama suprasti kaip neapibrėžta ir turint daug netikrumo

dėl šio laikotarpio pabaigos (žr. taip pat Šliavaitė, 2026). Karo pabėgėliams gyvenimas atrodo pažymėtas laikinumo, netikrumo, o tai turi poveikį ir galvojant apie ateitį, saistymąsi, iššaknijimą.

Migrantai iš Baltarusijos / M. Frėjutė-Rakauskienė

Analizuojant migrantų iš Baltarusijos istorijas, atsižvelgiama į tai, kaip jie konceptualizuoja „atvykimą“ ir „integraciją“ individualiu lygmeniu (žr. Mijić et al., 2024). Aptariant migraciją ir migrantų saistymąsi su kilmės valstybe arba priimančiąja visuomene, akcentuojamas priklausymo (angl. *belonging*) jausmas, įtraukiantis tiek pilietines, politines, tiek socialines, tiek ir emocines dimensijas ir jų svarbą (žr. Saavedra et al., 2023; Yuval-Davis, 2006; Fathi 2022a). Svarbu atsižvelgti, kaip migrantai apibūdina priklausymą ir saistymąsi – ką kalba apie kultūrinius panašumus ir skirtumus, apie socialinius, asmeninius kuriamus ir palaikomus ryšius su kitais migrantais arba platesne visuomene, apie požiūrį į šalį, į kurią atvyko, ir jos kalbą (žr. Saavedra et al., 2023). Svarbios sąvokos „namai“ ir „laikinumas“ (Fathi, 2021) bei susitaikymo (angl. *resilience*) aspektas, padedantis integruotis, o tai įvyksta, kai žmogus geba susidoroti su išskylančiais iššūkiais, prisitaikyti, keistis (Winogrodzka et al., 2023).

Tyrimė dalyvavę žmonės atvyko į Lietuvą dėl skirtingų motyvų, tačiau didžioji dalis jų yra politiniai migrantai, kurie negali grįžti į Baltarusiją dėl grėsmės jų ir tuo pačiu jų artimų žmonių saugumui. Šio tyrimo duomenimis, daugeliui migrantų, ypač politiniams migrantams, sunku susitaikyti su priverstinės migracijos situacija, akcentuojama, kad jie turėjo tik dvejoją pasirinkimą – arba bėgti iš Baltarusijos, arba patirti represijas pasilikus joje. Jiems sunku susitaikyti su tokiu nauju įgytu svetimoje šalyje teisiniu statusu – migranto apskritai ar pabėgėlio konkrečiai ir tai priimti, todėl jų pasakojimuose pabrėžiamas buvimo Lietuvoje laikinumas ir neretai deklaruojama staigaus išvykimo iš Lietuvos galimybė tik pasikeitus politinei situacijai Baltarusijoje ir kai jiems bus saugu grįžti ir nebegrės politinis persekiojimas, nes Baltarusiją laiko savo namais. Daugelio migrantų grįžimo motyvacija yra susijusi su jų pilietine pozicija ir deklaruojamu nacionaliniu baltarusių identitetu. Informantų pripažįstama, kad savo turimomis žiniomis, užimamomis profesinėmis pozicijomis nori padėti atkurti demokratinę Baltarusiją, įkurti institucijas (pvz., švietimo, teisėsaugos), kurios veiktų esant demokratiniam režimui ir pagal Europos Sąjungos šalių pavyzdžius.

Informantams pasakojant savo migracijos į Lietuvą istoriją, pabrėžiami politiniai įvykiai Baltarusijoje, po Lukašenkos bandymų išplėsti savo politinę valdžią referendumu, o ypač 2020 metų prezidento rinkimai, paskatinę baltarusius masiškai protestuoti, informantų įvardijami kaip tam tikra „lūžinė data“ nacionaliniam identitetui ir pilietiškumui formuotis. Daugeliui šitokios masinės režimo represijos ir netgi pats pilietinis pasipriešinimas buvo labai netikėtas, bet, manoma, šie įvykiai ilgo politinio proceso dalis (plg. Jachovič, 2019; 2022). Kiti minėjo savo baltarusių identitetą atradę per šiuolaikinę kultūrą, muziką ir literatūrą, kitiems baltarusių nacionalinis identitetas tapo svarbus tik esant Lietuvoje, kai suprato nacionalinio identiteto ir nacionalinės kalbos svarbą, susipažino su platesne baltarusių bendruomene, Baltarusijos valdžios opozicionieriais. Kalba (baltarusių), apibendrinus informantų interviu, viena vertus, yra pripažįstama vienu iš svarbių etninio baltarusių identiteto ir opozicijos režimui (ypač po 2020 metų protestų) bruožų, kita vertus, teigiama, kad gali būti baltarusiu nemo-kėdamas baltarusių kalbos ir kalbėdamas rusiškai. Dar vienu potencialiu etninio identiteto aspektu gali būti šalies istorija, tačiau, atlikus tyrimą, atskleista, kad daugelis Baltarusijos istorijos nežino, o apie litvinizmo ideologiją sužinojo tik būdami Lietuvoje.

Atskleista, kad migrantų teisinis statusas susijęs su jų įsikūrimu ir integracija Lietuvoje, ir galiausiai, su visuomenės požiūriu į atvykusiuosius. Pabėgėlio statusas suprantamas kaip garantuojantis galimybę pasilikti šalyje, atsižvelgiant į taikomas griežtesnes sankcijas atvykusiems iš Baltarusijos, susijusias su leidimų gyventi šalyje išdavimu, nepratėsimu, panaikinimu dėl grėsmių nacionaliniam saugumui, keliamų Rusijos ir Baltarusijos režimų. Pabrėžiama, kad esantys Lietuvoje baltarusiai nėra atsakingi už Lukašenkos veiksmus, nes yra režimo priešininkai ir dėl to nukentėjo ir buvo priversti išvykti. Tyrime dalyvavusiems baltarusiams Lietuva yra Europos dalis su demokratiškai veikiančiomis institucijomis, aukštu ekonominiu ir socialiniu gyvenimo lygiu, taip pat kultūriškai ir istoriškai artima baltarusiams šalis (ypač Vilniaus miestas), iš kurios galima pasimokyti, kaip vertinti ir puoselėti savo istoriją ir kalbą. Manoma, Vilnius palankesnis nei Kaunas atvykusiųjų adaptacijai dėl daugiakultūriškumo, kur galima sutikti rusiškai kalbančių žmonių ir ne tik lietuvių. Daugelis apklaustų baltarusių pripažįsta, kad lietuvių kalbos mokytis yra būtina ne tik dėl galimybės susikalbėti su lietuviais, bet ir dėl pagarbos ir tam tikros duoklės mažai tautai, kuri

sugebėjo išlaikyti savo kalbą ir gali būti pavyzdys Baltarusijai, kaip saugoti, puoselėti ir kasdien vartoti savo kalbą.

Daugelis apklaustųjų palaiko glaudų ryšį su Baltarusijoje likusiais šeimos nariais, draugais, pažįstamais, skaito baltarusišką (dažniausiai opozicinę) spaudą, stebi politines ir kitas naujienas, kuria baltarusius (arba rusiškai kalbančius migrantus) jungiančias organizacijas, socialinių tinklų grupes, dirba baltarusių nevyriausybinėse organizacijose, opozicinės žiniasklaidos priemonėse arba perkeltose iš Baltarusijos įmonėse ir tai lemia mažesnę kontaktų su Lietuvos visuomene palaikymą (plg. Skučienė, Poškus, Kazakevičiūtė, 2022), lėtesnę integraciją į Lietuvos visuomenę bei lietuvių kalbos mokymosi ir tuo pačiu išmokymo galimybes. Daugelis atvykusių baltarusių akcentuoja laikiną buvimą Lietuvoje, kas taip pat savitai prisideda, kad nėra ir nekuriama ryšių platesnėje Lietuvos visuomenėje. Laikinumo sąvoka kartojama kalbant apie atvykimą ir buvimą Lietuvoje, nes, ypač politiniai migrantai, atvyko čia priverstinai ir tikisi grįžti greitai metu į Baltarusiją, kur liko jų artimieji ir draugai (plg. Fathi, 2021). Kita vertus, daugelis teigia, kad suprato, jog tas laikinumas gali virsti ir nuolatiniu gyvenimu Lietuvoje, nes politinė situacija greitai nesikeičia ir yra labai priklausoma nuo įvairių geopolitinių veiksnių (Rusijos pradėto karo prieš Ukrainą), kurie gali būti ilgalaikiai. Laikinumas, manoma, tai ir tam tikra psichologinė žmogaus strategija lengviau pakelti staigius asmeninio gyvenimo pokyčius.

Atvykusieji baltarusiai pasakojimuose apie savo atvykimo į Lietuvą priežastis kalba ir apie geopolitinę regiono situaciją, kuri vienaip ar kitaip susijusi su jų migracijos istorija ir ateities planais Lietuvoje. Šio tyrimo dalyviai pasisakė prieš Rusijos pradėtą karą prieš Ukrainą (plg. Алампи́ев, Биканов, 2022), neretai, nepaisant jų artimųjų, likusių Baltarusijoje, susiskaldymo Rusijos pradėto karo prieš Ukrainą klausimu, kadangi tam daro stiprią įtaką Rusijos propagandą skleidžiantys kanalai, rodomi per Baltarusijos televiziją. Informantai emocingai ir daug pasakoja apie Rusijos pradėtą plataus masto karą prieš Ukrainą ir apibūdina jo pradžią įvairiomis juos ištikusiomis emocijomis, nuo baimės ir siaubo iki nesupratimo ir nesaugumo. Kai kurie Rusijos karinių pajėgų telkimą Baltarusijoje įvardija kaip jos okupaciją, kuri įvyko anksčiau nei Ukrainoje. Karas, manoma, atskleidė keletą svarbių aspektų, susijusių su Baltarusijos valstybės politine ir ekonomine kryptimi į Europą, bet ne „rusų pasaulio“ zoną, taip pat ir su baltarusiškumu ir baltarusių identiteto paieškomis,

ypač per baltarusių kalbos aktualizavimą (plg. Jachovič, 2019; Pihalskaya, 2022; Bekus, 2014; 2023).

Tyrimu atskleista, kad informantai supranta, jog Baltarusijos politinė ateitis yra susijusi su Rusija, nes Baltarusija ekonomiškai stipriai priklauso nuo šios šalies (plg. Rogoza et al., 2020; Bekus, 2023). Įsivyravusios represijos Baltarusijoje po 2020 metų rinkimų, kurios tęsiasi ir stiprėja iki šių dienų bei Baltarusijos režimo „nepajudinamumas“ taip pat suprantami kaip nulemti Rusijos įtakos ir šio režimo palaikymo. Dabartiniai Baltarusijos režimo veiksmai siejami su vis stiprėjančiomis represijomis prieš baltarusius, absurdiška propaganda, teisinančia režimo veiksmus, ypač švietimo sistemoje, bei įsivyravusia korupcija, protekcionizmu.

Migrantai iš Indijos / K. Garalytė

Šioje monografijoje pristatomas pirmas išsamus indų migrantų – kultūriškai kompleksiškos ir vis labiau matomos grupės Lietuvoje tyrimas, centruojantis į jų migracijos motyvus ir istorijas, įtraukties ir atskirties Lietuvos visuomenėje patirtis, daugybines ir sutampančias saistymosi ir geopolitinio pozicionavimosi Rusijos–Ukrainos karo kontekste trajektorijas. Remiamasi migrantų integracijos diskurso kritika (Favell, 2019; Meissner, Heil, 2021; Rytter, 2019; Schinkel, 2018), konceptualizuojant indų migrantų Lietuvoje situaciją kaip „bendruomenišką dezintegraciją“ (Meissner, Heil, 2021). Ši koncepcija leidžia apibūdinti indų migrantų santykį su priimančiąja visuomene, taip pat ir jų vidinę bendruomenės dinamiką – jų patirčių kompleksškumą, integracijos ir dezintegracijos procesus, įtraukties ir atskirties, saistymosi ir atsisaistymo jausenas.

Tyrimas atskleidė, kad indų migraciją į Lietuvą lemia sutampantys kultūriniai ir ekonominiai motyvai. Daugeliui indų migracija yra būdas pagerinti jų pačių ir šeimos socialinį statusą. Jie pasakojo apie didėjančią Lietuvos, kaip studijų ir darbo migracijos krypties, žinomumą ir patrauklumą, prie kurio prisideda studijų ir įdarbinimo agentūros, per kurias jie dažnai pirmą kartą sužino apie Lietuvą. Indų Lietuvos pasirinkimo motyvai pragmatiniai – jie lygina Lietuvos galimybes platesniame indų migracijos krypčių kontekste. Žemos ir vidutinės kvalifikacijos darbuotojus į Lietuvą vilioja aukštesnis atlyginimas, palyginti su Indija ir Persijos įlankos šalimis, studentus – žemesnė mokslų ir pragyvenimo kaina nei kitose Vakarų valstybėse, aukštos kvalifikacijos ekspatus – karjeros mobilumo galimybės,

naujos patirtys ir Lietuvos kaip migrantų neperpildytos šalies patrauklumas. Tyrimas atskleidė ryškėjančias indų migracijos regionines tendencijas. Migracija iš Indijos Pandžabo regiono gali būti papildomai motyvuota su sikhų separatizmu susijusios sociopolitinės įtampos ir ryškėjančių nelegalios migracijos tendencijų.

Indų migrantų santykis su Lietuvos valstybe ir visuomene yra formuojamas jų kasdienių įtraukties ir atskirties patirčių. Atskirties jausena atsiskleidė, kai indai pasakojo apie ribotą bendravimą su lietuviais, menką motyvaciją mokytis lietuvių kalbos ir neaiškius ateities planus. Kultūriniai skirtumai ir diskriminacijos patirtys dar labiau prisideda prie atskirties jausmo, kuris kompensuojamas bendruomeniškumo kūrimu ir palaikymu tarp indų migrantų. Indų gyvenimo Lietuvoje vertinimas kinta einant laikui, plečiantis ir gilėjant jų socialiniams ir emociniams ryšiams su vietiniais. Pradinės kultūrinio šoko, rasinio ir kultūrinio kitoniškumo jausenos tolydžio užleidžia vietą gyvenimo kokybės, asmeninės laisvės ir saugumo jausenai. Įsitvirtinti Lietuvoje bandantys indai deda aktyvias pastangas kurti socialinius ryšius su lietuviais bei kalba apie atsirandantį prierašumo Lietuvai jausmą. Tačiau šio ryšio palaikymą trikdo įvairios biurokratinės kliūtys, geresnės ekonominės galimybės kitose šalyse, taip pat šeiminiai įsipareigojimai.

Indų migrantų tapatybė yra kompleksinė ir daugialypė, apimanti nacionalinio, regioninio ir transnacionalinio saistymosi dimensijas. Jų nacionalinė tapatybė yra stipriai veikiamą šiuolaikinės hinduistų nacionalistų valdžios konstruojamų naratyvų. Ne ką mažiau svarbi jiems ir regioninė tapatybė. Indai dažnai tapatinasi ne tik kaip Indijos piliečiai, bet ir konkrečių regioninių, etninių ir lingvistinių grupių atstovai. Šis dvikryptis tapatinimasis yra veikiamas šiuolaikinės politizuotos hinduistinės kultūros sklaidos ir istoriškai susiklosčiusių skirtumų tarp Šiaurės ir Pietų Indijos kultūrų. Šalia nacionalinio ir regioninio tapatinimosi indams migrantams būdingas ir transnacionalinis saistymasis. Ankstesnės migracijos patirtys – jų pačių ar jų šeimos narių – skatina indus migrantus save apibūdinti kaip globalius piliečius, suderinančius gyvenimo skirtingose šalyse patirtis su jų etnine ir (ar) nacionaline tapatybe. Šiuolaikinės indų diasporos politikos kontekste transnacionalinės patirtys yra sėkmingai inkorporuojamos į nacionalistinę indų diasporos tapatybę. Nepaisant etninių, lingvistinių ir regioninių skirtumų, indai migrantai dalijasi bendru saistymosi supratimu,

kuris rodo savos kultūros migracijos kontekste atkūrimo ir praktikavimo svarbą. Bandydami įsitvirtinti Lietuvoje, indai aktyviai siekia kurti diasporinę erdvę, kurioje jaustų kultūrinio priklausymo ir savumo jausmą. Regioninių ir nacionalinių švenčių šventimas, kurį praktikuoja tiek Indijos ambasada, tiek įregistruotos indų bendruomenės, tiek įvairios neformalios grupės, rodo, kad indai siekia būti matomi ne kaip laikini svečiai, bet kaip besiformuojanti diasporos bendruomenė, turinti atpažįstamą ir pripažįstamą kultūrinę tapatybę.

Indų migrantų pozicionavimasis Rusijos–Ukrainos karo klausimu yra ženklintas požiūrių įvairovės ir jų kaitos. Kai kuriems indams šis karas yra tolimas ir nereikšmingas, o kaip svarbius jiems rūpimus klausimus jie akcentuoja savo šalies vidines bei regionines problemas, dėl to jų geopolitinis matymas gali būti apibūdinamas kaip linkęs į lokalumą bei regionalizmą (žr. Dijkin, 1996). Bet kartu indų pasakojimuose atsiskleidžia ir platesnis geopolitinis sąmoningumas, ypač tada, kai jie kalba apie Indijos pakitusį įvaizdį iš besivystančios šalies į pasaulinę galią ir Indijos valdžios įsitraukimą į tarptautinių konfliktų mediavimą. Kaip to pavyzdį jie minėjo Narendra Modžio dalyvavimą G20 susitikimuose ir tikėjimą jo sugebėjimu išspręsti Rusijos–Ukrainos bei Izraelio–Gazos karus. Indams šis globalaus pozicionavimosi pokytis svarbus, nes skatina juos pervertinti savo pokolonijinę tapatybę, atkurti savo veikėjiškumą bei išsiugdyti nacionalinio pasididžiavimo jausmą (de Estrada, 2023).

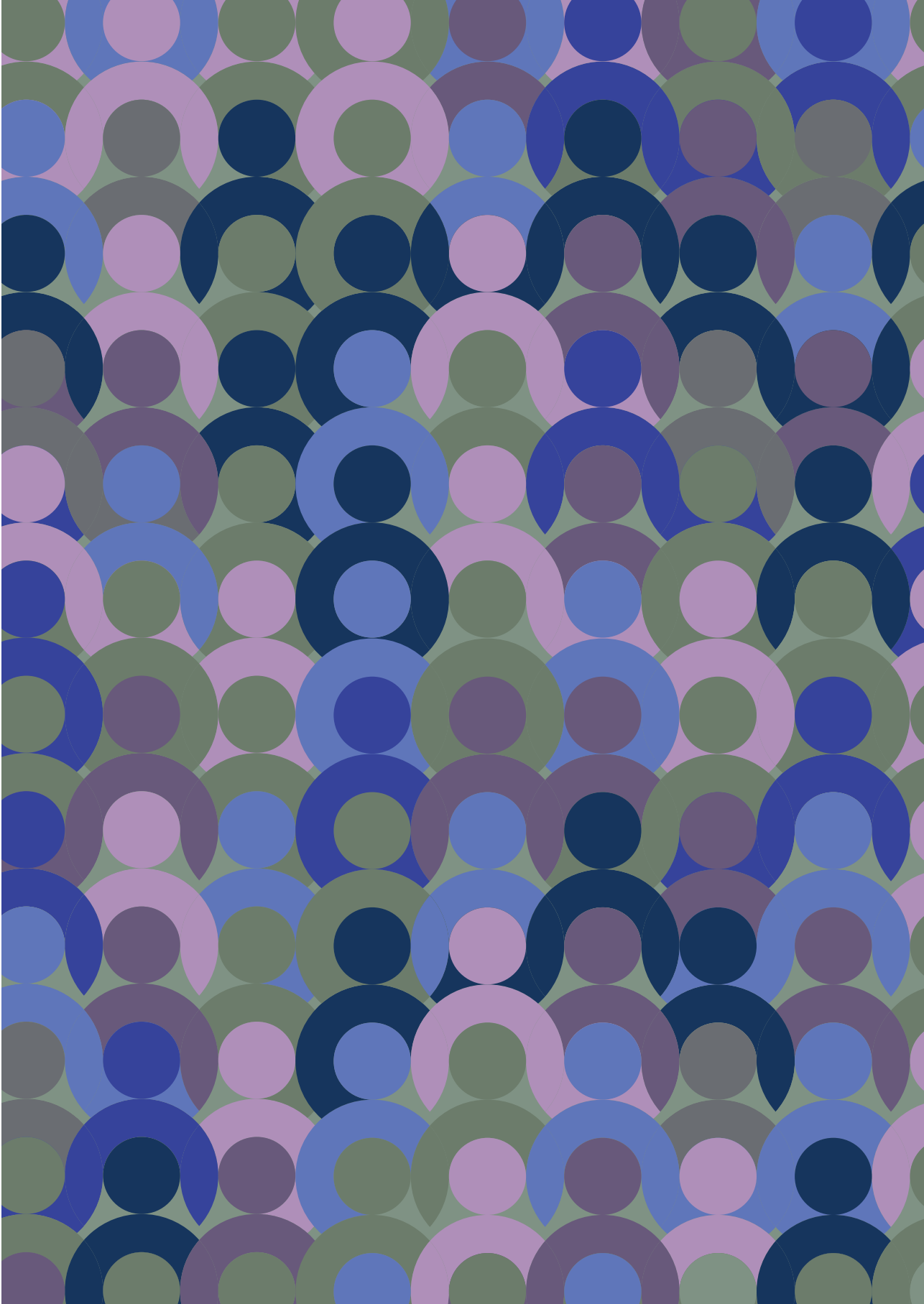
Analizuojant indų tapatinimosi ir geopolitinių nuostatų sąsają Rusijos–Ukrainos karo kontekste, buvo svarbu įvertinti, kaip migracija veikia jų pozicionavimąsi. Tyrimas patvirtino Dijkinio idėją, kad individų geopolitinis įsivaizdavimas yra neatsiejamas nuo valstybės perspektyvos ir nacionalinės tapatybės. Indų migrantų pasakojimuose išryškėjo, kad jų Rusijos–Ukrainos karo supratimas yra stipriai veikiamas Indijos istorijos bei dabartinės valdžios kuriamų naratyvų. Vertindami Rusijos–Ukrainos karą indai atsižvelgia savo šalies kolonijinių santykių istoriją, kas sukuria nepasitikėjimą Vakarais (JAV, Europa) ir jų palaikoma pozicija. Daugelis indų išlaiko pozityvų Rusijos vertinimą dėl istorinių ryšių, kuriuos Šaltojo karo metu palaikė Indija ir Sovietų Sąjunga. Rusija regima kaip egzistencinis partneris, garantavęs Indijai reikiamą paramą jos konfliktuose su Pakistanu ir Kinija. Valstybės perspektyva indų migrantams vertinant Rusijos–Ukrainos karą atsiskleidžia ir tada, kai jie reprodukuoja dabartinės valdžios naratyvą,

derindami vertybinius ir pragmatinius argumentus. Jie kalba apie neutralumo ir taikos idealus kaip Indijos civilizacinį išskirtinumą ir jos šiuolaikinę misiją, tuo pačiu iškeldami Indijos kaip valstybės pragmatinius interesus, kuriais grindžiamas ekonominių ir politinių santykių su Rusija palaikymo būtinumas. Visa tai rodo, kad „nuotolinis nacionalizmas“ (Anderson, 1992) ir „gimtinės politika“ (Vertovec, 2009) stipriai formuoja indų migrantų geopolitinį matymą.

Ši dominuojanti indų migrantų geopolitinį pozicionavimąsi destabilizuoja jų migracijos patirtys Lietuvoje. Nors Rusijos–Ukrainos karas daugeleiui išlieka tolimesnė ir neaktuali realybe, kitiems karo kontekstas paskatina episteminių lūžį. Jis pasireiškia tada, kai indai, susipažinę su šio regiono istorine patirtimi, ima pervertinti Rusijos vaidmenį pasaulio istorijoje. Priartėjimas prie vietinės geopolitinės realybės vyksta ir dėl socialinių kontaktų, vis labiau persimant vietiniu situacijos matymu. Savo gyvenimą Lietuvoje kuriantys indai patys pradeda jausti Rusijos keliamą grėsmę ir ima suvokti NATO ir ES ne kaip priešiškus aljansus, bet jų saugumą Lietuvoje garantuojančius veiksmus. Tyrimo metu išryškėjo, kad, didėjant indų migrantų įtraukčiai į Lietuvos visuomenę, keičiasi ir jų geopolitinės realybės matymas. Tačiau nereikėtų manyti, kad indišką geopolitinę situacijos matymą yra visiškai pakeičiamas lietuvišku. Dažnai indai, kalbėdami apie karą, sąmoningai ar nesąmoningai derina abi perspektyvas, indišką ir vietinę, lietuvišką. Šis geopolitinio pozicionavimosi hibridiškumas yra natūrali migracijos patirčių nulemta transnacionalinio daugybinio tapatinimosi išraiška.

Indų migrantų situacijai Lietuvoje konceptualizuoti buvo pasitelkta integracijos diskurso kritika ir jos lauke išplėtota „bendruomeniškos dezintegracijos“ (Miessner, Heil, 2021) koncepcija. Ši perspektyva leido į indus migrantus pažvelgti neprimetant jiems integracinių normatyvų ir atskleidžiant tarp jų egzistuojančią patirčių ir nuomonių įvairovę, įvairius įtraukties ir atskirties momentus, saistymosi ir atsisaistymo tendencijas. Tačiau šis tyrimas nesiūlo idealizuoti „superįvairovės“ (Vertovec, 2023) diskurso, bet tuo pačiu skatina įžvelgti migracijos procesuose kylančias rizikas. Žvelgiant iš Lietuvos valstybės perspektyvos, kai kurių indų migrantų politinis pozicionavimasis išlieka problemiškas ne tik dėl Rusijos, bet ir Indijos hinduistų nacionalistų valdžios, siekiančios perkonstruoti pasaulinės galios balansą, palaikymo. Ši situacija verčia kelti platesnį klausimą, kaip šiuolaikinės „migracinės valstybės“ (Hollifield, 2004) gali kurti „superįvairovės“

(Vertovec, 2023) ir „bendruomeniškos dezintegracijos“ (Miessner, Heil, 2021) principais grįstą, kultūrinius skirtumus toleruojančią migracijos ir integracijos politiką, nepažiūrint migrantų propaguojamo „nuotolinio nacionalizmo“ (Anderson, 1992) ir „gimtinės politikos“ (Vertovec, 2009) kuriamų iššūkių. Šis klausimas yra ypač aktualus Lietuvai ir kitoms mažoms, su geopolitiniais iššūkiais susiduriančioms valstybėms. Šio klausimo atsakymui reikėtų atskiro, į valstybės perspektyvą, migracijos ir integracijos valdymą orientuoto tyrimo, kuriuo remiantis būtų galima kurti migrantų įtraukiosios integracijos priemones, sudarančias sąlygas migrantų ir priimančiosios valstybės geopolitinėms vizijoms suartėti.

SUMMARY

M. Frėjutė-Rakauskienė,
K. Garalytė, K. Šliavaitė

Identities and Sense of Belonging in Changing Geopolitical Contexts: Migrants from Ukraine, Belarus and India in Lithuania

This monograph analyses the nexus between the ethnic, national, and transnational identities and the geopolitical attitudes of migrants from Ukraine, Belarus, and India and their expression through interaction with the host society in Lithuania. Research into ethnic, national, and transnational identities and geopolitical attitudes is becoming particularly relevant in the context of the war in Ukraine, where perceptions and constructions of “us” and “them”, and attachment to an ethnic group, nation, or state(s) cannot be understood separately from narratives about the territories of the world and their interconnectedness, using historical, cultural, or political narratives (cf. Dijkink, 2003: 1–16). The participants in the study – migrants from Ukraine, Belarus, and India who arrived in Lithuania over the last ten years (since 2014) – were asked about their migration history and interaction with the host society. The researchers analysed what geopolitical attitudes are revealed in the participants’ narratives about the construction of ethnic, national, and transnational identities, and what role they play in shaping their relationship with Lithuanian society.

The selection of different migrant groups participating in the study allows for a comparison of identity formation tendencies and geopolitical attitudes characteristic of different groups, and reveals how large-scale geopolitical events affect and transform individual and collective national identities, as well as sense of belonging to the society of the country of origin or the host country. The research data were collected by the authors during field research conducted between August 2023 and August 2025 as part of the project “*Ethnic, National, and Transnational Identities and Geopolitical Attitudes of Third-Country Nationals in Lithuania in the Context of the War in Ukraine*”, funded by the Research Council of Lithuania (No. S-MIP-23-39). During the study, a total of 100 in-depth interviews were conducted with migrants from Ukraine (33 interviews), Belarus (35 interviews), and India (32 interviews). Unstructured or semi-structured interviews were conducted

in order to record the stories told by the participants themselves, especially considering that a large proportion of the migrants participating in the study are war refugees from Ukraine or political migrants from Belarus, whose migration histories are marked by experiences of violence. The study was conducted in Vilnius, Kaunas, and Klaipėda, with a few interviews carried out in other Lithuanian cities, as the snowball sampling method led the researchers there.

The vast majority of Ukrainian war refugees who participated in the study arrived in Lithuania after 24 February 2022, i.e. after the Russian Federation invaded Ukraine. A small number of participants had arrived from Ukraine before that date but were unable to return due to the ongoing war. The majority of war refugees from Ukraine who participated in the study are women. Participants from Belarus were more diverse: the study included men and women of various ages who arrived in Lithuania from Belarus between 2018 and 2022 for different reasons, although most were political migrants. Migrants from India also constitute one of the largest migrant groups in Lithuania, therefore, it was important to examine what geopolitical attitudes are revealed in the narratives of migrants from the country that has a very different approach to the Russia-Ukraine war (Jaffrelot, 2022), to what extent and in what ways their views are shaped by the Indian state's position, and how their geopolitical attitudes and identities are transformed by their migration experiences in Lithuania.

The monograph consists of an introductory section in which the authors describe the theoretical approaches and research methodology. The authors focus on theories that emphasize the constructive nature of ethnicity and national identity (e.g. Barth, 1969 b; Brubaker, 2004; Wimmer, 2008), processual aspects in the construction of sense of belonging to the country of origin and the host country (e.g. Vertovec, 2009, Fathi, 2021, Fathi, Laoire, 2024), and theories interpreting the interaction and expression of geopolitical attitudes and national identity throughout history (e.g. Dijkink, 1996) and in everyday contexts (e.g. Eraliev, Urinboyev, 2024). Identity and belonging in the selected approaches are understood as changing and influenced not only by the social ties of the specific research participant, but also by broader geopolitical processes (see e.g. Dijkink, 1996; Ridanpää, 2025). The identities, geopolitical attitudes, and attachment tendencies of war refugees from Ukraine, migrants from Belarus, and migrants from India are analysed in

separate sections of the monograph dedicated to each group, in order to reveal the specificity of each migrant group, while focusing on the same aspects of analysis: migration history, attachment to the society of origin and the host society, and geopolitical attitudes during Russia's war against Ukraine.

The study confirmed that geopolitical narratives are closely intertwined with the formation of ethnic and national identity and the establishment of transnational ties (see also e.g. Dijkink, 2003). When talking about their migration history and/or Russia's war against Ukraine, representatives of different migrant groups participating in the study used narratives about historical processes of colonialism and imperialism, power relations between world regions and/or states, and shared their assessments of Russia's war against Ukraine. The interaction between narratives of ethnicity, nationality, and geopolitics has been studied by scholars in different countries and at different times (see e.g. Dijkink, 1996; Eraliev, Urinboyev, 2024). However, the research conducted by the authors of this monograph during Russia's war against Ukraine reveals the intensity of this interaction and examines whether and how constructed identities affect processes of attachment to the country of origin and the host country. The migrant groups participating in the study, who arrived on different migration grounds – war refugees (migrants from Ukraine), political, labour migrants or those who came for studies (from Belarus), and migrants from India who came for studies and economic reasons – construct different expectations in their interaction with the host country (Lithuania) and their countries of origin. However, these expectations and the strategies of migrants' interaction with the host country are influenced by broader geopolitical events, the changing legal situation and status of migrants, historical narratives that enable or constrain the construction of connections with the host society, and political processes taking place in the countries of origin and beyond.

War Refugees from Ukraine in Lithuania / K.Šliavaite

The monograph analyses the construction and transformation of ethnic, national, and transnational identities in the narratives of war refugees from Ukraine¹⁷ in Lithuania, focusing on the war initiated by the Russian

17 When referring to migrants from Ukraine, the terms war refugees or forcibly displaced people are used in this monograph.

Federation against Ukraine, their wartime experiences, and forced migration. It explores how personal and collective identities are constructed in narratives about war experiences and migration, and how these (re)created identities shape relationships with the host society in Lithuania. In other words, it examines whether and how violence, coercion, and forced migration influence the (re)creation of individual and group identities and migrants' interaction with the host society. The answers to these questions are important for understanding how identities change, while also becoming a crucial resource for interpreting human experiences in the context of coercion and military conflict. It is equally important to understand the experiences of Ukrainian war refugees in Lithuania and the trends in their attachment to both Lithuania and their country of origin.

The theoretical approaches used to analyse the identities and connections of war refugees are based on concepts of agency during war and forced migration (Lubkemann, 2008; Jackson, 2013; Bauer-Amin, Schiocchet, Six-Hohenbalken, 2022), and on processes of (re)constructing national identity during geopolitical upheavals or in everyday contexts (Dijkink, 2003; Wimmer, 2013; Wylegała and Głowacka-Grajper, 2020; Ridanpää, 2025; Eraliev and Urinboyev, 2024), as well as concepts of home and transnational ties in migration (Vertovec, 2009; Fathi and Laoire, 2024). Ethnographic studies of everyday life during war in different regions affected by military conflict (Maček, 2009; Hermez, 2017) and phenomenological perspectives emphasising embodied experiences of violence and migration have provided a deeper understanding of war experiences from the perspectives of research participants (Ahmed, 2006; 2009; Mijić et al., 2024). Geopolitical attitudes in the construction of national identity are understood as revealing themselves in everyday narratives, choices, and interpretations of the causes and course of war (Eraliev and Urinboyev, 2024; Ridanpää, 2025).

In the participants' narratives, war is revealed as a fundamental event that divided their lives into two parts – life before the war and life after it began (cf. Sereda and Portnov, 2025, 17). War is associated with physical, material, emotional, psychological, and other forms of insecurity and violence (cf. Stanko, 1996, cited in Bauer-Amin, Schiocchet, Six-Hohenbalken, 2022, 24). The research participants reflect that the experiences of war lead to a changed understanding of oneself, uncertainty about the future, a

loss of security, as well as social and economic losses (cf. Mijić et al., 2024; Sereda and Portnov, 2025). Migration is revealed in the participants' stories as a survival strategy, when leaving Ukraine and emigrating becomes a necessity to protect one's own life or that of vulnerable family members (e.g. children). Life during wartime, under occupation, or during migration is often described in interviews through bodily experiences, i.e., feelings, sensations, and experiences such as cold, fear, darkness, time standing still, hunger, pain, and others (cf. Maček, 2009; Mijić et al., 2024; Ahmed, 2009).

The assessment of the start and causes of the war during the interviews reveals the geopolitical attitudes of the study participants. The vast majority of participants view the war as the result of Russia's long-standing colonialist and imperialist policies. During the interviews, Russian colonialism and imperialism are linked to language policy, the genocide of the Ukrainian people during the Holodomor and Soviet repressions, and the narrative of the "big brother" and "single nation," which attempts to deny the existence of the Ukrainian people as a separate nation. State-level colonialism through language or repression policies is also linked to the specific family histories of the research participants, with parallels drawn between the experiences of different generations, most often remembered from the beginning of the 20th century to the ongoing war nowadays. When discussing their own and their families' experiences and assessing the causes of the war, the participants construct geopolitical narratives that can be interpreted as expressions of "everyday geopolitics" (see Eraliev and Urinboyev, 2024) or as expressions of "geopolitics of belonging" (Ridanpää, 2025: 2199). The delineation of Ukrainian identity and the boundaries between self and other, through language, historical narratives, loyalty and fidelity to the Ukrainian people and state, becomes one of the central themes in narratives about war and migration. Research shows that it was specifically Russia's war against Ukraine, which began in 2014, that stimulated processes of consolidating national identity and constructing boundaries between "us" and "them" (see, for example, Wylegała, Głowacka-Grajper, 2020; Shestopalova, 2020; Korostelina, Zakharchenko, Rohalov, Molotsiian, Fursenko, Zakharchenko, Bakhtiarova, 2025).

Russia's war against Ukraine and the violence experienced are seen as directed against Ukrainians as a nation, therefore, practising and affirming one's identity by choosing the Ukrainian language is understood by nume-

rous research participants as a way of expressing one's choice and emphasising national identity (cf. e.g. Shestopalova, 2020). On the other hand, the interviews revealed that attachment to Ukraine and identification with the Ukrainian nation are grounded in loyalty to Ukraine, a sense of belonging to the Ukrainian nation, and choosing Ukraine's side when Russia attacked Ukraine in 2014 and 2022 (cf. Šliavaitė, 2026). In this way, an inclusive identity based on citizenship and loyalty to Ukraine during wartime is constructed, based on citizenship and civic engagement rather than exclusively on cultural aspects (cf. Barrington, 2021; Skvirskaja, 2025; Brantly, 2024). Scholars emphasise that Russia's war against Ukraine that began in 2014 meant that history, political orientation, and loyalties became more important in drawing national boundaries than choice of language (Ukrainian or Russian) or religion (Wylegała, Głowacka-Grajper, 2020, 6; see also Barrington, 2021; Skvirskaja, 2025; Brantly, 2024). The study participants emphasise that the creation of an inclusive Ukrainian community is seen as empowering the practice of identity, connecting people with similar experiences, and helping to create safe spaces (cf. Das and Kleinman, 2001).

The analysis of the interviews also revealed that belonging to European culture is one of the important themes in the construction of Ukrainian identity as distinct from the identity of Russia's population. In the participants' narratives, Europe emerges as a complex concept associated not so much with a geographical region as with a particular way of life and mode of coexistence. Europe and a European way of life are linked to ideas of democratic governance, civic activism, the control of state power, and civic resistance. During the interviews, it became apparent that many participants primarily describe Ukraine as part of Europe and view this as a fundamental distinction from Russia and its population. The attitudes expressed during the interviews reflect long-standing debates that have taken place and continue to take place in Ukraine's public sphere regarding Ukraine's position as a state and Ukrainians' as a nation on the world map, in which the idea of Europe occupies a particularly important place (Kuzio, 2001; Kulyk, 2016; Orlova, 2017). At the same time, they reveal the importance of the idea of Europe in the construction of Ukrainian national identity (see e.g. Hayden, 2013 on the idea of Europe in other regions).

The relationship being formed with Lithuania is uncertain and evolving. Life in forced migration is described as a life lived in uncertainty

and a certain temporariness, as the outcome of the war, its consequences, the possibility of returning to Ukraine, and the possibility of remaining in Lithuania remain unclear. Narratives of temporariness, insecurity, and uncertainty about the future are documented in communities of Ukrainian war refugees in different countries and are understood as being linked to the temporary nature of their legal status in host countries, as well as to the unpredictability of the course and end of the war (see, for example, Mijić et al., 2024; Sereda and Portnov, 2025; Lapshyna, 2025). The future plans of the study participants are also shaped by the specific circumstances of each individual or family: many participants arrived from currently occupied territories of Ukraine, have lost their homes, and have no place to return to. In Lithuania, participants constructed their relationship with the host country and its society through experiences that either enabled or hindered their feeling of belonging or, conversely, of being perceived as outsiders in specific contexts. Similarities in the historical experiences of Lithuanian and Ukrainian societies and states, particularly Soviet-era repressions and processes of Russification, are perceived by participants as points of connection that facilitate understanding and influence their processes of attachment to the host country. In this sense, the importance of transnational memories in building solidarity that transcends state borders and enables action, such as support, becomes evident (cf. Creet, 2011; Kaya, 2018). During the interviews, participants shared emotional and embodied experiences that allow Lithuania to be described as home, such as similarities in nature, landscapes, and urban spaces. In a certain sense, participants' bodies "reinhabit spaces" (Ahmed, 2006: 9) as they attempt to experience them as their own. Migration, initially seen as temporary and time-bound, is now increasingly perceived as open-ended and marked by uncertainty regarding its duration and outcome (see also Šliavaitė, 2026). The lives of war refugees are thus understood as being marked by temporariness and uncertainty, which also affects how they think about the future, attachment, and rootedness.

Migrants from Belarus / M. Frėjutė-Rakauskienė

When analysing the narratives of migrants from Belarus, attention is paid to how they conceptualise "arrival" and "integration" at the individual level (see Mijić et al., 2024). In analysing migration and migrants' attachment

to their country of origin or the host society, emphasis is placed on the sense of belonging, which encompasses civic, political, social, and emotional dimensions and their significance (see Saavedra et al., 2023; Yuval-Davis, 2006; Fathi, 2022a). It is important to consider how migrants describe belonging and attachment – what they say about cultural similarities and differences, the social and personal connections they create and maintain with other migrants or the wider community, and their attitudes towards the country they have arrived in and its language (see Saavedra et al., 2023). The concepts of “home” and “temporariness” (Fathi, 2021) are also important, as is the aspect of resilience, which supports integration and occurs when individuals are able to cope with emerging challenges, adapt, and transform (Winogrodzka et al., 2023).

The people who participated in the study came to Lithuania for different reasons, but most are political migrants who cannot return to Belarus due to threats to their own safety and that of their relatives. This study shows that many participants, especially political migrants, find it difficult to come to terms with their situation of forced migration, as they emphasise that they faced only two choices: either to flee Belarus or to face repression there. It is difficult for them to accept their new legal status in a foreign country, as migrants in general and, in particular, as refugees, emphasising the temporary nature of their stay. They often state that they will leave Lithuania as soon as the political situation in Belarus changes and it becomes safe for them to return without fear of political persecution, as they consider Belarus their home. The motivation for many to return is related to their civic position and declared Belarusian national identity. Many participants state that, drawing on their knowledge and professional experience, they wish to contribute to the restoration and rebuilding of a democratic Belarus and to the establishment of institutions (e.g. education, law enforcement) that would function in a democratic system and in line with the examples of European Union countries.

When informants talk about their migration to Lithuania, they emphasise political events in Belarus following Lukashenko’s attempts to expand his political power through a referendum, and especially the 2020 presidential election. These events, which prompted mass protests among Belarusians, are described by informants as a kind of “turning point” in the formation of Belarusian national identity and citizenship. For many,

both the scale of repression by the regime and the emergence of civil resistance came as a surprise, however, these developments are understood as part of a longer political process (cf. Jachovič, 2019, 2022). Others noted that they discovered their Belarusian identity through contemporary culture, music, and literature, while for some, Belarusian national identity became important only after arriving in Lithuania. In Lithuania, they realised the significance of national identity and the national language, became acquainted with the wider Belarusian community, and encountered opponents of the Belarusian government. Language (Belarusian) is, on the one hand, considered one of the important markers of ethnic Belarusian identity and opposition to the regime (especially after the 2020 protests). On the other hand, it is also recognised that one can be Belarusian without knowing the Belarusian language and while speaking Russian. Another potential component of ethnic identity is the country's history, but the study revealed that many participants were not deeply familiar with Belarusian history.

The findings reveal that migrants' legal status is closely linked to their settlement and integration in Lithuania and, more broadly, to societal attitudes towards newcomers. Refugee status is perceived as a guarantee of remaining in the country, particularly in the context of stricter sanctions applied to arrivals from Belarus, including the issuance, non-renewal, and revocation of residence permits due to national security concerns related to the Russian and Belarusian regimes. It is emphasised that Belarusians in Lithuania are not responsible for Lukashenko's actions, as they are opponents of the regime who have suffered repressions and have been forced to leave the country as a result. The Belarusians who participated in the study view Lithuania as part of Europe, characterised by democratic institutions, a high standard of economic and social life, and cultural and historical proximity to Belarus (especially Vilnius), which provides Belarusians with an example of how to value and preserve their history and language. It is believed that Vilnius is more favourable than Kaunas for the adaptation of newcomers due to its multicultural character, which allows for more encounters with Russian-speakers, not only Lithuanians. Most participants agree that learning Lithuanian is essential, not only as a means of communication with Lithuanians, but also as a way of demonstrating respect for a small nation that has succeeded in preserving its language. Lithuania is thus

perceived as an example for Belarus in terms of how a national language can be protected, nurtured, and used in everyday life.

Many respondents maintain close ties with family members, friends, and acquaintances who have remained in Belarus – they read Belarusian (most often opposition) media, follow political and other news, establish organisations and social media groups that bring together Belarusians (or Russian-speaking migrants), and work in Belarusian non-governmental organisations, opposition media outlets, or companies that have been relocated from Belarus. These practices result in more limited contact with Lithuanian society (cf. Skučienė, Poškus, Kazakevičiūtė, 2022), slower integration into Lithuanian society, as well as fewer opportunities to learn, and consequently to acquire, Lithuanian. Many Belarusians who have arrived in Lithuania emphasise the temporary nature of their stay, which further contributes to weaker ties with the wider host society and difficulties in establishing lasting connections. Temporariness emerges repeatedly in narratives of arrival and residence, particularly among political migrants who were forced to leave Belarus and continue to hope for a return once conditions allow, as their close social ties remain there (cf. Fathi, 2021). On the other hand, many state that they have come to realise that this temporariness may also turn into permanent residence in Lithuania, as the political situation is not changing rapidly and is highly dependent on various geopolitical factors, most notably the war initiated by Russia in Ukraine, which may prove to be long-term. Temporariness is thus understood as a kind of psychological strategy that enables individuals to cope more easily with sudden changes in their personal lives.

In their accounts of the reasons for their arrival in Lithuania, Belarusians also refer to the geopolitical situation in the region, which in various ways is linked to their migration trajectories and future plans in Lithuania. The participants in this study expressed opposition to the war launched by Russia against Ukraine (cf. Алампи́ев, Биканов, 2022), often despite divisions regarding Russia's war against Ukraine with family members who remained in Belarus and whose views are shaped by the strong influence of Russian propaganda channels broadcast on Belarusian television. Informants speak emotionally and at length about Russia's full-scale invasion of Ukraine, describing its outbreak through a range of emotions, from fear and horror to incomprehension and a sense of insecurity. Some describe

the concentration of Russian military forces in Belarus as a form of occupation that preceded the occupation in Ukraine. The war is seen as having revealed several important issues related to the political and economic orientation of the Belarusian state toward Europe rather than the “Russian world,” as well as questions of Belarusianness and the search for Belarusian identity, particularly through the revitalisation of the Belarusian language (cf. Jachovič, 2019, Pihalskaya, 2022; Bekus, 2014; 2023).

The study revealed that informants perceive Belarus’s political future as closely tied to Russia, given Belarus’s heavy economic dependence on that country (cf. Rogoza et al., 2020; Bekus, 2023). The widespread repressions following the 2020 elections, which continue and have intensified to the present day, as well as the perceived “immovability” of the Belarusian regime, are likewise understood as being conditioned by Russia’s influence and support for the regime. The current actions of the Belarusian authorities are associated with increasingly severe repressions against Belarusian society and absurd propaganda legitimising the regime’s actions, particularly within the education system, as well as widespread corruption and protectionism.

Migrants from India / K.Garalytė

This monograph presents the first comprehensive study of Indian migrants in Lithuania, a culturally diverse and increasingly visible migrant group. It offers a holistic view of their migration decisions and stories, experiences of inclusion and exclusion within Lithuanian society, multiple intersecting forms of belonging, and their positioning in the broader geopolitical context of the Russia-Ukraine war. Conceptually, the study engages with and contributes to critiques of the migrant integration discourse (Favell, 2019; Meissner, Heil, 2021; Rytter, 2019; Schinkel, 2018), framing Indian migrants’ experiences in Lithuania through the lens of *convivial disintegration* (Meissner, Heil, 2021). This concept illuminates both migrants’ relationships with the host society and the dynamics within the Indian community itself. It highlights the complexity of their experiences, characterised by coexisting and complementary processes of integration and disintegration, inclusion and exclusion, and belonging and non-belonging.

Indian migration to Lithuania is shaped by intersecting cultural and economic motives. Many migrants view migration as a means to improve

their own or their family's social status. The study highlights Lithuania's growing popularity among Indians as a destination for work and study, often promoted by employment and education agencies that shape migration flows and serve as the first source of information about the country. Indians approach Lithuania pragmatically, considering it within a broader set of migration options and comparing it to other destinations. Low- and medium-skilled workers are attracted by higher salaries compared to India and Gulf countries; students, by lower tuition fees and living costs relative to Western countries; and highly skilled professionals, by opportunities for career mobility, new experiences, and Lithuania's status as a less saturated migration destination. The study also identifies regional specificities: for example, Punjabi migrants are additionally motivated by socio-political tensions linked to Sikh separatism and by emerging trends in irregular migration.

Indian migrants' relationship with the Lithuanian state and society is shaped by everyday experiences of inclusion and exclusion. The latter is reflected in limited interaction with Lithuanians, low motivation to learn the local language, and uncertain long-term plans. Cultural differences and experiences of discrimination create social distance from the broader society, which is often mitigated through community life within Indian migrant networks, where a sense of belonging develops. Migrants' perceptions of life in Lithuania evolve, as social and emotional ties deepen. Initial experiences of culture shock and racial or cultural differences are gradually replaced by appreciation of quality of life, personal freedom, and security, alongside active efforts to build social networks with locals and a growing sense of attachment to Lithuania. Yet this emerging connection is challenged by bureaucratic hurdles, perceived better economic opportunities elsewhere, and family obligations.

The cultural belonging of Indian migrants is complex and multi-layered, encompassing national, regional, and transnational identities. Their sense of national belonging is strongly shaped by political narratives promoted by the current Hindu nationalist government. At the same time, a distinction emerges between national and regional forms of belonging: migrants often identify not only as Indian citizens but also as members of specific regions and ethnic or linguistic groups. This split reflects both contemporary developments, such as the spread of politicised Hindu culture, and historically

rooted differences between North and South. Alongside national and regional attachments, transnational belonging is also significant. Previous migration experiences—either their own or those of family members—allow migrants to see themselves as global citizens who combine experiences from different countries while maintaining attachment to their ethnic or national culture. In the context of contemporary Indian diaspora politics, these transnational experiences are often incorporated into a broader nationalist diaspora identity. Despite ethnic, linguistic, and regional differences, Indian migrants share a common understanding of belonging as the re-creation of their own culture in the context of migration. They actively seek to create a diasporic space in which they feel embedded in their cultural environment. The celebration of regional or national holidays—organised by both registered Indian organisations and informal groups—reflects this desire to move beyond being seen as temporary guests and instead to be recognised as an emerging diaspora community with a distinct and acknowledged culture and identity.

Indian migrants' positionality regarding the Russia-Ukraine war is characterised by a plurality of views and gradual shifts over time. The narratives of some Indian migrants reveal their detachment from the Russia-Ukraine war, which they perceive as distant and largely irrelevant. In contrast, local or regional challenges faced by the Indian state are identified as political priorities. In this sense, such geopolitical thinking can be characterised as leaning towards localism or regionalism (cf. Dijkink, 1996). At the same time, the narratives also demonstrate a degree of wider geopolitical awareness, as migrants reflect on India's transformed global image – from a developing country to an emerging global power – and the Indian government's engagement in international affairs. Their accounts frequently mention Modi's participation in G20 meetings and express confidence in his supposed ability to influence the resolution of conflicts such as the Russia-Ukraine war and the Gaza crisis. For Indians, this shift in global positioning is significant because it enables them to reassess their postcolonial identity, restore their agency and cultivate a sense of nationalist pride (de Estrada, 2023).

The geopolitical views of Indian migrants appear to be strongly influenced by the perspective of the Indian state, particularly its colonial and postcolonial history and the contemporary Hindu nationalist context. When

articulating their position on the war, Indians frequently refer to their country's history of colonial relations, which generates a degree of distrust towards the West. Many maintain a positive view of Russia due to historical ties between India and the Soviet Union during the Cold War. Russia is perceived as an existential partner that has provided India with essential support in its conflicts with Pakistan and China. The influence of the state on Indian migrants' assessments of the Russia-Ukraine war is also evident in the way they reproduce the government's narrative, blending value-based and pragmatic arguments. They emphasise the ideals of neutrality and peace as expressions of India's civilisational uniqueness and contemporary mission, while simultaneously highlighting India's pragmatic economic and political interests as a state. These findings indicate that both *long-distance nationalism* (Anderson, 1992) and *homeland politics* (Vertovec, 2009) strongly shape the geopolitical perceptions of Indian migrants.

This dominant geopolitical positioning of Indian migrants is destabilised by their migration experiences in Lithuania. Although the war between Russia and Ukraine remains a distant and largely irrelevant reality for many, for others, the conflict prompts an epistemic shift. This occurs when Indians, having become familiar with the historical experiences of the region, begin to reassess Russia's role in world history. Engagement with the local geopolitical reality also occurs through social contacts, leading to an increased level of adoption of local perspectives on the situation. Indians building their lives in Lithuania start to acknowledge the regional threat posed by Russia and begin to view NATO and the EU not as hostile alliances, but as factors that contribute to their security in the host country. The study revealed that as Indian migrants become more included in Lithuanian society, their perception of geopolitical realities evolves. However, it should not be assumed that the Indian perspective is entirely replaced by the Lithuanian one. In many cases, when discussing the war, Indians consciously or unconsciously combine both Indian and Lithuanian perspectives. This hybridity of geopolitical positioning is a natural expression of transnational, multiple identification shaped by migration experiences.

To conceptualise the overall situation of Indian migrants in Lithuania, the study drew on the critique of the discourse of integration and, within this framework, the concept of *convivial disintegration* (Meissner, Heil, 2021). This perspective allowed us to examine Indian migrants without

imposing normative expectations of integration, revealing the diversity of experiences and opinions within this group, the varying moments of inclusion and exclusion, and the tendencies towards attachment and detachment. At the same time, the study does not seek to idealise the discourse of *superdiversity* (Vertovec, 2023), but encourages paying due attention to the challenges that come with migration. This situation raises a broader question of how Lithuania as an *emerging migration state* (Hollifield, 2004) can develop migration and integration policies grounded in the principles of *superdiversity* (Vertovec, 2023) and *convivial disintegration* (Meissner, Heil, 2021), which accommodate cultural differences, while addressing the challenges posed by migrants' engagement with *long-distance nationalism* (Anderson, 1992) and *homeland politics* (Vertovec, 2009). This question is particularly relevant for Lithuania and other small states facing geopolitical challenges. Addressing this question would require a separate study dedicated to the state's perspective on migration and integration management. Such research could form the basis for developing inclusive integration measures that create conditions for a convergence between the geopolitical visions of migrants and those of the host state and society.

Literatūros sąrašas

- Abdou, H. L., Zardo, F. (2024). Migration categories and the politics of labeling, In G. Sciortino, M. Cvajner, P. J. Kivisto (eds.) *Research Handbook on the Sociology of Migration*. (pp. 34–45). Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing.
- Abdullah, B., Abraham, V., Jain, R. (2024). Youth unemployment in India: Do aspirations matter? *The Indian Journal of Labour Economics*, 67, 883–908. <https://doi.org/10.1007/s41027-024-00510-8>
- Ahlin, T. (2023). *Calling Family: Digital Technologies and the Making of Transnational Care Collectives*. New Brunswick, Camden, Newark, New Jersey, London, Oxford: Rutgers University Press.
- Ahmed, S. (2006). *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Durham and London: Duke University Press.
- Ahmed, S. (2009). *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality*. London and New York: Routledge.
- Al-Ali, N., Koser, K. (2002). Transnationalism, international migration and home, In N. Al-Ali, K. Koser (eds.) *New Approaches to Migration? Transnational Communities and the Transformation of Home* (pp. 1-14). London and New York: Routledge.
- Alessi, E. J., Kahn, S. (2022). Toward a trauma-informed qualitative research approach: Guidelines for ensuring the safety and promoting the resilience of research participants. *Qualitative Research in Psychology*, 20(1), 121–154. <https://doi.org/10.1080/14780887.2022.2107967>
- Alfa (2023 10 25). Nelegalus per Lietuvą vežusiam Latvijos piliečiui gresia iki 8 metų kalėjimo. *Alfa.lt*. <https://www.alfa.lt/aktualijos/nusikaltimai-ir-ne-laimes/nelegalus-per-lietuva-vezusiam-latvijos-pilieciui-gresia-iki-8-metu-kalejimo/307298/>
- Anderson, B. R. O. (1992). *Long-distance nationalism: World capitalism and the rise of identity politics* (Wertheim lecture). Centre for Asian Studies Amsterdam.
- Anderson, T. G. E. (2023). *Hindu nationalism in the Indian diaspora: Transnational politics and British multiculturalism*. London: Hurst Publishers.
- Andrijauskas, K. (2016). *Kinijos, Indijos ir Rusijos susidūrimas Eurazijos civilizacijoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Andrukaitytė, M., BNS (2023 08 18). Į Lietuvą nuo Minsko režimo pabėgę baltarusiai sako nenorintys būti prilyginti rusams. *Lrt.lt*. <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2058132/i-lietuva-nuo-minsko-rezimo-pabege-bal>

- tarusiai-sako-nenorintys-buti-prilyginti-rusams?srsltid=AfmBOoofBPPZf-c4mZehzKg3vxFN0Wgk8BB0jJCILYUvLzYYmkPMBmJnX
- Appadurai, A. (1981). Gastro-politics in Hindu South Asia. *American Ethnologist*, 8(3), 494–511. <https://www.jstor.org/stable/644298>
- Artiukh, V. (2022). Dramaturgy of Populism: Post-Electoral Protest Ideologies in Belarus (2020–2021). *N.E.C. Yearbook Pontica Magna Program and Gerda Henkel Program 2020–2021*, 39–66. <https://doi.org/10.58367/NECY.PM.H.2022.2.39-66>
- Ash, T. G., Krastev, I., Leonard, M. (2025). Alone in a Trumpian World: The EU and Global Public Opinion after the US Elections. Policy Brief. *European Council on Foreign Relations*. <https://ecfr.eu/publication/alone-in-a-trumpian-world-the-eu-and-global-public-opinion-after-the-us-elections/>
- Assmann, J. (2008). Communicative and Cultural Memory, In A. Erll, A. Nünning (Hg.) (eds.) *Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook* (pp. 109–118). Berlin, New York.
- Axelsson, L., Hedberg, C., Pettersson, N., Zhang, Q. (2022). Re-visiting the ‘black box’ of migration: State-intermediary co-production of regulatory spaces of labour migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(3), 594–612. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2021.1978285>
- Ballard, R. ed. (1994). *Desh Pardesh: The South Asian Presence in Britain*. London: Hurst & Company.
- Barrington, L. (2021). Citizenship as a cornerstone of civic national identity in Ukraine. *Post-Soviet Affairs*, 37(2), 155–173. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2020.1851541>
- Barrett, M. (2013). Introduction: Interculturalism and multiculturalism: concepts and controversies, In: M.Barrett (ed.) *Interculturalism and multiculturalism: similarities and differences*, (pp. 15–42). Council of Europe Publishing.
- Barth, F. ed. (1969a). *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Barth, F. (1969b). Introduction, In F. Barth (ed.). *Ethnic groups and boundaries: the social organization of cultural difference* (pp. 9–38). Boston: Little, Brown and Company.
- Basch, L., Glick-Schiller, N., Szanton-Blanc, C. (2003). *Nations unbound: Transnational projects, postcolonial predicaments and deterritorialized nation-states*. Routledge.
- Bauer-Amin, S., Schiocchet, L., Six-Hohenbalken, M. (2022). Introduction: Embodied Violence and Agency in Refugee Regimes. In S. Bauer-Amin, L. Schiocchet, M. Six-Hohenbalken (Eds.) *Embodied Violence and Agency in Refugee Regimes: Anthropological Perspectives* (pp. 11–38). Bielefeld: Transcript.

- Bauman, Z. (2002). *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius: Strofa.
- BBC Creative Diversity. (n. d.). BAME We're not the same: Indian. *BBC*. <https://www.bbc.co.uk/creativitydiversity/nuance-in-bame/indian/>
- Bedford, S. (2021). The 2020 Presidential Election in Belarus: Erosion of Authoritarian Stability and Re-politicization of Society. *Nationalities Papers*, 49(5), 808–819. <https://doi.org/10.1017/nps.2021.33>
- Beinorius, A. (2007). *Imagining Otherness: Postcolonial Perspective to Indian Religious Culture*. Vilnius: Kronta.
- Beinorius, A. (2024). *Samvāda. Filosofiniai pokalbiai su Indija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Bekus, N. (2010). *Struggle over Identity. The Official and the Alternative "Belarusianness"*. Central European University Press. <https://www.jstor.org/stable/10.7829/j.ctt1281vv>.
- Bekus, N. (2014). "Hybrid" Linguistic Identity of Post-Soviet Belarus. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 13(4), 26–51. <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2014/Bekus.pdf>
- Bekus, N. (2023). Reassembling Society in a Nation-State: History, Language, and Identity Discourses of Belarus. *Nationalities Papers*, 51(1), 98–113. <https://doi.org/10.1017/nps.2022.60>
- BenEzer, G. (2002). Trauma signals in life stories. In K. L. Rogers, S. Leydestorff, G. Dawson (Eds.) *Trauma and Life Stories: International Perspectives* (pp. 29–44). London and New York: Routledge.
- Beresnevičiūtė, V., Leončikas, T., Žibas, K. (2009). Lietuvoje gyvenančių migrantų integracijos politikos vertinimo principai ir rodikliai: išvados ir rekomendacijos, *Etniškumo studijos / Ethnicity studies*, 2, 111–129.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46, 5–68.
- Bezrukova, O., Vilkova, O., Petrenko-Lysak, A. (2025). Social perception of war: a study of Ukrainian society under Russia's full-scale invasion, *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 38(1), 70–91. <https://doi.org/10.1080/13511610.2025.2467217>
- Bhat, P., Chadha, K. (2022). The mob, the state and harassment of journalists via Twitter in India. *Digital Journalism*, 11(10), 1788–1808. <https://doi.org/10.1080/21670811.2022.2134164>
- Bhatia, S. (2007). *American Karma: Race, Culture, and Identity in the Indian Diaspora*. New York: NYU Press.
- Bikanau, P. (2022). *Belarusian identity in 2022: A quantitative study*. Analytical Report. Friedrich Ebert Stiftung.
- Bikanau, P., Nesterovich, K. (2023). *Belarusian identity in 2023: A quantitative study*. Analytical Report. Friedrich Ebert Stiftung.

- Bilaniuk, L., Melnyk S. (2008). A Tense and Shifting Balance: Bilingualism and Education in Ukraine, *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 11(3–4), 340–372, <https://doi.org/10.1080/13670050802148731>
- Billig, M. (1995). *Banal Nationalism*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Blažytė, G., Frėjutė-Rakauskienė, M., Pilinkaitė-Sotirovič, V. (2020). Policy and media discourses on refugees in Lithuania: shaping the boundaries between host society and refugees. *OIKOS: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 1(29), 7–30. <https://doi.org/10.7220/2351-6561.29.1>
- Blažytė, G., Žibas, K. (2018). Refugee integration. policies and practices: legislative developments and NGO initiatives as the response to relocation and resettlement in Lithuania, In *Newcomer Integration in Europe: best practices and innovations since 2015* (pp. 107–127. BSF (Latvija); FEPS (Belgija). <https://feps-europe.eu/publication/640-newcomer-integration-in-europe-best-practices/>
- Bonfanti, S. (2015). The „Marriage Market“ among Punjabi migrant families in Italy: Designs, resistances, and gateways. *Human Affairs*, 25(1), 16–27. <https://doi.org/10.1515/humaff-2015-0002>
- Bonfanti, S. (2020). Shifting women: Mobilizing intimate kinship in a Punjabi diaspora domestic narrative. *Anuac*, 9(1), 111–133. <https://doi.org/10.7340/anuac2239-625X-3806>
- Bouchard, M., Antsybor, D. (2025). Memeing war: the use of humor for hope, resistance, and forging the nation, *National Identities*, <https://doi.org/10.1080/14608944.2025.2505477>
- Bouissou, J. (2024). In the US, the Indian diaspora has a political influence that far exceeds its demographic weight. *Le Monde*. https://www.lemonde.fr/en/opinion/article/2024/10/09/in-the-us-the-indian-diaspora-has-a-political-influence-that-far-exceeds-its-demographic-weight_6728697_23.html
- Bradby, H. H., Hundt, G. L. (2010). Introduction, In H. Bradby, G. L. Hundt (eds.) *Global Perspectives on War, Gender and Health: The Sociology and Anthropology of Suffering* (pp. 1–17). Ashgate.
- Brantly, A. F. (2024). Forged in the fires of war: the rise of a new Ukrainian identity, *Policy Studies*, 45(3–4), 377–401, <https://doi.org/10.1080/01442872.2023.2298800>
- Brazauskienė, J. (2010). Lietuvos miestų rusų diasporos portretas. In M. Ramonienė (red.), *Miestai ir kalbos* (p. 107–122). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Brazauskienė, J. (2013). Lietuvos rusų kalbinės nuostatos. In M. Ramonienė (red.), *Miestai ir kalbos II. Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis* (p. 175–184). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

- Brettell, C. B. (2018). Conceptualizing migration and mobility in anthropology: an historical analysis, *Transitions: Journal of Transient Migration*, 2(1), 7–25. https://doi.org/10.1386/tjtm.2.1.7_1
- Brubaker, R., Cooper, F. (2000). Beyond ‘Identity’, *Theory & Society*, 29(1), 1–47. <https://www.jstor.org/stable/3108478>.
- Brubaker, R. (2004). *Ethnicity without groups*. Harvard: Harvard University Press.
- Brubaker, R. (2010). *Nationalism Reframed. Nationhood and the National Question in the New Europe*. Cambridge University Press.
- Brüggemann, K., Kasekamp, A. (2008). The Politics of History and the “War of Monuments” in Estonia. *Nationalities Papers*, 36(3), 425–448. <https://doi.org/10.1080/00905990802080646>
- Burkhardt, F., Dollbaum, J. M. (2023). Lukashenka’s Constitutional Plebiscite and the Polarization of Belarusian Society. *Communist and Post-Communist Studies*, 56(3), 98–126. <https://doi.org/10.1525/cpcs.2023.1990500>
- Chakraborty, A. (2025). 12 Indians Fighting for Russian Army in Ukraine Killed, 16 Missing: Centre. *NDTV*. <https://www.ndtv.com/world-news/12-indians-fighting-for-russia-killed-so-far-16-missing-centre-7496322>.
- Chandra, A. (2024). India at the Crossroads: Redefining Neutrality as Global Leadership. *Global Policy Journal* (blog). <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/26/09/2024/india-crossroads-redefining-neutrality-global-leadership>
- Chatterji, P. A., Hansen, T. B., Jaffrelot, C. (eds.). (2019). *Majoritarian State: How Hindu Nationalism is Changing India*. London: Hurst Publishers.
- Chulitskaya, T., Bindman, E. (2023). Social movements and political change in Belarus in 2020 and after. In E. Korosteleva, I. Petrova, A. Kudlenko (eds.), *Belarus in the Twenty-First Century: between dictatorship and democracy* (pp. 133–145). BASEES/Routledge Series on Russian and East European Studies. Routledge, London.
- Chulitskaya, T., Homel, K., Jaroszewicz, M., Lesińska, M., Dambrauskaitė, Ž. (2022). *Belarusian migrants in Poland and Lithuania: general trends and comparative analysis 2022*. Eastern Europe Studies Centre, Vilnius.
- Clini, C., Valančiūnas, D. (eds.). (2024). *South Asian Diasporas and (Imaginary) Homelands: Narratives, Representations and Mediated Exchanges*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003538554>
- Collyer, M., Hinger, S., Schweitzer, R. (2020). Politics of (dis)integration – An introduction. In S. Hinger, R. Schweitzer (eds.), *Politics of (dis)integration* (pp. 1–18). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-25089-8_1
- Creet, J. (2011). Introduction: The Migration of Memory and Memories of Migration. In J. Creet, A. Kitzmann (eds.) *Memory and Migration: Multidisciplinary Approaches to Memory Studies*, (pp. 3–26). Toronto: University of Toronto Press.

- Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color, *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry & Research Design. Choosing Among Five Approaches*. Los Angeles, London: Sage.
- Cvajner, M., Kivisto, P. J., Sciortino, G. (2024). Introduction. The sociology of migration: where has it been and where is it going? In G. Sciortino, M. Cvajner, P. J. Kivisto (eds.) *Research Handbook on the Sociology of Migration*, (pp. 1–11). Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing.
- Czaika, M., Reinprech, C. (2022). „Migration drivers: why do people migrate?“ In G. Sciortino, M. Cvajner, P. J. Kivisto (eds.) *Research Handbook on the Sociology of Migration*, (pp. 49–82). Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing.
- Čiubrinskas, V. (2008). „Tautinio identiteto antropologinio tyrinėjimo klausimai“. In V. Čiubrinskas ir J. Kuznecovienė (sud.). *Lietuviško identiteto trajektorijos* (p. 13–26). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Čiubrinskas, V. (2011a). Įvadas. Transnacionalinė migracija ir išjudintasis identitetas. In V. Čiubrinskas (red.), *Lietuviškas identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose* (p. 5–12). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Čiubrinskas, V. (2011b). Įvadas. Identitetas ir identiteto politika: antropologinės dimensijos tiriant nacionalinį ir transnacionalinį saistymąsi. In V. Čiubrinskas (red.), *Lietuviškas identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose* (p. 13–28). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Čiubrinskas, V. (2014). Transnacionalinė etnifikacija: reteritorializuota kilmė ir „kosmopolitizmas su šaknimis“ imigrantų identiteto strategijose ir praktikoje. *Filosofija.Sociologija*, 25(2), 126–133.
- Čiubrinskas, V. (2014a). Įvadas. Globalizacija, transnacionalizmas ir nacionalinis identitetas: migracijos, valstybės paribio ir tautinių mažumų kontekstai. In V. Čiubrinskas, D. Daukšas, J. Kuznecovienė, L. Labanauskas, M. Taljūnaitė (sud.), *Transnacionalizmas ir nacionalinio identiteto fragmentacija* (p. 7–20). Vytauto Didžiojo universitetas; Versus aureus.
- Čiubrinskas, V. (2014b). Transnacionalizmas ir išjudintas identitetas: etninės „šaknys“ ir kosmopolitizmas migracijoje. In V. Čiubrinskas, D. Daukšas, J. Kuznecovienė, L. Labanauskas, M. Taljūnaitė (sud.), *Transnacionalizmas ir nacionalinio identiteto fragmentacija* (p. 31–42). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas; Versus aureus.
- Čiubrinskas, V. (2020). Uncertainties of transnational belonging: Homeland nationalism and cultural citizenship of Lithuanian immigrants in the USA. *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, 78, 61–80. <https://www.folklore.ee/folklore/vol78/ciubrinskas.pdf>

- Čiubrinskas, V., Kuznecovienė J. (sud.) (2008). *Lietuviško identiteto trajektorijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Dambrauskaitė, Ž. (2022). *Migracija iš Baltarusijos ir imigrantų ekonominė, socialinė ir politinė integracija Lietuvoje*. Eastern Europe Studies Centre.
- Dambrauskas, K. (2019). Reducing prejudice through biased group contact? *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 18, 112–121. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2019.7>
- Das, V. (2007). *Life and Words: Violence and the Descent into the Ordinary*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Das, V., Kleinman, A. (2001). Introduction. In V. Das, A. Kleinman, M. Lock, M. Ramphele, P. Reynolds (eds.) *Remaking a World: Violence, Social Suffering, and Recovery* (pp. 1–28). Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Daukšas, D. (2020). Baimės atmosfera ir (ne)saugūs namai: (i)migrantų iš Lietuvos Norvegijoje atvejis. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 20(29), 127–147.
- Daukšas, D. (2021). Namai „čia“ ir „ten“: namų konstravimo sampratos (lietuviškoje) migracijoje. *Lituanistica*, 3(67), 230–243.
- De Estrada, K. S. (2023). What is a vishwaguru? Indian civilizational pedagogy as a transformative global imperative. *International Affairs*, 99(2), 433–455. <https://doi.org/10.1093/ia/iiaac318>
- Deshpande, S. (2013). Caste and Castelessness: Towards a Biography of the ‘General Category’. *Economic and Political Weekly*, 48(15), 32–39. <https://www.jstor.org/stable/23527121>
- Desjarlais, R., Throop, C. J. (2011). Phenomenological Approaches in Anthropology, *Annual Review of Anthropology*, 40, 87–102. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-092010-153345>
- Dijkink, G. (1996). *National Identity and Geopolitical Visions Maps of Pride and Pain*. Routledge.
- Dijkink, G. (2003). *National Identity and Geopolitical Visions. Maps of Pride & Pain*. London and New York: Routledge.
- Dygas, R. (2024). Indian diaspora's influence on the economic development of Poland in the last decade in the context of the war in Ukraine and the Middle East. *European Research Studies Journal*, 27(4), 458–471. <https://doi.org/10.35808/ersj/3610>
- Dordi, H., Walton-Roberts, M. (2016). Unpacking the (diasporic) nation: The regionalized and religious identities of the ‘Indian’ diaspora. In A. Chikanda, J. Crush, M. Walton-Roberts (eds.), *Diasporas, development and governance* (pp. 83–100). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-22165-6_6

- Drozdzewski, D., Nardi, D. S., Waterton, E. (2016). The Significance of Memory in the Present, In by D. Drozdzewski, S. D. Nardi and E. Waterton (eds.) *Memory, Place and Identity. Commemoration and Remembrance of War and Conflict*. (pp. 1–16). London and New York: Routledge.
- Dzenovska, D. (2010). Public Reason and the Limits of Liberal Anti-Racism in Latvia, *Ethnos*, 75(4), 496–525, <https://doi.org/10.1080/00141844.2010.535125>
- Echeverría, G., Finotelli, C. (2024). Inclusion and Exclusion, In G. Sciortino, M. Cvajner, P. J. Kivisto (eds.) *Research Handbook on the Sociology of Migration*, (pp. 156–166). Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing.
- EMN. Europos migracijos tinklas (n. d.). Migracijos tendencijos, <https://123.emn.lt/migracijos-tendencijos/>
- EMN. (2023). *Migracija skaičiais, kiek užsieniečių gyvena apskrityse?* <https://123.emn.lt/>.
- Eraliev, S., Urinbojev, R. (2024). ‘What have you done, brother Putin?’: Everyday geopolitics and Central Asian labour migration to Russia, *Central Asian Survey*, 43(2), 215–234, DOI: 10.1080/02634937.2023.2266519
- Erentaitė, R., Pilinkaitė-Sotirovič, V. (2012). Lyties aspektas migracijos procesuose: trečiųjų šalių piliečių situacijos analizė, *Etniškumo studijos*, 1–2, 178–203.
- Eriksen, T. H. (1993). *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. London: Pluto Press.
- Eriksen, T. H. (2010). *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. London, New York: Pluto Press.
- Europos humanitarinis universitetas. (n. d.) *Apie mus*. <https://lt.ehu.lt/apie-mus/>
- European Commission. (2025). *Temporary protection*, https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/asylum-eu/temporary-protection_en
- Fathi, M. (2021). Home-in-migration: Some critical reflections on temporal, spatial and sensorial perspectives. *Ethnicities*, 21(5), 979–993. <https://doi.org/10.1177/14687968211007462>
- Fathi, M. (2021a). ‘My life is on hold’: examining home, belonging and temporality among migrant men in Ireland. *Gender, Place & Culture*, 29(8), 1097–1120. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2021.1916445>
- Fathi, M., Laoire, C. N. (2024). *Migration and Home*. Imiscoe: Springer.
- Favell, A. (2019). Integration: twelve propositions after Schinkel. *Comparative Migration Studies*, 7(21). <https://doi.org/10.1186/s40878-019-0125-7>
- Fenton, S. (2011). The sociology of ethnicity and national identity. *Ethnicities*, 11(1), 12–17. <https://doi.org/10.1177/14687968110110010202>
- France 24. (2024). India’s media wars: Press freedom in crisis. *France 24*. <https://>

- www.france24.com/en/tv-shows/reporters/20240906-india-s-media-wars-press-freedom-in-crisis
- Frėjutė-Rakauskienė, M., Marcinkevičius, A., Šliavaitė, K., Šutinienė, I. (2016). *Etniškumas ir identitetai Pietryčių Lietuvoje: raiška, veiksniai ir kontekstai*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
- Frėjutė-Rakauskienė, M. (2020). Reali ar sukurta?: „pabėgėlių krizės“ vaizdavimas Lietuvos spaudos diskurse 2015–2017 metais. *Informacijos mokslai*, 8, 29–45. <https://doi.org/10.15388/Im.2020.88.30>
- Frėjutė-Rakauskienė, M. (2025). „Priversti išvykti“: politinių migrantų iš Baltarusijos po 2020 m. etninio, nacionalinio ir transnacionalinio identiteto aspektai. *Information & Media*, 101, 85–101. <https://doi.org/10.15388/Im.2025.101.6>
- Frėjutė-Rakauskienė, M., Grumodas, K. (2024). *Visuomenės nuostatos etninių, religinių, migrantų ir kitų socialinių grupių atžvilgiu Lietuvoje: 2023 m.* LSMC sociologijos institutas, Diversity development group, <http://ets.lstc.lt/>
- Frėjutė-Rakauskienė, M., Sasunkevich, O., Šliavaitė, K. (2021). Polish Ethnic Minority in Belarus and Lithuania: Politics, Institutions, and Identities. *Nationalities Papers*, 49(6), 1132–1149. <https://doi.org/10.1017/nps.2020.80>
- Friedman, J. (2003). Globalizing Languages: Ideologies and Realities of the Contemporary Global System, *American Anthropologist*, 105(4), 744–775. <https://www.jstor.org/stable/3567139>
- Frontline. (2024). American Dream drives Indians to risk illegal ‘donkey’ migration. *Frontline*. <https://frontline.thehindu.com/news/spotlight-american-dream-drives-indians-to-risk-illegal-donkey-migration/article67840656.ece>
- Garalytė, K. (2025). Indų diasporos formavimasis Lietuvoje iš integracijos diskurso kritikos perspektyvos. *Filosofija. Sociologija*, 36(4), 379–390. <https://doi.org/10.6001/fil-soc.2025.36.4.3>
- Gardner, A. (2010). *City of strangers: Gulf migration and the Indian community in Bahrain*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Gilytė, R. (2024 09 02). Rusijos pusėje kariaujantys lietuviai: Maliauskas kritikuoja lėtą prokuratūros reakciją. *LRT*. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2351421/rusijos-puseje-kariaujantys-lietuviai-maliauskas-kritikuoja-le-ta-prokuraturos-reakcija>
- Glick-Schiller, N., Basch, L., Blanc-Szanton, C. (1992). Transnationalism: A new analytic framework for understanding migration. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 645(1), 1–24. <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.1992.tb33484.x>
- Gmaj, K. (2017). The Integration of Indian migrants in Poland. https://www.researchgate.net/publication/332876463_THE_INTEGRATION_OF_INDIAN_MIGRANTS_IN_POLAND
- Goddard, V. A. (2000). Introduction. In V. A. Goddard (ed.) *Gender, Agency*

- and Change. Anthropological Perspectives* (pp. 1–25). London and New York: Routledge.
- Gopinath, G. (2005). *Impossible desires: Queer diasporas and South Asian public cultures*. Durham, NC: Duke University Press.
- Government of India. (n. d.). *Kerala*. Know India: National Portal of India. <https://knowindia.india.gov.in/states-uts/kerala.php>
- Gowricharn, R. (2020). Introduction: Shifts in transnational bonding. In R. Gowricharn (Ed.), *Shifting transnational bonding in the Indian diaspora*. (pp. 1–14). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003053804-1>
- Guo, S. (2021). Reimagining Chinese diasporas in a transnational world: toward a new research agenda. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(4), 847–872. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2021.1983958>
- Gupta, R. (2023). The violence of historical revisionism in Hindutva. *Leidschrift*, 38, 79–92. <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item:3665061/view>
- Haase, A., Arroyo, I., Astolfo, G., Franz, Y., Laksevic, K., Lazarenko, V., Schmidt, A. (2023). Housing refugees from Ukraine: preliminary insights and learnings from the local response in five European cities. *Urban Research & Practice*, 17(1), 139–145. <https://doi.org/10.1080/17535069.2023.2225333>
- Hayden, R. M. (2013). *From Yugoslavia to the Western Balkans. Studies of European Disunion, 1991–2011*. Leiden and Boston: Brill.
- Halbwachs, M. (1980). *The Collective Memory*. Harper, Colophon Books CN800.
- Hall, S. (1997). Cultural identity and diaspora. In L. McDowell (ed.), *Undoing place? A geographical reader*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003058885-22>
- Hamburger, A., Hancheva, C., Ozcurumez, S., Scher, C., Stanković, B., Tutnjević, S. (eds.) (2019). *Forced Migration and Social Trauma. Interdisciplinary Perspectives from Psychoanalysis, Psychology, Sociology and Politics*. DAAD, London and New York: Routledge.
- Hansen, T. B. (1999). *The saffron wave: Democracy and Hindu nationalism in modern India*. Princeton University Press.
- Hardgrave, R. L., Jr. (2022). *The Dravidian movement*. New Delhi: Routledge.
- Harney, N. D. (2024). Mobility, immobility, and migration, In G. Sciortino, M. Cvajner, P. J. Kivisto (eds.). *Research Handbook on the Sociology of Migration*, (pp. 12–22). Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing.
- Hassankhan, S. M., Roopnarine, L., Mahase, R., eds. (2017). *Social and cultural dimensions of Indian indentured labour and its diaspora: Past and present*. London: Routledge.
- Hermez, S. (2017). *War is coming. Between Past and Future Violence in Lebanon*. PENN. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

- Hollifield, J. F. (2004). The emerging migration state. *International Migration Review*, 38(3), 885–912. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00223.x>
- Holwitt, P. (2017). Strange food, strange smells: Vegetarianism and sensorial citizenship in Mumbai's redeveloped enclaves. *Contemporary South Asia*, 25(3), 305–320. <https://doi.org/10.1080/09584935.2017.1369935>
- Horstman, H. K., Bohanek, J., Łapińska, E., Watson, O., Cierpka, A., Małek, K. (2024). „Living the stories of your great-grandmother“: Making sense of Russia's war in Ukraine through Polish intergenerational family storytelling. *Communication Monographs*, 92(1), 74–96. <https://doi.org/10.1080/03637751.2024.2349570>
- Immigration Policy Lab. (n. d.). IPL Integration Index. <https://immigrationlab.org/ipl-integration-index/>
- International Centre for Migration Policy Development (ICMPD). (2021). *India EU migration and mobility flows and patterns*. https://www.icmpd.org/file/download/53696/file/ICMPD%2520%25C2%25B7%2520India-EU%2520Migration%2520and%2520Mobility%2520Flows%2520%2526%2520Patterns_BaselineReport.pdf
- International Organization for Migration (IOM). (2024). *World Migration Report 2024*. Geneva: IOM. <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024>
- IOM (2023 10 21) *IOM Lietuva – ukrainiečiai palankiausiai vertinami migrantai Lietuvoje [IOM Lithuania – Ukrainians are the most positively perceived migrants in Lithuania]*, <https://lithuania.iom.int/lt/news/iom-lietuva-ukrainieciai-palankiausiai-vertinami-migrantai-lietuvoje>
- Yavčan, B., Gorgerino, M. (2025). *MIPEX 2025 – A roadmap for inclusive policy in the EU*. Migration Policy Group. <https://www.mipex.eu/lithuania>
- Yuval-Davis, N. (2006). Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice*, 40(3), 197–214. <https://doi.org/10.1080/00313220600769331>
- Jachovič, J. (2019). The Reconstruction of Belarusian Identity Narratives: The Belarusian Language. *Lithuanian Annual Strategic Review*, 17(1), 249–270. <https://doi.org/10.2478/lasr-2019-0011>
- Jachovič, J. (2022) Reinforcing the National Identity: Belarusian Identity-Building Social Practices. *Journal on Baltic Security*, 8(2), 3–40. https://doi.org/10.57767/jobs_2022_0012
- Jackson, M. (1996). „Introduction: Phenomenology, Radical Empiricism, and Anthropological Critique“, In M. Jackson (ed.) *Things As They Are. New Directions in Phenomenological Anthropology* (pp. 1–50). Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Jackson, M. (2013). *The Politics of Storytelling: Violence, Transgression, and Inter-*

subjectivity. *Museum Tusulanum Press*. Copenhagen: University of Copenhagen.

- Jacobsen, K. A., ed. (2023). *Hindu diasporas*. Oxford: Oxford University Press.
- Jaffrelot, C., Therwath, I. (2007). The Sangh Parivar and the Hindu diaspora in the West: What kind of 'long-distance nationalism'? *International Political Sociology*, 1(3), 278–295. <https://doi.org/10.1111/j.1749-5687.2007.00018.x>
- Jaffrelot, C. (2021). *Modi's India: Hindu nationalism and the rise of ethnic democracy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Jaffrelot, C. (2022). Indian debates on the war in Ukraine: All roads lead to a consensus. *Institut Montaigne*. <https://www.institutmontaigne.org/en/expressions/indian-debates-war-ukraine-all-roads-lead-consensus>
- Jakučevičienė, R. (2024). Kodėl mes kitokios? Lietuvoje gyvenančių pabėgėlių musulmonių svetimumo jausenos ir patirtys. *Tautosakos darbai*, 67, 127–143.
- Jakučevičienė, R. (2025). *Lytis ir religija pabėgėlių įtraukties procesuose Lietuvoje: musulmonių pabėgėlių ir integracijos vykdytojų sąveikos etnografija*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Lietuvos muzikos ir teatro akademija.
- Jaroszewicz, M., Lesińska, M., Homel, K. (2021). The rise of a new transnational political nation: the Belarusian diaspora and its leaders after the 2020 protests. *Instytut Europy Środkowej Rocznik*, 20(1), 35–56. <https://www.migracje.uw.edu.pl/publikacje/the-rise-of-a-new-transnational-political-nation-the-belarusian-diaspora-and-its-leaders-after-the-2020-protests-2/>
- Jaskułowski, K. (2017). Indian middling migrants in Wrocław: A study of migration experiences and strategies. *Asian and Pacific Migration Journal*, 26(2), 262–273. <https://doi.org/10.1177/0117196817705777>
- Jeffrey, C. (2010). *Timepass: Youth, class, and the politics of waiting in India*. Stanford University Press.
- Jelínková, M., Valentinov, V., Plaček, M., Vaceková, G. (2023). Human-made disasters in a decentralized context: How Czech municipalities are dealing with the Ukrainian crisis, *Public Money & Management*, 43(4), 367–369.
- Jha, M. B. (2025). From „model minority“ to target of hate: Fearful silence among Indian-Americans. *Scroll*. <https://scroll.in/article/1087645/from-model-minority-to-target-of-hate-fearful-silence-among-indian-americans>
- Kaya, D. G. (2018) Memory and citizenship in diaspora: remembering the Armenian Genocide in Canada, *Citizenship Studies*, 22(4), 401–418, DOI: 10.1080/13621025.2018.1462503
- Kamal, N. (2025). From 'donkey route' to deportation: 38% sent back by US are from Punjab. *Times of India*. <https://timesofindia.indiatimes.com/city/chandigarh/from-donkey-route-to-deportation-38-sent-back-by-us-are-from-punjab/articleshow/118338961.cms>

- Kapur, D. (2010). *Diaspora, development, and democracy*. Princeton: Princeton University Press.
- Karlonė, K., Naglinskas, J. (2025 09 03). Šalyje padaugėjo atvejų, kai užsienio studentams mokslai tampa pretekstu patekti į Europą. *LRT*. https://www.lrt.lt/naujienos/svietimas/45/2663905/salyje-padaugejo-atveju-kai-uzsienio-studentams-mokslai-tampa-pretekstu-patekti-i-europa?srsId=AfmBOo-orF8TXzgcTzatt2YviNbUPEqPSzfA_1h47UU_zHd6N-coTsQTs
- Karlonė, K., Malinauskaitė, G., Gaižauskaitė, J. (2025 11 14). Užsienio studentų patikra: universitetai piktinasi Migracijos departamento darbo metodais. *LRT*. <https://www.lrt.lt/naujienos/svietimas/45/2745461/uzsienio-studentu-patikra-universitetai-piktinasi-migracijos-departamento-darbo-metodais>
- Kathiravelu, L., Arokkiaraj, H. (2025). Migration intermediaries and the brokerage of mobilities. In *The Palgrave handbook of Indian migrants to South East Asia* (pp. 285–299). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-96-4204-5_19
- Kazharski, A. (2021). Belarus' new political nation? 2020 anti-authoritarian protests as identity building. *New Perspectives*, 29(1), 69–79. <https://doi.org/10.1177/2336825X20984340>
- Kern, A., Müller-Böcker, U. (2015). The middle space of migration: A case study on brokerage and recruitment agencies in Nepal. *Geoforum*, 65, 158–169. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2015.07.024>
- Khailenko O., Bacon A. M. (2024). Resilience, avoidant coping and post-traumatic stress symptoms among female Ukrainian refugees and internally displaced people. *International Journal of Social Psychiatry*, 70(6), 1164–1174. <https://doi.org/10.1177/002076402412646>
- Kikon, D. (2021). Dirty food: racism and casteism in India. *Ethnic and Racial Studies*, 45(2), 278–297. <https://doi.org/10.1080/01419870.2021.1964558>
- Kymlicka, W., Norman, W. 2010[2000]. Citizenship in Culturally Diverse Societies: Issues, Contexts, Concepts, In Kymlicka W., Norman W. (eds.). *Citizenship in Diverse Societies*, (pp. 1–44). Oxford: Oxford University Press.
- Kyselov, O., Wanner, C. (2025). Celebrating Christmas as a political act: church calendrical reform in Ukraine, *Canadian Slavonic Papers*, 67(1–2), 254–265. <https://doi.org/10.1080/00085006.2025.2498808>
- Kingston, L. N., Ekakitie, I. (2024). Fleeing Ukraine: The Forced Migration Journeys of Black African Students. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/15562948.2024.2363808>
- Klarenbeek, L. M. (2021). Reconceptualising ‘integration as a two-way process’. *Migration Studies*, 9(3), 902–921. <https://doi.org/10.1093/migration/mnzo33>
- Kłysiński, K., Konończuk, W. (2020). *Opposites put together: Belarus's politics of memory*. OSW REPORT 2020-10-07. UNSPECIFIED. <https://aei.pitt.edu/103285/>

- Klumbytė, N., Šliavaitytė K. (2021). Sovereignty and Political Belonging in Post-Soviet Lithuania: Ethnicity, Migration, and Historical Justice. *Journal of Baltic Studies*, 52(3), 437–454. <https://doi.org/10.1080/01629778.2021.1944237>
- Kofman, E., Raghuram, P. (2022). Gender and Migration, In P. Scholten (ed.) *Introduction to Migration Studies. An Interactive Guide to the Literatures on Migration and Diversity*, pp. 281–294. IMISCOE: Springer.
- Kojala, L. (red). (2020). *Rytų partnerystės politika: iššūkiai, aktualizavimas ir vystymo galimybės*. Rytų Europos studijų centras.
- Korhonen, S., Siitonen, M. (2018). Social inclusion and exclusion in the life stories of deported asylum seekers from Finland to Iraqi Kurdistan. *Nordic Journal of Migration Research*, 8(3), 183–191. <https://doi.org/10.1515/njmr-2018-0026>
- Korosteleva, E., Petrova, I. (2023). Power, People, and the Political: Understanding the Many Crises in Belarus. *Nationalities Papers*, 51(4), 875–887. <https://doi.org/10.1017/nps.2022.77>
- Korostelina, K. V., Zakharchenko, A., Rohalov, O., Molotskii, V., Fursenko, M., Zakharchenko, O., Bakhtiarova, K. (04 Apr 2025). Dynamics of national identity narratives in Ukraine, *National Identities*, <https://doi.org/10.1080/14608944.2025.2473699>
- Kozachenko, Ivan. (2024). National Identity and Memory Among Ukrainian Refugees in Poland. In V. Sereda (ed.) *War, Migration, Memory: Perspectives on Russia's War Against Ukraine*, (pp. 281–290). Transcript. Forum Transregionale Studien – Dossiers.
- Kudela-Świątek, W. (2020). The Lieux de Mémoire of the Holodomor in the cultural landscape of modern Ukraine. In A. Wylegała, M. Głowacka-Grajper (eds.) *The Burden of the Past. History, Memory, and Identity in Contemporary Ukraine*. (pp. 56–73). Indiana University Press.
- Kugiel, P., Pędziwiatr, K. (2014). *The Indian diaspora and Poland–India relations*. Polish Institute of International Affairs. <https://www.files.ethz.ch/isn/185705/The%20Indian%20Diaspora%20and%20Poland%20and%20India%20Relations.pdf>
- Kugiel, P., Pędziwiatr, K. (2021). Indian diaspora in Central Europe. In R. K. Jain (Ed.), *India and Central Europe: Perceptions, perspectives, prospects* (pp. 307–331). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-16-2850-4_10
- Kulyk, V. (2016) National Identity in Ukraine: Impact of Euromaidan and the War, *Europe-Asia Studies*, 68(4), 588–608, <https://doi.org/10.1080/09668136.2016.1174980>
- Kumar, R. (2024). Inside Modi's crackdown on the foreign press in India. *Reuters Institute for the Study of Journalism*. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/news/inside-modis-crackdown-foreign-press-india>.

- Kurien, P. (2002). *Kaleidoscopic ethnicity: International migration and the reconstruction of community identities in India*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Kurien, P. (2007). *A place at the multicultural table: The development of an American Hinduism*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Kutor, S. K., Arku, G., Bandauko, E. (2023). Instead of 'writing against' and discarding 'immigrants' integration, why not reconceptualize integration as a wicked concept? *Comparative Migration Studies*, 11(9). <https://doi.org/10.1186/s40878-023-00334-3>
- Kuzio, T. (2021). Identity and nation-building in Ukraine Defining the 'Other'. *Ethnicities*, 1(3), 344–365.
- Kuzmuk, O. (2024). Ukrainian refugee women's experiences in Poland in the first months of Russian invasion: a qualitative account. *European Societies*, 26(2), 501–521. <https://doi.org/10.1080/14616696.2024.2351595>
- Kuznetsova, I., Mikheieva, O. (2026). *Bordering and Mobilities in Ukraine. Inconvenient people in the time of war*. London and New York: Routledge.
- Lal, B.V. (2012). *Chalo Jahaji: On a Journey through Indenture in Fiji*. Canberra: ANU Press.
- Lapènaîtè, M. (2021). Motives for Women's Participation in Military Conflicts: The Ukrainian Case, *Politologija*, 3(103), 75–108, <https://doi.org/10.15388/Polit.2021.103.3>
- Lapshyna, I. (2025). Forced migration, uncertainty and transnationalism of Ukrainians in Germany, *Mobilities*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/17450101.2024.2445806>
- Lasinskas, P. (n. d.) *Ukrainos istorija, Visuotinė lietuvių enciklopedija*, <https://www.vle.lt/straipsnis/ukrainos-istorija/>
- Lastouski, A., Zakharov, N. (2024). Sacred Language in the Borderlands: Discussions on the Language of Belarusian Catholicism. *Nationalities Papers*, 52(2), 446–460. <https://doi.org/10.1017/nps.2021.74>
- Lavrinec, P. (2024 06 03). Rusų kalba – išsižadėti priešiškos valstybės kultūros ar pripažinti žinojimo vertę? *Vilniaus universitetas*. <https://naujienos.vu.lt/rusu-kalba-issizadeti-priesiskos-valstybes-kulturos-ar-pripazinti-zinojimo-verte/>
- Lawler, S. (2014). *Identity: Sociological Perspectives*. Cambridge, Malden: Polity Press.
- Leinonen, J. (2024). Gender, In G. Sciortino, M. Cvajner, P. J. Kivisto (eds.) *Research Handbook on the Sociology of Migration*, (pp. 46–59). Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing.
- Lewis, S. (2017). The „Partisan Republic“: Colonial Myths and Memory Wars

- in Belarus. In J. Fedor et al. (eds.), *War and Memory in Russia, Ukraine and Belarus*, (pp. 371–396). Springer Link. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-66523-8_13
- Lietuvos oficialiosios statistikos portalas. (n. d.). *Neteisėta migracija*. <https://osp.stat.gov.lt/neteiseta-migracija-dashboard>
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (2004). Įsakymas dėl valstybinės kalbos egzamino patvirtinimo. Teisės aktų registras. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.BoD55B87EE16>
- Lietuvos Respublikos Seimas. (2024). Informacija apie prekes ir paslaugas turės būti teikiama lietuvių kalba. *Lietuvos Respublikos Seimas*. https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35403&p_k=1&p_t=289718&p_a=1648&p_kade_id=10
- Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2024 m. sausio 4 d. įsakymas Nr. 1V-17 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymo Nr. 1V-329 „Dėl Leidimų laikinai gyventi Lietuvoje užsieniečiams išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“, įsigaliojo 2024 m. sausio 5 d. (įsakymo 1.4, 1.7 ir 1.15 papunkčiai įsigaliojo 2024 m. sausio 15 d).
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2025). *Parama Ukrainos karo pabėgėliams pagal asmens statusą*, <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/lietuva-ukrainai/socialine-parama-ukrainieciams/parama-ukrainos-karo-pabegeliams-pagal-asmens-statusa/>
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2025 09 24). Laikinoji apsauga ukrainiečiams pratęsta iki 2027 m. kovo 4 d., <https://lrv.lt/lt/naujienos/laikinoji-apsauga-ukrainieciams-pratesta-iki-2027-m-kovo-4-d-3qsl/>
- Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija. (2023). Informacija dėl karo pabėgėlių, <https://smsm.lrv.lt/lt/informacija-del-karo-pabege-liu-is-ukrainos/>
- Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, nustatyta užsieniečių, kurie atvyks dirbti į Lietuvą, kvota 2025, 2024-12-11, metamsminhtps://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/nustatyta-uzsienieciu-kurie-atvyks-dirbti-i-lietuva-kvota-2025-metams/.
- LNK. Lt. (2025 07 25). Kodėl rusakalbiai nesimoko lietuvių kalbos – ką darome ne taip? <https://lnk.lt/zinios/326663>
- Look Lai, W. (1993). *Indentured labor, Caribbean sugar: Chinese and Indian migrants to the British West Indies, 1838–1918*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Lopata, R. (2023 08 17). Ar turime Baltarusijos politiką? *Delfi.lt*. <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/raimundas-lopata-ar-turime-baltarusijos-politika-94217257>

- LRT. (2025 10 26). Panorama. *LRT*.
- LRT.lt, BNS (2019-04-25) Ukrainos parlamentas nusprendė: ukrainiečių kalba – vienintelė valstybinė kalba,
https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1052354/ukrainos-parlamentas-nusprende-ukrainieciu-kalba-vienintele-valstybine-kalba?srsliid=AfmBOorou-W_vYEJTr5tod7J1NYonSRpIkAv9urQQ1Z8cL16MwJ-za2n
- LSMC Sociologijos institutas. (n. d.) Etninių tyrimų skyrius, „Visuomenės nuostatų apklausos“, www.lstc.lt
- Lubkemann, S. C. (2008). *Culture in Chaos. An Anthropology of the Social Condition In War*. Chicago and London: Chicago University Press.
- Lvovskiy, L., Marozau, R. (2024). *Adaptation Strategies of Migrants from Belarus and Ukraine in the European Union's Labour Market*. Friedrich Ebert Stiftung.
- Maček, I. (2009). *Sarajevo Under Siege. Anthropology in Wartime*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Malkki, H. L. (1996). Speechless Emissaries: Refugees, Humanitarianism, and Dehistoricization, *Cultural Anthropology*, 11(3), 377–404. <https://www.jstor.org/stable/656300>
- Marinescu, A. (2014). The „new“ Indian diaspora in Romania: Home and belonging. *Synergy: Journal of the Department of Modern Languages and Business Communication*, 10(2), 224–235.
<https://synergy.ase.ro/issues/2014-vol10-no-2/o8-angelica-marinescu-the-new-indian-diaspora-in-romania-home-and-belonging.pdf>
- Maslauskaitė, A., Stankūnienė, V. (2007). *Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos*. Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466. <https://doi.org/10.2307/2938462>
- Mazzarino, A., Inhorn M. C., Lutz, C. (2019). Introduction: The Health Consequences of War, In C. Lutz, A. Mazzarino (eds.) *War and Health: the Medical Consequences of Wars in Iraq and Afganistan*, (pp. 1–40). New York: New York University Press.
- Meissner, F., Heil, T. (2021). Deromanticising Integration: On the Importance of Convivial Disintegration. *Migration Studies* 9(3), 740–758. <https://doi.org/10.1093/migration/mnz056>
- Mezihorák, P. (2024). Ukrainian female refugees in Czechia after the Russian full-scale invasion: social reproduction of ‘(low) skill’? *Journal of Eth-*

- nic and Migration Studies*, 51(5), 1371–1389. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2393680>
- Micenter, IOM (n. d. a), Atvykstantiems iš Ukrainos, <https://micenter.lt/lt/atvykstantiems-is-ukrainos> (žiūrėta 2026-05-05).
- Micenter, IOM (n. d. b), Laikinoji apsauga. <https://micenter.lt/lt/laikinoji-apsauga>
- Micenter, IOM (n. d. c), *Mėlynoji kortelė*, <https://micenter.lt/lt/melynoji-kortele>
- Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. (2025) *Migracijos metraštis 2024 m.* Vilnius.
- Migracijos departamentas prie VRM. (2021). *Migracijos metraštis 2020.* Vilnius: Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/Migracijos%20metra%C5%A1%C4%8Diai/MIGRACIJOS%20METRA%C5%A0TIS_2020_1.pdf
- Migracijos departamentas prie VRM. (2024). *Migracijos metraštis 2023.* Vilnius: Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. <https://migracija.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/5/xtUeX75YEX8.pdf>
- Migracijos departamentas prie VRM. (2025a). *Migracijos metraštis 2024 m.* Vilnius. <https://migracija.lrv.lt/public/canonical/1750415196/1330/MM%202024%20LT.pdf>
- Migracijos departamentas prie VRM. (2025b). *Latest Migration Yearbook – Key Statistics.* https://migracija.lrv.lt/en/news/latest-migration-yearbook-key-statistics/?utm_source=chatgpt.com
- Migracijos departamentas. (2023, rugpjūčio 4). *Grėsmė Lietuvos nacionaliniam saugumui pripažinti daugiau kaip 1 tūkst. baltarusių ir rusų.* <https://migracija.lrv.lt/lt/naujienos/gresme-lietuvos-nacionaliniam-saugumui-pripazinti-daugiau-kaip-1-tukst-baltarusiu-ir-rusu/>
- MIGRIS. (2024 01 31). *Per pusmetį Lietuvoje daugėjo užsieniečių ir prieglobsčio prašymų, mažėjo atvykusių karo pabėgėlių.* <https://www.migracija.lt>
- MIGRIS, (2024 08 28). *Ukrainos karo pabėgėlių leidimai galios iki 2026-ųjų kovo*, <https://www.migracija.lt/-/ukrainos-karo-pab%C4%97g%C4%97li%C5%B3-leidimai-galios-iki-2026-%C5%B3j%C5%B3-kovo>
- MIGRIS. (2023 09 25). *Lietuvoje gyvenančių užsieniečių skaičius perkopė 200 tūkstančių.* https://www.migracija.lt/web/guest/-/lietuvoje-gyvenan%C4%8Di%C5%B3-u%C5%BEsienie%C4%8Di%C5%B3-skai%C4%8Dius-perkop%C4%97-200-t%C5%ABkstan%C4%8Di%C5%B3-1?p_1_back_url=https%3A%2F%2Fwww.migracija.lt%2F-%2Fnuo-liepos-28-d.-naujos-valstyb%25C4%2597s-rinkliavos-u%25C5%25BE-migracijos-departamento-tei-kiamas-paslaugas

- MIGRIS. (2024, liepos 5). Į Lietuvą atvykstantys užsieniečiai mūsų šalyje užsibūna ilgiau. <https://www.migracija.lt/-/%C4%AF-lietuv%C4%85-atvykstantys-u%C5%B3-%C5%A1alyje-u%C5%B3-%C5%ABna-ilgiau>
- Mijić, A., Parzer, M., Tkalič, O., Zolotarova, Y. (2024). Experiencing forced migration: challenges of arriving after displacement from Ukraine. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 50(14), 3396–3414. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2024.2323666>
- Mikheieva, O., Sereda, V., Kuzemska, L. (2023). Forced Displacement of Ukrainians during the War: Patterns of Internal and External Migration (2014–2022). In B. Madlovics and M. Bálint (eds.) *Russia's Imperial Endeavor and Its Geopolitical Consequences: the Russia-Ukraine War*, Volume Two, (pp. 199–228). Central European University Press.
- 15min. (2022). Dėl nelegalų gabenimo nuteisti du indai: pasiklydę rėžėsi į karių ekipažą. *15min.lt*. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/del-nelegalu-gabenimo-nuteisti-du-indai-pasiklyde-rezesi-i-kariu-ekipaza-59-1691576>
- 15min. (2025). Telšiškis įtariamasis per valstybės sieną vežęs neteisėtus migrantus iš Indijos. *15min.lt*. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/telsiskis-itariamasis-per-valstybes-siena-vezes-neteisetus-migrantus-is-indijos-59-2328996>
- Minesashvili, S. (2023) Before and after 2014: Russo-Ukrainian conflict and its impact on European identity discourses in Ukraine, *Southeast European and Black Sea Studies*, 23(3), 461–487, DOI: 10.1080/14683857.2022.2121251
- Ministry of External Affairs, Government of India. (n. d.). *Population of Overseas Indians*. <https://www.mea.gov.in/population-of-overseas-indians.htm>
- Ministry of Foreign Affairs of Lithuania. (2022). Lithuanian Foreign Affairs Minister G. Landsbergis visits India. *Ministry of Foreign Affairs of Lithuania*. <https://in.mfa.lt/en/news/182/lithuanian-foreign-affairs-minister-g.-landsbergis-visits-india:814>
- Mishra, V. (2007). *The Literature of the Indian Diaspora: Theorizing the diasporic imaginary*. London: Routledge.
- Monsutti, A. (2016). *War and Migration. Social Networks and Economic Strategies of the Hazaras of Afghanistan*. London and New York: Routledge.
- Nandy, A. (2004). *The intimate enemy: Loss and recovery of self under colonialism*. New Delhi: Oxford University Press.
- Noble, W. A. (2025). Kerala. *Encyclopaedia Britannica*. <https://www.britannica.com/place/Kerala>
- Oficialiosios statistikos portalas, Migracijos departamento MIGRIS. (n. d.). *Karo pabėgėliai iš Ukrainos*, <https://osp.stat.gov.lt/ukraine-dashboards>

- Oficialiosios statistikos portalas, Lietuvos gyventojai (2023). Tarptautinė migracija. <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2023/gyventoju-migracija/tarptautine-migracija#>
- Oficialiosios statistikos portalas, (n. d.) *Emigrantai, Imigrantai, Neto tarptautinė migracija*.
- Olick, J. K. (2016). *The Sins of the Fathers: Germany, Memory, Method*. Chicago, London: University of Chicago Press.
- Onken, E-C. (2010). Memory and Democratic Pluralism in the Baltic States – Rethinking the Relationship, *Journal of Baltic Studies* 41(3), 277–294. <https://doi.org/10.1080/01629778.2010.498186>
- Oonk, G., ed. (2007). *Global Indian Diasporas: Exploring Trajectories of Migration and Theory*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Ore, T. E. (2011). *The Social Construction of Difference and Inequality. Race, Class, Gender and Sexuality*. New York: McGraw-Hill. Fifth Edition.
- Orlova, D. (2017) ‘Europe’ as a Normative Model in the Mediatized Discourse of Ukrainian Political Elites, *Europe-Asia Studies*, 69(2), 222–241, <https://doi.org/10.1080/09668136.2017.1295302>
- Osičkaitė, F. V. (2024). Užsieniečių teisių užtikrinimas. In E. Leonaitė (red.), *2023 m. žmogaus teisių padėties Lietuvoje stebėsenos ataskaita* (p. 102–127). Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga.
- Palmberger, M. (2016). *How generations remember: Conflicting Histories and shared memories in post-war Bosnia and Herzegovina*. Palgrave Macmillan.
- Pande, A. (2025). India's demographic dividend: Potential or pitfall? GIS Reports. <https://www.gisreportsonline.com/r/indias-demographic-dividend/>
- Parekh, B., Singh, G., Vertovec, S., eds. (2003). *Culture and Economy in the Indian Diaspora*. London: Routledge.
- Pędziwiatr, K., Kugiel, P. (2015). Poland as a study destination: The case of Indians at Polish universities. In A. Surdej & M. Kędzierski (eds.), *Economic challenges for higher education in Central and Eastern Europe*. (pp. 187–213). Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Penninx, R., Garcés-Mascareñas, B. (2016). The concept of integration as an analytical tool and as a policy concept. In B. Garcés-Mascareñas & R. Penninx (eds.), *Integration Processes and Policies in Europe: Contexts, Levels and Actors* (pp. 11–29). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-21674-4_2
- Perminas, P. (2025 10 15). Pilietybę dėl kaltinimų kovojus už Rusiją praradęs lietuvis supainiotas su kitu asmeniu? *LRT*. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2715099/pilietybe-del-kaltinimu-kovojus-uz-rusija-prarades-lietuvius-supainiotas-su-kitu-asmeniu>
- Pershai, A. (2008). Localness and Mobility in Belarusian Nationalism: The

- Tactic of Tuteishaść*. *Nationalities Papers*, 36(1), 85–103. <https://doi.org/10.1080/00905990701848374>
- Petrušauskaitė, V., Žibas, K. (2015). Darbo migrantai Europoje ir Lietuvoje: gyvenimo ir darbo sąlygų problematika. *Etniškumos studijos*, 1, 11–27.
- Phinney, J., Horenczyk, G., Liebkind, K., Vedder, P. H. (2001). Ethnic identity, immigration, and well-being: an interactional perspective, *Journal of Social Issues*, 57(3), 493–510. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00225>
- Pierobon, C. (2024). Crafting Individual Resilience Through Social Capital in Times of Conflict: A Qualitative Study on Ukrainian Refugees in Germany. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, September 12, <https://doi.org/10.1080/15562948.2024.2403069>
- Pihalskaya, A. (2022). The Concept of Localness („Tutėishasts“) in Visual Communication in Public Space in Belarus as a Source of Exclusion. *Sprawy Narodowościowe. Seria nowa [Nationality Affairs]*, 54. Exclusion in Central Europe. <https://doi.org/10.11649/sn.2826>
- Pine, F. (2014). Migration as Hope: Space, Time, and Imagining the Future, *Current Anthropology*, 55(9), 95–104, *Crisis, Value, and Hope: Rethinking the Economy* (August 2014).
- Posokhin, I. (2019). Soft Belarusization: (Re)building of Identity or “Border Reinforcement”. *Colloquia Humanistica*, 8: Hierarchies and Boundaries. Structuring the Social in Eastern Europe and the Mediterranean <https://doi.org/10.11649/ch.2019.005>
- Poulain, M., Herm, A., Cantisani, G. (2023). *Poland: India-Europe Labour Migration*. International Organization for Migration. <https://india.iom.int/sites/g/files/tmzbd12296/files/documents/2024-06/poland-report.pdf>
- Pranskevičiūtė-Amoson, R. (2024). Lietuvoje gyvenančių užsieniečių integracija. In E. Leonaitė (red.), *2023 m. žmogaus teisių padėties Lietuvoje stebėsenos ataskaita* (p. 127–140). Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga.
- Prashad, V. (2000). *The karma of brown folk*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press.
- Przetaková, N., Macková, L. (2025). Migration of highly skilled workers from India to Czechia: Truly „privileged“? In *Privileged migrants across the globe* (1st ed., p. 16). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003567745>
- Raghuram, P., Kumar Sahoo, A. (2008). Thinking ‘Indian diaspora’ for our times. In P. Raghuram, A. K. Sahoo, B. Maharaj, & D. Sangha (eds.), *Tracing an Indian Diaspora: Contexts, Memories, Representations* (pp. 1–20). SAGE Publications India Pvt Ltd. <https://doi.org/10.4135/9788132100393.n1>
- Ramonaitė, A., Maliukevičius, N., Degutis, M. (2009). *Tarp Rytų ir Vakarų: Lietuvos visuomenės geokultūrinės nuostatos*. Vilnius: Versus aureus. <https://www.>

tspmi.vu.lt/leidiniai/tarp-rytu-ir-vakaru-lietuvos-visuomenes-geokulturi-
nes-nuostatos/

- Rataj, M., Berezovska, I. (2023). Addressing challenges with Ukrainian refugees through sustainable integration: response of the educational community in Poland, *Journal of Further and Higher Education*, 47(9), 1221–1227. <https://doi.org/10.1080/0309877X.2023.2241386>
- Ratcliffe, P. (2014). *Ethnic group*. *Sociopedia.isa*.
<https://doi.org/10.1177/205684601421>
- Rayaprol, A. (1997). *Negotiating identities: Women in the Indian diaspora*. Delhi: Oxford University Press.
- Ravikumar, M., Downey, J. (2025). Dropping ‘truth bombs’? The framing of the Russian invasion of Ukraine in Indian broadcast news. *European Political Science*, 24, 109–122. <https://doi.org/10.1057/s41304-024-00481-w>
- Ridanpää, J. (2025). Geopoliticisation of Belonging: The Russo-Ukrainian War and Spatial Narratives of Finnish Researchers Studying Russian Literature, *Geopolitics*, 30(5), 2196–2218. <https://doi.org/10.1080/14650045.2025.2464146>
- Riedlsperger, T. (2021). „The Women in White“ – Protesting for a Peaceful Political Emancipation in Belarus, *E-International relations*. <https://www.e-info/2021/04/30/the-women-in-white-protesting-for-a-peaceful-political-emancipation-in-belarus/>
- Rytter, M. (2019). Writing against integration: Danish imaginaries of culture, race and belonging. *Ethnos*, 84(4), 678–697. <https://doi.org/10.1080/00141844.2018.1458745>
- Robben, A. C. G. M. (2010). Ethnographic Imagination at a Distance: An Introduction to the Anthropological Study of the Iraq War In A. C. G. M. Robben (ed.) *Iraq at a Distance What Anthropologists Can Teach Us About the War*, (pp. 1–23), PENN: University of Pennsylvania Press.
- Roy, A. G. (2016). *Bhangra moves: From Ludhiana to London and beyond*. London and New York: Routledge.
- Roohi, S. (2017). Caste, kinship and the realization of the ‘American Dream’. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(9), 1452–1468. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1314598>
- Rogoża, J., Chawryło, K., Żochowski, P. (2020). Commentary A friend in need. Russia on the protests in Belarus, *OSW*. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2020-08-20/a-friend-need-russia-protests-belarus>
- Rudling, P. A. (2017). „Unhappy Is the Person Who Has No Motherland“: National Ideology and History Writing in Lukashenka’s Belarus. In J. Fedor et al. (eds.), *War and Memory in Russia, Ukraine and Belarus* (pp. 71–105). Springer Link. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-66523-8_13
- Saavedra, Claudia S., Lopez Jane L., Shaw, Stacey, A., Gibbs, Benjamin, G. (2023).

- „It Happened When I Was Connecting to the Community...“: Multiple Pathways to Migrant (Non)Belonging in a New Destination Setting. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(3), 2172. <https://doi.org/10.3390/ijerph20032172>
- Safran, W., Sahoo, A., Lal, B. (eds.) (2009). *Transnational migrations: The Indian diaspora*. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781315868776/transnational-migrations-william-safran-ajaya-sahoo-brij-lal>
- Sahanovic, H. (2022). On the Historical Foundations of Belarusian Identity. *Ricerche slavistiche. Nuova serie*, 5(65), 339–337. https://rosa.uniroma1.it/rosa01/ricerche_slavistiche/article/view/2744
- Sahoo, A. K. (2020). Migration, diaspora and development: A study of familial bonds of Indians in the diaspora. *Migration and Development*, 9(3), 467–477. <https://doi.org/10.1080/21632324.2019.1701840>
- Salopek, P. (2018). Walking through a youthful exodus in India. *National Geographic Education*. <https://education.nationalgeographic.org/resource/walking-through-a-youthful-exodus/>
- Sanders, Jimmy M. (2002). Ethnic Boundaries and Identity in Plural Societies. *Annual Review of Sociology*, 28, 327–357. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.28.110601.140741>
- Satyanarayana, A. (2002). „Birds of passage“: Migration of South Indian laborers to Southeast Asia in the nineteenth and twentieth centuries. *Asian and Pacific Migration Journal*, 11(4), 421–457. <https://doi.org/10.1080/146727102760166617>
- Schinkel, W. (2017). *Imagined societies. A critique of immigrant integration in Western Europe*. Erasmus Universitet.
- Schinkel, W. (2018). Against ‘immigrant integration’: For an end to neocolonial knowledge production. *Comparative Migration Studies*, 6(31). <https://doi.org/10.1186/s40878-018-0095-1>
- Scholten, P. (ed.) (2022). *Introduction to Migration Studies. An Interactive Guide to the Literatures on Migration and Diversity*. IMISCOE: Springer.
- Scholten, A., Pisarevskaya, A., Levy, N. (2022). „An Introduction to Migration Studies“, In: P. Scholten (ed.) *Introduction to Migration Studies. An Interactive Guide to the Literatures on Migration and Diversity*, pp. 3–23. IMISCOE: Springer.
- Sciortino, G., Cvajner, M., Kivisto, P. J. (eds.) (2024). *Research Handbook on the Sociology of Migration*. Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing.
- Sereda, V., Portnov, A. (2025). Introduction: War, Migration, Memory. In V. Sereda (ed.) *War, Migration, Memory: Perspectives on Russia’s War Against Ukraine*, (pp. 13–28). Transcript. Forum Transregionale Studien – Dossiers.

- Sereda, V., Mikheieva, O. (2025). How (Not) to Study a War-Affected Society: Challenges of Knowledge Production in Ukraine and Elsewhere. *Nationalities Papers*, 1–20. <https://doi.org/10.1017/nps.2024.56>
- Sharma, G. (2024). The staggering economic impact of the Indian diaspora. *BBC*. <https://www.bbc.com/worklife/article/20240321-global-economic-impact-indian-diaspora>
- Sharma, N. (2023). Sanskrit has a Lithuanian sister. Words, phrases, acts of worship. *The Print*. <https://theprint.in/feature/around-town/sanskrit-has-a-lithuanian-sister-words-phrases-acts-of-worship/1819221/>
- Sharma, Y. (2025). India expands censorship powers, lets lower officials demand takedowns. *Al Jazeera*. <https://www.aljazeera.com/features/2025/9/8/india-expands-censorship-powers-lets-lower-officials-demand-takedowns>
- Shestopalova, T. (2025). The Russo-Ukrainian War as a Challenge to the Identity and Memory of Ukrainian Writers. In V. Sereda (ed.) *War, Migration, Memory: Perspectives on Russia's War Against Ukraine*, (pp. 177–192). Transcript. Forum Transregionale Studien – Dossiers.
- Singh, G., Shani, G. (2021). *Sikh nationalism: From a dominant minority to an ethno-religious diaspora*. Cambridge University Press.
- Spencer, S. (2022). The Contested Concept of Integration, In P. Scholten (ed.) *Introduction to Migration Studies. An Interactive Guide to the Literatures on Migration and Diversity*, (pp. 219–229). Springer.
- Spencer, S., Charsley, K. (2021). Reframing 'integration': Acknowledging and addressing five core critiques. *Comparative Migration Studies*, 9(18). <https://doi.org/10.1186/s40878-021-00226-4>
- Skivirskaja, V. (2025). National self-identifications and coexistence in war-affected Ukraine Preconditions for recovery, *Focaal – Journal of Global and Historical Anthropology*, 102, 88–102, <https://doi.org/10.3167/fcl.2024.100703>
- Skučienė, D., Poškus, Ž., Kazakevičiūtė, B. (2022). Imigrantų iš Ukrainos ir Baltarusijos socialinė integracija Lietuvoje. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 25, 37–49. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2022.45>
- Skultans, V. (2005). *The Testimony of Lives: Narrative and Memory in Post-Soviet Latvia*. London and New York: Routledge.
- Slesinger, I. (2016). Alterity, Security and Everyday Geopolitics at Israel's Border with Lebanon, *Journal of Borderlands Studies*, 31(1), 123–139. <https://doi.org/10.1080/08865655.2015.1124246>
- Smith, A. (2008). *The Cultural Foundations of Nations: Hierarchy, Covenant, and Republic*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Stoller, S. (2009). Phenomenology and the Poststructural Critique of Experience, *International Journal of Philosophical Studies*, 17(5), 707–737. <https://doi.org/10.1080/09672550903301762>

- Strata. (2023). *Geopolitinių ir saugumo iššūkių sprendimo galimybių studija*. Vyriausybės strateginės analizės centras.
- Šliavaitė, K. (2024). „Maniau, kad išvykstu dviem savaitėms“: karo nulemtų krizių įveikimo strategijos migrančių iš Ukrainos Lietuvoje pasakojimuose“, *Filosophija. Sociologija* 35(4), 389–398. <http://dx.doi.org/10.6001/fil-soc.2024.35.4.1>.
- Šliavaitė, K. (2026, spaudoje). Violence, Uncertainty and Agency in the Narratives of Ukrainian Forced Migrants in Lithuania. L. Kuzemska, G. Khalil (eds.) *Fragmented Lives...*, pp. 97–125. Transcript.
- Tartakovsky, E. (2011). National Identity. In Levesque, R. J. R. (Eds.). *Encyclopedia of Adolescence*. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1695-2_367
- Tatla, D. S. (1999). *The Sikh Diaspora: The search for statehood*. London: Routledge.
- Taylor, G., Wangaruro, J., Papadopoulos, I. (2012). ‘It Is My Turn To Give’: Migrants’ Perceptions of Gift Exchange and the Maintenance of Transnational Identity. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(7), 1085–1100. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.681450>
- Tedeschi, M., Vorobeva, E., Jauhiainen, J. S. (2022). Transnationalism: current debates and new perspectives. *GeoJournal*, 87, 603–619. <https://doi.org/10.1007/s10708-020-10271-8>
- The Economic Times. (2024a). How did Indian-origin woman end up being ‘baked to death’ inside walk-in oven at Canada Walmart? Bizarre theories float. *The Economic Times*. https://economictimes.indiatimes.com/news/international/global-trends/how-did-indian-origin-woman-end-up-being-baked-to-death-inside-walk-in-oven-at-canada-walmart-bizarre-theories-float/articleshow/114809024.cms?from=mdr#google_vignette
- The Economic Times. (2024b). EAM S. Jaishankar Says India Was ‘Never’ Neutral in RussiaUkraine War. *The Economic Times*. <https://economictimes.indiatimes.com/news/india/eam-s-jaishankar-says-india-was-never-neutral-in-russia-ukraine-war/articleshow/112741456.cms?from=mdr>
- The Economic Times. (2025a). Where the world’s Indians live: Half of overseas Indians reside in just 10 countries. *The Economic Times*. <https://economictimes.indiatimes.com/nri/latest-updates/where-the-worlds-indians-live-half-of-overseas-indians-reside-in-just-10-countries/articleshow/123719753.cms?from=mdr>
- The Economic Times. (2025b). Tamil Nadu govt to introduce bill banning Hindi in the state. *The Economic Times*. <https://economictimes.indiatimes.com/news/india/tamil-nadu-govt-to-introduce-bill-banning-hindi-in-the-state/articleshow/124568753.cms?from=mdr>
- The Economic Times. (2025c). Russia-Ukraine War: 12 Indians Killed, 16 Missing

- Fighting for Russia, Ministry of External Affairs Says. *The Economic Times*. <https://economictimes.indiatimes.com/news/india/russia-ukraine-war-12-indians-killed-16-missing-fighting-for-russia-ministry-of-external-affairs-says/articleshow/117341237.cms?from=mdr>
- The Hindu. (2025). India Not Neutral, but on Side of Peace, Says PM Modi on Russia–Ukraine Conflict. *The Hindu*. <https://www.thehindu.com/news/national/india-not-neutral-but-on-side-of-peace-says-pm-modi-on-russia-ukraine-conflict/article69217940.ece>
- The Indian Express. (2025a). Top 10 countries with the largest Indian diaspora 2024. https://indianexpress.com/article/trending/top-10-listing/top-10-countries-with-the-largest-indian-diaspora-2024-9727289/?utm_source=chatgpt.com
- The Indian Express. (2025b). Illegal immigration from Punjab: Experts say ‘donkey route’ attracts parents more than their children. *The Indian Express*. <https://indianexpress.com/article/cities/chandigarh/illegal-immigration-punjab-donkey-route-parents-children-9838845/>
- The Times of India. (2022). Split Opinion in India on Whether Russia or Western Countries to Blame for Ukraine Conflict: Survey. *Times of India*. <https://timesofindia.indiatimes.com/india/split-opinion-in-india-on-whether-russia-or-western-countries-to-blame-for-ukraine-conflict-survey/articleshow/95050848.cms>
- The Times of India. (2025). Top 10 countries with the highest Indian overseas population. *The Times of India*. <https://timesofindia.indiatimes.com/etimes/trending/top-10-countries-with-the-highest-indian-overseas-population/photostory/122789143.cms>
- Tkachuk, A., Kostyrykina, S., Janeliūnas, T. (2023). *Migrantų iš Ukrainos adaptacija ir integracija Lietuvoje*, Rytų Europos studijų centras, <https://www.eesc.lt/publikacija/migrantu-is-ukrainos-adaptacija-ir-integracija-lietuvoje/>
- Tofan, C. M., Hrișuleac, A., Măgurianu, L-A. (2024). Creating a Welcoming Ethos: Reception of Ukrainian Refugee Children and Families in Romania. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, August 11. <https://doi.org/10.1080/15562948.2024.2382464>
- TV3 naujienos 33 min. su Artūru Anužiu (2024, sausio 6). Vytautas Sinica apie tai, kodėl emigrantai nesimoko lietuviškai: jaučiamės antrarūšiai Lietuvoje. TV3. <https://www.tv3.lt/naujiena/video/vytautas-sinica-apie-tai-kodel-emigrantai-nesimoko-lietuviskai-jauciames-antrarusiai-lietuvoje-n1281651>
- Twigt, M. (2022). *Mediated Lives: Waiting and Hope among Iraqi Refugees in Jordan*. New York, Oxford: Berghahn Books.
- United Nations in India. (2025). Celebrating the power of youth. *United Nations in India*. <https://india.un.org/en/301008-celebrating-power-youth>

- Ulozaitė, M. (2024). Ką reiškia būti moterimi kare šiuolaikiniame kariniame konflikte? Ukrainos atvejo analizė, *Politologija*, 4(116), 152–197. <https://doi.org/10.15388/Polit.2024.116.4>
- Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas dėl Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2023 m. lapkričio 23 d. įsakymo Nr. v-223 „Dėl profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašo pagal ekonominės veiklos rūšis 2024 metams patvirtinimo“ pakeitimo“, 2024 m. birželio 14 d. Nr. V-128, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ocec7ebo2a3a11efbdae558de59136c>
- Užimtumo tarnyba (2024, kovo 6). *Dirbančių užsieniečių gretas labiausiai augina baltarusiai*. <https://uzt.lt/naujienos/8/dirbanciu-uzsienieciu-gretas-labiau-siai-augina-baltarusiai:326>
- Valkauskas, T. (2023, rugsėjo 12). Litvinizmo baimė: ar Lietuva labiau pripratusi prie Lukašenkos, o ne demokratinės Baltarusijos? *Lrt.lt*. <https://www.lrt.lt/naujienos/pasulyje/6/2074228/litvinizmo-baime-ar-lietuva-labiau-pripratusi-prie-lukasenkos-o-ne-demokratines-baltarusijos?srsId=AfmBOorjO-WvkDaMPnsu3QCdy93BPB1E8fpCBLCydsRnm9BWIQEGEkxln>
- Valstybinė kalbos inspekcija. (2025 09 02). Dėl valstybinės kalbos mokėjimo reikalavimų taikymo ukrainiečiams, <https://vki.lrv.lt/lt/naujienos/del-valstybines-kalbos-mokejimo-reikalavimu-taikymo-ukrainieciams-bvp/>
- Verma, R. (2024). Interests Trump Principles and Values: India's Neutrality in the Russia-Ukraine War. *Contemporary Security Policy* 45(4), 585–598. <https://doi.org/10.1080/13523260.2024.2388003>
- Vertovec, S. (1999). Conceiving and researching transnationalism. *Ethnic and Racial Studies*, 22(2), 447–462. <https://doi.org/10.1080/014198799329558>
- Vertovec, S. (2000). *The Hindu Diaspora: Comparative Patterns*. London and New York: Routledge.
- Vertovec, S. (2009). *Transnationalism*. London and New York: Routledge.
- Vertovec, S. (2010). Introduction: New Directions in the anthropology of migration and multiculturalism, In S. Vertovec (ed.) *Anthropology of migration and multiculturalism: new directions*, (pp. 1–19). London and New York: Routledge.
- Vertovec, S. (2023). *Superdiversity: Migration and Social Complexity*. London: Routledge.
- Vidaus reikalų ministerija (2024). Lietuvos migracijos politikos kryptių įgyvendinimo ir migracijos procesų stebėsenos 2024 m. ataskaitos 2 priedas.
- Viešoji įstaiga „NVO teisės institutas“. (2021 m. rugpjūtis). *Rytų partnerystė ir Lietuva: iššūkiai NVO, sprendimai ir galimybės. Baltarusijos atvejis*.

- Vilpišauskas, R. (2021, sausio 26). Lietuvos užsienio politika – principai be strategijos? *Delfi.lt*. <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/ramunas-vilpisauskas-lie-tuvos-uzsienio-politika-principai-be-strategijos-86326761>
- Vora, N. (2013). *Impossible Citizens: Dubai's Indian Diaspora*. Durham, NC: Duke University Press.
- Vorobjovaitė, M. (2023, rugpjūčio 11). Baltarusiams ir rusams parodytos durys kursto melagenas: ar tikrai išsiunčiami „visą gyvenimą Lietuvoje praleidę“? *15min.lt*. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/baltarusiams-ir-rusams-parodytos-durys-kursto-melagenas-ar-tikrai-issiunciami-visa-gyvenima-lietuvoje-praleide-asmenys-56-2094290>
- Vovk, D. (2025). Between national security and spiritual liberation: Ukrainian state policies towards the Ukrainian Orthodox Church, *Canadian Slavonic Papers*, 67(1–2), 13–30, <https://doi.org/10.1080/00085006.2025.2494937>
- Wanner, C. (1999). Crafting Identity, Marking Time: An Anthropological Perspective on Historical Commemoration and Nation-Building in Ukraine. *Harvard Ukrainian Studies*, 23(3/4), 105–131.
- Wanner, C. (2014). “Fraternal” national and challenges to sovereignty in Ukraine: The Politics of linguistic and religious ties.” *American Ethnologist*, 41(3), 427–439. <https://www.jstor.org/stable/24868495>.
- Wimmer, A. (2008). The Making and Unmaking of Ethnic Boundaries: A Multilevel Process Theory. *AJS*, 113(4), 970–1022. <https://doi.org/10.1086/522803>
- Wimmer, A. (2013). *Ethnic Boundary Making: Institutions, Power, Networks*. Oxford: Oxford University Press.
- Wise, A., Velayutham, S. (2013). Introduction: Multiculturalism and Everyday Life, In A. Wise and S.Velayutham (eds.) . *Everyday Multiculturalism*, (pp. 1–20). Palgrave Macmillan.
- Wylegała, A., Głowacka-Grajper, M. (2020) Introduction, In A. Wylegała and M. Głowacka-Grajper (eds.) *The Burden of the Past. History, Memory, and Identity in Contemporary Ukraine*, (pp. 1–18). Indiana University Press.
- White, S., Biletskaya, T., McAllister, I. (2014). Belarusians between East and West. *Post-Soviet Affairs*, 32(1), 1–27. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2014.986872>
- Winogrodzka, D., Trąbka, A., Pietrusińska, M. J. (2023). ‘It’s about mindset’. How do young migrants in Poland build their resilience? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 50(12), 2858–2878. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2285715>
- Wright, A. (2020). Making kin from gold: Dowry, gender, and Indian labor migration to the Gulf. *Cultural Anthropology*, 35(3), 435–461. <https://doi.org/10.14506/ca35.3.04>
- Wright, A. (2023). *Between Dreams and Ghosts: Indian Migration and Middle Eastern Oil*. Palo Alto, CA: Stanford University Press.
- Zhurzhenko, T. (2014). A Divided Nation? Reconsidering the Role of Identity

- Politics in the Ukraine Crisis. *Die Friedens-Warte*, 89(1/2), 249–267. <https://doi.org/10.1111/amet.12097>
- Zigon, J., Throop, J. (2021) (2023). Phenomenology. In F. Stein (ed.) *The Open Encyclopedia of Anthropology*. Facsimile of the first edition in *The Cambridge Encyclopedia of Anthropology*. <http://doi.org/10.29164/21phenomenology>
- Zverko, N., Dvojeglazov, A. (2025 08 26). „Kaip narve“: migrantai prabilo apie darbdavių aukso kalnus ir žiaurų išnaudojimą. *LRT*. <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2655589/kaip-narve-migrantai-prabilo-apie-darbdaviu-aukso-kalnus-ir-ziauru-isnaudojima>
- Žibas, K. (2009 a). Tarptautinė migracija Lietuvoje: problematika ir sąvokos. *Etniškumo studijos*, 2, 7–16.
- Žibas, K. (2009 b). Trečiųjų šalių piliečių imigracijos į Lietuvą tendencijos (2004–2008). *Etniškumo studijos*, 2, 17–31.
- Žibas, K. (2014). *Kinų ir turkų imigrantai Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
- Žibas, K. (2012). Baltarusiai, rusai ir ukrainiečiai Lietuvoje: nuo imigrantų iki ateities piliečių, *Etniškumo studijos*, 1–2, 145–177.
- Žibas, K., Platačiūtė, V. (2014). Migrantų integracija ir migracijos tinklai Lietuvoje: nuo teorinių veiksnių iki empirinių duomenų. *OIKOS: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2(18), 7–22.
- Алампиёв, О., Биканов, Ф. (2022). *Беларусы в Польше, Литве, Грузии: отношение к войне, помощь Украине, дискриминация*. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/belarus/19480.pdf>

Monika Frėjutė-Rakauskienė, Kristina Garalytė, Kristina Šliavaitė. Identitetai ir saistymasis kintančiuose geopolitiniuose kontekstuose. Migrantai iš Ukrainos, Baltarusijos ir Indijos Lietuvoje. Monografija. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2026. – 409 p.

ISBN 978-609-07-1236-8 (spausdinta knyga)

ISBN 978-609-07-1237-5 (skaitmeninis PDF)

Monografijoje analizuojamos migrantų iš Ukrainos, Baltarusijos ir Indijos etninio, nacionalinio, transnacionalinio identitetų ir geopolitinių nuostatų sąsajos ir jų raiška sąveikoje su priimančiąja Lietuvos visuomene Rusijos–Ukrainos karo metu. Analizuodamos lauko tyrimo metu surinktus duomenis, autorės gilinasi, kokios atsiskleidžia skirtingų migrantų grupių geopolitinės nuostatos konstruojamuose pasakojimuose apie Rusijos–Ukrainos karo priešastis, eigą ir padarinius. Monografijoje taip pat aptariama, kas būdinga skirtingų migrantų grupių etniniam, nacionaliniam ir transnacionaliniam identitetams ir kokį vaidmenį geopolitinės nuostatos vaidina šių identitetų daryboje. Autorės siekia išsiaiškinti, ar ir kaip etninė, nacionalinė ar transnacionalinė tapatybės ir geopolitinės nuostatos formuoja migrantų įtrauktį Lietuvoje. Tyrime dalyvavusių skirtingų migrantų grupių pasirinkimas leidžia palyginti skirtingoms grupėms būdingas tapatybės darybos tendencijas ir geopolitines nuostatas bei atskleidžia, kaip didelio masto geopolitiniai įvykiai veikia ir keičia individualias ir kolektyvines tautines tapatybes ir saistymosi su kilmės ar priimančiosios šalies visuomene procesus.

Vyriausioji redaktorė Milda Baltrimienė

Dailininkė Jurga Tėvelienė

Kalbos redaktorė Danutė Petrauskienė

Vertėja į anglų kalbą Agnė Pakšytė

Maketuotoja Nijolė Bukantienė

Vilniaus universiteto leidykla

Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius

info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt

knygynas.vu.lt, zurnalai.vu.lt

21,9 aut. l. Tiražas 90 egz.

Spausdino UAB „Ciklonas“

Žirmūnų g. 68, LT-09124 Vilnius

Monografijoje analizuojamos migrantų iš Ukrainos, Baltarusijos ir Indijos etninio, nacionalinio, transnacionalinio identitetų ir geopolitinių nuostatų sąsajos ir jų raiška sąveikoje su priimančiąja Lietuvos visuomene Rusijos–Ukrainos karo metu. Analizuodamos lauko tyrimo metu surinktus duomenis, autorės gilinasi, kokios atsiskleidžia skirtingų migrantų grupių geopolitinės nuostatos konstruojamuose pasakojimuose apie Rusijos–Ukrainos karo priežastis, eigą ir padarinius. Monografijoje taip pat aptariama, kas būdinga skirtingų migrantų grupių etniniam, nacionaliniam ir transnacionaliniam identitetams ir kokį vaidmenį geopolitinės nuostatos vaidina šių identitetų daryboje. Autorės siekia išsiaiškinti, ar ir kaip etninė, nacionalinė ar transnacionalinės tapatybės ir geopolitinės nuostatos formuoja migrantų įtrauktį Lietuvoje. Tyrime dalyvavusių skirtingų migrantų grupių pasirinkimas leidžia palyginti skirtingoms grupėms būdingas tapatybės darybos tendencijas ir geopolitines nuostatas bei atskleidžia, kaip didelio masto geopolitiniai įvykiai veikia ir keičia individualias ir kolektyvines tautines tapatybes ir saistymosi su kilmės ar priimančiosios šalies visuomene procesus.

knygnas.vu.lt
zurnalai.vu.lt

Vilniaus
universiteto
leidykla

